

**UJEDINJENE
NACIJE**

Međunarodni sud za krivično gonjenje
lica odgovornih za teška kršenja
međunarodnog humanitarnog prava
počinjena na teritoriji bivše
Jugoslavije od 1991. godine

Predmet br. IT-05-87-T
Datum: 26. februar 2009.
Original: engleski

PRED PRETRESNIM VEĆEM

U sastavu: sudija Iain Bonomy, predsedavajući
sudija Ali Nawaz Chowhan
sudija Tsvetana Kamenova
sudija Janet Nosworthy, rezervni sudija

V. d. sekretara: g. John Hocking

Presuda od: 26. FEBRUARA 2009.

TUŽILAC

protiv

**MILANA MILUTINOVIĆA
NIKOLE ŠAINOVIĆA
DRAGOLJUBA OJDANIĆA
NEBOJŠE PAVKOVIĆA
VLADIMIRA LAZAREVIĆA
SRETENA LUKIĆA**

JAVNO

PRESUDA

Tom 3 od 4

Tužilaštvo:

g. Thomas Hannis
g. Chester Stamp

Odbrana:

g. Eugene O'Sullivan i g. Slobodan Zečević za g. Milana Milutinovića
g. Toma Fila i g. Vladimir Petrović za g. Nikolu Šainovića
g. Tomislav Višnjić g. Norman Sepenuk za g. Dragoljuba Ojdanića
g. John Ackerman i g. Aleksandar Aleksić za g. Nebojšu Pavkovića
g. Mihajlo Bakrač i g. Đuro Čepić za g. Vladimira Lazarevića
g. Branko Lukić i g. Dragan Ivetić za g. Sretena Lukića

VIII. INDIVIDUALNA KRIVIČNA ODGOVORNOST.....	7
A. OBLICI ODGOVORNOSTI ZA KOJE SE OPTUŽENI TERETE	7
B. ČINJENJE PUTEM UDRUŽENOG ZLOČINAČKOG PODUHVA TA	7
1. Optužbe iz Optužnice vezane za udruženi zločinački poduhvat	7
2. Proceduralni kontekst udružnog zločinačkog poduhvata u ovom predmetu	9
3. Fizički elementi	12
a. Zajednički plan, namera ili cilj – Drugi element	12
i. Obrazac zločina tokom proleća 1999. godine	13
(A) Demografski dokazi.....	13
(B) Oduzimanje ličnih isprava	17
(C) Primetan obrazac prisilnog raseljavanja	22
ii. Kontekst događaja iz 1998. i 1999. godine	23
iii. Naoružavanje nealbanaca i razoružavanje kosovskih Albanaca	24
(A) Proces naoružavanja nealbanskog stanovništva	25
(B) Zakonitost naoružavanja nealbanskog stanovništva	27
(C) Naoružavanje i razoružavanje stanovništva po etničkom osnovu	28
(D) Naoružavanje i razoružavanje diskriminatorne prirode.....	34
iv. Kršenje Oktobarskih sporazuma i diplomatskih napora	35
v. Postavljanje visokih funkcionera.....	36
vi. Opstruiranje pravde.....	40
vii. Konstatacije.....	40
b. Učešće više lica – prvi element	43
c. Značajan doprinos – treći element.....	43
C. INDIVIDUALNA KRIVIČNA ODGOVORNOST MILANA MILUTINOVIĆA	43
1. Optužbe iz Optužnice	43
2. Položaj Milutinovića kao predsednika Srbije	45
a. Milutinovićevo ovlašćenje nad oružanim snagama	46
i. Milutinovićevo de jure ovlašćenje.....	46
ii. Milutinović kao član Vrhovnog saveta odbrane	46
iii. Milutinović kao član Vrhovne komande u vreme rata.....	55
iv. Milutinović i razni sastanci	56
b. Milutinovićevo odnošenje s Vladom Srbije	61
i. Incident Jashari u martu 1998. godine	63
ii. Sporazum Holbrooke-Milošević	64
iii. Milutinovićevo ovlašćenje da unapređuje zvaničnike MUP.....	65
iv. Drugi kontakti s Vladom	65
v. Zaključak.....	67
c. Milutinovićevo ovlašćenje da donosi uredbe	68
d. Milutinović kao pregovarač s kosovskim Albancima	74
e. Milutinović kao pregovarač s predstavnicima međunarodne zajednice	81
f. Milutinović u Rambouilletu i Parizu	87
g. Milutinovićevi kontakti s Rugovom.....	92
3. Položaj Milutinovića kao člana SPS.....	96
4. Milutinovićevo odnošenje i kontakti s predsednikom SRJ Miloševićem	99
5. Milutinovićevo stanje svesti u vezi s Kosovom i kosovskim Albancima	101
6. Milutinovićevo znanje o događajima na Kosovu	105
7. Zaključci o odgovornosti Milana Milutinovića prema članu 7(1) Statuta.....	114
a. Činjenje putem učešća u udruženom zločinačkom poduhvatu.....	114
b. Planiranje/podsticanje/naređivanje	117
c. Pomaganje i podržavanje.....	118
8. Zaključci o odgovornosti Milana Milutinovića prema članu 7(3) Statuta.....	119

9. Zaključak	119
D. INDIVIDUALNA KRIVIČNA ODGOVORNOST NIKOLE ŠAINOVIĆA	120
1. Optuženi.....	120
2. Optužbe iz Optužnice	120
3. Šainovićeva ovlaštenja.....	121
a. Šainović kao Miloševićev predstavnik za Kosovo	121
b. Šainovićeva nadležnost nad VJ i MUP.....	126
i. Šainovićeva nadležnost nad VJ i MUP 1998. godine.....	127
(A) Sastanci Zajedničke komande	129
(B) Drugi sastanci	139
ii. Šainovićeva nadležnost nad VJ i MUP 1999. godine	141
c. Šainovićeva saradnja s VMK i opstruiranje Oktobarskih sporazuma	153
i. Opstruiranje Oktobarskih sporazuma.....	153
iii. Primeri Šainovićeve nadležnosti kao predsedavajućeg Komisije za saradnju.....	163
iv. Zaključak.....	167
d. Šainović u Rambouilletu	168
e. Šainovićevi odnosi s Rugovom	172
4. Šainovićev odnos s Miloševićem.....	176
a. Šainovićev položaj kao člana SPS	176
b. Sastanci s Miloševićem	178
c. Zaključak	179
5. Šainovićovo stanje svesti u vezi s Kosovom i kosovskim Albancima	179
6. Šainovićovo znanje o zločinima na Kosovu i nastojanja da nešto učini po tom pitanju	183
a. Znanje o zločinima	183
b. Naponi da se spreče zločini i/ili kazne njihovi izvršioци.....	188
c. Zaključak	189
7. Zaključci o odgovornosti Nikole Šainovića	190
E. INDIVIDUALNA KRIVIČNA ODGOVORNOST DRAGOLJUBA OJDANIĆA.....	199
1. Optuženi.....	199
2. Optužbe iz Optužnice	199
3. Ojdanićeva ovlaštenja i odgovornosti u Generalštabu VJ	200
4. Ojdanićevo ponašanje 1998. i 1999. godine.....	205
a. Upotrebljavanje VJ na Kosovu 1998. godine i postavljenje za načelnika Generalštaba....	205
b. Uloga u Vrhovnom savetu odbrane, Vrhovnoj komandi i Zajedničkoj komandi.....	208
c. Naoružavanje nealbanskog stanovništva	212
d. Ponašanje u vezi s Oktobarskim sporazumima	214
e. Smenjivanje visokih starešina VJ	219
f. Vojna naređenja o upotrebi VJ	223
5. Ojdanićevo znanje o zločinima koje su na Kosovu počinili VJ i MUP i njegova reakcija na njih.....	226
a. Znanje o zločinima na Kosovu pre vazdušne kampanje NATO.....	227
b. Znanje o zločinima na Kosovu posle 23. marta 1999. godine.....	231
i. Zločini pripadnika VJ.....	232
ii. Mere koje su preduzete u vezi s dobrovoljcima.....	238
iii. Znanje o učešću VJ i MUP u humanitarnoj krizi.....	240
iv. Misije Uprave bezbednosti Generalštaba VJ na Kosovu	243
v. Sastanci od 16. i 17. maja.....	245
vi. Zločini koje su počinili pripadnici MUP i paravojsnih snaga.....	248
vii. Izveštaji od 25. maja i 4. juna	250
viii. Podizanje prve optužnice	256
ix. Propust da se protiv Pavkovića pokrene disciplinski postupak.....	257
x. Mere preduzimane preko vojnih sudova	260
xi. Zaključci vezani za znanje o zločinima na Kosovu i reakciji na njih	263
6. Zaključci o odgovornosti Dragoljuba Ojdanića.....	263

a.	Činjenje putem učešća u udruženom zločinačkom poduhvatu.....	264
b.	Pomaganje i podržavanje.....	266
c.	Odgovornost nadređenog.....	272
F.	INDIVIDUALNA KRIVIČNA ODGOVORNOST NEBOJŠE PAVKOVIĆA.....	273
1.	Optuženi.....	273
2.	Optužbe iz Optužnice	274
3.	Pavkovićevo uloga kao komandanta Prištinskog korpusa	275
a.	Postavljenje i ovlašćenja.....	275
b.	Pavkovićevo uloga kao komandanta Prištinskog korpusa.....	276
i.	Interakcije s Miloševićem i učešće u radu Zajedničke komande 1998. godine	276
ii.	Naoružavanje nealbanskog stanovništva na Kosovu	289
iii.	Znanje i postupci kao komandant Prištinskog korpusa.....	290
4.	Pavkovićevo uloga kao komandanta 3. armije	295
a.	Postavljenje i ovlašćenja.....	295
i.	Postavljenje	296
ii.	Ovlašćenja i odgovornosti.....	297
b.	Pavkovićevo ponašanje kao komandanta 3. armije	298
i.	Kršenja Oktobarskih sporazuma	298
ii.	Vojna naređenja	300
iii.	Izjava u kasarni “Kosovski junaci”	304
iv.	Kontakti s Miloševićem i učešće u radu Zajedničke komande 1999. godine	305
v.	Odgovornost za akcije snaga MUP	308
c.	Pavkovićevo znanje o zločinima na Kosovu i njegove reakcije.....	309
i.	Prisustvo na Kosovu.....	310
ii.	Znanje o zločinima na osnovu izveštaja i sastanaka	312
iii.	Izveštavanje od strane 3. armije	327
iv.	Informacije primljene od međunarodne zajednice	332
v.	Pavković i sistem vojnog pravosuđa	335
vi.	Zaključak.....	338
5.	Zaključci o odgovornosti Nebojše Pavkovića	339
G.	INDIVIDUALNA KRIVIČNA ODGOVORNOST VLADIMIRA LAZAREVIĆA	349
1.	Optuženi.....	349
2.	Optužbe iz Optužnice	350
3.	Lazarevićevo postavljenje za načelnika štaba i komandanta Prištinskog korpusa	351
4.	Lazarević kao načelnik štaba Prištinskog korpusa 1998. godine	352
a.	Lazarević i zajedničke operacije.....	352
i.	Lazarevićevo učešće u zajedničkim operacijama.....	353
ii.	Lazarevićevo učešće u radu sastanaka Zajedničke komande.....	354
b.	Lazarevićevo znanje o zločinima koje su jedinice VJ i MUP počinile 1998. godine.....	355
5.	Lazarević kao komandant Prištinskog korpusa 1999. godine	360
a.	Lazarevićeve dužnosti i ovlašćenja kao komandanta Prištinskog korpusa	360
b.	Lazarević i zajedničke operacije 1999. godine.....	361
c.	Lazarevićevo učešće u uključivanju dobrovoljaca u jedinice Prištinskog korpusa	366
d.	Lazarevićevo znanje o zločinima počinjenim 1999. godine i reakcije na njih.....	368
i.	Lazarevićevo prisustvo na terenu	368
ii.	Znanje o zločinima koje su počinili pripadnici jedinica Prištinskog korpusa.....	371
e.	Reakcija na zločine koje su počinili pripadnici Prištinskog korpusa	380
i.	Mere preduzete u vezi sa zločinima pripadnika Prištinskog korpusa	380
ii.	Lazarević i Vojni sud Komande Prištinskog korpusa	383
iii.	Lazarević i sudskomedicinska veštačenja na Kosovu.....	384
iv.	Mere preduzete u vezi s masakrom u Malom Alašu	385
v.	Mere preduzete u vezi s masakrom u Izbici	386
vi.	Reakcija na zločine koje su počinili pripadnici MUP	390
f.	Preventivne mere preduzete unutar Prištinskog korpusa	390

i. Opšte preventivne mere.....	390
ii. Smenjivanje komandanata	392
iii. Mere preduzete u vezi sa civilima.....	395
6. Zaključci o odgovornosti Vladimira Lazarevića	400
a. Činjenje putem učešća u udruženom zločinačkom poduhvatu	401
b. Pomaganje i podržavanje.....	403
c. Odgovornost nadređenog.....	408
H. INDIVIDUALNA KRIVIČNA ODGOVORNOST SRETENA LUKIĆA	409
1. Optuženi.....	409
2. Navodi iz Optužnice	410
3. Lukićev čin	411
4. Lukićev položaj u Štabu MUP.....	412
a. Funkcije Štaba MUP za Kosovo.....	413
i. Argumenti strana u postupku i svedočenje svedoka	413
(A) Nadležnost Štaba MUP nad jedinicama RJB	413
(B) Nadležnost Štaba MUP nad jedinicama RDB	420
(C) Uloga Štaba MUP u planiranju operacija	422
(D) Podnošenje izveštaja Štabu MUP	424
ii. Dokumentarni dokazi.....	427
(A) 1998. godina	427
(B) 1999. godina	432
b. Zaključci o ulozi i funkcijama Štaba MUP	439
5. Lukićeva ovlašćenja kao načelnika Štaba MUP.....	440
a. Učešće Lukića u radu sastanaka na visokom nivou.....	441
b. Lukićeva saradnja s međunarodnim posmatračima.....	448
c. Lukićeva disciplinska ovlašćenja	451
d. Zaključci	452
6. Lukićeva uloga u izveštavanju Ministarstva unutrašnjih poslova	453
7. Lukićevo učešće u naoružavanju nealbanskih civila	458
8. Lukićevo učešće u kršenju Oktobarskih sporazuma.....	460
9. Lukićeva kontrola nad stanicama pogranične policije.....	462
10. Lukićevo znanje o zločinima	463
a. Znanje o zločinima 1998. godine	464
b. Znanje o zločinima 1999. godine	467
c. Lukićevo učešće u sakrivanju tela.....	472
11. Zaključci o odgovornosti Sretena Lukića	479
IX. ODMERAVANJE KAZNE	490
A. MERODAVNO PRAVO U VEZI S ODMERAVANJEM KAZNE	490
1. Svrhe kažnjavanja.....	491
2. Određivanje kazni.....	492
a. Težina krivičnog dela	492
b. Otežavajuće i olakšavajuće okolnosti.....	492
i. Otežavajuće okolnosti	493
ii. Olakšavajuće okolnosti	494
iii. Opšta praksa izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije	495
iv. Uračunavanje vremena provedenog u pritvoru	498
B. MERODAVNO PRAVO U VEZI S KUMULATIVNIM OSUĐUJUĆIM PRESUDAMA I KONKRETNE OPTUŽBE U OVOM PREDMETU	498
C. ODREĐIVANJE KAZNI U OVOM PREDMETU	501
1. Težina krivičnih dela	501
2. Otežavajuće i olakšavajuće okolnosti.....	502
a. Opšte okolnosti.....	502
b. Šainović	502

c. Ojdanić.....	504
d. Pavković	506
e. Lazarević	507
f. Lukić.....	509
X. DISPOZITIV	512
DELIMIČNO PROTIVNO MIŠLJENJE SUDIJE CHOWHANA	515

VIII. INDIVIDUALNA KRIVIČNA ODGOVORNOST

A. OBLICI ODGOVORNOSTI ZA KOJE SE OPTUŽENI TERETE

1. Optuženi se, prema članu 7(1) i članu 7(3) Statuta, terete za ulogu koju su navodno imali u zločinima koje su, kako se tvrdi, snage SRJ i Srbije počinile na Kosovu u periodu od marta do juna 1999. godine. Konkretno, navodi se da su optuženi odgovorni za deportaciju, zločin protiv čovečnosti (tačka 1); prisilno premeštanje kao “druga nehumana dela”, zločin protiv čovečnosti (tačka 2); ubistvo, zločin protiv čovečnosti i kršenje zakona i običaja ratovanja (tačke 3–4); i progone, zločin protiv čovečnosti (tačka 5).

2. Prema Optužnici, meta navedenih napada bilo je albansko stanovništvo na Kosovu, a optuženi su učestvovali u udruženom zločinačkom poduhvatu s ciljem da izmene etnički sastav na Kosovu kako bi obezbedili trajnu kontrolu vlasti SRJ i Srbije nad tom Pokrajinom. Tužilaštvo dalje navodi da je cilj udruženog zločinačkog poduhvata trebalo ostvariti široko rasprostranjenom ili sistematskom kampanjom terora i nasilja, uključujući razne zločine navedene u svakoj od tačaka Optužnice. Tužilaštvo tvrdi da se svaki od optuženih tereti za zločine navedene u Optužnici jer je planirao, podsticao, naredio, počinio ili na drugi način pomagao i podržavao činjenje tih zločina. Ne tvrdi se da je bilo ko od optuženih fizički izvršilac zločina, već se pojam “činjenje” odnosi na njihovo učešće u udruženom zločinačkom poduhvatu.

3. Veće će se sada posvetiti oceni individualne krivične odgovornosti svakog od šestorice optuženih i počeeće od pitanja da li je postojao zajednički plan, namera ili cilj – što predstavlja drugi fizički element udruženog zločinačkog poduhvata – kao što je tužilaštvo navelo u Optužnici.

B. ČINJENJE PUTEM UDRUŽENOG ZLOČINAČKOG PODUHVATA

1. Optužbe iz Optužnice vezane za udruženi zločinački poduhvat

4. Pretresno veće smatra da je važno podsetiti na tačnu formulaciju izvesnih delova Optužnice koji sadrže navode o udruženom zločinačkom poduhvatu:

18. Kad u ovoj Optužnici koristi reč “počiniti”, tužilac nema nameru da sugeriše da je ijedan od optuženih lično fizički počinio bilo koji od zločina za koji se terete. Reč “počiniti” se u ovoj Optužnici, kada se koristi u vezi s optuženima, odnosi na neposredno ili posredno učešće u udruženom zločinačkom poduhvatu u svojstvu saizvršioca.

19. Cilj ovog udruženog zločinačkog poduhvata bio je, *inter alia*, promena etničke ravnoteže na Kosovu u nastojanju da se obezbedi trajna srpska kontrola nad ovom

Pokrajinom.¹ Taj cilj trebalo je da se ostvari krivičnim sredstvima, konkretno, široko rasprostranjenom ili sistematskom kampanjom terora i nasilja, uključujući deportaciju, ubistva, prisilno premeštanje i progon, usmerenom protiv albanskog stanovništva na Kosovu tokom perioda na koji se odnosi Optužnica. Da bi ostvarili ovaj cilj, svaki od optuženih, delujući individualno i/ili u međusobnoj sprezi, te sprezi s drugima, doprineo je udruženom zločinačkom poduhvatu, koristeći *de jure* i *de facto* ovlašćenja kojima je raspolagao.

20. Ovaj udruženi zločinački poduhvat nastao je najkasnije u oktobru 1998. godine i nastavio se tokom celog perioda u kojem su se desili zločini navedeni u tačkama od 1 do 5 ove Optužnice – počev od 1. januara 1999. ili približno tog datuma pa do 20. juna 1999. godine. Jedan broj pojedinaca učestvovao je u ovom udruženom zločinačkom poduhvatu tokom celog njegovog postojanja ili, alternativno, u razna vremena tokom njegovog postojanja, uključujući MILANA MILUTINOVIĆA, NIKOLU ŠAINOVIĆA, DRAGOLJUBA OJDANIĆA, NEBOJŠU PAVKOVIĆA, VLADIMIRA LAZAREVIĆA, Vlastimira Đorđevića, SRETENA LUKIĆA, Slobodana Miloševića i Vljaka Stojiljkovića. Ostali učesnici bili su Radomir Marković, Obrad Stevanović, Dragan Ilić i druga poznata i nepoznata lica koja su bila u sastavu komandnih i koordinacionih organa i pripadnici snaga SRJ i Srbije, a delila su nameru da ostvare cilj ovog udruženog zločinačkog poduhvata. Pored toga, i/ili alternativno, MILAN MILUTINOVIĆ, NIKOLA ŠAINOVIĆ, DRAGOLJUB OJDANIĆ, NEBOJŠA PAVKOVIĆ, VLADIMIR LAZAREVIĆ, Vlastimir Đorđević, SRETEN LUKIĆ, Slobodan Milošević, Vljako Stojiljković, Radomir Marković, Obrad Stevanović i Dragan Ilić ostvarivali su ciljeve udruženog zločinačkog poduhvata preko pripadnika snaga SRJ i Srbije kojima su rukovodili, kako bi vršili zločine za koje se terete u ovoj Optužnici.

21. Zločini nabrojani u tačkama od 1 do 5 ove Optužnice bili su deo cilja udruženog zločinačkog poduhvata i optuženi su s ostalim saizvršiocima delili nameru da se ti zločini izvrše. Alternativno, zločini nabrojani u tačkama od 3 do 5 bili su prirodne i predvidive posledice udruženog zločinačkog poduhvata, a optuženi su bili svesni toga da su takvi zločini moguća posledica udruženog zločinačkog poduhvata. Uprkos tome što su bili svesni predvidivih posledica, MILAN MILUTINOVIĆ, NIKOLA ŠAINOVIĆ, DRAGOLJUB OJDANIĆ, NEBOJŠA PAVKOVIĆ, VLADIMIR LAZAREVIĆ, Vlastimir Đorđević i SRETEN LUKIĆ odlučili su da učestvuju u ovom udruženom zločinačkom poduhvatu. Svaki od optuženih i drugih učesnika u udruženom zločinačkom poduhvatu takođe je delio nameru i stanje svesti potrebne za činjenje svakog od krivičnih dela za koja se terete u tačkama od 1 do 5. Po tom osnovu, prema članu 7(1) Statuta, svaki od optuženih snosi individualnu krivičnu odgovornost za zločine koji se navode u tačkama od 1 do 5.

5. Prema tome, u paragrafu 21 Optužnice se navodi da su optuženi “počinili” zločine za koje se terete kao za 1. i 3. oblik udruženog zločinačkog poduhvata.² U tačkama od 1 do 5 oni se terete

---

¹ V. Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 27, 249; Završna reč tužilaštva, T. 26770, 26776 (19. avgust 2008. godine).

² V. Odluka na osnovu pravila 98*bis*, T. 12787 (18. maj 2007. godine) (“Veće smatra da tužilaštvo tereti optužene odgovornošću za zločine koji su navedeni u okviru prve i treće kategorije UZP, u skladu s njihovom definicijom u praksi ovog Međunarodnog suda. Konkretno, Veće potvrđuje da se optuženi terete odgovornošću za prisilno premeštanje albanskog stanovništva na Kosovu, odnosno zajednički plan, i da su ubistva koja su počinjena u vezi s glavnim ciljem UZP bila prirodna i predvidiva posledica, u okviru treće kategorije UZP.”).

za 1. oblik udruženog zločinačkog poduhvata, a tužilaštvo ih u tačkama od 3 do 5 (ubistvo i progon) alternativno tereti za 3. oblik udruženog zločinačkog poduhvata.³

6. U paragrafima od 23 do 33 Optužnice iznet je pregled navodnog udruženog zločinačkog poduhvata. U paragrafu 23 se navodi da je postojao delotvoran komandni lanac od “najviših nivoa u Beogradu do snaga SRJ i Srbije na terenu” i da je razvijenost struktura rukovođenja i komandovanja obezbeđivala stalno praćenje situacije na terenu. Štaviše, u skladu s Ustavom i relevantnim zakonima i propisima SRJ, Milošević, Milutinović i Ojdanić bili su ovlašćeni da putem VSO i Vrhovne komande komanduju i VJ i MUP. U paragrafu 24 se navodi da su Milošević, Milutinović, Šainović, Pavković, Lazarević i Lukić putem Zajedničke komande komandovali i rukovodili snagama SRJ i Srbije na Kosovu.⁴

7. U paragrafima od 25 do 31 Optužnice navodi se da su snage SRJ i Srbije vodile hotimičnu i široko rasprostranjenu ili sistematsku kampanju s ciljem da, putem stvaranja atmosfere straha i pritiska, uništavanja imovine, kao i delima brutalnosti i nasilja, silom proteraju s Kosova civile kosovske Albance ili ih interno rasele unutar Kosova. Kad bi kosovske Albance isterale iz njihovih domova i kad bi oni formirali konvoje i krenuli prema granici s Albanijom i Makedonijom, snage SRJ i Srbije su kontrolisale puteve ka graničnim prelazima, podvrgavale te kosovske Albance daljim napadima i sistematski im oduzimale i uništavale lične isprave.

2. Proceduralni kontekst udruženog zločinačkog poduhvata u ovom predmetu

8. Udruženi zločinački poduhvat za koji se terete optuženi u ovom predmetu ne egzistira u proceduralnom vakuumu, već je bio predmet velikog *dugogodišnjeg* spora. Pretresno veće će ukratko podsetiti na neke aspekte odluka koje su donete u vezi s udruženim zločinačkim poduhvatom za koji se terete optuženi u ovom predmetu.

9. *Postojanje udruženog zločinačkog poduhvata kao oblika odgovornosti.* Dana 13. februara 2003. godine, Veće je odbilo Ojdanićev zahtev kojim on osporava nadležnost Međunarodnog suda prema članu 7 Statuta nad licima koja se terete za učešće u udruženom zločinačkom poduhvatu. Veće je pritom istaklo postojanje udruženog zločinačkog poduhvata kao oblika odgovornosti, pozivajući se na praksu Žalbenog veća, međunarodno običajno pravo, opšte međunarodno krivično

---

³ Optužnica, par. 21.

⁴ V. takođe Optužnica, par. 97 (“U periodu najmanje od kraja jula pa do kraja oktobra 1998. godine, u Prištini/Prishtina su skoro svakodnevno održavani sastanci Zajedničke komande vezani za situaciju na Kosovu.”).

pravo, domaće pravosuđe i sudsku praksu proisteklu iz krivičnog gonjenja posle Drugog svetskog rata.⁵ Žalbeno veće je potvrdilo odluku Veća.⁶

10. *Učešće u udruženom zločinačkom poduhvatu.* Dana 22. marta 2006. godine Veće je odbilo novi Ojdanićev podnesak u kojem on osporava nadležnost i tvrdi da ni Statut ni međunarodno običajno pravo ne prihvataju tvrdnju da se neki optuženi može smatrati odgovornim zbog učešća u udruženom zločinačkom poduhvatu gde jedan ili više učesnika udruženog zločinačkog poduhvata za fizičko izvršenje zločina koji predstavljaju zajednički cilj tog udruženog zločinačkog poduhvata koriste lica koja ne učestvuju u njemu. Veće je konstatovalo da pitanje da li učesnici u udruženom zločinačkom poduhvatu mogu posredno da počine zločine, preko lica koja nisu učesnici u tom poduhvatu, nema veze s nadležnošću Međunarodnog suda, nego se odnosi na “obeležja odgovornosti za [udruženi zločinački poduhvat]”, a to pitanje se može adekvatno rešavati samo u svetlu činjenica. To pitanje je trebalo rešavati na suđenju, pa je Veće stoga odbacilo Ojdanićev prigovor s tim u vezi.⁷ Međutim, dalja praksa Žalbenog veća navela je tužilaštvo da povuče deo paragrafa 20 Optužnice, o čemu se govori dole u tekstu, tako da je ovo pitanje rešeno pre donošenja konačne Presude u ovom predmetu.

11. U Optužnici se navodi da su među učesnicima u udruženom zločinačkom poduhvatu bili svi optuženi, kao i Vlastimir Đorđević, Slobodan Milošević, Vlajko Stojiljković, Radomir Marković, Obrad Stevanović i Dragan Ilić. Prema tome, sva gorenavedena lica imenovana su kao učesnici u udruženom zločinačkom poduhvatu. Međutim, u paragrafu 20 tužilaštvo navodi da su u udruženom zločinačkom poduhvatu učestvovala i sledeća neimenovana lica: “nepoznata lica koja su bila u sastavu komandnih i koordinacionih organa i pripadnici snaga SRJ i Srbije, a delila su nameru da ostvare cilj ovog udruženog zločinačkog poduhvata”.⁸ U Optužnici se dalje navodi da su, alternativno, imenovani učesnici u udruženom zločinačkom poduhvatu “ostvarivali [...] ciljeve udruženog zločinačkog poduhvata preko pripadnika snaga SRJ i Srbije kojima su rukovodili, kako bi vršili zločine za koje se terete u ovoj Optužnici”.⁹ Međutim, u okviru usmene argumentacije kojom je odgovorilo na zahteve optuženih za izricanje oslobađajuće presude, tužilaštvo je izjavilo

---

⁵ *Tužilac protiv Milutinovića i drugih*, predmet br. IT-99-37-PT, Odluka po preliminarnom zahtevu Dragoljuba Ojdanića za odbacivanje optužbi zbog nenadležnosti: udruženi zločinački poduhvat, 13. februar 2003. godine, str. 6–7.

⁶ *Tužilac protiv Milutinovića i drugih*, predmet br. IT-99-37-AR72, Odluka po prigovoru Dragoljuba Ojdanića na nenadležnost: udruženi zločinački poduhvat, 21. maj 2003. godine, par. 30, 33, 44.

⁷ Odluka po Ojdanićevom podnesku kojim se osporava nadležnost: posredno saizvršilaštvo, 22. mart 2006. godine, par. 23–24.

⁸ Optužnica, par. 20.

⁹ Optužnica, par. 20.

sledeće: “[u] svetlu drugostepene presude u predmetu *Brđanin ... sada nameravamo da nastavimo samo na osnovu te alternativne formulacije*, da su ova šestorica učesnika u [udruženom zločinačkom poduhvatu] koristila pripadnike snaga SRJ i Srbije kojima su rukovodila, kako bi vršili deportacije, prisilno premeštanje, ubistva i progone”.¹⁰ Tužilaštvo ponavlja taj stav u svom Zavšnom pretresnom podnesku.¹¹ Veće će zato na osnovu toga doneti svoje zaključke u vezi s odgovornošću optuženih.

12. *Navodni zločini iz 1998. godine koji se tiču elementa svesti udruženog zločinačkog poduhvata.* Dana 22. marta 2006. godine, Veće je takođe prihvatilo prigovor odbrane u vezi s tim što se u Optužnici pominju zločini iz 1998. godine, na koje je tužilaštvo nameravalo da se osloni kako bi dokazalo da su optuženi bili učesnici u udruženom zločinačkom poduhvatu i da su posedovali traženo stanje svesti za činjenje zločina za koje se terete. Veće je bilo mišljenja da ti zločini predstavljaju materijalne činjenice o kojima se mora izneti dovoljno navoda, pa je stoga naložilo tužilaštvu da, ukoliko namerava da se na suđenju oslanja na navedene zločine iz 1998. godine, izmeni Optužnicu tako da u njoj navede bar datume i lokacije tih zločina i njihovu navodnu vezu sa svakim od optuženih, kao i da, ukoliko je to moguće, navede imena žrtava.¹² Dana 11. maja 2006. godine, Veće je odobrilo izmene koje je tužilaštvo unelo u Optužnicu (paragrafi 94–97), i iznelo sledeći stav:

“[I]nformacije koje Predložena optužnica pruža u vezi s navodnim zločinima iz 1998. dovoljne [su] ‘da bi [...] optuženi [...] mogao uspješno i efikasno pripremiti svoju odbranu’, naročito imajući u vidu da dotični navodi ne daju povoda za izdvajanje optužnice protiv bilo kog od optuženih nego se navode kako bi pomogle prilikom utvrđivanja određenih elemenata krivičnih dela i oblika odgovornosti koji se stavljaju na teret u optužnici.¹³”

13. O zločinima iz 1998. godine biće reči u Odeljku VI.C, kao i u odeljcima o odgovornosti optuženih, tamo gde je to primereno.

14. *Učešće u udruženom zločinačkom poduhvatu putem nečinjenja.* U odluci kojom je odbilo zahteve optuženih za izricanje oslobađajuće presude Veće je, u vezi s udruženom zločinačkim poduhvatom putem nečinjenja, iznelo sledeći stav:

¹⁰ Pretres na osnovu pravila 98bis, T. 12577 (3. maj 2007. godine) (naglasak dodat). Prilikom donošenja Odluke na osnovu pravila 98bis, Veće je istaklo sledeće: “Ovo je važna izjava tužilaštva koju strane u postupku treba da imaju na umu”. Pretres na osnovu pravila 98bis, T. 12787 (18. maj 2007. godine).

¹¹ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 10.

¹² Odluka po podnescima odbrane o navodnim nedostacima u formi predložene Izmenjene spojene optužnice, 22. mart 2006. godine, par. 11–17, 33(3)(b).

¹³ Odluka po zahtevu za izmenu Optužnice, 11. maj 2006. godine, par. 11 (fusnote izostavljene).

U ovom slučaju, gde dokazi ukazuju na to da su jedan ili više optuženih imali pravnu obavezu da deluju, a propustili su to da urade, može se smatrati da postoje dovoljni dokazi o učešću u udruženom zločinačkom poduhvatu kao vidu odgovornosti iz člana 7(1), ukoliko su takvi propusti značajno doprineli udruženom zločinačkom poduhvatu.¹⁴

15. Neki od optuženih su potom tražili odobrenje da ulože žalbu na ovaj deo odluke. Dana 14. juna 2007. godine Veće je odbilo zahtev za odobrenje, smatrajući: (a) da optužbe iz Optužnice dovoljno obaveštavaju optužene o oblicima odgovornosti na osnovu kojih se navodi da snose odgovornost za krivična dela u na kojima se temelji Optužnica; (b) da se odluka ne tiče pitanja koje znatno utiče na pravično i ekspeditivno vođenje postupka ili ishod suđenja; i (c) da rešavanje tog pitanja od strane Žalbenog veća u toj fazi postupka ne bi suštinski pospešilo postupak.¹⁵

3. Fizički elementi

a. Zajednički plan, namera ili cilj – Drugi element

16. Srž teze tužilaštva da je svaki od optuženih svojim učešćem u udruženom zločinačkom poduhvatu počinio razne zločine jeste tvrdnja da je takav poduhvat postojao i da je obuhvatao razne visoke i moćne funkcionere u vlasti SRJ i Srbije, kao i visoke oficire VJ i MUP, koji su rukovodili saveznim i republičkim snagama VJ i MUP u kampanji terora i nasilja, smišljenoj da bi se albansko stanovništvo na Kosovu prisilno raselilo s ciljem izmene etničke ravnoteže na Kosovu, kako bi se obezbedila kontrola Srba nad tom Pokrajinom. Pre nego što se razmotri pitanje da li je neko od optuženih stvarno učestvovao u tom poduhvatu, neophodno je utvrditi da li je takav poduhvat postojao: drugim rečima, da li je postojala usaglašena akcija tih visokih funkcionera i oficira da se državna sila upotrebi protiv jednog dela sopstvenih građana radi postizanja tog cilja. Veće će se sada osvrnuti na dokaze vezane za to pitanje. Veće pritom želi da istakne da je razmotrilo sve relevantne dokaze u ovom predmetu, uključujući dela i ponašanje optuženih, s izuzetkom razgovora s četvoricom optuženih koji će, kako je Veće već reklo, biti korišćeni samo u vezi s onim optuženima koji su obavili razgovor s tužilaštvom. Nakon što iznese svoje konstatacije u vezi s drugim fizičkim elementom, Veće će se u odgovarajućim odeljcima pozabaviti ostalim fizičkim elementima i elementima svesti udruženog zločinačkog poduhvata za svakog od šestorice optuženih.

---

¹⁴ Pretres na osnovu pravila 98bis, T. 12776–12777 (18. maj 2007. godine).

¹⁵ Odluka po zahtevu odbrane za odobrenje za ulaganje interlokutorne žalbe na Odluku na osnovu pravila 98bis, 14. jun 2007. godine, par. 14–18 (“Često je teško klasifikovati neko postupanje ili ponašanje kao potpuno aktivno delovanje ili potpuno pasivno nečinjenje. Postupanje koje se razmatra može da sadrži oba elementa. Pitanje da li dokazi pokazuju da je neki optuženi ‘počinio’ neki zločin ne može se rešiti na osnovu teoretske rasprave o relevantnosti dokaza koji ga klasifikuju kao aktivno postupanje ili pasivno nečinjenje. Pitanje da li se optuženi mogu smatrati odgovornim za navodno učešće u UZP zbog postupanja koje se može smatrati ‘propustom’ bolje je rešavati u kontekstu konkretnih dokaza u ovom predmetu, kako dokaza tužilaštva tako i dokaza odbrane.”)

17. U nastojanju da dokaže postojanje zajedničkog plana, namere ili cilja, tužilaštvo je izvelo veliki broj dokaza. Po mišljenju Veća, najuverljiviji dokazi o zajedničkom planu, nameri ili cilju su oni koji se odnose na obrazac zločina iz 1999. godine. Stoga će se Veće u svojoj diskusiji baviti najpre tim dokazima. Veće će se zatim baviti i drugim dokazima koji su relevantni za drugi element.

i. Obrazac zločina tokom proleća 1999. godine

18. Tužilaštvo tvrdi da dokazi o razmerama razaranja albanskih sela na Kosovu, opšti obrazac nasilja, ubijanja i raseljavanja uočen širom Kosova, primena metoda vojnog tipa, usaglašenost i organizovanost s kojima su kolone izbeglica usmeravane kroz Kosovo i izvan njega, kao i redovno oduzimanje ličnih isprava navode na zaključak da su snage SRJ i Srbije te radnje izvršavale u skladu s nekim zajedničkim planom i da ti događaji nisu mogli biti posledica pojedinačnih dela nasilja koja su nasumice činili pojedinci, pripadnici vojske i policije.¹⁶

19. Milutinovićeva odbrana tvrdi da su NATO i međunarodna sredstva javnog informisanja pogrešno prikazivali događaje na Kosovu kako bi podstakli javnost da podrži kampanju vazdušnih napada na SRJ. Ona takođe tvrdi da nijedan nadležni organ ili država ni pre ni tokom rata (ni u službenom ni u privatnom svojstvu) nikad nisu pomenuli plan da se albansko stanovništvo protera s Kosova ili da mu se naudi.¹⁷ I Milutinovićeva i Pavkovićeva odbrana tvrde da postoje dokazi o tome da je civilima rečeno da se vrate kući i da je među snagama SRJ i Srbije tokom bombardovanja vladala atmosfera krajnje konfuzije.¹⁸

20. Veće će se najpre osvrnuti na dva aspekta dokaza vezanih za ovo pitanje: demografske dokaze izvedene tokom suđenja i oduzimanje ličnih isprava.

(A) Demografski dokazi

21. Pozivajući se na statističku analizu Patricka Balla, tužilaštvo tvrdi da je postojao obrazac ubijanja i kretanja izbeglica koji ukazuje na zajednički uzrok.¹⁹ Prema Ballovoj analizi, uočeni obrasci ne odgovaraju hipotezi da su kretanje i ubijanja bili prouzrokovani NATO

---

¹⁶ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 268–269.

¹⁷ Milutinovićev završni pretresni podnesak, 15. jul 2008. godine, par. 264–266.

¹⁸ Milutinovićev završni pretresni podnesak, 15. jul 2008. godine, par. 303, str. 164–165; Pavkovićev završni pretresni podnesak, 28. jul 2008. godine (javna verzija), par. 359; V. takođe Lazarevićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 629–630.

¹⁹ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 314; Završna reč tužilaštva, T. 26805 (19. avgust 2008. godine).

bombardovanjem ili aktivnostima OVK (dalje u tekstu: Hipoteza 1, odnosno Hipoteza 2), već odgovaraju pretpostavci da su uzrok tih događaja bila dejstva jugoslovenskih snaga (dalje u tekstu: Hipoteza 3).²⁰

22. Eric Fruits je svedok kojeg su timovi odbrane zajednički pozvali da analizira Ballove izveštaje i svedočenje. Na osnovu Fruitsovog izveštaja veštaka i svedočenja, Ojdanićeva odbrana je osporila tačnost i sveobuhvatnost podataka na kojima se zasnivaju Ballovi dokazi, iznela tvrdnje o nedostacima u njegovoj metodologiji i odbacila njegove zaključke.²¹ Štaviše, Ojdanićeva odbrana je tvrdila da je moguće da Ball inheretno ima predrasude prema Slobodanu Miloševiću, što se vidi iz komentara koje je izneo na jednoj konferenciji.²² Tužilaštvo je, s druge strane, osporilo Fruitsove kvalifikacije u oblasti statističke demografije.²³

23. Veće primećuje da je, tokom razmene mišljenja ovih veštaka u vezi s obrascem ubijanja i kretanja, pokrenuto pet ključnih pitanja: Ballova potencijalna pristrasnost, Fruitsov navodni nedostatak kvalifikacija, integritet i celovitost korišćenih podataka, valjanost primenjene metodologije, i, najznačajnije, uverljivost donetih zaključaka. Svako od ovih pitanja biće zasebno razmotreno.

24. Kao prvo, što se tiče navodne Ballove pristrasnosti, Veću su predloženi dokazi o tome da je on 14. jula 2001. godine, na konferenciji kojoj je prisustvovao, pozvao prisutne na aplauz povodom izručenja Slobodana Miloševića u Hag. Štaviše, Ball je priznao da je tamo kasnije rekao sledeće: "Imamo u zatvoru dosad najvećeg negativca, bar za mog života". Kad je taj citat predložen svedoku tokom unakrsnog ispitivanja, on je najpre izjavio da ne može da se seti da li je mislio na Miloševića i da je možda mislio na Pinočea.²⁴ Na pitanje predsedavajućeg sudije kada je i da li je Pinoče bio u zatvoru, Ball se ispravio i rekao da je spreman da u zapisnik izjavi da je mislio na Miloševića.²⁵ Veće smatra da to što je svedok okolišao u svojim odgovorima dovodi u sumnju njegovu objektivnost kao veštaka. Međutim, Ballovi izveštaji veštaka na prvi pogled ne odaju utisak pristrasnosti kad je reč o tome kako su sastavljeni i kakav im je sadržaj. Štaviše, tokom usmenog

---

²⁰ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 314; Završna reč tužilaštva, T. 26809 (19. avgust 2008. godine). V. takođe dok. pr. br. P1506 (Izveštaj veštaka Patricka Balla, 3. januar 2002. godine), *e-court*, str. 9.

²¹ Ojdanićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 126–151.

²² Ojdanićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 128; Završna reč Ojdanićeve odbrane, T. 27146 (22. avgust 2008. godine).

²³ Završna reč tužilaštva, T. 26806–26808 (19. avgust 2008. godine).

²⁴ Patrick Ball, T. 10273–10277 (20. februar 2007. godine).

²⁵ Patrick Ball, T. 10274–10275 (20. februar 2007. godine).

svedočenja pred Većem Ball nije pokazao nikakvu pristrasnost. Shodno tome, dalje u tekstu će biti ispitana suština njegovog iskaza.

25. Kao drugo, tužilaštvo dovodi u pitanje Fruitsove kvalifikacije u oblasti statističke demografije i tvrdi da je on objavio samo jedan relevantan članak i da nije upoznat s osnovnom terminologijom koja se koristi u toj oblasti.²⁶ Međutim, Veće se uverilo da Fruits ima dovoljno stručnog znanja iz oblasti statistike da bi mogao validno da kritikuje Ballov izveštaj. To se vidi iz njegovih kvalifikacija, u kojima se, između ostalog, navodi da je u jednoj visokoobrazovnoj ustanovi držao kurs o problemima vezanim za analizu linearne regresije, da je bio konsultant na projektima vezanim za statističku analizu demografskih podataka i da je prihvaćen na sudovima SAD kao veštak za statistiku.²⁷ Veće konstatuje da su odgovori koje je Fruits davao u sudnici uverljivi za veštaka iz te oblasti i smatra da je osporavanje njegove stručnosti neutemeljeno.

26. Kao treće, Fruits je naveo niz nepravilnosti vezanih za podatke koje je koristio Ball.²⁸ Konkretno, Fruits tvrdi da je Ballov glavni propust to što njegova glavna studija, iako se tiče podataka o aktivnostima OVK i vazдушnim napadima NATO, ne uključuje nikakve podatke o jugoslovenskim snagama ili njihovom kretanju.²⁹ Kad je to predloženo Ballu tokom unakrsnog ispitivanja, on je posvedočio da su on i njegov tim raspolagali nekim podacima o aktivnostima jugoslovenskih snaga, ali da su oni bili previše oskudni da bi bili od koristi za istraživanje.³⁰ Fruits je izneo argument da takva greška predstavlja grešku nastalu izostavljanjem jedne varijable, koja, osim što stvara predrasude kad je reč o podacima koji nedostaju, takođe čini nepouzdanim procene uticaja aktivnosti OVK i NATO na situaciju na terenu.³¹ Veće ima razumevanja za poteškoće vezane za prikupljanje podataka o aktivnostima snaga SRJ i Srbije, ali smatra da je Fruitsovo svedočenje po ovom pitanju relevantno za nastojanja tužilaštva da Ballova zapažanja upotrebi kao dokaz u prilog postojanju široko rasprostranjene ili sistematske kampanje ubijanja i progona koju su vodile jugoslovenske snage.³²

---

²⁶ Završna reč tužilaštva, T. 26806–26807 (19. avgust 2008. godine).

²⁷ Eric Fruits, T. 25953–25955 (23. april 2008. godine).

²⁸ Dok. pr. br. 3D893 (Izveštaj veštaka Erica Fruitsa, 3. februar 2008. godine), str. 13–23.

²⁹ Ojdanićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 127, 150; V. takođe dok. pr. br. 3D893 (Izveštaj veštaka Erica Fruitsa, 3. februar 2008. godine), str. 23–24.

³⁰ Patrick Ball, T. 10290 (20. februar 2007. godine).

³¹ Eric Fruits, T. 25956 (23. april 2008. godine).

³² Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 314; Završna reč tužilaštva, T. 26805 (19. avgust 2008. godine).

27. Kao četvrto, Ojdanićeva odbrana tvrdi da Ballova metodologija sadrži nedostatke.³³ Prva Ballova konstatacija bila je da su postojali ustaljeni obrasci ubijanja i kretanja izbeglica i da su oni istovremeno kulminirali.³⁴ Međutim, Fruits je ukazao na to da postojanje i sličnost tih obrazaca smrti i kretanja nisu statistički pokazani i da brižljiva analiza otkriva znatne razlike između njih.³⁵ Fruits je Veću ukazao na to da se grafikoni ubijanja i kretanja izbeglica ne poklapaju u najmanje tri trenutka.³⁶ Veće konstatuje da se Fruitsovom kritikom dovodi u pitanje Ballov zaključak da se korelacija između ova dva obrasca, koju je on ustanovio, podudara s aktivnostima jugoslovenskih snaga.³⁷

28. Na kraju, Veće će, u svetlu prethodnih napomena, ispitati Ballov zaključak (i argument tužilaštva) da se njegova statistička analiza podudara s Hipotezom 3, naime, da su jugoslovenske snage vodile kampanju masovnih ubijanja i progona.³⁸ Na samom početku valja istaći da je i Ball sam priznao da “se uzrok ne može potvrditi statističkim podacima zasnovanim na opažanjima”³⁹ i da njegova ekspertiza, u najboljem slučaju, može da posluži za isključivanje drugih hipoteza. Međutim, u svojoj glavnoj studiji, Ball u vezi sa postavljanjem tih hipoteza navodi samo sledeće: “Iako mogu postojati i druga objašnjenja za pravilne obrasce ubijanja i kretanja izbeglica, smatram da su ova tri najverovatnija”,⁴⁰ pri čemu ne objašnjava razloge na osnovu kojih je došao do zaključka da je baš to verovatno. Ojdanićeva odbrana iznosi još četiri objašnjenja: moguće je da je do kretanja došlo usled naređenja OVK da civili kosovski Albanci napuste svoja sela; moguće je da su izbeglice pobile s područja na kojima je bilo borbi između OVK i jugoslovenskih snaga; moguće je da su ljudi otišli očekujući NATO bombardovanje; i moguće je da su ti obrasci posledica zajedničkih aktivnosti NATO i OVK na Kosovu.⁴¹ Veće napominje da odbacivanje prve dve Ballove hipoteze nema mnogo svrhe – čak ako se temelje na ispravnim podacima i metodologiji – jer jedan broj potencijalno uverljivih opcija i dalje ostaje neistražen. Drugim rečima, ako se broj

³³ Ojdanićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 134–136.

³⁴ Dok. pr. br. P1506 (Izveštaj veštaka Patricka Balla, 3. januar 2002. godine), str. 15.

³⁵ Eric Fruits, T. 25964–25967 (23. april 2008. godine); dok. pr. br. 3D893 (Izveštaj veštaka Erica Fruitsa, 3. februar 2008. godine), str. 24–26.

³⁶ Eric Fruits, T. 25966 (23. april 2008. godine); V. takođe dok. pr. br. 3D1144 (Grafikon Erica Fruitsa u vezi s “Procenjivanjem odoka” – dok. pr. br. P1394, str. 3, s uporedno prikazanim komentarima).

³⁷ Dok. pr. br. P1506 (Izveštaj veštaka Patricka Balla, 3. januar 2002. godine), str. 4.

³⁸ Dok. pr. br. P1506 (Izveštaj veštaka Patricka Balla, 3. januar 2002. godine), str. 4; Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 314; Završna reč tužilaštva, T. 26809 (19. avgust 2008. godine).

³⁹ Patrick Ball, T. 10256 (20. februar 2007. godine).

⁴⁰ Dok. pr. br. P1506 (Izveštaj veštaka Patricka Balla, 3. januar 2002. godine), str. 3.

⁴¹ Ojdanićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 146.

hipoteza smanji za dve to još uvek nije dovoljno, jer dokazi predloženi Veću ne ukazuju na to da je broj potencijalnih *hipoteza* ograničen na tri. Pored toga, Veće podseća da manjkavosti korišćenih podataka i metodologije, kao i greške u statističkom testu kojim se potkrepljuje navod o postojanju obrazaca, to jest, činjenica da postoje znatne razlike između obrazaca smrti i kretanja, dalje dovodi u sumnju vrednost Ballovih zaključaka.

29. Veće primećuje da je glavna namera Balla i njegovih koautora – da iznese jedan alternativan, inovativan način razmišljanja o političkom nasilju⁴² – potencijalno preporučljiv. Isto tako, Veće nema nameru da odbaci teoretsku naučnu vrednost ove studije i metodologije koja je u njoj primenjena, koja više spada u domen akademskih izučavanja. Međutim, Veće je mišljenja da su zaključci iz ove studije u tolikoj meri dovedeni u sumnju da ne bi bilo primereno osloniti se na njih.

(B) Oduzimanje ličnih isprava

30. Tužilaštvo tvrdi da to što su kosovskim Albancima oduzimate lične isprave pokazuje da su postupci snaga SRJ i Srbije bili u skladu sa zajedničkim planom, namerom ili ciljem.⁴³ Pavkovićeve odbrana opovrgava taj navod i tvrdi da se dokazi vezani za lične isprave ne uklapaju u teoriju tužilaštva o postojanju nekog plana, pošto lične karte nisu oduzete svim svedocima koji su svedočili niti su videli da su oduzimate drugima.⁴⁴ Lukićeva odbrana tvrdi da dokazi pokazuju da navodi tužilaštva u vezi s uništavanjem ličnih isprava i saobraćajnih dozvola nisu tačni. Ona takođe tvrdi da se, pored toga što su svedoci govorili da im nisu oduzimate lične isprave, i iz svedočenja radnika MUP koji su bili na graničnim prelazima vidi da oni nikad nisu dobili naređenje da uništavaju lične isprave. Naposljetku, Lukićeva odbrana tvrdi da dokazi ukazuju na to da je bilo nastojanja da se lične karte koje su njihovi vlasnici bacili vrata u sekretarijate unutrašnjih poslova koji su ih izdali.⁴⁵

31. Veće je u prethodnim odeljcima već raspravljalo o dokazima vezanim za oduzimanje ličnih isprava od kosovskih Albanaca, ali će te izvode iz tih dokaza ponovo rezimirati dalje u tekstu.

32. Mnogi kosovski Albanci koji su dali iskaze pred Većem izjavili su da su pripadnici snaga SRJ i Srbije oduzimali lične isprave, naročito kosovskih Albanaca. Svedočili su i pripadnici snaga

---

⁴² Patrick Ball, T. 10222–10223 (20. februar 2007. godine).

⁴³ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 268.

⁴⁴ Pavkovićev završni pretresni podnesak, 28. jul 2008. godine (javna verzija), par. 359.

⁴⁵ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 195–204.

SRJ i Srbije koji su govorili o oduzimanju i uništavanju ličnih isprava kosovskih Albanaca.⁴⁶ Do tog oduzimanja ličnih isprava dolazilo je mahom duž granice između Kosova i Albanije ili na putu ka granici i ono nije bilo ograničeno na jedan kontrolni punkt, već se javljalo u različitim opštinama. Dvadeset šest svedoka kosovskih Albanaca svedočili je o oduzimanju ličnih isprava na granici Kosova i Albanije ili u konvojima koji su išli ka granici.⁴⁷ Prema navodima, jedan konvoj, koji je 3. aprila 1999. godine išao ka graničnom prelazu Vrbnica (Morina), bio je dugačak 25 kilometara;⁴⁸ drugi konvoj, koji se 3. aprila 1999. godine iz Prizrena kretao prema granici sastojao se od 20.000 ljudi.⁴⁹ Grupa koja je pak 29. marta 1999. godine vozom preko mesta Đeneral Janković, opština Kačanik, išla u pravcu Makedonije, brojala je na hiljade izbeglica.⁵⁰ Nekolicini tih svedoka nisu oduzete lične isprave,⁵¹ ali je većina posvedočila da su im pripadnici snaga SRJ i Srbije na granici oduzeli lične isprave.⁵²

33. Svedoci su u svojim svedočenjima takođe govorili da su videli velike kutije ili korpe u koje su pripadnici snaga SRJ i Srbije bacali lične karte kosovskih Albanaca. Četiri svedoka su izjavila da su na graničnom prelazu Vrbnica (Morina) oduzete lične isprave bacane u kutiju ili korpu, a količinu tih dokumenata opisala su kao “hrpu”, “brdo” ili “gomilu”.⁵³ Dva svedoka, koja su zajedno s hiljadama drugih ljudi 2. aprila 1999. godine prošla kroz granični prelaz Čafa Prušit, posvedočila

---

⁴⁶ V., na primer, svedok K89, T. 9124 (24. januar 2007. godine); Nike Peraj, dok. pr. br. P2248 (Izjava svedoka od 15. februara 2001. godine), str. 9.

⁴⁷ V., na primer, Sabit Kadriu, dok. pr. br. P2377 (Izjava svedoka od 10. decembra 2000. godine) (“Srbi su [...] uzeli [moje lične isprave], a onda su nas opsovali i rekli nam da idemo na albansku stranu granice. Lične isprave su oduzeli svim ljudima koji su bili sa mnom.”), str. 20; Rahim Latifi, dok. pr. br. P2381 (Izjava svedoka od 28. aprila 1999. godine), str. 3 (“Na graničnom prelazu Morine oduzeti su nam lični dokumenti.”); Martin Pnishi, dok. pr. br. P2236 (Izjava svedoka od 4. aprila 2000. godine), str. 4 (“Video sam da su civile terali da bace svoje lične karte na zemlju.”); Mehmet Mazrekaj, T. 5813, 5838 (3. novembar 2006. godine) (“Oduzeli su dokumente ljudima koji su bili sa mnom na traktoru. Te dokumente su dali jednom policajcu.”)

⁴⁸ Halil Morina, dok. pr. br. P2522 (Izjava svedoka od 5. oktobra 2001. godine), str. 5, dok. pr. br. P2523 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 903-904.

⁴⁹ Ali Hoti, T. 4156 (27. septembar 2006. godine).

⁵⁰ Nazlie Bala, dok. pr. br. P2262 (Izjava svedoka od 30. juna 2001. godine), *e-court*, str. 7–8.

⁵¹ V., na primer, Hamide Fondaj, dok. pr. br. P2283 (Izjava svedoka od 9. juna 2001. godine), str. 5 (“Policija nas je pitala [...] da li svi uz sebe imamo lične karte.”).

⁵² V., na primer, Halit Berisha, dok. pr. br. P2326 (Izjava svedoka od 17. avgusta 2001. godine), str. 4 (“Kad smo stigli u Morinu, na granici, policija je svima oduzela lične isprave, vozačke dozvole i skinula registarske tablice sa vozila. Kad smo stigli u Kukës, shvatili smo da je u konvoju bilo 5.000 ljudi.”); Nazlie Bala, dok. pr. br. P2262 (Izjava svedoka od 16. avgusta 2006. godine), *e-court*, str. 8; Shyrete Berisha, T. 3910 (25. septembar 2006. godine); Fuat Haxhibeqiri, T. 1103 (8. avgust 2006. godine); svedok K58, dok. pr. br. P2550 (Izjava svedoka od 2. februara 2000. godine), *e-court*, str. 17; svedok K81, dok. pr. br. P2526 (Izjava svedoka od 30. maja 1999. godine), *e-court*, str. 9.

⁵³ Mahmut Halimi, T. 4458–4459 (9. oktobar 2006. godine); Sadik Januzi, dok. pr. br. P2525 (Izjava svedoka od 23. aprila 1999. godine), *e-court*, str. 8; Ndrec Konaj, dok. pr. br. P2372 (Izjava svedoka od 12. juna 2001. godine), str. 5; Halil Morina, dok. pr. br. P2522 (Izjava svedoka od 5. oktobra 2001. godine), str. 5; dok. pr. br. P2523 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 905.

su da se tamo nalazila kutija u koju su pripadnici MUP bacali lične isprave;⁵⁴ a jedan od ta dva svedoka je izjavio da je video da je, u vreme kad je on prešao granicu, u toj kutiji bilo 300-400 isprava.⁵⁵ Iako Lukićeva odbrana tvrdi da su kosovski Albanci svojom voljom davali lične isprave graničnim službenicima, kako bi ih oni sačuvali,⁵⁶ u vezi s čim je pozvala jednog svedoka,⁵⁷ Veće odbacuje ovaj argument i te dokaze imajući u vidu suprotno svedočenje velikog broja svedoka, koje Veće u ovom pogledu smatra verodostojnim.

34. Pavkovićeva odbrana je priznala da su lične isprave oduzimate, ali uz tvrdnju da to nije bilo deo plana.⁵⁸ Ta tvrdnja zvuči neuverljivo ako se ima u vidu iskaz svedoka K89, koji je bio vojnik VJ u Đakovici, i Nike Peraja, takođe bivšeg oficira VJ. Svedok K89 je posvedočio da mu njegov je starešina rekao da “ne smije da ostane albansko uvo na Kosovu, da moraju da se cijepaju dokumenta kako bi se spriječio ulazak, opet vraćanje na Kosovo”. Kasnije je video pripadnike VJ u Đakovici kako kosovskim Albancima oduzimaju dokumente i cepaju ih.⁵⁹ Peraj je posvedočio da je u Meji postavljen kontrolni punkt MUP na kojem su pripadnici MUP oduzimali lične isprave.⁶⁰ S obzirom na ove opise sistematskog oduzimanja ličnih isprava, tvrdnja Pavkovićeve odbrane da se radi o ideji nekakvih “polupijanih ljudi koji su se zatekli na granici” neuverljiva je.⁶¹

35. Neki svedoci Albanci govorili su o cepanju njihovih dokumenata u Prištini, Zvečanu, Dušanovu i Zrzama.⁶² U šumi kod Celine se bilo okupilo oko 10.000 ljudi koji su pokušavali da se sklone od nasilja u svojim selima; policajci su im tražili da predaju sve lične isprave koje poseduju i upozorili ih da će pucati na one kod kojih prilikom pretresa pronađu sačuvane dokumente. Zatim su

---

⁵⁴ Hani Hoxha, T. 1546–1550 (11. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2267 (Izjava svedoka od 22. aprila 1999. godine), str. 5, dok. pr. br. P2231 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 7355; Luzlim Vejisa, dok. pr. br. P2350 (Izjava svedoka od 16. aprila 1999. godine), str. 3.

⁵⁵ Hani Hoxha, T. 1549 (11. avgust 2006. godine).

⁵⁶ Završna reč Lukićeve odbrane, T. 27344–27345 (26. avgust 2008. godine).

⁵⁷ Nebojša Ognjenović, T. 22885–22886 (20. februar 2008. godine).

⁵⁸ Završna reč Pavkovićeve odbrane, T. 27206 (22. avgust 2008. godine).

⁵⁹ Svedok K89, T. 9124 (24. januar 2007. godine), T. 9154, 9201 (25. januar 2007. godine).

⁶⁰ Nike Peraj, dok. pr. br. P2248 (Izjava svedoka od 15. februara 2001. godine), str. 9.

⁶¹ Završna reč Pavkovićeve odbrane, T. 27206 (22. avgust 2008. godine).

⁶² Emin Kabashi, T. 2098 (22. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2250 (Izjava svedoka od 24. aprila 1999. godine), str. 3; Shukri Gerxhaliu, dok. pr. br. P2275 (Izjava svedoka od 19. februara 2000. godine), par. 35 (“Policija je pregledala svačije lične karte i pocepala one koje su bile ispisane na albanskom.”); Hysni Kryeziu, dok. pr. br. P2514 (Izjava svedoka od 14. maja 1999. godine), *e-court*, str. 9 (“[Policajci] su nam uzeli sve što smo imali kod sebe. [...] Te isprave su pocepali ili su ih bacili na smeće.”); Isuf Zhuniqi, dok. pr. br. P2331 (Izjava svedoka od 4. maja 1999. godine), str. 4 (“[Policajac] mi je pocepao pasoš, a potom je izvadio i moju ličnu kartu i vozačku dozvolu, pa je i njih pocepao.”)

sve lične isprave stavili na jednu gomilu i zapalili ih.⁶³ Svedoci su izjavili da su pripadnici snaga SRJ i Srbije na graničnom prelazu Vrbnica (Morina) palili lične isprave koje su zaplenili od kosovskih Albanaca.⁶⁴

36. Međutim, drugi svedoci su govorili u oduzimanju ili uništavanju dokumenata u selima ili na lokacijama gde su bili zatočeni. Sabri Popaj je lično video da je u Beloj Crkvi jedan policajac oduzimao dokumente od zarobljenih muškaraca, bacao ih na gomilu pored reke i potom neke zapalio.⁶⁵ U Dušanovu su policajci oduzeli ličnu kartu Afrimu, sinu Rexhepa Krasniqija, dok su ga tukli.⁶⁶ Lizane Malaj je posvedočila da su pripadnici srpskih snaga naterali njenog brata i nećaka da legnu na zemlju, onda im oduzeli lične karte i naredili da idu u Albaniju.⁶⁷ U Maloj Kruši, pripadnici "srpskih snaga" su tukli muškarce kosovske Albanice i prisiljavali ih da im predaju svoje novčanike, novac i dokumenta.⁶⁸ U Prilepnici su srpski vojnici od seljana oduzimali novac, mobilne telefone, nakit, lične isprave i ključeve od kola.⁶⁹ U Dušanovu su policajci seljanima oduzimali sve što su ovi imali kod sebe: automobile, nakit, novac i sve vrste dokumenata, uključujući lične karte i saobraćajne dozvole; te dokumente su ili cepali ili ih bacali u smeće.⁷⁰

37. Odbrana je pokušala da pobije ovaj veliki korpus dokaza. Nebojša Ognjenović je tvrdio da nikad nije video da je ijedan policajac od ljudi uzeo novac, automobile i dokumente ili da je skinuo registarske tablice s automobila i izjavio da bi, da je bilo takvih slučajeva, preduzeo mere protiv izvišilaca. Međutim, nikad mu se niko nije požalio na ponašanje i nastup policajaca na graničnom prelazu.⁷¹ Ognjenović se setio da su među ljudima koji su prešli granicu neki išli pešice, dok su neki ostavljali automobile pre graničnog prelaza jer više nisu hteli više da stoje u koloni vozila.⁷²

---

⁶³ Reshit Salih, dok. pr. br. P2336 (Izjava svedoka od 29. aprila 1999. godine), str. 4.

⁶⁴ Hamide Fondaj, dok. pr. br. P2283 (Izjava svedoka od 9. juna 2001. godine), str. 5 ("Ljude iz konvoja koji su prešli granicu dva sata posle nas su isprebijali, a lične karte su im oduzeli i spalili."); Sabri Popaj, T. 5753 (2. novembar 2006. godine), dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 12 ("Tražili su nam dokumenta [...] Bacili su ta dokumenta u vatru nekoliko metara odatle."); Sadije Sadiku, T. 1903 (18. avgust 2006. godine) ("Zaustavili su nas na tom kontrolnom punktu i tražili novac, lične karte i pasoše [...] Dali smo dokumente stražarima, a oni su ih pocepali i zapalili.")

⁶⁵ Sabri Popaj, dok. pr. br. P2446 (Izjava svedoka od 14. juna 1999. godine), str. 4.

⁶⁶ Rexhep Krasniqi, dok. pr. br. P2378 (Izjava svedoka od 19. septembra 2004), *e-court*, str. 13.

⁶⁷ Lizane Malaj, T. 1310 (9. avgust 2006. godine).

⁶⁸ Lufti Ramadani, T. 4295 (28. septembar 2006. godine).

⁶⁹ Abdullah Shaqiri, dok. pr. br. 4D4 (Izjava svedoka od 25. aprila 1999. godine), str. 4.

⁷⁰ Hysni Kryeziu, dok. pr. br. P2514 (Izjava svedoka od 14. maja 1999. godine), *e-court*, str. 9.

⁷¹ Nebojša Ognjenović, T. 22919 (21. februar 2008. godine).

⁷² Nebojša Ognjenović, T. 22919 (21. februar 2008. godine).

Ognjenović je takođe tvrdio da su kosovski Albanci bacali svoje lične isprave na graničnom prelazu ili blizu njega i da su ih zaposleni na tom graničnom prelazu sakupljali i stavljali u jednu prostoriju. Saobraćajne dozvole, registarske tablice i vozačke dozvole su predavane u SUP Prizren, ali su lične karte ostale u zgradi graničnog prelaza i posle povlačenja snaga SRJ/Srbije s Kosova.⁷³ Tadašnji načelnik Uprave granične policije MUP Petar Dujković potvrdio je da je, nakon početka vazdušnih napada NATO, veliki broj ljudi s Kosova pokušao da pređe granicu i opisao je taj period kao “kriznu situaciju”.⁷⁴ Kao i Ognjenović, on je negirao da je dobio naređenje da od kosovskih Albanaca koji su prelazili granicu oduzima lične isprave ili da je on nekom to naredio.⁷⁵

38. Iako je moguće da su ljudi povremeno dobrovoljno bacali svoje lične isprave, imajući u vidu dosledne iskaze niza svedoka koje je pozvalo tužilaštvo, kojima su lično oduzete lične isprave ili koji su bili prisutni kad su drugim kosovskim Albancima na graničnim prelazima oduzimate lične isprave, a u nekim slučajevima i prilikom isterivanja iz njihovih kuća, Pretresno veće se uverilo da je to bila redovna praksa, koju su primenjivali prvenstveno pripadnici policije.

39. Veće s ovim u vezi ističe iskaz iz druge ruke svedoka K54, vojnika VJ, koji je posvedočio da je od jednog kolege saznao da je policiji naređeno da od kosovskih Albanaca na granici u Vrbnici (Morini) oduzima isprave, i da su ih zatim palili.⁷⁶ Svedok K89, takođe vojnik VJ, ispričao je da je video dugu kolonu žena, dece i starih ljudi kako ide prema ka albanskoj granici i da su pripadnici jedne jedinice VJ pocepali njihove lične isprave.⁷⁷ Bivši posmatrač VMK Richard Ciaglinski posvedočio je da se 13. juna 1999. godine vratio u Prištinu i pomagao u preuzimanju tamošnje kancelarije MUP. Tamo je video kako je spaljena veoma velika gomila dokumenata, među kojima su bili pasoši i lične karte kosovskih Albanaca. Jedan primerak tih dokumenata dao je Karolu Johnu Drewienkiewiczu,⁷⁸ koji je potvrdio da mu je Ciaglinski skrenuo pažnju na to da je u zgradi policije zapaljena vatra od ličnih isprava, koju je i on video.⁷⁹

---

⁷³ Nebojša Ognjenović, T. 22882–22885, 22889–22891 (20. februar 2008. godine).

⁷⁴ Petar Dujković, T. 23327 (27. februar 2008. godine).

⁷⁵ Petar Dujković, T. 23312 (27. februar 2008. godine).

⁷⁶ Svedok K54, T. 10520 (26. februar 2007. godine), dok. pr. br. P2677 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 8253 (zapečaćeno).

⁷⁷ Svedok K89, T. 9154–9156 (25. januar 2007. godine).

⁷⁸ Richard Ciaglinski, T. 6848–6850 (17. novembar 2006. godine), T. 6983–6987 (21. novembar 2006. godine), dok. pr. br. P2489 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 3210–3211.

⁷⁹ Karol John Drewienkiewicz, T. 7816–7817, 7822 (4. decembar 2006. godine).

40. Uzevši u obzir sve dokaze, Veće konstatuje da su pripadnici snaga SRJ i Srbije od kosovskih Albanaca, tokom njihovog raseljavanja, oduzimali lične isprave i da je veliki broj tih dokumenata uništen. Pretresno veće se uverilo da oduzimanje i uništavanje ličnih isprava spada u neke od najjačih dokaza teze čiji je cilj da pokaže da su događaji iz proleća 1999. godine na Kosovu bili deo zajedničkog cilja.

(C) Primitan obrazac prisilnog raseljavanja

41. Veće je u predthodnim odeljcima ove Presude pažljivo analiziralo dokaze o krivičnim delima u osnovi i iznelo je detaljne zaključke o svakoj od opština. Snage SRJ i Srbije počinile su veliki broj zločina i ti zločini slede jedan primitan obrazac; iako svi zločini za koje se optuženi terete u Optužnici nisu dokazani, oni koji jesu ukazuju na postojanje jasnog obrasca. Nakon početka NATO bombardovanja 24. marta 1999. godine, snage SRJ i Srbije su izvele široko rasprostranjen i sistematski napad, iskoristivši bombardovanje kao priliku za to. Stvorena je atmosfera terora, usled koje su ljudi bežali kad bi čuli za napade na susedna sela.

42. Kao što je bilo reči gore u odeljcima vezanim za pojedinačne opštine, iskazi iz prve ruke velikog broja svedoka pokazuju da je albansko stanovništvo na Kosovu bežalo od dejstava snaga SRJ i Srbije, a ne od NATO bombardovanja i OVK.

43. Na primer, svedok K90 je posvedočio da je, tokom aprila 1999. godine, njegova jedinica VJ naređivala seljanima kosovskim Albancima da napuste svoje domove u opštini Đakovica, mada to nije bio njen primarni zadatak.⁸⁰ Svedok K90 je učestvovao u “proterivanju” kosovskih Albanaca iz sela i zaselaka oko Đakovice, konkretno u preseljenju ljudi iz 9-10 sela sredinom aprila 1999. godine.⁸¹ On je posvedočio da se, u skladu s naređenjima, obraćao seljanima na srpskom jeziku i govorio im da idu u pravcu Đakovice i okolnih sela.⁸² Naređenja za “proterivanje” ljudi, koja je

---

⁸⁰ Iskaz svedoka K90 u skladu je s iskazom Fuata Haxhibeqirija, svedoka K73, Nike Peraja, Merite Dede i Lizane Malaj. Pokušaji da se putem Vlatka Vukovića ospori kredibilitet svedoka K90 bili su bez osnova. Prigovori u vezi s tim da je svedok K90 bio prisutan tokom operacije u dolini Reka zasnivali su se na izjavama lica koja nisu pozvana kao svedoci ili na dokumentaciji koja nije uvrštena u spis, koja je bila uopštena i koja nije sadržala dovoljno pojedinosti. Usled toga, Veće smatra da je svedok K90 u načelu verodostojan i pouzdan kad je reč o pitanjima iz njegove izjave, koja je potvrdio tokom usmenog svedočenja.

⁸¹ Svedok K90, T. 9271–9273 (zatvorena sednica), T. 9297–9298 (29. januar 2007. godine), dok. pr. br. P2652 (Izjava svedoka od 8. decembra 2002. godine), par. 41–45.

⁸² Svedok K90, T. 9302 (29. januar 2007. godine).

dobijala njegova jedinica, nikad nisu bila pismena, već su prosleđivana usmenim putem⁸³ i, kao što je rekao svedok K90, “Ako vi čistite selo, vi, u stvari, isterujete te ljude.”⁸⁴

44. Lazarevićeva odbrana tvrdi da je iskaz Merite Dede – da su vojnici VJ 28. aprila 1999. godine u Gradišu/Gradish naredili njoj i ostalima u konvoju da se vrate u svoja sela – dovodi u pitanje navod tužilaštva da je VJ nastojao da deportuje kosovske Albance.⁸⁵ Međutim, Veće napominje da je svedok K90 posvedočio da neki kosovski Albanci nisu premeštani s područja na kojima je VJ bio aktivan jer bi, u protivnom, VJ ostao bez zaštite koju mu je pružalo to što je okružen civilima, pa bi tako postao meta NATO napada. On je izjavio da je odluka o tome doneta na komandnom nivou VJ.⁸⁶ Momir Stojanović se delimično složio s tim mišljenjem i izjavio da starešine Prištinskog korpusa nisu deportovale kosovske Albance jer su znale da civilno stanovništvo predstavlja zaštitu od NATO bombardovanja.⁸⁷ Dokazi kao ovaj ne dovode u pitanje postojanje opšteg obrasca raseljavanja koji se vidi iz svih dokaza izvedenih u ovom predmetu.

45. Kao što je bilo reči u Odeljku VII.N, mada su NATO bombardovanje i aktivnosti OVK bili faktori koji su komplikovali situaciju na terenu, oni nisu bili razlog za masovne pokrete više od 700.000 ljudi unutar Kosova i potom preko granice.

46. U svetlu svih dokaza o kojima je bilo reči u ovoj Presudi, Veće je mišljenja da postoji primetan obrazac za veliki broj zločina koje su na Kosovu počinile snage SRJ i Srbije tokom perioda na koji se odnosi Optužnica. Ti zločini nisu počinjeni nasumično i neusaglašeno, već u skladu sa zajedničkim ciljem.

ii. Kontekst događaja iz 1998. i 1999. godine

47. Tužilaštvo tvrdi da se zločini iz 1999. godine ne mogu razumeti ako se ne pomenu događaji iz devedesetih godina, naime, da je sputavanje težnji kosovskih Albanaca za sticanje nezavisnosti ili autonomije postalo zajednički cilj svih važnijih političkih snaga u Srbiji, u čijem su ostvarivanju

---

⁸³ Svedok K90, T. 9303 (29. januar 2007. godine), dok. pr. br. P2652 (Izjava svedoka od 8. decembra 2002. godine), par. 40–41.

⁸⁴ Svedok K90, T. 9331 (29. januar 2007. godine). Svedok K90 je takođe posvedočio da njegov major nikad nije naredio proterivanje seljana, već da je naredio da se ljudi pošalju prema Đakovici i selima odmah pored Đakovice: civili nisu slati ka Albaniji sve dok NATO nije bacio prve kasetne bombe. T. 9273 (29. januar 2007. godine). Međutim, kad je svedoku K90 izneta sugestija da su seljani seljeni zbog NATO bombardovanja i opasnosti od kopnene invazije, on se s tim nije složio. T. 9407–9408 (30. januar 2007. godine).

⁸⁵ Lazarevićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 384.

⁸⁶ Svedok K90, T. 9408 (30. januar 2007. godine).

⁸⁷ Momir Stojanović, T. 19732 (6. decembar 2007. godine).

u vreme Miloševićeve vladavine one primenjivale strategiju koja se sastojala iz dva dela: (a) “pravne regulative kojom je Kosovo trebalo podvesti pod njenu direktnu kontrolu” i (b) izmene “demografske strukture u Pokrajini kako bi se konsolidovala vlast Srbije nad njom”.⁸⁸ Glavni prigovor ovom aspektu navodnog udruženog zločinačkog poduhvata iznela je Milutinovićeva odbrana, koja tvrdi da je Milutinović učinio sve što je bilo u njegovoj moći da se ta pitanja reše diplomatskim putem.⁸⁹

48. Veće je već konstatovalo da su, otprilike od 1989. godine, razlike između težnji većeg dela albanskog stanovništva na Kosovu i planova državnih vlasti SRJ i Srbije stvorile stanje napetosti i nestabilnosti. Nastojanja rukovodstva SRJ i Srbije da uspostavi kontrolu nad tom Pokrajinom tako što će joj oduzeti autonomiju i smanjiti uticaj kosovskih Albanaca u lokalnoj upravi, javnim službama i privrednom životu dovela su do polarizacije tamošnje zajednice. Iako je sredinom devedesetih godina bilo nekih nastojanja da se reši situacija na Kosovu, nijedna od strana nije preduzela ozbiljnije napore da reši sve dublju krizu, sve dok se nije umešala međunarodna zajednica. Dokazi u vezi s ovim pitanjem zapravo ukazuju na to da su vlasti SRJ i Srbije zloupotrebile svoja ovlašćenja i pokušale da negativno utiču društveno-ekonomsku situaciju većinskog albanskog stanovništva na Kosovu i time “pripremile teren” za događaje 1998. i 1999. godine.

iii. Naoružavanje nealbanaca i razoružavanje kosovskih Albanaca

49. Tužilaštvo tvrdi da su tokom 1998. i 1999. godine VJ, MUP i Savezno ministarstvo odbrane započeli proces naoružavanja srpskog i crnogorskog stanovništva na Kosovu, pri čemu su istovremeno razoružavali tamošnje albansko stanovništvo. Tužilaštvo navodi je taj proces prividno prikazan kao mera borbe protiv “terorizma”, ali da je zbog njegovog etničkog osnova albansko stanovništvo na Kosovu 1999. godine postalo izloženo široko rasprostranjenom proterivanju i da je tako omogućeno naoružanim Srbima da u svojim selima učestvuju u zločinima 1999. godine.⁹⁰

50. Ojdanićeva odbrana tvrdi da se prikupljanje oružja u selima kosovskih Albanaca smatralo neophodnom merom bezbednosti kako bi se to oružje sklonilo izvan domašaja OVK i da ono nije bilo deo plana da se Albanci proteraju s Kosova.⁹¹ Pavkovićeva odbrana tvrdi da je Jugoslavija od Drugog svetskog rata primenjivala koncept civilne odbrane zemlje, da je naoružavanje nealbanskog

---

⁸⁸ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 28–40.

⁸⁹ Milutinovićev završni pretresni podnesak, 15. jul 2008. godine, par. 13–14, 303.

⁹⁰ Završni pretresni podnesak tužilaštva (javna verzija), 29. jul 2008. godine, par. 47–50.

⁹¹ Ojdanićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 23–29, 43, 54.

stanovništva (“opštenarodna odbrana”) bilo potpuno u skladu s relevantnim zakonima i da je vršeno kako bi se sela zaštitila od “terorista”.⁹² Lazarevićeva odbrana tvrdi da albansko stanovništvo na Kosovu nije priznavalo institucije Srbije i SRJ i da nije nameravalo da se uključi u civilnu odbranu i jedinice civilne zaštite (pa mu stoga i nije bilo potrebno oružje); kao i da je, u svakom slučaju, za naoružavanje civilnog stanovništva bilo nadležno Ministarstvo odbrane i da Prištinski korpus nije naoružavao civile, a naročito ne Srbe.⁹³

51. Veće će pristupiti ovom pitanju s tri aspekta: (a) procesa naoružavanja srpskog i crnogorskog stanovništva; (b) zakonitosti naoružavanja srpskog i crnogorskog stanovništva u njihovim selima; i (c) diskriminatorne prirode naoružavanja i razoružavanja stanovništva na etničkom osnovu. Veće najpre napominje da je 1998. godine pojam “naoružani Srbi” podrazumevao naoružano nealbansko stanovništvo, koje je dobilo naoružanje u svojim selima i bilo organizovano u rezervna policijska odeljenja (RPO), kao i da je uključivao rezerviste VJ, rezerviste MUP, pripadnike civilne odbrane i civilne zaštite i seljane izvan tih struktura. O dokazima vezanim za strukturu, komandu i broj naoružanog nealbanskog stanovništva i jedinica civilne odbrane i civilne zaštite bilo je reči u odeljku VI.A.4.

(A) Proces naoružavanja nealbanskog stanovništva

52. Tokom 1998. i 1999. godine, VJ i MUP su tajno naoružali više od 60.000 stanovnika sela i gradova na Kosovu.⁹⁴ To oružje je deljeno licima nealbanske nacionalnosti (takozvani “naoružani Srbi”⁹⁵), koji su slati nazad u svoja sela da formiraju lokalne jedinice odbrane, poznate pod imenom rezervna policijska odeljenja (RPO).⁹⁶

53. Adnan Merovci je posvedočio da su svi muškarci Srbi na Kosovu dobili oružje i da su ga otvoreno nosili.⁹⁷ Jedan broj svedoka je to naoružavanje nealbanskog stanovništva pripisalo

⁹² Pavkovićev završni pretresni podnesak, 28. jul 2008. godine (javna verzija), par. 156, 168, 175.

⁹³ Lazarevićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 516–518.

⁹⁴ V., na primer, dok. pr. br. P3121 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 29. jul 1998. godine), str. 7; dok. pr. br. P928 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 30. decembar 1998. godine), str. 9; dok. pr. br. P2803 (Izveštaj MUP o obilasku regionalnih RPO), str. 7; Aleksandar Dimitrijević, T. 26634 (8. jul 2008. godine).

⁹⁵ V., na primer, dok. pr. br. P931 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 2. februar 1999. godine), str. 23; Aleksandar Dimitrijević, T. 26634 (8. jul 2008. godine).

⁹⁶ Dok. pr. br. P928 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 30. decembar 1998. godine), str. 9; dok. pr. br. P2803 (Izveštaj MUP o obilasku regionalnih RPO), str. 7; V. takođe dok. pr. br. P931 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 2. februar 1999. godine), str. 23; Momčilo Stojanović, T. 20073 (12. decembar 2007. godine); dok. pr. br. P1415 (Zapovest PrK, 26. jun 1998. godine), str. 1–2.

⁹⁷ Adnan Merovci, T. 8439 (16. januar 2007. godine); V. takođe Ljubinko Cvetić, T. 8090 (7. decembar 2006. godine) (koji je izjavio da je celokupno srpsko stanovništvo na području Kosova bilo naoružano).

Ministarstvu odbrane i nastojalo da distancira VJ ili MUP od tog procesa. Tako je Geza Farkaš posvedočio da je VJ mogao da deli oružje jedinicama koje su zvanično spadale u nadležnost Ministarstva odbrane, kao što su civilna odbrana i civilna zaštita, pod uslovom da su one mobilisane.⁹⁸ Lazarević je posvedočio da da je Savezno ministarstvo odbrane bilo organ zadužen za organizovanje, opremanje, naoružavanje, angažovanje i komandovanje snagama civilne odbrane i civilne zaštite.⁹⁹ On je takođe tvrdio da Prištinski korpus nije naoružavao nealbansko stanovništvo jer za to nije imao “ni zakonske niti faktičke [...] mogućnosti”;¹⁰⁰ po njegovom mišljenju, takvo ovlašćenje imao je samo ministar odbrane.¹⁰¹

54. Iako su ovi svedoci govorili o naoružavanju struktura civilne odbrane i civilne zaštite, čije je pripadnike naoružalo Savezno ministarstvo odbrane u saradnji s VJ,¹⁰² naoružano nealbansko stanovništvo, koje je organizovano u rezervna policijska odeljenja, obuhvatalo je mnogo veći broj ljudi od onih koji su činili jedinice civilne odbrane i civilne zaštite, o čemu je bilo reči gore u tekstu. Pored toga, razni službeni dokumenti SRJ pokazuju da su VJ i MUP naoružavali nealbansko stanovništvo.¹⁰³ Štaviše, Veće je saslušalo iskaz Slobodana Kosovca o tome da su, u skladu s Pravilom o mobilizaciji, vojnici mogli da zaduže uniformu, oružje i druge vrste opreme i da ih drže kod kuće, kao i da je bio veliki broj ljudi koji su, u stvari, sve što su dobili držali kod kuće.¹⁰⁴ U

---

⁹⁸ Geza Farkaš, T. 16380 (25. septembar 2007. godine); V. takođe Branko Gajić, T. 15463 (12. septembar 2007. godine).

⁹⁹ Vladimir Lazarević, T. 17967 (9. novembar 2007. godine).

¹⁰⁰ Vladimir Lazarević, T. 18727 (21. novembar 2007. godine).

¹⁰¹ Vladimir Lazarević, T. 18728–18729 (21. novembar 2007. godine); V. takođe Tomislav Mitić, T. 20863–20864 (23. januar 2008. godine).

¹⁰² Dok. pr. br. P1060 (Dopis Uprave za odbranu Priština upućen Sektoru za civilnu odbranu, 2. novembar 1998. godine).

¹⁰³ Dok. pr. br. P3121 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 29. jul 1998. godine), str. 7; dok. pr. br. P928 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 30. decembar 1998. godine), str. 9; dok. pr. br. P2803 (Izveštaj MUP o obilasku regionalnih RPO), str. 7; dok. pr. br. P1415 (Zapovest PrK, 26. jun 1998. godine), str. 1–2; Ljubinko Cvetić, T. 8055–8056, T. 8091 (7. decembar 2006. godine). Up. Tomislav Mitić, dok. pr. br. 5D1390 (Izjava svedoka od 19. januara 2008. godine), par. 7 (gde on, u vezi s dok. pr. br. P1415, navodi da je oružje deljeno rezervistima VJ u skladu s Pravilom o mobilizaciji Vojske Jugoslavije). V. takođe dok. pr. br. P1114 (Izveštaj SUP Kosovska Mitrovica upućen Štabu SUP, 1. jul 1998. godine); dok. pr. br. P1115 (Pregled broja zaduženog oružja koje je VJ izdao rezervnim jedinicama MUP po opštinama, 30. jul 1998. godine); dok. pr. br. P1259 (Uprava za odbranu Priština, Naredba o sprovođenju mera bezbednosti i zaštitu stanovništva, 21. maj 1998. godine), str. 1; Božidar Filić, T. 24013 (10. mart 2008. godine); dok. pr. br. P931 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 2. februar 1999. godine), str. 23.

¹⁰⁴ Slobodan Kosovac, T. 15829 (18. septembar 2007. godine).

svetlu tih dokaza, to naoružavanje nemoguće je pripisati isključivo Saveznom ministarstvu odbrane i jasno je da su nealbansko stanovništvo na Kosovu takođe naoružavali VJ i MUP.¹⁰⁵

(B) Zakonitost naoružavanja nealbanskog stanovništva

55. Kad je reč o praksi naoružavanja rezervista MUP i tome da im je bilo dozvoljeno da to oružje nose kući, svedok K25 je posvedočio da to nije primenjivano u celoj Srbiji, već samo na Kosovu.¹⁰⁶ Ljubinko Cvetić je posvedočio da su automati izdavani rezervistima MUP kao pojedincima, a ne kao pripadnicima jedinica.¹⁰⁷ Međutim, svedok K25 je izjavio da takvo naoružavanje rezervista u njihovim selima nije bilo neuobičajena pojava i da je bilo vršeno i ranije.¹⁰⁸ Veće je gore u tekstu već razmatralo Kosovčev iskaz o tome da je pripadnicima VJ deljeno oružje i da su slati kući u svoja sela. Štaviše, osim rezervista VJ i MUP, naoružavani su i pripadnici jedinica civilne odbrane i zaštite i Srbi izvan tih formalnih struktura.¹⁰⁹

56. Kad je reč o naoružavanju nealbanskog stanovništva uopšte, Zakon o odbrani SRJ je predviđao da se “[z]a vreme ratnog stanja, a po potrebi, i u slučaju neposredne ratne opasnosti” mogu formirati jedinice radi zaštite od napada na civilno stanovništvo.¹¹⁰ Međutim, tokom 1998. i početkom 1999. godine, kad je bilo u toku naoružavanje nealbanskog stanovništva, takvo stanje nije bilo proglašeno, o čemu je bilo reči ranije u ovoj Presudi. Član 6 je predviđao da republike članice imaju sva ostala ovlašćenja osim u pitanjima koja su konkretno utvrđena Ustavom.¹¹¹ Stoga se, sudeći samo po tekstu Ustava, čini da naoružavanje nealbanskog stanovništva od strane VJ i Saveznog ministarstva odbrane bez formalnog uključivanja u sastav VJ, odnosno bez dodatnog pravnog osnova, nije bilo dozvoljeno zakonom. Međutim, moguće je da su se vlasti SRJ i Srbije oglušile o član 61 i da su se oslonile na član 54 – “[g]rađani [...] [se] organizuju [...], pripremaju i učestvuju u zaštiti civilnog stanovništva i materijalnih i drugih dobara od ratnih razaranja [...] u miru i u ratu” – da bi mogle da naoružavaju civile i pre objave ratnog stanja ili neposredne ratne opasnosti kako bi ih pripremile za formiranje jedinica civilne odbrane čim do toga dođe.¹¹² Usled

¹⁰⁵ V. dok. pr. br. P2803 (Izveštaj MUP o obilasku regionalnih RPO), str. 7; dok. pr. br. P1415 (Zapovest PrK, 26. jun 1998. godine), str. 1–2; Aleksandar Dimitrijević, T. 26634 (8. jul 2008. godine).

¹⁰⁶ Svedok K25, T. 4683 (11. oktobar 2006. godine).

¹⁰⁷ Ljubinko Cvetić, T. 8061 (7. decembar 2006. godine).

¹⁰⁸ Svedok K25, T. 4683–4685 (11. oktobar 2006. godine).

¹⁰⁹ Dok. pr. br. P1259 (Naredba Uprave za odbranu Priština, 21. maj 1998. godine).

¹¹⁰ V. dok. pr. br. P985 (Zakon SRJ o odbrani), članovi 61–63.

¹¹¹ Dok. pr. br. 1D139 (Ustav SRJ, 1992. godine), član 6.

¹¹² Dok. pr. br. P985 (Zakon SRJ o odbrani), član 54.

toga Veće ne može da zaključi da li je takvo naoružavanje bilo protivzakonito *per se*, ali smatra da je najvažnije pitanje vezano za proces naoružavanja i razoružavanja to da li je to činjeno na etničkom osnovu. Veće će se sada osvrnuti na to pitanje.

(C) Naoružavanje i razoružavanje stanovništva po etničkom osnovu

57. *Diskriminatorna priroda naoružavanja i razoružavanja.* U jednom broju dokumenata VJ, MUP i Saveznog ministarstva odbrane pominje se da je proces naoružavanja stanovništva obavljan na nacionalnom osnovu. U jednom naređenju iz maja 1998. godine, čiji je cilj konkretno bilo naoružavanje srpskog i crnogorskog življa u selima gde su oni činili manjinu, načelnik Uprave za odbranu Priština konstatovao je da Uprava za odbranu, u saradnji s MUP i VJ, treba da obavesti opštinsko rukovodstvo o “posebnom planu zaštite srpskog, crnogorskog i ostalog stanovništva lojalnog državi Srbiji”.¹¹³ U Naređenju Prištinskog korpusa od 26. juna 1998. godine, podređenim komandama se nalaže da izrade spiskove vojnih obveznika i organizuju podelu naoružanja “po selima nastanjenim srpskim i crnogorskim življem”.¹¹⁴ Komanda Vojnog okruga je sutradan, u Izveštaju od 27. juna 1998. godine, navela da je u toku organizacija “Srba i Crnogoraca” za odbranu naselja.¹¹⁵ U Borbenom izveštaju 3. armije od 2. oktobra 1998. godine, pod stavkom “Pozitivna iskustva”, navedeno je da su podelom oružja “građanima lojalnim SRJ (srpske i crnogorske nacionalnosti)” obezbeđeni uslovi za organizovano suprotstavljanje “teroristima” na široj osnovi; u Izveštaju se dalje navodi da je razoružavanje albanskog stanovništva na Kosovu narušilo moral OVK.¹¹⁶ Veće napominje da se stoga u ovom naređenju pravi jasna razlika između “terorista” i civilnog stanovništva, i da je *ovo drugo* to koje je razoružavano.

58. U naređenjima Zajedničke komande iz marta 1999. godine se isto tako pominje naoružano nealbansko stanovništvo.¹¹⁷ Štaviše, u jednom operativnom izveštaju Zajedničke komande se

¹¹³ Dok. pr. br. P1259 (Naredba Uprave za odbranu Priština, 21. maj 1998. godine), str. 2; V. takođe dok. pr. br. 3D1116 (Izveštaj veštaka Radovana Radinovića), str. 37.

¹¹⁴ Dok. pr. br. P1415 (Zapovest PrK, 26. jun 1998. godine), str. 1.

¹¹⁵ Dok. pr. br. P1138 (Izveštaj Komande Vojnog okruga, 27. jun 1998. godine), str. 1.

¹¹⁶ Dok. pr. br. 3D697 (Dokument Isturenog komandnog mesta 3. armije: Analiza realizacije zadataka na Kosovu), str. 4, 6.

¹¹⁷ V., na primer, dok. pr. br. P1966 (Zapovest Zajedničke komande, 22. mart 1999. godine), str. 2; dok. pr. br. P1968 (Zapovest Zajedničke komande, 24. mart 1999. godine), str. 2; dok. pr. br. P1970 (Zapovest Zajedničke komande, 9. april 1999. godine), str. 2; dok. pr. br. P1878 (Zapovest Zajedničke komande, 15. april 1999. godine), str. 2; dok. pr. br. P1198 (Operativni izveštaj Zajedničke komande, 23. novembar 1998. godine); dok. pr. br. P1203 (Izveštaj Zajedničke komande, 15. oktobar 1998. godine), str. 5, 8; dok. pr. br. P1206 (Izveštaj Zajedničke komande, 17. oktobar 1998. godine), str. 4; dok. pr. br. P1204 (Izveštaj Zajedničke komande, 28. oktobar 1998. godine), str. 5; dok. pr. br. P1197 (Operativni izveštaj Zajedničke komande, 20. novembar 1998. godine), str. 3; dok. pr. br. P2623 (Izveštaj Zajedničke komande, 23. novembar 1998. godine), str. 8; Aleksandar Dimitrijević, T. 26634 (8. jul 2008. godine).

navodi da je MUP nastavio s prikupljanjem oružja u albanskim selima koja pokazuju volju da oružje dobrovoljno predaju i da će se to nastaviti.¹¹⁸ U tom izveštaju se takođe navodi da je VJ angažovan na razoružavanju stanovništva u graničnom pojasu. U izveštaju Zajedničke komande od 20. novembra 1998. godine takođe se govori o prikupljanju oružja u albanskim selima.¹¹⁹

59. Odbrana tvrdi da je bilo nastojanja da se naoruža i albansko stanovništvo, tamo gde to ne bi dovelo do dostavljanja oružja OVK.¹²⁰ Dušan Lončar je posvedočio da je Šainović pokušao da oformi višenacionalne policijske snage za zaštitu sela, konkretno, u opštini Kosovska Mitrovica, kako bi se poboljšali odnosi s Albancima.¹²¹ Lončar je takođe posvedočio da su te lokalne jedinice za obezbeđenje formirane na nivou mesnih zajednica i da nisu imale veze s MUP ili VJ.¹²² Dušan Matković je posvedočio da je bilo nastojanja da se formiraju te jedinice, ali da su se “albanski[...] ekstremist[i] i srpski[...] nacionalist[i]” tome opirali i da se tako već oktobra 1998. godine odustalo od tih nastojanja.¹²³

60. U prilog argumentu da je bilo nastojanja da se formira lokalno obezbeđenje u čijem bi sastavu bili kosovski Albanci podnet je jedan broj dokumenata. Na sastanku Privremenog izvršnog veća, Zoran Anđelković je izjavio da u albanskim selima treba formirati lokalno obezbeđenje i da je “svaki lojalan građanin” dobrodošao;¹²⁴ on je izjavio da bi se time sprečili da kosovski Albanci formiraju sopstvene policijske snage. Stanojević je na tom sastanku izjavio da je u Đakovici formirana jedinica lokalnog obezbeđenja, da su njenim pripadnicima podeljene uniforme, lisice, pendreci i pištolji, da su oni plaćeni i da su vlastima SRJ i Srbije dostavili spisak imena 2.000 pripadnika OVK.¹²⁵

¹¹⁸ Dok. pr. br. P1203 (Izveštaj Zajedničke komande , 15. oktobar 1998. godine), str. 5, 8.

¹¹⁹ Dok. pr. br. P1197 (Operativni izveštaj Zajedničke komande , 20. novembar), str. 6; dok. pr. br. P2623 (Izveštaj Zajedničke komande , 23. novembar 1998. godine), str. 8.

¹²⁰ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 494, 497; Šainovićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 112 i dalje.

¹²¹ Dušan Lončar, T. 7591 (30. novembar 2006. godine), dok. pr. br. P2521 (Izjava svedoka od 3. marta 2004. godine), par. 76; V. takođe Zoran Anđelković, T. 14657–14659 (30. avgust 2007. godine); Vladimir Lazarević, T. 17899, 17945, 17962 (8. novembar 2007. godine), 17980 (9. novembar 2007. godine), 18425 (16. novembar 2007. godine).

¹²² Dušan Lončar, T. 7660–7661 (1. decembar 2006. godine).

¹²³ Duško Matković, T. 14659–14660 (30. avgust 2007. godine).

¹²⁴ Dok. pr. br. P1193 (Stenografske beleške Anđelkovićevog izlaganja), str. 3, 5, 7, 12.

¹²⁵ Dok. pr. br. P1193 (Stenografske beleške Anđelkovićevog izlaganja), str. 12; V. takođe dok. pr. br. 6D972 (Opština Kačanik, Ugovor o radu u lokalnom obezbeđenju, 1. septembar 1998. godine); dok. pr. br. 6D449 (Legitimacija pripadnika lokalnog obezbeđenja); dok. pr. br. 6D62 (Službena beleška SUP Đakovica, 14. maj 1999. godine); dok. pr. br. 6D484 (Spisak lica iz lokalnog obezbeđenja u Kačaniku, 2. novembar 1998. godine).

61. Prema Lazarevićevoj tvrdnji, te jedinice su formirane isključivo od Albanaca, ali one nisu bile redovna policija, jer su imale drugačije uniforme i oznake. On je izjavio da je skoro svako veće selo imalo takvu jedinicu, čija je svrha bila zaštita od novih “terorističkih” napada,¹²⁶ ali da on ne zna ko je formirao te jedinice ili koliki je bio njihov broj. Nebojša Bogunović je posvedočio da je 1998. godine u opštini Đakovica formirano oko 80 takvih jedinica, a u opštini Kosovska Mitrovica još desetak, kao i da su pripadnici tih jedinica lokalnog obezbeđenja nosili sive uniforme s natpisom “lokalno obezbeđenje”, da im je izdavano vatreno oružje i da su platu dobijali od lokalnih opštinskih vlasti, mada ih je birao narod.¹²⁷ Međutim, na pitanje u vezi s ovim formacijama, Martin Pnishi i drugi svedoci koje je pozvalo tužilaštvo izjavili su da te pripadnike nisu birali meštani kosovski Albanci već policija i opštinske vlasti.¹²⁸ Veću su u vezi s ovim takođe predloženi dokazi da su u martu 1999. godine tokom proterivanja u Dečanima lokalni policajci albanske nacionalnosti otpušteni s posla i da su priključivani albanskim civilima koje su proterivali iz njihovih sela.¹²⁹

62. Veće konstatuje da su dokazi koje je tužilaštvo izvelo u vezi s ovim pitanjem pouzdaniji od onih koje je izvela odbrana. Bilo je izvesnih napora da se od kosovskih Albanaca formiraju jedinice lokalnog obezbeđenja, a jedan broj i jeste formiran. Međutim, prema Lončarevim i Matkovićem rečima, politička nastojanja da se ostvari ovaj projekat prestala su već oktobra 1998. godine, a dokazi ukazuju na to da je, tokom vazdušne kampanje NATO, i dalje postojalo samo nekoliko takvih jedinica, prvenstveno u Đakovici, čiji su pripadnici bili kosovski Albanci i koje je birao i plaćao MUP Srbije. Veće ne prihvata Lazarevićev iskaz da su one formirane u skoro svakom većem selu: on je sam priznao da ne zna koliko je bilo pripadnika takvih jedinica i ko ih je formirao. Na osnovu svih iskaza o ovom pitanju – od kojih su neki nejasni, na primer, Lazarevićev – Veće smatra da te albanske jedinice lokalnog obezbeđenja nisu bile značajne kad je reč o širem procesu naoružavanja nealbanskog stanovništva i razoružavanja kosovskih Albanaca.

63. *Opravdanost diskriminatorne prirode naoružavanja.* Kao što je navedeno gore u tekstu, Ojdanićeva, Pavkovićeva i Lazarevićeva odbrana tvrde da je diskriminacija, ako je i postojala, bila opravdana prirodom pretnje bezbednosti na Kosovu. Stoga će Veće sada analizirati opravdanja navedena za praksu naoružavanja srpskog i razoružavanja albanskog stanovništva na Kosovu.

---

¹²⁶ Dok. pr. br. P950 (Razgovor Vladimira Lazarevića s tužilaštvom), str. 65–67.

¹²⁷ Nebojša Bogunović, dok. pr. br. 6D1614 (Izjava svedoka od 2. aprila 2008. godine), par. 18–20; Martin Pnishi, T. 1507 (11. avgust 2006. godine); Nike Peraj, T. 1760–1762 (16. avgust 2006. godine).

¹²⁸ Martin Pnishi, T. 1507 (11. avgust 2006. godine); V. takođe Nike Peraj, T. 1760–1762 (16. avgust 2006. godine); Hani Hoxha, T. 1556 (11. avgust 2006. godine).

¹²⁹ Mehmet Mazrekaj, dok. pr. br. P2374 (Izjava svedoka od 4. februara 2000), str. 3–10.

64. Kad mu je predočeno Naređenje Prištinskog korpusa od 26. juna 1998. godine za podelu oružja Srbima na Kosovu, Momir Stojanović je posvedočio da je ono izdato kao odgovor na zahteve predstavnika srpskih naselja. Prema njegovim rečima, ti predstavnici su govorili o paljenju i pljačkanju srpskih enklava, pa je, nakon Pavkovićevog sastanka sa Srbima iz Priluzja/Prelluzha i Obilića, organizovano naoružavanje srpskog stanovništva kako bi ono moglo da se brani u svojim selima.¹³⁰ Radovan Radinović je upitan zašto se taj proces odvijao u tajnosti, za razliku od opšte mobilizacije jedinica VJ, i zašto je sproveden na nacionalnom osnovu. On je priznao da to što je naoružavanje vršeno na nacionalnom osnovu nije bilo normalno, ali je dodao da je to bilo neophodno jer se radilo o međunacionalnom sukobu: VJ je morao da brani onu nacionalnu zajednicu koja je bila ugrožena, a to je bila srpska zajednica na Kosovu. On je izjavio da je to činjeno tajno kako bi se izbegla opšta panika.¹³¹

65. Aleksandar Dimitrijević je posvedočio da su VJ i MUP naoružavali Srbe, Crnogorce i “nealbance uopšte”. Prema njegovim rečima, svrha tih mera bila je zaštita srpskog stanovništva od napada OVK i za svaku seosku jedinicu bio je zadužen jedan starešina VJ kako bi obezbedio da ne dođe do zloupotrebe oružja.¹³² Na sastanku Štaba MUP za Kosovo u novembru 1998. godine, Lukić je naredio načelnicima sekretarijata unutrašnjih poslova da u selima u kojima ima Srba preduzmu dodatne mere zaštite i da se postaraju da srpsko stanovništvo i pripadnici jedinica rezervne policije ne zloupotrebljavaju oružje, pa čak da ga javno ne nose u prisustvu verifikatora iz VMK. Naoružanim Srbima je savetovano da, ukoliko ih verifikatori VMK to upitaju, negiraju da su Srbi po selima naoružani, izgovarajući se da su naoružani samo pripadnici seoske straže.¹³³

66. Pavkovićeva odbrana tvrdi da je “[o]d Drugog svetskog rata, partizanskih akcija i dolaska na vlast maršala Tita, Jugoslavija primenjivala koncept ‘opštenarodne odbrane’. U odbrani zemlje učestvovao je svaki vojno sposoban građanin. Građani, civili su, prema tome, bili naoružavani onda kad je zemlji pretila opasnost spolja ili iznutra.”¹³⁴ Dok Pavkovićeva odbrana govori o obavezi građana da učestvuju u civilnoj odbrani i zaštiti,¹³⁵ naoružavanje Srba i Crnogoraca na Kosovu

¹³⁰ Momir Stojanović, T. 20072–20073 (12. decembar 2007. godine); V. takođe Zlatimir Pešić, T. 7190 (23. novembar 2006. godine); dok. pr. br. P1011 (Ivan Marković, ur., *Primena pravila međunarodnog prava oružanih sukoba* (2001. godina)), str. 58; dok. pr. br. P1259 (Naredba Uprave za odbranu Priština, 21. maj 1998. godine); dok. pr. br. 3D1116 (Izveštaj veštaka Radovana Radinovića), str. 37.

¹³¹ Radovan Radinović, T. 17308–17309 (19. oktobar 2007. godine); V. takođe Aleksandar Dimitrijević, T. 26634 (8. jul 2008. godine).

¹³² Aleksandar Dimitrijević, T. 26634–26636 (8. jul 2008. godine).

¹³³ Dok. pr. br. P3130 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 2. novembar 1998. godine), par. 8.

¹³⁴ Pavkovićev završni pretresni podnesak, 28. jul 2008. godine (javna verzija), par. 156.

¹³⁵ Dok. pr. br. P985 (Zakon SRJ o odbrani), član 20.

uključivalo je lica izvan tih struktura, kako je razmotreno gore u tekstu. Pored toga, ovaj argument ne objašnjava zašto je izraz “naoružano stanovništvo”, koji je korišćen u nekoliko naredjenja, bio dodatno nacionalno okarakterisan izrazom “nešiptarsko”.

67. Krsman Jelić je pokušao da objasni nacionalni osnov naoružavanja istakavši da se nealbansko stanovništvo odazvalo pozivu za mobilizaciju u VJ i MUP, dok kosovski Albanci nisu, pa im zato nije izdato nikakvo oružje.¹³⁶ Radinović je govorio o pokušaju da se u okviru VJ formira albanski vojno-teritorijalni odred i o neodazivanju na taj poziv.¹³⁷ Međutim, pozivu za mobilizaciju odazvao se bar jedan broj kosovskih Albanaca, kao što se vidi iz Izveštaja 3. armije od 13. februara 1999. godine, u kojem je navedeno da se u vojnom odseku u Kosovskoj Mitrovici pozivu za mobilizaciju odazvalo šest od 136 Albanaca.¹³⁸ Veće napominje da se u to vreme na pozive na mobilizaciju VJ svuda odazivao mali broj ljudi i da je to izazivalo zabrinutost Generalštaba.¹³⁹ Veće ne prihvata da je to što se kosovski Albanci nisu masovno odazivali na poziv za mobilizaciju VJ bilo opravdanje za izdavanje instrukcija da se naoruža samo srpsko stanovništvo.

68. Naoružavanje nealbanskog stanovništva po njihovim selima podrazumevalo je podelu oko 60.000 komada oružja na Kosovu.¹⁴⁰ S obzirom na to da je Božidar Delić procenio da je, u skladu s podacima s popisa stanovništva iz 1991. godine, na Kosovu tada živelo 234.425 Srba,¹⁴¹ to oružje moralo je biti podeljeno veoma velikom procentu vojno sposobnih Srba, to jest, muškaraca u godinama za vojnu službu koji su živeli na Kosovu.¹⁴² Štaviše, ne samo što su lica koja su imala ratni raspored u jedinicama VJ, MUP, civilne odbrane i civilne zaštite dobijala oružje preko svojih ratnih jedinica, a potom vraćana u svoja sela kad nisu bila na zadatku, već su od maja 1998. godine

¹³⁶ Krsman Jelić, T. 19074 (26. novembar 2007. godine); V. takođe Slobodan Kosovac, T. 15795–15796 (17. septembar 2007. godine); Tomislav Mitić, dok. pr. br. 5D1390 (Izjava svedoka od 27. decembra 2007. godine), par. 5, str. 1.

¹³⁷ Dok. pr. br. P1471 (Naređenje Štaba Vrhovne komande, 31. mart 1999. godine); dok. pr. br. 3D1116 (Izveštaj veštaka Radovana Radinovića), str. 37.

¹³⁸ Dok. pr. br. 5D1183 (Izveštaj 3. armije, 13. februar 1999. godine), str. 1; V. takođe Nike Peraj, T. 1760–1761 (16. avgust 2006. godine).

¹³⁹ Dok. pr. br. P937 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 18. februar 1999. godine), str. 10 (tokom koje je Đorđe Čurčin izjavio da se pozivu za mobilizaciju 3. armije odazvalo 12,4 posto od 11.645 vojnih obveznika, a da je u Ratnom vazduhoplovstvu i Protivvazdušnoj odbrani taj procenat manji od pet).

¹⁴⁰ V. na primer, dok. pr. br. P3121 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 29. jul 1998. godine), str. 7; dok. pr. br. P928 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 30. decembar 1998. godine), str. 9; dok. pr. br. P2803 (Izveštaj MUP o obilasku regionalnih RPO), str. 7.

¹⁴¹ Dok. pr. br. P1893 (Božidar Delić, Diplomski rad, tema: “Priprema i angažovanje snaga odbrane SRJ na sprečavanju i ugušenju oružane pobune na Kosovu i Metohiji”, 1997. godina), odeljak 1.2.

¹⁴² V. takođe Halit Berisha, T. 3653 (20. septembar 2006. godine).

i građani bez ratnog rasporeda u tim strukturama dobijali oružje od Ministarstva odbrane.¹⁴³ Posledica svih tih mera bila je da su već marta 1999. godine praktično svi vojno sposobni muškarci nealbanskog porekla na Kosovu bili naoružani.¹⁴⁴ To ide u prilog tvrdnji tužilaštva da je proces naoružavanja i razoružavanja stanovništva bio diskriminatoran po nacionalnom osnovu, a ne da mu je cilj bio zaštita celokupnog stanovništva.

69. *Opravdanost diskriminatorne prirode razoružavanja.* Ojdanićeva odbrana tvrdi da je velika količina oružja krijumčarena iz Albanije i doturana OVK, zbog čega je bilo neophodno razoružati kosovske Albance kako bi se oružje stavilo van domašaja OVK.¹⁴⁵ Zyrapi je posvedočio da je u periodu od novembra 1998. do marta 1999. godine OVK imao otprilike 17.000 do 18.000 boraca, uključujući one koji su se povremeno borili.¹⁴⁶ Kad se taj broj uporedi s brojem albanskog stanovništva na Kosovu, koji je Delić u svom diplomskom radu 1997. godine procenio na 1.655.294,¹⁴⁷ može se zaključiti da velika većina Albanaca na Kosovu nije bila uključena u OVK tokom cele 1998. i 1999. godine.

70. Odrana, kao dokaz o tome da je razoružavanje bilo potrebno, ukazuje na razne izveštaje o unošenju oružja iz Albanije na Kosovo.¹⁴⁸ Na primer, u jednom izveštaju o bezbednosnoj situaciji

---

¹⁴³ Dok. pr. br. P1259 (Naredba Uprave za odbranu Priština, 21. maj 1998. godine), str. 1–2; Božidar Filić, T. 24013 (10. mart 2008. godine).

¹⁴⁴ Ljubinko Cvetić, T. 8090 (7. decembar 2006. godine); Adnan Merovci, T. 8439 (16. januar 2007. godine).

¹⁴⁵ Ojdanićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine, (javna verzija) par. 25; dok. pr. br. 3D991 (Izveštaj Odseka bezbednosti PrK, 17. april 1998. godine); dok. pr. br. 3D738 (Dopis Perišića upućen Ministarstvu spoljnih poslova, 16. jul 1998. godine); dok. pr. br. 6D1637 (Diplomatski telegram SAD, 15. april 1999. godine).

¹⁴⁶ Bislim Zyrapi, T. 5959 (6. novembar 2006. godine).

¹⁴⁷ Dok. pr. br. P1893 (Božidar Delić, Diplomski rad, tema: “Priprema i angažovanje snaga odbrane SRJ na sprečavanju i ugušenju oružane pobune na Kosovu i Metohiji”, 1997. godina), odeljak 1.2. Veće napominje da se čini da je brojka iz grafikona u prevodu pogrešna, ali da su informacije u grafikonu i tekstu verzije na B/H/S jeziku dosledne. V. takođe Milivoje Mihajlović, T. 24091–24093 (11. mart 2008. godine) (gde on potvrđuje da su 1999. godine Albanci činili 90 posto stanovništva na Kosovu).

¹⁴⁸ Dok. pr. br. 3D991 (Izveštaj Odseka bezbednosti PrK, 17. april 1998. godine); dok. pr. br. 3D994 (Izveštaj Odseka bezbednosti PrK, 10. jul 1998. godine); dok. pr. br. 3D999 (Izveštaj Odseka bezbednosti PrK, 17. jul 1998. godine); dok. pr. br. 3D1001 (Izveštaj Odseka bezbednosti PrK, 1. avgust 1998. godine); dok. pr. br. 3D1012 (Izveštaj Odseka bezbednosti PrK, 27. oktobar 1998. godine); dok. pr. br. 3D1013 ((Izveštaj Odseka bezbednosti PrK, 28. oktobar 1998. godine); dok. pr. br. 3D1037 (Izveštaj Odseka bezbednosti PrK, 28. decembar 1998. godine); dok. pr. br. 3D1038 (Izveštaj Odseka bezbednosti PrK, 29. decembar 1998. godine); dok. pr. br. 3D1039 (Izveštaj Odseka bezbednosti PrK, 9. januar 1999. godine); dok. pr. br. 3D1040 (Izveštaj Odseka bezbednosti PrK, 13. januar 1999. godine); dok. pr. br. 3D1041 (Izveštaj Odseka bezbednosti PrK, 19. januar 1999. godine); dok. pr. br. 3D1042 (Izveštaj Odseka bezbednosti PrK, 20. januar 1999. godine); dok. pr. br. 3D1043 (Izveštaj Odseka bezbednosti PrK, 21. januar 1999. godine); dok. pr. br. 3D1044 (Izveštaj Odseka bezbednosti PrK, 26. januar 1999. godine); dok. pr. br. 3D1045 (Izveštaj upućen Generalštabu VJ, 22. februar 1999. godine); dok. pr. br. 3D1046 (Izveštaj upućen Generalštabu VJ, 25. februar 1999. godine); dok. pr. br. 3D1047 (Izveštaj upućen Generalštabu VJ, 1. mart 1999. godine); dok. pr. br. 3D1051 (Izveštaj Komande 3. armije, 6. mart 1999. godine); dok. pr. br. 3D1052 (Izveštaj Komande 3. armije, 13. mart 1999. godine). V. takođe dok. pr. br. 3D697 (Dokument Isturenog komandnog mesta 3. armije: Analiza realizacije zadataka na Kosovu, 2. oktobar 1998. godine), str. 6.

na Kosovu u februaru 1999. godine navodi se da OVK napada civilno stanovništvo koristeći albanska sela kao podršku.¹⁴⁹ Veljko Odalović, načelnik “Kosovskog okruga” 1998. godine i komandant Štaba civilne zaštite Kosovskog okruga, posvedočio je da je u jesen 1998. godine učestvovao u javnoj kampanji tokom koje su kosovski Albanci pozvani da predaju ilegalno nabavljeno oružje i vrate se kućama.¹⁵⁰ U odgovor na tu kampanju, predato je nekoliko hiljada komada oružja. Međutim, u operativnim izveštajima Zajedničke komande ne pominje se da je oružje prikupljano zato što je ilegalno nabavljeno i nošeno, što je, prema Odalovićevom svedočenju, bio osnov za razoružavanje.¹⁵¹

(D) Naoružavanje i razoružavanje diskriminatorne prirode

71. Ovaj proces naoružavanja srpskog i razoružavanja albanskog stanovništva na Kosovu odvijao se u vreme očiglednih etničkih sukoba na Kosovu. Na sednici Kolegijuma VJ 21. januara 1999. godine, Dimitrijević je izrazio zabrinutost zbog naoružanog nealbanskog stanovništva i izjavio sledeće: “[N]a srpsko-crnogorskoj strani, da tako kažem, realna je mogućnost samoorganizovanja srpskog stanovništva radi pružanja otpora, kao i pojačanog eksponiranja radikalnih snaga, imajući u vidu i broj lica koja poseduju i kojima je podeljeno oružje.”¹⁵² U vezi s odlomkom iz jednog izveštaja VJ iz februara 1999. godine, gde se navodi da bi srpsko i crnogorsko stanovništvo na Kosovu kao odgovor na napad moglo da pruži organizovan otpor, Gajić je posvedočio da je Generalštab VJ bio svestan rizika da se stanovništvo digne na oružje, koje mu je, kako je rekao, bilo lako dostupno, i da to dovede do međunacionalnih sukoba. On je izjavio da je VJ želeo da izbegne takvu opasnost.¹⁵³

72. U zaključku, Veće ističe da je razoružavanje kosovskih Albanaca u njihovim selima, uz istovremeno naoružavanje velike većine Srba i Crnogoraca na Kosovu, u kontekstu opšte poznatih etničkih razmirica, vršeno na diskriminatornom osnovu s ciljem da albansko stanovništvo na Kosovu postane laka meta snaga SRJ i Srbije i da se istovremeno ojača nealbansko stanovništvo. U prilog ovom zaključku upečatljivo govori sledeće: (a) u naređenjima i izveštajima se navodi da su

¹⁴⁹ Dok. pr. br. 3D685 (Generalštab VJ, Procena obaveštajno-bezbednosne situacije o ugrožavanju bezbednosti SRJ), str. 15–16.

¹⁵⁰ Veljko Odalović, T. 14459–14460 (27. avgust 2007. godine); V. takođe Božidar Delić, T. 19588 (5. decembar 2007. godine); dok. pr. br. P1198 (Izveštaj Zajedničke komande, 23. novembar 1998. godine), str. 4; dok. pr. br. 3D1005 (Izveštaj Odseka bezbednosti PrK, 8. oktobar 1998. godine); dok. pr. br. P1203 (Izveštaj Zajedničke komande, 15. oktobar 1998. godine), str. 4, 8.

¹⁵¹ Veljko Odalović, T. 14459–14460 (27. avgust 2007. godine).

¹⁵² Dok. pr. br. P939 (Kolegijum Generalštaba VJ, 21. januar 1999. godine), str. 16.

¹⁵³ Branko Gajić, T. 15252–15253 (7. septembar 2007. godine); V. takođe 3D1034 (Izveštaj Odseka bezbednosti PrK, 22. decembar 1998. godine).

naoružavanje i razoružavanje vršeni na nacionalnom osnovu; (b) oružje je dobila ogromna većina podobnog srpskog stanovništva na Kosovu; (c) naoružavanje je vršeno u tajnosti; (d) tokom cele 1998. i 1999. godine velika većina kosovskih Albanaca nije bila u OVK; i (e) postojao je očigledan rizik da srpsko stanovništvo upotrebi dobijeno oružje protiv Albanaca i vlasti SRJ i Srbije su znale za taj rizik od etničkog nasilja u selima.

iv. Kršenje Oktobarskih sporazuma i diplomatskih napora

73. Tužilaštvo tvrdi da vlasti SRJ i Srbije nikad nisu imale nameru da se pridržavaju Oktobarskih sporazuma, što se vidi iz činjenice da snage SRJ i Srbije nisu povukle svoje jedinice preko granice i da su ostale u svojim kasarnama, kao i iz dovođenja dodatnih jedinica na Kosovo.¹⁵⁴ Milutinovićeve odbrana tvrdi da je postojala puna saradnja i da su se vlasti u potpunosti pridržavale Oktobarskih sporazuma;¹⁵⁵ Šainovićeve odbrana tvrdi da je broj snaga SRJ i Srbije na Kosovu smanjen na odgovarajući nivo;¹⁵⁶ a Ojdanićeve odbrana tvrdi da se SRJ najpre pridržavala sporazuma, ali da je potom bila primorana da ih prekrši jer je OVK iskoristio tu situaciju da se ponovo naoruža, povрати teritoriju i izvrši nova zverstva svojim terorističkim akcijama.¹⁵⁷ Lazarevićeve odbrana tvrdi da “nekoliko sporadičnih incidenata i nesporazuma” ne predstavljaju kršenje;¹⁵⁸ a Lukićeve odbrana ističe da su se snage MUP na Kosovu zapravo pridržavale Oktobarskih sporazuma.¹⁵⁹

74. Kad je reč o diplomatskim pregovorima, tužilaštvo tvrdi da su učesnici u udruženom zločinačkom poduhvatu opstruirali pregovore u Rambouilletu i Parizu, istovremeno se pripremajući za prolećnu ofanzivu.¹⁶⁰ Milutinovićeve i Šainovićeve odbrana se protive toj interpretaciji i tvrde da je delegacija SRJ/Srbije pregovarala s najboljim namerama u cilju pronalaženja političkog rešenja situacije.¹⁶¹ Ojdanićeve i Pavkovićeve odbrana ističu da je gomilanje vojnih snaga 1999. godine bilo legitiman odgovor na pretnje NATO i OVK i da su preduzete mere za zaštitu civilnog

---

¹⁵⁴ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 70–79.

¹⁵⁵ Milutinovićeve završni pretresni podnesak, 15. jul 2008. godine, par. 303, str. 161.

¹⁵⁶ Šainovićeve završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 317.

¹⁵⁷ Ojdanićeve završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 63, 73.

¹⁵⁸ Lazarevićeve završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 590–595.

¹⁵⁹ Lukićeve završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 46–47.

¹⁶⁰ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 250–261, 267.

¹⁶¹ Milutinovićeve završni pretresni podnesak, 15. jul 2008. godine, par. 303, str. 162–163; Šainovićeve završni pretresni podnesak 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 487, 491, 901–902.

stanovništva.¹⁶² Lazarevićeva i Lukićeva odbrana ukazuju na činjenicu da je OVK bio taj koji je početkom 1999. godine iskoristio situaciju da se pregrupiše i prepripremi za dalja neprijateljstva.¹⁶³

75. Veće je već konstatovalo da je, posle postizanja Sporazuma Holbrooke-Milošević, bilo nekih izgleda za rešavanje situacije putem pregovora i da su tada snage SRJ i Srbije privremeno obustavile operacije na Kosovu i da su se bar *delimično* povukle. Situacija je počela da se smiruje i raseljeni ljudi su počeli da se vraćaju kućama. Međutim, kao što je Veće već zaključilo u Odeljku VI.D, ubrzo je usledio “incident u Podujevu” i došlo je do namernog kršenja Oktobarskih sporazuma. Rukovodstvo SRJ i Srbije je zbog aktivnosti OVK i NATO oklevalo da smanji broj snaga na Kosovu, što je shvatljivo, pa je, umesto toga, broj pripadnika VJ i MUP na Kosovu povećan, čime su prekršeni Oktobarski sporazumi. Dodatne snage VJ i MUP “dovođene” su na Kosovo na niz načina, uključujući odgađanje odlaska jednih i naređivanje da se angažuju druge jedinice, za šta je izgovor ponekad bila samoodbrana. Štaviše, MUP je zadržao teško naoružanje i opremu koju je bio dužan da vrati Vojsci Jugoslavije.

76. Veće je u Odeljku V detaljno opisalo dokaze i iznelo konstatacije o složenim procesima pregovora u Rambouilletu i Parizu u kontekstu relevantnih događaja na terenu na Kosovu. Veće je naposljetku došlo do zaključka da vlasti SRJ i Srbije ne snose jedine krivicu za neuspeh diplomatskih napora vezanih za Kosovo, već da je snose i učesnici u pregovorima kosovski Albanci i razni predstavnici međunarodne zajednice. Iako su za neuspeh tih pregovora odgovorni svi učesnici, vlasti SRJ i Srbije su period dok su trajali pregovori i činjenicu da tokom njih na Kosovu nije bilo međunarodnih vojnih snaga iskoristile da dovedu dodatne snage, čime su prekršile Oktobarske sporazume i tako omogućile organima vlasti da u proleće 1999. godine izvedu široko rasprostranjen napad na civile kosovske Albance na Kosovu. Ovi dinamični i isprepleteni procesi ukazuju na zajednički cilj.

v. Postavljanje visokih funkcionera

77. Tužilaštvo tvrdi da su Milošević i Milutinović smenili pripadnike VJ i MUP koji su prigovarali zbog toga kako se radi i na njihovo mesto postavljali ljude koji su bili voljni da sprovode ciljeve udruženog zločinačkog poduhvata.¹⁶⁴ Štaviše, tužilaštvo tvrdi da učesnici u udruženom zločinačkom poduhvatu ne samo što nisu bili kažnjeni zbog svog protivpravnog

---

¹⁶² Ojdanićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 97; Pavkovićev završni pretresni podnesak, 28. jul 2008. godine (javna verzija), par. 70–73, 75–77.

¹⁶³ Lazarevićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 606, 628; Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 266–267.

¹⁶⁴ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 80–83.

ponašanja, već su bili i nagrađivani, pri čemu su Milutinović i Šainović ostali na svojim funkcijama, Ojdanić je unapređen u saveznog ministra odbrane, Pavković u načelnika Generalštaba VJ, Lazarević u komandanta 3. armije, Đorđević i Stevanović su odlikovani za svoje zasluge na Kosovu 1999. godine, a Lukić unapređen u general-potpukovnika, odlikovan Ordenom jugoslovenske zastave i imenovan za pomoćnika ministra i načelnika RJB.¹⁶⁵

78. Milutinovićeva odbrana tvrdi da su sve kadrovske promene u VJ uvek vršene strogo u skladu sa zakonom.¹⁶⁶ Ojdanićeva odbrana osporava da je njega odabrao Milošević lično i tvrdi da je smenjivanje Perišića bilo u okviru Miloševićih ovlašćenja, kao i da je urađeno uz primenu odgovarajućih procedura.¹⁶⁷ Lazarevićeva odbrana ističe da je njegovo unapređenje predložio načelnik Generalštaba VJ Perišić i da je to unapređenje, na predlog Generalštaba VJ, potom izvršeno bez ikakvih prigovora od strane crnogorskog predsednika Đukanovića.¹⁶⁸ Lukić tvrdi da njegovo napredovanje u službi pokazuje da on nije bio miljenik rukovodstva i da se njegovo imenovanje za *rukovodioca* Štaba MUP za Kosovo u junu 1998. godine može protumačiti samo kao degradiranje ili kazna.¹⁶⁹

79. Iako su o ovom pitanju izneti mahom posredni dokazi, postoje zapravo neki neposredni dokazi da je Milošević ljude koji su imali svoj stav smenjivao s ključnih položaja i da je, pre sprovođenja zajedničkog cilja, brižljivo postavljao "poslušnike". Pošto se o dokazima vezanim za ovo pitanje detaljnije govori dole u tekstu, u odeljcima vezanim za pojedinačne optužene, oni će ovde biti samo ukratko razmotreni.

80. U dopisu od 23. jula 1998. godine, Perišić se žalio Miloševiću na "[k]onstantnu tendenciju upotrebe VJ van institucija sistema", "[p]okušaj komandovanja jedinicama VJ od nenadležnih lica", "[p]reskakanje nivoa komandovanja u službenim razgovorima s pripadnicima VJ", "[v]ođenje kadrovske politike na nezakonskim i nekriterijumskim osnovama", ili "[m]aterijaln[a] davanj[a] van zakona".¹⁷⁰ Dana 24. novembra 1998. godine, Miloševićevim ukazom je na mesto načelnika

---

¹⁶⁵ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 291–295. Optuženi osporavaju ovaj argument, v. Milutinovićev završni pretresni podnesak, 15. jul 2008. godine, par. 303, str. 166; Šainovićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 904; Lazarevićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 700.

¹⁶⁶ Milutinovićev završni pretresni podnesak, 15. jul 2008. godine, par. 78.

¹⁶⁷ Ojdanićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 169.

¹⁶⁸ Lazarevićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 598–604.

¹⁶⁹ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 1440–1443.

¹⁷⁰ Dok. pr. br. P717 (Dopis Momčila Perišića upućen Slobodanu Miloševiću, 23. jul 1998. godine), str. 1.

Generalštaba VJ umesto Perišića došao Ojdanić.¹⁷¹ Na sastanku Kolegijuma VJ referisano je da je Perišić, nakon što je 27. novembra 1998. godine predao dužnost Ojdaniću, sastavio i potpisao saopštenje za javnost, u kojem je stajalo sledeće:

Aktuelnoj vlasti ne odgovaraju rukovodioci visokog integriteta i koji misle sopstvenom glavom. S dužnosti načelnika Generalštaba Vojske Jugoslavije smenjen sam bez konsultacije na neprimeren i nezakonit način. Ponudenu izmišljenu dužnost u aktuelnoj Saveznoj vladi ne prihvatam. Ostajem na raspolaganju u svojoj vojsci, državi i narodu.¹⁷²

81. Nekoliko svedoka je govorilo o Perišićevoj smeni. Momir Bulatović je posvedočio da, bez obzira na to što je Perišića godinama poznao i imao dobro mišljenje o njemu, smatra da je Perišićev dopis od 23. jula izašao iz okvira njegovih nadležnosti kao načelnika Generalštaba VJ i da se, zbog tog dopisa, i on sam založio za njegovu smenu.¹⁷³ Miodrag Simić, koji je u leto 1998. godine bio načelnik štaba 3. armije generala Samardžića, posvedočio je da su se u leto 1998. godine Perišić i Milošević sukobili zbog Perišićevog stava da vojsku ne treba koristiti da bi se uništio OVK bez proglašavanja vanrednog stanja i neposredne ratne opasnosti.¹⁷⁴

82. John Crosland je posvedočio da se 5. novembra 1998. godine sastao s Aleksandrom Dimitrijevićem, koji je izrazio zabrinutost zbog toga što Pavković deluje van komandnog lanca i izveštava Miloševića direktno.¹⁷⁵ Aleksandar Vasiljević je posvedočio da su i Perišić i Dimitrijević smenjeni jer su se protivili Miloševićevoj odluci da angažuje VJ na Kosovu bez proglašavanja vanrednog stanja.¹⁷⁶ Dana 25. marta 1999. godine, u skladu s Miloševićevim ukazom, umesto Dimitrijevića na mesto načelnika Uprave bezbednosti VJ došao je Geza Farkaš.¹⁷⁷

83. Veću su predloženi dokazi o tome da je 1998. godine postojala tenzija između Pavkovića, komandanta Prištinskog korpusa, i njegovog nadređenog, Samardžića, tadašnjeg komandanta 3. armije, u vezi sa sprovođenjem Plana za borbu protiv terorizma na Kosovu usvojenog u julu 1998.

¹⁷¹ Nalog u vezi s činjenicama o kojima su se strane sporazumele, 11. jul 2006. godine, str. 12–13; dok. pr. br. P796 (Zapisnik o primopredaji dužnosti načelnika Generalštaba, 27. novembar 1998. godine).

¹⁷² Dok. pr. br. P935 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 11. mart 1999. godine), str. 27; Miodrag Simić, T. 15694–15698 (14. septembar 2007. godine); dok. pr. br. P1576 (Zapisnik sa 7. sednice VSO, 24. novembar 1998. godine) (gde se raspravlja o postavljanju Ojdanića na Perišićevo mesto), str. 3–5.

¹⁷³ Momir Bulatović, T. 13919–13922 (17. avgust 2007. godine).

¹⁷⁴ Miodrag Simić, T. 15694–15696 (14. septembar 2007. godine).

¹⁷⁵ John Crosland, T. 9818–9822 (7. februar 2007. godine).

¹⁷⁶ Aleksandar Vasiljević, T. 8631–8634 (18. januar 2007. godine).

¹⁷⁷ Dok. pr. br. P799 (Izveštaj o prijemu dužnosti, 25. maj 1999. godine).

godine.¹⁷⁸ Dana 28. decembra 1998. godine, Milošević je izdao ukaz kojim je Pavković doveden na Samardžićevo mesto i Pavković je na tu novu dužnost stupio 13. januara 1999. godine.¹⁷⁹ Dana 28. decembra 1998. godine, Milošević je izdao ukaz o imenovanju Lazarevića za komandanta Prištinskog korpusa 3. armije (upravo upražnjeno Pavkovićevo mesto) i Lazarević je preuzeo novu dužnost 8. ili 9. januara 1999. godine.¹⁸⁰ Lazarević je pre toga bio Pavkovićev načelnik štaba u Prištinskom korpusu.¹⁸¹

84. Kad ga je tužilaštvo tokom unakrsnog ispitivanja pitalo u vezi s njegovim razrešenjem s dužnosti u VJ kao i da li je to bilo u skladu s činjenicom da su Samardžić, Perišić i Jovica Stanišić iz RDB smenjeni s dužnosti jer su se protivili načinu na koji su Pavković i Milošević koristili VJ, Dimitrijević je izjavio sledeće: “Možda bi se to i tako moglo reći, ali ja mislim [...] da je tu pre svega u pitanju bio, da tako kažem, zaokret u politici i da ljudi koji su se suprostavljali nekim stvarima jednostavno više nisu bili povoljni.”¹⁸²

85. Prema tome, ima dokaza o tome da su tokom eskalacije krize na Kosovu visoki funkcioneri brižljivo postavljeni, ali je tužilaštvo to pokazalo samo kad je reč o Ojdaniću i Pavkoviću. Pavkovićevo brzo napredovanje govori o tome da ga je Milošević nagrađivao pre, tokom i posle kampanje, o čemu će biti više reči dole u tekstu: Pavković je i sam izjavio da je bio prevremeno unapređivan više puta nego što je to bilo propisano pravilima, a Dimitrijević, Vasiljević i Perišić su izjavili da je njegovo unapređenje 1998. godine bilo protiv propisa. Štaviše, Veće je dole u tekstu konstatovalo da je Milošević umesto Perišića postavio Ojdanića kako bi imao poslušnijeg načelnika Generalštaba i da je, uprkos prigovorima predsednika Crne Gore Đukanovića, na Samardžićevo mesto postavio Pavkovića, nakon što su se Pavković i Samardžić sukobili oko jačanja prisustva VJ na Kosovu bez strogog poštovanja komandnog lanca. Međutim, neke smene i unapređenja ne uklapaju se u ovaj obrazac, na primer u slučaju Lazarevića i Lukića, dok je Šainović godinama pre sukoba bio zamenik premijera. Shodno tome, tvrdnje tužilaštva po ovom pitanju nisu u potpunosti

¹⁷⁸ Dok. pr. br. P1439 (Dopis Pavkovića upućen Samardžiću, 5. oktobar 1998. godine); dok. pr. br. 4D100 (Izveštaj PrK o angažovanju jedinica podnet 3. armiji, 22. jul 1998. godine); dok. pr. br. 4D119 (Dopis Samardžića upućen Pavkoviću, 22. jul 1998. godine).

¹⁷⁹ Dok. pr. br. P800 (Izveštaj o prijemu – predaji dužnosti komandanta 3. armije za Nebojšu Pavkovića, 13. januar 1999. godine), uvršten u spis i pod br. 4D36; dok. pr. br. P802 (Izveštaj o prijemu – predaji dužnosti komandanta 3. armije za Dušana Samardžića, 13. januar 1999. godine).

¹⁸⁰ Vladimir Lazarević, T. 17740–17745 (6. novembar 2007. godine), T. 18544 (19. novembar 2007. godine); dok. pr. br. P801 (Izveštaj o prijemu – predaji dužnosti komandanta PrK za Vladimira Lazarevića, 13. januar 1999. godine); dok. pr. br. P950 (Razgovor Vladimira Lazarevića s tužilaštvom), str. 7–10.

¹⁸¹ Vladimir Lazarević, T. 17740 (6. novembar 2007. godine); dok. pr. br. 5D1324 (Naredba Generalštaba VJ, 12. januar 1998. godine).

¹⁸² Aleksandar Dimitrijević, T. 26713 (9. jul 2008. godine).

dokazane, ali dokazi u vezi s Ojdanićem i Pavkovićem ukazuju na to da ih je Milošević, jedan od učesnika u udruženom zločinačkom poduhvatu postavio smišljeno, radi lakšeg ostvarenja zajedničkog cilja.

vi. Opstruiranje pravde

86. Kao što je bilo reči u Odeljku VII.P, tužilaštvo tvrdi da je zajednički cilj udruženog zločinačkog poduhvata delimično ostvaren sakrivanjem tela kosovskih Albanaca ubijenih u tokom ostvarenja tog udruženog zločinačkog poduhvata. Tela su ekshumirana iz masovnih i pojedinačnih grobnica na Kosovu i prevožena u druge delove Srbije, gde su sakrivana na raznim lokacijama u nadležnosti MUP i VJ.¹⁸³ Odbrana priznaje da su tela sakrivana, ali osporava ulogu VJ u toj operaciji,¹⁸⁴ odnosno osporava tvrdnju tužilaštva da su pronađena tela pripadala licima koja su ubijena usled ostvarenja zajedničkog zločinačkog plana.¹⁸⁵

87. Veće je već konstatovalo da nema sumnje da je tokom NATO bombardovanja izvršena tajna operacija koja se sastojala od ekshumiranja više od 700 tela, prvobitno pokopanih na Kosovu, i njihovog prebacivanja u užu Srbiju. Prema dokazima o kojima je bilo reči gore u tekstu, glavne ličnosti koje su učestvovala u organizovanju ove operacije velikih razmera bili su tadašnji načelnik RJB Vlastimir Đorđević, ministar unutrašnjih poslova Vlajko Stojiljković i predsednik SRJ Slobodan Milošević, koji su svi navedeni kao učesnici u udruženom zločinačkom poduhvatu. Cilj te operacije je bio da se stotine tela koja su bila na Kosovu sakriju od predstavnika međunarodne zajednice i/ili kopnenih snaga NATO, čije se prisustvo na terenu na Kosovu očekivalo nakon NATO bombardovanja. Veće je zaključilo da su Đorđević, Stojiljković i Milošević znali da su velika većina prebačenih leševa bili civili, žrtve zločina, među kojima je bilo žena i dece. O pitanju Lukićevog i Šainovićevog učešća biće reči dalje u ovoj Presudi.

88. Veće je mišljenja da dokazi o skrivanju tela, kako je detaljnije izloženo u Odeljku VII.P, posredno potkrepljuju konstataciju da je postojao zajednički cilj.

vii. Konstatacije

89. Drugi fizički element oblika odgovornosti, nazvan činjenje putem udruženog zločinačkog poduhvata, obuhvata više različitih aspekata dokaza na ovom suđenju; da bi se izbeglo nepotrebno

---

¹⁸³ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 278, 282–287.

¹⁸⁴ Ojdanićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 215–218; Pavkovićev završni pretresni podnesak, 28. jul 2008. godine (javna verzija), par. 288–292; Lazarevićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 692–699.

¹⁸⁵ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 597–602.

ponavljanje, diskusija o tim dokazima izneta u ovom odeljku oslanja se na nekoliko drugih odeljaka ove Presude u kojima su ti dokazi detaljno obrađeni. Širu analizu tih dokaza valja potražiti u tim odeljcima. Pri donošenju zaključaka o ovom elementu Veće je uzelo u obzir sve relevantne dokaze i odmerilo njihovu relativnu pouzdanost, čak i onda kad nije bilo konkretnog upućivanja na neki konkretan deo svedočenja ili dokumentarnih dokaza.

90. Tokom devedesetih godina, nastojanja vlasti SRJ i Srbije da obuzdaju zahteve kosovskih Albanaca za veću autonomiju donekle su urodila plodom i Kosovo je tokom rata u Bosni i Hrvatskoj ostalo deo SRJ i Srbije. Međutim, tokom devedesetih godina, kad su vlasti preduzele strože mere kontrole te Pokrajine i oduzele joj autonomiju, OVK je ojačao i izvodio ambicioznije napade na državne organe i ljude koji su smatrani njihovim pristalicama. Vlasti SRJ i Srbije su 1998. godine pokušale da uguše ovaj novi element nasilja na Kosovu, pa je albansko stanovništvo na Kosovu bilo izloženo prekomernoj upotrebi sile, usled čega je do kraja godine bilo više od 200.000 interno raseljenih lica. Tek nakon intervencije međunarodne zajednice i oktobarskih sporazuma, ljudi su mogli da se vrate kućama pre početka zime, ali su vlasti SRJ i Srbije čak i tada kršile te sporazume kako bi nastavile svoju nemilosrdnu borbu protiv OVK.

91. Iako je situacija na Kosovu 1998. i 1999. godine uključivala sve više nasilja, vlasti SRJ i Srbije su ipak bile obavezne da grade poverenje, tretiraju kosovske Albance kao ravnopravne građane SRJ i da, putem političkog dijaloga, ublaže njihovo nezadovoljstvo vezano za ustavne promene iz 1989. godine. Političko i vojno rukovodstvo SRJ i Srbije nije ispunilo tu obavezu, već je celokupno albansko stanovništvo na Kosovu tretiralo kao državne neprijatelje, uprkos činjenici da je OVK činio samo mali deo tog stanovništva.

92. Međunarodni pregovori 1999. godine imali su za cilj rešenje krize. Delegacija SRJ/Srbije, kao i drugi sagovornici, doprineli su neuspehu tih pregovora, pa je stavljena na snagu odluka Saveta NATO za primenu sile i počelo je NATO bombardovanje. Delimična odgovornost delegacije SRJ za neuspeh pregovora, posmatrana u svetlu dovođenja dodatnih snaga na Kosovo, navodi na zaključak da je to učinjeno kako bi se dobilo na vremenu. Rezolucije Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija, načela koja je prihvatila Kontakt grupa i NATO-ove pretnje primenom sile trebalo je da rukovodstvu SRJ i Srbije otvore oči i upozore ga na to da nesporzume s kosovskim Albancima, koji su tada činili više od 90 posto stanovništva, treba da razreše na odgovoran način i bez odlaganja. Umesto da problem vezan za OVK bude rešen demokratskom i ekifasnom upotrebom policije i pravosuđa, pribeglo se činjenju zločina. NATO bombardovanje je učesnicima u udruženom zločinačkom poduhvatu pružilo priliku – priliku koju su čekali i za koju su se pripremali dovođenjem dodatnih snaga na Kosovo i naoružavanjem i razoružavanjem koji su

opisani gore u tekstu – da zadaju snažan udarac OVK i unutar Kosova i izvan njega rasele kosovske Albance u broju koji je bio dovoljan da se izmeni etnički sastav Kosova i zadrži kontrola nad tom Pokrajinom. A sada je sve to bilo moguće izvesti tako da se može uverljivo negirati, jer se krivica mogla svaliti ne samo na OVK, već i na NATO.¹⁸⁶ Iako je možda u nekim naređenjima policiji, nakon početka masovnog egzodusa, naređeno da spreči odlazak civila s Kosova, ta naređenja ne dovode u sumnju postojanje zajedničkog cilja i njegovo sprovođenje od strane snaga VJ i MUP. Takva naređenja bila su slična naređenjima izdanim snagama VJ da se pridržavaju međunarodnog humanitarnog prava, koja su sistematski kršena.¹⁸⁷

93. Veće ne pridaje veliki značaj svedocima koji su svedočili da nije postojao zajednički plan, namera ili cilj da se stanovništvo raseli, kao i tome da se na zvaničnim sastancima tela kao što je Kolegijum VJ nije pominjao takav zajednički cilj.¹⁸⁸ Veće velikim delom prihvata argumente tužilaštva o ovom pitanju, naime, da je svedocima koji su svedočili da nije bilo plana (a) bilo u interesu da lažu u vezi s tim kako zaštitili sebe, svoje kolege, prijatelje i institucije kojima pripadaju; (b) da nisu bili obavješteni ili da nisu bili u poziciji da znaju za njega; ili (c) da su naprosto nagađali na osnovu neadekvatnih informacija.¹⁸⁹

94. Zločini počinjeni tokom tokom perioda na koji se odnosi Optužnica slede jasan obrazac raseljavanja kosovskih Albanaca, ali ne i ubistava, seksualnog zlostavljanja i uništavanja objekata namenjenih kulturi. O tome da li su učesnici u udruženom zločinačkom poduhvatu razumno mogli da predvide te druge zločine – što predstavlja element svesti treće kategorije udruženog zločinačkog poduhvata – raspravlja se u odeljcima posvećenim individualnoj krivičnoj odgovornosti.

95. Na osnovu goreanaliziranih dokaza i relevantnih dokaza iz odeljaka koji slede, a koji se odnose na odgovornost optuženih (izuzev četiri razgovora tužilaštva s optuženima na koje se poziva u tekstu), Pretresno veće konstatuje da je zajednički cilj udruženog zločinačkog poduhvata bio da se obezbedi trajna kontrola vlasti SRJ i Srbije nad Kosovom i da ga je trebalo ostvariti kažnjivim sredstvima. Putem široko rasprostranjene i sistematske kampanje terora i nasilja albansko

---

¹⁸⁶ Up. *Kvočka i drugi*, Drugostepena presuda, par. 117 (gde je zaključeno da zajednički cilj ne mora da bude prethodno dogovoren ili formulisan i da se može ostvariti bez prethodne pripreme).

¹⁸⁷ V., na primer. dok. pr. br. 6D778 (Depeša Štaba MUP, 15. april 1999. godine).

¹⁸⁸ V., na primer. Ojdanićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 13–21; Pavkovićev završni pretresni podnesak, 28. jul 2008. godine (javna verzija), par. 53; Lazarevićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 502; Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 379–390.

¹⁸⁹ Završna reč tužilaštva, T. 26900–26901 (20. avgust 2008. godine).

stanovništvo na Kosovu trebalo je raseliti kako unutar, tako i izvan Kosova. Učesnici u udruženom zločinačkom poduhvatu bili su svesni da nije realno očekivati da će s Kosova biti raseljeni baš svi kosovski Albanci, pa je zajednički cilj bilo raseljavanje onog broja koji je bio dovoljan da demografski sastav bude takav da nijedna nacionalnost ne odnese prevagu i da se kosovski Albanci zastraše i potčine.

96. Prema tome, Pretresno veće konstatuje da je van razumne sumnje ustanovljeno da je u vreme činjenja zločina navedenih u Optužnici postojao zajednički cilj, koji je predstavljao ili uključivao činjenje tih zločina, sankcionisanih Statutom, i da je stoga zadovoljen drugi fizički element udruženog zločinačkog poduhvata.

b. Učešće više lica – prvi element

97. Na osnovu doleavedenih konstatacija u vezi s individualnom krivičnom odgovornošću optuženih, Pretresno veće konstatuje da je van razumne sumnje ustanovljen prvi fizički element, to jest, da je udruženi zločinački poduhvat uključivao više lica.

c. Značajan doprinos – treći element

98. Pošto je konstatovalo da su prvi i drugi fizički element udruženog zločinačkog poduhvata ustanovljeni van razumne sumnje, Pretresno veće će se u odeljcima Presude koji slede osvrnuti na *treći fizički element* za svakog optuženog ponaosob, odnosno na to da li je iko od navodnih učesnika u udruženom zločinačkom poduhvatu – Milutinović, Šainović, Ojdanić, Pavković, Lazarević, Lukić, Vlastimir Đorđević, Slobodan Milošević, Vlajko Stojiljković, Radomir Marković, Obrad Stevanović i Dragan Ilić – značajno doprineo zajedničkom cilju. Veće će se pritom u vezi sa svakim od optuženih baviti i elementima svesti vezanim za prvi i treći oblik udruženog zločinačkog poduhvata, a tamo gde je to neophodno i primereno i elementima drugih oblika odgovornosti za koje se optuženi terete u Optužnici.

C. INDIVIDUALNA KRIVIČNA ODGOVORNOST MILANA MILUTINOVIĆA

1. Optužbe iz Optužnice

99. Milan Milutinović, rođen 19. decembra 1942. godine u Beogradu, Srbija, tereti se u Optužnici za zločine protiv čovečnosti i kršenja zakona ili običaja ratovanja. Prema Optužnici, Milutinović je bio aktivni član SPS i obavljao je funkciju predsednika Republike Srbije, na koju je izabran 21. decembra 1997. godine. U Optužnici se navodi da je on, kao predsednik Srbije tokom perioda na koji se odnosi Optužnica, (a) predstavljao Srbiju i vodio njene odnose sa stranim

državama i međunarodnim organizacijama; (b) bio član Vrhovnog saveta odbrane (dalje u tekstu: VSO) SRJ i, kao takav, učestvovao u odlukama vezanim za upotrebu VJ i imao komandna ovlašćenja nad jedinicama MUP koje su bile podređene VJ tokom ratnog stanja; (c) imao ovlašćenja da, zajedno sa Skupštinom Republike Srbije (dalje u tekstu: Narodna skupština), traži izveštaje od Vlade Srbije u vezi s pitanjima iz njene nadležnosti, kao i od MUP u vezi s njegovim aktivnostima i bezbednosnom situacijom u Srbiji; (d) imao ovlašćenje da raspusti Narodnu skupštinu, a s njom i Vladu Srbije; i (e) mogao da, tokom ratnog stanja, donosi mere koje su inače u nadležnosti Narodne skupštine, uključujući donošenje zakona.¹⁹⁰

100. U Optužnici se navodi da Milutinović snosi individualnu odgovornost za zločine za koje se tereti prema članovima 3, 5 i 7 Statuta. Prema Optužnici, on je planirao, podsticao, naređivao, počinio ili na drugi način pomagao i podržavao planiranje, pripremu ili izvršenje tih zločina. U smislu pojma “počinio”, on je navodno učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu o kojem je bilo reči gore u tekstu. On je navodno doprineo udruženom zločinačkom poduhvatu koristeći *de jure* i *de facto* ovlašćenja kojima je raspolagao. Takođe se navodi da Milutinović snosi krivičnu odgovornost jer, dok je bio na položaju nadređene vlasti, svoje potčinjene nije sprečio ili kaznio, u skladu sa članom 7(3) Statuta, zbog zločina za koje se tereti u tačkama od 1 do 5 Optužnice.¹⁹¹

101. U Optužnici se navodi da se zaključak o Milutinovićevoj “*mens rea*”, potrebnoj za odgovornost prema članovima 7(1) i 7(3), može izvesti iz raznih faktora, naime, njegovog znanja da postoji verovatnoća da će snage SRJ i Srbije počinii zločine na Kosovu, koje se zasnivalo na opsežnim izveštajima iz mnogih izvora o navodnim zločinima činjenim na Kosovu 1998. godine; sastanaka sa Slobodanom Miloševićem na kojima su pravili planove i konsultovali se; prisustva na sastancima na kojima su drugi učesnici u udruženom zločinačkom poduhvatu davali izjave koje su se svodile na to da su svi kosovski Albanci kriminalci koje treba pobiti; upoznatosti i odobravanja smenjivanja visokih funkcionera MUP i VJ koji su izrazili neslaganje s politikom koju je Slobodan Milošević vodio u vezi s Kosovom i dovođenja na njihovo mesto lica koja su podržavala tu politiku; navoda o zločinima snaga SRJ i Srbije, za koje je znao ceo svet, uključujući SRJ, koje je NATO izneo kao osnov za započinjanje vazdušnih napada na SRJ; informacija koje je imao o masovnom raseljavanju kosovskih Albanaca i izvršenju brojnih drugih zločina, koje su mu bile dostupne putem sistema izveštavanja VJ i MUP, sredstava javnog informisanja i njegovih sastanaka

---

¹⁹⁰ Optužnica, par. 1, 8.

¹⁹¹ Optužnica, par. 16–22.

s visokim funkcionerima VJ i MUP; kao i upoznatost da su snage SRJ i Srbije prikrivale zločin ubistva.¹⁹²

102. Veće je u Odeljku VII zaključilo da su snage SRJ i Srbije od marta do juna 1999. godine činile zločine usmerene protiv civilnog albanskog stanovništva u mnogim opštinama na Kosovu. Stoga će se ovaj Odeljak baviti pitanjem da li je Milutinović odgovoran za neki od tih zločina, prema raznim vidovima odgovornosti za koje se tereti u Optužnici.

2. Položaj Milutinovića kao predsednika Srbije

103. Prema navodima tužilaštva, pošto ga je narod izabrao za predsednika Srbije, položaj na kojem mu je mandat bio praktično siguran, Milutinović je bio jedna od najistaknutijih i najmoćnijih političkih ličnosti SRJ i Srbije. Kao takav, on je učestvovao u donošenju odluka u Vrhovnom savetu odbrane i takođe je bio u mogućnosti da nad Ministarstvom unutrašnjih poslova primenjuje izvesna ovlašćenja koja su mu bila poverana u skladu s Ustavom Srbije i Zakonom o unutrašnjim poslovima.¹⁹³ Tužilaštvo dalje tvrdi da je, osim *de jure* ovlašćenja, Milutinović takođe imao i znatan stepen *de facto* ovlašćenja i uticaja nad raznim telima, budući da je bio Miloševićev blizak politički saradnik i da je čak u izvesnoj meri uticao na njega.¹⁹⁴ Prema tvrdnjama tužilaštva, Milutinović je upotrebio ta ovlašćenja da izmeni etnički sastav na Kosovu putem činjenja zločina za koje se tereti. On je doprineo tom cilju i svojim činjenjem i svojim nečinjenjem.¹⁹⁵

104. Milutinovićeva odbrana, s druge strane, pobija te navode i tvrdi da je Milutinović branio vrednosti ugrađene u Ustav Srbije. Radio je na izbegavanju sukoba i uspostavljanju mira u regionu, kao i na očuvanju suvereniteta i teritorijalnog integriteta Srbije i SRJ.¹⁹⁶

105. Kao što je detaljnije opisano u Odeljku IV, položaj Milutinovića kao predsednika Srbije davao mu je izvesna ovlašćenja i odgovornosti koji su mu omogućavali da obavlja niz funkcija. Jovan Kojić, administrativni radnik u Kabinetu predsednika (dalje u tekstu: Kabinet), svedočio je o organizaciji i svakodnevnom radu Kabineta, kao i o Milutinovićevoj svakodnevnoj rutini kad je bio

---

¹⁹² Optužnica, par. 39.

¹⁹³ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 562, 567–568.

¹⁹⁴ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 563–564.

¹⁹⁵ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 560–561.

¹⁹⁶ Milutinovićev završni pretresni podnesak, 15. jul 2008. godine, par. 278–280.

predsednik.¹⁹⁷ Tokom unakrsnog ispitivanja se ispostavilo da je Milutinović veliki deo vremena provodio van Kabineta i Veću je jasno da Kojić nije bio upoznat s tim kojim je sve sastancima Milutinović prisustvovao van Kabineta.¹⁹⁸ Dokazi ne ukazuju na to da su se u Milutinovićevom Kabinetu odigrali neki značajni događaji vezani za navode iz Optužnice.

a. Milutinovićeve ovlašćenja nad oružanim snagama

i. *Milutinovićeve de jure ovlašćenja*

106. Kao što je objašnjeno u Odeljku IV, član 83(5) Ustava Srbije, u skladu s kojim predsednik Srbije “rukovodi oružanim snagama” u ratu i miru, predstavljao je rezervno ovlašćenje, koje je trebalo aktivirati u slučaju da Srbija postane nezavisna država, kojim 1998. i 1999. godine Milutinoviću nisu bila data komandna ovlašćenja nad VJ. Pored toga, Veće takođe napominje da su sve visoke vojne i političke ličnosti koje su pristupile kao svedoci u ovom predmetu posvedočile da je Milošević, kao predsednik SRJ, bio “vrhovni komandant” VJ.¹⁹⁹ Sam Milutinović je, tokom razgovora s tužilaštvom, izjavio da je Milošević bio vrhovni komandant VJ i u miru i u ratu. Milutinović je pretpostavljao da je Milošević izdavao naređenja Generalštabu, ali je izjavio da nijedno od njih nije lično video.²⁰⁰

107. Shodno tome, Veće se uverilo da Milutinović nije imao neposrednu kontrolu nad VJ, kao i da nije mogao da izdaje naređenja jedinicama VJ. Štaviše, kao što je potvrdio veliki broj svedoka u ovom predmetu, njegovo *ex officio* članstvo u VSO bilo je njegova jedina formalna veza s VJ.

ii. *Milutinović kao član Vrhovnog saveta odbrane*

108. Tužilaštvo tvrdi da je Milošević, kao jedan od trojice članova VSO s pravom glasa, komandovao Vojskom Jugoslavije, u skladu s odlukama koje su donosili on i Milutinović. Ono dalje tvrdi da je Milutinović, kao član VSO, mogao da blokira ili spreči predloge koji su iznošeni u cilju ostvarenja zločinačkog plana, ali da je on pokazao “da se u velikoj meru slaže sa stavovima”

¹⁹⁷ Jovan Kojić, T. 13721–13727 (15. avgust 2007. godine), T. 13762–13763 (16. avgust 2007. godine), dok. pr. br. 1D741 (Izjava svedoka od 27. jula 2007. godine), par. 1–21, Dodatak A; dok. pr. br. IC135 (Dodatak A Kojićevoj izjavi svedoka koji je on sam obeležio); dok. pr. br. IC136 (Dodatak A Kojićevoj izjavi svedoka koji je on sam obeležio).

¹⁹⁸ Jovan Kojić, T. 13755–13762 (16. avgust 2007. godine).

¹⁹⁹ V., npr. Aleksandar Vasiljević, T. 8635 (18. januar 2007. godine); Milorad Obradović, T. 15042 (5. septembar 2007. godine); Milovan Vlajković, T. 16089–16093 (20. septembar 2007. godine); Branko Gajić, T. 15296–15297 (7. septembar 2007. godine), T. 15434–15436 (12. septembar 2007. godine); Miodrag Simić, T. 15600–15603, 15610 (13. septembar 2007. godine).

²⁰⁰ Dok. pr. br. P604 (Razgovor Milana Milutinovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 183–184.

Miloševića.²⁰¹ Tužilaštvo takođe tvrdi da su Milošević i Milutinović, preko VSO, sistematski uklanjali one koji su se protivili korišćenju VJ izvan utvrđenog komandnog lanca i umesto njih postavljali one koji su bili voljni da rade na ostvarenju zločinačkog plana. Prema tvrdnji tužilaštva, tokom tog procesa na ključna mesta su postavljeni Ojdanić, Pavković, Lazarević, kao i drugi funkcioneri koji su to podržavali.²⁰² Mada tužilaštvo priznaje da je predsednik SRJ bio jedini koji je bio ovlašćen da postavlja i smenjuje starešine VJ visokog ranga, ono takođe tvrdi da bi “prihvatanje Miloševićevih predloga išlo mnogo teže, ako ne i nikako, bez saglasnosti većine članova VSO.”²⁰³

109. Milutinovićeva odbrana, s druge strane, tvrdi da se iz dokaza vidi da su se članovi VSO sastajali kako bi dobili izvesne informacije o kadrovima i pitanjima budžeta VJ i da su, što se tiče njihovih diskusija o pretnjama od strane OVK i NATO, usvajali zaključke ili politička stanovišta, a ne odluke. Odbrana dalje ukazuje na te zaključke i tvrdi da su oni neprestano i dosledno zagovarali mirno rešenje problema. Odbrana zemlje o kojoj se govorilo podrazumevala je da zemlja mora prvo biti napadnuta. Naposljetku, odbrana tvrdi da VSO i Milutinović nisu imali nikakvu ulogu pogledu u korišćenja VJ i MUP nakon što je počela kampanja NATO.²⁰⁴

110. Kao što je već konstatovano, Veće se uverilo da je VSO bio više od pukog savetodavnog organa, i prema Ustavu i u praksi, i da jeste donosio odluke. Međutim, nema neposrednih dokaza o tome da se VSO sastajao u punom sastavu posle 25. decembra 1998. godine. Međutim, postoje dokazi o tome da je 23. marta održan još jedan sastanak VSO, ali njemu nije prisustvovao predsednik Crne Gore Đukanović.²⁰⁵ Veće će se sada osvrnuti na vrste odluka koje je donosio VSO i, konkretnije, da li je u njima bilo ičeg kriminalnog ili zlonamernog, što bi moglo da navede na zaključak da je Milutinović, kao član VSO, odgovoran za zločine za koje se tereti u Optužnici. Veće je brižljivo analiziralo i zapisnike i stenografske beleške sa sastanaka VSO koji su prihvaćeni u ovom predmetu. Zapisnici se odnose na devet sednica VSO, održanih u periodu od 28. oktobra 1997. do 23. marta 1999. godine.²⁰⁶ Stenografske beleške se odnose na šest od tih devet sednica.²⁰⁷

---

²⁰¹ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 26, 569–570, 613.

²⁰² Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 80, 137–141.

²⁰³ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 574.

²⁰⁴ Milutinovićev završni pretresni podnesak, 15. jul 2008. godine, par. 64–82.

²⁰⁵ V. Odeljak VI.A.1.d.

²⁰⁶ Dok. pr. br. 1D691 (Zapisnik sa 1. sednice VSO, 28. oktobar 1997. godine); dok. pr. br. 1D692 (Zapisnik sa 2. sednice VSO, 10. novembar 1997. godine); dok. pr. br. P1573 (Zapisnik sa 3. sednice VSO, 24. decembar 1997. godine); dok. pr. br. 1D550 (Zapisnik sa 4. sednice VSO, 8. januar 1998. godine); dok. pr. br. P1574 (Zapisnik sa 5. sednice VSO, 9. jun 1998. godine); dok. pr. br. P1575 (Zapisnik sa 6. sednice VSO, 4. oktobar 1998. godine); dok. pr.

111. Milutinović nije bio prisutan na prve tri sednice VSO, koje su održane 28. oktobra 1997,²⁰⁸ 10. novembra 1997.²⁰⁹ i 24. decembra 1997. godine,²¹⁰ pošto tada nije bio predsednik Srbije. Prva sednica VSO kojoj je prisustvovao održana je 8. januara 1998. godine.²¹¹ Pored redovnih članova VSO, a to su bili predsednik SRJ Milošević, Milutinović i tadašnji predsednik Crne Gore Momir Bulatović, toj sednici su prisustvovali predsednik Vlade SRJ Radoje Kontić, savezni ministar za odbranu Pavle Bulatović, načelnik Generalštaba VJ Momčilo Perišić i sekretar VSO generalpotpukovnik Slavoljub Šušić. Glavna rasprava, u kojoj Milutinović nije učestvovao, ticala se podele finansijskih sredstava Vojsci Jugoslavije i Saveznom ministarstvu odbrane. Na sednici se VSO takođe kratko dotakao pitanja odnosa između Hrvatske i SRJ. Milutinovićevo učešće u ovoj diskusiji govori o njegovom učešću u pregovorima s Hrvatskom.²¹²

112. Peta sednica je održana 9. juna 1998. godine i prisustvovala su joj ista lica kao i četvrtoj sednici, osim Radoja Kontića. Pored njih, prisutan je bio i novi predsednik Crne Gore Milo Đukanović, kao član VSO s pravom glasa, dok je Momir Bulatović prisustvovao na osnovu svoje nove funkcije predsednika Vlade SRJ. Na dnevnom redu bile su dve tačke (a) vojno-politička situacija u SRJ, uključujući stanje na državnoj granici s Albanijom i (b) kadrovska pitanja. U vezi s prvom tačkom, Perišić je govorio o potencijalnim ili mogućim opasnostima koje državi prete od suseda, uglavnom misleći na Albaniju, kao i o položajima snaga VJ na Kosovu. On je takođe govorio o tome da je u periodu od 20. marta do 9. juna 1998. godine u blizini albanske granice došlo do 31 incidenta u kojem je učestvovao OVK i o gubicima VJ u tim incidentima. Nakon tog izlaganja, VSO je doneo tri zaključka. Kao prvo, Perišićevo izlaganje je jednoglasno prihvaćeno. Kao drugo, zaključeno je da će, ukoliko terorističke ektivnosti budu eskalirale, VJ “intervenirati

---

br. P1576 (Zapisnik sa 7. sednice VSO, 24. novembar 1998. godine); dok. pr. br. P1000 (Zapisnik sa 8. sednice VSO, 25. decembar 1998. godine); dok. pr. br. P1577 (Zapisnik sa 9. sednice VSO, 23. mart 1999. godine).

²⁰⁷ Dok. pr. br. 1D756 (Stenografske beleške s 1. sednice VSO, 28. oktobar 1997. godine); dok. pr. br. 1D757 (Stenografske beleške s 2. sednice VSO, 10. novembar 1997. godine); dok. pr. br. 1D758 (Stenografske beleške s 3. sednice VSO, 24. decembar 1997. godine); dok. pr. br. 1D759 (Stenografske beleške s 4. sednice VSO, 8. januar 1998. godine); dok. pr. br. 1D760 (Stenografske beleške s 5. sednice VSO, 9. jun 1998. godine); dok. pr. br. P2381 (Stenografske beleške s 6. sednice VSO, 4. oktobar 1998. godine); dok. pr. br. 1D761 (Stenografske beleške s 8. sednice VSO, 25. decembar 1998. godine).

²⁰⁸ Dok. pr. br. 1D691 (Zapisnik sa 1. sednice VSO, 28. oktobar 1997. godine); dok. pr. br. 1D756 (Stenografske beleške s 1. sednice VSO, 28. oktobar 1997. godine).

²⁰⁹ 1D692 (Zapisnik sa 2. sednice VSO; 10. novembar 1997. godine); 1D757 (Stenografske beleške s 2. sednice VSO, 10. novembar 1997. godine).

²¹⁰ Dok. pr. br. P1573 (Zapisnik sa 3. sednice VSO, 24. decembar 1997. godine); dok. pr. br. 1D758 (Stenografske beleške s 3. sednice VSO, 24. decembar 1997. godine).

²¹¹ Dok. pr. br. 1D550 (Zapisnik sa 4. sednice VSO, 8. januar 1998. godine); dok. pr. br. 1D759 (Stenografske beleške s 4. sednice VSO, 8. januar 1998. godine).

adekvatno”. Kao treće, VJ će biti pripravan za suprotstavljanje svakom obliku strane intervencije koja može da ugrozi suverenitet SRJ.²¹³ Tokom svog izlaganja, Perišić je objasnio da je VJ angažovan samo u pograničnom pojasu i to u skladu s njegovom “mirmodopskom upotrebom”. On je objasnio da VJ ne može da se angažuje unutar Kosova ako nije napadnut, jer bi u suprotnom svet imao opravdanje da se umeša u sukob.²¹⁴ Što se tiče rasprave o kadrovskim pitanjima, VSO je prošao kroz spisak predloga koji je sastavio Generalštab i u celosti ga prihvatio, čime su imenovana ili unapređena razna lica s tog spiska, uključujući Lazarevića.²¹⁵ Iz zapisnika proizilazi da je ta imenovanja izvršio VSO, a ne sam Milošević. Snage SRJ/Srbije su, nakon te sednice VSO, u leto 1998. godine počele s dejstvima protiv OVK na Kosovu, u skladu s Planom za borbu protiv terorizma, o kojem je bilo reči gore u tekstu.²¹⁶

113. Šesta sednica VSO održana je 4. oktobra 1998. godine, nakon izrade Plana za borbu protiv terorizma, i njoj su prisustvovala ista lica kao i prethodnoj sednici. Jedina tačka dnevnog reda bila je vojno-politička situacija u SRJ. Ovog puta, diskusija je bila usredsređena na mogući napad NATO. Perišić je izložio moguće scenarije u slučaju takvog napada i upozorio na to da snage SRJ neće biti u stanju da odbrane zemlju bez saveznika. On je izneo sledeće argumente: (a) vazdušne napade NATO treba izbeći svim diplomatskim i političkim sredstvima; (b) treba tražiti od Savezne skupštine da proglasi neposrednu ratnu opasnost i da, po ispaljivanju prvog projektila na zemlju, odmah proglasi ratno stanje kako bi se stvorili uslovi za odbranu; i (c) VSO treba da odobri neophodne pripreme za odbranu zemlje, s obzirom na to da je vazdušni napad izvestan.²¹⁷

114. U ovoj fazi se umešao Milutinović, koji se složio s Perišićem, ali je takođe izrazio nadu da do vazdušnih napada neće doći, pošto je SRJ ispunila svoje obaveze predviđene Rezolucijom br. 1199 Saveta bezbednosti UN. Uprkos tome, on se složio da zemlja treba da bude spremna za takav

---

²¹² Dok. pr. br. 1D550 (Zapisnik sa 4. sednice VSO, 8. januar 1998. godine); dok. pr. br. 1D759 (Stenografske beleške s 4. sednice VSO, 8. januar 1998. godine), str. 13–14.

²¹³ Dok. pr. br. P1574 (Zapisnik sa 5. sednice VSO, 9. jun 1998. godine), str. 1–4; dok. pr. br. 1D760 (Stenografske beleške s 5. sednice VSO, 9. jun 1998. godine), str. 4–10.

²¹⁴ Dok. pr. br. 1D760 (Stenografske beleške s 5. sednice VSO, 9. jun 1998. godine), str. 9–10.

²¹⁵ Dok. pr. br. P1574 (Zapisnik sa 5. sednice VSO, 9. jun 1998. godine), str. 4–8; dok. pr. br. 1D760 (Stenografske beleške s 5. sednice VSO, 9. jun 1998. godine), str. 10–15.

²¹⁶ V. Odeljak VI.E.

²¹⁷ Dok. pr. br. P1575 (Zapisnik sa 6. sednice VSO, 4. oktobar 1998. godine), str. 1–4; dok. pr. br. P2831 (Stenografske beleške sa 6. sednice VSO), str. 4–10.

napad.²¹⁸ Đukanović je tvrdio da napad NATO nikad nije bio izvesniji i da SRJ treba da učini sve u svojoj moći da ga izbegne i predložio da Milošević odmah izda saopštenje da je spreman da prihvati sve obaveze određene Rezolucijom UN. On je takođe predložio da Milošević pozove predstavnike ovog Međunarodnog suda da istraže navodne zločine nad kosovskim Albancima i donese detaljan plan za povratak “izbeglica” na Kosovo, sve u nastojanju da se izbegnu spekulacije u vezi s tim da li se SRJ pridržava Rezolucije br. 1199. Đukanović se apsolutno složio s prvim Perišićevim predlogom, ali ne i s drugim i trećim.²¹⁹ Nakon što se u raspravu uključio predsednik Vlade SRJ Momir Bulatović, koji je, kao i Milutinović, bio protiv proglašenja neposredne ratne opasnosti,²²⁰ a potom i savezni ministar za odbranu Pavle Bulatović i Perišić,²²¹ Milošević je izjavio da je SRJ ispunila sve zahteve međunarodne zajednice i podsetio prisutne da su “antiteroristička” dejstva prestala šest dana ranije i da su jedinice VJ povučene u kasarne. On je dodao da, bez obzira na to, pretnju treba ozbiljno shvatiti i da zemlja mora da se pripremi za odbranu. On je potom predložio da se usvoji i objavi samo jedan zaključak, naime, da će se zemlja braniti u slučaju napada. Ostali članovi VSO su jednoglasno usvojili ovaj predlog.²²² Prema rečima Milutinovićeve odbrane, taj zaključak, odnosno “politički stav”, Milošević je kasnije koristio kako bi sam komandovao VJ, bez upliva VSO, što se vidi iz naređenja o prepotčinjavanju MUP Vojsci Jugoslavije, izdatog 18. aprila 1999. godine, u kojem se konkretno poziva na taj zaključak.²²³

115. Milošević je takođe prihvatio Perišićev predlog da se na sledećoj sednici Savezne skupštine proglasi stanje neposredne ratne opasnosti, što bi onda omogućilo da odmah počnu neophodne pripreme za odbranu zemlje.²²⁴ Savezna skupština je sutradan, 5. oktobra 1998. godine, održala sednicu na kojoj je, između ostalog, izrazila podršku Republici Srbiji u borbi protiv albanskog separatizma, odala priznanje VJ i MUP za zaštitu teritorijalnog integriteta SRJ, osudila postupke Albanije, koja je obezbedila teren za obuku OVK, osudila medijske manipulacije o stanju na

---

²¹⁸ Dok. pr. br. P1575 (Zapisnik sa 6. sednice VSO, 4. oktobar 1998. godine), str. 4; dok. pr. br. P2831 (Stenografske beleške sa 6. sednice VSO), str. 10–11. V. takođe dok. pr. br. P604 (Razgovor Milana Milutinovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 29–33.

²¹⁹ Dok. pr. br. P1575 (Zapisnik sa 6. sednice VSO, 4. oktobar 1998. godine), str. 4–5; dok. pr. br. P2831 (Stenografske beleške sa 6. sednice VSO), str. 11–16.

²²⁰ Dok. pr. br. P2831 (Stenografske beleške sa 6. sednice VSO), str. 17–19.

²²¹ Dok. pr. br. P1575 (Zapisnik sa 6. sednice VSO, 4. oktobar 1998. godine), str. 6–7; dok. pr. br. P2831 (Stenografske beleške sa 6. sednice VSO), str. 19–22.

²²² Dok. pr. br. P1575 (Zapisnik sa 6. sednice VSO, 4. oktobar 1998. godine), str. 7–10; dok. pr. br. P2831 (Stenografske beleške sa 6. sednice VSO), str. 22–33.

²²³ Milutinovićevo završni pretresni podnesak, 15. jul 2008. godine, par. 84–85; dok. pr. br. 3D670 (Naređenje Slobodana Miloševića za prepotčinjavanje, 18. april 1999. godine).

Kosovu, pozvala se na Sporazum Milošević-Jeljcin, i prihvatila dolazak posmatrača OEBS na Kosovo. Međutim, stanje nesporedne ratne opasnosti nije proglašeno. Dana 13. oktobra prihvaćen je Sporazum Holbrooke-Milošević.²²⁵

116. Zanimljivo je napomenuti da je u stenografskim beleškama s ove sednice VSO zabeleženo da je Milošević rekao da međunarodna zajednica obično njega krivi za sve probleme. On je potom dodao sledeće:²²⁶

Međutim, oni podrazumevaju i ono što rade organi naši, odnosno da je to isto. Jer, ja nisam nadležan za policiju – tu je predsednik Srbije, Milutinović, kao i za druge stvari. Ali, ja i to prihvatam; ja ne bežim od tih odgovornosti – tu nema spora, ali treba da bude jasno: ono što rade državni organi, oni to rade zato što su nadležni, i to je naša državna politika.

Odgovarajući na taj komentar, Đukanović je izjavio da Milošević potcenjuje činjenicu da je međunarodna zajednica izrazila nepoverenje u ono što govore određeni organi u državi, kao i samog Miloševića. On je pomenuo incident u Gornjem Obrinju, koji se odigrao 26. septembra 1998. godine, i sumnje međunarodne zajednice da su se ratna dejstva tu zaustavila.²²⁷ Takođe je pomenuo da je američki ambasador Chris Hill izjavio da je lično video da neki policijski kontrolni punktovi nisu uklonjeni, uprkos uveravanjima u suprotno, dobijenim “u Beogradu”.²²⁸

117. Dana 1. oktobra 1998. godine Milutinović je primio dopis zamenika ministra informisanja u kojem se tvrdi da optužbe međunarodnih sredstava javnog informisanja u vezi s Gornjim Obrinjem predstavljaju neutemeljene spekulacije.²²⁹ Na sednici od 5. oktobra 1998. godine Savezna skupština je osudila nedavne medijske manipulacije, koje uključuju “izmišljanje i objavljivanje vesti o lažnim stratištima, o nekakvoj ‘humanitarnoj katastrofi’ i sramn[i] pokušaj[...] insceniranog ‘masakra’”.²³⁰

118. Sedma sednica VSO održana je 24. novembra 1998. godine i prisustvovala su joj samo tri člana s pravom glasa: Milošević, Milutinović i Đukanović. Na dnevnom redu su bile dve tačke:

---

²²⁴ Dok. pr. br. P1575 (Zapisnik sa 6. sednice VSO, 4. oktobar 1998. godine), str. 7–10; dok. pr. br. P2831 (Stenografske beleške sa 6. sednice VSO), str. 22–33.

²²⁵ Dok. pr. br. 1D234 (Zaključci sa sednice Skupštine SRJ 6. oktobra 1998. godine).

²²⁶ Dok. pr. br. P2831 (Stenografske beleške sa 6. sednice VSO), str. 23.

²²⁷ Ovaj incident je detaljnije opisan u Odeljku VI.C.

²²⁸ Dok. pr. br. P2831 (Stenografske beleške sa 6. sednice VSO), str. 28–31.

²²⁹ Dok. pr. br. P2827 (Dopis zamenika ministra informisanja Srbije upućen Milanu Milutinoviću, 1. oktobar 1998. godine), str. 2–3.

²³⁰ Dok. pr. br. 2D67 (Zaključci sa sednice Savezne skupštine SRJ u vezi sa situacijom na Kosovu, 5. oktobar 1998. godine), str. 2.

razmatranje vojnog budžeta za 1999. godinu i kadrovska pitanja. Milutinović je učestvovao u obe diskusije. U vezi s prvom, on je tvrdio da Crna Gora treba da poveća svoje učešće u vojnom budžetu na najmanje deset posto. Vrhovni savet odbrane je zatim zaključio da podržava Vojni budžet i proporcionalno učešće republika članica u finansiranju VJ.²³¹

119. U vezi s drugom tačkom dnevnog reda, Milošević je predložio da Perišić bude smenjen s mesta načelnika Generalštaba jer se već predugo nalazi na njemu. On je predložio da na Perišićevo mesto dođe ili Ojdanić ili general Ljubiša Veličković. Đukanović se nije složio s tim predlogom i rekao da Perišić ima veliko iskustvo, održava korektnu saradnju s rukovodstvom Crne Gore i uspešno brani interese i ugled VJ na međunarodnom planu.²³² Milutinović je imao drugačije mišljenje i izjavio da Perišića, iako ima uspeha na međunarodnom planu, treba smeniti, jer se predugo nalazi na toj funkciji i jer pozitivno mišljenje na međunarodnom planu treba primiti s rezervom, kao i zato što zemlja ne treba da rešava svoje unutrašnje probleme u skladu s inostranim interesima. Pored toga, Ojdanić je podjednako dobar kandidat kao i Perišić.²³³ Kad je Đukanović izneo argumente u prilog zadržavanja Perišića, Milošević ih je potvrdio, ali je ponovo istakao da smatra da Ojdanić treba da bude novi načelnik Generalštaba. Đukanović je zatim oštro protestovao i rekao da ne treba napuštati raniju praksu VSO u vezi s imenovanjem ili smenom kadrova VJ, koja se vidi iz zapisnika s pete sednice. Na to je Milošević podsetio članove VSO da, u skladu s Ustavom SRJ, odluke o postavljanju generala VJ donosi predsednik SRJ. Milošević je takođe objasnio da je praksa VSO da zatraži mišljenje svojih članova čak i o pitanjima koja su u isključivoj nadležnosti predsednika SRJ. Zaključujući raspravu, Milošević je rekao da će se i dalje konsultovati s članovima VSO o najvažnijim pitanjima vezanim za VJ. Zatim je doneo ukaze o postavljanju Ojdanića za načelnika Generalštaba i Perišića za savetnika Vlade SRJ za pitanja odbrane.²³⁴

120. Osmo sednica VSO održana je 25. decembra 1998. godine. Prisutna su bila tri člana, kao i Šainović (koji je prisustvovao umesto Momira Bulatovića),²³⁵ Pavle Bulatović, Ojdanić, kao novi načelnik Generalštaba, i sekretar VSO. Na dnevnom redu su bile tri tačke, i to: stanje na granici s Albanijom, finansiranje VJ i “informacija o predlozima kadrovskih rešenja u Vojski Jugoslavije

---

²³¹ Dok. pr. br. P1576 (Zapisnik sa 7. sednice VSO, 24. novembar 1998. godine), str. 1–3.

²³² Dok. pr. br. P1576 (Zapisnik sa 7. sednice VSO, 24. novembar 1998. godine), str. 3–4.

²³³ Dok. pr. br. P1576 (Zapisnik sa 7. sednice VSO, 24. novembar 1998. godine), str. 4.

²³⁴ Dok. pr. br. P1576 (Zapisnik sa 7. sednice VSO, 24. novembar 1998. godine), str. 4–5.

²³⁵ Bulatović, T. 13858–13859 (17. avgust 2007. godine).

upućenih na odlučivanje predsedniku SR Jugoslavije”.²³⁶ Ojdanić je dao izlaganje o prvoj tački i izneo mere bezbednosti koje je VJ, konkretnije, Prištinski korpus, preduzeo kad je reč o granici s Albanijom i Makedonijom. On je takođe istakao da je od 1. januara do 24. decembra 1998. godine bilo više od 100 pograničnih incidenata i da je uhvaćeno 676 lica koja su pokušala da ilegalno pređu granicu. On je naposljetku izneo neke od problema i slabosti funkcionisanja pograničnog sistema, uključujući neorganizovanost jedinica Prištinskog korpusa.²³⁷ Posle njega je Šainović govorio o saradnji između VJ i MUP, kao i činjenici da ne zna ni za jedan problem u izvršavanju zadataka na granici. Međutim, Milošević je istakao da se OVK i dalje naoružava, uprkos tome što je državna granica zatvorena. On je zagovarao još tešnju saradnju između VJ i MUP.²³⁸

121. Što se tiče diskusije o kadrovskim pitanjima u VJ, jedan od predloga sa spiska koji je sastavio Generalštab bio je da se Pavković postavi za komandanta 3. armije. Milošević je to objasnio sledećim rečima:

Kada je reč o regulisanju stanja u službi generalskog kadra, ona su izazvana određenim pomeranjima. Naime, upražnjeno je mesto zamenika načelnika Generalštaba, postavljanjem dosadašnjeg zamenika načelnika Generalštaba, generala Ojdanića, za načelnika Generalštaba. Tu se ima u planu general Marjanović. Time se upražnjava mesto glavnog inspektora, gde je predviđen general Samardžić...

Za komandanta 3. armije predlaže se general-potpukovnik Nebojša Pavković, koji je izvanredno obavljao svoju funkciju, koji je obavljao dužnost komandanta [Prištinskog] [k]orpusa, koji je najjači korpus 3. armije, i niz drugih ovih, rekao bih, pomoćnih i štapskih službi.²³⁹

122. Đukanović je istakao da je ta tačka dnevnog reda svrstana pod tačku “Informacije”, što ukazuje na to da se to Vrhovnom savetu odbrane samo dostavlja na uvid i da Savet o tome ne može da odlučuje. On je takođe izjavio da bi voleo da vidi opširnije informacije o predloženim kandidatima i napomenuo da su u Crnu Goru stizale informacije da ponašanje Prištinskog korpusa nije uvek bilo u skladu s ustavnom ulogom VJ i odlukama VSO. Đukanović je iz tog razloga tražio da se razmotri svrsishodnost Pavkovićevog unapređenja.²⁴⁰ Milošević je odgovorio na

---

²³⁶ Dok. pr. br. P1000 (Zapisnik sa 8. sednice VSO, 25. decembar 1998. godine), str. 1; dok. pr. br. 1D761 (Stenografske beleške sa 8. sednice VSO, 25. decembar 1998. godine), str. 3.

²³⁷ Dok. pr. br. P1000 (Zapisnik sa 8. sednice VSO, 25. decembar 1998. godine), str. 1–3; dok. pr. br. 1D761 (Stenografske beleške sa 8. sednice VSO, 25. decembar 1998. godine), str. 4–7.

²³⁸ Dok. pr. br. P1000 (Zapisnik sa 8. sednice VSO, 25. decembar 1998. godine), str. 3–4; dok. pr. br. 1D761 (Stenografske beleške sa 8. sednice VSO, 25. decembar 1998. godine), str. 7–11.

²³⁹ Dok. pr. br. P1000 (Zapisnik sa 8. sednice VSO, 25. decembar 1998. godine), str. 5–9; dok. pr. br. 1D761 (Stenografske beleške sa 8. sednice VSO, 25. decembar 1998. godine), str. 13–21.

²⁴⁰ Dok. pr. br. P1000 (Zapisnik sa 8. sednice VSO, 25. decembar 1998. godine), str. 9–10; dok. pr. br. 1D761 (Stenografske beleške sa 8. sednice VSO, 25. decembar 1998. godine), str. 21–22.

Đukanovićeve primedbe rekavši da nije bilo pritužbi na bilo kakvo nezakonito ponašanje Prištinskog korpusa, a Milutinović je dodao da su izveštaji o “navodno nedisciplinovanom i neustavnom ponašanju Prištinskog korpusa najčešće bili ‘naduvan[i]’”.²⁴¹

123. Na kraju sednice Milošević je izneo niz zaključaka koje su članovi VSO prihvatili, i to da je VJ na Kosovu radio u skladu s Pravilom službe i da je Prištinski korpus uspešno obavljao zadatke, da bi ljudstvo trebalo da ima bolje uslove za zaštitu granice, da VSO treba i dalje da bude informisan o svakom pitanju koje se tiče VJ i da svaka primedba treba da se razmotri i uzme u obzir u postupku odlučivanja. Milošević je zaključio da nema prigovora, osim u vezi s Pavkovićevim unapređenjem i izrazio nadu da to neće biti objavljeno u sredstvima javnog informisanja, na šta je Đukanović rekao da se to neće dogoditi.²⁴² S obzirom na to šta je govorio tokom sednice, iznenađujuće je da je Đukanović mogao da prihvati prvi zaključak.

124. Deveta sednica VSO bila je veoma kratka i održana je 23. marta 1999. godine. Predsedavao je Milošević, a prisutni su bili Milutinović, Momir Bulatović, Pavle Bulatović, Ojdanić i sekretar VSO. Đukanović je bio odsutan.²⁴³ Dnevni red je sadržao dve tačke: opasnost od “agresije NATO” i razmatranje Poslovnika VSO. U vezi s prvom tačkom, Ojdanić je prisutnima izložio mere odbrane koje je preduzelo najviše vojno rukovodstvo. Milutinović je potom istakao da je delegacija SRJ u Rambouilletu učinila sve što je mogla da se iznađe mirno rešenje problema na Kosovu, ali da je “Zapad” očigledno odlučio da na spektakularan način obeleži pedesetu godišnjicu od formiranja NATO. Milošević je podsetio prisutne na zaključke VSO od oktobra 1998. godine o tome da će se zemlja, ako bude napadnuta, braniti svim sredstvima. Što se tiče druge tačke dnevnog reda, VSO je usvojio novi Poslovnik, koji je predviđao da se zaključci donose konsenzusom sva tri člana s pravom glasa i nalagao prisustvo načelnika Generalštaba VJ i ministra odbrane SRJ.²⁴⁴

125. Pošto je analiziralo sve gorepomenute dokaze vezane za sednice VSO održane do 23. marta 1999. godine, Veće konstatuje da nijedan od zapisnika VSO ne govori o formulisanju ili sprovođenju zajedničkog cilja definisanog u Optužnici. Zaključak od 9. juna 1998. godine – da će VJ intervenisati ukoliko se aktivnosti OVK na Kosovu intenziviraju – po svemu sudeći je posledica Perišićevog izlaganja u vezi sa sve napetijom situacijom na Kosovu. Reklo bi se da je odluka od 4.

---

²⁴¹ Dok. pr. br. P1000 (Zapisnik sa 8. sednice VSO, 25. decembar 1998. godine), str. 10; dok. pr. br. 1D761 (Stenografske beleške s 8. sednice VSO, 25. decembar 1998. godine), str. 21–23.

²⁴² Dok. pr. br. P1000 (Zapisnik sa 8. sednice VSO, 25. decembar 1998. godine), str. 10–11; dok. pr. br. 1D761 (Stenografske beleške s 8. sednice VSO, 25. decembar 1998. godine), str. 24–25.

²⁴³ Dok. pr. br. P1577 (Zapisnik sa 9. sednice VSO, 23. mart 1999. godine), *e-court*, str. 1.

²⁴⁴ Dok. pr. br. P1577 (Zapisnik sa 9. sednice VSO, 23. mart 1999. godine), *e-court*, str. 1–2.

oktobra, naime, da će se zemlja braniti u slučaju napada, posledica pretnji NATO, koje su tada bile veoma ozbiljne i koje su konačno uklonjene 13. oktobra, kad je Milošević sklopio sporazum s Holbrookeom.

126. Što se tiče Milutinovićevog ponašanja tokom sednica VSO, jasno je da je on bio na Miloševićevoj strani kad se Đukanović usprotivio Perišićevoj smeni i Pavkovićevom unapređenju. To su jedine dve prilike kad je zabeleženo oštro neslaganje između tri člana VSO s pravom glasa. U obe te situacije, Đukanović je bio u manjini, iako je iznosio valjane argumente. Moglo bi se reći da Milutinović, svojim podržavanjem tih odluka, nije izražavao svoj nezavistan sud već lojalnost prema Miloševiću, i to više kad je reč o unapređenju Pavkovića nego smeni Perišića. Međutim, čak i da je Milutinović po ova dva pitanja stao na Đukanovićevu stranu, ishod ne bi bio drugačiji, pošto su postavljanja i unapređenja generala VJ bila u isključivoj nadležnosti Miloševića, u skladu sa članom 136 Ustava SRJ. Kao što je navedeno gore u tekstu, VSO je u vreme diskusije o Perišićevoj smeni i bio obavešten o takvom stanju stvari.

127. Veće takođe napominje da tokom tih sednica sam Milutinović, po svemu sudeći, nije pokretao nikakva pitanja, iako je imao mogućnost da daje predloge dnevnog reda.²⁴⁵

iii. Milutinović kao član Vrhovne komande u vreme rata

128. Tužilaštvo tvrdi da je, po proglašenju ratnog stanja, VSO postao sastavni deo Vrhovne komande. Milutinović je tako postao član Vrhovne komande i bio obaveštavan o razvoju događaja na Kosovu tokom celog sukoba.²⁴⁶ Međutim, Milutinovićeva odbrana tvrdi da on nikada nije bio član Vrhovne komande i da je jedini civil koji je u miru i u ratu imao ovlašćenja nad VJ bio predsednik SRJ.²⁴⁷ Pored toga, odbrana tvrdi da se VSO nije sastajao posle 23. marta 1999. godine upravo zato što nije imao nikakvu ulogu u donošenju odluka u vezi s ratom.²⁴⁸

129. Veće podseća na svoju konstataciju da je, bez obzira na to što nema neposrednih dokaza o sednicama održanim posle 23. marta 1999. godine, VSO tokom rata zadržao *de jure* komandu nad VJ, kao što je predviđeno Ustavom SRJ. Kao što je već rečeno, bilo da se i dalje zvao VSO ili da je prerastao u telo koje je nazivano "Vrhovnom komandom", Pretresno veće je uvereno da su se

---

²⁴⁵ V. Odeljak VI.A.1.d.

²⁴⁶ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 640.

²⁴⁷ Milutinovićev završni pretresni podnesak, 15. jul 2008. godine, par. 88.

²⁴⁸ Milutinovićev završni pretresni podnesak, 15. jul 2008. godine, par. 93–96.

preostali članovi VSO, to jest Milošević i Milutinović, sastajali tokom vazdušne kampanje NATO i formalno imali komandu nad VJ.

130. Međutim, istovremeno nema sumnje da je Milošević, kao “vrhovni komandant”, bio na čelu komandne strukture VJ tokom celog sukoba. Na primer, tokom NATO bombardovanja, Milošević, a ne Milutinović, svakodnevno se sastajao s Ojdanićem, po osnovu svog ovlašćenja iz odluke VSO od 4. oktobra. Pored toga, Veće napominje da većina svedoka koji su svedočili na ovom suđenju nije nikada čula da je Milutinović prisustvovao sastancima “Vrhovne komande”. Naprotiv, tri svedoka su posvedočila da je Milutinović jednom ili dvaput viđen u zgradi Štaba Vrhovne komande tokom sukoba.²⁴⁹

131. Shodno tome, Veće je mišljenja da je Milutinović teoretski i dalje imao formalnu ulogu u komandnoj strukturi VJ, ali da je stvarno komandovanje tada bilo u rukama vrhovnog komandanta Slobodana Miloševića, u skladu s odlukom VSO od 4. oktobra kojom je odobrena odbrana zemlje u slučaju napada NATO.

iv. Milutinović i razni sastanci

132. Tužilaštvo navodi da je i 1998. i 1999. godine Milutinović prisustvovao mnogobrojnim sastancima s najvišim političkim, vojnim i policijskim rukovodstvom, na kojima su razmenjivane informacije o Kosovu, razmatrani planovi za dalje akcije i donošene odluke. Prema tvrdnjama tužilaštva, njegovo prisustvo, kao predsednika Srbije, davalo je legitimitet donošenim odlukama.²⁵⁰ Milutinovićeva odbrana pobija taj navod tvrdnjom da ti sastanci nisu imali veze s angažovanjem VJ i/ili MUP, već da im je cilj, u stvari, bio da se pojasni državna politika u odnosu na Kosovo, kao i da je Milutinovićovo učešće na tim sastancima bilo od male važnosti.²⁵¹

133. Kao što je detaljnije opisano gore u tekstu, dana 21. jula 1998. godine, Milutinović je u Beogradu prisustvovao sastanku na kojem su bili Milošević i predstavnici VJ i MUP. Osim Miloševića, koji je predsedavao sastankom, prisutni su bili i Minić, Matković, Anđelković, Perišić, Samardžić, Pavković, Dimitrijević, Stojiljković, Đorđević i Lukić. Tokom tog sastanka je usvojen

---

²⁴⁹ Spasoje Mučibabić, T. 16578–16580 (28. septembar 2007. godine); Miodrag Simić, T. 15634–15635 (14. septembar 2007. godine); Milovan Vlajković, T. 16093 (20. septembar 2007. godine).

²⁵⁰ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 578.

²⁵¹ Milutinovićev završni pretresni podnesak, 15. jul 2008. godine, par. 167, 181.

Plan za borbu protiv terorizma. Što se tiče Milutinovićeve uloge, Matković je posvedočio da se ne seća da li je Milutinović učestvovao u diskusiji.²⁵²

134. Zlatimir Pešić, tadašnji pomoćnik za pozadinu u Štabu Komande Prištinskog korpusa, koji je kasnije postao komandant Vojnog okruga Priština, posvedočio je da je, najverovatnije maja ili juna 1998. godine, prisustvovao sastanku na kojem su bili Milutinović i predstavnici VJ, kao što je Pavković, i predstavnici MUP, kao što je Lukić. Pavković ga je na taj sastanak pozvao kao predstavnika Komande korpusa. Sastanak je održan u zgradi MUP u Prištini. Cilj mu je bio da se Milutinović informiše o situaciji na Kosovu, što je učinio Lukić.²⁵³ Prema Pešićevim rečima, izgledalo je kao da je Milutinović Lukićev gost. Pavković i Pešić nisu aktivno učestvovali u sastanku. Nakon Lukićevog referisanja Milutinović im se obratio. Pešić se nije mogao setiti šta je govorio osim da se ticalo političke i bezbednosne situacije u Srbiji i toga kako se ona odražava na situaciju na Kosovu.²⁵⁴ Milutinovićeva odbrana je unakrsno ispitala Pešića u vezi s datumom tog sastanka i sugerisala mu da je on održan krajem septembra 1998. godine, nakon Milutinovićevo odlaska na Radonjičko jezero. Pešić je priznao da je možda naveo pogrešan datum.²⁵⁵ Imajući u vidu pitanja u kojima se Pešićev opis tog sastanka poklapa s onim što je rekao Cvetić, o čemu se govori u sledećem paragrafu, Veće smatra da je Pešić mislio na sastanak od 23. septembra 1998. godine.

135. Sastanku održanom 23. septembra 1998. godine prisustvovao je i Ljubinko Cvetić, tadašnji načelnik SUP Kosovska Mitrovica. On je posvedočio da su tom sastanku prisustvovali svi načelnici SUP i da je Milutinović rekao da je “terorizam na Kosovu poražen, da su terorističke grupe razbijene i da su stvoreni svi uslovi i sve pretpostavke da se problemi na Kosovu rešavaju u miru političkim sredstvima”. On je takođe izjavio da bezbednosna situacija treba da se poboljša i da svako treba da radi na rešavanju problema u okviru svojih radnih zadataka.²⁵⁶ Veće napominje da je

---

²⁵² Duško Matković, T. 14634–14638 (30. avgust 2007. godine), dok. pr. br. P2913 (Izjava svedoka od 10. februara 2003 godine), str. 9; Milan Đaković, T. 26410 (19. maj 2008. godine); Aleksandar Dimitrijević, T. 26622–26623 (8. jul 2008. godine). V. takođe dok. pr. br. 4D100 (Izveštaj PrK o angažovanju jedinica podnet 3. armiji, 22. jul 1998. godine); dok. pr. br. 4D101 (Plan PrK za angažovanje jedinica na Kosovu, 23. jul 1998. godine).

²⁵³ Zlatimir Pešić, T. 7215–7216 (23. novembar 2006. godine), T. 7297–7298 (24. novembar 2006. godine), dok. pr. br. P2502 (Izjava svedoka od 30. januara 2004. godine), par. 32. V. takođe Zlatimir Pešić, dok. pr. br. P2515 (Dokument s dodatnim informacijama), ispravka paragrafa 32.

²⁵⁴ Zlatimir Pešić, T. 7217 (23. novembar 2006. godine), dok. pr. br. P2515 (Dokument s dodatnim informacijama), ispravka paragrafa 32.

²⁵⁵ Zlatimir Pešić, T. 7225–7227 (23. novembar 2006. godine); Duško Dunjić, T. 5286–5287 (25. oktobar 2006. godine), dok. pr. br. 6D99 (Izjava svedoka od 10. aprila 2006. godine), par. 37.

²⁵⁶ Ljubinko Cvetić, T. 8189 (8. decembar 2006. godine).

ovaj sastanak održan po okončanju aktivnosti koje su VJ i MUP preduzeli u skladu s Planom za borbu protiv terorizma.

136. Milutinović je prisustvovao i sastanku “Operativnog međuresorskog štaba za borbu protiv terorizma na Kosovu i Metohiji”, održanom u Belom dvoru u Beogradu, 29. oktobra 1998. godine. Tim sastankom je predsedavao Milošević, a prisustvovali su mu Milutinović, Šainović, Pavković i Lukić, kao i druge značajne ličnosti, kao što su Perišić, Dimitrijević, Samardžić, Minić, Matković, Anđelković, Stojiljković, Đorđević, Marković i Stevanović.²⁵⁷ Iako se Veće nije uverilo da prihvaćeni dokumenti, koji su navodno zapisnik s tog sastanka, predstavljaju autentičan zapis onoga što je rečeno na sastanku, nema sumnje da sastanak jeste održan, da su mu prisustvovali najviši politički funkcioneri, kao i najistaknutiji predstavnici VJ i MUP, i da se na njemu raspravljalo o o Planu za borbu protiv terorizma.

137. Pred kraj sastanka, Milošević je preporučio da Milutinović ode na Kosovo i sastane se s predsednicima okruga i opština, kako bi im objasnio uslove Sporazuma Holbrooke-Milošević.²⁵⁸ U skladu s tim, Milutinović je 5. novembra 1998. godine s Ratkom Markovićem otputovao na Kosovo i najpre se sastao s tamošnjim političkim i privrednim funkcionerima, a potom bio na sastanku u zgradi MUP u Prištini. Zapisnik s tog drugog sastanka prihvaćen je u ovom predmetu i sadrži pitanja o kojima se govorilo na sastanku od 29. oktobra. U zapisniku je zabeleženo da su 5. novembra 1998. godine, osim Milutinovića, među prisutnima bili i Šainović, Lukić, Pavković, Stojiljković, Đorđević, Rade Marković, Miroslav Mijatović, Ljubinko Cvetić, članovi Radne grupe, načelnici SUP i OUP i komandanti jedinica PJP.²⁵⁹ Lukić je informisao prisutne o aktuelnoj situaciji na Kosovu i obavestio ih o spremnosti snaga MUP da dalje izvršavaju svoje obaveze i zadatke. Zatim je Milutinović govorio o Sporazumu Holbrooke-Milošević i o tome kako se nalaze u teškoj fazi razrešenja kosovskog pitanja, iako su “snage šiptarskih terorista” “izbačene iz stroja”.²⁶⁰ Milutinović je objasnio da više nema pretnje NATO, da “[z]a Vojsku Jugoslavije i policiju ostaje sve kao što je i do sada bilo (Zajednička komanda, jedinice VJ se ne povlače, a snage policije su se

---

²⁵⁷ Dok. pr. br. P2166 (Zapisnik sa sastanka u Belom dvoru, 29. oktobar 1998. godine). V. takođe Zoran Anđelković, T. 14712 (30. avgust 2007. godine).

²⁵⁸ Dok. pr. br. P2166 (Zapisnik sa sastanka u Belom dvoru, 29. oktobar 1998. godine), str. 14.

²⁵⁹ Dok. pr. br. P2805 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 5. novembar 1998. godine). V. takođe Ratko Marković, T. Ljubinko Cvetić, T. 8187–8189 (8. decembar 2006. godine); Milomir Minić, T. 14783–14785 (31. avgust 2007. godine); Radovan Vučurević, T. 23187–23188 (25. februar 2008. godine).

²⁶⁰ Dok. pr. br. P2805 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 5. novembar 1998. godine), str. 3.

samo smanjile za onaj deo koji je već povučen). Policija i Vojska dalje zadržavaju pravo da intervenišu ukoliko su napadnuti”.²⁶¹ Milutinović je izjavio i sledeće:

Prema našoj proceni iz OEBS-a će doći oko 1.200 predstavnika i posle toga biće potpuno jasno šta se zapravo događa na Kosovu. Treba da očekujemo da će biti provokacija i u tome moramo da istrajemo pa makar to bilo i više godina. Potrebno je da u ovom periodu izigravamo položaj žrtve. Ima nagoveštaja da OVK preuzima položaje policije i Vojske Jugoslavije i, ako im to uspe, dobićemo odobrenje za akciju.

Potrebno je da svi objekti i komunikacije budu zaštićeni. Nastavite sa planiranjem aktivnosti sa nesmanjenom upornošću i elanom. Da ovo nismo uradili što je do sada urađeno bili bi u znatno težoj političkoj poziciji. Naišli smo na razumevanje grupe koju vodi Clark i data nam je prećutna podrška da možemo preduzimati aktivnosti prema Šiptarima, ali da se to ne vidi. Bili su zadivljeni našom taktikom i snalažljivošću.²⁶²

138. Tokom razgovora s tužilaštvom u novembru 2001. godine, jedno od pitanja bilo je da li se Milutinović sastajao s ministrom unutrašnjih poslova. On je odgovorio da nije, osim što je možda nekoliko puta razgovarao s njim telefonom, ili da se bar ne seća da se sastajao s njim. Iz tog razloga je tražio od svojih službenika da pronađu njegov dnevnik gde su zabeleženi svi njegovi sastanci.²⁶³ U dnevniku je bilo zabeleženo da su se njih dvojica sastajali, ali u martu 1998. godine, verovatno u vezi s incidentom Jashari. Milutinović je takođe negirao da se tokom NATO bombardovanja sastajao s bilo kojim predstavnikom Ministarstva unutrašnjih poslova.²⁶⁴ Oni koji su vodili razgovor su onda ukazali na sastanak zabeležen 13. maja 1999. godine. Milutinović je objasnio da je taj sastanak bio deo 50-godišnje tradicije obeležavanja 13. maja kao Dana bezbednosti u Kabinetu predsednika. Prema Milutinovićevim rečima, tokom te proslave nisu vođeni razgovori o pitanjima bezbednosti.²⁶⁵ Milutinović je takođe objasnio da su ga zaposleni u Ministarstvu unutrašnjih poslova uglavnom izbegavali posle incidenta Jashari 1998. godine.²⁶⁶

139. Milutinović je potom pitan da li se ikada sastao s načelnikom RDB Radomirom Markovićem. On je odgovorio da se s Markovićem jeste sastajao, ali retko, i nijednom tokom NATO bombardovanja. Međutim, on je priznao da je moguće da su tokom bombardovanja razgovarali telefonom.²⁶⁷ Što se tiče sastanaka s Sretenom Lukićem za vreme NATO

²⁶¹ Dok. pr. br. P2805 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP u Prištini, 5. novembar 1998. godine), str. 4.

²⁶² Dok. pr. br. P2805 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 5. novembar 1998. godine), str. 4–5.

²⁶³ Dok. pr. br. P604 (Razgovor Milana Milutinovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 87–91.

²⁶⁴ Dok. pr. br. P604 (Razgovor Milana Milutinovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 100–101.

²⁶⁵ Dok. pr. br. P604 (Razgovor Milana Milutinovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 178–181.

²⁶⁶ Dok. pr. br. P604 (Razgovor Milana Milutinovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 181–182.

²⁶⁷ Sastanci održani pre bombardovanja ticali su se Milutinovićeve bezbednosti i velikog sukoba oko toga ko će mu pružati obezbeđenje, redovna policija ili državna bezbednost. Uzrok tog sukoba je bilo to što je on odbio da mu

bombardovanja, Milutinović je rekao da su se sastajali prilikom njegovih odlazaka u Prištinu. To se dešavalo i pre NATO bombardovanja i jednom za vreme bombardovanja, kad je Milutinović otišao tamo da se sastane s Ibrahimom Rugovom.²⁶⁸ Milutinović je na kraju upitan da li se seća da se 4. maja 1999. godine u svom Kabinetu sastao s Lukićem i Ojdanićem. On je odgovorio da se ne seća takvog sastanka.²⁶⁹

140. Međutim, 4. maja 1999. godine jeste održan jedan sastanak, doduše, u Miloševićevoj vili, na kojem se raspravljalo o bezbednosnoj situaciji na Kosovu.²⁷⁰ Prema izveštajima sredstava javnog informisanja u vezi s tim sastankom, prisutni su bili Milošević, Milutinović, Ojdanić, Pavković, Lukić i drugi. Na pitanje u vezi sa sadržajem jednog od tih izveštaja u štampi, Milovan Vlajković, šef Kabineta Generalštaba/Štaba Vrhovne komande, izjavio je da je čuo za taj sastanak i da misli da mu je Ojdanić prisustvovao.²⁷¹ Načelnik Štaba 3. armije Ljubiša Stojimirović posvedočio je da su početkom maja Lukić i Pavković išli da se vide s Miloševićem.²⁷² Pored toga, Lukić je izdao naređenje u kojem nalaže svim svojim potčinjenima da pročitaju jedan članak iz lista *Politika* i da se pridržavaju uputstava iz njega, što ukazuje na to da su srpske vlasti prihvatile njegov sadržaj.²⁷³ Šainovićeve izjave na sastanku u Štabu MUP za Kosovo od 7. maja potvrđuju tačnost novinskih izveštaja. Šainović je izjavio da su predsednik SRJ i predsednik Srbije saslušali izveštaje Pavkovića i Lukića, da je tekst saopštenja objavljen i da ga treba dati svim rukovodiocima policije.²⁷⁴

141. Veće se uverilo da se tokom sastanka od 4. maja raspravljalo o bezbednosnoj situaciji na Kosovu, da je pomenuto da su uspostavljene strukture koje će pomoći “svim građanima da se vrate u svoje domove” kad se okončaju neprijateljstva, kao i da je saopšteno da se snage bezbednosti VJ, osim što su angažovane u žestokim borbama s OVK, takođe bave brojnim slučajevima nasilja,

---

obezbeđenje pruža državna bezbednost. V. dok. pr. br. P604 (Razgovor Milana Milutinovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 158–160.

²⁶⁸ Dok. pr. br. P604 (Razgovor Milana Milutinovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 184–186.

²⁶⁹ Dok. pr. br. P604 (Razgovor Milana Milutinovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 186–187.

²⁷⁰ Dok. pr. br. P1696 (“Komandanti vojske i policije informišu Miloševića o uspešnoj odbrani”, reportaža RTS, 5. maj 1999. godine), str. 1. Dok. pr. br. 4D406 (“Bezbednosna situacija na Kosovu”, tekst iz *Politike*, 6. maj 1999. godine). Ovaj dokument je osporen, T. 16105–16106 (21. septembar 2007. godine); T. 22547 (15. februar 2008. godine). Međutim, njega potkrepljuje dok. pr. br. 5D1289 (Izveštaj Sretena Lukića u vezi sa člankom iz lista *Politika*, 6. maj 1999. godine). V. takođe Dušan Gavrančić, T. 22722 (19. februar 2008. godine); Miloš Vojnović, T. 24188 (12. mart 2008. godine).

²⁷¹ Milovan Vlajković, T. 16081–16082 (20. septembar 2007. godine).

²⁷² Ljubiša Stojimirović, T. 17684 (26. oktobar 2007. godine).

²⁷³ Dok. pr. br. 5D1289 (Izveštaj Sretena Lukića u vezi sa člankom iz lista *Politika*, 6. maj 1999. godine), uvršten u spis i pod br. P2159.

²⁷⁴ Dok. pr. br. P1996 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 7. maj 1999. godine), str. 4; Miroslav Mijatović, T. 22286–22289 (13. februar 2008. godine).

ubistava, pljački i drugih zločina i da je uhapšeno nekoliko stotina izvršilaca čiji zločini predstavljaju veliku opasnost po civilno stanovništvo. Na sastanku je zaključeno da su vojni sudovi svojim radom buduće takve pojave učinili “nemogućim” jer su već obradili veliki broj predmeta vezanih za zločine nad civilnim stanovništvom i izrekli “veliki broj” kazni u rasponu od pet do 20 godina zatvora za počinjena krivična dela.²⁷⁵ Međutim, izjave zabeležene na ovom sastanku ne odgovaraju raznim izveštajima o radu vojnih sudova tokom vazdušne kampanje NATO. Ni u jednom od tih izveštaja se ne navodi da su vojni sudovi do 4. maja 1999. godine izrekli ijednu kaznu u rasponu od pet do 20 godina zatvora za zločine nad civilima.²⁷⁶ Veću nisu predočeni dokazi da je Milutinović znao da te informacije nisu tačne.

142. Veće napominje da dokazi pokazuju da je Milutinović prisustvovao ograničenom broju sastanaka. Što se tiče Milutinovićeovog učešća u tim sastancima, valja primetiti da Matković nije mogao da se seti da li je Milutinović učestvovao u diskusiji na sastanku održanom 21. jula. Pored toga, kad je davao iskaz o sastanku od 23. septembra 1999. godine, Pešić takođe nije mogao da se seti pojedinosti o Milutinovićeovom učešću. Cvetić, koji je prisustvovao sastanku od 23. septembra, setio se samo da je Milutinović govorio o kraju “terorizma na Kosovu” i pomenuo mirno rešenje problema. Jedini put kad je Milutinović izgleda imao veće izlaganje bilo je 5. novembra na sastanku u zgradi Štaba MUP. Njegov doprinos se tada sastojao u pokušaju da objasni uslove Oktobarskih sporazuma i upozori da ima izveštaja o tome da se OVK povratio, pri čemu je ublažio bojazni lokalnih zvaničnika MUP u tom pogledu, istakavši da je sačuvano pravo na samoodbranu i ohrabrivši ih na kraju da dalje planiraju aktivnosti i štite puteve i druge objekte.

143. Međutim, svi ovi dokazi, umesto da pokažu da je Milutinović imao značajnu ulogu na sastancima kojima je prisustvovao, zapravo pokazuju da su se njegova izlaganja ili bila vezana za Sporazum Holbrooke-Milošević ili su predstavljala uopštene govore za podizanje morala, čiji je cilj bio da se ublaže bojazni zvaničnika koji su radili na Kosovu.

b. Milutinovićeov odnos s Vladom Srbije

---

²⁷⁵ Dok. pr. br. P1696 (“Komandanti vojske i policije informišu Miloševića o uspešnoj odbrani”, reportaža RTS, 5. maj 1999. godine), str. 1–2.

²⁷⁶ Dok. pr. br. P1912 (Izveštaj 3. armije o krivičnim predmetima, ratnim vojnim tužilaštvima i sudovima, 1. maj 1999. godine); dok. pr. br. P1940 (Izveštaj o radu ratnih vojnih tužilaštva i sudova, 30. april 1999. godine); dok. pr. br. P1182 (Informacija PrK upućena 52. artiljerijsko-raketnoj brigadi, 15. maj 1999. godine); dok. pr. br. 3D986 (Izveštaj Generalštaba VJ o krivičnim predmetima, 6. septembar 1999. godine); dok. pr. br. P962 (Izveštaj 549. mtbr o krivičnim postupcima, vojnim tužilaštvima i sudovima, maj 1998–jul 1999. godine); dok. pr. br. P830 (Informacija o krivičnim postupcima pokrenutim od strane vojnih pravosudnih organa, 9. april 2002. godine); dok. pr. br. P954 (Izveštaj o krivičnim predmetima, vojnim tužilaštvima i sudovima, 21. avgust 2001. godine); dok. pr. br. P955 (Sumarni pregled izveštaja o krivičnim predmetima, vojnim tužilaštvima i sudovima); dok. pr. br. P845 (Izveštaj o krivičnim postupcima pokrenutim pred vojnim sudovima zbog seksualnih delikata, 10. septembar 2002. godine).

144. Tužilaštvo tvrdi da je Milutinović – kao predsednik Srbije – imao na raspolaganju nekoliko ovlašćenja koja je mogao da primeni i tako “znatno da oteža činjenje zločina za koje se tereti”. Time što je, uprkos tome što je znao za zločine koje su činili VJ i MUP, hotimično propustio da to učini, on je doprineo planu da se izmeni etnička ravnoteža u toj Pokrajini kako bi se obezbedila kontrola nad njom.²⁷⁷ U tom kontekstu, tužilaštvo upućuje na predsedničku zakletvu, kojom se predsednik, u skladu s članom 86 Ustava Srbije, obavezuje da će štititi suverenitet i teritoriju Srbije i čuvati mir i blagostanje svih građana Srbije.²⁷⁸ Pored toga, tužilaštvo takođe upućuje na ovlašćenje predsednika, u skladu s članom 85 Ustava Srbije, da traži od Vlade Srbije da izloži stavove o raznim pitanjima iz njene nadležnosti, uključujući rad njenih organa; kao i slično ovlašćenje, predviđeno članom 9 Zakona o unutrašnjim poslovima, vezano konkretno za MUP.²⁷⁹ Tužilaštvo takođe tvrdi da je Milutinović upotrebio svoja predsednička ovlašćenja da u maju 1999. godine unapredi Lukića i da mu je dao “veću vlast” i podsticaj.²⁸⁰

145. Milutinovićeva odbrana, s druge strane, tvrdi da je ustavno ovlašćenje iz člana 85 bilo beznačajno, jer predsednik Srbije nije mogao da naredi Vladi da mu dostavi takav izveštaj, već samo da to od nje zatraži i da, po prijemu takvog izveštaja, nije mogao da primora Vladu da izmeni svoj stav. U vezi sa članom 9 Zakona o unutrašnjim poslovima, Milutinovićeva odbrana tvrdi da je on bio neustavan jer su, prema članu 83(12) Ustava Srbije, sva predsednička ovlašćenja propisana isključivo Ustavom, a ne nekom drugom pravnom regulativom. Ona takođe tvrdi da predsednik nije mogao da deluje nezavisno, već da je morao da podnese zahtev u saradnji s Narodnom skupštinom.²⁸¹ Veće je već konstatovalo da je to zaista bio slučaj i da je bilo neophodno podneti zajednički zahtev.²⁸²

146. Milutinovićeva odbrana takođe tvrdi da je Lukićevo unapređenje izvršeno u skladu sa članom 6 Zakona o činovima pripadnika MUP i da je predsednik Srbije u tome imao samo formalnu ulogu, isto kao kad je reč o njegovom zaduženju da proglašava zakone koje donese Narodna skupština. Pored toga, odbrana tvrdi da lica koja predsednik unapredi ne moraju njemu da

---

²⁷⁷ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 8, 599.

²⁷⁸ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 608.

²⁷⁹ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 610, fusnota 1618.

²⁸⁰ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 575–576.

²⁸¹ Milutinovićev završni pretresni podnesak, 15. jul 2008. godine, par. 28–38.

²⁸² V. Odeljak IV.

odgovaraju za svoj rad. Naposljetku, odbrana ističe da je 2003. godine Ustavni sud Srbije proglasio član 6 neustavnim, jer su njime proširena ustavna ovlašćenja predsednika.²⁸³

147. Veće podseća na svoju konstataciju da su ovlašćenja i zaduženja predsednika Srbije u odnosu na ministarstva i organe Vlade, uključujući Ministarstvo unutrašnjih poslova, potencijalno omogućavala znatne previde. Međutim, kao što je već rečeno, od lica koje je obavljalo tu funkciju zavisilo je da li će ona biti iskorišćena u punoj meri.²⁸⁴

i. Incident Jashari u martu 1998. godine

148. Prema tvrdnjama tužilaštva, Milutinović je bio svestan svojih ovlašćenja predviđenih Ustavom i Zakonom o unutrašnjim poslovima i zaista ih je primenio u martu 1998. godine, posle incidenta Jashari, kad je pozvao Ministarstvo unutrašnjih poslova i od njegovih službenika tražio kratak raport o tom incidentu.²⁸⁵ To je delimično potvrdio Jovan Kojić, koji je tokom relevantnog perioda bio administrativni radnik u Kabinetu predsednika. On je posvedočio da je lično obavestio Milutinovića o incidentu Jashari, nakon što je video reportažu o tom incidentu na televiziji *Sky News*. Prema Kojićevim rečima, Milutinović je bio iznenađen i očito nije bio upoznat s dejstvima ili razvojem događaja na terenu.²⁸⁶ Milutinović je potom naložio Kojiću da pozove ministra unutrašnjih poslova Stojiljkovića. Kojić je pozvao ministra Stojiljkovića, ali nije mogao da ga dobije, pa mu je ostavio poruku da pozove Kabinet predsednika. Stojiljković se nikad nije javio, uprkos ponovljenim pozivima tokom sledeća dva dana, što je Milutinovića uzrujalo. Milutinović se zatim pismeno obratio Stojiljkoviću, ali nije dobio nikakav odgovor.²⁸⁷ Na pitanje da li je i šta Milutinović preduzeo po pitanju takvog Stojiljkovićeovog ponašanja, Kojić je rekao da ne zna da su s tim u vezi preduzete ikakve mere.²⁸⁸ Onda mu je predočeno saopštenje koje je Ministarstvo za informisanje izdalo nakon tog incidenta i on je rekao da je, s obzirom na komentare koje su Milutinović i sam Kojić dopisali na tom dokumentu, moguće da je otkucano u Kabinetu predsednika. U saopštenju se pominje preliminarni izveštaj Ministarstva unutrašnjih poslova, u

---

²⁸³ Milutinovićev završni pretresni podnesak, 15. jul 2008. godine, par. 55–61.

²⁸⁴ V. Odeljak IV.

²⁸⁵ Dok. pr. br. P604 (Razgovor Milana Milutinovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 54–55.

²⁸⁶ Jovan Kojić, T. 13725–13726 (15. avgust 2007. godine), dok. pr. br. 1D741 (Izjava svedoka od 27. jula 2007. godine), par. 17.

²⁸⁷ Jovan Kojić, dok. pr. br. 1D741 (Izjava svedoka od 27. jula 2007. godine), par. 18.

²⁸⁸ Jovan Kojić, T. 13728–13729 (15. avgust 2007. godine).

kojem je opisan taj incident, i ističe da je u toku istraga o navodima da snage SRJ/Srbije primenjuju prekomernu silu.²⁸⁹

149. Tokom unakrsnog ispitivanja Kojiću je postavljeno pitanje vezano za razgovor tužilaštva s Milutinovićem, na kojem je on rekao da se zapravo jeste sastao s ministrom Stojiljkovićem u vezi s incidentom Jashari.²⁹⁰ Kojić je odgovorio da se, nakon što je poslat dopis, Stojiljković dugo nije pojavljivao u Kabinetu. Na kraju je došao, ali Kojiću nije poznato o čemu su ova dvojica ljudi razgovarala. Na pitanje da li je Stojiljković redovno dolazio kod Milutinovića, Kojić je odgovorio da su takve posete bile veoma retke.²⁹¹

150. Ovaj iskaz je u skladu s iskazom veštaka za ustavno pravo Ratka Markovića, koji je posvedočio da oficiri MUP s činom generala nisu morali da odgovaraju za svoj rad predsedniku, već da su bili odgovorni samo ministru unutrašnjih poslova ili Vladi.²⁹²

ii. Sporazum Holbrooke-Milošević

151. Vlada Srbije zasedala je svakog četvrtka, nakon čega je donosila odluke.²⁹³ Dokazi ukazuju na to da je Milutinović veoma retko prisustvovao tim sastancima, i to samo onda kad se raspravljalo o važnim pitanjima. Nekoliko svedoka je konkretno pomenulo jedan od tih sastanaka, naime, sastanak na kojem se raspravljalo o Sporazumu Holbrooke-Milošević.²⁹⁴ Nakon tog sastanka, Milutinović je izdao saopštenje za javnost u kojem je izjavio da je obavestio Vladu o uslovima Sporazuma i duhu tih pregovora. U saopštenju za javnost je takođe nabrojano 11 principa o kojima

---

²⁸⁹ Jovan Kojić, T. 13734–13736 (16. avgust 2007. godine); dok. pr. br. 1D553 (Saopštenje MUP, 11. mart 1998. godine); dok. pr. br. IC137 (dok. pr. br. 1D553 na kojem je Kojić obeležio ono što je napisao Milutinović).

²⁹⁰ Dok. pr. br. P604 (Razgovor Milana Milutinovića s tužilaštvom), str. 54–55, 100–101.

²⁹¹ Jovan Kojić, T. 13751–13755 (16. avgust 2007. godine).

²⁹² Ratko Marković, T. 12942–12948 (6. avgust 2007. godine), T. 12965–12967, 12996–12998 (7. avgust 2007. godine); dok. pr. br. 1D682 (Stručno mišljenje Ratka Markovića o ovlašćenjima i položaju predsednika Republike Srbije), par. 3.40; dok. pr. br. 1D639 (Odluka Ustavnog suda).

²⁹³ Momir Bulatović, T. 13838–13839 (16. avgust 2007. godine); Andreja Milosavljević, T. 14310–14311 (23. avgust 2007. godine).

²⁹⁴ Jovan Kojić, T. 13748–13750 (16. avgust 2007. godine); Andreja Milosavljević, T. 14312–14313 (23. avgust 2007. godine); Života Čosić, T. 13698–13706 (15. avgust 2007. godine), 1D738 (Izjava svedoka od 29. juna 2007. godine), par. 7, 41. V. takođe dok. pr. br. 1D204 (Podrška Sporazumu između Richarda Holbrookea i Slobodana Miloševića od strane Vlade Srbije, 14. oktobar 1998. godine), str. 2.

su se usaglasili Milošević i Holbrooke. U njemu se javnost dalje obaveštava da Vlada u celosti podržava Sporazum i da će Vladi SRJ uputiti predlog za njegovo usvajanje.²⁹⁵

iii. Milutinovićevo ovlašćenje da unapređuje zvaničnike MUP

152. Veće je već konstatovalo da je predsednik svojim ukazom zaista mogao da unapredi ovlašćeno službeno lice s činom pukovnika (ili višim) u čin generala (ili viši), ali je takođe prihvatilo da je to bila samo formalnost, jer su relevantni kandidati morali da ispune uslove propisane drugim odredbama Zakona o činovima pripadnika Ministarstva unutrašnjih poslova i da budu predloženi od strane ministra unutrašnjih poslova.²⁹⁶

153. To potvrđuje iskaz Jovana Kojića. On je posvedočio da je prihvaćena procedura u vezi s unapređenjima u MUP bila da ministar unutrašnjih poslova dâ predlog, koji je potom naprosto kopiran na memorandum koji bi potpisao Milutinović.²⁹⁷ To je potvrdio sam Milutinović, koji je rekao da je tokom bombardovanja doneo ukaz o Lukićevom unapređenju, ali je insistirao da je to učinjeno na predlog ministra unutrašnjih poslova.²⁹⁸ Veće je zaista u ovom predmetu prihvatilo dopis ministra unutrašnjih poslova upućen Milutinoviću 11. maja 1999. godine, u kojem on predlaže da se Lukić unapredi u čin general-potpukovnika.²⁹⁹ Tužilaštvo nije izvelo dokaze kojima bi pobilo dokaz da je uloga predsednika bila formalna.

iv. Drugi kontakti s Vladom

154. Života Ćosić, koji je u relevantnom periodu bio ministar rudarstva i energetike i Milutinovićev lični prijatelj,³⁰⁰ svedočio je o Milutinovićevim kontaktima s Vladom Srbije. Ćosić je 1998. godine išao na Kosovo s predsednikom Vlade Srbije Mirkom Marjanovićem kako bi obišli fabrike na Kosovu i pokušali da nađu rešenja za pritužbe radnika vezane za kidnapovanja i ubistva

²⁹⁵ Dok. pr. br. 1D601 (Saopštenje Milana Milutinovića za javnost, 13. oktobar 1998. godine), uvršten u spis i pod br. 2D354.

²⁹⁶ Dok. pr. br. 1D682 (Stručno mišljenje Ratka Markovića o ovlašćenjima i položaju predsednika Republike Srbije), par. 3.32–3.36; dok. pr. br. P1015 (Zakon o činovima pripadnika Ministarstva unutrašnjih poslova), član 6(1).

²⁹⁷ Jovan Kojić, T. 13747–13748 (16. avgust 2007. godine); dok. pr. br. 1D722 (Stojiljkovićev predlog i ukaz o unapređenjima koji je usledio).

²⁹⁸ Dok. pr. br. P604 (Razgovor Milana Milutinovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 184–186.

²⁹⁹ Dok. pr. br. 1D680 (Predlog ukaza o unapređenju Sretena Lukića u čin general-potpukovnika, 11. maj 1999. godine).

³⁰⁰ Života Ćosić, T. 13661 (15. avgust 2007. godine), dok. pr. br. 1D738 (Izjava svedoka od 29. juna 2007. godine), par. 3.

od strane OVK.³⁰¹ On nije imao nikakve obaveze prema Milutinoviću, već je odgovarao samo Marjanoviću, koji je bio jedini ko je mogao da mu daje zadatke.³⁰² Uprkos tome, pošto se Milutinović interesovao za neka pitanja od opšteg značaja za građane, kao što je neometano snabdevanje električnom energijom, Ćosić ga je obavještavao o tome.³⁰³

155. Nakon početka kampanje NATO, Marjanović je, u Šainovićevom prisustvu, zadužio Ćosića da organizuje i izvrši dislokaciju opasnih materija u Srbiji. Ćosić je, sa svoje strane, zatražio pomoć od Šainovića, koji je tada bio predsjednik Komiteta za nuklearne i druge mineralne sirovine.³⁰⁴ Prema Ćosićevim rečima, Milutinović se neprestano raspitivao o toku te operacije. Kopije relevantnih izveštaja koji su svakodnevno slati predsjedniku Vlade, takođe su slate Milutinoviću. Pored toga, svaka dva-tri dana Ćosić je zvao Milutinovića i obavještavao ga o svojim aktivnostima.³⁰⁵ Dana 7. aprila 1999. godine Ćosić i potpredsjednik Vlade Dragomir Tomić sastali su se s Milutinovićem kako bi pronašli način da se hlorovodonična kiselina iz jedne fabrike nadomak Beograda dislocira na neko bezbednije mesto i potom uništi. Ćosić je izjavio da se Milutinoviću obratio jer je znao da “predsjednik Milutinović može da utiče”.³⁰⁶ To je postignuto krajem aprila 1999. godine.³⁰⁷

156. Još jedno pitanje u koje je Milutinović bio u velikoj meri uključen bilo je razaranje elektroenergetske mreže i kapaciteta koje je NATO gađao krajem aprila 1999. godine. Prema Ćosićevim rečima, Milutinović je neprestano zvao Tomića, njega i druge iz oblasti elektroprivrede i raspitivao se o situaciji u vezi s napajanjem električnom energijom i s telefonskim vezama. Sredinom maja je situacija u oblasti snabdevanja električnom energijom postala alarmantna, pa su se 24. maja 1999. godine Ćosić i direktor Elektroprivrede Srbije sastali s Milutinovićem kako bi mu objasnili kakvo je stanje sa snabdevanjem.³⁰⁸ Prema Ćosićevim rečima, svrha tog sastanka bila je da se predsjednik informiše nestašicama električne energije, pošto se to ticalo svih građana Srbije.

---

³⁰¹ Života Ćosić, dok. pr. br. 1D738 (Izjava svedoka od 29. juna 2007. godine), par. 5–6.

³⁰² Života Ćosić, T. 13669–13670, 13712–13714 (15. avgust 2007. godine), dok. pr. br. 1D738 (Izjava svedoka od 29. juna 2007. godine), par. 8.

³⁰³ Života Ćosić, dok. pr. br. 1D738 (Izjava svedoka od 29. juna 2007. godine), par. 9.

³⁰⁴ Života Ćosić, T. 13664–13668, 13681 (15. avgust 2007. godine), dok. pr. br. 1D738 (Izjava svedoka od 29. juna 2007. godine), par. 10–18.

³⁰⁵ Života Ćosić, T. 13668–13669, 13690–13692 (15. avgust 2007. godine), dok. pr. br. 1D738 (Izjava svedoka od 29. juna 2007. godine), par. 19; dok. pr. br. 1D706 (Izveštaj u vezi s opasnim materijalima, 11. maj 1999. godine).

³⁰⁶ Života Ćosić, T. 13665 (15. avgust 2007. godine).

³⁰⁷ Života Ćosić, dok. pr. br. 1D738 (Izjava svedoka od 29. juna 2007. godine), par. 21–22.

Pored toga, sastavili su listu prioriteta za snabdevanje strujom, na kojem su navedene privredne delatnosti kojima je trebalo dati prioritet.³⁰⁹

157. Ćosić je unakrsno ispitan o Milutinovićevom ovlašćenju da od Vlade traži izveštaj, ali je on negirao da išta zna o pravnim odredbama vezanim za to ovlašćenje. Međutim, on je prihvatio da je predsednik Srbije trebalo da bude upoznat s radom Vlade putem svojih kontakata s predsednikom Vlade.³¹⁰ On je takođe potvrdio da se tokom kampanje NATO više od dva puta sastao s Milutinovićem.³¹¹ Na pitanje kakve je opcije Milutinović imao na raspolaganju u slučaju da sam Ćosić valjano ne obavlja svoje zadatke, Ćosić je odgovorio da je mogao da traži od predsednika Vlade da ga smeni, ali da je to mogao i bilo ko drugi.³¹²

158. Odbrana je putem Ćosića predočila dopis ministra unutrašnjih poslova od 29. aprila 1999. godine upućen Milutinoviću, u kojem je rezimirana šteta koju je naneo NATO.³¹³ Tokom unakrsnog ispitivanja o ovom dopisu, Ćosić je izjavio da ne zna koliko često je Milutinović dobijao tu vrstu informacija, ali da je Vlada skoro svakodnevno dobijala izveštaje o razmerama štete nanete dejstvima NATO.³¹⁴

v. Zaključak

159. Gorenavedeni dokazi ukazuju na to da je u vezi s izvesnim pitanjima, kao što je pitanje opasnih materija ili Sporazum Holbrooke-Milošević, Milutinović bio ovlašćen da kontaktira s raznim članovima Vlade i da je u tome preuzimao aktivnu ulogu. Međutim, iz dokaza se takođe vidi da su se početkom 1998. godine, posle incidenta Jashari, Milutinovićeva nastojanja da stavi pod kontrolu Vlajka Stojiljkovića i dođe do informacija o tom incidentu pokazala neuspešnim. U stvari, saopštenje za javnost, koje je verovatno izdao njegov Kabinet, u velikoj meri se oslanja na izveštaj MUP u vezi s tim incidentom, kao i na činjenicu da se vodi dalja istraga. To je u skladu s dokazima predočenim Veću da generali MUP za svoj rad nisu odgovarali predsedniku republike.

---

³⁰⁸ Života Ćosić, T. 13671–13674 (15. avgust 2007. godine), dok. pr. br. 1D738 (Izjava svedoka od 29. juna 2007. godine), par. 23–27.

³⁰⁹ Života Ćosić, T. 13672–13673 (15. avgust 2007. godine).

³¹⁰ Života Ćosić, T. 13686–13687 (15. avgust 2007. godine).

³¹¹ Života Ćosić, T. 13695–13697 (15. avgust 2007. godine).

³¹² Života Ćosić, T. 13708, 13714–13715 (15. avgust 2007. godine).

³¹³ Dok. pr. br. 1D705 (Dopis Stojiljkovića upućen Milutinoviću, 29. april 1999. godine).

³¹⁴ Života Ćosić, T. 13692–13694 (15. avgust 2007. godine), dok. pr. br. 1D738 (Izjava svedoka od 29. juna 2007. godine), par. 38.

Pored toga, to se podudara s dokazima da je za RDB i RJB formalno bio zadužen ministar unutrašnjih poslova, ali da je u praksi Slobodan Milošević bio taj ko je rukovodio tim službama i kontrolisao ih.³¹⁵ Veće takođe prihvata da je Lukićevo unapređenje bilo formalni čin, koji je usledio na predlog ministra unutrašnjih poslova.

160. Shodno tome, posmatrani kao celina, dokazi ne pokazuju da je između Milutinovića i Vlade Srbije, a naročito MUP, postojala dublja interakcija. Oni, stoga, delimično potvrđuju iskaz Ratka Markovića, izložen u Odeljku IV, da predsednik Srbije nije imao veća izvršna ovlašćenja. Naprotiv, *de jure* ovlašćenja predsednika Srbije u odnosu na MUP nisu bila velika i izvedeni dokazi ne ukazuju na to da je Milutinović raspolagao značajnijim *de facto* ovlašćenjima.

c. Milutinovićevo ovlašćenje da donosi uredbe

161. Veće podseća na svoju raniju konstataciju da se, u vezi s donošenjem zakona u miru, uloga predsednika svodila na proglašavanje zakona koje je donela Narodna skupština. Jovan Kojić je dao iskaz o proceduri koju je Kabinet predsednika primenjivao u vezi s proglašavanjem zakona koje je donela Narodna skupština. On je rekao da su ti zakoni primani od sekretara Narodne skupštine i da ih je Milutinović potpisivao ne menjajući ni reči.³¹⁶ Kao što je takođe već rečeno, prema članu 83(7) Ustava Srbije, predsednik Srbije je, u vanrednim situacijama, mogao donositi akte o pitanjima iz nadležnosti Narodne skupštine. On je to mogao činiti bilo na svoju inicijativu bilo na predlog Vlade Srbije, ali samo za vreme ratnog stanja ili neposredne ratne opasnosti. Posle 23. marta 1999. godine, Milutinović je doneo 16 takvih uredbi,³¹⁷ koje su, po okončanju ratnog stanja,

³¹⁵ Ratomir Tanić, T. 6406–6407 (13. novembar 2006. godine); Aleksandar Vasiljević, T. 9001 (23. januar 2007. godine).

³¹⁶ Jovan Kojić, T. 13742–13743 (16. avgust 2007. godine).

³¹⁷ Reč je o sledećih 16 uredbi: dok. pr. br. P993 (Uredba o unutrašnjim poslovima za vreme ratnog stanja, 31. mart 1999. godine; Uredba o okupljanju građana za vreme ratnog stanja, 1. april 1999. godine; Uredba o prebivalištu i boravištu građana za vreme ratnog stanja, 1. april 1999. godine; Uredba o ličnoj karti za vreme ratnog stanja, 31. mart 1999. godine); dok. pr. br. 1D158 (Uredba o utvrđivanju, plaćanju i kontroli javnih prihoda za vreme ratnog stanja, 19. april 1999. godine); dok. pr. br. 1D161 (Uredba o bilansu javne potrošnje u Republici Srbiji za mesec april, maj i jun 1999. godine i merama za ostvarivanje tog bilansa za vreme ratnog stanja, 22. april 1999. godine); dok. pr. br. 1D163 (Uredba o obezbeđivanju sredstava solidarnosti za zaposlene koji su privremeno ostali bez posla usled ratnih dejstava, 23. april 1999. godine); dok. pr. br. 1D166 (Uredba o radnom angažovanju i isplati naknade zarade zaposlenima u preduzećima u kojima su ratnim dejstvima uništeni objekti, sredstva za rad ili oprema, 23. april 1999. godine); dok. pr. br. 1D169 (Uredba o plaćanju doprinosa po osnovu obaveznog socijalnog osiguranja za zaposlene u određenim preduzećima, 15. maj 1999. godine); dok. pr. br. 1D172 (Uredba o prometu robe, vršenju usluga i inspekcijском nadzoru za vreme ratnog stanja, 21. maj 1999. godine); dok. pr. br. 1D175 (Uredba o završnom računu budžeta Republike Srbije za 1998. godinu, 21. maj 1999. godine); dok. pr. br. 1D178 (Uredba o završnom računu budžeta Autonomne Pokrajine Kosova i Metohije za 1998. godinu, 21. maj 1999. godine); dok. pr. br. 1D181 (Uredba o posebnim uslovima za priređivanje igara na sreću za vreme ratnog stanja, 29. maj 1999. godine); dok. pr. br. 1D187 (Uredba o izmenama Uredbe o obezbeđivanju sredstava solidarnosti za zaposlene koji su privremeno ostali bez posla usled ratnih dejstava, 9. jun 1999. godine); dok. pr. br. 1D189 (Uredba o sastavu Vlade, 15. jun 1999. godine); i dok. pr. br. 1D478 (Uredba o dopuni Uredbe o utvrđivanju, plaćanju i kontroli prihoda za vreme ratnog stanja, 4. jun 1999. godine).

podnete na potvrdu Narodnoj skupštini. Sve te uredbe su potvrđene, a Narodna skupština ih je odmah zatim proglasila ništavnim i nevažećim jer je ocenjeno da su u miru nepotrebne.³¹⁸

162. Tužilaštvo navodi da je Milutinović upotrebio svoje ovlašćenje da donosi uredbe kako bi doprineo zločinačkom cilju promene etničke ravnoteže na Kosovu, konkretnije, da je u tu svrhu izdao Uredbu o ličnoj karti za vreme ratnog stanja (dalje u tekstu: Uredba o ličnoj karti) i Uredbu o prebivalištu i boravištu građana za vreme ratnog stanja (dalje u tekstu: Uredba o prebivalištu).³¹⁹ Tužilaštvo je iznelo sledeću argumentaciju:

Od 16 uredbi koje je Milutinović izdao za vreme ratnog stanja, posebno su dve bile namenjene tome da doprinesu ostvarenju cilja [udruženog zločinačkog poduhvata] da se promeni etnička ravnoteža na Kosovu: Uredba o ličnoj karti za vreme ratnog stanja i Uredba o prebivalištu i boravištu građana za vreme ratnog stanja. [...] [U]redbom o prebivalištu i boravištu građana za vreme ratnog stanja proteranim kosovskim Albancima su nametnuti nemogući uslovi. Prema toj uredbi, sva lica starija od 14 godina bila su dužna da prijave promenu boravišta ili adrese stana u roku od 24 sata, promenu prebivališta u roku od 12 sati, a odjava boravišta ili prebivališta morala se izvršiti neposredno pre odlaska.³²⁰

Pored toga, tužilaštvo tvrdi da je on propustio da primeni član 83(7) kako bi intervenisao u operacije MUP s ciljem sprečavanja ili ometanja činjenja zločina.³²¹

163. Milutinovićeva odbrana, s druge strane, tvrdi da Milutinović nije iskoristio svoje ovlašćenje da donosi uredbe kako bi uveo mere koje su doprinele zločinima za koje se tereti i da u 16 uredbi koje je izdao za vreme ratnog stanja nije bilo ničeg zlonamernog.³²² Veće će sada preći na analizu tih 16 uredbi, počevši od dve za koje tužilaštvo navodi da su bile namenjene doprinošenju cilju zločinačkog poduhvata.

164. Član 2 Uredbe o ličnoj karti predviđao je da su sva lica starija od 14 godina dužna da imaju ličnu kartu. Prema članu 3, u slučaju gubitka lične karte, lice koje ju je izgubilo bilo je dužno da taj gubitak u roku od 24 sata prijavi MUP.³²³ Marković je objasnio da je Uredbom o ličnoj karti

---

³¹⁸ Ratko Marković, T. 12925–12931 (6. avgust 2007. godine), T. 13243–13261 (9. avgust 2007. godine); dok. pr. br. 1D682 (Stručno mišljenje Ratka Markovića o ovlašćenjima i položaju predsednika Republike Srbije), par. 2.29; dok. pr. br. 1D190 (Dopis Milutinovića upućen predsedniku Narodne skupštine u vezi s potvrđivanjem uredbi potpisanih za vreme ratnog stanja, 25. jun 1999. godine); dok. pr. br. 1D192 (Zakon o potvrđivanju uredbi koje je predsednik Republike doneo za vreme ratnog stanja). V. takođe dok. pr. br. P604 (Razgovor Milana Milutinovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 93–100.

³¹⁹ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 615.

³²⁰ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 615–617.

³²¹ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 612.

³²² Milutinovićev završni pretresni podnesak, 15. jul 2008. godine, par. 41–54.

³²³ Dok. pr. br. P993 (Uredba o ličnoj karti za vreme ratnog stanja, 31. mart 1999. godine), član 3.

izmenjen raniji Zakon o ličnoj karti i to, kao prvo, tako što je starost lica koja su bila dužna da imaju ličnu kartu smanjena sa 18 na 14 godina i, zatim, tako što je rok za prijavu gubitka lične karte smanjen sa 15 dana na 24 sata.³²⁴ Ta nova pravila su se primenjivala na čitavoj teritoriji Republike Srbije, kako na muškarce tako i na žene.³²⁵ U vezi sa svojim argumentom da u Uredbi o ličnoj karti ili Uredbi o prebivalištu nije bilo ničeg zlonamernog, Milutinovićeva odbrana je Veću skrenula pažnju i na savezni Zakon o državljanstvu iz 1996. godine, koji je predviđao da se, dok traje ratno stanje, stanje neposredne ratne opasnosti ili vanredno stanje, neće davati otpust iz državljanstva SRJ, odnosno da se neće prihvatati odricanje od državljanstva.³²⁶ Prema tome, izgleda da se kosovski Albanci koji su bili prisiljeni da predaju svoje lične isprave nisu ujedno odricali državljanstva.

165. O razlozima za tu izmenu zakona Veće je pitalo Petra Dujkovića, koji je u relevantno vreme bio načelnik Uprave granične policije u MUP. On je objasnio da je, prema upustvima koje je on dobio, to trebalo da olakša rad MUP u pogledu "identifikacij[e] lica na terenu".³²⁷ Dujković je poricao da je ta izmena imala ikakve veze s pokušajima da se suzbije pojava dizanja na oružje protiv Srbije mladića kosovskih Albanaca i rekao da je to bilo nemoguće jer se novi zakon primenjivao na čitavoj teritoriji Republike Srbije, i to i na muškarce i na žene.³²⁸

166. Branislav Simonović, veštak koga je Lukićeva odbrana pozvala da svedoči o radu MUP u relevantnom periodu, u svom svedočenju je rekao se činjenici da je neko lice jugoslovenski državljanin davala prednost nad posedovanjem jugoslovenskog pasoša. Drugim rečima, prema Ustavu SRJ iz 1992. godine, svaki građanin Jugoslavije je imao pravo da se u svakom trenutku vrati u zemlju i dokaz njegovog državljanstva nije zavisio od posedovanja putne isprave ili lične karte.³²⁹ Što se tiče lične karte, Simonović je posvedočio da je ta isprava korišćena isključivo u unutrašnjem pravnom saobraćaju, kao dokaz o identitetu nekog lica. Drugim rečima, ona nije bila ni od kakve koristi prilikom prelaska državne granice ili u inostranstvu. Pošto je bila uvedena pre oko 30 godina, lična karta je u tehnološkom smislu bila zastareo dokument, što je ostavljalo veliki

---

³²⁴ Ratko Marković, T. 12926–12927 (6. avgust 2007. godine), T. 13252–13255 (9. avgust 2007. godine); dok. pr. br. P1832 (Zakon o ličnoj karti), članovi 3, 12.

³²⁵ Radovan Vučurević, T. 23225 (26. februar 2008. godine); Petar Dujković, T. 23354 (28. februar 2008. godine).

³²⁶ Dok. pr. br. 1D226 (Zakon o jugoslovenskom državljanstvu, 19. jul 1996. godine), član 34.

³²⁷ Petar Dujković, T. 23340–23341 (27. februar 2008. godine), T. 23354–23355 (28. februar 2008. godine).

³²⁸ Petar Dujković, T. 23341–23343 (27. februar 2008. godine), T. 23354–23355, 23375–23384 (28. februar 2008. godine); dok. pr. br. 1D776 (Redigovani primerak lične karte).

³²⁹ Branislav Simonović, T. 25635–25636, 25639–25642 (17. april 2008. godine); dok. pr. br. 6D668 (Izveštaj veštaka Branislava Simonovića), str. 44; dok. pr. br. P1833 (Zakon o putnim ispravama jugoslovenskih državljana), član 3.

prostor za falsifikovanje i zloupotrebu.³³⁰ Međutim, Simonović se složio da bi identitet, a time i državljanstvo, bilo lakše dokazati ako je neko lice, pri povratku u zemlju, imalo jugoslovensku ličnu kartu.³³¹

167. Prema Uredbi o prebivalištu, sva lica starija od 14 godina bila su dužna da prijave promenu boravišta u roku od 24 sata i promenu prebivališta u roku od 12 sati po dolasku na novo mesto boravka, odnosno prebivalište, kao i da se odjave neposredno pre odlaska.³³² Lice koje to nije učinilo moglo je biti kažnjeno kaznom zatvora od 30 dana.³³³ Pozivajući se na Uredbu o prebivalištu, Sreten Lukić je 2. maja 1999. godine izdao uputstva sekretarijatima unutrašnjih poslova na Kosovu i tražio od njih (a) da organizuju prijavno-odjavnu službu u svim mestima “u kojima su smeštena lica izbegla iz mesta prebivališta zbog bombardovanja NATO snaga”, (b) da obezbede da sva lica prijave boravište na utvrđenom obrascu i da im se potom izda potvrda o prijavi boravišta, (c) da štite lica prijavljena na boravak i (d) da obezbede da ta lica predaju oružje (bez posledica), da ne primaju “teroriste i naoružana lica [u mesto boravka]”, da pripadnicima policije i vojske ne ometaju kretanje, da odrede predstavnike koji će obavljati poslove lokalne policije i ostvarivati kontakte s organima vlasti radi rešavanja humanitarnih pitanja i da se postaraju da ti predstavnici sa sobom nose potvrdu o prijavi boravka, koja će im omogućavati slobodu kretanja, izuzev u zonama “borbenih i antiterorističkih dejstava”.³³⁴

168. Veće je takođe razmotrilo dve uredbe na koje se tužilaštvo nije konkretno pozvalo, ali koje su ipak uvrštene u spis. Uredba o okupljanju građana za vreme ratnog stanja zabranjivala je održavanje javnih skupova bez prethodnog odobrenja nadležnog organa,³³⁵ a Uredba o unutrašnjim poslovima za vreme ratnog stanja (dalje u tekstu: Uredba o unutrašnjim poslovima) ograničavala je određena prava za vreme ratnog stanja.³³⁶ Na primer, kada su to zahtevali razlozi odbrane Republike, ministar unutrašnjih poslova je mogao licu koje je predstavljalo opasnost po bezbednost Republike izreći meru upućivanja na boravak “u određeno mesto”. Ta mera nije mogla da traje

---

³³⁰ Dok. pr. br. 6D668 (Izveštaj veštaka Branislava Simonovića), str. 44.

³³¹ Branislav Simonović, T. 25638–25639 (17. april 2008. godine).

³³² Dok. pr. br. P993 (Uredba o prebivalištu i boravištu građana za vreme ratnog stanja, 1. april 1999. godine), članovi 3, 4 i 5.

³³³ Dok. pr. br. P993 (Uredba o prebivalištu i boravištu građana za vreme ratnog stanja, 1. april 1999. godine), član 7.

³³⁴ Dok. pr. br. 6D770 (Uputstva Sretena Lukića sekretarijatima unutrašnjih poslova na Kosovu, 2. maj 1999. godine). V. takođe Petar Dujković, dok. pr. br. 6D1499 (Izjava svedoka od 22. februara 2008. godine), par. 5.

³³⁵ Dok. pr. br. P993 (Uredba o okupljanju građana za vreme ratnog stanja, 1. april 1999. godine), član 2.

³³⁶ Dok. pr. br. P993 (Uredba o unutrašnjim poslovima za vreme ratnog stanja, 31. mart 1999. godine).

duže od 60 dana, a posle tog roka takvo lice se moralo predati u nadležnost pravosudnih organa.³³⁷ Pored toga, prema članu 4 Uredbe o unutrašnjim poslovima, ovlašćena službena lica MUP su, iz razloga bezbednosti, mogla da, i bez rešenja o pretresanju, izvrše pretresanje lica prilikom privođenja ili lišenja slobode, kao i da, bez takvog rešenja, izvrše pretresanje lica i njihovih stvari u cilju provere da li ta lica neovlašćeno poseduju oružje. U članu 9 te Uredbe definisane su teže povrede radnih obaveza radnika MUP, od kojih je jedna bila “ispoljavanje nacionalne, rasne i verske netrpeljivosti”, za koju je, pored redovnih mera, izricana kazna ograničenja kretanja ili vraćanja na zvanje nižeg stepena ili niži čin. Preostalih 12 uredbi uglavnom se bavilo pitanjima koja nemaju veze s ovim predmetom, kao što su budžet, zapošljavanje, trgovina i porez, i one, stoga, nisu od posebnog značaja.³³⁸

169. Veću su predočeni dopisi potpisani od strane potpredsednika Vlade Srbije, koji su upućeni predsedniku Srbije s preporukom da usvoji svaku od 16 pomenutih uredbi. Veće je analiziralo predloge četiri uredbe koje su detaljno opisane gore u tekstu, kao i pripadajuće dopise koje je potpisao tadašnji potpredsednik Vlade Ratko Marković.³³⁹ U tim dopisima se pominje 83. sednica Vlade, održana 6. aprila 1999. godine, na kojoj je Vlada zaključila da te četiri uredbe dostavi predsedniku radi usvajanja. Međutim, na predlozima uredbi je kao datum potpisivanja, pored kojeg je Milutinović kasnije stavio svoj potpis, već stajao 31. mart ili 1. april, iz čega sledi da su preporuke napisane posle potpisivanja uredbi. Prilikom svedočenja pred Većem, Ratko Marković nije umeo da objasni te razlike u datumima.³⁴⁰ Međutim, on je objasnio da je svaku uredbu

³³⁷ Dok. pr. br. P993 (Uredba o unutrašnjim poslovima za vreme ratnog stanja, 31. mart 1999. godine), član 3.

³³⁸ Dok. pr. br. 1D158 (Uredba o utvrđivanju, plaćanju i kontroli javnih prihoda za vreme ratnog stanja, 19. april 1999. godine); dok. pr. br. 1D161 (Uredba o bilansu javne potrošnje u Republici Srbiji za mesec april, maj i jun 1999. godine i merama za ostvarivanje tog bilansa za vreme ratnog stanja, 22. april 1999. godine); dok. pr. br. 1D163 (Uredba o obezbeđivanju sredstava solidarnosti za zaposlene koji su privremeno ostali bez posla usled ratnih dejstava, 23. april 1999. godine); dok. pr. br. 1D166 (Uredba o radnom angažovanju i isplati naknade zarade zaposlenima u preduzećima u kojima su ratnim dejstvima uništeni objekti, sredstva za rad ili oprema, 23. april 1999. godine); dok. pr. br. 1D169 (Uredba o plaćanju doprinosa po osnovu obaveznog socijalnog osiguranja za zaposlene u određenim preduzećima, 15. maj 1999. godine); dok. pr. br. 1D172 (Uredba o prometu robe, vršenju usluga i inspekcijском nadzoru za vreme ratnog stanja, 21. maj 1999. godine); dok. pr. br. 1D175 (Uredba o završnom računu budžeta Republike Srbije za 1998. godinu, 21. maj 1999. godine); dok. pr. br. 1D178 (Uredba o završnom računu budžeta Autonomne Pokrajine Kosova i Metohije za 1998. godinu, 21. maj 1999. godine); dok. pr. br. 1D181 (Uredba o posebnim uslovima za priređivanje igara na sreću za vreme ratnog stanja, 29. maj 1999. godine); dok. pr. br. 1D187 (Uredba o izmenama Uredbe o obezbeđivanju sredstava solidarnosti za zaposlene koji su privremeno ostali bez posla usled ratnih dejstava, 9. jun 1999. godine); dok. pr. br. 1D189 (Uredba o sastavu Vlade, 15. jun 1999. godine); i dok. pr. br. 1D478 (Uredba o dopuni Uredbe o utvrđivanju, plaćanju i kontroli prihoda za vreme ratnog stanja, 4. jun 1999. godine).

³³⁹ Dok. pr. br. 1D144 (Predlog uredbe o ličnoj karti za vreme ratnog stanja, 6. april 1999. godine); dok. pr. br. 1D147 (Predlog uredbe o okupljanju građana za vreme ratnog stanja, 6. april 1999. godine); dok. pr. br. 1D150 (Predlog uredbe o prebivalištu i boravištu građana za vreme ratnog stanja, 6. april 1999. godine); dok. pr. br. 1D153 (Predlog uredbe o unutrašnjim poslovima za vreme ratnog stanja, 6. april 1999. godine).

³⁴⁰ Ratko Marković, T. 13246–13250 (9. avgust 2007. godine).

sastavilo ministarstvo za koje je ona bila relevantna. Prema tome, Uredbu o ličnoj karti je sastavilo Ministarstvo unutrašnjih poslova.³⁴¹

170. Marković je potvrdio da je potpisao ta četiri dopisa, budući da su se ticali pitanja iz njegovog domena, dok je preostalih 12 uredbi potpisao drugi potpredsednik Vlade, Vojislav Šešelj.³⁴² Marković je takođe objasnio kakva je bila procedura koju je Vlada primenjivala pre donošenja uredbi. Najpre bi Vlada, koju su činili predsednik Vlade, potpredsednici Vlade, ministri svakog ministarstva i ministri bez portfelja, vodila raspravu o datom pitanju. Posle rasprave, odluke su donošene konsenzusom, a potpisivao ih je nadležni ministar. Međutim, Marković nije mogao da se seti nikakve rasprave u vezi s Uredbom o ličnoj karti.³⁴³

171. Veće napominje da kod preostalih 12 uredbi ne postoji problem razlike u datumima kao kod prve četiri. Ipak, ono takođe napominje i da u svih 12 predloga uredbi priloženih uz dopise s preporukom već stoji datum, do rubrike za Milutinovićev potpis, i da taj datum obično odgovara datumu sednice Vlade. Iz toga sledi da su te uredbes sastavljene neposredno pre ili neposredno posle sednice Vlade, pri čemu je pored datuma održavanja sednice ostavljena prazna rubrika za potpis, rezervisana za Milutinovića. Pojedinačne uredbes su u tom obliku dostavljane Milutinoviću na potpis. Stoga se čini da su, iz nekog razloga, prve četiri uredbes napisane s datumom 31. mart i/ili 1. april, iako je Vlada zasedala 6. aprila. Nije jasno da li je to bio previd od strane Vlade ili je Vladinoj preporuci za usvajanje te četiri uredbes prethodila Milutinovićeva inicijativa da ih Vlada izda.

172. Uprkos tome, nakon što je razmotrilo sve gorepomenute dokaze, Veće se uverilo da kosovski Albanci, državljani SRJ, kojima su oduzete lične isprave nisu time gubili državljanstvo. Veće ima u vidu činjenicu da bi, kao što je priznao Simonović, identitet, a time i državljanstvo, bilo lakše dokazati da je neko lice imalo jugoslovensku ličnu kartu. Međutim, to bi bio slučaj bez obzira na to da li je Uredba o ličnoj karti tada bila na snazi, posebno ako je lice koje je pokušavalo da dokaže svoje državljanstvo boravilo van Kosova duže od 15 dana. Pored toga, Veću nisu predloženi nikakvi dokazi da su neki kosovski Albanci, pri povratku na Kosovo, imali problema zbog gubitka ličnih dokumenata. Shodno tome, Veće je mišljenja da tužilaštvo nije uspelo da objasni i pokaže kako je Uredba o ličnoj karti zapravo funkcionisala u praksi u smislu ostvarenja cilja udruženog zločinačkog poduhvata.

---

³⁴¹ Ratko Marković, T. 13250–13252 (9. avgust 2007. godine).

³⁴² Ratko Marković, T. 13255–13256 (9. avgust 2007. godine).

³⁴³ Ratko Marković, T. 13257–13261 (9. avgust 2007. godine).

173. Pored toga, svrhu donošenja sve četiri uredbe koje su detaljno opisane gore u tekstu moguće je tumačiti drugačije nego onako kako predlaže tužilaštvo, naime, da one, kako se čini, nisu ohrabrivale proterivanje, već su obezbeđivale veću policijsku kontrolu nad kretanjem stanovništva unutar Kosova, kao i veću kontrolu nad mlađim ljudima u okviru tog stanovništva. Štaviše, sve četiri uredbe su donete otprilike u isto vreme kada je Lukić izdao uputstvo sekretarijatu unutrašnjih poslova da spreče odlazak civila iz mesta stanovanja.³⁴⁴ Shodno tome, iz svih tih razloga, Veće na osnovu dokaza u vezi s tim uredbama ne može da donese zaključak nepovoljan po Milutinovića.

d. Milutinović kao pregovarač s kosovskim Albancima

174. Kao što je podrobnije izneto ranije u ovoj Presudi, Milutinović je tokom čitave 1998. i dela 1999. godine učestvovao u raznim pregovorima s kosovskim Albancima i međunarodnom zajednicom i u više navrata odlazio na Kosovo.³⁴⁵ Tužilaštvo navodi da je tim sastancima opstruiran svaki stvarni napor da se postigne sporazum s legitimnim predstavnicima kosovskih Albanaca jer su im prisustvovali samo oni kosovski Albanci koji nisu mogli da predstavljaju taj narod. Oni su takođe služili za odvratanje pažnje od zločina koje su činile snage SRJ i Srbije.³⁴⁶ Odbrana, s druge strane, tvrdi da je, tokom tih pregovora, Milutinović bio anagažovan na iznalaženju mirnog rešenja putem dijaloga.³⁴⁷

175. Pregovarački proces je započeo 11. marta 1998. godine, kada je Vlada Srbije imenovala tim predstavnika, uključujući Ratka Markovića i Andreju Milosavljevića, da u njeno ime pregovara s predstavnicima kosovskih Albanaca.³⁴⁸ Pošto se potonji nisu odazvali na niz poziva da prisustvuju tim pregovorima, Milutinović je 18. marta 1998. godine izdao deklaraciju u kojoj je izrazio spremnost da bude garant takvih razgovora, čiji bi osnov bili očuvanje teritorijalnog integriteta i samouprava Kosova u okviru Republike Srbije.³⁴⁹ Počev od tog trenutka, Milutinović je, prema rečima Jovana Kojića, postao intenzivno uključen u proces političkog rešavanja pitanja u vezi sa

---

³⁴⁴ Dok. pr. br. 6D778 (Depeša Štaba MUP koju je potpisao Lukić, 15. april 1999. godine).

³⁴⁵ V. Odeljak V. V. takođe Jovan Kojić, dok. pr. br. 1D741 (Izjava svedoka od 27. jula 2007. godine), par. 39.

³⁴⁶ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 586.

³⁴⁷ Milutinovićev završni pretresni podnesak, 15. jul 2008. godine, par. 127-182.

³⁴⁸ Ratko Marković, T. 13125 (8. avgust 2007. godine); dok. pr. br. 1D78 (Saopštenje Vlade Srbije, 11. mart 1998. godine).

³⁴⁹ Ratko Marković, T. 13132-13133 (8. avgust 2007. godine); dok. pr. br. 1D79 (Deklaracija predsednika Republike Srbije Milana Milutinovića, 18. mart 1998. godine); dok. pr. br. P604 (Razgovor Milana Milutinovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 56-65, 79-81.

Kosovom. Usled toga su Kabinet predsednika i Kojić lično bili zaduženi da vođama kosovskih Albanaca šalju brojne pozive na razgovore. Predstavnici vodećih stranaka kosovskih Albanaca nisu odgovorili ni na jedan od tih poziva, osim na jedan, dok su se predstavnici manjih stranaka kosovskih Albanaca i drugih nacionalnih manjina odazvali.³⁵⁰

176. Dana 31. marta 1998. godine Vlada Srbije je pozvala predstavnike političkih stranaka kosovskih Albanaca na razgovore zakazane za 7. april 1998. godine. Srpska delegacija, uključujući Milutinovića, otputovala je u Prištinu. Međutim, vođe najvećih albanskih političkih stranaka na Kosovu nisu došle. Milutinović je dao izjavu u kojoj je izrazio nezadovoljstvo zbog činjenice da su se vođe kosovskih Albanaca oglasile na poziv za politički dijalog, ali je istakao da, bez obzira na njihov nedolazak, srpska strana i dalje ostaje strpljiva i otvorena za konstruktivan dijalog. Pored toga, on je ponovio da je lično spreman da se, kada se predstavnici kosovskih Albanaca odluče na sastanak, u svakom trenutku s njima sastane i istakao da budućnost Kosova i Srbije leži u “ravnopravnosti, povezivanju i zajedničkom životu”, a ne u etničkim podelama.³⁵¹

177. Wolfgang Petritsch, koji je tada bio austrijski ambasador u SRJ, potvrdio je da je Milutinović ulagao stalne napore da podstakne kosovske Albance da sednu za pregovarački sto. Međutim, on je takođe rekao da je međunarodna zajednica pokušavala da ukaže srpskoj strani na to da “slanje poziva u zadnji čas, takva kozmetika, odlasci u Prištinu, itd.” zapravo ne pomažu da se kosovski Albanci ubede da pristanu na pregovore i da se mora pronaći primereniji način da se to postigne. Uprkos tome, on je potvrdio da je međunarodna zajednica svesrdno podržavala taj iskorak sa strane Vlade Srbije.³⁵²

178. Milutinović i njegov Kabinet učestvovali su pregovaračkim naporima tokom čitave 1998. godine. Ambasador SAD Hill je tokom 1998. pa sve do 1999. godine, uz pomoć svog pravnog eksperta Jamesa O'Briena, bio koordinator i posrednik između dve strane i pokušavao da pomogne u izradi plana za samoupravu Kosova. U razgovorima s Hillom i O'Brienom učestvovali su i Ratko Marković i Milutinović, a razgovori su vođeni uporedo s neuspešnim pokušajima srpske delegacije da održi direktne pregovore s kosovskim Albancima. Na tim sastancima, Hill i O'Brien su iznosili svoje predloge plana ili sporazuma o samoupravi Kosova, a srpska delegacija je davala primedbe. Hill i O'Brien su zatim s tim primedbama upoznavali kosovske Albance, a onda srpskoj delegaciji

---

³⁵⁰ Jovan Kojić, dok. pr. br. 1D741 (Izjava svedoka od 27. jula 2007. godine), par. 34, 37.

³⁵¹ Ratko Marković, T. 13143–13144 (8. avgust 2007. godine); dok. pr. br. 1D82 (Izjava Vlade Republike Srbije o Kosovu i Metohiji, 31. mart 1998. godine); dok. pr. br. 1D83 (Izjava predsednika Republike Srbije Milana Milutinovića u Prištini, 7. april 1998).

³⁵² Wolfgang Petritsch, T. 10771–10787 (1. mart 2007. godine).

prenosili mišljenje kosovskih Albanaca.³⁵³ Kao rezultat tih posredničkih napora, nastalo je više nacрта sporazuma. Neki od tih predloga su kasnije uključeni u konačni nacrt sporazuma predočen u Rambouilletu.³⁵⁴ Kojić je potvrdio da je proveo mnogo dana i sati prekucavajući različite verzije svih tih sporazuma, koje je Marković kontrolisao. Hill i O'Brien su zatim donosili svoje verzije i obrazlagali ih, nakon čega su Marković i drugi pregovarači davali odgovore i protivpredloge.³⁵⁵ O toj proceduri je svedočio i Petritsch, koji je tada bio specijalni izaslanik EU za Kosovo i Hillov bliski saradnik. On je rekao da su se nacrti slali obema delegacijama, nakon čega bi on i Hill odlazili u Prištinu i/ili Beograd kako bi se sastali s predstavnicima delegacija. S beogradske strane, taj predstavnik je bio Milutinović i on je, prema Petritschevim rečima, ulagao stalne napore da podstakne kosovske Albance na pregovore.³⁵⁶

³⁵³ Ratko Marković, T. 13165 (8. avgust 2007. godine); Jovan Kojić, dok. pr. br. 1D741 (Izjava svedoka od 27. jula 2007. godine), par. 34–35. V. takođe Živadin Jovanović, T. 13997 (20. avgust 2007. godine).

³⁵⁴ Ratko Marković, T. 13166 (8. avgust 2007. godine), 13175 (9. avgust 2007. godine); Wolfgang Petritsch, T. 10711 (28. februar 2007. godine).

³⁵⁵ Jovan Kojić, dok. pr. br. 1D741 (Izjava svedoka od 27. jula 2007. godine), par. 35, 58–77, 81; dok. pr. br. 1D625 (Sporazum o posebnim pravima pripadnika nacionalnih zajednica koje žive na teritoriji Autonomne Pokrajine Kosovo i Metohija – predlog SAD, 7. jul 1998. godine); dok. pr. br. 1D610 (Sporazum o posebnim pravima pripadnika nacionalnih zajednica koje žive na teritoriji Autonomne pokrajine Kosovo i Metohija – predlog Jugoslavije, 11. jul 1998. godine); dok. pr. br. 1D611 (Sporazum o posebnim pravima pripadnika nacionalnih zajednica koje žive na teritoriji Autonomne pokrajine Kosovo i Metohija – predlog Jugoslavije, 13. jul 1998. godine); dok. pr. br. 1D612 (Sporazum o posebnim pravima pripadnika nacionalnih zajednica koje žive na teritoriji Autonomne pokrajine Kosovo i Metohija – predlog Jugoslavije, 14. jul 1998. godine); dok. pr. br. 1D626 (Sporazum o posebnim pravima pripadnika nacionalnih zajednica koje žive na teritoriji Autonomne pokrajine Kosovo i Metohija – predlog SAD, 20. jul 1998. godine); dok. pr. br. 1D613 (Sporazum o posebnim pravima pripadnika nacionalnih zajednica koje žive na teritoriji Autonomne pokrajine Kosovo i Metohija – predlog Jugoslavije, 26. jul 1998. godine); dok. pr. br. 1D614 (Sporazum o posebnim pravima pripadnika nacionalnih zajednica koje žive na teritoriji Autonomne pokrajine Kosovo i Metohija – predlog Jugoslavije, 27. jul 1998. godine); dok. pr. br. 1D615 (Sporazum o posebnim pravima pripadnika nacionalnih zajednica koje žive na teritoriji Kosova – predlog Jugoslavije, 28. jul 1998. godine); dok. pr. br. 1D616 (Sporazum o posebnim pravima pripadnika nacionalnih zajednica koje žive na teritoriji Autonomne pokrajine Kosovo i Metohija – predlog Jugoslavije – 29. jul 1998. godine); dok. pr. br. 1D730 (Odgovor albanske delegacije, 16. septembar 1998. godine); dok. pr. br. 1D617 (Komentar i primedbe na američki predlog dokumenta, 25. septembar 1998. godine), uvršten u spis i pod br. 1D728; dok. pr. br. 1D701 (Sporazum o posebnim pravima pripadnika nacionalnih zajednica koje žive na teritoriji Autonomne pokrajine Kosovo i Metohija – predlog SAD, 29. septembar 1998. godine); dok. pr. br. 1D618 (Sporazum o posebnim pravima pripadnika nacionalnih zajednica koje žive na teritoriji Autonomne pokrajine Kosovo i Metohija – predlog Jugoslavije, 30. septembar 1998. godine); dok. pr. br. 1D702 (Sporazum o posebnim pravima pripadnika nacionalnih zajednica koje žive na teritoriji Autonomne pokrajine Kosovo i Metohija, predlog SAD – 6. oktobar 1998. godine); dok. pr. br. 1D694 (Sporazum o posebnim pravima pripadnika nacionalnih zajednica koje žive na teritoriji Autonomne pokrajine Kosovo i Metohija – predlog SAD, 9. oktobar 1998. godine); dok. pr. br. 1D695 (Sporazum o posebnim pravima pripadnika nacionalnih zajednica koje žive na teritoriji Autonomne pokrajine Kosovo i Metohija – predlog Jugoslavije, 29. oktobar 1998. godine); dok. pr. br. 1D703 (Sporazum o posebnim pravima pripadnika nacionalnih zajednica koje žive na teritoriji Autonomne pokrajine Kosovo i Metohija – predlog SAD, 29. oktobar 1998. godine); dok. pr. br. 1D696 (Sporazum o posebnim pravima pripadnika nacionalnih zajednica koje žive na teritoriji Autonomne pokrajine Kosovo i Metohija – predlog Jugoslavije, 1. novembar 1998. godine); dok. pr. br. 1D627 (Sporazum o posebnim pravima pripadnika nacionalnih zajednica koje žive na teritoriji Autonomne pokrajine Kosovo i Metohija predlog SAD – 2. novembar 1998. godine); dok. pr. br. 1D628 (Sporazum o posebnim pravima pripadnika nacionalnih zajednica koje žive na teritoriji Autonomne pokrajine Kosovo i Metohija – predlog SAD, 13. novembar 1998. godine).

³⁵⁶ Wolfgang Petritsch, T. 10786–10787, 10809–10810 (1. mart 2007. godine).

179. Dana 29. septembra 1998. godine Milutinovićev Kabinet je izdao saopštenje kojim je obavestio javnost da je Milutinović, zajedno s Ratkom Markovićem i Miloševićem, primio Hilla radi razgovora o pitanjima od značaja za mir i stabilnost na Kosovu. Kako se navodi u tom saopštenju, na sastanku je ocenjeno da je nužno hitno obnavljanje i intenziviranje dijaloga između državne delegacije i predstavnika političkih stranaka kosovskih Albanaca u cilju rešavanja svih preostalih otvorenih pitanja.³⁵⁷

180. Dana 5. novembra 1998. godine Milutinović je otputovao u Prištinu, gde se sastao s predsednicima opština, republičkim i saveznim poslanicima i načelnicima okruga sa Kosova. O aktuelnoj situaciji Milutinovića su informisali predsednik PIV Zoran Anđelković i šef Pokrajinskog odbora SPS Vojislav Živković. Milutinovićev Kabinet je zatim izdao saopštenje za javnost, u kom je dat pregled tih razgovora i pomenut sporazum s međunarodnom zajednicom da se posmatračima OEBS omogući dolazak na Kosovo. Milutinović je u saopštenju potvrdio opredeljenost Srbije za rešavanje problema političkim sredstvima, kao i njenu podršku verifikacionoj misiji na čelu sa OEBS (dalje u tekstu: VMK).³⁵⁸ On je dalje rekao da se od VMK očekuje da verifikuje istinu i eliminiše glasine, špekulacije i naručene medijske harange.³⁵⁹ U saopštenju se takođe odbacuje upotreba sile i zagovara mirno rešavanje problema, kao i eliminisanje “svih isključivosti, ekstremizama i mržnji”.³⁶⁰ Na kraju se pozivaju predstavnici političkih stranaka kosovskih Albanaca da se uključe u razgovor radi postizanja mira i očuvanja nacionalnog identiteta svih etničkih zajednica na Kosovu.³⁶¹

181. Dana 14. novembra 1998. godine Milutinović je poslao više dopisa, kojima je vođu DSK Ibrahima Rugovu, kao i predstavnike kosovskih Albanaca i drugih manjina na Kosovu, pozvao na sastanak u Prištinu, navevši kao osnov razgovora Sporazum Holbrooke-Milošević.³⁶² On je izdao i saopštenje za javnost u kojem je objavio da su ti pozivi poslani i da su, između ostalih, pozvani i

---

³⁵⁷ Dok. pr. br. 1D86 (Saopštenje za javnost iz Kabineta predsednika, 29. septembar 1998. godine). V. takođe Wolfgang Petritsch, T. 10800–10804 (1. mart 2007. godine); dok. pr. br. P556 (Dopis austrijske ambasade, 30. septembar 1998. godine).

³⁵⁸ Ratko Marković, T. 13170–13172 (8. avgust 2007. godine); dok. pr. br. 1D45 (Milutinovićevo saopštenje, 5. novembar 1998. godine). V. takođe dok. pr. br. 1D690 (*Tanjugovo* saopštenje o poseti Milana Milutinovića Prištini, 5. novembar 1999. godine).

³⁵⁹ Ratko Marković, T. 13171 (8. avgust 2007. godine); dok. pr. br. 1D45 (Saopštenje Milana Milutinovića za javnost, 5. novembar 1998. godine).

³⁶⁰ Dok. pr. br. 1D45 (Saopštenje Milana Milutinovića za javnost, 5. novembar 1998. godine), str. 1.

³⁶¹ Dok. pr. br. 1D45 (Saopštenje Milana Milutinovića za javnost, 5. novembar 1998. godine), str. 2.

³⁶² Dok. pr. br. 1D62 (Milutinovićevi dopisi upućeni predstavnicima kosovskih Albanaca, 14. novembar 1998. godine), uvršten u spis i pod br. 1D621.

Hill i Petritsch.³⁶³ Sastanak je održan 18. novembra 1998. godine. Dok su se predstavnici raznih nacionalnih manjina koje žive na Kosovu i predstavnici manjih stranaka kosovskih Albanaca odazvali, Rugova i predstavnici vodećih političkih stranaka kosovskih Albanaca nisu došli.³⁶⁴ Tužilaštvo je tvrdilo da je to možda zato što se u svim dopisima, datiranim 14. novembra 1998, osim u jednom, predlaže da se sastanak održi 11. novembra 1998. godine, što je, kao što je Ratko Marković priznao, moglo izazvati zabunu u vezi s datumom održavanja sastanka. S druge strane, mada su svi dopisi sadržali istu grešku, predstavnici manjinskih grupa su došli na sastanak.³⁶⁵ Pored toga, Jovan Kojić, koji je učestvovao u pisanju dopisa koji su se tada slali iz Kabineta predsednika, objasnio je da dokumenti koji su uključeni u dokazne predmete predstavljaju parafirane nepotpisane primerke, odnosno primerke koji su arhivirani u Kabinetu predsednika, za razliku od dopisa koji su stvarno poslani, koje je Milutinović potpisao punim imenom i prezimenom. Kojić je bio mišljenja da je greška u datumima morala biti otkrivena pre slanja dopisa jer se niko nikada nije žalio na pogrešne datume.³⁶⁶ U svakom slučaju, iako mu nije prisustvovao, Petritsch je rekao da taj sastanak smatra velikim napretkom jer su srpske vlasti po prvi put u taj proces otvoreno uključile međunarodne pregovarače koji su u njemu već učestvovali.³⁶⁷

182. Na sastanku u Prištini 18. novembra 1998. godine Milutinović je održao uvodnu, kao i završnu reč. U uvodnoj reči, on je ocenio da Sporazum Holbrooke-Milošević predstavlja najveći iskorak i osnov za mirno rešavanje kosovskog problema. Takođe je istakao ravnopravnost svih građana Srbije i činjenicu da je Srbija, do tada, izvršila sve obaveze i rokove utvrđene dogovorima sa međunarodnom zajednicom. On je govorio o demokratskoj samoupravi za Kosovo u okviru Republike Srbije i ponovio svoje uverenje da je budućnost Kosova u “miru, ravnopravnosti, zajedničkom životu, razvoju, a ne u sukobima i podelama”. Nakon toga, pozvao je sve prisutne da iznesu predloge i ideje.³⁶⁸

183. U završnoj reči, koju je održao na kraju razgovora tog dana, Milutinović je razgovor ocenio kao pozitivan, ali je takođe izrazio žaljenje zbog toga što sastanku nisu prisustvovali predstavnici

---

³⁶³ Dok. pr. br. 1D88 (Saopštenje Milana Milutinovića za javnost, 14. novembar 2007. godine).

³⁶⁴ Ratko Marković, T. 13172 (8. avgust 2007. godine); dok. pr. br. 1D622 (Milutinovićeve uvodna reč na razgovoru s predstavnicima nacionalnih zajednica na Kosovu); dok. pr. br. 1D623 (Milutinovićeve završna reč na razgovoru s predstavnicima nacionalnih zajednica na Kosovu).

³⁶⁵ Ratko Marković, T. 13525–13528 (14. avgust 2007. godine).

³⁶⁶ Jovan Kojić, T. 13737–13740 (16. avgust 2007. godine).

³⁶⁷ Wolfgang Petritsch, T. 10810–10811 (1. mart 2007. godine); dok. pr. br. 1D68 (Petritscheva poruka Milutinoviću, preneti 17. novembra 1998. godine).

³⁶⁸ Dok. pr. br. 1D622 (Milutinovićeve uvodna reč na razgovoru s predstavnicima nacionalnih zajednica na Kosovu); Jovan Kojić, dok. pr. br. 1D741 (Izjava svedoka od 27. jula 2007. godine), par. 79.

vodećih političkih stranaka kosovskih Albanaca. Uprkos tome, on je istakao da srpska strana i dalje ostaje strpljiva i otvorena za konstruktivan dijalog jer se samo tako može doći do rešenja. Ponovio je da je lično spreman da se u svakom trenutku sastane s predstavnicima svih zajednica koje žive na Kosovu.³⁶⁹

184. Dana 19. novembra 1998. godine Milutinović se ponovo sastao s vođama manjina na Kosovu, ovog puta u Beogradu, radi nastavka razgovora započetih prethodnog dana. U saopštenju za javnost koje je njegov Kabinet izdao u vezi s tim sastankom dat je pregled razgovora i istaknuto da su se prisutni složili da samo građani SRJ, Srbije i samog Kosova mogu najbolje da definišu elemente političkog rešenja za Kosovo. U saopštenju je takođe ponovljeno da je na Kosovu moguća stvarna ravnopravnost svih nacionalnih zajednica i da će se ona u potpunosti poštovati.³⁷⁰

185. Milutinović je istog dana ponovo poslao dopise trojici istaknutih kosovskih Albanaca koji se ranije nisu odazvali, konkretno, Rexhepu Qusaju, Ademu Demaqiju i Hydajetu Hyseniju, i zatražio da se s njima sastane 20. novembra kako bi se podstakli dalji razgovori.³⁷¹ On je u tim dopisima pomenuo sastanak od 18. novembra i izrazio želju da od primalaca dopisa čuje kako oni vide “put za mirno rešenje problema”.³⁷² Dana 20. novembra 1998. godine, dvojica od njih trojice, konkretno, Rexhep Qusaj i Hydajet Hyseni, poslala su odgovor Milutinoviću, istakavši da ne veruju da improvizovani i ishitreni privatni razgovori mogu doprineti rešavanju problema na Kosovu i da, iz tog razloga, ne mogu da dođu na takve razgovore. Po njihovom mišljenju, postojano i pravedno rešenje kosovskog pitanja podrazumevalo je potrebu dobro pripremljenog procesa ravnopravnog razgovora, uz direktno angažovanje ovlašćenih međunarodnih posrednika.³⁷³ Adem Demaqi je odgovorio 24. novembra, pohvalivši Milutinović trud, ali je odbio da se s njim sastane jer je želeo da se razgovori održe na saveznom nivou. On je poziv odbio i zato što iz njega nije bilo jasno da li

---

³⁶⁹ Dok. pr. br. 1D623 (Milutinovićeva završna reč na razgovoru s predstavnicima nacionalnih zajednica na Kosovu); Jovan Kojić, dok. pr. br. 1D741 (Izjava svedoka od 27. jula 2007. godine), par. 80.

³⁷⁰ Dok. pr. br. 1D89 (Saopštenje za javnost iz Kabineta predsednika, 19. novembar 1998. godine).

³⁷¹ Ratko Marković, T. 13172–13173 (8. avgust 2007. godine), T. 13528–13529 (14. avgust 2007. godine); dok. pr. br. 1D66 (Dopis Milutinovića upućen Rexhepu Qusaju, Hydajetu Hyseniju i Ademu Demaqiju, 19. novembar 1998. godine).

³⁷² Dok. pr. br. 1D66 (Dopis Milutinovića upućen Rexhepu Qusaju, Hydajetu Hyseniju i Ademu Demaqiju, 19. novembar 1998. godine).

³⁷³ Dok. pr. br. 1D67 (Dopis Rexhepa Qosje i Hydajeta Hysenija upućen Milutinoviću, 20. novembar 2007. godine). V. takođe Ratko Marković, T. 13529–13531 (14. avgust 2007. godine).

se on na razgovor poziva u svojstvu privatnog građanina ili glavnog političkog predstavnika OVK.³⁷⁴

186. Dana 20. novembra 1998. godine Milutinović je uputio dopise devetorici primalaca, između ostalog, Ibrahimu Rugovi i drugim predstavnicima vodećih stranaka kosovskih Albanaca, kao i vođama manjina koje žive na Kosovu.³⁷⁵ Izvesne razlike u datumima i nepodudaranja iz tih dopisa ponovo je objasnio Kojić, koji je rekao da Milutinović primerke onih dopisa koji su uključeni u dokazne predmete nije čak ni parafirao, zbog čega to ne mogu biti konačne verzije.³⁷⁶ U tim dopisima, Milutinović je pomenuo sastanke od 19. i 20. novembra i obavestio primaoca o činjenici da je na njima pripremljen “Zajednički predlog Sporazuma o političkim okvirima samouprave na Kosovu”. On ih je zatim pozvao da 25. novembra 1998. godine dođu na još jedan sastanak u Prištinu, radi potpisivanja deklaracije o predlogu sporazuma (dalje u tekstu: Prištinska deklaracija).³⁷⁷

187. Taj predlog sporazuma je predstavljao vrhunac pregovaračkog procesa koji je započeo u martu 1998. godine, ali su ga kosovski Albanci stalno bojkotovali. Dokument su potpisali delegacija Vlade Srbije, predstavnici dve političke stranke kosovskih Albanaca i predstavnici drugih nacionalnih zajednica koji su učestvovali u formulisanju odredbi tog sporazuma. Prema rečima Ratka Markovića, razlog iz kojeg je Milutinović učestvovao u pregovorima i izradi predloga tog sporazuma je taj da je on bio jedina osoba koja je predstavljala državu, odnosno Republiku Srbiju.³⁷⁸

188. Dana 20. novembra, pre potpisivanja Prištinske deklaracije, Milutinović se sastao i s predstavnicima raznih političkih stranaka iz Srbije. Razgovarali su o stavovima i predlozima tih stranaka o tome kako da se dođe do “opšteprihvatljive platforme” za rešenje kosovskog problema. Prisutni su se složili da političko rešenje treba da bude u potpunosti zasnovano na Sporazumu

---

³⁷⁴ Dok. pr. br. 1D92 (Dopis Adema Demaqija upućen Milutinoviću, 24. novembar 1998. godine).

³⁷⁵ Jovan Kojić, dok. pr. br. 1D741 (Izjava svedoka od 27. jula 2007. godine), par. 37, 82; dok. pr. br. 1D624 (Dopisi koje je Milutinović poslao 20. novembra 1998. godine). Kojić je u svom svedočenju rekao da je odgovorio samo Adem Demaqi iz čega se, po njegovom mišljenju, videlo da albanske vođe “ne pokazuju želju da se bilo kakav sporazum postigne”. Jovan Kojić, T. 13744–13745 (16. avgust 2007. godine).

³⁷⁶ Jovan Kojić, T. 13746–13747 (16. avgust 2007. godine).

³⁷⁷ Dok. pr. br. 1D603 (Saopštenje Milana Milutinovića za javnost, 20. novembar 1998. godine); dok. pr. br. 1D620 (Deklaracija potpisnika sporazuma, 25. novembar 1999. godine); dok. pr. br. 1D624 (Dopisi koje je Milutinović poslao 20. novembra 1998. godine); dok. pr. br. 1D577 (Spisak lica pozvanih na pregovore 25. novembra); dok. pr. br. 1D91 (Zajednički predlog Sporazuma o političkim okvirima samouprave na Kosovu, 20. novembar 1998. godine) uvršten u spis i pod br. 1D619; dok. pr. br. 1D18 (Marc Weller, *Kriza na Kosovu 1989–1999*), e-court, str. 372. V. takođe dok. pr. br. 1D754 (Kojić, Lista dodatnih informacija), par. 7.

³⁷⁸ Ratko Marković, T. 13522–13524 (14. avgust 2007. godine).

Holbrooke-Milošević. Naglasak je stavljen na demokratsku samoupravu u okviru ustavnog sistema SRJ i Srbije.³⁷⁹ Dana 23. novembra 1998. godine Milutinović se sastao s Christopherom Hillom. Sastanku su takođe prisustvovali Ratko Marković i lični izaslanik Slobodana Miloševića Vladan Kutlešić. Razgovaralo se o pregovorima od 18. i 19. novembra i sporazumu koji je tom prilikom postignut. Nakon toga je ocenjeno da je široka samouprava, zasnovana na ravnopravnosti nacionalnih zajednica na Kosovu, “glavni oslonac za političko rešenje”.³⁸⁰

189. Posle potpisivanja Prištinske deklaracije, Milutinović se 9. decembra 1998. godine ponovo sastao s potpisnicima tog dokumenta. Sa srpske strane, pored Milutinovića, prisutni su bili i Ratko Marković, Šainović i Vojislav Šešelj. Svrha sastanka je bila nastavak pregovora o daljim aktivnostima na postizanju političkog rešenja na Kosovu. Učesnici su raspravljali o najnovijem “Hillovom predlogu”, predčenom 2. decembra, koji su odbacili jer je znatno odstupao od predloga sporazuma dogovorenog 18. i 19. novembra.³⁸¹ Hillov predlog je, dan pre toga, već odbio Adem Demaqi, koji je u svojoj izjavi za štampu kritikovao Hilla i Holbrookea, rekavši da su stali na srpsku stranu. On je priznao da delegacija kosovskih Albanaca nikada nije izašla ni sa kakvim predlogom jer bi to osujetilo krajnji cilj nezavisnosti Kosova i izjavio da je njegova misija “da ujedini Albance tako da 'budemo jedinstveni u snazi i politici i stvorimo svoju državu’”.³⁸²

190. Veće ovde podseća na svoju konstataciju iz Odeljka V da su se stavovi dve strane uvek toliko razilazili da je krajnje teško zamisliti da se ikada mogao postići sporazum. Brojni dokazi o nespremnosti vodećih predstavnika kosovskih Albanaca da se sastanu s pregovaračima SRJ/Srbije jasno pokazuju odsustvo želje da se pronađe rešenje koje bi podrazumevalo trajnu vezu između Kosova i Srbije. S druge strane, srpske vlasti su bile čvrsto opredeljene protiv nezavisnosti Kosova. U takvim okolnostima, posebno u svetlu odbijanja kosovskih Albanaca da pregovaraju i Petritschevog iskaza, ne može se zaključiti da je Milutinović, koji je tako aktivno učestvovao u pregovaračkom procesu i izgleda bio spreman da se sastane s vodećim predstavnicima kosovskih Albanaca, opstruirao svaki stvarni pokušaj iznalaženja rešenja.

e. Milutinović kao pregovarač s predstavnicima međunarodne zajednice

191. Kao i u vezi s pregovorima s kosovskim Albancima, tužilaštvo navodi da je Milutinovićev stav u kontaktima s predstavnicima međunarodne zajednice bio opstruktivan. Pored toga, čak i kad

---

³⁷⁹ Dok. pr. br. 1D602 (Saopštenje Milana Milutinovića za javnost, 20. novembar 1998. godine).

³⁸⁰ Dok. pr. br. 1D604 (Saopštenje Milana Milutinovića za javnost, 23. novembar 1998. godine).

³⁸¹ V. dok. pr. br. 1D605 (Saopštenje Milana Milutinovića za javnost, 9. decembar 1998. godine).

su sporazumi postignuti, on je nastavio da opstruira njihovo sprovođenje.³⁸³ Odbrana, s druge strane, tvrdi da je Milutinovićevo prisustvovanje sastancima s predstavnicima međunarodne zajednice bilo u skladu s njegovom ustavnom ulogom predstavnika državnog jedinstva Srbije.³⁸⁴

192. Nije sporno da je Milutinović prisustvovao sastancima s raznim predstavnicima međunarodne zajednice. General Klaus Naumann, tadašnji predsjedavajući Vojnog komiteta NATO, posvedočio je da su u periodu od oktobra 1998. do januara 1999. godine on i Wesley Clark imali tri sastanka s Miloševićem, kojima je prisustvovao i Milutinović. Prvi od tih sastanaka održan je 15. oktobra 1998. godine i prisustvovali su mu i Perišić i generalni sekretar NATO Javier Solana. Svrha tog sastanka bila je da se Milošević upozori na ozbiljnost namera NATO u vezi s aktivnostima SRJ na Kosovu i nepovlačenjem snaga, što je i učinjeno. Miloševiću je takođe skrenuta pažnja na korišćenje nesrazmerne sile, ali on je odbacio te optužbe.³⁸⁵ Sastanak je trajao oko pet sati i reč su uglavnom vodili Solana i Milošević. Prema Naumannovim rečima, Milošević je pitao za broj snaga na Kosovu, na šta je Perišić odgovorio da su obaveštajni izveštaji NATO o prekomernom broju pripadnika VJ tačni. Naumann je takođe posvedočio da su on i njegove kolege smatrali da je Milošević centar moći u SRJ, zbog čega je na kraju sastanka Solana s Miloševićem razgovarao nasamo i rekao mu da je NATO ozbiljan i da više nema vremena za igre.³⁸⁶

193. Dana 24. oktobra 1998. godine Milutinović je prisustvovao jednom sličnom sastanku, zajedno sa Perišićem, Šainovićem i jednim brojem pripadnika MUP. Taj sastanak je trajao 90 minuta, a svrha mu je bila da se Milošević ponovo upozori da treba da smanji prisustvo MUP i VJ na Kosovu i da se od snaga SRJ i Srbije zahteva da prekinu s korišćenjem nesrazmerne sile protiv civilnog stanovništva. Milošević je poricao tvrdnje o korišćenju nesrazmerne sile, kao i optužbu da se ona koristi protiv civila.³⁸⁷

---

³⁸² Dok. pr. br. 1D18 (Marc Weller, *Kriza na Kosovu 1989–1999*), *e-court*, str. 372–379.

³⁸³ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 595.

³⁸⁴ Milutinovićev završni pretresni podnesak, 15. jul 2008. godine, par. 175.

³⁸⁵ Klaus Naumann, T. 8247–8248 (13. decembar 2006. godine), dok. pr. br. P1767 (Beleške s razgovora s predstavnicima Tužilaštva), par. 3–4; dok. pr. br. P2512 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 6965–6973.

³⁸⁶ Klaus Naumann, dok. pr. br. P1767 (Beleške s razgovora s predstavnicima Tužilaštva), par. 5–7.

³⁸⁷ Klaus Naumann, T. 8249–8251 (13. decembar 2006. godine), dok. pr. br. P1767 (Beleške s razgovora s predstavnicima Tužilaštva), par. 11–13; dok. pr. br. P2512 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 6974–6980.

194. Nakon tog sastanka, održano je više operativnih sastanaka, u čijem radu je učestvovala veća delegacija, uključujući i Shauna Byrnesa iz SAD-DPMK.³⁸⁸ SRJ su predstavljali Milutinović, Šainović i razni pripadnici vojske i policije, uključujući Lukića, Obrada Stevanovića i Vlastimira Đorđevića. Glavna tema sastanka bilo je brojno stanje snaga koje treba da budu prisutne na Kosovu.³⁸⁹ Prema Naumannovim rečima, Milutinović tokom tih operativnih pregovora nije bio naročito aktivan.³⁹⁰ Međutim, Byrnes je prilikom svedočenja rekao da misli, ali nije siguran, da je Milutinović predsedavao plenarnom sednicom, u čijem radu je učestvovalo oko 30-40 ljudi, koji su zatim podeljeni u dve grupe radi razgovora o dva zasebna pitanja.³⁹¹ Kasnije tog dana, na Perišićev savet, predstavnici NATO su se ponovo sastali s Miloševićem, u prisustvu "iste grupe ljudi". Na Miloševića je više od dva sata vršen pritisak. Nakon konsultacija sa svojim savetnicima, uključujući Milutinovića i Perišića, on je pristao na zahteve NATO, zatraživši da se pojedinosti sporazuma dogovore s Milutinovićem, Perišićem i Đorđevićem. Ti pregovori su trajali oko šest sati, do 05:00 časova 25. oktobra, kada je sporazum sročen u formi u kojoj je Milutinović bio spreman da ga odnese Miloševiću.³⁹² Nakon toga su se, 25. oktobra 1998. godine u 10:00 časova, sve strane sastale s Miloševićem i, prema Naumannovim rečima, on i Clark su imali velikih problema da ga nagovore da potpiše sporazum. Nakon konsultacija s Milutinovićem, Milošević ga je na kraju potpisao.³⁹³ Nekoliko dana kasnije, 5. novembra 1998. godine, Milutinović je na sastanku u Štabu MUP na Kosovu, izveštavajući prisutne o Sporazumu Holbrooke-Milošević i tumačeći uslove tog sporazuma, rekao sledeće:

Za Vojsku Jugoslavije i policiju ostaje sve kao što je i do sada bilo (Zajednička komanda, jedinice VJ se ne povlače, a snage policije su se samo smanjile za onaj deo koji je već

---

³⁸⁸ Shaun Byrnes, T. 12142, 12155–12157 (16. april 2007. godine).

³⁸⁹ Klaus Naumann, dok. pr. br. P1767 (Beleške s razgovora s predstavnicima Tužilaštva), par. 14–16; dok. pr. br. P2512 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 6980–6981; Rade Čučak, T. 14933–14934 (4. septembar 2007. godine).

³⁹⁰ Klaus Naumann, dok. pr. br. P2561 (List s dopunskim informacijama, 7. decembar 2006. godine), *e-court*, str. 1.

³⁹¹ Shaun Byrnes, T. 12155–12157 (16. april 2007. godine).

³⁹² Klaus Naumann, T. 8251–8252 (13. decembar 2006. godine), dok. pr. br. P1767 (Beleške s razgovora s predstavnicima Tužilaštva), par. 17–21, dok. pr. br. P2512 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 6981–6984; dok. pr. br. P395 (Sporazum Clark-Naumann, 25. oktobar 1998. godine). Prema rečima Milorada Obradovića, generala VJ koji je takođe učestvovao u tim pregovorima, Perišić je prihvatio sporazum, ali je rekao Naumannu i Clarku da ga se mora pridržavati i OVK i da će on, u protivnom, biti prisiljen da vrati jedinice VJ na teritoriju s koje su se povukle. Clark i Naumann su se složili s ovim zahtevom i obećali da će se za to pobrinuti. Milorad Obradović, T. 14933–14936 (4. septembar 2007. godine), 15121–15122 (6. septembar 2007. godine). V. takođe dok. pr. br. P928 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 30. decembar 1998. godine), str. 17; Rade Čučak, T. 14934–14936 (4. septembar 2007. godine).

³⁹³ Klaus Naumann, T. 8252–8253 (13. decembar 2006. godine), dok. pr. br. P1767 (Beleške s razgovora s predstavnicima Tužilaštva), par. 22–23; dok. pr. br. P2512 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 6985–6989.

povučen). Policija i Vojska i dalje zadržavaju pravo da intervenišu ukoliko su napadnuti.³⁹⁴

Prema tvrdnji tužilaštva, reči koje je on izgovorio na tom sastanku pokazuju da je on zapravo nameravao da opstruira Oktobarske sporazume.³⁹⁵

195. Treći sastanak Clarka, Naumanna i Miloševića održan je 19. januara 1999. godine, nakon incidenta u Račku. Među učesnicima su bili i Milutinović i Šainović. Svrha sastanka je bila da se Milošević upozori da se takva vrsta akcije ne sme ponoviti, kao i da se ubedi da ponovo poštuje uslove Oktobarskih sporazuma i da tužilac Međunarodnog suda Louise Arbour dođe na Kosovo i sprovede istragu o tom incidentu. Miloševiću je takođe predložen spisak od pet do deset incidenata u kojima je VMK zabeležio korišćenje nesrazmerne sile. Milošević je poricao navode u vezi s Račkom i optužio međunarodnu zajednicu i Walkera za “pristrasnost”. On je zatim izneo protivpredloge u vezi s dolaskom Louise Arbour na Kosovo koje je ona, međutim, kad je Clark stupio s njom u kontakt, smatrala neprihvatljivim jer joj nije bio dozvoljen neograničen pristup.³⁹⁶

196. Naumann je posvedočio da je, na sva tri sastanka opisana gore u tekstu, Milošević bio taj koji je donosio odluke i da je on bio najviša vlast u zemlji.³⁹⁷ Milutinović i Šainović ga nikada nisu prekidali ili ispravljali, a tokom sastanka u januaru je izgledalo da je Šainović najbliži Miloševićev savetnik.³⁹⁸

197. Pored dokaza o tim sastancima s predstavnicima NATO, Veću su takođe predloženi dokazi da je Milutinović prisustvovao sastanku Michaela Phillipisa iz OEBS i predsednika SRJ Miloševića, koji je održan 24. novembra 1998. godine. Prema Phillipsovim rečima, svrha tog sastanka bila je razgovor o problemima vezanim za saradnju. Phillips je u svom svedočenju rekao da su tom sastanku prisustvovali Milošević, Šainović, Milutinović, ambasador Miles i Walker.³⁹⁹ On je prilikom tog sastanka stekao utisak da je Milošević bio odgovoran za odluke u vezi sa snagama bezbednosti, koje je Šainović zatim sprovodio na Kosovu.⁴⁰⁰ Što se tiče Milutinovića, on je sedeo

---

³⁹⁴ Dok. pr. br. P2805 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP u Prištini, 5. novembar 1998. godine), str. 4.

³⁹⁵ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 595.

³⁹⁶ Klaus Naumann, T. 8268–8271 (13. decembar 2006. godine), dok. pr. br. P1767 (Beleške s razgovora s predstavnicima Tužilaštva), par. 30–38, dok. pr. br. P2512 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 6998–7009.

³⁹⁷ Klaus Naumann, dok. pr. br. P1767 (Beleške s razgovora s predstavnicima Tužilaštva), par. 42.

³⁹⁸ Klaus Naumann, dok. pr. br. P2561 (List s dopunskim informacijama, 7. decembar 2006. godine), *e-court*, str. 1, 2.

³⁹⁹ Michael Phillips, T. 11841–11842 (19. mart 2007. godine).

⁴⁰⁰ Michael Phillips, T. 11843 (19. mart 2007. godine).

do Miloševića; njih dvojica bi razgovarala na srpskom, a zatim bi se Milutinović okretao Šainoviću i govorio mu nešto, takođe na srpskom.⁴⁰¹

198. Međutim, odbrana je Phillipsu, prilikom unakrsnog ispitivanja, postavila pitanje u vezi s činjenicom da se u njegovom dnevniku ne pominje sastanak od 24. novembra 1998. godine. No Phillips je i dalje čvrsto ostao pri tome da je taj sastanak održan. Odbrana ga je zatim suočila s beleškom iz njegovog privatnog dnevnika da je 24. novembra 1998. godine bio na večeri u Prištini, zajedno sa Šainovićem, Lončarom, Drewienkiewiczem i Walkerom. Phillips je objasnio da je siguran da je u novembru 1998. godine održan jedan sastanak s Miloševićem i da mu je prisustvovao i Milutinović.⁴⁰² Međutim, u nastavku unakrsnog ispitivanja, Phillips je priznao da je moguće da Milutinović nije prisustvovao tom sastanku.⁴⁰³ Prilikom ponovnog ispitivanja, Phillips je objasnio da za datume nije siguran, ali da je ubeđen da je održan jedan sastanak s Miloševićem kojem je prisustvovao Milutinović i da je to možda bilo 4. decembra 1998. godine. On je rekao da je Milutinović tokom tog sastanka malo govorio.⁴⁰⁴ To ponovno ispitivanje je dovelo do daljeg unakrsnog ispitivanja, prilikom kojeg je Phillips ponovo izrazio nesigurnost u vezi s tim da li je Milutinović prisustvovao ijednom od tih sastanaka.⁴⁰⁵ S obzirom na pokazani stepen nesigurnosti, Veće ne može da se osloni na Phillipsov iskaz da je Milutinović učestvovao u radu bilo kog sastanka s njim. Štaviše, Phillipsova nesigurnost, čini se, ukazuje na to da njemu nije bilo važno šta je Milutinović tada radio.

199. Veće je takođe saslušalo iskaz Knuta Vollebaeka, koji je 1999. godine bio na funkciji predsedavajućeg OEBS.⁴⁰⁶ On se 1999. godine u tri zasebne prilike sastao s Miloševićem: 11. januara 1999, otprilike 21. januara 1999. i 1. marta 1999. godine. Takođe su razgovarali telefonom 24. marta 1999. godine.⁴⁰⁷ On je izjavio da je tim sastancima uvek prisustvovao i jedan broj drugih ljudi, uključujući, povremeno, Milutinovića. Na pitanje na koliko je tih sastanaka Milutinović, u stvari, bio, on nije mogao da se seti broja jer je njegova pažnja bila uvek usredsređena na

---

⁴⁰¹ Michael Phillips, T. 11843–11844 (19. mart 2007. godine).

⁴⁰² Michael Phillips, T. 11858–11861 (19. mart 2007. godine); dok. pr. br. 2D17 (Izvod iz Phillipsove beležnice).

⁴⁰³ Michael Phillips, T. 11862 (19. mart 2007. godine).

⁴⁰⁴ Michael Phillips, T. 12002–12004 (20. mart 2007. godine).

⁴⁰⁵ Michael Phillips, T. 12010–12013 (20. mart 2007. godine).

⁴⁰⁶ Knut Vollebaek, dok. pr. br. P2634 (Izjava svedoka od 8. januara 2002. godine), par. 5.

⁴⁰⁷ Knut Vollebaek, dok. pr. br. P2634 (Izjava svedoka od 8. januara 2002. godine), par. 18, dok. pr. br. P2632 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 7644–7646.

Miloševića, koji je bio “glavni akter”.⁴⁰⁸ Prema Vollebaekovim rečima, Milutinović je na sastancima obično svesrdno podržavao Miloševića. On se nije često obraćao Vollebaeku, ali bi mu tu i tamo nešto prokomentarisao. Prema Vollebaekovim rečima, Milutinovićev izraz lica je jasno pokazivao da ga on prezire.⁴⁰⁹

200. Dokazi o Milutinovićevim sastancima s predstavnicima NATO i VMK koji su rezimirani gore u tekstu pokazuju da on nije imao aktivnu ulogu u tim sastancima i da se nikad nije isticao kao osoba s velikim uticajem ili aktivni učesnik u diskusijama. Svi svedoci koji su svedočili o tim sastancima bili su mišljenja da je Milošević imao punu kontrolu i da je drugi čovek iza njega bio Šainović. Uz to, neki svedoci, kao što su Phillips i Vollebaek, nisu čak mogli ni da sa sigurnošću kažu da li je Milutinović prisustvovao pojedinim sastancima ili nije.

201. Što se tiče navoda o njegovom opstruktivnom stavu prema sprovođenju Oktobarskih sporazuma, Veće podseća na svoju raniju konstataciju da je na strani rukovodstva SRJ/Srbije postojala opšta nespremnost da prihvati strane trupe na svojoj teritoriji.⁴¹⁰ Međutim, čak i ako se to ima na umu, Milutinovićeva izjava sa sastanka održanog 5. novembra ne pokazuje nužno da je on podržavao kršenje Oktobarskih sporazuma. Taj sastanak je održan nekoliko dana nakon što je međunarodna zajednica pohvalila vlasti SRJ/Srbije zbog povlačenja jedinica u skladu s rokovima dogovorenim Oktobarskim sporazumima.⁴¹¹ Prema tome, Milutinovićeva izjava da sve ostaje kao što je bilo i do tada, uključujući već smanjene snage MUP i nepovlačenje snaga VJ, mogla se isto tako odnositi na do tada ostvareno poštovanje sporazuma. Valja takođe imati na umu da su Oktobarski sporazumi dopuštali da snage VJ i dalje budu prisutne u pograničnom pojasu, da tri čete VJ i dalje patroliraju na tri glavna puta na Kosovu, kao i da na Kosovu ostane jedan broj drugih jedinica VJ, doduše, u kasarnama. Naposljetku, Milutinovićeva izjava da snage VJ zadržavaju pravo da se brane takođe je u skladu s Oktobarskim sporazumima, kojima je bila predviđena mogućnost samoodbrane. Shodno tome, Veće se nije uverilo da je, kao što navodi tužilaštvo, svrha Milutinovićeve posete Štabu MUP na Kosovu bila podsticanje funkcionera MUP na kršenje Oktobarskih sporazuma.

---

⁴⁰⁸ Knut Vollebaek, T. 9505, 9512 (31. januar 2007. godine), dok. pr. br. P2632 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 7655–7656.

⁴⁰⁹ Knut Vollebaek, T. 9509 (31. januar 2007. godine), dok. pr. br. P2634 (Izjava svedoka od 8. januara), par. 23, 39.

⁴¹⁰ V. Odeljak VI.D.

⁴¹¹ Dok. pr. br. 2D10 (Odlomak iz knjige Marca Wellera *Kriza na Kosovu 1989–1999*); Karol John Drewienkiewicz, T. 7885–7886 (5. decembar 2006. godine). V. takođe John Crosland, T. 9869 (8. februar 2007. godine); dok. pr. br. 6D1669 (Izveštaj Ambasade SAD u Beogradu o poštovanju Oktobarskih sporazuma od strane SRJ/Srbije, 1. novembar 1998. godine).

f. Milutinović u Rambouilletu i Parizu

202. Kao i u slučaju drugih pregovora u koje je bio uključen, tužilaštvo navodi da je Milutinovićev stav tokom razgovora u Rambouilletu i Parizu bio opstruktivan.⁴¹² Milutinovićeva odbrana, s druge strane, tvrdi da dokazi pokazuju da su navodi u vezi s Milutinovićevim ponašanjem u Rambouilletu i Parizu neutemeljeni i netačni. On je pregovorima prisustvovao zbog svog iskustva u politici i diplomatiji i činio je sve u svojoj moći da se pronađe mirno rešenje problema na Kosovu.⁴¹³

203. Kao što je bilo reči u Odeljku V, Milutinović je na pregovore u Rambouilletu stigao nekoliko dana nakon što su oni počeli, otprilike 10. ili 11. februara 1999. godine. Prema rečima jednog od tri glavna međunarodna pregovarača, Wolfganga Petritscha, činilo se da Milutinović ima istu ulogu kao i tokom internih pregovora i da je *de facto* portparol delegacije.⁴¹⁴ Ratko Marković, koji je bio šef srpske delegacije, u svom svedočenju je rekao da je Milutinović sam odlučio da prisustvuje sastancima jer je, u svojstvu predsednika, želeo da predstavlja Republiku Srbiju.⁴¹⁵ Veton Surroi, član delegacije kosovskih Albanaca, rekao je da bi Milutinović tu i tamo dolazio iz Beograda, ali da nije smatran direktnim učesnikom u pregovorima.⁴¹⁶

204. U spis je uvršteno više dopisa austrijske ambasade u Beogradu upućenih austrijskom Ministarstvu za inostrane poslove u Beču, koji sadrže izveštaje o napredovanju pregovora u Rambouilletu.⁴¹⁷ Kako se navodi u jednom takvom dopisu, Hill je usred pregovora, 16. februara 1999. godine, otputovao u Beograd, gde je imao tročasovni sastanak s Miloševićem i Milutinovićem. Razgovarali su o najosetljivijim pitanjima za SRJ/Srbiju, između ostalog, o uslovu da se ne sme narušiti suverenitet i teritorijalni integritet Srbije i SRJ.⁴¹⁸ Milutinović se nakon toga, 18. februara 1999. godine, sastao s Hillom u Parizu. Petritsch je objasnio da su Hill i drugi međunarodni pregovarači pozdravili Milutinovićevo prisustvo u Rambouilletu, budući da je on bio jedan od ljudi koji su učestvovali u donošenju političkih odluka, zbog čega su želeli da razgovaraju

---

⁴¹² Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 596–598.

⁴¹³ Milutinovićev završni pretresni podnesak, 15. jul 2008. godine, par. 183, 200, 225.

⁴¹⁴ Wolfgang Petritsch, T. 10848 (1. mart 2007. godine), dok. pr. br. P2792 (Izjava svedoka od 9. juna 1999. godine), str. 3, dok. pr. br. P2793 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T.7221. V. takođe Ratko Marković, T. 13222 (9. avgust 2007. godine).

⁴¹⁵ Ratko Marković, T. 13194 (9. avgust 2007. godine); 13541 (14. avgust 2007. godine).

⁴¹⁶ Veton Surroi, T. 4544, 4547–4548 (10. oktobar 2006. godine).

⁴¹⁷ Wolfgang Petritsch, T. 10712 (28. februar 2007. godine).

⁴¹⁸ Wolfgang Petritsch, T. 10718 (28. februar 2007. godine); dok. pr. br. P2661 (Dopis austrijske ambasade, 18. februar 1999. godine), str. 1.

s njim kako bi se sporazum postigao što pre. Međutim, u vezi s tim sastankom je zabeleženo da je imao negativan ishod i bio “potpuno neproduktivan” jer su najspornija pitanja, kao što su vojni aspekti sporazuma, ostala otvorena. Nakon tog sastanka, Milutinović je tokom preostalih pregovora u Rambouilletu zauzeo aktivniji stav.⁴¹⁹ Međutim, imajući u vidu sve dokaze o njegovom ponašanju, to se, budući da Hill nije saslušan u vezi s tim pitanjem, teško može uzeti kao pokazatelj Milutinovićevog opstrukcionizma.

205. Petritsch je posvedočio da je Milutinović, 19. ili 20. februara 1999. godine, rekao međunarodnim pregovaračima da su za delegaciju SRJ predloženi politički aspekti sporazuma prihvatljivi. Dana 23. februara Marković je potpisao dopis, koji je navodno sastavio Milutinović, kojim se potvrđuje ta spremnost na razgovor o “delokrugu i karakteru međunarodnih snaga” na Kosovu.⁴²⁰ Takav stav je u skladu s onim izraženim na konferenciji za štampu koju je Milutinović održao istog dana, gde je ponovo naglašena spremnost delegacije da prihvati politički sporazum iz Rambouilleta. Milutinović je tom prilikom, između ostalog, rekao: “[M]i smo učinili veliki napor da, ipak, na konferenciji postignemo neke rezultate od kojih će početi, verovatno, sledeći sastanak”.⁴²¹ On je istovremeno nadugačko kritikovao način na koji su pregovori organizovani i pomenuo “velik[i] pritis[ak] spoljn[i]” na delegaciju SRJ/Srbije. Govorio je i o delegatima kosovskim Albancima, za koje je rekao da su odbili da se sastanu s delegacijom SRJ/Srbije i da su “dosta toga kvarili”.⁴²² Međutim, Milutinović je svoju izjavu zaključio rekavši da je dobro što su razgovori početi i da je srpska strana za mirno rešenje i “stvarno proširenu autonomiju” Kosova.⁴²³ Planirano je da se razgovori nastave 14. marta u Parizu.

206. Posle zvaničnog završetka pregovora u Rambouilletu, 2. marta 1999. godine je održan sastanak između Hilla, s jedne, i Milutinovića, Šainovića i Vuka Draškovića, s druge strane, nakon čega je Milutinovićev Kabinet izdao saopštenje. Jedini dokaz u vezi s tim saopštenjem koji je

---

⁴¹⁹ Wolfgang Petritsch, T. 10724 (28. februar 2007. godine); dok. pr. br. P563 (Dopis austrijske ambasade, 19. februar 1999. godine), str. 2.

⁴²⁰ Wolfgang Petritsch, T. 10748 (1. mart 2007. godine), T. 10874–10875 (2. mart 2007. godine), dok. pr. br. P2792 (Izjava svedoka od 9. juna 1999. godine), str. 4; Ratko Marković, T. 13209 (9. avgust 2007. godine), T. 13562–13563 (14. avgust 2007. godine); dok. pr. br. P625 (Dopis Markovića upućen Petritschu, Hillu i Mayorskom, 23. februar 1999. godine), uvršten u spis i pod br. 1D582.

⁴²¹ Ratko Marković, T. 13215 (9. avgust 2007. godine); dok. pr. br. 1D586 (Konferencija za štampu koju je Milutinović održao u Parizu, 23. februar 1999. godine), str. 1.

⁴²² Dok. pr. br. 1D586 (Konferencija za štampu koju je Milutinović održao u Parizu, 23. februar 1999. godine), str. 1.

⁴²³ Dok. pr. br. 1D586 (Konferencija za štampu koju je Milutinović održao u Parizu, 23. februar 1999. godine), str. 3.

predočen Veću je jedan izveštaj VMK, za koji je Vollebaek rekao da nije tačan i koji će Veće stoga ignorisati.⁴²⁴

207. Ratko Marković je potvrdio da su nekoliko dana kasnije, 5. marta 1999. godine, on i Milutinović održali sastanak s delegacijom SRJ/Srbije i da je, nakon tog sastanka, delegacija bila spremna za nastavak razgovora.⁴²⁵ Petritsch je, s druge strane, u svom svedočenju rekao da je Milutinović 5. marta izdao saopštenje za javnost iz kog se jasno videlo da je delegacija SRJ/Srbije promenila stav u vezi s procesom u Rambouilletu.⁴²⁶ Istog dana, Marković i Milutinović su uputili dopise Madeleine Albright, Hubertu Vedrinu, Joschki Fischeru, Robinu Cooku i drugima, u kojima su se žalili na “neviđen[u] kampanj[u] da predstavnici političkih partija albanskog separatističkog pokreta, još pre 15. marta i nastavka dogovorenih razgovora, potpišu tekst nepostojećeg 'sporazuma' od 23. februara (u 09:30 časova)”. Oni su takođe naveli da “[s]adašnja kampanja za potpis nepostojećeg 'dokumenta' izaziva [njihovo] iznenađenje i ogorčenje jer se, očigledno, želi da nametne politika svršenog čina, što sve može ozbiljno da ugrozi dalji nastavak pregovaračkog procesa”.⁴²⁷ Prema Petritschevim rečima, iz toga se videlo da je u međuvremenu, pre početka razgovora u Parizu, došlo do potpune promene stava SRJ/Srbije jer je to značilo da politički deo sporazuma nije usvojen.⁴²⁸

208. Petritsch je u svom svedočenju takođe rekao da se 8. marta 1999. godine sastao s Miloševićem i Milutinovićem u Beogradu, u prisustvu drugih ministara inostranih poslova, uključujući ministra inostranih poslova SRJ Živadina Jovanovića i ministra inostranih poslova Nemačke Joschku Fischera. Kad su se Milošević i Fischer povukli u drugu prostoriju da razgovaraju nasamo, Petritsch je pokušao da razgovora s Milutinovićem, ali je ovaj odbio da razgovara o detaljima političkih delova sporazuma u vezi s kojima je srpska delegacija ranije pokazala spremnost na kompromis. Prema Petritschevim rečima, taj sastanak je bio još jedan

---

⁴²⁴ Dok. pr. br. P461 (Dnevni izveštaj OEBS, 2. mart 1999. godine); Knut Vollebaek, T. 9519–9520 (31. januar 2007. godine).

⁴²⁵ Ratko Marković, T. 13219–13220 (9. avgust 2007. godine).

⁴²⁶ Wolfgang Petritsch, T. 10758 (1. mart 2007. godine).

⁴²⁷ Ratko Marković, T. 13218–13219 (9. avgust 2007. godine); dok. pr. br. 1D99 (Dopis Milana Milutinovića i Ratka Markovića upućen Madeleine Albright, 5. mart 1999. godine); dok. pr. br. 1D595 (Dopis Milana Milutinovića i Ratka Markovića upućen Hubertu Vedrinu, 5. mart 1999. godine); dok. pr. br. 1D594 (Dopis Milana Milutinovića i Ratka Markovića upućen Joschki Fischeru, 5. mart 1999. godine); dok. pr. br. 1D593 (Dopis Milana Milutinovića i Ratka Markovića upućen Lambertu Diniju, 5. mart 1999. godine); dok. pr. br. 1D592 (Dopis Milana Milutinovića i Ratka Markovića upućen Robinu Cooku, 5. mart 1999. godine); dok. pr. br. 1D591 (Dopis Milana Milutinovića i Ratka Markovića upućen Igoru Ivanovu, 5. mart 1999. godine); dok. pr. br. 1D32 (Stenografske beleške sa sednice Narodne skupštine, 23. mart 1999. godine), str. 8.

⁴²⁸ Wolfgang Petritsch, T. 10758 (1. mart 2007. godine).

pokazatelj da srpska strana neće prihvatiti sporazum.⁴²⁹ U tom kontekstu, Petritsch je rekao da, posle Miloševića, Milutinovića smatra najodgovornijim za događaje na Kosovu jer je pružio najsvrsrdniju podršku Miloševićevoj politici i najžešće je branio.⁴³⁰

209. Milutinović je razgovorima u Parizu, koji su počeli 14. marta 1999. godine, prisustvovao od početka. Petritsch je u svom svedočenju rekao da je Milutinovićevo angažovanje u tim pregovorima bilo mnogo veće nego u Rambouilletu i da je bilo jasno da je došao s Miloševićevim uputstvima. Prema Petritschevim rečima, ta uputstva su bila da delegacija SRJ/Srbije odbije da prihvati bilo koji aspekt mirovnog sporazuma i da povuče ono što je kompromisno prihvatila u februaru.⁴³¹ Međutim, Veće napominje da je Milutinović 16. marta 1999. godine dao izjavu za štampu u Parizu, u kojoj je rekao da je srpska delegacija spremna da prihvati politički deo sporazuma ukoliko se prihvate primedbe koje je iznela dan pre toga. Te primedbe su se ticale pokušaja međunarodnih pregovorača da u politički sporazum koji je već bio dogovoren u Rambouilletu uključe dodatna poglavlja. Milutinović je takođe rekao da, pre bilo kakve rasprave o sprovođenju sporazuma, on prvo mora da se potpiše i zaključio da će se o obimu i karakteru njegovog sprovođenja razgovarati kasnije.⁴³² Prema rečima Ratka Markovića, ta izjava za štampu je bila u skladu s izjavom koju je Milutinović dao u Rambouilletu 23. februara 1999. godine.⁴³³

210. Nakon konačnog neuspeha razgovora u Parizu, delegacija SRJ/Srbije se vratila u Beograd i podnela izveštaj Narodnoj skupštini Srbije na sednici održanoj 23. marta 1999. godine.⁴³⁴ Osim što je podnet izveštaj delegacije, Narodnoj skupštini se obratio Milutinović i izneo svoje stavove o razgovorima u Rambouilletu/Parizu koji su, prema Markovićevim rečima, objektivno prikazivali situaciju na razgovorima. On je izjavio da je delegacija, u datim okolnostima, učinila sve što je mogla. Milutinović je obavestio Narodnu skupštinu da je delegacija SRJ/Srbije prilikom razgovora u Rambouilletu i Parizu bila izložena velikom pritisku da pristane na prisustvo međunarodnih snaga

---

⁴²⁹ Wolfgang Petritsch, T. 10758 (1. mart 2007. godine), dok. pr. br. P2792 (Izjava svedoka od 9. juna 1999. godine), str. 5, dok. pr. br. P2793 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 7234–7237.

⁴³⁰ Wolfgang Petritsch, dok. pr. br. P2792 (Izjava svedoka od 9. juna 1999. godine), str. 5.

⁴³¹ Wolfgang Petritsch, T. 10929–10930 (2. mart 2007. godine), dok. pr. br. P2792 (Izjava svedoka od 9. juna 1999. godine), str. 5, dok. pr. br. P2793 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 7237–7238. Veton Surroi je takođe posvedočio da je od jednog od pregovarača čuo da je Milutinović rekao pregovaračima da “ne može da donese ni jednu odluku bez svog šefa”. V. Veton Surroi, dok. pr. br. P2361 (Izjava svedoka od 27. avgusta 2001. godine), str. 8.

⁴³² Dok. pr. br. 1D587 (Izjava Milana Milutinovića za štampu, 16. mart 1999. godine); dok. pr. br. 1D32 (Stenografske beleške sa sednice Narodne skupštine, 23. mart 1999. godine), str. 7–9.

⁴³³ Ratko Marković, T. 13222 (9. avgust 2007. godine).

⁴³⁴ Ratko Marković, T. 13228–13229 (9. avgust 2007. godine); dok. pr. br. 1D32 (Stenografske beleške sa sednice Narodne skupštine, 23. mart 1999. godine).

na Kosovu. Štaviše, on je rekao da je izbor pred koji je ona stavljena bio “ili trupe ili bombardovanje”, a za pregovarački proces u celini je izjavio da je sve ostalo bila farsa.⁴³⁵ Nakon što je razmotrila izveštaj delegacije SRJ/Srbije koja je učestvovala u razgovorima u Rambouilletu i Parizu, Narodna skupština je jednoglasno usvojila zaključke kojima je odobrila postupke delegacije i osudila pretnju NATO. Ti zaključci su objavljeni u *Službenom glasniku*.⁴³⁶

211. Petritsch je u svom svedočenju rekao da je, tokom pregovora u Rambouilletu i Parizu, Milutinović bio najžešći kritičar pregovaračkog procesa i da je tokom pregovora bio jako negativan i ciničan.⁴³⁷ Veton Surroi je posvedočio da je od jednog od pregovarača čuo da je, u jednom trenutku za vreme pregovora u Parizu, Milutinović pregovaračima rekao da ne može da donese ni jednu odluku “bez svog šefa”.⁴³⁸

212. Ratko Marković je Milutinovićevu ulogu u pregovorima ocenio drugačije. Prema njegovim rečima, Milutinović nikada nije opstruirao pregovore u Rambouilletu ili Parizu, nego je nastojao da pospeši proces.⁴³⁹ Pored toga, on se uvek zalagao za rešavanje kosovske krize putem političkog dijaloga između dve strane.⁴⁴⁰ Marković je posvedočio da je delegacija SRJ/Srbije u svakoj izjavi isticala da se kosovsko pitanje može rešiti samo tako da sve nacionalne manjine pristanu na dogovor.⁴⁴¹ Na pitanje da li je Milutinović 23. novembra 1999. godine obmanuo Narodnu skupštinu, Marković je odgovorio da je njegov govor naprosto odražavao ono što se dogodilo na razgovorima.⁴⁴²

213. Veće ovde podseća na svoju raniju konstataciju da su za neuspeh razgovora u Rambouilletu u krajnjoj liniji odgovorne obe strane.⁴⁴³ Prema tome, iz dokaza o Milutinovićevoj kritičnosti prema procesu u kasnijoj fazi pregovora ne sledi nužno zaključak da on nije želeo da se postigne sporazum i izbegne pretnja NATO. Dokazi prikazani gore u tekstu, posebno u kombinaciji s

⁴³⁵ Dok. pr. br. 1D32 (Stenografske beleške sa sednice Narodne skupštine, 23. mart 1999. godine), str. 29–30. V. takođe Ratko Marković, T. 13576 (14. avgust 2007. godine).

⁴³⁶ Ratko Marković, T. 13231 (9. avgust 2007. godine); dok. pr. br. 1D33 (Zaključci Narodne skupštine Republike Srbije usvojeni nakon razmatranja izveštaja delegacije o razgovorima u Rambouilletu i Parizu, 23. mart 1999. godine).

⁴³⁷ Wolfgang Petritsch, dok. pr. br. P2793 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 7228; V. takođe Ratimir Tanić, T. 6479–6480 (14. novembar 2006. godine).

⁴³⁸ Veton Surroi, dok. pr. br. P2361 (Izjava svedoka od 27. avgusta 2001. godine), str. 8.

⁴³⁹ Ratko Marković, T. 13225 (9. avgust 2007. godine).

⁴⁴⁰ Ratko Marković, T. 13225–13226 (9. avgust 2007. godine).

⁴⁴¹ Ratko Marković, T. 13226–13227 (9. avgust 2007. godine).

⁴⁴² Ratko Marković, T. 13229–13230 (9. avgust 2007. godine).

dokazima o kojima je bilo reči ranije u Odeljku V, takođe pokazuju da je odluka o tome da li da se prihvati sporazum u krajnjoj liniji bila u Miloševićim rukama i da, prema tome, ni Milutinović ni Šainović nisu bili ovlašćeni da donose suprotne odluke. Shodno tome, Veće se nije uverilo da izvedeni dokazi pokazuju da je Milutinović lično zauzimao opstruktivan stav kako bi obezbedio neuspeh pregovora. Dokaze je moguće tumačiti i tako da je on nastojao da postigne nagodbu koju bi vlasti SRJ/Srbije prihvatile.

g. Milutinovićevi kontakti s Rugovom

214. Tužilaštvo navodi da je Milutinović 1999. godine, za vreme NATO bombardovanja, bio svestan toga da se na Kosovu vrše razni zločini, između ostalog, putem svojih kontakata s predsednikom DSK Ibrahimim Rugovom.⁴⁴⁴ Pored toga, tužilaštvo tvrdi da su Milutinovićevi sastanci s Rugovom bili “deo propagandne kampanje s ciljem odvracanja pažnje od činjenja zločina” i diskreditovanja Rugove u očima albanskog stanovništva Kosova, a ne iskren pokušaj da se postigne sporazum.⁴⁴⁵ Odbrana, s druge strane, tvrdi da su Milutinovićevi sastanci s Rugovom predstavljali stvarni pokušaj da se ponovo uspostavi mir i obnove naponi da se postigne sporazum o samoupravi na Kosovu.⁴⁴⁶

215. Nije sporno da su Milutinović i Rugova 28. aprila 1999. godine održali sastanak u Prištini, na kojem je učestvovao i Ratko Marković. Marković je u svom svedočenju rekao da je sastanak protekao u konstruktivnoj atmosferi. Na kraju sastanka, Milutinović i Rugova su potpisali zajedničku izjavu, u kojoj su istakli potrebu da se odmah obnove i intenziviraju razgovori započeti između Vlade Republike Srbije i vođa albanskih političkih stranaka na Kosovu. Postignuta je i saglasnost o neophodnosti formiranja, pod promenjenim uslovima, privremenog izvršnog veća, koje bi vršilo funkciju privremene vlade do konstituisanja organa.⁴⁴⁷

216. Dokazi o tom sastanku sadržani su i u pismenoj izjavi svedoka pripremljenoj za potrebe suđenja u predmetu *Milošević*, koju je dao, sada pokojni, Rugova, kao i u transkriptu njegovog

---

⁴⁴³ V. Odeljak V.

⁴⁴⁴ Optužnica, par. 39(b).

⁴⁴⁵ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 591.

⁴⁴⁶ Milutinovićev završni pretresni podnesak, 15. jul 2008. godine, par. 272–276.

⁴⁴⁷ Ratko Marković, T. 13234–13235 (9. avgust 2007. godine); Jovan Kojić, dok. pr. br. 1D741 (Izjava svedoka od 27. jula 2007. godine), par. 48; dok. pr. br. P416 (Zajednička izjava koju su potpisali Rugova i Milutinović, 28. april 1999. godine).

svedočenja u tom predmetu.⁴⁴⁸ Pored toga, Veće je saslušalo Rugovino ličnog sekretara Adnana Merovcija.⁴⁴⁹ Njih dvojica su taj sastanak opisala nešto drugačije od Markovića.⁴⁵⁰

217. I Rugova i Merovci su posvedočili da su od 31. marta 1999. godine držani u kućnom pritvoru i da je Rugova tokom tog perioda bio, u suštini, prisiljen da se sastane prvo s Miloševićem, onda Šainovićem, a zatim s Ratkom Markovićem i Šainovićem zajedno.⁴⁵¹ Prema Merovcijevim rečima, Šainović je 13. aprila 1999. godine došao Rugovinoj kući i predložio da se Rugova sastane s Milutinovićem. Merovci je rekao da su oni u toj fazi već bili uvideli da je besmisleno da se opiru tim sastancima, pa je Rugova pristao. Sam Rugova je rekao da je na sastanak pristao samo zato što su ljudi koji su ga organizovali bili uporni i postajali agresivni. Dana 16. aprila 1999. godine Rugova i Merovci su odvezeni u Beograd, u zgradu Predsedništva, gde su se sastali s Milutinovićem i Šainovićem. Tamo su ih čekali novinari i fotografi.⁴⁵² Merovci je u svom svedočenju rekao da je Milutinović na sastanku govorio o potpunom jedinstvu Vlade i napravio izuzetak nazvavši Rugovu predsednikom Kosova mada takva funkcija nije bila predviđena Ustavom SRJ ili Ustavom Srbije.⁴⁵³ Prema Rugovinim rečima, reč je tokom sastanka vodio Milutinović.⁴⁵⁴ Kad mu je Rugova rekao za prisilno raseljavanje, nasilje i opresiju na Kosovu, Milutinović je odgovorio da je za to kriva međunarodna zajednica. U toku sastanka, njih trojica su izdala nepotpisano saopštenje za javnost. Rugova je u tom saopštenju rekao da Beograd mora da prihvati uslove koje je postavila međunarodna zajednica.⁴⁵⁵

---

⁴⁴⁸ Ibrahim Rugova, dok. pr. br. P2613 (Izjava svedoka od 24. aprila 1999. godine); dok. pr. br. P2612 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T).

⁴⁴⁹ Adnan Merovci, dok. pr. br. P2588 (Izjava svedoka od 12. aprila 2000. godine).

⁴⁵⁰ Ibrahim Rugova, dok. pr. br. P2613 (Izjava svedoka od 24. aprila 1999. godine); Adnan Merovci, dok. pr. br. P2588 (Izjava svedoka od 12. aprila 2000. godine), par. 17.

⁴⁵¹ Ibrahim Rugova, dok. pr. br. P2613 (Izjava svedoka od 24. aprila 1999. godine), str. 9; dok. pr. br. P2612 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 4225–4226; Adnan Merovci, dok. pr. br. P2588 (Izjava svedoka od 12. aprila 2000. godine), par. 52–66.

⁴⁵² Adnan Merovci, T. 8464–8465 (16. januar 2007. godine), dok. pr. br. P2588 (Izjava svedoka od 12. aprila 2000. godine), par. 68; dok. pr. br. 1D60 (Video-snimak sastanka održanog 16. aprila 1999. godine); Ibrahim Rugova, dok. pr. br. P2613 (Izjava svedoka od 24. aprila 1999. godine), str. 11; dok. pr. br. P2612 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 4234–4235. V. takođe Ljubivoje Joksić, T. 21993 (8. februar 2008. godine).

⁴⁵³ Adnan Merovci, T. 8465–8467 (16. januar 2007. godine), dok. pr. br. P2588 (Izjava svedoka od 12. aprila 2000. godine), par. 68.

⁴⁵⁴ Ibrahim Rugova, dok. pr. br. P2613 (Izjava svedoka od 24. aprila 1999. godine), str. 11; dok. pr. br. P2612 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 4234–4235.

⁴⁵⁵ Dok. pr. br. 1D607 (Saopštenje Milana Milutinovića za javnost, 16. april 1999. godine); dok. pr. br. P2612 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 4235. Rugova je smatrao da je, od svih funkcionera iz Vlade, Šainović bio najodgovorniji za Kosovo i da je imao “stvarnu vlast”. Šainović je nekoliko puta

218. Sledeći sastanak je održan 28. aprila 1999. godine u Prištini i prisustvovali su mu Rugova, Merovci, Milutinović, Šainović, Anđelković i Ratko Marković. Milutinović je tokom tog sastanka rekao da je video štetu koju je u Prištini prouzrokovao NATO, ali da ne može da razume zašto ljudi napuštaju grad. Merovci mu je na to rekao da ljudi odlaze zato što su isterani iz svojih domova i da su za to odgovorni uniformisani Srbi. Prema Merovcijevim rečima, Milutinović se tada okrenuo Šainoviću i upitao ga da li je to istina. Ovaj nije odgovorio, ali je napravio začuđen izraz lica. Merovciju je tokom sastanka postalo jasno da su funkcioneri SRJ/Srbije bili sve skloniji tome da njega i Rugovu puste da odu u inostranstvo. On je ranije, na jednom od prvih sastanaka, i samom Miloševiću rekao da oni žele da odu s Kosova kako bi mogli da se konsultuju s Rugovinim pomoćnicima i kolegama koji su već u inostranstvu. Kad je direktno pitan o tome, Milutinović je rekao Merovciju da će mu za odgovor trebati 24 sata. Trideset sati kasnije, Merovci je primio telefonski poziv i saopšteno mu je da se oni, da bi rešili to pitanje, moraju ponovo sastati s Miloševićem.⁴⁵⁶ Merovci je unakrsno ispitao o tom sastanku s Milutinovićem i prikazan mu je video-snimak Milutinovića i Rugove kako kasnije daju izjave novinarima. Rugova na snimku govori o novouspostavljenom poverenju između dve strane i želi da formira nove organe samouprave na Kosovu. Merovci je čvrsto ostao pri tvrdnji da su ti sastanci bili inscenirani u propagandne svrhe i da Rugova nije imao druge nego da im prisustvuje.⁴⁵⁷

219. U svojoj izjavi i svedočenju u predmetu *Milošević*, i Rugova je potvrdio da je krajem aprila 1999. godine Milutinović došao u Prištinu i da su se njih dvojica tamo sastala. Strane su na “zahtev Beograda” izdale potpisani dokument, u kojem su izjavile da se direktni razgovori između Vlade Srbije i albanskih političkih stranaka na Kosovu moraju obnoviti i intenzivirati kako bi se postigao politički sporazum kojim se Kosovu daje široka samouprava, uz garanciju ravnopravnosti svih građana i poštovanje suvereniteta i teritorijalnog integriteta Jugoslavije.⁴⁵⁸ Pored toga, u toj izjavi se kaže da je postignuta saglasnost o formiranju privremenog izvršnog veća na Kosovu, koje bi vršilo funkciju privremene vlade.⁴⁵⁹ Rugova je rekao da nije želeo da potpiše tu izjavu i da nije

---

tokom NATO bombardovanja obavestavao Rugovu da mora da se sastane s nekim, između ostalog, s Milutinovićem. V. Ibrahim Rugova, dok. pr. br. P2613 (Izjava svedoka od 24. aprila 1999. godine), str. 12; dok. pr. br. P2612 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 4236.

⁴⁵⁶ Adnan Merovci, T. 8468–8474 (16. januar 2007. godine), dok. pr. br. P2588 (Izjava svedoka od 12. aprila 2000. godine), par. 58–59, 72.

⁴⁵⁷ Adnan Merovci, T. 8502–8509 (17. januar 2007. godine). V. takođe Ljubivoje Joksić, T. 21993–21995 (8. februar 2008. godine).

⁴⁵⁸ Ibrahim Rugova, dok. pr. br. P2612 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 4236–4237.

⁴⁵⁹ Ibrahim Rugova, dok. pr. br. P2612 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 4251.

učestvovao u njenom sastavljanju, ali da je na kraju popustio.⁴⁶⁰ On je takođe rekao da se u vreme kad su davane te izjave osećao kao zarobljenik.⁴⁶¹ Rugova je zaključio da smatra da je svrha tih razgovora i datih izjava bila raspirivanje političkog sukoba unutar albanske zajednice na Kosovu i njegovo diskreditovanje u očima albanske javnosti na Kosovu.⁴⁶²

220. Prilikom razgovora s tužilaštvom, Milutinović je i sam govorio o tom poslednjem sastanku i potvrdio da je Rugova došao da se vidi s njim u Beogradu. On je takođe rekao da ga je Rugova zamolio da mu pomogne da ode iz zemlje zbog fizičke opasnosti koja mu pretila od drugih kosovskih Albanaca.⁴⁶³ Milutinoviću je izneta tvrdnja da je Rugova došao protiv svoje volje. On je to poricao i ponovio da je albanska opozicija na Kosovu pokušala da izvrši atentat na Rugovu i da je ovaj zato želeo da se priključi drugim članovima svoje stranke koji su napustili zemlju. Milutinović je tvrdio da Rugova nikada nije pomenuo da tom sastanku prisustvuje protiv svoje volje. On je čak u toku sastanka Milutinoviću predao poklon.⁴⁶⁴ Milutinović je takođe rekao da je, nakon što je Rugova izrazio želju da ode u Italiju, on lično nazvao italijanskog ministra inostranih poslova i zamolio ga da to organizuje. Zahvaljujući tome, Italijani su prihvatili Rugovu i poslali po njega avion.⁴⁶⁵

221. Veće je ranije konstatovalo da je Rugova u aprilu 1999. godine zaista bio u kućnom pritvoru u Prištini.⁴⁶⁶ Međutim, za razliku od Šainovića i Joksića koji su s njim češće kontaktirali i posećivali ga kod kuće, Milutinovićeve kontakti s Rugovom su se sastojali od dva sastanka, jednog u Beogradu i jednog u Prištini u zgradi pokrajinskih vlasti. Sastanak u Beogradu je održan u trenutku kada su Rugova i Merovci uvideli da nema smisla opirati se onima koji su te sastanke organizovali. Sastanak u Prištini je zatim protekao u znaku organizacije Rugovinog odlaska u Italiju, koji je na kraju obezbedio Milutinović. Shodno tome, iako je moguće da je Milutinović znao za Rugovin kućni pritvor i situaciju u kojoj se nalazi, nipošto nije jasno da je to bilo tako. Veće je steklo utisak da su ti pregovori s Rugovom predstavljali propagandni pokušaj da se stvori utisak o

---

⁴⁶⁰ Ibrahim Rugova, dok. pr. br. P2612 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 4251–4252.

⁴⁶¹ Ibrahim Rugova, dok. pr. br. P2612 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 4283.

⁴⁶² Ibrahim Rugova, dok. pr. br. P2613 (Izjava svedoka od 24. aprila 1999. godine), str. 12, dok. pr. br. P2612 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 4256.

⁴⁶³ Dok. pr. br. P604 (Razgovor Milana Milutinovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 41–45.

⁴⁶⁴ Dok. pr. br. P604 (Razgovor Milana Milutinovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 212–216.

⁴⁶⁵ Dok. pr. br. P604 (Razgovor Milana Milutinovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 40–41.

⁴⁶⁶ V. Odeljak VII.J.

stalnom nastojanju da se pregovara s kosovskim Albancima, koji je imao za cilj da se obezbedi prestanak NATO bombardovanja.

3. Položaj Milutinovića kao člana SPS

222. Tužilaštvo navodi da je Milutinović, kao visokopozicionirani član SPS, imao uticaj na događaje na Kosovu i da je sprovodio politiku koju je utvrđivao Milošević.⁴⁶⁷ Milutinovićeve odbrana, s druge strane, tvrdi da je Milutinović bio samo član Glavnog odbora stranke, a ne Izvršnog odbora, i da u periodu na koji se odnosi Optužnica nikad nije imao nikakve važne funkcije u stranci.⁴⁶⁸ Veće upućuje na svoje ranije konstatacije u vezi s Milutinovićevim funkcijama u stranci i činjenicu da je on zaista bio član Glavnog odbora.⁴⁶⁹

223. Da bi ocenilo Milutinovićeve aktivnosti u stranci, Veće je proučilo zapisnike s nekoliko različitih sednica SPS kojima je Milutinović prisustvovao. Na primer, on je 10. juna 1998. godine prisustvovao 16. sednici Glavnog odbora SPS, zajedno sa, između ostalih, Miloševićem, Šainovićem, Anđelkovićem, Minićem i Kertesom. Bila je to sednica na kojoj je SPS odlučio da Anđelkovića, Minića i Matkovića pošalje na Kosovo kako bi tamo koordinirali političku aktivnost stranke. U zapisniku se ne pominje da je Milutinović na toj sednici uzimao reč.⁴⁷⁰

224. Dušan Matković, član Radne grupe za Kosovo, posvedočio je da se ta grupa 25. juna 1998. godine vratila u Beograd na sastanak s Miloševićem, gde je Miloševiću, Milutinoviću i Šainoviću podnela izveštaj o svojim razgovorima s članovima SPS na Kosovu. Prema Matkovićevim rečima, Milutinović tokom sastanka nije ništa govorio.⁴⁷¹

225. Veće je u ovom predmetu prihvatilo i zapisnike sa četiri sednice Izvršnog odbora SPS kojima je Milutinović prisustvovao, ne kao član Odbora, nego u svojstvu predsednika Srbije. Na sednici održanoj 22. septembra je zaključeno da se situacija na Kosovu normalizuje.⁴⁷² Na toj

---

⁴⁶⁷ Optužnica, par. 35(g).

⁴⁶⁸ Milutinovićev završni pretresni podnesak, 15. jul 2008. godine, par. 126.

⁴⁶⁹ V. Odeljak IV.

⁴⁷⁰ Dok. pr. br. P1012 (Zapisnik sa 16. sednice Glavnog odbora SPS, 10. jun 1998. godine), str. 6–8.

⁴⁷¹ Duško Matković, T. 14590–14591 (29. avgust 2007. godine), T. 14633–14634 (30. avgust 2007. godine), dok. pr. br. P2913 (Izjava svedoka od 10. februara 2003. godine), str. 7–8. V. takođe Milomir Minić, T. 14744–14745 (31. avgust 2007. godine).

⁴⁷² Milan Jovanović, T. 14163–14165 (22. avgust 2007. godine); dok. pr. br. 2D56 (Zapisnik sa 88. sednice Izvršnog odbora SPS, 22. septembar 1998. godine).

sednici je, u suštini, saopšteno i rezimirano šta je urađeno po zaključcima koje je Glavni odbor doneo 10. juna 1998. godine. Nakon toga su aktivnosti Radne grupe na Kosovu smanjene.⁴⁷³

226. Dana 14. oktobra 1998. godine Milutinović je prisustvovao još jednoj sednici Izvršnog odbora, na kojoj je u uvodnom izlaganju govorio o značaju Sporazuma Holbrooke-Milošević, kao i zadacima koji predstoje. Za Izvršni odbor, dolazak VMK OEBS je značio da je trajno uklonjena pretnja upotrebe sile.⁴⁷⁴

227. Na sednici održanoj 27. oktobra 1998. godine, Milutinović je, zajedno sa Šainovićem, Anđelkovićom, Minićem i Živadinom Jovanovićem, razgovarao o sprovođenju Sporazuma Holbrooke-Milošević. Oni su prisutne informisali o nedavnim razgovorima Miloševića i predstavnika međunarodne zajednice u vezi sa sprovođenjem Sporazuma. Usledio je razgovor o do tada preduzetim koracima u vezi sa sprovođenjem Sporazuma i obavezom svih državnih organa da i dalje organizovano preduzimaju takve korake. Govornici su ukazali na moguće posledice olakog shvatanja sprovođenja Sporazuma, naglasivši potrebu da svi organi i institucije zaduženi za njegovo sprovođenje hitno preduzmu potrebne mere i donesu konkretne planove. Odbor je zatim istakao značaj jačanja i učvršćivanja “srpskog nacionalnog korpusa na Kosovu” i potrebu ulaganja najvećih mogućih napora da se “uđe” među pripadnike albanske nacionalne manjine kako bi se oni uključili u sve oblasti života i delovanja na Kosovu, kao i da se povrati međusobno poverenje.⁴⁷⁵

228. Druga sednica Izvršnog odbora kojoj je Milutinović prisustvovao održana je 3. juna 1999. godine. Milutinović je na toj sednici podneo izveštaj o predlogu plana za okončanje kampanje NATO, koji su pripremili Černomirdin i Ahtisaari. On je dao detaljna objašnjenja i komentare pojedinačnih odredbi tog plana. Posle sednice, Izvršni odbor je dao uputstvo poslanicima SPS u Narodnoj skupštini da podrže plan.⁴⁷⁶

229. Milutinoviću je prilikom razgovora s tužilaštvom postavljeno pitanje da li je za vreme rata imao privatne sastanke s Miloševićem i drugima. On je priznao da je održano nekoliko sastanaka na

---

⁴⁷³ Milan Jovanović, T. 14166–14167 (22. avgust 2007. godine); dok. pr. br. 2D77 (Zapisnik sa 89. sednice Izvršnog odbora SPS, 14. oktobar 1998. godine).

⁴⁷⁴ Milan Jovanović, T. 14167–14168 (22. avgust 2007. godine); dok. pr. br. 2D77 (Zapisnik sa 89. sednice Izvršnog odbora SPS, 14. oktobar 1998. godine).

⁴⁷⁵ Milan Jovanović, T. 14169–14171 (22. avgust 2007. godine); dok. pr. br. 2D88 (Zapisnik sa 90. sednice Izvršnog odbora SPS, 27. oktobar 1998. godine), str. 2, 3.

⁴⁷⁶ Dok. pr. br. 2D259 (Zapisnik sa 107. sednice Izvršnog odbora SPS, 3. jun 1999. godine), str. 1–2.

kojima su učestvovali članovi SPS i rekao da su to obično bili manji sastanci Izvršnog odbora koji su se uglavnom ticali pitanja snabdevanja, funkcionisanja industrije, itd.⁴⁷⁷

230. Naposljetku, tužilaštvo se u velikoj meri oslanja na dopis koji je Milutinoviću 19. juna 1998. godine uputio predsednik Pokrajinskog odbora SPS Kosova Vojislav Živković.⁴⁷⁸ Živković je u tom dopisu opisao položaj Srba na Kosovu i rekao da sve vojno sposobne Srbe u Pokrajini treba formacijski organizovati, naoružati i staviti u funkciju odbrane Kosova. Kad je taj dopis pokazan Kojiću, on je rekao da je Milutinović, nakon što ga je pročitao, izdao nalog osoblju da ga arhivira, što je odmah i učinjeno. Prema Kojićevim rečima, to je značilo da se u vezi s dopisom ništa ne preduzima. Kojić je objasnio da je bilo opšte poznato da je Milutinović bio u lošim odnosima s čitavim rukovodstvom SPS na Kosovu jer ga je kritikovao tokom predizborne kampanje 1997. godine.⁴⁷⁹ Milan Jovanović, visokopozicionirani član stranke koji je prisustvovao i sednicama Izvršnog odbora i sednicama Glavnog odbora SPS, u svom svedočenju je rekao da se ni na jednoj od tih sednica nikada nije razgovaralo o naoružavanju srpskog stanovništva i da je stav stranke bio jasan: suverenitet ne mogu da brane pojedinci, već se odbrana mora prepustiti policiji i vojsci.⁴⁸⁰ Veće ovde podseća na svoje konstatacije u vezi s naoružavanjem nealbanskog stanovništva Kosova i napominje da je prvo naređenje za takvo naoružavanje izdato već 21. maja 1998. godine, pre dopisa o kojem je ovde reč.⁴⁸¹

231. Pošto je razmotrilo gorepomenuti materijal, Veće konstatuje da je Milutinović bio član Glavnog odbora, koji se sastojao od najviše 250 članova SPS.⁴⁸² On je 1998. godine takođe učestvovao u radu četiri sednice Izvršnog odbora, u svojstvu predsednika Republike i u svrhu podnošenja izveštaja o raznim međunarodnim sporazumima zaključenim u ime SRJ. On je i sam priznao da je za vreme rata prisustvovao jednom broju sednica Izvršnog odbora, ali je rekao da su se one ticale pitanja vezanih za snabdevanje i funkcionisanje industrije za vreme bombardovanja. Prema tome, Veću je predočeno veoma malo dokaza o Milutinovićem uticaju unutar stranke ili van nje, a predočeni su mu i neki neosporavani dokazi koji pokazuju da je bio u lošim odnosima sa članovima SPS na Kosovu.

---

⁴⁷⁷ Dok. pr. br. P604 (Razgovor Milana Milutinovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 101–103.

⁴⁷⁸ Dok. pr. br. P2828 (Dopis Vojislava Živkovića upućen Milanu Milutinoviću, 19. jun 1998. godine).

⁴⁷⁹ Jovan Kojić, dok. pr. br. 1D741 (Izjava svedoka od 27. jula 2007. godine), par. 98.

⁴⁸⁰ Milan Jovanović, T. 14216–14218 (22. avgust 2007. godine).

⁴⁸¹ Dok. pr. br. P1259 (Naredba Uprave za odbranu Priština, 21. maj 1998. godine), str. 1; Božidar Filić, T. 24013 (10. mart 2008. godine). V. takođe Odeljak VIII.B.

⁴⁸² V. Odeljak IV.

4. Milutinovićev odnos i kontakti s predsjednikom SRJ Miloševićem

232. Tužilaštvo navodi da je Milutinović bio Miloševićev blizak saradnik i tu tvrdnju potkrepljuje pozivajući se prevashodno na Petritschev iskaz o pregovorima u Parizu.⁴⁸³

233. Milutinović je tokom razgovora s tužilaštvom objasnio da on nije bio u bliskim odnosima s Miloševićem i da se za Predsedništvo Srbije kandidovao samo zato što je SPS bio potreban neko ko bi bio protivkandidat Vojislavu Šešelju i njegovoj stranci. On je takođe rekao da je za vreme kampanje NATO mnogo puta dolazio u sukob s Miloševićem.⁴⁸⁴ Milutinović je objasnio da je Milošević 99 posto vremena s ljudima radio pojedinačno, čime je sugerisao da on nije mogao da zna o čemu je Milošević razgovorao s drugim funkcionerima.⁴⁸⁵ Kako je naveo Kojić, Milutinović se 1998. godine s Miloševićem sastajao otprilike jedanput mesečno.⁴⁸⁶ Milošević je Kabinet predsednika posetio dvaput, jednom 1998. i jednom 2000. godine, kada je došao na prijem povodom Dana državnosti Srbije 28. marta.⁴⁸⁷

234. Milutinoviću je prilikom razgovora postavljeno pitanje da li se za vreme NATO bombardovanja sastajao s Miloševićem i Ojdanićem zajedno. On je odgovorio da se u tom periodu s njima sastao otprilike jedan do tri puta i rekao da su se ti sastanci ticali njegovog rada na uklanjanju opasnih materijala iz fabrika koje su bile ciljevi NATO.⁴⁸⁸ Takođe je poricao da je prisustvovao nekom sastanku s Miloševićem na kojem je ovaj govorio o VJ i njegovim akcijama na Kosovu, pošto je on (Milutinović) bio zadužen za civilne probleme u vezi sa snabdevanjem.⁴⁸⁹

235. Pored toga, Milošević je za vreme kampanje NATO često sazivao polučasovne sastanke s jednim brojem funkcionera, među kojima su bili Milutinović, predsednik Vlade SRJ i ministar odbrane, kako bi se javnosti pokazalo da su svi ti ljudi za vreme krize još uvek u zemlji. To su bili javni sastanci u Belom dvoru, gde je u tim prilikama bilo više ljudi, kao i novinara koji su ih fotografisali. Milutinović je na tim sastancima informisan o situaciji, ali jako uopšteno jer je za "borbe" bio zadužen načelnik Štaba Vrhovne komande, koji je izveštaje podnosio samo predsedniku SRJ. Informacije koje je Milutinović dobijao na tim sastancima uglavnom su se ticale

---

⁴⁸³ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 564–565.

⁴⁸⁴ Dok. pr. br. P604 (Razgovor Milana Milutinovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 1–5.

⁴⁸⁵ Dok. pr. br. P604 (Razgovor Milana Milutinovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 7–8.

⁴⁸⁶ Jovan Kojić, dok. pr. br. 1D741 (Izjava svedoka od 27. jula 2007. godine), par. 33.

⁴⁸⁷ Jovan Kojić, dok. pr. br. 1D741 (Izjava svedoka od 27. jula 2007. godine), par. 29.

⁴⁸⁸ Dok. pr. br. P604 (Razgovor Milana Milutinovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 69.

⁴⁸⁹ Dok. pr. br. P604 (Razgovor Milana Milutinovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 122–128.

štete prouzrokovane NATO bombardovanjem.⁴⁹⁰ Kasnije u toku razgovora se pokazalo da je, počev od 25. marta, održano ukupno 12 takvih sastanaka. Od toga su tri održana u martu, pet u aprilu i četiri u maju. Fotografije s tih sastanaka objavljene su u *Politici*.⁴⁹¹

236. Na pitanje da li je tim sastancima ikad prisustvovao neki predstavnik Ministarstva unutrašnjih poslova, Milutinović je rekao da misli da nije, ali da se to može proveriti u člancima koji su tada objavljeni u *Politici*.⁴⁹² On je takođe rekao da se na tim sastancima nije razgovaralo o akcijama VJ ili MUP na Kosovu jer je bilo malo vremena i niko iz tih struktura nije bio prisutan. O VJ se razgovaralo samo uopšteno, u vezi s odbranom zemlje od napada NATO, uključujući civilnu odbranu, zbog čega je tim sastancima prisustvovao ministar odbrane.⁴⁹³ Na pitanje da li to znači da OVK nije smatran problemom, on je odgovorio da je OVK smatran velikim problemom, ali da se o njemu nije razgovaralo na tim konkretnim sastancima jer su im prisustvovali ljudi koji nisu bili za to nadležni.⁴⁹⁴

237. O pomenutim sastancima je govorio i Milomir Minić. On je potvrdio da su se za vreme kampanje NATO razni ljudi iz rukovodstva SRJ i Srbije sastajali s Miloševićem. Među njima su bili Milutinović, Momir Bulatović (predsednik Vlade SRJ), Pavle Bulatović (ministar odbrane SRJ), Živadin Jovanović (ministar inostranih poslova SRJ) i predsednici skupština SRJ i Srbije, od kojih je jedan bio Minić. Prema njegovim rečima, svrha tih sastanaka je bila da se svi prisutni obaveste o situaciji u zemlji i, pošto su sastanci snimani i prikazivani na državnoj televiziji, da se javnosti pokaže da je rukovodstvo još u zemlji. Sastanci su održavani u Belom dvoru i trajali su otprilike pola sata.⁴⁹⁵ Minić je u svom svedočenju takođe rekao da je prvom od tih sastanaka prisustvovao Ojdanić, ali nije mogao da se seti da li su on, ili neki drugi predstavnici VJ ili MUP, prisustvovali i drugim sastancima. On je takođe poricao da su oni ikada razgovarali o pitanjima vezanim za odbranu; u stvari, razgovaralo se o problemima vezanim za snabdevanje, električnu energiju i pitanje obnove zemlje.⁴⁹⁶

---

⁴⁹⁰ Dok. pr. br. P604 (Razgovor Milana Milutinovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 68–79.

⁴⁹¹ Dok. pr. br. P604 (Razgovor Milana Milutinovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 86–87, 98.

⁴⁹² Dok. pr. br. P604 (Razgovor Milana Milutinovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 101.

⁴⁹³ Dok. pr. br. P604 (Razgovor Milana Milutinovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 128–131.

⁴⁹⁴ Dok. pr. br. P604 (Razgovor Milana Milutinovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 131–135.

⁴⁹⁵ Milomir Minić, T. 14758–14761 (31. avgust 2007. godine).

⁴⁹⁶ Milomir Minić, T. 14761–14762 (31. avgust 2007. godine).

238. Milutinović je pitan i o svom privatnom odnosu s Miloševićem. On je objasnio da je među njima postojalo privatno neslaganje “zbog njegovog [Milutinovićevog] privatnog neodobravanja za vreme rata” i da je on zbog toga za vreme rata prisustvovao samo kraćim javnim sastancima pomenutim gore u tekstu. On je objasnio da je, dok je u javnosti vladao utisak da je on blizak Miloševiću, stvarnost bila drugačija jer je Milošević teško gutao mnoge neugodne stvari koje mu je Milutinović govorio. On je zbog toga posle Rambouilleta pao u nemilost, iako je i dalje uživao popularnost u javnosti.⁴⁹⁷ Na pitanje da li je nekome rekao za to razmimoilaženje, Milutinović je odgovorio da je rekao svojoj ženi. On nije želeo da kaže kakva je bila priroda tog neslaganja (i njegovog neodobravanja), ali je rekao da se nije radilo o politici. Radilo se o privatnim stvarima i nečem što ga je jako uvredilo.⁴⁹⁸

239. Na osnovu gorepomenutih dokaza, uključujući one koje je predočio Petritsch, Veće nije steklo jasan utisak da je Milošević imao blizak privatni ili profesionalni odnos s Miloševićem. Za razliku od Šainovića, koga su mnogi smatrali Miloševićevim najbližim saradnikom, Milutinović je bio ređe u kontaktu s Miloševićem. Takođe, za razliku od situacije u vezi sa Šainovićem, Veću nisu predočeni dokazi koji upućuju na to da su se njih dvojica sastajala u odsustvu drugih visokih funkcionera iz vlasti SRJ/Srbije.

5. Milutinovićevo stanje svesti u vezi s Kosovom i kosovskim Albancima

240. Tužilaštvo tvrdi da je Milutinović delio nameru ostvarenja zajedničkog cilja da se kažnjivim sredstvima promeni etnička ravnoteža na Kosovu i da je davao izjave u tom smislu.⁴⁹⁹ Milutinovićeva odbrana, s druge strane, tvrdi da je Milutinović bio opredeljen za iznalaženje mirnog rešenja problema na Kosovu. On je podržavao stav koji je iznela Narodna skupština Srbije, i kasnije Vlada SRJ, da koren problema leži u albanskom separatizmu i korišćenju terorizma da se ostvari cilj otcepljenja i da se uvek mora praviti razlika između pripadnika OVK i kosovskih Albanaca koji žele da žive u miru u okviru SRJ.⁵⁰⁰

241. U prilog svojoj tvrdnji, tužilaštvo se poziva na Petritschev iskaz da se seća sastanka s delagacijom SRJ/Srbije na kojem su članovi delegacije izneli komentar u smislu da bi

---

⁴⁹⁷ Dok. pr. br. P604 (Razgovor Milana Milutinovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 148–149.

⁴⁹⁸ Dok. pr. br. P604 (Razgovor Milana Milutinovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 156.

⁴⁹⁹ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 28. jul 2008. godine (javna verzija), par. 618–629.

⁵⁰⁰ Milutinovićev završni pretresni podnesak, 15. jul 2008. godine, par. 170–174.

“[b]ombardovanje Srbije [...] dovelo do masakra”.⁵⁰¹ U svojoj izjavi svedoka i svedočenju u predmetu *Milošević*, Petritsch je tu izjavu pripisao Štambuku. Međutim, u svedočenju tokom glavnog ispitivanja pred Većem, on je naveo da je to zapravo rekao Milutinović. Prilikom unakrsnog ispitivanja, Petritsch je tvrdio da su to izjavili i Štambuk i Milutinović, ali je rekao da se, u stvari, ne seća Milutinovića kako to kaže. Čak i kad su ga na to podsetili upućivanjem na Milutinovićev komentar u njegovom dopisu, on nije mogao da se seti da je Milutinović izgovorio te reči. Međutim, s obzirom na okolnosti u kojima se odvijao taj sastanak i način na koji su pravljene izveštaji o sadržaju takvih sastanaka, on je bio ubeđen da je taj komentar tačno zabeležen. Na dalje insistiranje u vezi s tim pitanjem, Petritsch je izjavio da su taj komentar o mogućem masakru dali i Štambuk i Milutinović.⁵⁰² Rekao je da dotični komentar, po njegovom mišljenju, znači da će, ako NATO izvrši bombardovanje, snage SRJ/Srbije izvršiti masakr nad kosovskim Albancima i takođe objasnio da je to logičan zaključak jer, kad bi počelo bombardovanje, u zemlji ne bi bilo međunarodnih posmatrača.⁵⁰³

242. Budući da su u Petritschevoj prvobitnoj izjavi i njegovom svedočenju u predmetu *Milošević* te reči pripisane Štambuku i budući da on, čak i kad je svedočio pred ovim Većem, nije mogao da se seti da ih je izgovorio Milutinović, Veće ne može da se osloni na ovaj iskaz. Pored toga, Ratko Marković je posvedočio da je prisustvovao svim sastancima kojima je prisustvovao Milutinović i da ga nikad nije čuo da kaže da bi bombardovanje Srbije dovelo do masakra na Kosovu.⁵⁰⁴

243. Tužilaštvo se poziva i na iskaz Ibrahima Rugove da je, kad je saopštio Milutinoviću da ljudi odlaze s Kosova, ovaj odgovorio da je za to kriva međunarodna zajednica. Međutim, taj iskaz je prihvaćen na osnovu pravila *92quater* i nije potkrepljen nikakvim drugim dokazima, zbog čega se na njega nije moguće osloniti da bi se dokazala Milutinovićevo dela i ponašanje.

244. Naposletku, tužilaštvo tvrdi da se Milutinovićevo stanje svesti može videti iz činjenice da se on nije ogradio od izjava koje su u njegovom prisustvu davali Milošević ili članovi SPS. U prilog

---

⁵⁰¹ Wolfgang Petritsch, dok. pr. br. P2792 (Izjava svedoka od 9. juna 1999. godine), str. 3; dok. pr. br. P562 (Dopis austrijske ambasade, 20. februar 1999. godine), str. 2.

⁵⁰² Wolfgang Petritsch, T. 10727–10730 (28. februar 2007. godine), T. 10876–10888, T. 10958–10959 (2. mart 2007. godine), dok. pr. br. P2793 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 7232–7233; dok. pr. br. P562 (Dopis austrijske ambasade, 20. februar 1999. godine), str. 2; Jan Kickert, T. 11249–11251 (7. mart 2007. godine).

⁵⁰³ Wolfgang Petritsch, T. 10728 (28. februar 2007. godine), T. 10879 (2. mart 2007. godine), dok. pr. br. P2792 (Izjava svedoka od 9. juna 1999. godine), str. 3. Ibrahim Rugova je posvedočio da mu je Milutinović, kad mu je rekao za situaciju i nasilje na Kosovu, odgovorio da je to posledica aktivnosti međunarodne zajednice. Ibrahim Rugova, dok. pr. br. P2612 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 4235.

⁵⁰⁴ Ratko Marković, T. 13226–13227 (9. avgust 2007. godine), T. 13565 (14. avgust 2007. godine).

tome, tužilaštvo upućuje na jedan incident o kojem je govorio Klaus Naumann, do kojeg je došlo nakon što je postignut Sporazum Clark-Naumann. Kao što je opisano u Odeljku V, posle potpisivanja tog sporazuma, strane su započele dalje pregovore o tome kako ostvariti bolje odnose između Srba i kosovskih Albanaca. Prema Naumannovim rečima, na plenarnoj sednici kojoj je prisustvovao i Milutinović, izneti su komentari o visokom natalitetu kod kosovskih Albanaca. Pored toga, Milošević je kasnije, u Milutinovićevom prisustvu, rekao da su svi kosovski Albanci kriminalci, ubice i silovatelji i da će u proleće 1999. godine imati rešenje za taj problem. Kad je pitan o kakvom se rešenju radi, odgovorio je da će ih skupiti i pobiti kao što je urađeno u Drenici posle Drugog svetskog rata.⁵⁰⁵ Prema Naumannovim rečima, ta izjava nije izazvala nikakvu reakciju kod onih koji su je čuli jer je “[t]o, u većini slučajeva, bilo njihovo uobičajeno ponašanje: ne bi ništa rekli kad je [Milošević] govorio”.⁵⁰⁶ Prilikom svedočenja pred Većem, Naumann se takođe setio da je Milošević upotrebio reči “konačno rešenje”, ali nije umeo da objasni Veću zašto to nije pomenuo ranije, bilo prilikom davanja izjave bilo prilikom davanja iskaza u predmetu *Milošević*.⁵⁰⁷

245. Tužilaštvo se poziva i na 16. sednicu Glavnog odbora SPS, održanu 16. juna 1998. godine, na kojoj je Minić rekao sledeće:

Ako naši drugovi kažu da je leto to psihološko iskušenje za naš narod, otići ili ostati, moramo odgovoriti na taj problem tako uspešno da naš narod ostane. Srbi i Crnogorci na Kosovu i Metohiji u današnjem broju, a sutra u još većem, to je jedina trajna i prava odbrana Kosova i Metohije sa stanovišta nacionalnog i državnog interesa. Ljudi danas jesu zabrinuti, mnogo su zabrinuti. Neki odlaze. Naša je odgovornost da preduzetim merama i njihovim stvarnim efektima ohrabrimo ljude da će Kosovo ostati naše i da je njihovo mesto tamo.⁵⁰⁸

Međutim, Veće napominje da je to bila duga sednica, tokom koje je Minić rekao mnogo stvari, između ostalog, da je cilj stranke da integriše albansko stanovništvo Kosova u institucije Srbije, da afirmiše sve koji žive na Kosovu, da smanji napetosti, da obezbedi da se uvek pravi razlika između “terorista i terorizma, na jednoj, i pripadnika albanske nacionalne manjine, na drugoj strani,” i da ističe stav da su kosovski Albanci sastavni i neotuđivi deo Srbije.⁵⁰⁹

⁵⁰⁵ Klaus Naumann, T. 8259–8260 (13. decembar 2006. godine), dok. pr. br. P1767 (Beleške s razgovora s predstavnicima Tužilaštva), par. 24, dok. pr. br. P2561 (List s dopunskim informacijama, 7. decembar 2006. godine), *e-court*, str. 2, dok. pr. br. P2512 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 6989–6992.

⁵⁰⁶ Klaus Naumann, T. 8258–8263 (13. decembar 2006. godine).

⁵⁰⁷ Klaus Naumann, T. 8259–8263 (13. decembar 2006. godine).

⁵⁰⁸ Dok. pr. br. P1012 (Zapisnik sa 16. sednice Glavnog odbora SPS, 10. jun 1998. godine), str. 21.

⁵⁰⁹ Dok. pr. br. P1012 (Zapisnik sa 16. sednice Glavnog odbora SPS, 10. jun 1998. godine), str. 30.

246. Tužilaštvo je takođe ponudilo kao dokaz tri dopisa upućena Milutinoviću, u kojima se raspravlja o broju kosovskih Albanaca na Kosovu i na osnovu kojih se, prema tvrdnji tužilaštva, može zaključiti da je Milutinović podržavao mere koje su imale za cilj prikrivanje informacija o tom broju.⁵¹⁰ Izvođenje takvog zaključka iz tih dopisa iziskivalo bi, po mišljenju Veća, veliko učitavanje, što je možda uvidelo i tužilaštvo jer se kasnije, u svom završnom podnesku, nije na njih pozvalo.

247. S druge strane, Veću su predočeni dokazi da je Milutinović iznosio i suprotan stav. Na primer, na sastanku koji je 5. novembra 1998. godine održan u zgradi Štaba MUP na Kosovu, Milutinović je rekao prisutnima da treba da insistiraju “na zajedništvu sa Albancima”.⁵¹¹ Takav stav je bio u skladu sa zaključkom Narodne skupštine, koji je kasnije usvojila Vlada SRJ, u kojem je Skupština istakla činjenicu da postoji jasna razlika između pripadnika OVK i onih kosovskih Albanaca koji su spremni da u miru žive s drugim građanima SRJ i Srbije i insistirala na postizanju rešenja putem mirnog dijaloga.⁵¹² Pored toga, ako se vratimo na Milutinovićeve pokušaje pregovora s kosovskim Albancima i njegove izjave u Rambouilletu, u svima njima je isticano njegovo opredeljenje za mirno rešavanje problema i proširenu autonomiju za Kosovo.⁵¹³

248. Veće smatra da je velik broj gorenavedenih dokaza koje je tužilaštvo koristilo za dokazivanje Milutinovićevog stanja svesti nedovoljno pouzdan. Ostaju dokazi iz kojih sledi da se Milutinović nije ogradio od Miloševićevih i Minićevih reči. Što se tiče Miloševićeve izjave u vezi sa Drenicom, Veće je odlučilo da nije primereno da Milutinoviću pripisuje neku nameru na osnovu toga što je bio prisutan kad je Milošević iznosio te komentare, u kojima možda jeste, a možda i nije pomenuo “konačno rešenje”, jer se, imajući u vidu ukupne okolnosti, ne može reći da činjenica da Milutinović u vezi s tim komentarima nije ništa učinio ukazuje na njegovo odobravanje. Veće je još manje spremno da zaključke o Milutinovićevom stanju svesti izvede na osnovu Minićevih komentara na sastanku SPS, posebno u svetlu činjenice da je Minićeva izjava koju je tužilaštvo koristilo činila deo mnogo dužeg govora, koji je sadržao i pomirljivu retoriku.

---

⁵¹⁰ Treći zahtev tužilaštva za prihvatanje dokumenata neposredno u sudnici, podnet 16. marta 2007. godine, par. 17; dok. pr. br. P2842 (Dopis Vladana Kutlešića upućen Zoranu Jovanoviću, 6. oktobar 1998. godine); dok. pr. br. P2843 (Dopis Milovana Živkovića upućen Milutinoviću, 12. januar 1999. godine); dok. pr. br. P2844 (Dopis Mileve Žižić upućen Borislavu Mitroviću, 17. februar 1999. godine).

⁵¹¹ Dok. pr. br. P2805 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP u Prištini, 5. novembar 1998. godine), str. 5.

⁵¹² Dok. pr. br. 1D202 (Zaključci Narodne skupštine, 28. septembar 1998. godine); dok. pr. br. 2D268 (Saopštenje Vlade SRJ, 28. septembar 1998. godine); dok. pr. br. 2D70 (Izveštaj Ministarstva za inostrane poslove SRJ o 21. sednici Vlade SRJ, 28. septembar 1998. godine).

⁵¹³ V., na primer, dok. pr. br. 1D83 (Izjava predsednika Republike Srbije Milana Milutinovića u Prištini, 7. april 1998); dok. pr. br. 1D45 (Saopštenje Milana Milutinovića za javnost), str. 2; dok. pr. br. 1D586 (Konferencija za štampu koju je Milutinović održao u Parizu, 23. februar 1999. godine), str. 3.

6. Milutinovićevo znanje o događajima na Kosovu

249. Tužilaštvo tvrdi da je Milutinović znao za zločine koje su snage SRJ/Srbije činile na Kosovu, kako 1998. godine tako i u periodu na koji se odnosi Optužnica, jer dokazi o kojima je bilo reči gore u tekstu pokazuju da je učestvovao u više pregovora i sastanaka na kojima su mu prenošene takve informacije. Pored toga, on je lično odlazio na Kosovo, znao za rezolucije Saveta bezbednosti UN u vezi s Kosovom, primao dopise i izveštaje od organizacije *Human Rights Watch* i tužioca Međunarodnog suda Louise Arbour, a njegovo osoblje mu je svakodnevno sastavljalo rezime novinskih izveštaja i biltena Ministarstva za inostrane poslove.⁵¹⁴

250. Tokom razgovora koji je s njim vođen, Milutinović je pitan o tome koliko je znao o raznim događajima na Kosovu. Kad je reč o periodu pre NATO bombardovanja, Milutinović je poricao da je bio dobro upoznat s događajima na terenu, uprkos tome što je bio član VSO. Kad je 1998. godine odlazio na Kosovo radi pregovora s kosovskim Albancima i drugim nacionalnim grupama na Kosovu,⁵¹⁵ on bi samo došao na razgovor, pričekao kosovske Albance sat-sat i po i zatim, kad se oni ne bi pojavili, odmah odlazio s Kosova.⁵¹⁶ Kako je naveo u svom odgovoru, odmah nakon tih pokušaja pregovora usledio je proces u Rambouilletu, koji ga je toliko zaokupio da nije bio najbolje upoznat s daljim događajima na terenu na Kosovu.⁵¹⁷

251. Milutinoviću je sugerisano da je iz novina mogao da vidi šta se događa na Kosovu i da je morao biti svestan činjenice da veliki broj ljudi odlazi. On je odgovorio da su ljudi napuštali Kosovo samo za vreme NATO bombardovanja i to zato jer je većina bombi pala na Kosovo. Prema tome, mnogi ljudi su Kosovo napustili privremeno i vratili se kad je bombardovanje prestalo. On je takođe rekao da su žrtve na Kosovu posledica NATO bombardovanja. Kad mu je sugerisano da se tada sastajao s mnogim stranim zvaničnicima koji su imali utisak da srpske snage ubijaju ljude na Kosovu, Milutinović je objasnio da on nije bio na Kosovu pa nije mogao da zna šta je propaganda, a šta stvarnost.⁵¹⁸ U svetlu njegovog komentara da su ljudi napuštali Kosovo zbog NATO bombardovanja, Milutinoviću je postavljeno pitanje zašto Srbi nikada nisu napuštali Srbiju iako je

---

⁵¹⁴ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 618–619, 630–644.

⁵¹⁵ Dok. pr. br. P604 (Razgovor Milana Milutinovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 45–46.

⁵¹⁶ Dok. pr. br. P604 (Razgovor Milana Milutinovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 56–57. To je potvrdio Kojić, koji je posvedočio da Milutinović nikada nije prespavao na Kosovu. V. Jovan Kojić, 13771 (16. avgust 2007. godine), dok. pr. br. 1D741 (Izjava svedoka od 27. jula 2007. godine), par. 39.

⁵¹⁷ Dok. pr. br. P604 (Razgovor Milana Milutinovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 45–46.

⁵¹⁸ Dok. pr. br. P604 (Razgovor Milana Milutinovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 81–85.

bombardovanje vršeno u celoj zemlji. On je objasnio da je kosovsko društvo plemensko i da se plašilo OVK, koji je bio taj koji je naredio ljudima na napuste gradove.⁵¹⁹

252. Međutim, Veću su predloženi dokazi koji se kose s Milutinovićom tvrdnjom da nije raspolagao s dovoljno informacija. Na primer, Frederick Abrahams je u svom svedočenju rekao da je *Human Rights Watch* imao listu funkcionera i kancelarija kojima je slao svoje izveštaje o raznim incidentima vezanim za Kosovo, uključujući izveštaj o događajima u Drenici, objavljen u februaru 1999. godine. Na toj listi bilo je i Predsedništvo Srbije. On je takođe rekao da je *Human Rights Watch* svoj materijal distribuirao brojnim kontaktima u medijima, uključujući medijske centre u SRJ, i takođe izrazio mišljenje da, opšte uzevši, izveštaji te organizacije nisu sastavljeni na osnovu onoliko informacija na koliko bi bili u idealnoj situaciji.⁵²⁰ Dana 20. jula 1998. godine *Human Rights Watch* je poslao sedam dopisa raznim ministrima Vlade Srbije i raznim Vladinim organima, tražeći od njih objašnjenje u vezi s određenim licima koje je uhapsio MUP, kao i dalje informacije o srpskim žrtvama.⁵²¹

253. Da bi dokazalo da je Milutinović znao za događaje na Kosovu i posedovao nameru da doprinese Miloševićevoj politici prema Kosovu, tužilaštvo je predložilo za prihvatanje i jedan broj dokumenata direktno iz sudnice.⁵²² Jedan takav dokument je Izveštaj VJ od 25. maja 1998. godine, koji je Milutinoviću uputio Perišić. Tužilaštvo je tvrdilo da taj izveštaj pokazuje da je Milutinović primao detaljne izveštaje o aktivnostima VJ na Kosovu.⁵²³ Dokument o kojem je reč sadrži detaljan opis aktivnosti VJ na Kosovu 23. i 24. maja 1998. godine. Veće napominje da se iz samog tog dokumenta vidi da ga je Milutinović pročitao jer originalna naslovna stranica sadrži beleške napisane njegovim rukopisom.⁵²⁴

---

⁵¹⁹ Dok. pr. br. P604 (Razgovor Milana Milutinovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 168–170.

⁵²⁰ Fred Abrahams, T. 811–812, 818 (13. jul 2006. godine), T. 894 (7. avgust 2006. godine).

⁵²¹ Dok. pr. br. P540 (Dopis organizacije *Human Rights Watch* upućen ministru pravde Srbije, 20. jul 1998. godine), dok. pr. br. P541 (Dopis organizacije *Human Rights Watch* upućen ministru pravde Jugoslavije, 20. jul 1998. godine), dok. pr. br. P542 (Dopis organizacije *Human Rights Watch* upućen ministru unutrašnjih poslova Srbije, 20. jul 1998. godine), dok. pr. br. P543 (Dopis organizacije *Human Rights Watch* upućen ministru informisanja Jugoslavije, 20. jul 1998. godine), dok. pr. br. P544 (Dopis organizacije *Human Rights Watch* upućen VJ, 20. jul 1998. godine), dok. pr. br. P545 (Dopis organizacije *Human Rights Watch* upućen ministru informisanja Srbije, 20. jul 1998. godine), dok. pr. br. P546 (Dopis Holly Cartner upućen ministru unutrašnjih poslova Jugoslavije, 20. jul 1998. godine); dok. pr. br. P545 (Dopis organizacije *Human Rights Watch* upućen ministru informisanja Srbije, 20. jul 1998. godine).

⁵²² Treći zahtev tužilaštva za prihvatanje dokumenata neposredno u sudnici, podnet 16. marta 2007. godine, par. 13–18.

⁵²³ Treći zahtev tužilaštva za prihvatanje dokumenata neposredno u sudnici, podnet 16. marta 2007. godine, par. 14.

⁵²⁴ Dok. pr. br. P2822 (Informacija o aktivnostima VJ na Kosovu, 25. maj 1998. godine).

254. Jovan Kojić je potvrdio da je Kabinet predsednika primao dnevne biltene MUP o događajima iz nadležnosti tog ministarstva od prethodnog dana za teritoriju cele Srbije, kao i dnevne izveštaje VJ. Bilteni MUP su sadržali veoma uopštene podatke o raznim incidentima, uključujući ubistva i krađu, ali u njima nisu navođeni detaljni podaci o žrtvama i/ili izvršiocima. S druge strane, dnevni izveštaji VJ su sadržali šture informacije i sastavljeni su na osnovu obaveštajnih izveštaja vojnih atašea u inostranstvu koji su se odnosili na bezbednosnu situaciju u regionu i susednim zemljama. Sve te izveštaje, zajedno s medijskim i televizijskim izveštajima koje je pažljivo pratilo, osoblje Kabineta predsednika je rezimiralo i sažimalo u jedan kratki izveštaj, koji se zatim svakodnevno davao Milutinoviću.⁵²⁵ Kabinet je retko, 1998. godine možda dvaput, primao i pregled akcija koje je izveo OVK, kao i spiskove građana i pripadnika MUP ubijenih i/ili otetih u tim akcijama. Kojić je posvedočio da Kabinet nije primao nikakve izveštaje o zločinima koje su snage SRJ i Srbije počinile tokom sukoba.⁵²⁶

255. Tužilaštvo je predočilo dopis koji je Milutinoviću 1. oktobra 1998. godine uputilo Ministarstvo za informisanje i koji govori o izveštajima zapadnih medija o navodnom masakru u Gornjem Obrinju, nazivajući ih očiglednom medijskom manipulacijom, “kao što je to bio slučaj sa granatiranjima i stradanjima civila na sarajevskoj pijaci Markale februara 1994. i avgusta 1995. godine, a cilj mu je da bude neposredan povod za odluku Saveta bezbednosti UN o vojnoj intervenciji NATO snaga”.⁵²⁷ U dopisu se takođe kaže da su zvaničnici MUP demantovali da su njegovi pripadnici delovali protiv civilnog stanovništva i da će MUP pokrenuti istragu o tim navodnim zločinima za koje je saznao iz stranih medija. Ministarstvo je zatim preporučilo da se državni organi Srbije što pre obrate domaćoj i svetskoj javnosti i ukažu na činjenice u vezi sa optužbama za zločine nad kosovskim Albancima. Ono je takođe sugerisalo da Milutinović treba da se dogovori s državnim organima Srbije o istupanju u javnosti u tom smislu.⁵²⁸ Kojić je, kad mu je

---

⁵²⁵ Jovan Kojić, T. 13727–13728 (15. avgust 2007. godine), T. 13771–13775 (16. avgust 2007. godine), dok. pr. br. 1D741 (Izjava svedoka od 27. jula 2007. godine), par. 25–26; dok. pr. br. P2827 (Dopis zamenika ministra informisanja Srbije upućen Milutinoviću, 1. oktobar 1998. godine).

⁵²⁶ Jovan Kojić, T. 13779–13800 (16. avgust 2007. godine); dok. pr. br. 1D741 (Kojićeva izjava svedoka, 27. jul 2007. godine), par. 55–57; dok. pr. br. 1D725 (Prilog 1: Pregled izvršenih terorističkih akcija albanskih separatista na području Kosova u periodu od 1. januara do 7. jula 1998. godine); dok. pr. br. 1D726 (Prilog 2: Pregled izvršenih terorističkih akcija albanskih separatista na području Kosova u periodu od 1. januara do 7. jula 1998. godine); dok. pr. br. 1D707 (Spisak građana i pripadnika MUP otetih u periodu od 1. januara do 7. jula 1998. godine); dok. pr. br. 1D721 (Spisak ubijenih građana u periodu od 1. januara do 8. jula 1998. godine).

⁵²⁷ Dok. pr. br. P2827 (Dopis zamenika ministra informisanja upućen Milutinoviću, 1. oktobar 1998. godine).

⁵²⁸ Dok. pr. br. P2827 (Dopis zamenika ministra informisanja upućen Milutinoviću, 1. oktobar 1998. godine).

predočen dopis Ministarstva za informisanje, potvrdio da bi ga osoblje Kabineta pokazalo Milutinoviću.⁵²⁹

256. Na sednici VSO održanoj 4. oktobra 1998. godine, Đukanović je predložio da Milošević pozove predstavnike Međunarodnog suda da ispituju navode o zločinima nad kosovskim Albancima i da donese detaljan plan za povratak “izbeglica” na Kosovo kako bi se izbegle spekulacije u vezi s tim da li se SRJ pridržava Rezolucije br. 1199 Saveta bezbednosti UN.⁵³⁰ Pored toga, Milutinović je bio prisutan kada su na sastancima Clarka, Naumanna i Miloševića, održanim 15. i 24. oktobra 1998. godine, iznošeni navodi o korišćenju nesrazmerne sile protiv kosovskih Albanaca, koje je Milošević poricao.⁵³¹ Vollebaek je takođe u svom svedočenju rekao da je na svojim sastancima s Miloševićem u nekoliko navrata izrazio zabrinutost zbog postupanja prema civilima kosovskim Albancima. On je rekao da se seća da je Miloševiću preneo informacije o kršenju ljudskih prava na Kosovu koje je dobio od VMK. Međutim, nije mogao da se seti na kojim se tačno sastancima to odigralo ili da li je Milutinović tada bio prisutan.⁵³²

257. Milutinović je dobijao informacije i od lokalnog srpskog stanovništva na Kosovu, koje se žalilo na svoj položaj u Pokrajini. U dopisu od 11. decembra 1998. godine, upućenom Miloševiću, Milutinoviću i nekim drugima, Skupština opštine Podujevo se žalila na situaciju u Podujevu i iznela detaljan spisak incidenata u kojima je OVK zlostavljao građane srpske nacionalnosti. U dopisu se takođe tražilo da Vlada preduzme konkretne mere u cilju poboljšavanja situacije u opštini. Na primer, Skupština je tražila da se u OUP Podujevo pošalju pojačanja i da se u Podujevu stacioniraju delovi “specijalnih snaga za antiteroristička dejstva”.⁵³³ Dana 5. maja 1998. godine Miloševiću i Milutinoviću je upućen još jedan sličan dopis, ovaj put od strane predsednika opštine Đakovica, koji se žalio na situaciju u opštini u vezi sa sve učestalijim napadima OVK i pozvao na objavu vanrednog stanja i uvođenje vojne uprave u regionu. Dana 12. maja, Milutinovića je jedan saradnik

---

⁵²⁹ Jovan Kojić, T. 13771–13775 (16. avgust 2007. godine), dok. pr. br. 1D741 (Izjava svedoka od 27. jula 2007. godine), par. 25 i 26; dok. pr. br. P2827 (Dopis zamenika ministra informisanja Srbije upućen Milanu Milutinoviću, 1. oktobar 1998. godine).

⁵³⁰ Dok. pr. br. P1575 (Zapisnik sa 6. sednice VSO, 4. oktobar 1998. godine), str. 4–5; dok. pr. br. P2831 (Stenografske beleške sa 6. sednice VSO), str. 11–16.

⁵³¹ Klaus Naumann, T. 8247–8251 (13. decembar 2006. godine), dok. pr. br. P1767 (Beleške s razgovora s predstavnicima Tužilaštva), par. 3–4, 11–13; dok. pr. br. P2512 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 6964–6980.

⁵³² Knut Vollebaek, T. 9513–9516 (31. januar 2007. godine); dok. pr. br. P2634, par. 39–40 i 46.

⁵³³ Dok. pr. br. P414 (Dopis upućen Milutinoviću u vezi sa situacijom u Podujevu, 11. decembar 1998. godine).

obavestio da je predsednik opštine Peć javio Kabinetu da je Peć odsečen od ostatka Pokrajine i da nema zaliha hrane.⁵³⁴

258. Dana 15. marta 1999. godine Milutinović je primio belešku koju je sačinio Generalštab VJ, s rezimeom telefonskog razgovora Wesleyja Clarka i Ojdanića. Kako se navodi u toj belešci, Clark je upozorio Ojdanića na mogućnost napada NATO. On mu je takođe rekao da VJ krši “obećanja koja je predsednik Milošević dao oktobra”, da OVK ne može da se uništi vojnim sredstvima i da razmeštanje VJ na Kosovo vodi samo uništavanju Pokrajine i njenih stanovnika. Clark je u nastavku istakao da međunarodna zajednica nema nikakvu nameru da ugrožava teritorijalni integritet i suverenitet SRJ.⁵³⁵ Članovi VSO su primili i drugu belešku, s prikazom razgovora koji su ova dvojica vodila 22. marta 1999. godine, kada su ponovo govorila o kršenju Sporazuma Holbrooke-Milošević od strane VJ i mogućoj kampanji NATO.⁵³⁶

259. Prilikom unakrsnog ispitivanja Zorana Anđelkovića, koji je za vreme kampanje NATO bio predsednik PIV, tužilaštvo je predočilo jedan izveštaj koji je sačinio PIV i uputio Milutinoviću.⁵³⁷ Anđelković je u svom svedočenju rekao da je PIV takve izveštaje slao “odgovornim ljudima u Republici”, uključujući predsednika Srbije, kad god je to smatrao potrebnim.⁵³⁸ Taj izveštaj se odnosi na aktivnosti PIV u periodu od 24. marta do 13. aprila 1999. godine i u njemu se, između ostalog, kaže (a) da je Sekretarijat za zdravstvo dao uputstva o “statusu zdravstvenih radnika albanske nacionalnosti”; (b) da je Sekretarijat za organizaciju uprave i propise pratio rad civilnih i vojnih pravosudnih organa i prikupljao podatke o stanju kriminaliteta na Kosovu, kao i broju pokrenutih krivičnih postupaka, strukturi krivičnih dela i izvršilaca (u izveštaju se pominju dva ubistva i 75 slučajeva teške krađe); (c) da se Sekretarijat za humanitarna pitanja angažovao na povratku “izbeglica” i smeštaju civila kojima su prilikom NATO bombardovanja uništene kuće, kao i na obezbeđivanju osnovnih životnih namirnica i lekova; i (d) da je finansijska policija, u saradnji sa organima MUP, preduzimala sve neophodne mere u cilju suzbijanja pljačke i krađe robe iz napuštenih prodajnih, magacinskih i skladišnih prostora.⁵³⁹

---

⁵³⁴ Dok. pr. br. 1D483 (Dopisi upućeni Milutinoviću, 5, 6. i 12. maj).

⁵³⁵ Milovan Vlajković, T. 16022 (20. septembar 2007. godine); dok. pr. br. 3D706 (Zabeleška o telefonskom razgovoru Wesleyja Clarka i Dragoljuba Ojdanića, 15. mart 1999. godine).

⁵³⁶ Milovan Vlajković, T. 16022–16023 (20. septembar 2007. godine); dok. pr. br. 3D707 (Zabeleška o telefonskom razgovoru Wesleyja Clarka i Dragoljuba Ojdanića, 22. mart 1999. godine).

⁵³⁷ Dok. pr. br. P2900 (Izveštaj o angažovanju i aktivnostima PIV, 16. april 1999, primljeno 23. aprila 1999. godine).

⁵³⁸ Zoran Anđelković, T. 14725–14728 (31. avgust 2007. godine).

⁵³⁹ Dok. pr. br. P2900 (Izveštaj o angažovanju i aktivnostima PIV, 16. april, primljeno 23. aprila).

260. Kojić je takođe posvedočio da su se nekoliko nedelja pre početka NATO bombardovanja izveštaji VJ koje je primao Kabinet predsednika donekle promenili. Sada ih je u Kabinet donosio jedan vojnik VJ i bili su identični mirnodopskim izveštajima MUP, odnosno sadržali su opšte informacije o stanju u VJ, njegovim pozadinskim potrebama i, kasnije, detaljni spisak svih udara NATO. Izveštaji MUP su ostali isti, osim što su sada sadržali informacije o udarima NATO.⁵⁴⁰

261. Činjenicu da je Milutinović primao te izveštaje VJ potvrdio je i vojni ekspert koga je pozvala Ojdanićeva odbrana, Radovan Radinović, koji je posvedočio da su, za vreme kampanje NATO, dnevni borbeni izveštaji o stanju u VJ, koji su sastavljeni na osnovu borbenih izveštaja podređenih komandi i jedinica, slati, između ostalog, i Milutinoviću.⁵⁴¹ Veće je prihvatilo svih 77 izveštaja te vrste koji su sačinjeni u periodu od 25. marta do 9. juna 1999. godine. Iz liste primalaca koja se nalazi na poslednjoj stranici svakog izveštaja proizlazi da je Milutinović primio većinu izveštaja, ali ne i sve. Izveštaji su sadržali informacije koje su se ticale aktivnosti neprijatelja, stanja i aktivnosti 1. 2. i 3. armije, stanja na granici i stanja morala među pripadnicima VJ.⁵⁴² U četiri

---

⁵⁴⁰ Jovan Kojić, dok. pr. br. 1D741 (Izjava svedoka od 27. jula 2007. godine), par. 45, dok. pr. br. 1D754 (Lista dodatnih informacija), par. 6.

⁵⁴¹ Radovan Radinović, T. 17258–17260 (18. oktobar 2007. godine); dok. pr. br. 3D1116 (Izveštaj veštaka Radovana Radinovića), par. 71, 112. V. takođe dok. pr. br. P1481 (Štab Vrhovne komande, Direktiva za angažovanje VJ u odbrani od agresije NATO, 9. april 1999. godine), str. 11.

⁵⁴² Milutinović je kao primalac naveden u sledećim izveštajima: dok. pr. br. 3D808 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 3. april 1999. godine); dok. pr. br. 3D810 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 5. april 1999. godine); dok. pr. br. 3D811 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 6. april 1999. godine); dok. pr. br. 3D812 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 7. april 1999. godine); dok. pr. br. 3D813 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 8. april 1999. godine); dok. pr. br. 3D814 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 9. april 1999. godine); dok. pr. br. 3D815 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 10. april 1999. godine); dok. pr. br. 3D816 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 11. april 1999. godine); dok. pr. br. 3D817 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 12. april 1999. godine); dok. pr. br. 3D818 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 13. april 1999. godine); dok. pr. br. 3D819 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 14. april 1999. godine); dok. pr. br. 3D820 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 15. april 1999. godine); dok. pr. br. 3D821 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 16. april 1999. godine); dok. pr. br. 3D822 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 17. april 1999. godine); dok. pr. br. 3D823 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 18. april 1999. godine); dok. pr. br. 3D824 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 19. april 1999. godine); dok. pr. br. 3D825 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 20. april 1999. godine); dok. pr. br. 3D826 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 21. april 1999. godine); dok. pr. br. 3D827 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 22. april 1999. godine); dok. pr. br. 3D828 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 23. april 1999. godine); dok. pr. br. 3D829 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 24. april 1999. godine); dok. pr. br. 3D830 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 25. april 1999. godine); dok. pr. br. 3D831 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 26. april 1999. godine); dok. pr. br. 3D832 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 27. april 1999. godine); dok. pr. br. 3D833 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 28. april 1999. godine); dok. pr. br. 3D834 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 29. april 1999. godine); dok. pr. br. 3D835 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 30. april 1999. godine); dok. pr. br. 3D836 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 1. maj 1999. godine); dok. pr. br. 3D837 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 2. maj 1999. godine); dok. pr. br. 3D838 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 3. maj 1999. godine); dok. pr. br. 3D839 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 4. maj 1999. godine); dok. pr. br. 3D840 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 5. maj 1999. godine); dok. pr. br. 3D841 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 6. maj 1999. godine); dok. pr. br. 3D842 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 7. maj 1999. godine); dok. pr. br. 3D843 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 8. maj 1999. godine); dok. pr. br. 3D844 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 9. maj 1999. godine); dok. pr. br. 3D846 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 11. maj 1999. godine); dok. pr. br. 3D847 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 12. maj 1999. godine); dok. pr. br. 3D848 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 13. maj 1999. godine); dok. pr. br. 3D849 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 14. maj 1999. godine); dok. pr. br. 3D850 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 15. maj 1999. godine); dok. pr. br. 3D852 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 17. maj 1999. godine); dok. pr. br. 3D853 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 18. maj 1999. godine); dok. pr. br. 3D854 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 19. maj 1999. godine); dok. pr. br. 3D855 (Izveštaj Štaba Vrhovne

izveštaja, Ojdanić je kratko pomenuo navode o zločinima, rekavši da je posredi “neprijateljska propaganda” kojoj je cilj da opravda napade NATO.⁵⁴³

262. Tužilaštvo je ponudilo na prihvatanje dopis upućen Milutinoviću od strane tadašnjeg tužioca Međunarodnog suda Louise Arbour 26. marta 1999. godine, u kojem se govori o eskalaciji nasilja na Kosovu i izražava zabrinutost zbog teškog kršenja međunarodnog humanitarnog prava.⁵⁴⁴ Tužilaštvo se pozvalo i na dve rezolucije Saveta bezbednosti UN – Rezoluciju br. 1160 od 31. marta 1998. i Rezoluciju br. 1199 od 23. septembra 1998. godine – u kojima se pominje korišćenje prekomerne sile od strane snaga SRJ/Srbije na Kosovu, kao i raseljavanje velikog broja ljudi.⁵⁴⁵ Međutim, Kojić je u svom svedočenju rekao da ne može da se seti da li je Milutinović znao za razne rezolucije koje je UN doneo u vezi s Kosovom, kao ni da li je primio izveštaje organizacije *Human Rights Watch* i dopis Louise Arbour.⁵⁴⁶ Međutim, zapisnici sa sednica VSO pokazuju da je Rezolucija br. 1199 Saveta bezbednosti UN bila jedna od glavnih tema rasprave na šestoj sednici VSO, održanoj 4. oktobra 1998. godine, i da je Milošević u svom izlaganju na toj sednici rekao da se ona poštuje.⁵⁴⁷

263. Na sastanku Rugove i Merovcija s Milutinovićem, održanom 16. aprila 1999. godine, Rugova je Milutinoviću rekao za prisilno raseljavanje, nasilje i opresiju na Kosovu. Prema Rugovinim rečima, Milutinović je odgovorio da je za to kriva međunarodna zajednica.⁵⁴⁸ Međutim, taj iskaz nije potkrepljen nikakvim drugim dokazima, zbog čega Veće, budući da je on prihvaćen na

---

komande, 20. maj 1999. godine); dok. pr. br. 3D856 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 21. maj 1999. godine); dok. pr. br. 3D857 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 22. maj 1999. godine); dok. pr. br. 3D858 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 23. maj 1999. godine); dok. pr. br. 3D859 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 24. maj 1999. godine); dok. pr. br. 3D860 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 25. maj 1999. godine); dok. pr. br. 3D861 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 26. maj 1999. godine); dok. pr. br. 3D863 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 28. maj 1999. godine); dok. pr. br. 3D864 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 29. maj 1999. godine); dok. pr. br. 3D865 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 30. maj 1999. godine); dok. pr. br. 3D866 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 31. maj 1999. godine); dok. pr. br. 3D867 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 1. jun 1999. godine); dok. pr. br. 3D870 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 4. jun 1999. godine); dok. pr. br. 3D871 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 5. jun 1999. godine); dok. pr. br. 3D872 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 6. jun 1999. godine); dok. pr. br. 3D873 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 7. jun 1999. godine); dok. pr. br. 3D874 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 8. jun 1999. godine).

⁵⁴³ Dok. pr. br. 3D820 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 15. april 1999. godine); dok. pr. br. 3D821 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 16. april 1999. godine); dok. pr. br. 3D825 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 20. april 1999. godine); dok. pr. br. 3D826 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 21. april 1999. godine).

⁵⁴⁴ Dok. pr. br. P399 (Dopis Louise Arbour upućen Milutinoviću, 26. mart 1999. godine).

⁵⁴⁵ Dok. pr. br. P455 (Rezolucija br. 1160 Saveta bezbednosti UN, 31. mart 1998. godine); dok. pr. br. P456 (Rezolucija br. 1199 Saveta bezbednosti UN, 23. septembar 1998. godine); dok. pr. br. P433 (Rezolucija br. 1244 Saveta bezbednosti UN, 10. jun 1999. godine).

⁵⁴⁶ Jovan Kojić, T. 13774–13778 (16. avgust 2007. godine).

⁵⁴⁷ V. Odeljak VI.A.1.d.

⁵⁴⁸ Ibrahim Rugova, dok. pr. br. P2613 (Izjava svedoka od 24. aprila 1999. godine), str. 12, dok. pr. br. P2612 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 4236.

osnovu pravila 92*quarter*, ne može na njega da se osloni prilikom donošenja zaključaka o Milutinovićevim delima i ponašanju.

264. Prilikom posete Prištini 28. aprila 1999. godine, Milutinović je rekao da je video štetu u Prištini koju je prouzrokovao NATO, ali da ne može da razume zašto ljudi odlaze iz grada. Merovci mu je odgovorio da ljudi odlaze zašto što ih teraju iz njihovih domova i da su za to odgovorni uniformisani Srbi. Prema Merovcijevim rečima, Milutinović se na to okrenuo prema Šainoviću i pitao ga je da li je to istina. Ovaj nije odgovorio, ali je napravio začuđen izraz lica.⁵⁴⁹

265. Na sastanku od 4. maja kojem je Milutinović, prema izveštajima sredstava javnog informisanja, prisustvovao zajedno sa Miloševićem, Pavkovićem i Lukićem, saopšteno je da se “snage bezbednosti”, osim što učestvuju u žestokim borbama s OVK, bave i brojnim pojavama nasilja, ubistva, pljački i drugih zločina i da je uhapšeno nekoliko stotina izvršilaca čiji zločini predstavljaju veliku opasnost po civilno stanovništvo.⁵⁵⁰ Na sastanku je zaključeno da su vojni sudovi svojim radom učinili buduće pojave takvih zločina “nemogućim” jer su već procesuirali veliki broj predmeta vezanih za zločine nad civilnim stanovništvom i za počinjena dela izrekli “veliki broj” kazni zatvora u rasponu od pet do 20 godina.⁵⁵¹

266. Ovde je važno napomenuti da Milutinović, što je donekle čudno, nije učestvovao u radu sastanka održanog 17. maja 1999. godine, kojem su prisustvovali Milošević, Šainović, Ojdanić, Pavković, Rade Marković, Geza Farkaš i Branko Gajić.⁵⁵² Vasiljević je na tom sastanku izvestio o zločinima koje su počinili VJ, MUP i dobrovoljci na Kosovu, kao što su silovanja od strane vojnika i zločini “Škorpiona” u Podujevu. Marković je priznao da se na Kosovu, kao dobrovoljci, nalaze pripadnici paravojnih grupa i da čine zločine.⁵⁵³ Vasiljević je u svom svedočenju rekao da je čudno što Milutinović, kao član Vlade Srbije kojoj je Ministarstvo unutrašnjih poslova Srbije pripadalo,

---

⁵⁴⁹ Adnan Merovci, T. 8468–8474 (16. januar 2007. godine), dok. pr. br. P2588 (Izjava svedoka od 12. aprila 2000. godine), par. 72.

⁵⁵⁰ Dok. pr. br. P1696 (“Komandanti vojske i policije informišu Miloševića o uspešnoj odbrani”, reportaža RTS, 5. maj 1999. godine), str. 1.

⁵⁵¹ Dok. pr. br. P1696 (“Komandanti vojske i policije informišu Miloševića o uspešnoj odbrani”, reportaža RTS, 5. maj 1999. godine), str. 1–2.

⁵⁵² Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 63–74, dok. pr. br. P2589 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 15999–16000. V. takođe dok. pr. br. P2592 (Izvod iz Vasiljevićevog dnevnika).

⁵⁵³ Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2600 (Redigovana verzija izjave svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 65–67, dok. pr. br. P2589 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 15999–16004.

nije prisustvovao tom sastanku na kojem se raspravljalo o zločinima koje je počinio MUP. Prema Vasiljevićevim rečima, to znači da su i RDB i RJB bili pod direktnom kontrolom Miloševića.⁵⁵⁴

267. Naposljetku, tužilaštvo se oslanja na prvobitnu optužnicu protiv Miloševića, Milutinovića, Šainovića, Ojdanića i Stojiljkovića, zavedenu 23. maja 1999. i objavljenu 27. maja 1999. godine, kojom je Milutinović obavešten o konkretnim zločinima koji su navodno počinjeni u regionu, kao i o tome da je, prema navodima, i sam odgovoran za te zločine. Jovan Kojić je potvrdio da je Milutinović video tu optužnicu.⁵⁵⁵

268. Veće je mišljenja da gorenavedeni dokazi pokazuju da je Milutinović tokom 1998. i 1999. godine sve vreme bio relativno dobro obavešten o situaciji na Kosovu. On je dobijao informacije posredstvom izveštaja VJ i MUP kojima je obaveštavan o situaciji, a znao je i za neke žalbe koje su stizale od lokalnog srpskog stanovništva na Kosovu. Pitanje koje se postavlja je, stoga, da li je on takođe bio svestan zločina koje su, prema navodima, snage VJ/MUP činile kako 1998. tako i 1999. godine.

269. Velik deo dokaza vezanih za to konkretno znanje predočili su predstavnici međunarodne zajednice koji su se žalili Miloševiću na kršenje Oktobarskih sporazuma i korišćenje nesrazmerne sile. Predočio ih je i Merovci tokom jednog od dva njegova i Rugovina sastanka s Milutinovićem. S druge strane, u informacijama koje je Milutinović primao iz izvora SRJ/Srbije zločini ili nisu pominjani (izveštaji VJ i MUP) ili su, ako su pominjani, navodi o njima pripisivani propagandi međunarodne zajednice (incident u Gornjem Obrinju) ili mu je saopštavano da se njima bave nadležni organi (ishod sastanka od 4. maja). Što se tiče rezolucija Saveta bezbednosti UN, o Rezoluciji od 23. septembra se raspravljalo na sednici VSO održanoj 4. oktobra, kada je Milošević izjavio da su aktivnosti snaga SRJ/Srbije na Kosovu okončane i da se, prema tome, uslovi koje je postavila međunarodna zajednica sada poštuju.

270. Uprkos tome što Milutinović iz internih izvora nije dobijao dovoljno konkretnih informacija o činjenju zločina, Veće ipak smatra da je on bio obavešten da su 1998. godine činjeni zločini i da je početkom 1999. godine korišćena nesrazmerna sila, pre svega putem svojih kontakata s predstavnicima međunarodne zajednice. Kad je reč o njegovom znanju za vreme NATO bombardovanja, dokazi nisu tako obimni, pogotovo ako se ima u vidu činjenica da mu je 4. maja, posle njegovog sastanka s Rugovom i Merovcijem, saopšteno da se u vezi sa zločinima preduzimaju mere. Mada Kojić nije mogao da se seti da li je Kabinet predsednika ikad primio dopis

---

⁵⁵⁴ Aleksandar Vasiljević, T. 9001 (23. januar 2007. godine).

⁵⁵⁵ Jovan Kojić, T. 13777 (16. avgust 2007. godine).

Louise Arbour od 26. marta, Veće je mišljenja da je Milutinović morao da ga primi ili da za njega čuje. Dva meseca kasnije, u optužnici koju je protiv njega podigao Međunarodni sud, izneti su konkretniji navodi o zločinima i incidentima. Shodno tome, Veće smatra da je Milutinović bio obavešten o kretanju stanovništva na Kosovu i korišćenju prekomerne sile od strane vlasti SRJ/Srbije.

7. Zaključci o odgovornosti Milana Milutinovića prema članu 7(1) Statuta

a. Činjenje putem učešća u udruženom zločinačkom poduhvatu

271. Prema tvrdnji tužilaštva, gorenavedeni dokazi van razumne sumnje pokazuju da je Milutinović bio učesnik u udruženom zločinačkom poduhvatu za koji se tereti u Optužnici i da je značajno doprineo njegovom ostvarenju putem (a) učešća u donošenju odluka u raznim visokim telima; (b) podrške formiranju i radu tela koja su ostvarivala udruženi zločinački poduhvat, kao što je Zajednička komanda; (c) optruktivne uloge na nekoliko sastanaka i konferencija s vođama kosovskih Albanaca i predstavnicima međunarodne zajednice; (d) hotimičnog propusta da ispuni svoju dužnost i upotrebi ovlašćenja koja su mu bila data kako bi zaštitio civilno stanovništvo od zločina; i (e) donošenja uredbi u svrhu ostvarenja ciljeva udruženog zločinačkog poduhvata.⁵⁵⁶ Tužilaštvo takođe tvrdi da je Milutinovićeva nečinjenje iz gorenavedene kategorije (d), o kojem se govori u celom ovom Odeljku, značajno doprinelo stvaranju okruženja u kojem su se tolerisali zločini nad albanskim stanovništvom Kosova.⁵⁵⁷

272. Milutinovićeva odbrana, osim što negira postojanje zajedničkog zločinačkog cilja, tvrdi da Milutinović nikad nije učestvovao, direktno ili indirektno, ni u kakvom zajedničkom zločinačkom cilju niti je bio svestan njegovog postojanja.⁵⁵⁸

273. Da bi se Milutinoviću pripisala odgovornost na osnovu prve kategorije udruženog zločinačkog poduhvata, dokazi moraju pokazati da je on učestvovao bar u jednom aspektu zajedničkog cilja da se obezbedi trajna kontrola vlasti SRJ i Srbije nad Kosovom, putem zločina prisilnog raseljavanja, za koji je Veće već ustanovilo da je postojao.⁵⁵⁹ Da bi se zadovoljio taj element, nije potrebno da je Milutinović fizički počinio zločine putem kojih je ostvaren taj cilj, kao

⁵⁵⁶ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 559.

⁵⁵⁷ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 614.

⁵⁵⁸ Milutinovićev završni pretresni podnesak, 15. jul 2008. godine, par. 304–306.

⁵⁵⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 100, 119; Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 197, 227; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 427.

uostalom ni bilo koje drugo krivično delo.⁵⁶⁰ U stvari, nije potrebno ni to da je bio prisutan u vreme i na mestu fizičkog izvršenja tih zločina.⁵⁶¹ Međutim, njegov doprinos planu je morao biti značajan.⁵⁶² Odgovornost prema članu 7(1) može da proistekne i iz nečinjenja, ukoliko postoji zakonska obaveza da se deluje.⁵⁶³ Što se tiče traženog elementa svesti, mora se dokazati da je Milutinović dobrovoljno učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu i da je s drugim učesnicima u udruženom zločinačkom poduhvatu delio nameru da počini zločin ili krivično delo u osnovi koje je bilo cilj poduhvata, u ovom slučaju, prisilno raseljavanje.

274. Razmatrajući najpre pitanje Milutinovićevog doprinosa, Veće smatra da jedan broj primera njegovog učešća u udruženom zločinačkom poduhvatu koje je tužilaštvo navelo nije dokazan van razumne sumnje. Na primer, Veće je konstatovalo da su, u slučaju pregovora između kosovskih Albanaca i vlasti SRJ/Srbije, sve strane doprinele njihovom neuspehu. Ono stoga nije moglo da konstatuje da je Milutinović opstruirao pregovarački proces. Isto tako je konstatovano da nije dokazan ni navod da je on doprineo udruženom zločinačkom poduhvatu donošenjem dve uredbe čija je navodna svrha bila da se albansko stanovništvo Kosova zadrži van Srbije. Što se tiče dokaza vezanih za njegove odnose s Vladom Srbije, oni su pokazali da njegova ovlašćenja nisu bila velika, kao i da su ta ovlašćenja zavisila i od popularnosti i karizme osobe na takvom položaju, koje on nije imao. Dalje, kad je reč o VJ, on, prema Ustavu Srbije, nije nad njim imao komandna ovlašćenja. On je svoj doprinos ratu zapravo davao putem *ex officio* članstva u VSO. Dve odluke u vezi s upotrebom VJ na Kosovu, naime, Odluka od 9. juna 1998. o rešavanju pitanju vezanih za opasnost od OVK i Odluka od 4. oktobra 1998. godine o odbrani zemlje u slučaju napada NATO, donete su nakon što su ih prethodno jednoglasno usvojila sva tri člana VSO s pravom glasa. Što se tiče perioda nakon početka kampanje NATO, uprkos činjenici da je Milutinović i dalje imao određenu *de jure* nadležnost na osnovu svog članstva u VSO ili Vrhovnoj komandi, nije dokazano da je on u tom periodu učestvovao u donošenju konkretnih odluka vezanih za VJ. Van razumne sumnje nije dokazan ni navod da je Milutinović pomagao Miloševiću u postavljanju ključnih ljudi na ključne položaje jer je to ovlašćenje bilo isključivo u Miloševićevim rukama. Što se tiče MUP, Milutinovićeva ne baš velika ovlašćenja u vezi s tim organom dodatno je ograničavao Milošević koji je, kao što je posvedočio Vasiljević, direktno kontaktirao s načelnicima RDB i RJB. Pored toga, dokazi su pokazali da je Milošević bio taj koji je izdavao naređenja pripadnicima MUP na

---

⁵⁶⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 99; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 427.

⁵⁶¹ Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 81; v. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Simić i drugi*, par. 158.

⁵⁶² Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 430.

⁵⁶³ Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 175.

Kosovu, često preko Šainovića koji je, kao što će se videti u sledećem odeljku, bio u stalnom kontaktu s Lukićem. Naposletku, za razliku od, na primer, Šainovića, Milutinović nije često odlazio na Kosovo i nije znao za velik deo razgovora koji su vođeni u vezi s konkretnim aktivnostima snaga MUP/SRJ u Pokrajini. Njegova uloga se, u stvari, uglavnom sastojala u tome da ljude u Pokrajini upozna s uslovima Oktobarskih sporazuma.

275. Međutim, Milutinović jeste, zajedno s ostatkom rukovodstva, učestvovao u radu sastanka od 21. jula 1998. godine, na kojem je odobren Plan za borbu protiv terorizma i osnovana Zajednička komanda. On je učestvovao i u radu jednog sličnog sastanka, 29. oktobra, na kome se raspravljalo o rezultatima tih aktivnosti. Takođe je održao dva govora kojima je podizao moral pripadnicima MUP. Pored toga, propustio je da pokrene određena pitanja na sednicama VSO i, opšte uzevši, iskazivao lojalnost Miloševiću. Međutim, Veće ne smatra da to predstavlja značajan doprinos udruženom zločinačkom poduhvatu. To je pogotovo tako u svetlu sudske prakse na koju se tužilaštvo oslanja u vezi s odgovornošću za nečinjenje, prema kojoj, pored Milutinovićevog nečinjenja, mora postojati ne samo obaveza da se deluje, nego i nadležnost nad relevantnim fizičkim izvršiocima. Veće ne prihvata da je Milutinović, samo na osnovu predsedničke zakletve, imao takvu zakonsku obavezu, budući da nije raspolagao značajnim *de jure* i *de facto* ovlašćenjima. Pored toga, Veće nije spremno da prihvati da je Milutinovićev doprinos putem nečinjenja bio značajan, budući da on nije imao nadležnost nad snagama koje su počinile zločine o kojima je ovde reč.

276. Pretpostavljajući na trenutak da je Veće pogrešilo u analizi Milutinovićevog doprinosa udruženom zločinačkom poduhvatu, ono će sada preći na ispitivanje elementa svesti koji se traži za ovaj oblik odgovornosti. Veće konstatuje da je ustanovljeno van razume sumnje da su svi Milutinovićevi postupci opisani gore u tekstu bili dobrovoljni, a ne iznuđeni. Iako se Veće van razumne sumnje uverilo da je Milutinović delio nameru da se obezbedi trajna kontrola vlasti SRJ i Srbije nad Kosovom, dokazi koji su mu predloženi nisu dovoljni da van razumne sumnje pokažu da je on nameravao da tu kontrolu održi kažnjivim sredstvima, kao što je zločin raseljavanja. Dokazi da je Milutinović propustio da se ogradi od dve Miloševićeve izjave iz oktobra 1998. godine nisu dovoljni da van razumne sumnje uvere Veće da je on posedovao tu nameru. Pored toga, gorenavedeni dokazi da je Milutinović bio obavestjen o zločinima, pri čemu su mu oni koji su za njih bili zvanično nadležni istovremeno govorili bilo da su navodi o tim zločinima propaganda bilo da se u vezi s njima preduzimaju mere, posmatrani zajedno sa svim dokazima o njegovom ponašanju za koje je Veće navelo da ih prihvata, nisu uverili Veće da treba da zaključi da je on posedovao nameru da raseli kosovske Albance s Kosova. Shodno tome, Veće konstatuje da

Milutinovićevo učešće u udruženom zločinačkom poduhvatu nije dokazano van razumne sumnje. Ono će se stoga sada posvetiti drugim oblicima odgovornosti.

b. Planiranje/podsticanje/naređivanje

277. Prema tvrdnji tužilaštva, ukupni dokazi pokazuju da Milutinović snosi krivičnu odgovornost na osnovu planiranja. S tim u vezi, ono se poziva na činjenicu da je Milutinović 1998. i 1999. godine učestvovao u radu više ključnih sastanaka i donošenju odluka vezanih za razmeštanje VJ i MUP. Prema tvrdnji tužilaštva, ukupni dokazi takođe pokazuju da Milutinović snosi krivičnu odgovornost na osnovu podsticanja. S tim u vezi, ono upućuje na činjenicu da je Milutinović 1998. i 1999. godine učestvovao u radu više ključnih sastanaka i donošenju odluka vezanih za razmeštanje VJ i MUP. Isto tako, njegov propust da uvede ikakve značajne mere kako bi zaustavio ili sprečio činjenje zločina, kao i njegova javna pohvala snaga SRJ/Srbije, pokazuju da on snosi krivičnu odgovornost za njihovo podsticanje. Naposljetku, tužilaštvo smatra da ukupni dokazi pokazuju da Milutinović snosi krivičnu odgovornost na osnovu naređivanja. S tim u vezi, tužilaštvo upućuje na činjenicu da je Milutinović 1998. i 1999. godine učestvovao u radu više ključnih sastanaka i donošenju odluka vezanih za razmeštanje VJ i MUP.⁵⁶⁴

278. Odbrana, s druge strane, tvrdi da nema dokaza je Milutinović, sam ili s drugima, planirao neku aktivnost koja je bila faktor koji je značajno doprineo izvršenju nekog zločina.⁵⁶⁵ Pored toga, ona tvrdi da nema dokaza da je Milutinović ikad ikog podstakao da počini zločin.⁵⁶⁶ Naposljetku, što se tiče naređivanja, Milutinovićeva odbrana tvrdi da Milutinović nije bio nadležan niti je mogao, *de jure* ili *de facto*, da ikome izdaje naređenja. Uz to, nema dokaza da je on ikada ikome izdao ikakvo naređenje ili da je bio svestan da je iko drugi ikada izdao naređenje da se počini ikakav zločin.⁵⁶⁷

279. Budući da je Veće konstatovalo da nema dovoljno dokaza da je Milutinović posedovao nameru da počini zločin raseljavanja, ono se takođe nije van razumne sumnje uverilo da je on osmislio neko činjenje ili nečinjenje s namerom da se počini prisilno raseljavanje kao krivično delo u osnovi. Veće se isto tako nije uverilo da je on, putem činjenja ili nečinjenja, naveo neku drugu osobu da postupi na neki konkretan način, s namerom da se počini zločin prisilnog raseljavanja. Naposljetku, Veće konstatuje da Milutinović nije bio nadležan, *de jure* ili *de facto*, da izdaje

---

⁵⁶⁴ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 647–648.

⁵⁶⁵ Milutinovićev završni pretresni podnesak, 15. jul 2008. godine, par. 281–284.

⁵⁶⁶ Milutinovićev završni pretresni podnesak, 15. jul 2008. godine, par. 285–288.

naređenja bilo snagama MUP bilo snagama VJ umešanim u činjenje zločina na Kosovu. Osim dve odluke VSO pomenute gore u tekstu, koje su vrhovnom komandatu služile kao osnov za izdavanje naređenja, nema dokaza da je Milutinović ikad izdao neko takvo naređenje. Pored toga, nema dokaza da je on posedovao relevantnu nameru. Shodno tome, Veće konstatuje da se Milutinović ne može proglasiti krivim na osnovu planiranja, podsticanja ili naređivanja.

c. Pomaganje i podržavanje

280. Tužilaštvo navodi da je Milutinović odgovoran za pomaganje i podržavanje zločina za koje se tereti u Optužnici, kako zbog znatnog doprinosa činjenju tih zločina tako i zbog propusta da ispuni svoju obavezu da ih spreči.⁵⁶⁸ Milutinovićeva odbrana tvrdi da nema dokaza da je Milutinović ikada pomagao i podržavao neki od zločina navedenih u Optužnici.⁵⁶⁹

281. Veće konstatuje da, za utvrđivanje krivice na osnovu ovog oblika odgovornosti, dokazi moraju pokazati da je Milutinović pružao praktičnu pomoć, ohrabrenje ili moralnu podršku izvršenju zločina, bilo putem pozitivnog delovanja bilo putem nečinjenja, i da je to imalo znatnog uticaja na činjenje tog zločina. Veće ima u vidu svoje konstatacije da Milutinović u septembru i novembru 1998. godine jeste održao jedan broj govora kojima je podizao moral funkcionerima na Kosovu i da je na taj način dao određeni legitimitet njihovim postupcima. Takođe, on na sednicama VSO nije upozoravao ni na kakvu opasnost niti je podržavao Đukanovića koji je ponekad izražavao zabrinutost. Međutim, u kontekstu ovako velikog predmeta s velikim brojem aktera, ne može se reći da su ta dva faktora, sama po sebi, imala znatnog uticaja na činjenje zločina raseljavanja, koji su vršeni od marta 1999. godine nadalje. Što se tiče traženog elementa svesti, mora se van razumne sumnje dokazati da je Milutinović znao da njegovo činjenje ili nečinjenje pruža praktičnu pomoć, ohrabrenje ili moralnu podršku činjenju zločina i da je bio svestan namere fizičkih ili posrednih izvršilaca da počine zločin. Budući da dokazi o sastancima i razgovorima za koje je Milutinović znao pokazuju da su se oni uglavnom ticali bilo političkih pitanja, kao što je autonomija Kosova, bilo aktivnosti snaga SRJ/Srbije u kontekstu operacija protiv OVK, Veće se nije uverilo da je jedini razuman zaključak taj da je Milutinović znao za nameru koju su posedovala lica koja su činila zločine. Pored toga, čak i kad je obaveštavan o raseljavanju i mogućim zločinima, mahom od strane predstavnika međunarodne zajednice, njemu su vlasti SRJ/Srbije koje su za to bile zvanično nadležne istovremeno govorile da se u vezi s tim preduzimaju mere ili da su za to odgovorni OVK i

---

⁵⁶⁷ Milutinovićev završni pretresni podnesak, 15. jul 2008. godine, par. 289–292.

⁵⁶⁸ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 649–652.

⁵⁶⁹ Milutinovićev završni pretresni podnesak, 15. jul 2008. godine, par. 293–298.

NATO. Shodno tome, Veće se nije van razumne sumnje uverilo da je jedini zaključak koji se može izvesti iz dokaza o obaveštenosti taj da je Milutinović znao za nameru fizičkih ili posrednih izvršilaca da počine zločin raseljavanja.

8. Zaključci o odgovornosti Milana Milutinovića prema članu 7(3) Statuta

282. Prema tvrdnji tužilaštva, Milutinović je, kao predsednik Srbije, imao nadležnost u odnosu na Vladu Srbije, a posebno, Ministarstvo unutrašnjih poslova. Shodno tome, on je, za svrhe člana 7(3), imao efektivnu kontrolu nad ministrom unutrašnjih poslova i između njih je postojao odnos nadređeni-podređeni.⁵⁷⁰ Pored toga, tužilaštvo tvrdi da je Milutinović, kao član VSO i Vrhovne komande, mogao da predlaže teme za dnevni red na sastancima tih tela. Prema tome, on je mogao da predloži raspravu o zločinima VJ na Kosovu i da pozove pripadnike VJ višeg ranga da o tome referišu. To ovlašćenje mu je davalo “stvarnu mogućnost da ukori pripadnike VJ i odredi im disciplinske mere”, a time i efektivnu kontrolu nad pripadnicima VJ višeg ranga, s kojima je imao odnos nadređeni-podređeni.⁵⁷¹ Milutinovićeva odbrana, s druge strane, tvrdi da Milutinović ne snosi odgovornost ni za jedan zločin za koji se u Optužnici tereti prema članu 7(3) jer nije imao nijednog podređenog i ni nad kim nije imao efektivnu kontrolu.⁵⁷²

283. U svetlu gorenavedenih dokaza, posebno oskudnih dokaza o Milutinovićevim ovlašćenjima nad MUP, Veće je mišljenja da on nije imao efektivnu kontrolu nad snagama SRJ i Srbije i stoga se ne može proglasiti krivim prema članu 7(3) Statuta.

9. Zaključak

284. Veće napominje da je u ovom odeljku isticalo kad nije moglo da donese zaključak van razumne sumnje. To ne znači da je ono dokaze u vezi sa svakim pitanjem relevantnim za odgovornost Milana Milutinovića ocenjivalo izolovano. Prilikom donošenja zaključka da nije van razume sumnje ustanovljeno da Milan Milutinović snosi odgovornost za zločine iz Optužnice, Veće je uzelo u obzir sve relevantne dokaze, uz ograde u vezi s poslednjim paragrafom Presude. Da je za dokazivanje primenjivan kriterijum najveće verovatnoće, a ne kriterijum van razumne sumnje, ishod bi možda bio drugačiji. Međutim, Pretresno veće nema zadatak da oceni moralnu krivicu Milana Milutinovića, već samo da odluči da li je tužilaštvo van razumne sumnje dokazalo tvrdnje iz

---

⁵⁷⁰ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 653.

⁵⁷¹ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 654.

⁵⁷² Milutinovićev završni pretresni podnesak, 15. jul 2008. godine, par. 314.

Optužnice. Shodno tome, Veće konstatuje da Milan Milutinović nije kriv za zločine za koje se tereti u Optužnici.⁵⁷³

D. INDIVIDUALNA KRIVIČNA ODGOVORNOST NIKOLE ŠAINOVIĆA

1. Optuženi

285. Optuženi Nikola Šainović rođen je 7. decembra 1948. godine u Boru, Srbija, i bio je aktivni član Socijalističke partije Srbije (u daljem tekstu: SPS). On je obavljao više funkcija u vladama Srbije i SRJ, uključujući funkciju predsednika Vlade Srbije i potpredsednika Vlade SRJ. Dužnost jednog od nekoliko potpredsednika Vlade SRJ obavljao je od februara 1994. do 4. novembra 2000. godine ili približno tog datuma, kada je formirana nova Savezna vlada.⁵⁷⁴

2. Optužbe iz Optužnice

286. U Optužnici se navodi da je tokom 1998. godine i sve vreme na koje se odnosi Optužnica Šainović bio predstavnik predsednika SRJ Slobodana Miloševića za Kosovo. U Optužnici se dalje navodi da je on u tom svojstvu bio na čelu Zajedničke komande, organa koji je imao vlast nad snagama VJ i MUP. Kao lice na čelu Zajedničke komande, on je, prema navodima, učestvovao u planiranju, podsticanju i naređivanju operacija i aktivnosti snaga SRJ/Srbije na Kosovu, koje su, sa svoje strane, učestvovala u vršenju zločina za koje se optuženi terete u Optužnici. Pored toga, jedan broj diplomata i drugih predstavnika međunarodne zajednice kojima je bilo potrebno da o događajima na Kosovu razgovaraju s nekim predstavnikom Vlade upućivan je na njega. Prema navodima, on je imao aktivnu ulogu u pregovorima o formiranju Verifikacione misije OEBS na Kosovu, a učestvovao je i u brojnim drugim sastancima vezanim za krizu na Kosovu. Sve vreme na koje se odnosi Optužnica, on je nastupao kao čovek za vezu između Slobodana Miloševića i raznih vođa kosovskih Albanaca.⁵⁷⁵

287. U tim raznim svojstvima, Šainović se tereti da je planirao, podsticao, naredio, počinio ili na drugi način pomagao i podržao planiranje, pripremu ili izvršenje tih zločina. U smislu pojma "počinio", Šainović je navodno učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu, koji je imao za cilj promenu etničke ravnoteže na Kosovu u nastojanju da se obezbedi trajna kontrola vlasti SRJ i

---

⁵⁷³ Ovo je pobliže objašnjeno u poslednjem paragrafu Presude.

⁵⁷⁴ Optužnica, par. 2, 9.

⁵⁷⁵ Optužnica, par. 10.

Srbije nad tom Pokrajinom. On se takođe tereti odgovornošću nadređenog zbog propusta da spreči ili kazni činjenje zločina od strane svojih podređenih.⁵⁷⁶

288. Šainovićeva odbrana osporava sve te navode, tvrdeći da Šainović nije imao ni nadležnost ni kontrolu nad snagama VJ i MUP i nije učestvovao ni u ikakvom udruženom zločinačkom poduhvatu.⁵⁷⁷

289. Veće je u Odeljku VII gore u tekstu zaključilo da su snage SRJ i Srbije od marta do juna 1999. godine činile zločine usmerene protiv civilnog albanskog stanovništva u mnogim opštinama na Kosovu. Ovaj odeljak će se baviti pitanjem da li je Šainović odgovoran za neki od tih zločina, prema bilo kojem od oblika odgovornosti za koje se tereti u Optužnici.

3. Šainovićeva ovlašćenja

290. Strane u postupku su se usaglasile da je, sve vreme na koje se odnosi Optužnica, Šainović bio potpredsednik Vlade SRJ odgovoran za spoljnu politiku i međunarodne odnose SRJ, kao i da je bio zadužen za saradnju SRJ s VMK.⁵⁷⁸ Međutim, sporno je kolika su bila njegova *de jure* ovlašćenja u vezi s Kosovom, kao i pitanje da li je imao neka *de facto* ovlašćenja i, ako jeste, kolika.

a. Šainović kao Miloševićev predstavnik za Kosovo

291. Prema tvrdnji tužilaštva, Šainović je bio Miloševićev lični predstavnik za Kosovo. Njegova prvenstvena uloga je bila da tamo ostvaruje Miloševićeve ciljeve i koordinira aktivnosti VJ, MUP i drugih oružanih organizacija.⁵⁷⁹ Šainovićeva odbrana to osporava i tvrdi da je on naprosto bio jedan od mnogih, kao što su Andreja Milosavljević i članovi Radne grupe SPS za Kosovo, koji su poslati u Pokrajinu da pokušaju da reše tamošnju situaciju.⁵⁸⁰ Odbrana takođe tvrdi da je Šainović poslat na Kosovo jednostavno zato što je, kao potpredsednik Vlade SRJ, bio zadužen za inostrane poslove i imao iskustva u kontaktima sa stranima diplomatama. Ona dalje upućuje na knjigu Momira Bulatovića i objašnjenje iz te knjige da je Milošević, znajući da svakoga ko ima veze s Kosovom na

⁵⁷⁶ Optužnica, par. 16–22.

⁵⁷⁷ Šainovićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija).

⁵⁷⁸ Nalog u vezi s činjenicama o kojima su se strane sporazumele, 11. jul 2006. godine, str. 12. V. takođe dok. pr. br. P605 (Razgovor Nikole Šainovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 8–11, 20–24; dok. pr. br. 1D260 (Odluka o sastavu Savezne vlade).

⁵⁷⁹ Optužnica, par. 48; Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 662–663.

⁵⁸⁰ Šainovićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 43.

kraju čeka krivični progon u Hagu, pokušao da poštedi Bulatovića pa je, umesto njega, na Kosovo poslao Šainovića.⁵⁸¹

292. Činjenica da je Šainović poslat na Kosovo u leto 1998. godine nije sporna jer je on i sam priznao da je, u periodu od jula do septembra 1998. godine, tamo provodio oko 80 posto vremena.⁵⁸² Glavni predmet spora između strana u postupku je pitanje da li je odluku da se njemu poveri misija na Kosovu stvarno doneo Milošević, za kog se smatra da je tada bio najmoćniji čovek u SRJ, ili je tu odluku, kao što je nalagao Ustav SRJ, doneo predsednik Vlade SRJ Momir Bulatović. Bulatović je u svom svedočenju rekao da je tu odluku doneo on, i to zbog Šainovićevog diplomatskog iskustva stečenog u vezi s primenom Dejtonskih sporazuma, koje bi mu omogućilo da služi kao veza i komunicira s predstavnicima međunarodne zajednice, kao što je ambasador SAD Christopher Hill.⁵⁸³ Međutim, u toku unakrsnog ispitivanja i suočen s odlomkom iz svoje knjige u kojem se kaže da je to učinjeno na Miloševićev zahtev i zato da se Bulatović poštedi od angažovanja na Kosovu, on je bio prisiljen da prizna da je to bila Miloševićeva ideja, koju je on oberučke prihvatio.⁵⁸⁴ Dakle, Šainoviću je taj zadatak, potpuno u skladu s Ustavom SRJ i Poslovníkom Vlade SRJ, poverio Bulatović, ali po Miloševićevom nalogu. Veće ne prihvata da je razlog za to imenovanje bila Miloševićeva želja da poštedi Bulatovića. Veća je verovatnoća da je ta odluka doneta zato što je Šainović prethodno proveo nekoliko meseci obilazeći Pokrajinu radi sticanja uvida u situaciju, kao i zato što je uživao Miloševićevo poverenje, kao što će se videti dole u tekstu.⁵⁸⁵

---

⁵⁸¹ Šainovićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 47, 55; Završna reč Šainovićeve odbrane, T. 27085 (21. avgust 2008. godine).

⁵⁸² Dok. pr. br. P605 (Razgovor Nikole Šainovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 431–432.

⁵⁸³ Momir Bulatović, T. 13817–13820 (16. avgust 2007. godine), T. 13891–13898 (17. avgust 2007. godine). V. takođe dok. pr. br. P605 (Razgovor Nikole Šainovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 120–125, 130–131, 192–193, 288, 302; Živadin Jovanović, T. 13997 (20. avgust 2007. godine); Duško Matković, T. 14589, 14597–14598 (29. avgust 2007. godine); Zoran Andelković, T. 14652 (30. avgust 2007. godine); Milimir Minić, T. 14743–14744, 14756 (31. avgust 2007. godine).

⁵⁸⁴ Momir Bulatović, T. 13895–13897 (17. avgust 2007. godine); dok. pr. br. P2895 (Odlomak iz knjige Momira Bulatovića *Pravila čutanja*). V. takođe Duško Matković, T. 14588–14589 (29. avgust 2007. godine); Branko Gajić, T. 15412–15413 (11. septembar 2007. godine), T. 15439 (12. septembar 2007. godine); Andreja Milosavljević, T. 14305 (23. avgust 2007. godine); Radomir Lukić, T. 26298–26302 (15. maj 2008. godine).

⁵⁸⁵ Šainovićev prvi javni sastanak s predstavnicima kosovskih Albanaca održan je u martu ili aprilu 1998. godine u sedištu DSK (Rugovine stranke) u Prištini i imao je za cilj da se uspostavi stalni kontakt. Nakon tog sastanka, Šainović i Zoran Lilić su dobili zadatak od Bulatovića da odu na Kosovo kako bi stekli uvid u situaciju, za šta je Milošević znao. Šainović i Lilić su negde u aprilu ili maju 1998. godine tamo otputovali dvaput, ne na duže od po jednog dana. Po povratku su usmeno referisali o zatečenoj situaciji, na sastancima kojima su prisustvovali predstavnici SRJ i Vlade Srbije. Milošević je zatim pozvao Šainovića i Lilića na sastanak u svoj kabinet kako bi se detaljnije informisao o događajima na Kosovu o kojima su oni referisali. Šainović je na tom sastanku izneo svoje mišljenje o situaciji i rekao da je potrebno preduzeti niz mera, konkretno, bezbednosnih, kao i unutrašnjepolitičkih i spoljnopolitičkih. Međutim,

293. U skladu s tim, Bulatović je priznao da Šainoviću nikad nije davao konkretne zadatke, iako mu je formalno bio nadređen. On je takođe priznao da mu Šainović nije podneo izveštaj o incidentima u Gornjem Obrinju i Račku niti mu je rekao da je Rugova u kućnom pritvoru.⁵⁸⁶ U tom pogledu, Šainovićevi postupci nisu bili u skladu s njegovim formalnim ustavnim položajem, o kojem je svedočio profesor ustavnog prava Radomir Lukić, koji je rekao da je uloga predsednika Vlade bila u toj meri dominantna da su, u stvari, ostali članovi Savezne vlade bili samo savetnici, bez ikakve mogućnosti samostalnog rada i odlučivanja.⁵⁸⁷ Sve to upućuje na zaključak da je Šainović postupao po ovlašćenjima koja je dobio od nekog drugog i da je izveštaje podnosio nekom drugom. Dokazi pokazuju da je to mogao da bude samo Milošević. Veće smatra da je, ako Bulatović nije davao zadatke Šainoviću, jedini mogući izvor Šainovićevih stvarnih ovlašćenja bio Milošević.

294. Prilikom razgovora koji je s njim vođen, Šainović je, opisujući svoju ulogu, predstavnicima Tužilaštva rekao da je njegov glavni zadatak bio da komunicira sa stranim diplomatama i razgovora o pitanjima vezanim za Kosovo, uključujući političku situaciju i incidente, kao i da zatim o tome izveštava Vladu SRJ. On je redovno komunicirao sa Bulatovićem na nedeljnim sednicama Vlade.⁵⁸⁸ Bio je u kontaktu i s Andrejom Milosavljevićem, koji je od jula do septembra 1998. godine bio na Kosovu (i boravio u istoj zgradi kao Pavković) i koji je služio kao veza između ministarstava Srbije, načelnika pet kosovskih okruga i predsednika 29 opština na Kosovu.⁵⁸⁹ Njih dvojica su redovno razmenjivala informacije o svom radu.⁵⁹⁰

295. Nekoliko svedoka koji su se u raznim okolnostima sretali sa Šainovićem dalo je dosledne iskaze o njegovim ovlašćenjima na Kosovu i izvoru tih ovlašćenja. Klaus Naumann, tadašnji predsedavajući Vojnog komiteta NATO, rekao je da mu je, na sastancima održanim 24. i 25. oktobra 1998. godine, Milošević predstavio Šainovića kao potpredsednika Vlade SRJ i “osob[u]

Milošević nije od njega tražio da iznese neke konkretne predloge ili rešenja i nije odlučeno šta treba da se preduzme. Dok. pr. br. P605 (Razgovor Nikole Šainovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 24–34, 37, 44–55, 74–78, 84–88, 91.

⁵⁸⁶ Momir Bulatović, T. 13901–13902, 13910–13913 (17. avgust 2007. godine).

⁵⁸⁷ Dok. pr. br. 2D393 (Izveštaj veštaka Radomira Lukića), *e-court*, str. 84.

⁵⁸⁸ Dok. pr. br. P605 (Razgovor Nikole Šainovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 20–24, 208, 384. V. takođe Momir Bulatović, T. 13820–13821 (16. avgust 2007. godine), T. 13899–13900 (17. avgust 2007. godine).

⁵⁸⁹ Andreja Milosavljević, T. 14262–14266, 14268–14272, 14311–14312 (23. avgust 2007. godine), T. 14336–14338 (24. avgust 2007. godine).

⁵⁹⁰ Andreja Milosavljević, T. 14304–14306, 14308 (23. avgust 2007. godine), T. 14358 (24. avgust 2007. godine).

zadužen[u] za Kosovo”.⁵⁹¹ Knut Vollebaek, koji je u relevantno vreme bio ministar inostranih poslova Norveške i predsedavajući OEBS, posvedočio je da je imao utisak da je Šainović taj koji je u Vladi SRJ zadužen za Kosovo.⁵⁹² Richard Ciaglinski, koji je krajem 1998. i početkom 1999. godine sarađivao s VMK, u svom svedočenju je rekao da je Šainović bio zadužen za Kosovo i da je u tom smislu iznad njega bio samo Milošević.⁵⁹³ Michael Phillips, koji je bio šef Kabineta Williama Walkera, posvedočio je da mu se Šainović prilikom njihovog prvog sastanka predstavio kao Miloševićev lični predstavnik za Kosovo.⁵⁹⁴ Šef Regionalnog centra VMK u Prizrenu Joseph Maisonneuve u svom je svedočenju rekao da, kad se radilo o interakcijama u vezi s Kosovom, nikad nije čuo Šainovića da se nekom povinuje. Po njegovom mišljenju, nema sumnje da je Šainović bio dobro obavešten o događanjima na Kosovu i da je moć delovanja bila u velikoj meri u njegovim rukama.⁵⁹⁵ Ibrahim Rugova koji se, dok je bio u kućnom pritvoru, sa Šainovićem video u više navrata, rekao je da je Šainović bio zadužen za Kosovo i da je imao najveću nadležnost od svih Srba koji su bili tamo.⁵⁹⁶ Dušan Lončar, koji je radio sa Šainovićem na Kosovu, u svom svedočenju je rekao da je Šainović imao veliki autoritet, kako formalni, kao potpredsednik Vlade i predsednik Komisije za saradnju s VMK (o kojoj će više reči biti dole u tekstu), tako i neformalni, koji je proizlazio iz činjenice da je nastojao da uradi mnogo više od onog što su njegove razne funkcije stvarno nalagale.⁵⁹⁷ General Karol John Drewienkiewicz, takođe iz VMK, rekao da je mu je mnogo ljudi dosledno opisivalo Šainovića kao osobu za kontakt ili osobu koja donosi odluke u vezi s Kosovom. S obzirom na njegov položaj saveznog funkcionera, niko nikad nije izneo neki ustavni ili pravni prigovor u vezi s tim što se njemu poveravaju neka pitanja.⁵⁹⁸ Veton Surroi, novinar i pregovarač kosovski Albanac, u svom svedočenju je rekao da je Šainović bio čovek kom je Milošević najviše verovao i njegov najbliži saradnik u vezi s pitanjima koja su se ticala Kosova.⁵⁹⁹

---

⁵⁹¹ Klaus Naumann, T. 8251 (13. decembar 2006. godine), dok. pr. br. P1767 (Beleške s razgovora s predstavnicima Tužilaštva), par. 26, dok. pr. br. P2512 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 6993.

⁵⁹² Knut Vollebaek, T. 9508 (31. januar 2007. godine), dok. pr. br. P2634 (Izjava svedoka od 8. januara 2002. godine), par. 19.

⁵⁹³ Richard Ciaglinski, T. 6825 (17. novembar 2006. godine).

⁵⁹⁴ Michael Phillips, T. 11831 (19. mart 2007. godine).

⁵⁹⁵ Joseph Maisonneuve, T. 11033 (6. mart 2007. godine).

⁵⁹⁶ Ibrahim Rugova, dok. pr. br. P2612 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 4235–4236.

⁵⁹⁷ Dušan Lončar, T. 7590 (30. novembar 2006. godine).

⁵⁹⁸ Karol John Drewienkiewicz, dok. pr. br. P2508 (Izjava svedoka od 23. juna 2000. godine), par. 201.

⁵⁹⁹ Veton Surroi, T. 4547 (10. oktobar 2006. godine).

Utisak koji je stekao John Crosland, vojni ataše pri ambasadi Ujedinjenog Kraljevstva u Beogradu, podudara se sa svim što je gore navedeno.⁶⁰⁰

296. Austrijski ambasador Wolfgang Petritsch je posvedočio da je Šainović bio zadužen za pitanja u vezi s Kosovom, zbog čega su se često sastajali. Prema njegovim rečima, Šainović je bio “Miloševićev čovek za Kosovo”. Petritsch je takođe rekao da je Šainović, bez izuzetka, mnoga pitanja prosleđivao Miloševiću na konačno odlučivanje, kao što je to bio slučaj prilikom pregovora o puštanju zarobljenih pripadnika OVK krajem januara 1999. godine, i da je imao priličan uticaj na ono što se dešavalo na Kosovu.⁶⁰¹

297. Šef SAD-DPMK Shaun Byrnes u svom je svedočenju rekao da je imao utisak da je Šainović bio “čovek kom se treba obratiti, kontakt za politička pitanja na Kosovu”.⁶⁰² On se sa Šainovićem sastao u više prilika i ti sastanci su se uvek ticali neke aktuelne krize, o čemu će biti više reči dole u tekstu. Svi ti sastanci su samo potvrdili Byrnesov utisak o Šainovićevim ovlašćenjima na Kosovu.⁶⁰³ Naposletku, kao što je već rečeno, Momir Bulatović je, nakon što je nekoliko puta pokušao da izbegne to pitanje, priznao da Šainoviću nikada nije davao konkretne zadatke, iako mu je formalno bio nadređen.⁶⁰⁴

298. Kad se, prilikom razgovora s tužilaštvom, od njega tražilo da prokomentariše ta mišljenja o svojoj ulozi, Šainović je rekao da su ona razumljiva budući da su predstavnici međunarodne zajednice na Kosovu uvek upućivani na njega zbog njegovog položaja predsednika Komisije za saradnju s VMK i osobe zadužene za prenošenje poruka Miloševiću i drugim državnim organima.⁶⁰⁵ On je priznao da je, u tom svojstvu predsednika Komisije za saradnju s VMK, on služio kao posrednik između Miloševića i međunarodne zajednice i rekao sledeće: “I on[i] koji su to znali, oni su [...] sa mnom kontaktirali kad god su imali nešto da prenesu jugoslovenskoj Vladi ili [...] gospodinu Miloševiću, a ja sam sa tog mesta to funkcionisao.”⁶⁰⁶

---

⁶⁰⁰ John Crosland, dok. pr. br. P2645 (Izjava svedoka od 31. oktobra 2006. godine), par. 58.

⁶⁰¹ Wolfgang Petritsch, dok. pr. br. P2792 (Izjava svedoka od 9. juna 1999. godine), str. 7–8, dok. pr. br. P2793 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 7216–7217.

⁶⁰² Shaun Byrnes, T. 12138 (16. april 2007. godine).

⁶⁰³ Shaun Byrnes, T. 12138–12140 (16. april 2007. godine).

⁶⁰⁴ Momir Bulatović, T. 13901–13902 (17. avgust 2007. godine).

⁶⁰⁵ Dok. pr. br. P605 (Razgovor Nikole Šainovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 843–851.

⁶⁰⁶ Dok. pr. br. P605 (Razgovor Nikole Šainovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 845.

299. Veće se uverilo da je Šainović bio moćan funkcioner, koji ne samo da je Miloševiću prosleđivao informacije i prenosio Miloševićeva naređenjima onima na Kosovu, već je imao i priličan uticaj na događaje u Pokrajini i ovlašćenja da donosi odluke. Njegova pozicija nije bila jaka samo zbog njegove uloge predsednika Komisije za saradnju s VMK, jer je on na Kosovu proveo mnogo meseci pre dolaska VMK i već je tada smatran osobom koja ima veliku vlast. Analiza dokaza o kojima će biti reči u narednim odeljcima ovog dela Presude samo potvrđuje takvo mišljenje.

b. Šainovićeva nadležnost nad VJ i MUP

300. Veće je već konstatovalo da je koordinaciono telo zvano Zajednička komanda postojalo u drugoj polovini 1998. i prvoj polovini 1999. godine i da je imalo znatan uticaj na aktivnosti snaga MUP i VJ.⁶⁰⁷ Tužilaštvo navodi da je na čelu tog tela prvo bio Minić, a kasnije Šainović. Prema tvrdnji tužilaštva, kao čovek na čelu Zajedničke komande i 1998. i 1999. godine, Šainović je nadgledao aktivnosti VJ, MUP i civilnih struktura na Kosovu i ujedno ih usmeravao u skladu s uputstvima koja je dobijao od Miloševića. Na taj način, on je koristio snage SRJ/Srbije za činjenje zločina i takođe učestvovao u sprovođenju plana obuke i naoružavanja civilnog nealbanskog stanovništva Kosova.⁶⁰⁸ S druge strane, pored toga što negira postojanje Zajedničke komande Šainovića odbrana, tvrdi da Šainović nije bio na njenom čelu 1998. ili 1999. godine i da nije ni po kom drugom osnovu imao bilo kakva komandnu nadležnost nad VJ i/ili MUP.⁶⁰⁹ On je, u stvari, naprosto prisustvovao sastancima s predstavnicima VJ i MUP (koji su se prestali održavati u oktobru 1998. godine, nakon potpisivanja Oktobarskih sporazuma) kako bi se upoznao sa situacijom na terenu i na taj način efikasno vršio svoje dužnosti na Kosovu.⁶¹⁰ Nadovezujući se na svoj argument da Šainović nije imao nadležnost nad Zajedničkom komandom, Šainovićeva odbrana tvrdi da između članova Radne grupe za Kosovo Matkovića, Minića i Anđelkovića, s jedne strane, i Šainovića, s druge, nije postojao odnos subordinacije ili neki drugi zvanični odnos.⁶¹¹ Naposletku, odbrana tvrdi da se zapravo “zapisnik” sa sastanaka Zajedničke komande naprosto sastoji od beležaka o tim sastancima koje je vodio oficir VJ Milan Đaković, evidentirajući samo one delove

---

⁶⁰⁷ V. Odeljak VI.E.

⁶⁰⁸ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 164, 673.

⁶⁰⁹ Šainovićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 68–93, 103–107.

⁶¹⁰ Šainovićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 84–102.

⁶¹¹ Šainovićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 63–67.

koji su njemu bili interesantni ili relevantni, i da on, prema tome, ne predstavlja sveobuhvatan ili potpuno tačan zapis.⁶¹²

301. Veće napominje da je, pri utvrđivanju delokruga Šainovićeve nadležnosti nad VJ i MUP, kao i delokruga njegove nadležnosti na Kosovu uopšte, posebna pažnja posvećena raznim sastancima kojima su on i drugi visoki funkcioneri prisustvovali 1998. i 1999. godine i na kojima se raspravljalo o raznim aktivnostima VJ i MUP na Kosovu. Mnogi od tih sastanaka već su pomenuti u drugim delovima Presude, pre svega u Odeljku VI.E, zbog čega se o njima ovde neće ponovo detaljno govoriti. Umesto toga, Veće će se usredsrediti na dokaze o Šainovićevom doprinosu tim sastancima i, pored drugih dokaza, posvetiti posebnu pažnju njegovom razgovoru s tužilaštvom u kom se govori o tom doprinosu.

i. Šainovićeva nadležnost nad VJ i MUP 1998. godine

302. Kao što je ranije navedeno, negde između kraja maja i početka juna 1998. godine, pre nego što je Šainović permanentno stacioniran na Kosovu, Bulatović je njega i Zorana Lilića, koji je tada takođe bio potpredsednik Vlade SRJ, poslao u Pokrajinu “da utvrde šta se dešava”.⁶¹³ Oni su dvaput posetili Pokrajinu u razmaku od nedelju dana, a nijedna poseta nije trajala duže od jednog dana.⁶¹⁴ Prilikom druge posete, njih dvojica su se sastala s više funkcionere MUP i VJ u kasarni VJ u Peći. Miodrag Simić, tadašnji načelnik štaba 3. armije, prisustvovao je tom sastanku zajedno s komandantom 3. armije Dušanom Samardžićem, Vlastimirom Đorđevićem, Obradom Stevanovićem, optuženim Lukićem, Frankom Simatovićem i Jovicom Stanišićem. Stanišić je, izgleda, bio glavni što se tiče MUP. Rasprava se odnosila na situaciju na području Đakovica-Dečani i na granicu. Šainović i Lilić su uglavnom slušali, dok su ih pripadnici MUP i VJ obavestavali o situaciji.⁶¹⁵

303. U junu 1998. godine, tim koji su sačinjavali Minić, Matković i Anđelković – poznat kao “Radna grupa” – poslat je na Kosovo od strane Glavnog odbora SPS, čiji je Šainović tada bio

---

⁶¹² Šainovićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 189–204.

⁶¹³ Dok. pr. br. P605 (Razgovor Nikole Šainovića s tužilaštvom), *e-court* str. 29–33, 37, 55.

⁶¹⁴ Dok. pr. br. P605 (Razgovor Nikole Šainovića s tužilaštvom), *e-court* str. 33–34, 45, 53.

⁶¹⁵ Miodrag Simić, T. 15619–15622 (14. septembar 2007. godine); dok. pr. br. P605 (Razgovor Nikole Šainovića s tužilaštvom), *e-court* str. 91–95.

član.⁶¹⁶ Oni su održali sastanke s predstavnicima vojske i policije, kao i s lokalnim vlastima i političarima, uključujući članove SPS, o čemu su 25. juna 1998. godine izvestili Miloševića, Milutinovića i Šainovića.⁶¹⁷

304. Šainović je zatim prisustvovao sastanku održanom u Belom dvoru u Beogradu 21. jula 1998. godine, koji se ranije pominje u Presudi,⁶¹⁸ na kome je zvanično usvojen plan koji je obuhvatao i vojne i političke mere suzbijanja i borbe protiv terorizma na Kosovu (u daljem tekstu: Plan za borbu protiv terorizma). Između ostalog, sastanku su prisustvovali Milutinović, Minić, Perišić, Pavković, Stojiljković, Đorđević i Lukić.⁶¹⁹ Na tom sastanku Šainović je shvatio da je njegov zadatak u vezi s tim Planom bio da stranim predstavnicima objasni da su preduzete mere deo borbe protiv terorizma, a ne mere usmerene protiv albanskog stanovništva na Kosovu.⁶²⁰

305. U svom razgovoru s tužilaštvom Šainović im je rekao da je on, od juna do početka oktobra 1998. godine, bio prisutan na pet takvih sastanaka, na kojima je govorio samo o pitanjima iz svoje nadležnosti, konkretno, o opštoj situaciji u vezi s Kosovom, kao i da nije nikada izdavao naredjenja VJ i/ili MUP.⁶²¹ On je takođe objasnio da su učesnici tih sastanaka iznosili svoje stavove o situaciji na Kosovu i ponekad predlagali šta da se radi. Milošević bi, nakon rasprave, formulisao ili izveo zaključke o tome koje mere treba da se preduzmu, što bi zatim postao osnov za akciju VJ i MUP. Nakon sastanaka, predstavnici VJ i MUP odlazili su natrag u svoje komande ili kancelarije i sproveli te zaključke.⁶²² Činjenicu da su ti sastanci održavani potvrđuje Duško Matković, koji im je takođe prisustvovao. Prema rečima Matkovića, on je 5. avgusta 1998. godine, zajedno s Miloševićem, Minićem, Anđelkovićem, Šainovićem, Perišićem, Pavkovićem, Dimitrijevićem, Samardžićem, Lukićem, Đorđevićem i Stevanovićem, prisustvovao sastanku na kom su podneti

---

⁶¹⁶ Dok. pr. br. P1012 (Zapisnik sa 16. sednice Glavnog odbora SPS, 10. jun 1998. godine), str. 6–8. V. takođe dok. pr. br. P605 (Razgovor Nikole Šainovića s tužilaštvom), *e-court* str. 118, 125–129, 288.

⁶¹⁷ Duško Matković, T. 14590–14592 (29. avgust 2007. godine), T. 14633–14634 (30. avgust 2007. godine); Milomir Minić, T. 14744–14751 (31. avgust 2007. godine); Aleksandar Dimitrijević, T. 26619–26620 (8. jul 2008. godine). V. takođe dok. pr. br. P605 (Razgovor Nikole Šainovića s tužilaštvom, 11. decembar 2002. godine), str. 201–202, 310–311, 345.

⁶¹⁸ V. Odeljak VI.E.

⁶¹⁹ Dok. pr. br. P605 (Razgovor Nikole Šainovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 197–198, 203, 245, 345, 418–419, 436–440; Duško Matković, T. 14634–14637 (30. avgust 2007. godine), dok. pr. br. P2913 (Izjava svedoka od 10. februara 2003. godine), str. 9; Milan Đaković, T. 26410 (19. maj 2008. godine); Aleksandar Dimitrijević, T. 26589–26590 (8. jul 2008. godine). V. takođe dok. pr. br. 4D100 (Izveštaj PrK o angažovanju jedinica podnet 3. armiji, 22. jul 1998. godine; dok. pr. br. 4D101 (Plan PrK za angažovanje jedinica na Kosovu, 23. jul 1998. godine).

⁶²⁰ Dok. pr. br. P605 (Razgovor Nikole Šainovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 446.

⁶²¹ Dok. pr. br. P605 (Razgovor Nikole Šainovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 199–203, 245–248, 290; V. takođe Aleksandar Dimitrijević, T. 26587–26591 (8. jul 2008. godine), T. 26710–26712 (9. jul 2008. godine).

⁶²² Dok. pr. br. P605 (Razgovor Nikole Šainovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 233–235, 240.

izveštaji o događajima na Kosovu.⁶²³ Drugi sastanak u istom sastavu održan je krajem avgusta 1998. godine, kada su učesnici izveštavali o “sprovođenju prvobitnog plana”.⁶²⁴

(A) Sastanci Zajedničke komande

306. Nakon sastanka od 21. jula 1998. godine, Šainović je s članovima Radne grupe otputovao natrag na Kosovo i nastavio da se u Prištini gotovo svakodnevno sastaje s predstavnicima VJ i MUP, kao što su Pavković, Lukić, Đorđević, Stevanović i Đaković.⁶²⁵ Kako se koordinacija intenzivirala, doneta je odluka da se svakodnevno održavaju “koordinacioni sastanci” s VJ i MUP.⁶²⁶ Ti svakodnevni sastanci u Prištini, koji su počeli da se održavaju u leto 1998. godine, bili su poznati kao sastanci “Zajedničke komande”.⁶²⁷

307. Šainović je tvrdio da je svrha tih sastanaka bila da se razgovara o pitanjima vezanim za civilnu vlast, da se VJ i MUP obaveste o problemima civilne vlasti i da se razmene informacije kako bi se izbegle greške. Prema Šainovićevim rečima, na tim sastancima nisu donošene nikakve odluke i njihov glavni cilj je bio iznošenje i razmena informacija između civilne vlasti i snaga obezbeđenja.⁶²⁸ Međutim, Veće podseća na svoju konstataciju da je Zajednička komanda znatno uticala na akcije MUP i VJ u pogledu sprovođenja raznih faza Plana za borbu protiv terorizma.

308. Šainović je objasnio da je, nakon rasprava na tim sastancima, on izveštavao Miloševića, Bulatovića i Savezno Ministarstvo spoljnih poslova. On je takođe dobijao informacije od Bulatovića i ministra spoljnih poslova, koje je zatim prenosio na sastancima u Prištini.⁶²⁹ Međutim, Šainović je negirao da je njegova uloga bila da prenosi Miloševićeva uputstva.⁶³⁰ On je takođe tvrdio da nije bio u poziciji da ispituje Pavkovića i Lukića o pitanjima iz njihove nadležnosti, ali je

⁶²³ Duško Matković, dok. pr. br. P2913 (Izjava svedoka od 10. februara 2003. godine), str. 13.

⁶²⁴ Duško Matković, dok. pr. br. P2913 (Izjava svedoka od 10. februara 2003. godine), str. 13; dok. pr. br. P1435 (Izveštaj o realizaciji pete etape Plana na suzbijanju terorizma na KiM, 22. septembar 1998. godine).

⁶²⁵ Duško Matković, T. 14644–14645 (30. avgust 2007. godine), dok. pr. br. P2913 (izjava svedoka od 10. februara 2003. godine), str. 9. V. takođe dok. pr. br. P605 (Razgovor Nikole Šainovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 201–203, 208, 414, 419–421, 440–442.

⁶²⁶ Duško Matković, T. 14644–14645 (30. avgust 2007. godine); Zoran Anđelković, T. 14656 (30. avgust 2007. godine); Milomir Minić, T. 14748 (31. avgust 2007. godine).

⁶²⁷ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande). V., generalno, Drugi nalog u vezi s dokaznim predmetima br. P1468 i IC199, 13. jun 2008. godine (kojom se prihvata dokazni predmet IC199 kao dopuna nečitljivim delovima dokaznog predmeta br. P1468).

⁶²⁸ Dok. pr. br. P605 (Razgovor Nikole Šainovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 203–204.

⁶²⁹ Dok. pr. br. P605 (Razgovor Nikole Šainovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 208. V. takođe Momir Bulatović, T. 13820–13821 (16. avgust 2007. godine), T. 13899–13900 (17. avgust 2007. godine).

⁶³⁰ Dok. pr. br. P605 (Razgovor Nikole Šainovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 307.

objasnio da je atmosfera na tim sastancima bila takva da je svako mogao da kaže šta misli i da se razmene informacije o pitanjima vezanim za njihova područja.⁶³¹

309. Na tim sastancima, kojima je Šainović uglavnom prisustvovao, učesnici su u načelu izveštavali o statusu zajedničkih akcija i komentarisali trenutnu situaciju na Kosovu. Veće ovde podseća na svoju raniju konstataciju da nema sumnje da su političari koji su učestvovali u sastancima Zajedničke komande iznosili svoje stavove o tome šta treba da rade VJ i MUP i da su Minić i Šainović imali rukovodeću ulogu, da su nadgledali sastanke i često usmeravali grupu.⁶³² To potvrđuju Beleške sa sastanaka Zajedničke komande, koje je vodio Milan Đaković. Veće smatra da se u tim Beleškama jasno ne identifikuju uloge učesnika tih sastanaka, već da su to samo zapisi o određenim stvarima koje su prisutni rekli. Uprkos tome, Veće smatra da su Beleške, gledano u celosti i s obzirom na veliki broj sastanaka na koje se odnose, jasan prikaz uloga njihovih učesnika. Iz njih se vidi činjenica da je Šainović, zajedno s Minićem, preuzeo rukovodeću ulogu na tim sastancima i one pokazuju da je Šainović imao *de facto* nadležnost da usmerava akcije VJ i/ili MUP 1998. godine.

310. Na primer, na sastanku održanom 23. jula 1998. godine, Šainović je izjavio da više nije tajna da je “operacija” u toku, ukazao na potrebu da se razmotri koje još mere treba preduzeti u vezi s osmatranjem granice i rekao da Državna bezbednost (RDB) treba da intenzivira svoj rad, da radi ofanzivno, pa i nasilno izviđanje.⁶³³ Šainović je takođe izjavio da je cilj snaga da se sačuva komunikacija i da treba da se preduzmu mere, uz učešće vojske, da bi se taj cilj postigao.⁶³⁴

311. Na sastanku održanom 25. jula Šainović je pozitivno ocenio dejstva od toga dana i izjavio da “jedinice” treba stabilizovati i preduzeti mere obezbeđenja.⁶³⁵ Na sastanku održanom 26. jula, nakon dugog referisanja raznih učesnika, Šainović je zaključio sastanak izjavom da će on da odgovara za propuste, mada nije jasno da li je govorio o propustima Zajedničke komande ili o nekim konkretnim akcijama VJ/MUP.⁶³⁶ Dana 29. jula Šainović je rekao “da dva odreda na Rudniku napadnu Laušu, a da bude aktivna i BG da se odseče Lauša”.⁶³⁷ Dana 31. jula on je izneo

---

⁶³¹ Dok. pr. br. P605 (Razgovor Nikole Šainovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 405–408.

⁶³² V. Odeljak VI.E.

⁶³³ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 7.

⁶³⁴ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 8.

⁶³⁵ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 11.

⁶³⁶ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 16.

⁶³⁷ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 27.

svoje mišljenje da su glavni problem “izbeglice” i da “medijski treba da se odrazi da se Šiptari vraćaju kućama”.⁶³⁸ Na sastanku održanom 8. avgusta 1998. godine, on je naložio “da se pripremi naredna faza za utorak” i da se “[o]dradi selo Josić”, dok je Pavković napomenuo “da se u međuvremenu odradi i s. Vouša”.⁶³⁹ Dana 12. avgusta Šainović je izjavio da vojska treba da ispuni svoje obaveze u graničnom pojasu, policija treba da pokrije svu teritoriju i da se to konsoliduje, dok DB treba da pokrije i “preuzme ovu treću zonu”, RDB i vojska treba da zajedno daju ideju za dalje planove; i da se nastavi oduzimanje oružja.⁶⁴⁰ Na sastanku održanom 16. avgusta on je izgovorio nekoliko rečenica koje su ličile na naređenja: “[Z]a sutra pojačati kontrolu na selima”, “[O]ko Junka staviti jednu borbenu grupu”, “[D]a se položaji uredi” i “[D]a se pripremi (VJ) čišćenje puta”.⁶⁴¹ Na sastanku od 27. avgusta rekao je da spremi informacija o tome gde da se razvojno i bezbednosno grade srpska naselja.⁶⁴²

312. On je nastavio da učestvuje u radu tih sastanaka na sličan način tokom celog septembra i oktobra. Na sastanku održanom 2. septembra Šainović je pomenuo da policija preduzima mere u Rugovi, a posebno u Čičavici/Qiqavica.⁶⁴³ Dana 15. septembra izjavio je da akcije treba da se nastave, konkretno, da treba nastaviti civilnu aktivnost.⁶⁴⁴ Dana 20. septembra, Šainović je, između ostalog, izjavio da treba da se organizuje rad lokalne policije na područjima Đakovice, Peći i Dečana.⁶⁴⁵ Prema Beleškama za 21. septembar, Šainović je izjavio da Zajednička komanda ne treba da sprovede “izjavu” Miloševića i Jeljcina i da ne smanjuje broj snaga na Kosovu.⁶⁴⁶ Takođe je izjavio da “niko ne spori legitimnost da branimo državu”, ali da akcije treba da se izvode disciplinovano da “ne bi došlo do paljenja”; on je takođe izjavio da jedan broj policajaca treba da organizuje povratak civila.⁶⁴⁷ Dana 22. septembra izvestio je da je došlo do teški borbi i da je bilo gubitaka; predložio je da se dve čete PJP pregrupišu i rekao da operacije treba da se nastave sledećeg dana. On je takođe izjavio sledeće: “Kad se završi operacija onda moramo angažovati

⁶³⁸ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 34.

⁶³⁹ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 47.

⁶⁴⁰ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 50. V. takođe Zoran Anđelković, T. 14698–14701 (30. avgust 2007. godine), T. 14731–14734 (31. avgust 2007. godine).

⁶⁴¹ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 55–56.

⁶⁴² Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 78.

⁶⁴³ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 85.

⁶⁴⁴ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 115.

⁶⁴⁵ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 123.

⁶⁴⁶ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 124.

⁶⁴⁷ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 124–125.

interventnu jedinicu da okruži selo gde su teroristi... Jedan starešina za vezu, sa Lukićem, za angažovanje interventne jedinice”.⁶⁴⁸ Na sastanku održanom 26. septembra, nakon što su Pavković i Lukić izvestili da je akcija u Gornjem i Donjem Obrinju završena, Šainović je izjavio da se operacija “Jezerce” mora nastaviti sledećeg dana.⁶⁴⁹ Dana 29. septembra rekao je da treba da “ubij[u] volju” kosovskih Albanaca “za oživljavanje separatizma”. On je takođe izjavio: “[O]d svakog odreda treba da opremimo bar po jednu četvu”.⁶⁵⁰

313. Dana 4. oktobra Šainović je izjavio da na granici treba preduzeti sve potrebne mere jer su moguće sve vrste napada, uključujući bombardovanje, a treba da se obezbede štabovi i drugi objekti gde bi mogle da se smeste te grupe.⁶⁵¹ Dana 7. oktobra on je takođe izjavio da treba podići nivo “operativnog voda” i da akcije treba izvoditi tajno.⁶⁵² Dana 8. oktobra izjavio je da Trajković, komandant SAJ, i još jedna osoba iz te jedinice, treba da uđu u taj prostor i da se podele zadaci.⁶⁵³ Dana 11. oktobra on je izvestio da su “4-5 rejona napravili planove” i da sledećeg dana Zajedničkoj komandi treba uputiti dalje zahteve (četiri do pet akcija). On je takođe predložio: “[S]vim drugim sekretarijatima dati zadatak da likvidiraju pojedinačne ciljeve”.⁶⁵⁴ Dana 13. oktobra izdao je uputstvo da treba nanositi manje gubitke kako bi se stvorio osećaj nesigurnosti i da treba pripremiti planove za akcije za Đakovicu i Peć.⁶⁵⁵

314. Dana 21. oktobra, nakon Sporazuma Holbrooke-Milošević i njegovog ličnog sastanka s Wesleyjem Clarkom, Šainović je doneo plan za povlačenje snaga SRJ/Srbije s određenih područja. Prema prvom delu plana, policiju je trebalo iseliti iz sela Pogoruše, nakon čega je VJ trebalo da se iseli iz Podujeva. Šainović je okarakterisao povlačenje policijskih jedinica i VJ kao prevođenje jedinica u mirnodopske uslove, a ne kao napuštanje teritorije. On je izjavio da u Mališevu mora postojati stanica MUP i da nivo borbene spremnosti treba snižavati “kad Šiptari ispune određene uslove koje im postavljaju”.⁶⁵⁶ Na sastanku održanom 22. oktobra izjavio je da je potrebno

---

⁶⁴⁸ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 126–128.

⁶⁴⁹ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 129.

⁶⁵⁰ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 132.

⁶⁵¹ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 135–136.

⁶⁵² Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 141.

⁶⁵³ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 142; dok. pr. br. IC199 (Pojašnjenje Beležaka sa sastanaka Zajedničke komande koje je dao Milan Đaković), str. 8 (odnosi se na belešku pod brojem KO2228540).

⁶⁵⁴ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 145.

⁶⁵⁵ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 148.

⁶⁵⁶ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 152–153.

intenzivirati prikupljanje obaveštajnih podataka o stanju, jačini i rasporedu “DTS” (diverzantsko-terorističkih snaga) i naveo da teško naoružanje ne treba koristiti tokom operacija MUP, kao i da treba pripremiti podatke o položaju mina u prostoru.⁶⁵⁷ Dana 26. oktobra, kad je Pavković izvestio o stavu Komande 3. armije da Zajednička komanda više ne treba da postoji, Šainović je odgovorio da taj deo borbenih operacija treba zatvoriti i doneti zaključke i zadatke. On je takođe izjavio da je subordinacija javna i da u uslovima “pritiska OEBS, koordinacija rada svih subjekata mora biti još veća”. Anđelković je rekao da niko nije ovlašćen da uzima dokumentaciju Zajedničke komande i da ona treba da se čuva u prostorijama Zajedničke komande. Šainović je odgovorio da situacija zahteva da se dokumenti čuvaju u zgradi MUP. On je takođe izjavio: “Kad se budemo povlačili moramo biti pažljivi, moramo voditi računa da niko ne pronade delove određenih odreda koji se nisu povukli. Ne sme da bude odstupanja od već datih saopštenja”.⁶⁵⁸ Na sastanku od 30. oktobra, Šainović je izdao uputstvo da će jedno bojno oklopno vozilo “noćas [...] patrolirati od Emiljeva do Dulja”.⁶⁵⁹

315. Neki svedoci su takođe ukazali na činjenicu da Šainović nije bio samo član Zajedničke komande, već i da je bio na njenom čelu. Bivši načelnik SUP Kosovske Mitrovice Ljubinko Cvetić posvedočio je da je na sastanku održanom u zgradi Štaba MUP u Prištini 10. jula 1998. godine, kojem su prisustvovali načelnici svih sekretarijata s Kosova, tim načelnicima Vlastimir Đorđević ili Obrad Stevanović rekao da je na višem nivou dogovoreno da se formira Zajednička komanda za sve formacije vojske i policije angažovane na sprovođenju antiterorističkih operacija. Na drugom sastanku Štaba MUP održanom 22. jula 1998. godine, Vlastimir Đorđević je ponovo naglasio da je formirana Zajednička komanda, koju su sačinjavali Šainović, Duško Matković, Milomir Minić, Lukić, Pavković, Zoran Anđelković i David Gajić. Cvetić je posvedočio da je njemu i drugim načelnicima MUP na tim sastancima u Štabu MUP preneto da je Šainović na čelu Zajedničke komande i da je on zadužen za koordinaciju vojske i policije.⁶⁶⁰

316. Veće je prihvatilo Zapisnik sa sastanka u štabu od 22. jula, u kojem se nigde ne pominju Zajednička komanda ili Šainović.⁶⁶¹ Međutim, taj dokument nije potpun i zbog toga ne predstavlja osnov na osnovu kog Veće može da odredi da li se Šainović pominje kao osoba na čelu Zajedničke komande.

---

⁶⁵⁷ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 156.

⁶⁵⁸ Završna reč Šainovićeve odbrane, T. 27069 (21. avgust 2008. godine).

⁶⁵⁹ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 164.

⁶⁶⁰ Ljubinko Cvetić, T. 8051–8052, 8077–8078 (7. decembar 2006. godine), T. 8123–8124 (8. decembar 2006. godine).

⁶⁶¹ Dok. pr. br. 6D798 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 22. jul 1998. godine).

317. Miroslav Mijatović, zamenik Sretena Lukića u Štabu MUP, odbacio je Cvetičevo svedočenje, izjavivši da njemu, za razliku od Cvetića, na sastancima u štabu MUP u julu 1998. godine nije bilo rečeno da je Šainović komandant Zajedničke komande.⁶⁶² Radovan Vučurević, koji je takođe radio u Štabu MUP u Prištini i prisustvovao sastanku od 22. jula, posvedočio je da ni Đorđević ni Stevanović nisu izvestili učesnike sastanka da je Šainović komandant Zajedničke komande.⁶⁶³ Pored toga, Cvetičevu verodostojnost opovrgavaju njegov zamenik Nebojša Bogunović, kao i neki drugi svedoci odbrane.⁶⁶⁴ Veće napominje da se u načelu nije uverilo u ispravnost opovrgavanja Cvetičeve verodostojnosti. Svedoci pozvani da ga diskredituju jednostavno su odgovorili na sugestivna pitanja koje je postavljala Šainovićeva odbrana.⁶⁶⁵ S druge pak strane, Veće je bilo impresionirano Cvetičevim iskrenim odgovaranjem na pitanja u sudnici i smatralo ga dobro informisanim. Veće je mišljenja da je Cvetić pouzdan po tom pitanju i prihvata njegov iskaz o sastancima koji su u julu održani u Štabu MUP.

318. Veće je takođe saslušalo iskaz generala VJ Branka Gajića, koji je posvedočio da su Šainović i Minić bili konkretno poslani na Kosovo kako bi koordinirali određene političke i ekonomske aktivnosti, kao i aktivnosti VJ i MUP u njihovoj borbi protiv terorizma.⁶⁶⁶ Prilikom unakrsnog ispitivanja od strane Šainovićeve odbrane, Gajić je priznao da na navedenim sastancima nije bilo mešanja u komandovanje MUP i VJ.⁶⁶⁷ Uprkos tome, Veće napominje da se njegovo svedočenje podudara s Beleškama sa sastanaka Zajedničke komande, koje pokazuju da su rukovodeću ulogu, davanje predloga, sugestija i uputstava, imali i Minić i Šainović i da se ona odnosila na koordinaciju dejstava VJ i MUP, a ne na mešanje u njihove unutrašnje mehanizme komandovanja.

319. Činjenica da su Šainović i Minić bili vodeći članovi Zajedničke komande podudara se takođe s pritužbom načelnika štaba VJ Momčila Perišića iz jula 1998. godine u vezi s postojanjem alternativnog komandnog lanca, u okviru kojeg su Šainović i Minić učestvovali u rukovođenju jedinicama VJ. U svom dopisu Miloševiću on je naveo sledeće:

---

⁶⁶² Miroslav Mijatović, T. 22284–22285 (13. februar 2008. godine).

⁶⁶³ Radovan Vučurević, T. 23130–23131 (25. februar 2008. godine).

⁶⁶⁴ Šainovićev završni pretresni podnesak, 15. jul 2008. godine (javna verzija), par. 725; Završna reč Šainovićeve odbrane, T. 27064 (21. avgust 2008. godine); v. takođe Završna reč Lukićeve odbrane, T. 27363 (26. avgust 2008. godine); Miloš Vojnović, T. 24157 (12. mart 2008. godine).

⁶⁶⁵ Nebojša Bogunović, T. 25119–25120 (10. april 2008. godine). Kad je Bogunoviću postavljeno pitanje da li se slaže da je Cvetić “bio [...] loš starešina, a kao čovek je bio još gori”, on je odgovorio “Tako reći”.

⁶⁶⁶ Branko Gajić, T. 15412 (11. septembar 2007. godine).

⁶⁶⁷ Branko Gajić, T. 15439–15446 (12. septembar 2007. godine).

Pokušaj civilnog dela štaba da komanduje korpusom. Komandant korpusa je odgovoran za procenu situacije, i uz saradnju sa civilnim delom štaba i MUP-a da planira operacije za VJ i MUP, da to prenese Šainoviću i Miniću da oni izdaju zadatke svima sem Prištinskom korpusu. U praksi komandant Prištinskog korpusa planira ono što mu se naredi, a to je po zahtevu Šainović-Minić i MUP-a, pa se onda pretvori u njihov servis u planiranju i realizaciji. Pošto mu je želja kao i svima nama da se plan ostvari, ako to neće ili ne mogu drugi on realizuje sa Jedinicama PrK što odvodi u nelegalnu, nesistematsku i neadekvatnu upotrebu jedinica VJ, čime se narušava sistem, jedinice cepkaju, troše, vezuju, pa ako se stvarno korpus treba upotrebiti po pravilima borbene upotrebe on može biti neupotrebljiv.⁶⁶⁸

Na kraju dopisa Perišić je sugerisao Miloševiću da ne dozvoli komandovanje VJ izvan sistema vojne subordinacije i jednostarešinstva.⁶⁶⁹

320. John Crosland je posvedočio da su inostrani atašei bili dobro upoznati s činjenicom da je Šainović direktno odgovoran za događanja na Kosovu, da su Miloševićeva naređenja prenošena Pavkoviću preko Šainovića i da je Šainović Miloševićev "svakodnevni operativac".⁶⁷⁰ Među dokazima kojima raspolaže Veće nalazi se i telegram Ambasade Ujedinjenog Kraljevstva, u kom se pominje sastanak održan 3. oktobra 1998. godine između Croslanda, ambasadora Ujedinjenog Kraljevstva Donnellyja i Aleksandra Dimitrijevića, načelnika Uprave bezbednosti VJ.⁶⁷¹ U telegramu piše da je Dimitrijević bio nezadovoljan Šainovićevim merama na Kosovu:

On [lično] [Dimitrijević] i osoblje Generalštaba [konkretno, načelnik Generalštaba Perišić] se nisu složili s [merama] koje su [prethodnih] meseci preduzete od kada je Šainović preuzeo vlast na Kosovu.⁶⁷² ...

Upitao sam ga kako mi, s obzirom na ono što je rekao [da se] Šainović [ne] obazir[e] na želje Generalštaba, možemo biti sigurni u ono što je obećano [da se jedinice VJ neće opet razmeštati]. Rekao je da će on i Perišić učiniti sve kako se to ne bi ponovilo. Državnom vođstvu su otvoreno objasnili ozbiljnost situacije i potrebu za pridržavanjem 1199. Nažalost, nije mogao dati nikakve garancije.⁶⁷³

Rekao sam da se nadam da je ono što je rekao istina, s obzirom da ćemo vrlo lako otkriti bilo kakve znakove koji upućuju na suprotno. Da li je MUP takođe razum[eo] da pomno pratimo njihove aktivnosti, [i] da smo videli znakove neprekidnog delovanja. Rekao je da

⁶⁶⁸ Dok. pr. br. P717 (Dopis Momčila Perišića upućen Slobodanu Miloševiću, 23. jul 1998. godine), str. 2–3.

⁶⁶⁹ Dok. pr. br. P717 (Dopis Momčila Perišića upućen Slobodanu Miloševiću, 23. jul 1998. godine), str. 2–3.

⁶⁷⁰ John Crosland, dok. pr. br. P2645 (Izjava svedoka od 31. oktobra 2006. godine), par. 54, 56, 58.

⁶⁷¹ Dok. pr. br. P683 (Poverljivi izveštaj o situaciji predstavnika vojske UK, 3. oktobar 1998. godine); v. John Crosland, T. 9874 (8. februar 2007. godine).

⁶⁷² Dok. pr. br. P683 (Poverljivi izveštaj o situaciji predstavnika vojske UK, 3. oktobar 1998. godine), par. 6.

⁶⁷³ Dok. pr. br. P683 (Poverljivi izveštaj o situaciji predstavnika vojske UK, 3. oktobar 1998. godine), par. 8.

odgovor na to može dati samo Šainović. On je [...] odgovoran za politiku i razmeštanje. A da li bih ja mogao da ne kažem Šainoviću da je on to rekao.⁶⁷⁴

Dimitrijević se približio [što je više] mogao nelojalnosti u svojim komentarima o Miloševiću i Šainoviću. Možda ima u vidu da će MKSJ povesti istragu o poslednjim događajima i bio je [veoma] voljan da svu odgovornost prebaci na MUP.⁶⁷⁵

321. Prema Croslandovim rečima, sledeći sastanak s Dimitrijevićem održan je 5. oktobra 1998. godine, gde se potonji ponovo požalio da Pavković radi izvan komandnog lanca i da odlazi direktno Miloševiću i Šainoviću.⁶⁷⁶

322. Dimitrijević je pomenuo Šainovića i prilikom jednog od sastanaka Kolegijuma VJ, kada je rekao: “Mislim da je prevashodno obezbediti da ne može, pa makar to bio i Šainović i ne znam koji drugi Šainović, da on rešava probleme time što će olako posezati za upotrebom jedinica”.⁶⁷⁷

323. Nakon što ga je Veće pozvalo da svedoči, od Dimitrijevića je zatraženo da prokomentariše sadržaj gorepomenutog telegrama. Njega je taj sadržaj iznenadio i on je izjavio da je to očito autorova interpretacija onoga što je on rekao. U vezi sa zabeleženom primedbom da se on ne slaže s merama preduzetim nakon Šainovićevog dolaska na Kosovo, Dimitrijević je izjavio da nije moguće da je on to rekao “jer apsolutno Šainović nije bio nikakva vlast na Kosovu, i to bi bila laž”.⁶⁷⁸ Na pitanje Veća zašto bi Crosland i Donnelly napravili netačan zapis sa sastanka, Dimitrijević je izjavio da tada nije ništa tako rekao, niti da to može sada da kaže jer je Šainović “dolazio kao i ostali, znači, u Komandu [P]rištinskog korpusa...”.⁶⁷⁹ Dimitrijević je zatim objasnio da je na nekim sastancima Kolegijuma VJ intervenisao i tvrdio da se ne sme dozvoliti da civili koriste VJ izvan komandnog lanca, i priznao da je, u tom kontekstu, pomenuo Šainovića. Međutim, objasnio je da je to uradio jednostavno zato što je Šainović bio neko ko je predstavljao Vladu SRJ po pitanjima vezanim za Kosovo.⁶⁸⁰ On je takođe objasnio da nije implicirao da se vojska zaista na taj način koristi, već je jednostavno hteo da kaže da se ona ne bi trebala na taj način koristiti.⁶⁸¹ Dimitrijević

⁶⁷⁴ Dok. pr. br. P683 (Poverljivi izveštaj o situaciji predstavnika vojske UK, 3. oktobar 1998. godine), par. 9. V. takođe John Crosland, dok. pr. br. P2645 (Izjava svedoka od 31. oktobra 2006. godine), par. 52.

⁶⁷⁵ Dok. pr. br. P683 (Poverljivi izveštaj o situaciji predstavnika vojske UK, 3. oktobar 1998. godine), par. 12.

⁶⁷⁶ John Crosland, P2645 (Izjava svedoka od 31. oktobra 2006. godine), par. 54.

⁶⁷⁷ Dok. pr. br. P928 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 30. decembar 1998. godine), str. 14.

⁶⁷⁸ Aleksandar Dimitrijević, T. 26666–26669 (9. jul 2008. godine).

⁶⁷⁹ Aleksandar Dimitrijević, T. 26669 (9. jul 2008. godine).

⁶⁸⁰ Aleksandar Dimitrijević, T. 26669–26670 (9. jul 2008. godine).

⁶⁸¹ Aleksandar Dimitrijević, T. 26701–26704 (9. jul 2008. godine).

je na kraju posvedočio da je komandni lanac bio netaknut i da nije bilo potrebe da Milošević ima posrednika između sebe i načelnika Generalštaba i/ili Pavkovića.⁶⁸²

324. Dimitrijeviću je, prilikom unakrsnog ispitivanja, postavljeno pitanje i u vezi s Perišićevim dopisom i “civilnim delom štaba” koji se u njemu pominje. On je posvedočio da ne zna šta to znači i da je Perišićeva napomena zbunjujuća. Međutim, Dimitrijević se jeste složio da je Perišić mislio da postoji problem u vezi s komandnim lancem i potčinjavanjem.⁶⁸³ Tokom unakrsnog ispitivanja, on je takođe istakao da je Perišić mislio na “pokušaj” civila da kontrolišu vojsku i da dopis ne ukazuje na to da je taj pokušaj bio uspešan.⁶⁸⁴

325. Veće nije uvereno u Dimitrijevićevo negiranje da je Šainović imao ikakvu značajnu ulogu u Zajedničkoj komandi ili da je imao nadležnost nad snagama policije i VJ na Kosovu, pa odbacuje njegove pokušaje da pobije jasno značenje onoga što je ranije rekao. Veće je mišljenja da dokumenti prihvaćeni u ovom predmetu koji sadrže pritužbe izvesnih pripadnika VJ u vezi s tim šta je sve obuhvatala Šainovićeva uloga govore sami za sebe i da pokazuju da je njegova uloga u Zajedničkoj komandi bila veoma značajna.

326. To je potvrdio i austrijski ambasador u SRJ Wolfgang Petritsch, koji je posvedočio da je Šainović, prema shvatanju i saznanjima diplomatske zajednice u Beogradu, od leta 1998. godine bio zadužen za koordinaciju snaga bezbednosti na Kosovu. Šainović je bio dobro obavešten o pitanjima vezanim za Kosovo i Petritschevi razgovori s njim bili su uvek prijatni i konkretni, uprkos napetoj situaciji i činjenici da je sukob bio u toku.⁶⁸⁵ Austrijski diplomata Jan Kickert takođe je izjavio da je tokom leta 1998. godine Šainović bio blizak Miloševićev saradnik i da je bio “odgovoran za koordiniranje [bezbednosnih] snaga na Kosovu”. Šainović je veoma često bio u zgradi Vlade u Prištini i o njemu se govorilo kao o “nekome s kim su Amerikanci mogli da razgovaraju o pitanjima vezanim za bezbednost”.⁶⁸⁶

327. S tim se kose dokazi da Šainović u stvari nije bio na čelu Zajedničke komande i da nije imao nikakvu nadležnost ili uticaj nad VJ i/ili MUP. Na primer, Momir Bulatović je negirao da je Šainović ikada komandovao snagama VJ i/ili MUP i izjavio da on (Bulatović) nije nikada ni čuo za

---

⁶⁸² Aleksandar Dimitrijević, T. 26714–26718 (9. jul 2008. godine).

⁶⁸³ Aleksandar Dimitrijević, T. 26687–26690 (9. jul 2008. godine).

⁶⁸⁴ Aleksandar Dimitrijević, T. 26723, 26760–26761 (9. jul 2008. godine).

⁶⁸⁵ Wolfgang Petritsch, T. 10766–10767 (1. mart 2007. godine).

⁶⁸⁶ Jan Kickert, T. 11235 (7. mart 2007. godine); dok. pr. br. P560 (Dopis austrijske ambasade, 7. oktobar 1998. godine), str. 1.

Zajedničku komandu pre nego što je pomenuta na suđenju u predmetu *Milošević*.⁶⁸⁷ Lazarević, koji je bio prisutan na pet takvih sastanaka, posvedočio je da je Šainović barem jednom bio prisutan, ali da ni Šainović ni iko drugi iz političkih struktura nije ni njemu ni Pavkoviću izdavao nikakva naređenja.⁶⁸⁸ Šainovićeva odbrana tako s pravom ističe da nema nijednog jedinog dokumenta u kom se govori da je Šainović bio na čelu Zajedničke komande. Naprotiv, on se uvek pominje kao potpredsednik Vlade SRJ.⁶⁸⁹

328. S obzirom na sve dokaze vezane za Zajedničku komandu koji se detaljno navode gore u tekstu, Veće konstatuje da je Bulatovićev iskaz da nema saznanja o Šainovićevoj ulozi potpuno neuverljiv i zbog toga odbacuje njegovo negiranje Šainovićeve uloge. Lazarevićev iskaz ograničen je na mali broj sastanaka i prilično dosledan u pogledu načina na koji je to telo funkcionisalo; on, prema tome, ne umanjuje značaj iskaza da je Šainović imao rukovodeću ulogu. Mada Veće prihvata da se i u Beleškama i u drugim dokumentima u ovom predmetu o Šainoviću govori samo kao o potpredsedniku Vlade SRJ, to se ne kosi s načinom na koji je Zajednička komanda funkcionisala 1998. godine, to jest da su se njene odluke sprovodile putem postojećih komandnih lanaca.

329. Veće ima u vidu i iskaz Milana Đakovića da je Minić bio na najvišem položaju od svih tamošnjih političara i da se činilo da najviše učestvuje na sastancima.⁶⁹⁰ Đaković je takođe posvedočio da Šainović nije bio glavni na tim sastancima, da nije izdavao naređenja ni Pavkoviću ni Lukiću i da je obično uzimao reč da bi govorio o pitanjima vezanim za spoljnu politiku jer je trebalo da bude informisan o situaciji na terenu kako bi mogao da učestvuje na sastancima sa stranim predstavnicima.⁶⁹¹ Kao što je navedeno gore u tekstu, pokušavajući da objasni Beleške, Đaković je izjavio da one sadrže zapise o pitanjima koja su njemu bila značajna kao vojniku i da stoga nisu odraz svega što je rečeno na tim sastancima. Shodno tome, velik deo onoga što je Šainović rekao na tim sastancima u pogledu politike i spoljne politike nije zabeležen, a zabeleženi

---

⁶⁸⁷ Momir Bulatović, T. 13855–13857, 13907–13910 (17. avgust 2007. godine).

⁶⁸⁸ Vladimir Lazarević, T. 17815–17822 (7. novembar 2007. godine), T. 18138–18139 (12. novembar 2007. godine), T. 18155–18156 (13. novembar 2007. godine), T. 18404 (15. novembar 2007. godine), T. 18462–18467 (16. novembar 2007. godine); dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 117–123.

⁶⁸⁹ Šainovićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 709. V., na primer, dok. pr. br. P1989 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 4. april 1999. godine).

⁶⁹⁰ Milan Đaković, T. 26481 (20. maj 2008. godine).

⁶⁹¹ Milan Đaković, T. 26380, 26412–26414 (19. maj 2008. godine), T. 26443–26444, 26478–26483 (19. maj 2008. godine).

delovi pisani su “vojničk[im] izraz[ima]”.⁶⁹² Đaković je takođe izjavio da nijedan od četiri političara koji su prisustvovali sastancima nije u znatnoj meri uticao na odluke VJ.⁶⁹³

330. Đakovićevo svedočenje o Minićevom učestvovanju ne odstupa od mišljenja Veća da je Minić, kao i Šainović, aktivno učestvovao u radu sastanaka Zajedničke komande. Međutim, Veće smatra manje uverljivim Đakovićev opis Šainovićeve uloge jer Beleške koje je Đaković lično vodio pokazuju da je Šainović često raspravljao o raznim pitanjima vezanim za VJ i MUP koja su izlazila izvan okvira spoljne politike. Nakon što je pažljivo analiziralo Beleške, Veće je mišljenja da one, u stvari, ne sadrže samo “vojničke izraze”, već se odnose i na pitanja kao što su podela humanitarne pomoći, zločini počinjeni na Kosovu, itd. Iako je razumljivo da je Đaković beležio ono što je bilo interesantno za njegov vlastiti posao, nije bilo razloga da izjave političara, koje nisu bile predlozi, sugestije ili uputstva, beleži jezikom koji upućuje na to da one to jesu. Veće je, stoga, mišljenja da je Đaković, iako se načelno čini iskren svedok, u ovom slučaju ipak dao iskaz koji Veće odbacuje zato što se ne podudara s izrazima korišćenim u Beleškama.

331. Shodno tome, Veće je mišljenja da je Šainović, zajedno s Minićem, bio aktivan učesnik u radu sastanaka Zajedničke komande, na kojima je preuzimao rukovodeću ulogu. Pored toga, prema njegovom ličnom priznanju, on je izveštavao Miloševića, Bulatovića i savezno Ministarstvo spoljnih poslova. Budući da su političari u to vreme održavali vezu s VJ i MUP i budući da je tim organima trebalo Miloševićevo odobrenje, Šainovićeva uloga bila je ključna kako za davanje takvog odobrenja, tako i za izdavanje uputstava. Razna uputstva koja je izdao, kao što je izneto gore u tekstu, pokazuju da je on zaista bio politički koordinator aktivnosti VJ i MUP na Kosovu 1998. godine.

(B) Drugi sastanci

332. Dana 29. oktobra 1998. godine Šainović je prisustvovao sastanku na kom su bili Milošević i druge uticajne ličnosti, uključujući Pavkovića, Lukića i Milutinovića, što je detaljno razmotreno gore u tekstu.⁶⁹⁴ Iako Veće smatra da dokument prihvaćen u ovom predmetu, koji je navodno zapisnik s tog sastanka, nije stenogram sadržaja sastanka, ono nema nikakvih sumnji u to da je sastanak zaista održan, da su mu prisustvovali najviše ličnosti iz političkih krugova, VJ i MUP, kao i da je na tom sastanku razmatran Plan za borbu protiv terorizma.⁶⁹⁵ To je bio jedan od četiri – pet

⁶⁹² Milan Đaković, T. 26375 (19. maj 2008. godine), T. 26484 (20. maj 2008. godine).

⁶⁹³ Milan Đaković, T. 26486 (20. maj 2008. godine).

⁶⁹⁴ Dok. pr. br. P2166 (Zapisnik sa sastanka u Belom dvoru, 29. oktobar 1998. godine), str. 1.

⁶⁹⁵ V. Odeljak VI.E.

sastanaka te vrste za koje je Šainović rekao da im je prisustvovao u periodu od jula do septembra 1998. godine.

333. Dana 5. novembra 1998. godine, Šainović je prisustvovao sastanku u Štabu MUP u Prištini, gde se sastao s Milutinovićem, Lukićem, Pavkovićem, Stojiljkovićem, Đorđevićem, Radetom Markovićem, Miroslavom Mijatovićem, članovima Radne grupe, načelnicima SUP i OUP, kao i komandantima PJP. Na tom sastanku, Lukić je učesnike izvestio o aktuelnoj situaciji na Kosovu i o spremnosti snaga MUP da nastave s izvršavanjem svojih dužnosti i zadataka. Milutinović je zatim govorio o Sporazumu Holbrooke-Milošević i tome kako je to teška faza u rešavanju pitanja Kosova, mada su značajne “snage šiptarskih terorista izbačene iz stoja”.⁶⁹⁶ Milutinović je objasnio da je sada pretnja NATO prošla i da “[z]a Vojsku Jugoslavije i policiju ostaje sve kao što je i do sada bilo (Zajednička komanda, jedinice VJ se ne povlače, a snage policije su se samo smanjile za onaj deo koji je već povučen”.⁶⁹⁷ Pored toga, prema Milutinovićevim rečima, i snage VJ i snage MUP zadržale su pravo da se brane u slučaju napada, pa im je stoga rečeno da “[n]astav[e] sa planiranjem aktivnosti sa nesmanjenom upornošću i elanom”.⁶⁹⁸ U zapisniku s ovog sastanka nije zabeležen nikakav Šainovićev doprinos.

334. U ovom predmetu Veće je prihvatilo i Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP od 2. decembra 1998. godine, na kom je Lukić izvestio o jednom drugom sastanku održanom u Beogradu 27. novembra 1998. godine. On je izjavio da su tom sastanku, koji je bio sazvan u Ministarstvu unutrašnjih poslova, osim njega prisustvovali ministar Vlajko Stojiljković, pomoćnici ministra, načelnici RDB i RJB, i Šainović. Nakon što je prvo razmotrena situacija na Kosovu, definisani su zadaci i dalje angažovanje pripadnika policije na Kosovu. Suština sastanka bila je u tome da se nastavi s izvođenjem protivterorističkih akcija. Policija je takođe trebalo da ofanzivnije deluje u preduzimanju mera u novonastaloj situaciji.⁶⁹⁹

335. Prema tome, jasno je da je Šainović, tokom i nakon sprovođenja Plana za borbu protiv terorizma, osim sastancima Zajedničke komande, prisustvovao i drugim sastancima na Kosovu. Ti sastanci obuhvatali su kako funkcionere s najvišeg nivoa iz Beograda, tako i funkcionere s najvišeg nivoa zadužene da se bave sa situacijom na Kosovu. To se podudara s brojnim dokazima, iznetim

---

⁶⁹⁶ Dok. pr. br. P2805 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP u Prištini, 5. novembar 1998. godine), str. 3.

⁶⁹⁷ Dok. pr. br. P2805 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP u Prištini, 5. novembar 1998. godine), str. 4.

⁶⁹⁸ Dok. pr. br. P2805 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP u Prištini, 5. novembar 1998. godine), str. 4–5. V. takođe Ljubinko Cvetić, T. 8187–8189 (8. decembar 2006. godine); Milomir Minić, T. 14783–14785 (31. avgust 2007. godine).

⁶⁹⁹ Dok. pr. br. P3122 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 2. decembar 1998. godine), str. 2.

gore u tekstu, o Šainovićevom uticaju koji je vršio po dolasku na Kosovo. To se takođe podudara i s ranije donetim zaključkom da je on u to vreme bio politički koordinator VJ i MUP.

ii. *Šainovićeva nadležnost nad VJ i MUP 1999. godine*

336. Tužilaštvo tvrdi da je, iako se sastav Zajedničke komande 1999. godine promenio odlaskom Minića i Matkovića s Kosova, Šainović ostao na njenom čelu.⁷⁰⁰ S druge strane, Šainovićeva odbrana tvrdi da nema dokaza o tome da se “način rada” karakterističan za jedan deo 1998. godine nastavio i 1999. godine. U stvari, prema rečima Šainovićeve odbrane, nakon što su potpisani Oktobarski sporazumi, više nije bilo potrebe da se političari sastaju s predstavnicima VJ i MUP. Šainovićeva odbrana, uz to, tvrdi da nakon Oktobarskih sporazuma, a posebno nakon 24. marta 1999. godine, Šainović nije “ni na koji način” učestvovao u dejstvima VJ i MUP na Kosovu.⁷⁰¹ Međutim, Veće ne može da prihvati navod Šainovićeve odbrane da Šainović nakon Oktobarskih sporazuma više nije bio umešan u dejstva VJ i MUP, s obzirom na njegovo učešće u radu Komisije za saradnju s VMK, što se razmatra u daljem tekstu.

337. U svom razgovoru s tužilaštvom, Šainović je izjavio da nije moguće da su se 1998. godine sastanci održavali u Prištini, kao i da nisu održavani ni tokom NATO bombardovanja.⁷⁰² Istina, osim jednog sastanka Zajedničke komande održanog 1. juna 1999. godine kom je Šainović prisustvovao, nema dokaza da se to telo sastajalo na isti način kao i 1998. godine. Međutim, na osnovu dokumentarnih dokaza i svedočenja, Veće je konstatovalo da je Zajednička komanda postojala 1999. godine, mada je to bilo manje očito, i da koordinirala više akcija na Kosovu. Pored toga, iako nema dokaza da je Šainović prisustvovao sastancima sličnim onima kojima je prisustvovao 1998. godine, njegova uloga kao političara zaduženog za vezu između VJ i MUP, s jedne strane, i Miloševića, s druge strane, nastavila se, pošto je prisustvovao jednom broju sastanaka sa funkcionerima VJ i MUP u Beogradu na Kosovu.

338. Na primer, 5. januara 1999. godine prisustvovao je još jednom “koordinacionom” sastanku u Belom dvoru u Beogradu, na kojem su bili Milošević, Milutinović, Ojdanić, Stojiljković, Pavković, Lukić i Đorđević. Šainović je izjavio da se taj sastanak razlikovao od sastanaka u Belom dvoru iz 1998. godine utoliko što se na njemu nije razgovaralo o protivterorističkoj operaciji budući da je ona bila završena.⁷⁰³ Prema Šainovićevom tumačenju, na taj sastanak je bio pozvan kao

---

⁷⁰⁰ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 201–202.

⁷⁰¹ Završni pretresni podnesak Šainovićeve odbrane, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 648–654, 766–768.

⁷⁰² Dok. pr. br. P605 (Razgovor Nikole Šainovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 865.

⁷⁰³ Dok. pr. br. P605 (Razgovor Nikole Šainovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 828–830.

načelnik Komisije za saradnju s VMK, o čemu je na tom sastanku i izvestio. Konkretno, on je izvestio o problemima vezanim za reaktivaciju OVK u nekim delovima Kosova i poteškoćama koje je imao kako bi taj problem objasnio VMK. Drugi učesnici sastanka takođe su govorili o pregrupisanju OVK i jačanju njihovih dejstava, kao i o tome kako da se to pitanje reši u okvirima Oktobarskih sporazuma. U to vreme, problem s Podujevom ilustrovao je reaktivaciju OVK i pristup VMK.⁷⁰⁴

339. Što se tiče perioda NATO bombardovanja, Vasiljević je, prilikom svedočenja u predmetu *Milošević* o problemima potčinjavanja MUP Vojsci Jugoslavije u maju 1999. godine, izjavio sledeće: “[D]ole neku izvršnu komandu ima gospodin Šainović, koji je [tamo] upravo radi toga da koordinira aktivnosti vojske i MUP-a”.⁷⁰⁵

340. Dana 29. marta 1999. godine Ljubinko Cvetić video je Šainovića u podrumu hotela “Grand”. Cvetić je prisustvovao sastanku koji se tamo održavao, ali je posvedočio da Šainović uopšte nije učestvovao u radu tog sastanka. Umesto toga, on je bio u drugom delu podruma, gledao televiziju i slušao izveštaje o napadima NATO na SRJ.⁷⁰⁶

341. Dana 4. aprila 1999. godine, Šainović je učestvovao u radu sastanka u prostorijama Štaba MUP.⁷⁰⁷ Sastankom su predsedavali Stevanović i Lukić, a prisustvovali su mu načelnici svih sekretarijata unutrašnjih poslova s Kosova, komandanti odreda PJP, komandant SAJ i komandant JSO. Zapisnik sa sastanka pokazuje da je Šainović izgleda izdavao direktive funkcionerima MUP, nakon što su razni policajci visokog ranga izvestili o svojim aktivnostima. U zapisniku je zabeleženo da je on “ukazao na potrebu da se danas završi prva faza antiterorističkih dejstava radi aktivne odbrane i zaštite teritorije i zaštite granice od eventualnog prodora agresora u dubinu teritorije SRJ”. On je dodao da lica pritvorena zbog činjenja krivičnih dela treba zadržati u pritvoru dok ih ne preuzmu sudski organi.⁷⁰⁸ Dušan Gavranić, koji je u relevantno vreme bio načelnik SUP Gnjilane, posvedočio je da je prisustvovao tom sastanku i da Šainovića na početku nije bilo tu, ali da je došao kasnije.⁷⁰⁹ Njegov kasniji dolazak je potvrdio Miloš Vojnović, tadašnji načelnik SUP u

---

⁷⁰⁴ Dok. pr. br. P605 (Razgovor Nikole Šainovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 830–834, 840.

⁷⁰⁵ Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2589

(Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 15993.

⁷⁰⁶ Ljubinko Cvetić, T. 8086 (7. decembar 2006. godine), T. 8135 (8. decembar 2006. godine).

⁷⁰⁷ Dok. pr. br. P1989 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 4. april 1999. godine).

⁷⁰⁸ Dok. pr. br. P1989 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 4. april 1999. godine), str. 4.

⁷⁰⁹ Dušan Gavranić, T. 22719–22720 (19. februar 2008. godine).

Prizrenu, koji je takođe posvedočio da je bilo tipično da neki visoki politički funkcioner prilikom posete ohrabri policiju.⁷¹⁰ Ljubinko Cvetić, koji je takođe prisustvovao ovom sastanku, potvrdio je da je Šainović tražio od policije da se, pri vršenju svojih dužnosti, ponaša profesionalno i da bude stroga prema svima koji počine bilo kakav prestup ili krivično delo, rekavši da takve ljude treba držati u pritvoru do uspostavljanja ratnih vojnih sudova. Potvrđujući sadržaj zapisnika, Cvetić je posvedočio da je Šainović tražio da se akcije završe do kraja toga dana i da treba preći na druga dva zadatka: prvo, zaštitu jedinica na poslednjem zaposednutom položaju i maskiranje za eventualne napade NATO; i drugo, obezbeđenje i zaštitu granice kako bi se sprečio ulazak kopnene vojske NATO. Sve zadatke je trebalo planirati i izvesti u saradnji s VJ.⁷¹¹ Veće ne prihvata Vojnovićev iskaz da ih je Šainović na ovom sastanku samo hrabrio, već je mišljenja da je on izdavao direktive, što se može videti iz zapisnika koji je potvrdio Pešić. Još jednom, valja istaći, iz tih direktiva je jasno da je Šainović imao rukovodeću ulogu u pogledu korišćenja snaga MUP na Kosovu, što je u mnogo čemu ličilo na njegovu ulogu iz leta 1998. godine, uprkos činjenici da je on bio savezni političar koji nije bio deo zvaničnog komandnog lanca republičkog MUP.

342. Svedočenje Zlatomira Pešića potvrđuje da je Šainović mogao da utiče na VJ i njegove visoke oficire tokom NATO bombardovanja. On je posvedočio da su ga 13. aprila 1999. godine pozvali da dođe u neku zgradu nedaleko od hotela "Grand" u Prištini. Tu su bili Šainović, Anđelković, Pavković, Lazarević i Stojanović, kao i nekoliko pukovnika MUP. Hteli su da znaju "kakav je to logor tamo oformila teritorijalna jedinica iz Istoka" za kosovske Albance.⁷¹² Pešić je posvedočio da je Pavković krivio njega i pitao koji teritorijalni odred je to uradio, na šta je Pešić odgovorio negirajući da postoji takav logor. Pešiću je rečeno "da će jednoj komisiji sastavljenoj od vojnog tužioca i istražitelja narediti da sutra istraži pitanje", što se i dogodilo.⁷¹³ To je na kraju učinjeno i komisija je sastavila izveštaj, u kom je konstatovala da takav zatočenički logor ne postoji.⁷¹⁴

343. Dana 4. maja 1999. godine Šainović je ili učestvovao u radu, ili, u najmanju ruku, bio potpuno obavešten o toku sastanka na kom se raspravljalo o događajima na Kosovu, između ostalog

---

⁷¹⁰ Miloš Vojnović, T. 24185–24186 (12. mart 2008. godine). Dragan Živaljević, koji je takođe prisustvovao ovom sastanku, posvedočio je da je Šainović stigao pred kraj sastanka. Dragan Živaljević, T. 24841–24842 (3. april 2008. godine).

⁷¹¹ Ljubinko Cvetić, T. 8085 (7. decembar 2006. godine).

⁷¹² Zlatimir Pešić, dok. pr. br. P2502 (Izjava svedoka od 30. januara 2004. godine), par. 34.

⁷¹³ Zlatimir Pešić, dok. pr. br. P2502 (Izjava svedoka od 30. januara 2004. godine), par. 34–35.

⁷¹⁴ Dok. pr. br. P1721 (Izveštaj Komisije VJ/MUP, 14. april 1999. godine). V. takođe dok. pr. br. 5D190 (Naređenje Komande 3. armije o formiranju Komisije VJ/MUP, 13. april 1999. godine).

i o zločinima koji su tamo činjeni i o reakciji vojnih sudova.⁷¹⁵ Sastanak je usledio nakon prijema dopisa tadašnjeg glavnog tužioca Međunarodnog suda Louise Arbour, u kom je ona izrazila duboku zabrinutost zbog daljih teških kršenja međunarodnog humanitarnog prava na Kosovu.⁷¹⁶

344. U medijskim izveštajima vezanim za sastanak od 4. maja navodi se da su mu prisustvovali Milošević, Milutinović, Ojdanić, Pavković, Lukić i drugi. Na pitanje o sadržaju jednog od tih izveštaja iz štampe, šef Kabineta načelnika Generalštaba/Vrhovne komande Milovan Vlajković izjavio je da je čuo za taj sastanak i da misli da mu je Ojdanić prisustvovao.⁷¹⁷ I Ljubiša Stojimirović, načelnik štaba 3. armije, posvedočio je da su početkom maja Lukić i Pavković otišli da se sastanu s Miloševićem.⁷¹⁸ Lukić je, pored toga, izdao naređenje svojim podređenim da pročitaju članak iz *Politike* i da se drže tih uputstava, što je pokazivalo da je sadržaj tog članka bio zvanično prihvaćen.⁷¹⁹ Izjave koje je Šainović dao kasnije, na sastanku u Štabu MUP za Kosovo 7. maja, potvrđuju iskaze o sastanku održanom 4. maja. Na tom kasnijem sastanku Šainović je izjavio da su predsednik SRJ i predsednik Srbije saslušali Pavkovićev i Lukićev izveštaj, da je tekst izjave objavljen u javnosti i da ga treba distribuirati svim policijskim komandirima.⁷²⁰ Miroslav Mijatović je posvedočio da je Šainović govorio o sastanku održanom 4. maja 1999. godine i da je on znao za izjavu objavljenu u dnevnim novinama *Politika*.⁷²¹

345. U izveštaju o sadržaju sastanka održanog 4. maja navodi se da su “snage bezbednosti” izašle na kraj s brojnim slučajevima nasilja, ubijanja, pljačke i drugih zločina, da su uhapsile nekoliko stotina izvršilaca, čiji zločini su predstavljali veliku opasnost za civilno stanovništvo, da su već procesuirali velik broj predmeta vezanih za zločine protiv civilnog stanovništva i da su za te zločine

---

⁷¹⁵ Dok. pr. br. P1696 (“Komandanti vojske i policije informišu Miloševića o uspešnoj odbrani”, reportaža RTS, 5. maj 1999. godine), str. 1. Dok. pr. br. 4D406 (“Bezbednosna situacija na Kosovu”, tekst iz *Politike*, 6. maj 1999. godine). Ovaj dokument je osporila Ojdanićeva odbrana, T. 16105–16106 (21. septembar 2007. godine), T. 22547–22548 (15. februar 2008. godine). Međutim, njega potvrđuje dok. pr. br. 5D1289 (Izveštaj Sretena Lukića u vezi sa člankom iz lista *Politika*, 6. maj 1999. godine). V. takođe Dušan Gavranović, T. 22722 (19. februar 2008. godine); Miloš Vojnović, T. 24188 (12. mart 2008. godine).

⁷¹⁶ Dok. pr. br. P401 (Dopis Louise Arbour upućen Dragoljubu Ojdaniću, 26. mart 1999. godine); dok. pr. br. 3D790 (Pavkovićev dopis kojim odgovara na optužbe Louise Arbour, 17. maj 1999. godine); Milovan Vlajković, T. 16046–16047 (20. septembar 2007. godine); dok. pr. br. 3D483 (Naređenje Štaba Vrhovne komande, 10. maj 1999. godine).

⁷¹⁷ Milovan Vlajković, T. 16081–16082 (20. septembar 2007. godine).

⁷¹⁸ Ljubiša Stojimirović, T. 17684 (26. oktobar 2007. godine).

⁷¹⁹ Dok. pr. br. 5D1289 (Izveštaj Sretena Lukića u vezi sa člankom iz lista *Politika*, 6. maj 1999. godine), uvršten u spis i pod br. P2159.

⁷²⁰ Dok. pr. br. P1996 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 7. maj 1999. godine), str. 4.

⁷²¹ Miroslav Mijatović, T. 22286–22289 (13. februar 2008. godine).

izrekli “velik broj” zatvorskih kazni u trajanju od pet do 20 godina.⁷²² Kao što je ranije konstatovano, ovaj podatak kosi se s raznim izveštajima koje je sačinio VJ o radu vojnih sudova tokom vazdušne kampanje NATO, pri čemu se ni u jednom od njih ne navodi da su do 4. maja 1999. godine vojni sudovi izrekli ijednu zatvorsku kaznu u trajanju od pet do 20 godina za zločine koji su počinjeni nad civilima tokom NATO kampanje.⁷²³

346. Zapisnik sa gorepomenutog sastanka održanog 7. maja pokazuje da se Šainović obratio prisutnima na samom početku sastanka; prvo je dao procenu situacije i izvestio o aktivnostima u cilju razbijanja snaga OVK. Zatim je izneo glavne ciljeve i zadatke u postizanju primarnog cilja, a to je “odbrana od agresora” i “borba protiv terorizma”, i rekao: “Posle akcije 'Jezerce' svi odredi PJP će se vratiti u svoje Sekretarijate i u saradnji sa VJ raditi na uništavanju preostalih terorističkih grupa”.⁷²⁴ Izjavio je da je “državni zadatak broj jedan” asanacija terena, koja se mora hitno sprovesti. Takođe je primetio da je odnos između VJ i policije razjašnjen i raščišćen, te da dobro funkcioniše.⁷²⁵ Govoreći o jednom Miloševićevom naređenju, Šainović je izjavio da njega treba “kao zadatak Vrhovne komande dati svim rukovodiocima policije”. Zahvalio se svim pripadnicima policije zato što su postigli ogromne rezultate, ali je dodao da one koji se nisu pokazali i koji su se loše ponašali treba kazniti i pokrenuti krivični postupak protiv njih. Istakao je da posebno treba urediti ponašanje rezervista VJ preduzimanjem zakonskih mera kazni zatvora i rada na saniranju teritorija.⁷²⁶ Šainović je napustio sastanak pre njegovog završetka.⁷²⁷

---

⁷²² Dok. pr. br. P1696 (“Komandanti vojske i policije informišu Miloševića o uspešnoj odbrani, reportaža RTS, 5. maj 1999. godine).

⁷²³ Dok. pr. br. P1912 (Izveštaj 3. armije o krivičnim predmetima, vojnim tužilaštvima i sudovima, 1. maj 1999. godine); dok. pr. br. P1940 (Izveštaj o radu ratnih vojnih tužilaštava i sudova, 30. april 1999. godine); dok. pr. br. P1182 (Informacija PrK upućena 52. artiljerijsko-raketnoj brigadi, 15. maj 1999. godine); dok. pr. br. 3D986 (Izveštaj Generalštaba VJ o krivičnim predmetima, 6. septembar 1999. godine); dok. pr. br. P830 (Informacija o krivičnim postupcima pokrenutim od strane vojnih pravosudnih organa, 9. april 2002. godine); dok. pr. br. P954 (Izveštaj o krivičnim predmetima, vojnim tužilaštvima i sudovima, 21. avgust 2001. godine); dok. pr. br. P955 (Sumarni pregled izveštaja o krivičnim predmetima, vojnim tužilaštvima i sudovima); dok. pr. br. P845 (Izveštaj o krivičnim postupcima pokrenutim pred vojnim sudovima zbog seksualnih delikata, 10. septembar 2002. godine). Veće napominje da se u dok. pr. br. P962 (Izveštaj 549. mtbr o krivičnim predmetima, vojnim tužilaštvima i sudovima, maj 1998. godine – jul 1999. godine) zaista navode neke teške kazne koje su izrečene, ali primećuje da se one odnose na zločine iz 1998. godine, da su izrečene kosovskim Albancima za koje se navodi da su civili, kao i da je Radomir Gojović, koji je tokom vazdušne kampanje NATO 1999. godine bio načelnik Pravnog odeljenja Generalštaba VJ, posvedočio da mu nije poznato da je protiv ikog od pripadnika OVK bio pokrenut krivični postupak na vojnim sudovima. Radomir Gojović, T. 16704 (2. oktobar 2007. godine).

⁷²⁴ Dok. pr. br. P1996 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 7. maj 1999. godine), str. 2.

⁷²⁵ Dok. pr. br. P1996 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 7. maj 1999. godine), str. 3.

⁷²⁶ Dok. pr. br. P1996 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 7. maj 1999. godine), str. 4.

⁷²⁷ Dušan Gavrančić, T. 22720–22721 (19. februar 2008. godine). V. takođe Miroslav Mijatović, T. 22286–22287 (13. februar 2008. godine); Božidar Filić, T. 23974 (10. mart 2008. godine).

347. Miroslav Mijatović, Lukićev zamenik u Štabu MUP, posvedočio je da Šainović nije bio član Štaba i da je njegova uloga bila da drži političke govore, a ne da izdaje naređenja ili direktive MUP.⁷²⁸ Mijatoviću je predočen zapisnik sa sastanka od 7. maja i on je izjavio da je Šainović jednostavno ponovio ono što je Milošević rekao nekoliko dana ranije, nakon sastanka s visokim funkcionerima VJ i MUP 4. maja, kao što je objavljeno u *Politici* i drugim srpskim novinama.⁷²⁹ Gavranić je takođe potvrdio da je govor koji je Šainović tada dao bio politički, da je on samo ponovio ono što je moglo da se pronađe u novinama, da on nije izdavao naređenja ili uputstva i da, kao potpredsednik Vlade SRJ, nije imao nadležnost nad MUP.⁷³⁰

348. Međutim, jasno je da je on radio mnogo više, a ne samo prenosio poruku ohrabrenja od strane predsednika. Osim činjenice da zapisnik pokazuje da je Šainović na tom sastanku još jednom pokazao da ima rukovodeću ulogu, Veće napominje da je sadržaj članka iz *Politike* uopšteniji od Šainovićevog govora na sastanku od 7. maja. Na primer, u svom izlaganju Šainović je pomenuo “operaciju Jezerce”, koja nije uopšte pomenuta u članku u *Politici*, barem ne po imenu. Osim toga, Šainovićev govor je bio mnogo duži i detaljniji od novinskog izveštaja. Štaviše, prilikom unakrsnog ispitivanja, Gavraniću je izneta ta tvrdnja i postavljeno mu je pitanje ko je Šainovića izvestio o pojedinostima te operacije. On nije mogao da odgovori na to pitanje.⁷³¹ Shodno tome, Veće ne prihvata Mijatovićevo objašnjenje Šainovićeve uloge na tom sastanku. Kao i na mnogim drugim sastancima sa funkcionerima VJ/MUP kojima je prisustvovao, Šainović je odobravao njihove akcije, izdavao im uputstva i prenosio Miloševićeva naređenja. On je to radio uprkos tome što je Štab MUP bio deo republičkog, a ne saveznog MUP, nad kojim, teoretski, ni on ni Milošević nisu imali direktnu nadležnost.

349. Vasiljević je posvedočio da je 16. maja 1999. godine prisustvovao jednom sastanku s Ojdanićem, Pavkovićem, Gezom Farkašem i Brankom Gajićem. Pavković je obavestio Ojdanića da MUP optužuje VJ za zločine, za koje se vezuje oko 800 leševa. Taj broj je obuhvatao kako one koji su izgubili živote usled tih zločina, tako i one koji su umrli iz drugih razloga, pri čemu to nije bio ukupan broj lica koja su poginula na Kosovu. Pavković je takođe izvestio da je tražio od Lukića da osnuju zajedničku komisiju kako bi utvrdili ko je odgovoran za te zločine, ali Lukić je to odbio. Zato je Pavković naredio da to urade vojni organi i o tome je obavestio Šainovića. Ta istraga je

---

⁷²⁸ Miroslav Mijatović, T. 22289–22290 (13. februar 2008. godine).

⁷²⁹ Miroslav Mijatović, T. 22287–22289 (13. februar 2008. godine); dok. pr. br. 5D1289 (Izveštaj Sretena Lukića u vezi sa člankom iz lista *Politika* od 4. maja 1999. godine, 6. maj 1999. godine).

⁷³⁰ Dušan Gavranić, T. 22721–22723 (19. februar 2008. godine). Isto su posvedočili i Božidar Filić, T. 23974–23975 (10. mart 2008. godine) i Miloš Vojnović, T. 24187–24189 (12. mart 2008. godine).

⁷³¹ Dušan Gavranić, T. 22774 (19. februar 2008. godine).

pokazala da je na područjima koje je pokrivaio VJ zabeležena smrt 271 osobe. MUP je zatim objavio svoje brojke, konkretno, o smrti 376 osoba na područjima koje su pokrivala snage MUP. Vasiljević je izjavio da se na sastanku raspravljalo o činjenici da ti brojevi, kad se saberu, ne daju cifru 800 i da je to objašnjeno time da je moguće da je smrt nekih ljudi bila izazvana NATO napadima.⁷³² Pavković je prisutne takođe obavestio da je na Kosovu video pripadnike “Škorpiona” i da je o tome obavestio Šainovića, ali nije izneo pojedinosti o tome kada ga je o tome izvestio.⁷³³

350. Sutradan, 17. maja, ista grupa ljudi prisustvovala je sastanku s Miloševićem, Šainovićem i Radetom Markovićem. Kao što je ranije navedeno, nijedan general MUP nije bio na tom sastanku, a nije mu prisustvovao ni ministar unutrašnjih poslova Stojiljković. Prema rečima Vasiljevića, Stojiljkovićev izostanak je značio da su i RDB i RJB bili pod direktnom Miloševićevom kontrolom.⁷³⁴

351. Na tom sastanku, Vasiljević je referisao o zločinima koje su na Kosovu počinili VJ, MUP i dobrovoljci, kao što su silovanja civila od strane vojnika i zločini koje su u Podujevu počinili “Škorpioni”. Marković je odgovorio na to i izjavio da je on “Škorpionima” naredio da se povuku s Kosova. Ipak, on je takođe priznao da je na Kosovu bila grupa od oko 30 pripadnika “Arkanove jedinice”, nazivajući sve dobrovoljce “nužn[im] zlo[m]”. Nakon toga, Pavković je izvestio o leševima koji su, između ostalog, pronađeni u Jezercu, i negirao da je u to umešan VJ. Marković je ponovo potvrdio da je JSO, a ne VJ, bio na području Jezerca i da je tamo, u stvari, bio komandant JSO Legija. Kad je Pavković pomenuo navode MUP vezane za 800 leševa, Milošević je VJ i MUP savetovao da reše svoje probleme koji se preklapaju ili sukobljavaju, između ostalog i pitanje dobrovoljaca. Takođe je izjavio da želi da se hitno reši problem onih koji su počinili zločine i da “takozvani veliki Srbi koji se ponašaju na ovakav način nanose veliku štetu svemu što je Jugoslavija do tada postigla u ratu”.⁷³⁵ Šainović je zatim izjavio da nema saznanja o dobrovoljačkim grupama u “centru u Kosovu Polju”, ali je rekao da će da proveri taj izveštaj. On je takođe rekao da ljudi plaćaju velike sume za uniforme vojske i MUP i ilegalno odlaze na Kosovo

⁷³² Aleksandar Vasiljević, T. 8763, 8783 (19. januar 2007. godine), T. 9041 (24. januar 2007. godine), dok. pr. br.

P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 62, dok. pr. br. P2589 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 15999.

⁷³³ Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2600 (izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 60–62, dok. pr. br. P2589 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 15998–16004.

⁷³⁴ Aleksandar Vasiljević, T. 9001 (23. januar 2007. godine), dok. pr. br. P2600 (izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 63–64.

⁷³⁵ Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 65–68, dok. pr. br. P2589 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 15999–16004; dok. pr. br. P2592 (Izvod iz Vasiljevićevog dnevnika).

kako bi pljačkali. Složio se s Pavkovićem da bi bila dobra ideja da se pošalje neko “nezavisno telo” ili “zajednička državna komisija” iz Beograda na Kosovo kako bi se istražili svi navodi sa sastanka. Međutim, Milošević je ignorisao te predloge rekavši da na Kosovu ne treba više da bude paravojnih grupa.⁷³⁶ Na kraju sastanka Milošević je rekao Markoviću da ostane, a ostao je i Šainović. Vasiljević je smatrao da to nije primereno. Imao je utisak da ih zadržavaju kako bi razgovarali o nečemu što ne žele da ostali koji su bili na sastanku čuju. Farkaš i Gajić to nisu videli jer im je Ojdanić počeo davati zadatke iako su bili u odlasku.⁷³⁷

352. U svom razgovoru s tužilaštvom Šainović je potvrdio da je prisustvovao sastanku od 17. maja na Miloševićev poziv. Rekao je da su tokom tog sastanka Marković i Pavković pokrenuli pitanje civilnih žrtava na Kosovu i Marković je pomenuo da su izvesne grupe počinile zločine. Marković je rekao da se sumnja da je Arkan na Kosovu i da se tvrdi da je jedna grupa policajaca počinila neki zločin nedaleko od Kosovske Mitrovice. Ojdanić je zatim tražio da se sve te pojave ispituju i zadužio Vasiljevića da smesta ode na Kosovo i dozna šta se događa. Milošević je takođe izjavio da se to ne sme dopustiti i da treba da se sprovede istraga.⁷³⁸ Načelnik Uprave bezbednosti Generalštaba/Štaba Vrhovne komande, Geza Farkaš, posvedočio je da je, nakon sastanka 17. maja Ojdanić od njega tražio da formira tim za inspekciju osnovnih jedinica VJ i organa bezbednosti na Kosovu, što je on i uradio. Taj tim je poslat na Kosovo 1. juna 1999. godine da izvrši inspekciju 16 organa bezbednosti i osnovnih jedinica na terenu.⁷³⁹ Po povratku u Beograd 7. juna 1999. godine, Gajić i Vasiljević usmeno su referisali svojim pretpostavljenima i izjavili da organi bezbednosti dobro obavljaju svoj posao otkrivanja zločina i pripreme predmeta za krivični postupak.⁷⁴⁰ Vasiljević i Gajić su dokumentovali 42 slučaja zločina, od kojih je neke počinio MUP, a neke VJ. Prema izveštajima koje je Vasiljević dobio od organa bezbednosti, krivične prijave protiv izvršilaca podignute su u sva 42 slučaja, s jednim izuzetkom, ali mu nije bio poznat konačni ishod tih predmeta. Vasiljević je primetio da se jedan od tih ispitanih događaja odnosi na otkriće grobnica u Izbici, ali nije znao kako su ti ljudi umrli.⁷⁴¹

---

⁷³⁶ Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 69–70. Farkašev i Gajićev iskaz o tom sastanku u potpunosti se podudaraju s Vasiljevićevim. Geza Farkaš, T. 16294–16298, 16329–16330 (25. septembar 2007. godine); Branko Gajić, T. 15283–15284, 15289–15292 (7. septembar 2007. godine).

⁷³⁷ Aleksandar Vasiljević, T. 8783 (22. januar 2007. godine), dok. pr. br. P2600 (izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 71. V. takođe Geza Farkaš, T. 16298–16299, 16368 (25. septembar 2007. godine).

⁷³⁸ Dok. pr. br. P605 (Razgovor Nikole Šainovića s tužilaštvom), *e-court* str. 866–871.

⁷³⁹ Geza Farkaš, T. 16300 (25. septembar 2007. godine); Aleksandar Vasiljević, T. 8707 (19. januar 2007. godine).

⁷⁴⁰ Geza Farkaš, T. 16303 (25. septembar 2007. godine); Branko Gajić, T. 15292 (7. septembar 2007. godine).

⁷⁴¹ Aleksandar Vasiljević, T. 8789–8791 (22. januar 2007. godine), dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 86–89.

353. Dva iskaza o tom sastanku koje su, s jedne strane, dali Vasiljević, Farkaš i Gajić, a Šainović s druge, u velikoj meri se međusobno podudaraju. Na kraju, istragu je sproveo VJ, a ne MUP, što je u skladu s Vasiljevićevim iskazom da Lukić nije bio za zajedničku komisiju. Ni Milošević ni Šainović nisu organizovali sprovođenje takve istrage.

354. Kao što je ranije navedeno,⁷⁴² Vasiljević je u svojoj izjavi svedoka dodao da je, ubrzo nakon sastanka od 17. maja, održan još jedan sastanak funkcionera VJ i MUP, kome su takođe prisustvovali Milošević i “Šaja” (Šainović), i na kome su funkcioneri VJ postavili pitanje odgovornosti za zločine počinjene na Kosovu. Međutim, ispostavilo se da je Vasiljević, prilikom davanja ove izjave, samo pokušavao da protumači Šainovićevu ulogu na osnovu dnevnika koji je pripadao Obradu Stevanoviću i bio teško čitljiv. Iako je Stevanović svedočio na suđenju u predmetu Milošević, on nije bio pozvan da svedočio na ovom suđenju.⁷⁴³ Vasiljević je takođe pred ovim Većem posvedočio da, budući da nije prisustvovao navedenom sastanku, ne može da bude siguran da mu je Šainović prisustvovao ni da li je Milošević koristio reči koje mu je Stevanović pripisao.⁷⁴⁴ Stoga Veće ne može da pripiše težinu tom dokaznom predmetu kao dokazu da je Šainović prisustvovao tom sastanku ni kao dokazu o tome šta je na njemu rečeno.

355. Kao što je razmotreno ranije u ovoj Presudi,⁷⁴⁵ dana 1. juna 1999. godine u podrumu hotela “Grand” u Prištini održan je još jedan sastanak Zajedničke komande.⁷⁴⁶ Pavković i Lazarević su već bili tamo kad je Vasiljević stigao s Momiro Stojanovićem, načelnikom Odseka bezbednosti Prištinskog korpusa. Grupa generala MUP stigla je kasnije. Pavković je Vasiljeviću pomenuo da će “Šaja” (Šainović) da bude tamo. Generali MUP, osim Lukića, seli su na jednu stranu stola, a generali VJ na drugu. Bilo je jasno da čekaju dolazak dva ključna čoveka. Kad je Šainović ušao sa Zoranom Anđelkovićem, svi su ustali, ćaskanje je prekinuto, a atmosfera je postala ozbiljnija. Šainović je seo na čelo stola, a Anđelković sa strane, s generalima MUP. Lukić je seo na drugi kraj,

---

⁷⁴² V. Odeljak VII.P.

⁷⁴³ Aleksandar Vasiljević, T. 8778 (22. januar 2007. godine), dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 72. V. takođe dok. pr. br. P1898 (Sveska Obrada Stevanovića), *e-court* str. 106.

⁷⁴⁴ Aleksandar Vasiljević, T. 8829–8830 (22. januar 2007. godine).

⁷⁴⁵ V. Odeljak VI.E.

⁷⁴⁶ Aleksandar Vasiljević, T. 14504–14505 (29. avgust 2007. godine), dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 78–80, P2589 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 15967–15969.

preko puta Šainovića.⁷⁴⁷ Stojanović i Lazarević su potvrdili da su i oni prisustvovali tom sastanku.⁷⁴⁸

356. Vasiljević je posvedočio da se Šainović, nakon što su Lukić, Lazarević i Pavković govorili o dejstvima VJ i MUP toga konkretnog dana – zbog čega je Vasiljević pomislio da je reč o sastanku koji se održava svakoga dana – obratio prisutnima, složivši se da treba da se radi onako kako su planirali generali VJ i MUP, rekao: “U redu, radite kao što ste planirali”. Bila je planirana akcija u Drenici i trebalo je da se angažuje 300 policajaca. Šainović je zatim rekao da preostali deo “terorista” treba uništiti u sledeća tri ili četiri dana, a da organizaciju dejstava na terenu i saradnju MUP s vojskom treba poboljšati. Vasiljević je objasnio da to nije bio sastanak na kome su se izdavala naređenja, jer je Šainović saslušao sva izlaganja i zatim se kratko složio da stvari treba raditi onako kako su planirali MUP i VJ.⁷⁴⁹ Prilikom unakrsnog ispitivanja, Vasiljević nije mogao da kaže da li je Šainović svakodnevno prisustvovao takvim sastancima, već samo da se činilo da su takvi sastanci svakodnevno održavani.⁷⁵⁰ Stojanovićeva sećanja u vezi s raspravom na sastanku od 1. juna bila su slična Vasiljevićevim. Šainović je izvestio učesnike da će uskoro biti potpisan sporazum između SRJ i međunarodne zajednice, da se njime predviđa povlačenje VJ i MUP s Kosova i da će to povlačenje uskoro da počne. I Lazarević i Lukić su izrazili svoje nezadovoljstvo zbog toga, budući da su njihove jedinice bile usred borbenih akcija. Prema Stojanovićevim rečima i u skladu sa svedočenjem Vasiljevića, Šainović je odgovorio da operacije treba da se završe što je moguće pre i da Lazarević i Lukić treba da razmisle kako da se to na najbolji način izvede.⁷⁵¹

357. Prema Vasiljevićevim rečima, tokom celog tog sastanka drugi učesnici su se s poštovanjem odnosili prema Šainoviću. On je predsedavao sastankom, nije ništa beležio i odavao je jasan utisak da je on glavni. Po Vasiljevićevom mišljenju, Šainovića je morao postaviti Milošević i on ga je

---

⁷⁴⁷ Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 80. Momir Stojanović je potvrdio da su svi ustali, ali je objasnio da je to bilo uobičajeno ponašanje u VJ “kad bi ušao neko od pretpostavljenih”. Momir Stojanović, T. 19803–19804 (7. decembar 2007. godine). V. takođe Vladimir Lazarević, T. 18122–18124 (12. novembar 2007. godine).

⁷⁴⁸ Momir Stojanović, T. 19772–19774, 19801–19802 (7. decembar 2007. godine); Vladimir Lazarević, T. 18122–18124 (12. novembar 2007. godine).

⁷⁴⁹ Aleksandar Vasiljević, T. 8954–8955 (23. januar 2007. godine), T. 14505–14506 (29. avgust 2007. godine), dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 81–82, dok. pr. br. 2D387 (Izjava svedoka od 25. jula 2007. godine), par. 1–4; dok. pr. br. P2862 (Izvod iz Vasiljevićevog dnevnika).

⁷⁵⁰ Aleksandar Vasiljević, T. 8838 (22. januar 2007. godine), dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 77–84.

⁷⁵¹ Momir Stojanović, T. 19772–19776, 19802–19803 (7. decembar 2007. godine). V. takođe Vladimir Lazarević, T. 18122–18124 (12. novembar 2007. godine).

morao izveštavati.⁷⁵² U svom usmenom svedočenju Vasiljević je kratko pomenuo Šainovića i rekao da je on bio “taj koji rukovodi tim sastankom”.⁷⁵³ Međutim, kasnije je pojasnio da ne zna šta je bila zvanična Šainovićeve funkcija na tom sastanku. On je takođe objasnio: “... da li je on komandant Zajedničkog štaba ili Zajedničke komande, ja to ne mogu da kažem. Ja samo kažem da je on bio najstariji po funkcijama valjda koje je imao u Vladi i inače, znači, čovek nespornog političkog autoriteta”. Vasiljević je stekao utisak da Šainović “treba da se informiše i koordinira eventualne probleme između Vojske i MUP-a i da prati ukupnu situaciju na Kosovu i o tome obaveštava Beograd”.⁷⁵⁴ Stojanović je potvrdio da na tom sastanku nisu izdavana nikakva naređenja i da niko nije predsedavao sastankom; Pavković je jednostavno predstavio Šainovića, koji je zatim prešao na izveštavanje prisutnih o predstojećem sporazumu.⁷⁵⁵

358. Zoran Anđelković je posvedočio da je bio na tom istom sastanku održanom 1. juna 1999. godine, ali ga je opisao dosta drugačije. On je tvrdio da ga je Šainović posetio u zgradi Privremenog izvršnog veća i rekao mu da su ih predstavnici VJ pozvali na večeru u hotel “Grand”.⁷⁵⁶ Pre večere je održan sastanak.⁷⁵⁷ Predstavnici VJ, među kojima je bio i Lazarević, opisali su šta se događaj na terenu, a Šainović je govorio o razgovorima u Beogradu koje su vodili Ahtisaari, Černomirdin i Milošević.⁷⁵⁸

359. Veće napominje da se razni gorenavedeni iskazi o ovom sastanku velikim delom podudaraju. Podudaraju se i sa ulogom rukovodioca koju je Šainović imao na sastancima Zajedničke komande 1998. godine, kao i u pogledu činjenice da je on bio zadužen da funkcionerima na Kosovu prenosi Miloševićeva naređenja. Drugi na tom sastanku videli su ga kao najistaknutiju ličnost i kao nekog ko je mogao da izda naređenje za prekid dejstava zajedničkih snaga zbog sporazuma koji su postigli Milošević i Martti Ahtisaari. Što je još važnije, on je bio neko ko je imao ovlašćenje da izda uputstvo da se u danima koji slede *okončaju* ta dejstava. Shodno tome, sastanak od 1. jula imao je karakteristike sastanaka Zajedničke komande iz 1998. godine.

⁷⁵² Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 80.

⁷⁵³ Aleksandar Vasiljević, T. 9042 (24. januar 2007. godine).

⁷⁵⁴ Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. 2D387 (Izjava svedoka od 25. jula 2007. godine), par. 3–4. V. takođe Aleksandar Vasiljević, T. 14505–14507 (29. avgust 2007. godine).

⁷⁵⁵ Momir Stojanović, T. 19804 (7. decembar 2007. godine).

⁷⁵⁶ Zoran Anđelković, T. 14663–14664 (30. avgust 2007. godine). Zanimljivo je da je Vasiljević napomenuo da je imao utisak da Anđelković poslušno prati Šainovića. Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 80.

⁷⁵⁷ Zoran Anđelković, T. 14663–14664, 14717 (30. avgust 2007. godine). Međutim, Stojanović je posvedočio da prilikom tog sastanka nisu večerali, Momir Stojanović, T. 19775, 19804 (7. decembar 2007. godine).

⁷⁵⁸ Zoran Anđelković, T. 14663–14664, 14716 (30. avgust 2007. godine).

Jasno je, prema tome, da je on i 1999. godine bio u poziciji da prenosi naređenja i izdaje odobrenja za određena dejstva VJ i MUP. Veće, štaviše, zaključuje da je Vasiljevićev opis Šainovićeve uloge u toj etapi posebno adekvatan.⁷⁵⁹

360. Bitno je imati na umu da se u Optužnici protiv Šainovića takođe navodi da je on *de facto* imao vlast nad načelnikom Generalštaba VJ Ojdanićem.⁷⁶⁰ Šainovićeva odbrana odbacuje tu tvrdnju, izjavljujući da je Ojdanić dobijao naređenja direktno od Miloševića.⁷⁶¹ U prilog argumentu odbrane govori iskaz Đorđa Ćurčina, načelnika Sektora za operativne i štapske poslove Prve uprave VJ, i Milorada Obradovića, pomoćnika načelnika za operativno-štabne poslove Generalštaba. Obojica su posvedočila da je taj navod i nelogičan i činjenično netačan.⁷⁶² Obradović je takođe izjavio da ni Šainović ni bilo koji drugi državni organ nije mogao da donese odluku o upotrebi jedinica VJ i da Ojdanić nije nikada uzimao uputstva od civila, osim od “vrhovnog komandanta” VJ Miloševića. Obradović je negirao navod da je Šainović jednostavno prenosio Miloševićeva naređenja jer za to nije bilo potrebe, budući da se Milošević mogao direktno obratiti Ojdaniću.⁷⁶³ Veće prihvata da nema dokaza za to da je Šainović imao vlast nad Ojdanićem, koji se tokom rata svakodnevno sastajao s Miloševićem. Međutim, to ne znači da Šainović nije imao uticaj na dejstva VJ i MUP s obzirom na njegov bliski odnos s Miloševićem, s jedne strane, i njegovu saradnju s Pavkovićem i Lukićem, s druge strane, o čemu se govori u celom ovom odeljku Presude.

361. To je potvrdio Aleksandar Vasiljević, koji je posvedočio da je 1999. godine Pavković često zaobilazio komandni lanac i obraćao se direktno Miloševiću i Šainoviću, bez znanja ili odobrenja Ojdanića.⁷⁶⁴ Kad su Vasiljević i Ojdanić otišli da posete Miloševića sredinom juna 1999. godine, videli su Pavkovića kako napušta Miloševićevu vilu. Prema Vasiljevićevim rečima, Ojdanić mu je

---

⁷⁵⁹ V. Odeljak VI.E.2.b.ii.(B).

⁷⁶⁰ Optužnica, par. 48.

⁷⁶¹ Šainovićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 666–668.

⁷⁶² Đorđe Ćurčin, T. 16978–16980 (5. oktobar 2007. godine); Milorad Obradović, T. 15040–15043 (5. septembar 2007. godine).

⁷⁶³ Milorad Obradović, T. 15039–15043 (5. septembar 2007. godine). V. takođe dok. pr. br. P928 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 30. decembar 1998. godine), str. 13–14, gde je Aleksandar Dimitrijević pomenuo Šainovića kao nekog ko je mogao da odluči da “olako” posegne za upotrebom “jedinica”.

⁷⁶⁴ Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 19, T. 8669 (18. januar 2007. godine).

rekao da se Pavković privatno sastaje s Miloševićem bez Ojdanićevog znanja, i da više značaja pridaje izveštavanju Šainovića nego Ojdanića.⁷⁶⁵

c. Šainovićeva saradnja s VMK i opstruiranje Oktobarskih sporazuma

i. *Opstruiranje Oktobarskih sporazuma*

362. Tužilaštvo tvrdi da Šainović nije nikada imao nameru da postupa u skladu s raznim Oktobarskim sporazumima između NATO, VKM i SRJ/Srbije, kao i da je opstruirao njihovo sprovođenje.⁷⁶⁶ Šainovićeva odbrana, s druge strane, tvrdi da su SRJ i Srbija bile veoma zainteresovane za uspeh VMK, što su pokazale i time što su osnovale Komisiju za saradnju s VMK.⁷⁶⁷ Govoreći o argumentu da je Šainović opstruirao sprovođenje Oktobarskih sporazuma, odbrana tvrdi da su vlasti SRJ/Srbije još pre 27. oktobra 1998. godine u potpunosti ispunile njihove uslove.⁷⁶⁸

363. Svoju tvrdnju tužilaštvo potkrepljuje upućujući na sastanak Zajedničke komande od 21. septembra 1998. godine na kome je Šainović, još pre stupanja na snagu Oktobarskih sporazuma, izneo sledeće mišljenje: “Da ne sprovodimo izjavu Miloševića i Jeljcina i da ne smanjujemo snage”.⁷⁶⁹ Taj stav delimično je potvrdio austrijski ambasador Wolfgang Petritsch, koji se sa Šainovićem sastao 7. oktobra 1998. godine, pre tih Sporazuma. Na tom sastanku, Petritsch je istakao “humanitarni problem”, govoreći o hiljadama raseljenih lica koja su se krila u dolini Rugova, i insistirao na povlačenju policijskih snaga. Međutim, Šainović je odgovorio da je broj policajaca već sveden na minimum i rekao da oni moraju ostati u broju koji omogućava da se očuva red i mir, posebno na glavnim komunikacijskim pravcima.⁷⁷⁰

364. Šainović se zatim angažovao na sastancima vezanim za Sporazum Clark-Naumann i pregovorima u vezi s njim koji su detaljno opisani u Odeljku V, i koji su VJ obavezivali da ne

---

⁷⁶⁵ Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 20, T. 8670 (18. januar 2007. godine), T. 8811 (22. januar 2007. godine), T. 8932 (23. januar 2007. godine).

⁷⁶⁶ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 683–684.

⁷⁶⁷ Šainovićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 254–364.

⁷⁶⁸ Šainovićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 311–364.

⁷⁶⁹ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 124.

⁷⁷⁰ Wolfgang Petritsch, T. 10944–10945 (2. mart 2007. godine); dok. pr. br. 2D16 (Beleške s razgovora između Wolfganga Petritscha i Šainovića, 7. oktobar 1998. godine).

povećava broj vojnika na Kosovu.⁷⁷¹ Kao što je ranije navedeno, dan kasnije, na sastanku Zajedničke komande od 26. oktobra 1998. godine, Šainović je ostalim prisutnima rekao:

Pri povlačenju moramo da budemo pažljivi, moramo da vodimo računa da niko ne nađe delove određenih odreda koji se nisu povukli. Ne sme biti odstupanja od već objavljenih informacija.⁷⁷²

To je prevod na engleski Šainovićevog komentara koji je dat u sudnici tokom iznošenja završne reči, koji Veće prihvata kao tačan.⁷⁷³

365. Šainovićeva odbrana u svom odgovoru tvrdi da se Šainović na tom sastanku nije opstruktivno ponašao, već ta da je učesnicima sastanka, u stvari, izdavao uputstva da se postaraju da se Oktobarski sporazumi poštuju.⁷⁷⁴ U prilog tome, odbrana ističe činjenicu da su 27. oktobra i generalni sekretar NATO i državni sekretar SAD, Madeleine Albright, izjavili da su zadovoljni načinom na koji se jedinice povlače.⁷⁷⁵ Pored toga, više svedoka je posvedočilo da se jedinice VJ i policije dovedene iz drugih krajeva povlače sa Kosova.⁷⁷⁶ Osim toga, Zoran Anđelković je posvedočio da je, tokom tog sastanka, Šainović postupao shodno svom položaju predsedavajućeg Komisije za saradnju s VMK i da je on u suštini sve upozoravao da se ne sme kršiti sporazum o povlačenju vojske.⁷⁷⁷

366. Šainovićeva odbrana takođe ukazuje na dokaze da je u periodu od novembra do decembra 1998. godine Šainović održao niz sastanaka sa stranim zvaničnicima i predstavnicima međunarodnih organizacija, na kojima je izvestio o poštovanju Oktobarskih sporazuma. Tako se 3. novembra 1998. godine Šainović susreo s Petritschem i izvestio ga da proces stabilizacije napreduje, da se vraća na hiljade izbeglica i da se život normalizuje.⁷⁷⁸ Negde između 20. i 22.

⁷⁷¹ Klaus Naumann je posvedočio da se o dodatku govori kao o "izjavi" zato što Clark i Naumann, kao vojna lica nisu imali ovlašćenje da potpisuju političke sporazume. Klaus Naumann, dok. pr. br. P1767 (Beleške s razgovora s predstavnicima Tužilaštva), par. 22; dok. pr. br. P395 (Sporazum Clark-Naumann, 25. oktobar 1998. godine).

⁷⁷² Završna reč Šainovićeve odbrane, T. 27069 (21. avgust 2008. godine).

⁷⁷³ Veće napominje da se prevod Beležaka u pogledu ovog sastanka razlikuje od prevoda u sudnici prilikom iznošenja završne reči. Veće će se oslanjati na ovaj drugi prevod jer ga smatra tačnijim, Up. Završna reč Šainovićeve odbrane, T. 27069 (21. avgust 2008. godine) sa dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 160.

⁷⁷⁴ Završna reč Šainovićeve odbrane, T. 27069–27070 (21. avgust 2008. godine).

⁷⁷⁵ Dok. pr. br. 2D10 (Odlomak iz knjige Marca Wellera *Kriza na Kosovu 1989–1999*).

⁷⁷⁶ V., na primer, Karol John Drewienkiewicz, T. 7885–7886 (5. decembar 2006. godine). V. takođe John Crosland, T. 9868–9869 (8. februar 2007. godine); dok. pr. br. 6D1669 (Izveštaj Ambasade SAD u Beogradu o poštovanju Oktobarskih sporazuma od strane SRJ/Srbije, 1. novembar 1998. godine), str. 1–2.

⁷⁷⁷ Zoran Anđelković, T. 14703–14706 (30. avgust 2007. godine).

⁷⁷⁸ Dok. pr. br. 2D321 (Beleška Ministarstva inostranih poslova SRJ o razgovorima između Wolfganga Petritscha i Šainovića, 3. novembar 1998. godine).

decembra 1998. godine on se sastao sa Sadakom Ogata, visokim komesarom UN za izbeglice, i s njom razgovarao o pitanju raseljenih lica na Kosovu. Prilikom svoje posete, Ogata je izjavila da se broj raseljenih lica na Kosovu znatno smanjio i da nema humanitarne katastrofe.⁷⁷⁹ Dana 29. decembra 1998. godine održan je još jedan sastanak između Petritscha, Šainovića i jednog broja drugih ambasadora.⁷⁸⁰ Početkom januara 1999. godine, Šainović je otputovao u Austriju gde se sastao s austrijskim zvaničnicima, kao i Petritschem, i naglasio da situaciju treba rešiti mirno, političkim putem, što bi obuhvatalo i jednakost svih nacionalnih zajednica na Kosovu.⁷⁸¹

367. Veće ističe potencijalnu dvosmislenost prevoda Šainovićeve izjave o povlačenju vojske na sastanku Zajedničke komande održanom 26. oktobra. Prevod iz sudnice koji je Veće prihvatilo može potvrditi tumačenje koje je dala Šainovićeva odbrana, naročito u svetlu dokaza iznetih u prethodnim paragrafima. Shodno tome, Veće ne može da na štetu Šainovića prihvati taj dokazni predmet.

ii. Šainović kao predsedavajući Komisije za saradnju s VMK

368. U prilog svojoj tvrdnji da je Šainović imao veliki autoritet na Kosovu, tužilaštvo pominje njegov položaj kao rukovodioca Komisije Savezne vlade za saradnju s Verifikacionom misijom OEBS na Kosovu (u daljem tekstu: Komisija), koji je on koristio kako bi kontrolisao Pokrajinu i opstruirao VMK.⁷⁸² S druge strane, Šainovićeva odbrana ističe tu funkciju kao dokaz da Šainović nije bio Miloševićev predstavnik za Kosovo, već da su ga jednostavno tako doživljavali predstavnici međunarodne zajednice i diplomate koje su s njim komunicirale zbog njegove funkcije u Komisiji.⁷⁸³ Prema rečima odbrane, ovo konkretno imenovanje, zajedno s činjenicom da je bio ličnost iz SRJ na najvišem položaju na Kosovu, u potpunosti objašnjava Šainovićev položaj,

⁷⁷⁹ Dok. pr. br. 2D169 (Izveštaj Ministarstva inostranih poslova SRJ o poseti Sadako Ogata, 5. januar 1999. godine), str. 2.

⁷⁸⁰ Wolfgang Petritsch, T. 10945–10946 (2. mart 2007. godine).

⁷⁸¹ Wolfgang Petritsch, T. 10947 (2. mart 2007. godine); dok. pr. br. 2D15 (Beleška Ministarstva za inostrane poslove SRJ o razgovorima između Šainovića i austrijskih zvaničnika, 6. januar 1999. godine). Pretresno veće je kao dokaze prihvatilo i zapise sa više sličnih sastanaka između Šainovića i stranih diplomata kako pre, tako i tokom NATO bombardovanja. V, na primer, dok. pr. br. 2D196 (Izveštaj Vlade SRJ o poseti SRJ delegacije Komisiji EU, 25. januar 1999. godine); dok. pr. br. 2D183 (Smernice Vlade SRJ za posetu delegacije SRJ Danskoj i Švedskoj, 14. januar 1999. godine); dok. pr. br. 2D330 (Odluka Vlade SRJ o Šainovićevoj poseti Danskoj i Švedskoj, 21. januar 1999. godine); dok. pr. br. 2D332 (Dopis Šainovića upućen sekretaru Evropske komisije za Evropu/UN, Yves Berthelot, 27. maj 1999. godine).

⁷⁸² Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 660, 686.

⁷⁸³ Šainovićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 410–416.

ovlašćenja i odgovornosti u Pokrajini.⁷⁸⁴ Međutim, Veće ima u vidu, oslanjajući se na gorenavedene dokaze, da su Šainovićeve odgovornosti i nadležnost na Kosovu bili veliki, čak i pre formiranja Komisije za saradnju.

369. Veće je gore u tekstu već iznelo konstatacije u pogledu te Komisije u Odeljku VI.D, uključujući i konstataciju da Komisija nije imala komandnu nadležnost nad VJ i MUP. Veće će sada razmotriti Šainovićeve postupke i ponašanje tokom rukovođenja Komisijom.

370. Kao što je navedeno u Odeljku VI.D, među drugim članovima Komisije bili su Živadin Jovanović, Pavle Bulatović, Momčilo Perišić, Mihalj Kertes, Zoran Anđelković, Vlajko Stojiljković i Dušan Lončar.⁷⁸⁵ Glavni zadatak Komisije bio je da pomaže raznim ministarstvima u saradnji s VMK.⁷⁸⁶ Mada je Komisija zvanično osnovana u oktobru 1998. godine u Beogradu, gde se jednom nedeljno i sastajala, imala je kancelariju i u Prištini. Na čelu te kancelarije bio je Dušan Lončar, penzionisani general VJ. Za razliku od leta i jeseni 1998. godine, Šainović je u tom periodu na Kosovu provodio samo trećinu svog vremena.⁷⁸⁷

371. Lončar je posvedočio da je još krajem jula 1998. godine Milošević od njega lično tražio da preuzme na sebe održavanje veze između šefa VMK Williama Walkera i njegovih najbližih saradnika, s jedne strane, i vlasti SRJ/Srbije, s druge strane.⁷⁸⁸ Nakon što je sredinom devedesetih godina uspešno sarađivao s Walkerom u Hrvatskoj, smatralo se da je Lončar pravi čovek za taj posao, iako nije bio u dobrim odnosima s Miloševićem.⁷⁸⁹ Lončar je prihvatio ponudu i rečeno mu je da će raditi direktno sa Šainovićem. Nekoliko meseci kasnije, 30. oktobra 1998. godine, Šainović je pozvao Lončara i njih dvojica su se sastala u Šainovićevoj kancelariji, gde je Lončar bio obavešten da je zvanično postao novi član Komisije.⁷⁹⁰ Pre dolaska VMK, dok je DPMK još uvek

---

⁷⁸⁴ V., na primer, Joseph Maisonneuve, T. 11162–11164 (7. mart 2007. godine); Michael Phillips, T. 11863–11866 (19. mart 2007. godine).

⁷⁸⁵ Dok. pr. br. 2D8 (Odluka Vlade SRJ o obrazovanju Komisije Savezne vlade za saradnju sa VMK, 19. oktobar 1998. godine), par. 3; dok. pr. br. 2D9 (Dopuna odluke Vlade SRJ o obrazovanju Komisije Savezne vlade za saradnju sa VMK), par. 1.

⁷⁸⁶ Dok. pr. br. P605 (Razgovor Nikole Šainovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 532–543.

⁷⁸⁷ Dok. pr. br. P605 (Razgovor Nikole Šainovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 543–549.

⁷⁸⁸ Dušan Lončar, dok. pr. br. P2521 (Izjava svedoka od 3. marta 2004. godine), par. 13–15.

⁷⁸⁹ Dušan Lončar, T. 7584 (30. novembar 2006. godine), dok. pr. br. P2521 (Izjava svedoka od 3. marta 2004. godine), par. 12–15, 48. V. takođe dok. pr. br. P605 (razgovor Nikole Šainovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 544–545.

⁷⁹⁰ Dušan Lončar, dok. pr. br. P2521 (Izjava svedoka od 3. marta 2004. godine), par. 17–20. Prema Šainovićevevim rečima, Lončar je bio zaposlen kao civil i plaćala ga je Vlada SRJ, što znači da nije bio vezan za VJ; dok. pr. br. P605 (Razgovor Nikole Šainovića s tužilaštvom, 11. decembar 2002. godine), *e-court*, str. 528–530.

bio na Kosovu, Šainović se svaka dva – tri dana sastajao sa Shaunom Byrnesom iz SAD-DPMK.⁷⁹¹ Nakon formiranja Komisije i njene kancelarije u Prištini, Lončar je bio zadužen da organizuje Šainovićeve sastanke s VMK.⁷⁹²

372. Za razliku od drugih članova Komisije koji su nastavili s obavljanjem svojih redovnih zadataka, Lončar je radio isključivo za Komisiju. Verifikatorima VMK je trebalo da obezbedi slobodu kretanja i bezbednost na Kosovu, da im pomogne da pronađu odgovarajući smeštaj, da obezbedi dobre odnose između Walkera i Komisije kako bi se svi incidenti u potpunosti istražili i razjasnili, da obezbedi mobilnost misije 24 časa dnevno, svih sedam dana u nedelji, da beleži zahteve misije koje je zatim prosleđivao Šainoviću koji bi odgovarao lično ili preko Lončara, kao i da obezbedi da VMK govori o OVK kao o “teroristima”.⁷⁹³ Trebalo je takođe da bude na 24 – časovnoj vezi s VMK i Komisijom, VJ i MUP. Ako bi neki incident ili pitanje bili zaista važni, zakazao bi sastanak između Šainovića i predstavnika VMK.⁷⁹⁴

373. Lončar je prvi put oputovao na Kosovo 12. novembra 1998. godine, u pratnji Šainovića. Odmah po dolasku u Prištinu, njih dvojica su otišla u zgradu Štaba MUP, gde su se sastali s Lukićem i Pavkovićem i jednim licem iz RDB. Šainović je predstavio Lončara drugima i obavestio ih o Lončarevom zadatku. Šainović je insistirao na tome da se sve informacije VJ i MUP i zahtevi za VMK proslede Lončaru. Isto tako, Lončar bi, po prijemu zahteva VMK, iste slao u MUP ili VJ. Šainović je takođe organizovao jedan tim za Lončara, koji je bio sastavljen od visokih predstavnika MUP (Miroslav Mijatović, zamenik Sretena Lukića), predstavnika VJ (pukovnik Prištinskog korpusa Milan Kotur) i predstavnika Ministarstva za inostrane poslove (Veljo Slana).⁷⁹⁵ Prema Lončarevim rečima, Šainović je Lukiću i Pavkoviću izdao direktivu da nastave s već ustaljenom praksom da o važnim incidentima prvo izveštavaju njega, Šainovića, a tek onda svoje pretpostavljene.⁷⁹⁶

---

⁷⁹¹ Dušan Lončar, dok. pr. br. P2521 (Izjava svedoka od 3. marta 2004. godine), par. 25, dok. pr. br. P2530 (Dokument s dodatnim informacijama od 28. novembra 2006. godine), par. 6.

⁷⁹² Dušan Lončar, dok. pr. br. P2521 (Izjava svedoka od 3. marta 2004. godine), par. 25.

⁷⁹³ Dušan Lončar, T. 7582–7585 (30. novembar 2006. godine), dok. pr. br. P2521 (Izjava svedoka od 3. marta 2004. godine), par. 18.

⁷⁹⁴ Dušan Lončar, dok. pr. br. P2521 (Izjava svedoka od 3. marta 2004. godine), par. 24.

⁷⁹⁵ Dušan Lončar, dok. pr. br. P2521 (Izjava svedoka od 3. marta 2004. godine), par. 21. V. takođe Richard Ciaglinski, T. 6860 (17. novembar 2006. godine).

⁷⁹⁶ Dušan Lončar, T. 7652–7654 (1. decembar 2006. godine).

374. Nakon svakog sastanka između članova Komisije i VMK, Veljo Slana bi napravio pet kopija zapisnika, koje bi prisutni potpisali. Kopije bi se zatim slale Vladi SRJ, Vladi Srbije, Ministarstvu za inostrane poslove, arhivi i Šainoviću.⁷⁹⁷

375. Lončar je takođe posvedočio da je redovna razmena izveštaja bila deo njegove svakodnevne rutine u saradnji s VMK.⁷⁹⁸ Svako jutro, VJ i MUP bi posredstvom Kotura, odnosno Mijatovića, u Lončarevu kancelariju slali izveštaje o incidentima do kojih je došlo na Kosovu u poslednja 24 časa. Lončar bi te izveštaje sakupio, ispečatirao i zapečatio, a zatim, bez unošenja ikakvih izmena, prosleđivao Walkeru. Mijatović i Kotur bi takođe svakodnevno do 07:00 časova slali svoje zasebne izveštaje predstavnicima VMK.⁷⁹⁹ Kad bi Drewienkiewicz izvestio o nekom incidentu, kao što je izvestio o Račku, Lončar bi smesta kontaktirao Kotura i rekao mu da ode do Drewienkiewiczza i s njim sastavi jasan i detaljan izveštaj o tome. Pored toga, u hitnim slučajevima, Lončar bi smesta zvao Šainovića. Drewienkiewicz je takođe nekog iz VMK zadužio da se svakog jutra sastaje s Mijatovićem i analizira situaciju iz perspektive MUP. Lončaru su nakon diskusije stizali izveštaji, a on ih je sledećeg jutra prosleđivao i Walkeru.⁸⁰⁰ Lončar je bio uveren da je čuo za sve incidente na Kosovu zato što su Kotur i Mijatović bili veoma temeljni u svom radu. Prema njegovom mišljenju, i VMK je bio veoma dobro obavešten o svim incidentima.⁸⁰¹

376. Lončar je takođe posvedočio da je svakoga jutra zvao Šainovića i izveštavao ga o tome šta se dogodilo prethodne noći, mada je Šainović o tome često već bio izvešten od strane Lukića i Pavkovića.⁸⁰² Budući da je Šainović insistirao da bude blagovremeno obavešten o incidentima na terenu, naročito o onim važnim, kao i o onim koji su uključivali brojne žrtve, Pavković i Lukić su imali obavezu da ga telefonom obaveštavaju o svim važnim incidentima. Ponekad je bilo potrebno da Pavković i Lukić dvaput ili čak triput dnevno kontaktiraju Šainovića, ali uglavnom su ga izveštavali dva, tri ili četiri puta nedeljno.⁸⁰³

---

⁷⁹⁷ Dušan Lončar, T. 7593–7596 (30. novembar 2006. godine), dok. pr. br. P2521 (Izjava svedoka od 3. marta 2004. godine), par. 26, dok. pr. br. P2530 (Dokument s dodatnim informacijama od 28. novembra 2006. godine), par. 7.

⁷⁹⁸ Dušan Lončar, T. 7577 (30. novembar 2006. godine).

⁷⁹⁹ Dušan Lončar, T. 7594, dok. pr. br. 7596 (30. novembar 2006. godine), dok. pr. br. P2521 (Izjava svedoka od 3. marta 2004. godine), par. 28.

⁸⁰⁰ Dušan Lončar, dok. pr. br. P2521 (Izjava svedoka od 3. marta 2004. godine), par. 32.

⁸⁰¹ Dušan Lončar, dok. pr. br. P2521 (Izjava svedoka od 3. marta 2004. godine), par. 35.

⁸⁰² Dušan Lončar, dok. pr. br. P2521 (Izjava svedoka od 3. marta 2004. godine), par. 28, 53.

⁸⁰³ Dušan Lončar, T. 7576–7577 (30. novembar 2006. godine), T. 7649, 7653–7654 (1. decembar 2006. godine).

377. Svakog utorka u 09:00 časova cela Komisija sastajala se u Šainovićevoj kancelariji u Beogradu kako bi se analizirao rad VMK i PIV. Tu su utvrđivani zadaci za sledećih sedam dana. Lončar je bio na pet od tih sastanaka, ponekad bi izvestio o novim članovima VMK i problemima na koje su verifikatori VMK nailazili u svojoj misiji.⁸⁰⁴ Perišić nikada nije dolazio na te sastanke, kao ni Ojdanić, nakon što je preuzeo funkciju načelnika Generalštaba. Umesto toga, oni su slali svog predstavnika, Milorada Obradovića.⁸⁰⁵ Živadin Jovanović, ministar inostranih poslova, uvek je slao svog zamenika Slanu.⁸⁰⁶ Anđelković je bio prisutan na nekoliko sastanaka.⁸⁰⁷

378. Šainović je predsedavao sastancima Komisije u Beogradu. Jednom prilikom sastankom je predsedavao Milomir Minić, koji nije bio član Komisije. Šainović je otvarao sastanke govoreći o političkoj situaciji na Kosovu. On je takođe izveštavao o pitanjima vezanim za ulogu VMK. Stojiljković je izveštavao o incidentima MUP, Obradović o pitanjima VJ, a Anđelković o ekonomskim i civilnim merama. Svim političkim odnosima bavili su se Anđelković i Šainović. Nakon tih razgovora, Šainović bi davao konkretne zadatke. Na primer, jednom je rekao Stojiljkoviću da je jedan određeni put opasan i da treba pojačati patrole. Stojiljković je ispoštovao tu direktivu.⁸⁰⁸ Prema Lončarevim rečima, o zadacima VJ i MUP raspravljalo se samo u kontekstu rada Komisije.⁸⁰⁹ Međutim, na pitanje da li su tu sastanci imali komandnu strukturu, Milorad Obradović je sastanke opisao kao analitičke sastanke “gde su pojedinci iznosili svoja mišljenja, određene probleme koje su iz sektora i oblasti [...] koji su oni pokrivali”.⁸¹⁰

379. Osim što je bio obaveštavan telefonskim putem i prilikom nedeljnih sastanaka Komisije u Beogradu, Šainović je odlazio na Kosovo barem jednom ili dvaput nedeljno. U slučaju nekog ozbiljnog incidenta, poput onog u Račku u januaru 1999. godine, Šainović bi tamo proveo dva – tri

---

⁸⁰⁴ Dušan Lončar, dok. pr. br. P2521 (Izjava svedoka od 3. marta 2004. godine), par. 29, 31.

⁸⁰⁵ Milorad Obradović, T. 15031 (5. septembar 2007. godine); Dušan Lončar, T. 7691 (1. decembar 2006. godine), dok. pr. br. P2521 (Izjava svedoka od 3. marta 2004. godine), par. 30.

⁸⁰⁶ Dušan Lončar, T. 7592 (30. novembar 2006. godine), dok. pr. br. P2521 (Izjava svedoka od 3. marta 2004. godine), par. 30.

⁸⁰⁷ Dušan Lončar, T. 7580 (30. novembar 2006. godine), dok. pr. br. P2521 (Izjava svedoka od 3. marta 2004. godine), par. 14.

⁸⁰⁸ Dušan Lončar, T. 7691–7692 (1. decembar 2006. godine), dok. pr. br. P2521 (Izjava svedoka od 3. marta 2004. godine), par. 30, 67.

⁸⁰⁹ Dušan Lončar, T. 7601 (30. novembar 2006. godine), dok. pr. br. P2521 (Izjava svedoka od 3. marta 2004. godine), par. 30.

⁸¹⁰ Milorad Obradović, T. 15031 (5. septembar 2007. godine).

dana.⁸¹¹ Lončar se nije sastajao sa Šainovićem prilikom svake te posete, ali Lukić, Pavković i Anđelković jesu. Lončar nije znao prirodu tih sastanaka, ali je pretpostavljao da su imali veze s činjenicom da je Šainović bio *de facto* nadležan za Kosovo.⁸¹² Kad je bio u Prištini, Šainović je predsedavao sastancima s VMK.⁸¹³

380. Rezimirajući Šainovićevu ulogu na Kosovu, Lončar je bio mišljenja da je njegov rad s Komisijom bio deo njegovih dužnosti kao potpredsednika Vlade SRJ, te se, stoga, zasnivao na zadacima koje je dobijao od Vlade SRJ.⁸¹⁴ U svojoj izjavi svedoka, Lončar je rekao da je pretpostavljao da je sve to bilo urađeno po Miloševićevom nalogu.⁸¹⁵ Na osnovu dokumenata iz saveznog arhiva, Lončar je u sudnici posvedočio da je Šainović dobijao direktive od Vlade SRJ i Momira Bulatovića.⁸¹⁶ Međutim, on je priznao da je Milošević, kao tadašnji predsednik SRJ, takođe uticao na odluke Vlade SRJ.⁸¹⁷ Što se tiče imenovanja samog Lončara, Milošević je kontaktirao Bulatovića i predložio da Lončar postane član Komisije.⁸¹⁸ Veće ne sumnja da je Milošević odigrao značajnu ulogu i u tome da se Šainović postavi na čelo Komisije. To je Šainoviću omogućilo da proširi svoju ulogu kao Miloševićev politički predstavnik na Kosovu.

381. Šainovićev autoritet bio je takav da ga je Lončar opisao kao čoveka koji je imao autoritet među “svim strukturama” na Kosovu.⁸¹⁹ Prema Lončarevim rečima, Šainovićeva savesna posvećenost poslu dovela ga je do toga da nezvanično proširi svoj uticaj na sfere koje su prevazilazile stroga zvanična ograničenja njegove odgovornosti. Na primer, saradivao je s

---

⁸¹¹ Dušan Lončar, T. 7577–7578 (30. novembar 2006. godine), dok. pr. br. P2521 (Izjava svedoka od 3. marta 2004. godine), par. 38.

⁸¹² Dušan Lončar, dok. pr. br. P2521 (Izjava svedoka od 3. marta 2004. godine), par. 38; V. takođe dok. pr. br. P2530 (Dokument s dodatnim informacijama od 28. novembra 2006. godine), par. 8.

⁸¹³ Dušan Lončar, T. 7691–7692 (1. decembar 2006. godine). V. takođe Richard Ciaglini, T. 7002–7003 (21. novembar 2006. godine).

⁸¹⁴ Dušan Lončar, T. 7585 (30. novembar 2006. godine).

⁸¹⁵ Dušan Lončar, dok. pr. br. P2521 (Izjava svedoka od 3. marta 2004. godine), par. 38, 65.

⁸¹⁶ Dušan Lončar, T. 7604 (30. novembar 2006. godine), T. 7688–7689 (1. decembar 2006. godine), dok. pr. br. P2530 (Dokument s dodatnim informacijama od 28. novembra 2006. godine), par. 8, 11.

⁸¹⁷ Dušan Lončar, T. 7688–7690 (1. decembar 2006. godine), dok. pr. br. P2521 (Izjava svedoka od 3. marta 2004. godine), par. 14.

⁸¹⁸ Dušan Lončar, T. 7690 (1. decembar 2006. godine), dok. pr. br. P2521 (Izjava svedoka od 3. marta 2004. godine), par. 14.

⁸¹⁹ Dušan Lončar, T. 7603–7604 (30. novembar 2006. godine), dok. pr. br. P2530 (Dokument s dodatnim informacijama od 28. novembra 2006. godine), par. 8.

Andelkovićem u vezi s uspostavljanjem lokalnih organa vlasti i lokalnih mešovitih policijskih snaga.⁸²⁰

382. Lončar je takođe objasnio da je, kada bi tražio uputstva za dalji rad, retko dobijao odluke direktno od Šainovića. Na zahteve VMK, Šainović bi odgovorio rečima: “Neka čekaju, a ja ću razgovarati sa Walkerom kada se sastanemo.”⁸²¹ Međutim, Lončar je dodao da su zahtevi koje je Walker podnosio u svoje ime ili u ime VMK obično prevazilazili konkretne odredbe Oktobarskih sporazuma i Šainović je, osim u slučaju kad se radilo o pitanjima iz isključivo Šainovićeve nadležnosti, morao da se konsultuje s Vladom SRJ, zato što nije bio “apsolutista” i nije mogao da daje odgovore *ad hoc*.⁸²²

383. Po Lončarevom mišljenju, SRJ je iskreno želela da misija OEBS uspe. Šainović je zato uvek insistirao na tome da Komisija bude temeljita i da ima dobre i časne odnose s VMK; bio je čvrsto opredeljen da obezbedi uspeh misije.⁸²³ Šainović je uvek svojim ljudima davao uputstva da saraduju s VMK i poštuju sve njihove zahteve i nije nikome nikada izdao direktivu da opstruira saradnju.⁸²⁴

384. Čak i oni koji nisu znali da je Šainović zvanično na čelu Komisije, smatrali su da je on nadležan za Kosovo zbog toga kako se ponašao. Michael Phillips, se kao Walkerov šef kabineta redovno sastajao sa Šainovićem. Kao što je gore u tekstu navedeno, na njihovom prvom sastanku Šainović se predstavio kao Miloševićev lični predstavnik na Kosovu.⁸²⁵ U vezi sa svojom konkretnom ulogom, objasnio je da će se baviti svim političkim aspektima i pomoći VMK da organizuje misiju.⁸²⁶ Phillips je stekao utisak da je Šainović bio glavni na tom sastanku, jer je uglavnom on govorio, sedeo tačno nasuprot Walkera i davao uputstva drugim učesnicima sa svoje

---

⁸²⁰ Dušan Lončar, T. 7590 (30. novembar 2006. godine).

⁸²¹ Dušan Lončar, dok. pr. br. P2521 (Izjava svedoka od 3. marta 2004. godine), par. 65.

⁸²² Dušan Lončar, T. 7586–7588 (30. novembar 2006. godine).

⁸²³ Dušan Lončar, T. 7584, 7586 (30. novembar 2006. godine), dok. pr. br. P2521 (izjava svedoka od 3. marta 2004. godine), par. 59. V. takođe dok. pr. br. 2D119 (Memorandum Ministarstva za inostrane poslove SRJ u vezi s dolaskom VMK, 18. novembar 1998. godine); dok. pr. br. 2D112 (Memorandum Ministarstva za inostrane poslove SRJ u vezi s dolaskom francuskog dela VMK, 16. novembar 1998. godine).

⁸²⁴ Dušan Lončar, T. 7590–7591 (30. novembar 2006. godine). V., na primer, dok. pr. br. 2D321 (Memorandum Ministarstva za inostrane poslove SRJ u vezi s razgovorima između Wolfganga Petritscha i Šainovića), str. 1. U ovom dokumentu je zabeleženo kako Šainović podržava dalje aktivnosti posmatrača i stalno prisustvo posmatrača DPMK i VMK. V. takođe dok. pr. br. 2D318 (Memorandum Ministarstva za inostrane poslove SRJ o razgovorima između Staffana de Misture i Šainovića).

⁸²⁵ Michael Phillips, T. 11831 (19. mart 2007. godine).

⁸²⁶ Michael Phillips, T. 11832 (19. mart 2007. godine).

strane, između ostalog i Lukiću, koji je bio na nekim od tih sastanaka. Niko iz Šainovićevog tima ne bi seo dok on nije seo.⁸²⁷ Svaki put kad bi se postavilo pitanje u vezi s nekim određenim vojnicima, Šainović bi se s pitanjem obratio Lončaru ili Lukiću. Phillips je zaključio da je Šainović imao nekakvu “nadležnost” nad aktivnostima i VJ i MUP.⁸²⁸ Iako se Phillipsov utisak podudara sa mišljenjima drugih, on, začudo, nije znao za Komisiju i Šainovićevu funkciju predsedavajućeg. Uprkos tome, nakon što je video odluku Vlade SRJ o osnivanju Komisije, on je potvrdio da njegova zapažanja u vezi sa Šainovićevim zaduženjima u odnosu na VMK odgovaraju ovlašćenjima koja mu je dala Vlada SRJ. Uporno je tvrdio da se Šainović predstavio kao Miloševićev lični predstavnik za Kosovo, ali je rekao da smatra da je Šainović bio i Vladin predstavnik.⁸²⁹

385. Phillips je Miloševića i Šainovića obaveštavao o pritužbama u vezi s tvrdim pristupom u upotrebi oružanih snaga SRJ/Srbije na Kosovu krajem 1998. i početkom 1999. godine. Šainović je o tim problemima bio obaveštavan prilikom nedeljnih sastanaka, u Lukićevom prisustvu. Suočeni s tim pritužbama, obojica su reagovali defanzivno, uvek tvrdeći da moraju da zaštite srpski narod (što VMK nije radio) i da rade nešto potpuno logično – odgovaraju na dejstva OVK.⁸³⁰

386. Phillips je svedočio i o jednom sastanku s Miloševićem, održanom otprilike 24. novembra 1998. godine, kako bi se rešili problemi vezani za saradnju između VMK i vlasti SRJ/Srbije. Tom sastanku je, između ostalog, prisustvovao i Šainović. Prema Philipsovima, Walker je smatrao potrebnim da se Miloševiću tada pošalje dopis u kojem će se izložiti očekivanja Misije u pogledu saradnje vlasti SRJ/Srbije i navesti razni problemi na koje su nailazili na Kosovu.⁸³¹ Phillips je objasnio da su to uradili jer od Šainovića nisu dobijali nikakve rezultate.⁸³² Kad je Milošević čuo za te probleme, uzrujao se jer je smatrao da obezbeđuje visok stepen saradnje. Problem je uglavnom bio vezan za obezbeđenje koje je VMK tražio i činjenicu da je Milošević smatrao da sva eventualna takva pitanja treba uputiti MUP. Phillips je na tom sastanku stekao utisak da je Milošević odgovoran za odluke u vezi s bezbednošću, koje je Šainović zatim trebalo da sprovede na Kosovu.

---

⁸²⁷ Michael Phillips, T. 11832 (19. mart 2007. godine).

⁸²⁸ Michael Phillips, T. 11855–11857 (19. mart 2007. godine).

⁸²⁹ Michael Phillips, T. 11863–11866 (19. mart 2007. godine).

⁸³⁰ Michael Phillips, T. 11845–11846 (19. mart 2007. godine).

⁸³¹ Michael Phillips, T. 11841–11842, 11944–11945 (19. mart 2007. godine); dok. pr. br. P396 (Dopis Williama Walkera upućen Slobodanu Miloševiću).

⁸³² Michael Phillips, T. 11872–11873 (19. mart 2007. godine).

Ta procena temeljila se na činjenici da bi Milošević tražio od Šainovića da za njega ispita neku situaciju i predloži, na primer, uklanjanje barikade s nekog puta.⁸³³

387. Šef Regionalnog centra VMK u Prizrenu Joseph Maisonneuve posvedočio je da je, prilikom nekoliko sastanaka sa Šainovićem, stekao utisak da je on “samouveren, uglađen gospodin, koji je, činilo se, itekako bio svestan aktivnosti koje su se tada odvijale na Kosovu”.⁸³⁴ Nikada nije čuo da se, kad se radilo o interakcijama vezanim za Kosovo, Šainović ikada povinovao nekoj drugoj osobi. Prema njegovom mišljenju, nema sumnje da je Šainović bio dobro informisan o onome šta se događa na Kosovu i da je moć delovanja bila u velikoj meri u njegovim rukama.⁸³⁵ Prilikom unakrsnog ispitivanja, Šainovićeve odbrana pitala ga je da li je on bio svesan činjenice da je Šainović bio predsedavajući Komisije za saradnju s VMK. Maisonneuve je odgovorio da nije znao baš tačno to, ali da je znao da je Šainoviću bila poverena odgovornost za koordinaciju kosovskog ratišta. Priznao je taj položaj objašnjavaju njegov utisak o Šainovićevim ovlašćenjima na Kosovu.⁸³⁶

388. Dokazi pokazuju da je Šainović od 1. januara do 24. marta 1999. godine svega nekoliko puta dolazio u Prištinu. Ostao je predsedavajući Komisije za saradnju s VMK do odlaska VMK s Kosova.⁸³⁷

iii. Primeri Šainovićeve nadležnosti kao predsedavajućeg Komisije za saradnju

389. Veće je saslušalo svedočenja o Šainovićevoj angažovanosti u okviru njegovog rada s Komisijom u vezi s raznim incidentima širom Kosova tokom cele 1998. i 1999. godine. Jedan od tih incidenata odnosio se na problematično područje Podujeva, koje je već u opštim crtama razmotreno u Odeljku VI.D.

390. I Lončar i Drewienkiewicz svedočili su o incidentu koji se dogodio u selu Obrandža u opštini Podujevo, gde je krajem decembra 1998. godine OVK ubio jednog starijeg seljanina srpske nacionalnosti.⁸³⁸ Po dolasku u selo, policiju je iz zasede napao OVK. Pat-pozicija između dve strane trajala je više dana. Prvo su, po mišljenju Lončara, za taj incident bili odgovorni Lukić i

⁸³³ Michael Phillips, T. 11842–11844 (19. mart 2007. godine).

⁸³⁴ Joseph Maisonneuve, T. 11033 (6. mart 2007. godine).

⁸³⁵ Joseph Maisonneuve, T. 11033 (6. mart 2007. godine), dok. pr. br. P2772 (Izjava svedoka od 10. marta 2000. godine), par. 9.

⁸³⁶ Joseph Maisonneuve T. 11162–11164 (7. mart 2007. godine).

⁸³⁷ Dok. pr. br. P605 (Razgovor Nikole Šainovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 550, 842.

⁸³⁸ Dušan Lončar, dok. pr. br. P2521 (Izjava svedoka od 3. marta 2004. godine), par. 49; Karol John Drewienkiewicz, dok. pr. br. P2508 (Izjava svedoka od 23. juna 2000. godine), par. 109–111.

MUP; nekoliko dana kasnije, na to mesto su stigle snage VJ, koje su nedaleko odatle bile na obuci.⁸³⁹ Situacija je bila toliko napeta da su se i Walker i Šainović lično angažovali.⁸⁴⁰

391. Drugi incident koji je opisao Ciaglinski dogodio se u Podujevu otprilike u isto vreme, a odnosio se na otmicu jednog zemljoradnika Srbina s tog područja i nastojanja vlasti SRJ/Srbije da izdejstvuju njegovo puštanje.⁸⁴¹ On je prvi put čuo za taj incident na sastanku Lončara i Komisije, kad je Lončar obavestio VMK da će se uz pomoć snaga MUP i VJ, izvesti napad kako bi oslobodili otetog zemljoradnika. Ciaglinski je znao da se OVK takođe priprema, dovođenjem dodatnih snaga, opreme i municije, i da će napad snaga SRJ/Srbije verovatno prouzrokovati gubitak brojnih života na obe strane. Ciaglinski i Drewienkiewicz su zatim ponudili da predstavnici VMK odu da razgovaraju s OVK i pregovaraju o puštanju tog zemljoradnika na slobodu. Lončar je odgovorio da nije u poziciji da donosi takve odluke. Iz susedne sobe nazvao je nekog telefonom. Ciaglinski je prvo pomislio da Lončar zove Šainovića radi dobijanja odobrenja; međutim, Kotur mu je kasnije rekao da je to bila jedna ličnost s još višeg nivoa vlasti, zbog čega je Ciaglinski pretpostavio da on misli na Miloševića.⁸⁴² Zbog ovog telefonskog poziva napad je odgođen dok predstavnici VMK ne odu u selo i ne izvuku zemljoradnika.⁸⁴³ Prema rečima Ciaglinskog, tada su on i Drewienkiewicz prvi put shvatili da Lončar nema dovoljnu moć da donosi određene odluke u vezi s VMK i da je morao da redovno konsultuje Beograd, gde je glavni predstavnik Komisije bio Šainović.⁸⁴⁴ Nije bitno da li je Lončar kontaktirao Šainovića ili Miloševića zato što su oni bili u stalnom kontaktu jedan s drugim.

392. Ciaglinski je naveo još jedan primer Šainovićeve nadležnosti u vezi s događajima na Kosovu, što se ispoljilo prilikom dva sastanaka s Lončarom 24. decembra 1998. godine. Na prvom od tih sastanaka, Ciaglinski se žalio da VMK ne dobija dovoljno informacija o pokretima vojske. Na drugom sastanku, održanom otprilike dva sata kasnije, Lončar je izjavio da je razgovarao s Pavkovićem i da će pitanje protoka informacija sada biti rešeno. Međutim, Lončar je rekao da to još

---

⁸³⁹ Dušan Lončar, T. 7622–7623 (1. decembar 2006. godine), dok. pr. br. P2521 (Izjava svedoka od 3. marta 2004. godine), par. 49.

⁸⁴⁰ Dušan Lončar, dok. pr. br. P2521 (Izjava svedoka od 3. marta 2004. godine), par. 49; Karol John Drewienkiewicz, T. 7786–7790 (4. decembar 2006. godine), dok. pr. br. P2508 (Izjava svedoka od 23. juna 2000. godine), par. 111.

⁸⁴¹ Prema rečima Ciaglinskog, Podujevo je bilo žarište s velikim brojem pripadnika OVK i poprište brojnih okršaja; Richard Ciaglinski, T. 6823 (17. novembar 2006. godine).

⁸⁴² Richard Ciaglinski, T. 6822–6826 (17. novembar 2006. godine), dok. pr. br. P2488 (Izjava svedoka od 23. marta 2000. godine), str. 4.

⁸⁴³ Dok. pr. br. IC109 (Karta područja koju je obeležio Ciaglinski i koja prikazuje položaj različitih snaga tokom operacije).

uvek treba da se potvrdi na večernjem sastanku između Walkera i Šainovića i komandanta MUP. Prema rečima Ciaglinskog, to je bio pokazatelj da Lončar može da utiče samo na “lokalna pitanja” i da sve što se odnosi na politiku mora da ide preko Šainovića u Beogradu.⁸⁴⁵

393. Wolfgang Petritsch je svedočio o još jednom incidentu s početka januara 1999. godine, kada je OVK uzeo devet vojnika VJ kao taoce, zbog čega je VJ pritvorio grupu boraca OVK. Petritsch je zamoljen da kao posrednik izdejstvuje puštanje tih dveju grupa, što je on u saradnji sa Šainovićem i uradio.⁸⁴⁶ Međutim, Petritsch je potvrdio da je, iako je Šainović bio pregovarač s kojim je on saradivao, verovatno samo Milošević mogao da donese relevantnu odluku o puštanju boraca OVK; Šainović je jasno pokazao da je upravo tako i bilo.⁸⁴⁷ Petritsch je dodao da je Šainović sigurno nagovorio Miloševića da donese pozitivnu odluku, što je bio konstruktivan korak.⁸⁴⁸ I Drewienkiewicz je pomenuo taj incident. Rekao je da su predstavnici Misije bili poslani u bazu OVK da bi se uverili da su vojnici VJ živi i zdravi. Dok su verifikatori bili s OVK, VMK je dobio informaciju da se specijalne snage SRJ/Srbije premeštaju na položaj s kog će pokušati da spasu vojnike. Zabrinut za bezbednost svog tima, Drewienkiewicz je smesta naredio da se vrate i kontaktirao francuskog ambasadora, koji je zatim razgovarao sa Šainovićem. Prema rečima Drewienkiewicza, Šainović je uverio ambasadora da će se “zaustaviti sve što se planira” i da je on spreman za nastavak sporazuma.⁸⁴⁹ Lončar je takođe bio angažovan u vezi s ovim incidentom i posvedočio da je dve noći i jedan dan proveo u svojoj kancelariji i bio u stalnoj vezi s Drewienkiewiczem. Na kraju je devet vojnika VJ razmenjeno za 28 pripadnika OVK.⁸⁵⁰

394. Ciaglinski je takođe pomenuo gorenavedeni incident i svedočio o sastanku održanom 6. januara 1999. godine, na kome je VMK tražio da mu se odobri poseta pripadnicima OVK pritvorenim u vojnom zatvoru u Nišu. Šainović je izjavio da će to biti organizovano, ali da za to

---

⁸⁴⁴ Richard Ciaglinski, T. 6825–6828 (17. novembar 2006. godine), dok. pr. br. P2488 (Izjava svedoka od 23. marta 2000. godine), str. 4–5.

⁸⁴⁵ Richard Ciaglinski, dok. pr. br. P2488 (Izjava svedoka od 23. marta 2000. godine), str. 5–6.

⁸⁴⁶ Wolfgang Petritsch, dok. pr. br. P2793 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 7240–7241, dok. pr. br. P2792 (Izjava svedoka od 9. juna 1999. godine), str. 7.

⁸⁴⁷ Wolfgang Petritsch, dok. pr. br. P2793 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 7241, 7296.

⁸⁴⁸ Wolfgang Petritsch, T. 10946 (2. mart 2007. godine).

⁸⁴⁹ Karol John Drewienkiewicz, T. 7742–7745 (4. decembar 2006. godine). V. takođe dok. pr. br. 2D181 (Dopis Ministarstva za inostrane poslove SRJ u vezi s razgovorima između Živadina Jovanovića i Knuta Vollebaeka, 13. januar 1999. godine), str. 4.

⁸⁵⁰ Dušan Lončar, dok. pr. br. P2521 (Izjava svedoka od 3. marta 2004. godine), par. 82. V. takođe Shaun Byrnes, T. 12138–12140 (16. april 2007. godine); Richard Ciaglinski, T. 6891 (20. novembar 2006. godine); Michael Phillips, T. 11884–11886 (19. mart 2007. godine); dok. pr. br. 2D20 (Izvod iz beležnice Michaela Phillipsa).

treba slediti određene procedure. Desetak dana kasnije, Ciaglinski je primio telefonski poziv Lončara koji ga je informisao da zatvorenike sme da poseti samo on. Kao što je gore u tekstu navedeno, Šainović se onda veoma angažovao da se organizuje puštanje tih zatvorenika na slobodu.⁸⁵¹ To je Ciaglinskom pokazalo da je Šainović “uživao [...] veliko poštovanje ostalih Srba i bio je impresivna ličnost koja je vodila glavnu reč na sastancima, zaista jedan efikasan lider”.⁸⁵² Prema mišljenju Ciaglinskog, nema sumnje da je Šainović govorio u ime Vlade SRJ u Beogradu.⁸⁵³ Veće napominje da u svom Završnom pretresnom podnesku Šainovićeva odbrana tvrdi da to nije primer Šainovićevog uticaja već da to jednostavno ilustruje da je on bio “ličnost države SRJ eksponirana u odnosu na sve strane predstavnike povezane sa VMK”.⁸⁵⁴

395. Sledeći incident čijim se posledicama Šainović intenzivno bavio dogodio se u Račku 15. januara 1999. godine. Prema rečima Lončara, koji se nije lično angažovao zbog toga što je taj incident bio krajnje politički osetljiv, Šainovića su o tome obavestili Pavković i Lukić.⁸⁵⁵ Lončar je prvi put za to doznao od Drewienkiewicza, dan nakon što se to dogodilo. Lončar je smesta telefonirao Lukiću, koji mu je rekao da se jedna operacija zaista izvodi, da ima poginulih na obe strane i da je operacija još uvek u toku. Lončar je pitao da li je obavešten Šainović i bilo mu je rečeno da jeste.⁸⁵⁶ Uprkos tome, on je nazvao Šainovića da ga obavesti o incidentu i da mu kaže da je ljut što je za to čuo od VMK, a ne od vlasti SRJ/Srbije. Šainović je rekao da je već upoznat sa situacijom, ali nije komentarisao Lončarevu pritužbu.⁸⁵⁷

396. Phillips je posvedočio da su se karakter i učestalost njegovih nedeljnih sastanaka sa Šainovićem promenili nakon incidenata u Podujevu. Do incidenta u Račku, ti sastanci su po svojoj prirodi bili neprijateljski, a nakon tog incidenta potpuno su prestali da se održavaju. Šainović je prisustvovao baš svim nedeljnim sastancima, osim poslednjeg, koji je održan neposredno nakon incidenta u Račku; pokušali su da ga pozovu, ali nisu mogli da stupe s njim u kontakt. Umesto njega, sastanku je prisustvovao Lončar.⁸⁵⁸

---

⁸⁵¹ Richard Ciaglinski, T. 6878–6879 (20. novembar 2006. godine), dok. pr. br. P2488 (Izjava svedoka od 23. marta 2000. godine), str. 5.

⁸⁵² Richard Ciaglinski, dok. pr. br. P2488 (Izjava svedoka od 23. marta 2000. godine), str. 5.

⁸⁵³ Richard Ciaglinski, dok. pr. br. P2488 (Izjava svedoka od 23. marta 2000. godine), str. 5.

⁸⁵⁴ Šainovićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 424–427.

⁸⁵⁵ Dušan Lončar, dok. pr. br. P2521 (Izjava svedoka od 3. marta 2004. godine), par. 51.

⁸⁵⁶ Dušan Lončar, dok. pr. br. P2521 (Izjava svedoka od 3. marta 2004. godine), par. 50.

⁸⁵⁷ Dušan Lončar, dok. pr. br. P2521 (Izjava svedoka od 3. marta 2004. godine), par. 55.

⁸⁵⁸ Michael Phillips, T. 11830–11831 (19. mart 2007. godine).

397. U razgovoru s tužilaštvom, Šainović je pitan o tome šta je uradio u vezi s Račkom. On je izjavio da ga je 15. januara 1999. godine, dok je bio u Beogradu, jedan lokalni novinar telefonom informisao da je MUP uništio jednu veoma veliku terorističku jedinicu u Račku i da je ubijeno oko 100 ljudi.⁸⁵⁹ Šainović je zatim nazvao Lukića, koji mu je rekao da je došlo do borbe s teroristima i da je u njoj poginulo 15 terorista. Lukić mu je takođe rekao da se Đorđević nalazi u policijskoj stanici u Štimlju. Šainović je zatim nazvao Đorđevića kako bi saznao šta se dogodilo. Đorđević mu je rekao isto što i Lukić, konkretno, da je uništena jedna velika grupa OVK.⁸⁶⁰

398. Šainović je tužilaštvu takođe objasnio da on nije planirao tu akciju s MUP; međutim, znao je da se MUP sprema da “neutrali[še]” tu grupu OVK.⁸⁶¹ Odlučio je da se angažuje zbog međunarodnih komplikacija do kojih je zbog toga došlo. Insistirao je na tome da istražni sudija dođe na lice mesta i sprovede istragu.⁸⁶² Šainoviću je zatim postavljeno pitanje zašto je izbegavao kontakte s predstavnicima međunarodne zajednice i zašto nije bio dostupan nakon incidenta. On je odgovorio da je Lončar bio u kontaktu sa njima zato što on (Šainović) nije bio u Prištini, a da je on bio u kontaktu s Lončarom. Šainović je takođe rekao da nije znao da međunarodni predstavnici ne mogu da stupe u kontakt s njim. Lončar je trebalo da ide u Račak i ustanovi šta se tamo dogodilo pošto je već bio na Kosovu i jer je u svim takvim događajima upravo on bio na terenu; međutim, Lončar nije tamo otišao, već je razgovarao s Drewienkiewiczem i drugima.⁸⁶³

399. U svojim kontaktima sa Stojiljkovićem, Šainović je pitao za istragu u vezi s incidentom u Račku, ali nikada nije dobio odgovor. Na jednom od sastanka s Miloševićem nekoliko dana nakon incidenta, Milošević je kritikovao Stojiljkovića zbog načina na koji su on i MUP pristupili rešavanju tog pitanja. Stojiljković je bio ministar u Vladi Srbije i na toj funkciji bio je zvanično podređen predsedniku Vlade Srbije, međutim, u praksi je direktno izveštavao Miloševića.⁸⁶⁴

iv. Zaključak

400. Kao što je ranije navedeno, Veće prihvata da je broj snaga SRJ/Srbije smanjen odmah nakon Oktobarskih sporazuma. Međutim, premda je Sporazum u početku poštovan, kasnije se

---

⁸⁵⁹ Dok. pr. br. P605 (Razgovor Nikole Šainovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 722–723, 795–796, 825.

⁸⁶⁰ Dok. pr. br. P605 (Razgovor Nikole Šainovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 723, 725–726, 748. V. takođe dok. pr. br. K86, T. 7377–7382 (27. novembar 2006. godine) (zatvorena sednica).

⁸⁶¹ Dok. pr. br. P605 (Razgovor Nikole Šainovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 731, 763–768.

⁸⁶² Dok. pr. br. P605 (Razgovor Nikole Šainovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 735, 760, 804.

⁸⁶³ Dok. pr. br. P605 (Razgovor Nikole Šainovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 735–737.

⁸⁶⁴ Dok. pr. br. P605 (Razgovor Nikole Šainovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 807–811.

ispostavilo da je bilo kršenja, kao što je povećanje broja pripadnika i propust MUP da vrati opremu VJ. Dokazi s raznih sastanaka kojima je Šainović prisustvovao u septembru i oktobru 1998. godine pokazuju da je on, kao i rukovodstvo SRJ/Srbije uopšte, uvek nerado prihvatao međunarodno vojno prisustvo na Kosovu i puno poštovanje uslova Sporazuma koji su zahtevali smanjenje broja snaga SRJ/Srbije i omogućavali međunarodno vojno prisustvo u Pokrajini. Ovaj stav ispoljio se kasnije u njegovoj saradnji s VMK, naročito nakon incidenta u Račku.

401. Što se tiče Šainovićeve nadležnosti kao predsedavajućeg Komisije za saradnju s VMK, Veće je već napomenulo da je Milošević odigrao značajnu ulogu u tom imenovanju, što je, sa svoje strane, Šainoviću omogućilo da proširi svoju ulogu Miloševićevog političkog predstavnika na Kosovu i da nastavi da saraduje ne samo s predstavnicima VJ i MUP, već i s predstavnicima VMK. Stoga Veće konstatuje da je, u svom zvaničnom svojstvu predsedavajućeg Komisije, Šainović bio u mogućnosti da nastavi da saraduje s visokim funkcionerima VJ i MUP na Kosovu na sličan način kao i tokom 1998. godine. Drugim rečima, njegovi odnosi sa Pavkovićem i Lukićem i uticaj na njih nastavili su se bez prekida. Gorenavedni dokazi takođe pokazuju da je on bio više od samo "eksponiran[e] ličnosti SRJ" kao što je tvrdila Šainovićeva odbrana, budući da je još uvek imao ovlašćenja nad svim predstavnicima VJ i MUP s kojima je dolazio u kontakt. Događaji vezani za incidente u Podujevu i Račku posebno pokazuju da je bio u redovnom kontaktu s Lukićem i Pavkovićem, da je bio u mogućnosti da na njih utiče i da je znao da za predstojeće zajedničke akcije VJ i MUP. Veće napominje da se tom konstatacijom ne dovodi u pitanje činjenica da se sve Šainovićeve aktivnosti iz toga perioda mogu posmatrati kao deo njegove zvanične uloge u Komisiji. To stoga što je ovde od značaja priroda, a ne izvor njegove nadležnosti. Veće ne dovodi u pitanje ni činjenicu je u toj ulozi Šainović ponekad bio od pomoći VMK.

d. Šainović u Rambouilletu

402. Tužilaštvo tvrdi da je negativan stav delegacije SRJ/Srbije tokom razgovora u Rambouilletu i Parizu "nesumnjivo bio posledica Miloševićevih uputstava" i da je, prenoseći ta uputstva, Šainović doprineo neuspehu postizanja sporazuma.⁸⁶⁵ Šainovićeva odbrana, s druge strane, tvrdi da je Šainović jednostavno bio jedan od članova delegacije SRJ/Srbije u Rambouilletu, na čijem je čelu bio Ratko Marković, koja je bila ograničena jasnim mandatom koji mu je poverila Narodna skupština Srbije. Uz to, rad delegacije nadgledala je Vlada SRJ.⁸⁶⁶

---

⁸⁶⁵ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 688.

⁸⁶⁶ Šainovićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 440–454.

403. Nije sporno da je Šainović učestvovao u razgovorima u Rambouilletu kao jedan od članova delegacije SRJ/Srbije, na čijem je čelu zvanično bio Ratko Marković.⁸⁶⁷ Međutim, prema rečima Wolfganga Petritscha i Jana Kickerta, međunarodni pregovarači doživljavali su Šainovića kao političkog vođu delegacije, mada je naziv vođe delegacije imao Marković.⁸⁶⁸ Veton Surroi doživljavao je Šainovića kao političkog vođu delegacije, mada je, s pravne tačke gledišta, za direktne pregovore bio zadužen Marković.⁸⁶⁹ Štaviše, kad je Surroi doveo u pitanje ozbiljnost pregovaračkog tima SRJ/Srbije, Hill mu je rekao da, od svih saradnika, Milošević najviše poverenja ima u Šainovića.⁸⁷⁰ Po shvatanju Surroia, Marković je imao ulogu pravnog stručnjaka za ustavna pitanja, dok je Šainović bio odgovoran za zastupanje političkih interesa, za kontakte s Beogradom i s Miloševićem lično.⁸⁷¹ Surroi je izjavio da “ni u jednoj jedinoj pregovaračkoj situaciji” ni Šainović ni Marković nisu bili ovlašćeni da donose odluke, već su samo imali pravo da konsultuju Miloševića.⁸⁷²

404. Svedoci odbrane su, s druge strane, posvedočili da je Šainović bio član delegacije zbog svog položaja potpredsednika Vlade i svojih odgovornosti u pogledu međunarodne saradnje. Zoran Anđelković je posvedočio da su osetili potrebu da ojačaju delegaciju i da je zbog toga on lično predložio da se u nju uključi i Šainović.⁸⁷³ Živadin Jovanović je posvedočio da je Šainović učestvovao u razgovorima zato što je najbolje poznao diplomatiju i razne međunarodne aktivnosti u vezi s problemom Kosova, jer je imao najviše međunarodnih kontakata i bio predsedavajući Komisije za saradnju s VMK.⁸⁷⁴

405. Dokazi pokazuju da je Šainović komunicirao s Miloševićem tokom razgovora u Rambouilletu i da je od njega tražio uputstva. Prema Petritschevim rečima, napredak pregovora u

⁸⁶⁷ Dok. pr. br. P967 (Odluka Vlade Srbije o imenovanju delegacije za Rambouillet, 4. februar 1999. godine). V. takođe Momir Bulatović, T. 13845–13846 (17. avgust 2007. godine); Živadin Jovanović, T. 14053 (20. avgust 2007. godine).

⁸⁶⁸ Jan Kickert, T. 11259 (7. mart 2007. godine); Wolfgang Petritsch, T. 10717 (28. februar 2007. godine), T. 10746 (1. mart 2007. godine). V. dok. pr. br. 1D97 (Dopis Ratka Markovića upućen ambasadorima Hillu, Petritschu, Mayorskom, pritužba u vezi s dokumentima koje Kontakt grupa nije prihvatila, 22. februar 1999. godine); dok. pr. br. P967 (Odluka Vlade Srbije o imenovanju delegacije za Rambouillet, 4. februar 1999. godine).

⁸⁶⁹ Veton Surroi, T. 4544 (10. oktobar 2006. godine).

⁸⁷⁰ Veton Surroi, T. 4547 (10. oktobar 2006. godine), dok. pr. br. P2361 (Izjava svedoka od 27. avgusta 2001. godine), str. 8.

⁸⁷¹ Veton Surroi, T. 4585 (10. oktobar 2006. godine).

⁸⁷² Veton Surroi, dok. pr. br. P2362 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 3399–3400.

⁸⁷³ Zoran Anđelković, T. 14661 (30. avgust 2007. godine).

⁸⁷⁴ Živadin Jovanović, T. 14053 (20. avgust 2007. godine).

Rambouilletu zavisio je od Miloševića i, svaki put kad bi iskrsnuo neki problem, tražilo se da delegacija SRJ/Srbije nazove Miloševića kako bi dobila odobrenje i dalje direktive.⁸⁷⁵ Kad su pregovori dostigli kritičnu tačku, Šainović je dobio odobrenje da napusti zamak gde su se održavali pregovori i gde su ostali učesnici bili u izolaciji i ode u Beograd kako bi se konsultovao s Miloševićem.⁸⁷⁶ Prema Petritschvom mišljenju, Šainoviću je bilo dopušteno da ode zato što “nije bilo nikakvog drugog načina da se [omogući] odvijanje pregovora”.⁸⁷⁷ Surroi je posvedočio da im je Hill objasnio da su to bile hitne konsultacije koje je Šainović i Milošević trebalo da obave u četiri oka.⁸⁷⁸ Drugi član delegacije Živadin Jovanović objasnio je da je Šainovića na odlazak u Beograd podstakla činjenica da se od delegacije tražilo da iznese svoj stav i prihvati određena rešenja koja nisu bila u skladu s deset principa Kontakt grupe. Jovanović je takođe rekao Veću da je on razgovarao sa Šainovićem kad je ovaj bio u Beogradu, kao što su učinili i Milošević i Bulatović. Prema Jovanovićevim rečima, na tim raspravama doneta su dva zaključka, konkretno, da razgovore u Rambouilletu treba nastaviti i da diplomate SRJ treba da počnu da obezbeđuju podršku međunarodne zajednice u vezi s deset principa.⁸⁷⁹

406. Ratko Marković je posvedočio da, kao simboličan šef delegacije u Rambouilletu, nije imao nikakva ovlašćenja u odnosu na članove delegacije. Svaki član delegacije bio je nezavisan. Kad je Šainović otišao u Beograd da razgovara s Miloševićem, on nije imao obavezu da o tome izvesti Markovića, a ni Marković nije imao pravo da to od njega traži. Prema Markovićevim rečima, bilo je neprimereno da on, kao potpredsednik Vlade Srbije, ispituje potpredsednika Savezne vlade.⁸⁸⁰ U vezi sa svedočenjem Jovanovića i Markovića, Šainovićeva odbrana u svom Završnom podnesku, umesto da ističe činjenicu da je Šainović bio taj koji je otišao da se sastane s Miloševićem, tvrdi da je bitna činjenica u vezi s tim događajima bila da su razgovori između Šainovića i Miloševića pomogli da se pregovori nastave.⁸⁸¹

⁸⁷⁵ Wolfgang Petritsch, dok. pr. br. P2792 (Izjava svedoka od 9. juna 1999. godine), str. 4.

⁸⁷⁶ Veton Surroi, T. 4544–4545, 4586 (10. oktobar 2006. godine); Wolfgang Petritsch, dok. pr. br. P2792 (Izjava svedoka od 9. juna 1999. godine), str. 4.

⁸⁷⁷ Wolfgang Petritsch, dok. pr. br. P2792 (Izjava svedoka od 9. juna 1999. godine), str. 4.

⁸⁷⁸ Veton Surroi, T. 4596 (10. oktobar 2006. godine), dok. pr. br. P2362 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 3406–3407.

⁸⁷⁹ Živadin Jovanović, T. 14055–14056 (20. avgust 2007. godine), T. 14120–14121 (21. avgust 2007. godine); V. takođe Ratko Marković, T. 13542–13546 (14. avgust 2007. godine).

⁸⁸⁰ Ratko Marković, T. 13543–13545, 13553–13554 (14. avgust 2007. godine); v. takođe Živadin Jovanović, T. 14055 (20. avgust 2007. godine).

⁸⁸¹ Šainovićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 529–534.

407. To je potvrdio Petritsch koji je Šainovića opisao kao “najrazumnijeg” člana srpske delegacije u Rambouilletu i kao nekog s kim je razvio dobru poslovnu saradnju. Šainović mu je na sastancima u Rambouilletu bio “od koristi”. Petritsch je imao utisak da Šainović sluša i pokušava da odgovori na zahteve međunarodne zajednice i izjavio da su njihovi sastanci vođeni u veoma prijatnoj atmosferi.⁸⁸² Kao primer, setio se događaja od 23. februara 1999. godine, kad je Ratko Marković poslao dopis u kome je naveo da su pregovori propali. Petritsch se zatim sastao sa Šainovićem i saopštio mu da će se dopis shvatiti kao kraj razgovora u Rambouilletu. Nekoliko sati kasnije stigao je drugi dopis u kome je pisalo da će delegacija SRJ/Srbije biti spremna za nastavak pregovora, kao i da prihvata da razgovara o obimu međunarodnog prisustva na Kosovu, bez njegovog ograničavanja na civilno prisustvo. Nekoliko sati kasnije stigao je i treći dopis kojim se pristaje na isto, ali i naglašava teritorijalni integritet i suverenitet SRJ.⁸⁸³

408. Shaun Byrnes, koji je učestvovao u pregovorima koji su usledili u Parizu, rekao je Veću da je tamo nekoliko puta razgovarao sa Šainovićem. Byrnes se setio jednog razgovora kad je rekao Šainoviću da NATO ne blefira, da će SRJ teško dobiti bolju ponudu od one iznete u Rambouilletu i da bi delegacija SRJ/Srbije trebala biti fleksibilnija. Byrnes je tada rekao:

I tačno se sećam da je g. Šainović sedeo tamo i na kraju odgovorio na moje pitanje, rekavši otprilike da nije ovlašćen da bude toliko fleksibilan, da mu je Beograd nametnuo previše ograničenja i da, na kraju krajeva, on ništa ne može da uradi u tom pravcu, želeo on to ili ne. P: Drugim rečima, složićete se sa mnom da je Šainović radio sve što je mogao kako bi bio fleksibilan, mislim, on lično, ali očigledno je u tome bio ograničen stvarnim ovlašćenjima koja je dobio iz Beograda. Da li to želite da kažete? O: Ono što bih rekao je, prvo, ja nisam bio na Šainovićevom mestu. Ne znam, stoga, da li je on uradio sve što je mogao. Rekao je da jeste. U suštini, verovao sam mu. Verovao sam u ono što mi je rekao.⁸⁸⁴

Byrnesov lični utisak bio je da je Šainović, kad je govorio o ovlašćenjima pretpostavljenih koja su ga ograničavala, u stvari, govorio o Miloševiću.⁸⁸⁵

409. Veće ovde podseća na svoje konstatacije u vezi s pregovorima u Rambouilletu da su svi učesnici, uključujući i međunarodne pregovarače, doprineli neuspehu pregovora. Veće takođe podseća na iskaze Petritscha i Byrnesa da je Šainović bio razuman pregovarač, ali da je bio ograničen od strane Beograda. Shodno tome, dokazi ne pokazuju da je Šainović bio opstruktivan u

⁸⁸² Wolfgang Petritsch, T. 10945 (2. mart 2007. godine).

⁸⁸³ Wolfgang Petritsch, T. 10747–10748 (1. mart 2007. godine), T. 10930–10934 (2. mart 1999. godine), dok. pr. br. P2792 (Izjava svedoka od 9. juna 1999. godine), str. 4; dok. pr. br. P625 (Dopis upućen Hillu, Petritschu i Mayorskom koji je potpisao Ratko Marković, 23. februar 1999. godine). V. takođe dok. pr. br. 1D18 (Marc Weller, *Kriza na Kosovu 1989–1999*), e-court, str. 466.

⁸⁸⁴ Shaun Byrnes, T. 12191 (16. april 2007. godine).

⁸⁸⁵ Shaun Byrnes, T. 12231 (17. april 2007. godine).

Rambouilletu. Uprkos tome, ono što svjedoci uvek ponovo potvrđuju jeste da je Šainović u to vreme bio jedan od najbližih saradnika Slobodana Miloševića, u stvari, najviši i najuticajni član delegacije u Rambouilletu.

e. Šainovićevi odnosi s Rugovom

410. Veće je saslušalo iskaze o tome da je, tokom NATO kampanje, jedan od Šainovićevih zadataka bio da uspostavi političke kontakte i dijalog s vođom DSK Ibrahimom Rugovom. Kao što je ranije navedeno, Veće konstatuje da je, prilikom tih kontakata, Rugova bio u kućnom pritvoru.⁸⁸⁶ Tužilaštvo smatra da se, na tim sastancima s Rugovom, Šainović angažovao u propagandnoj kampanji kako bi stvorio utisak da su vlasti SRJ/Srbije voljne da se sastanu s kosovskim Albancima, dok su, u stvari, kosovski Albanci u to vreme bili proterivani zbog, kako navodi tužilaštvo, sprovođenja zločinačkog plana.⁸⁸⁷ Šainovićeva odbrana, s druge strane, negira taj navod i tvrdi da je Šainović samo pokušavao da oživi politički proces.⁸⁸⁸

411. Prema rečima samog Šainovića i svedoka Šainovićeve odbrane, početak tih odnosa datira iz aprila 1999. godine, kad je održano nekoliko sastanaka na kojima su se Rugova i Šainović dogovorili da će zajedno raditi na političkom procesu rešenja kosovskih pitanja i vratiti raseljene građane u njihove domove.⁸⁸⁹ Dana 6. aprila ta opredeljenja su prihvatile i Vlada SRJ i Vlada Srbije.⁸⁹⁰ Momir Bulatović je posvedočio da je, nekoliko dana nakon što su Savezne vlada i Vlada Srbije obavestile međunarodnu javnost o mogućnosti početka stvarnog dijaloga s Rugovom i rešavanja najozbiljnijeg pitanja na Kosovu, a to je bio povratak raseljenih lica, NATO izvršio najžešći vazdušni napad na civilne ciljeve na Kosovu. Prema Bulatovićevim rečima, razgovore su osujetili NATO napadi. Šainović se vratio u Beograd i nastavio da obavlja zadatke potpredsednika Vlade.⁸⁹¹ Adnan Merovci je potvrdio da je Šainović učestvovao u tim razgovorima. Međutim, on je posvedočio da je dolazak snaga MUP i VJ u Rugovin stan 31. marta 1999. godine predstavljao

---

⁸⁸⁶ V. Odeljak V.

⁸⁸⁷ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 668.

⁸⁸⁸ Šainovićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 810–826.

⁸⁸⁹ Dok. pr. br. P605 (Razgovor Nikole Šainovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 842, 871; Momir Bulatović, T. 13849–13850 (17. avgust 2007. godine); Živadin Jovanović, T. 14066–14069 (20. avgust 2007. godine); Veljko Odalović, T. 14425–14426 (27. avgust 2007. godine); Milomir Minić, T. 14757 (31. avgust 2007. godine); Zoran Anđelković, T. 14661–14662 (30. avgust 2007. godine); Duško Matković, T. 14599–14600 (29. avgust 2007. godine).

⁸⁹⁰ Dok. pr. br. 1D36 (Zajedničko saopštenje Savezne vlade i Vlade Republike Srbije, 6. april 1999. godine); Momir Bulatović, T. 13851–13852 (17. avgust 2007. godine).

⁸⁹¹ Momir Bulatović, T. 13852–13853 (17. avgust 2007. godine).

najavu pet nedelja kućnog pritvora za njega i Rugovu, tokom kojeg je Šainović celo vreme dolazio.⁸⁹²

412. Šainović se prvi put sastao s Rugovom 1. aprila, tokom sastanka između Miloševića i Rugove. Emitovanje priloga s ovog sastanka na televiziji izazvalo je uznemirenje zato što su mnogi mislili da je Rugova mrtav. Merovci je tražio da se njemu i Rugovi dopusti da napuste Kosovo kako bi se konsultovali s Rugovim saradnicima i “stupili u kontakt sa ključnim ljudima”. Po povratku u Prištinu, Merovci je još jednom pisao Miloševiću insistirajući da im se dopusti da odu u inostranstvo.⁸⁹³ Dana 4. aprila 1999. godine, Šainović je prvi put došao u Rugovinu kuću kako bi pokušao da ga uveri da se sastane s Ratkom Markovićem. Merovci nije bio mišljenja da je Marković osoba koja bi im mogla pomoći u toj situaciji. Mislio je da, u stvari, državno rukovodstvo pokušava pokazati međunarodnoj zajednici da je pregovarački proces u toku, što je moglo da pomogne u zaustavljanju NATO bombardovanja.⁸⁹⁴ Ljubivoje Joksić, koji je u relevantno vreme bio pomoćni koordinator RDB, posvedočio je da je načelnik RDB tražio da organizuje obezbeđenje za taj sastanak Šainovića i Rugove, kao i za sledeće sastanke te dvojice. Joksić je prisustvovao većini tih razgovora i posvedočio je da je Šainović prenosio “poruke, t[e] opšt[e] političk[e]” otprilike o tome “da treba da se vrate sva izbegla lica i jednih i drugih i svih narodnosti koje su živeli na Kosovu”.⁸⁹⁵ Prema Joksićevim rečima, na tim sastancima vladala je atmosfera “uzajamnog poverenja i dogovora”.⁸⁹⁶ Međutim, Veće napominje da smatra da je Jokićev iskaz o Rugovinom kućnom pritvoru nepouzdan.⁸⁹⁷

413. Dana 5. aprila 1999. godine Šainović je ponovo posetio Rugovu u njegovoj kući, kako bi, prema rečima Merovcija, razgovarali o tome gde se nalaze Rugovini saradnici, te od Rugovinom i Merovcijevom napuštanju Kosova. Na tom sastanku, Šainović je napomenuo da je Merovci

---

⁸⁹² Adnan Merovci, T. 8438–8450 (16. januar 2007. godine), dok. pr. br. P2588 (Izjava svedoka od 12. aprila 2000. godine), par. 54–62.

⁸⁹³ Momir Bulatović, T. 13850 (17. avgust 2007. godine); Ibrahim Rugova, dok. pr. br. P2613 (Izjava svedoka od 3. novembra 2001. godine), str. 11–12; Adnan Merovci, dok. pr. br. P2588 (Izjava svedoka od 12. aprila 2000. godine), par. 58–59. V. takođe dok. pr. br. 2D300 (Saopštenje sa sednice Vlade SRJ, 2. april 1999. godine).

⁸⁹⁴ Adnan Merovci, T. 8462–8464 (16. januar 2007. godine), dok. pr. br. P2588 (Izjava svedoka od 12. aprila 2000. godine), par. 62.

⁸⁹⁵ Ljubivoje Joksić, T. 21989–21991 (8. februar 2008. godine), T. 22064–22065 (11. februar 2008. godine).

⁸⁹⁶ Ljubivoje Joksić, T. 21991 (8. februar 2008. godine). Joksić je takođe posvedočio da se Šainović dvaput sastao s Merovcijem, u Rugovinom odsustvu, ali nije mogao da se seti da li je on prisustvovao razgovorima. Ljubivoje Joksić, T. 21998 (8. februar 2008. godine).

⁸⁹⁷ V. Odeljak VII.J.

slobodan da ide u Makedoniju, ali da mu “bezbednosti ne mo[gu] garantovati”.⁸⁹⁸ Merovci je to upozorenje shvatio više kao pretnju svojoj bezbednosti, u slučaju da ipak odluči da ode.⁸⁹⁹ Nakon tog sastanka, objavljeno je zajedničko saopštenje kojim je potvrđena navodna spremnost Šainovića i Rugove da zajedno rade na političkom procesu i povratku raseljenih lica u njihove domove.⁹⁰⁰ Prilikom Merovcijevih kontakata sa Šainovićem, Šainović je stalno govorio kako sve zahteve koji su mu upućivani mora da proveri s Beogradom. Kad je Merovci pitao Šainovića s kim mora to da proveri u Beogradu i kad je sugerisao da to mora da je Milošević, Šainović je potvrdno klimnuo glavom.⁹⁰¹ Joksić je to delimično potvrdio u svom iskazu kad je posvedočio da je Šainović uvek bio veoma nestrpljiv da se vrati u Beograd čim bi završio razgovore s Rugovom, čak i noću i ako nije bilo bezbedno.⁹⁰²

414. Sledeći sastanak s Rugovom, kom su ovog puta prisustvovali Ratko Marković i Šainović, održan je 9. aprila 1999. godine. Rugova je ponovio svoj zahtev da se ispune uslovi NATO i da se njemu i njegovim saradnicima dopusti da otputuju u inostranstvo. Posetioci su insistirali na tome da Rugova zahteva od NATO prekid kampanje bombardovanja.⁹⁰³ Na jednom drugom sastanku, 13. aprila 1999. godine, Šainović je predložio da se Rugova sastane s Milutinovićem. Prema rečima Merovcija, Rugova nije imao izbora nego da pristane na taj sastanak.⁹⁰⁴ Sastanak je održan 16. aprila 1999. godine, u zgradi Predsedništva Srbije u Beogradu, a prisustvovali su mu Milutinović, Šainović, Rugova i Merovci. Rugova i Merovci su obavesteni da će Merovciju biti dopušteno da ode u Skoplje i sastane se s Rugovinim saradnicima. Na kraju sastanka, Šainović mu je dao uputstva šta da kaže u Skoplju i rekao da ne sme reći da su Rugova i Merovci u pritvoru. Merovci je takođe dobio uputstvo da Šainovićevo ime ne pominje baš mnogo i da se pazi OVK jer će oni

---

⁸⁹⁸ Adnan Merovci, T. 8490–8491 (16. januar 2007. godine), dok. pr. br. P2588 (Izjava svedoka od 12. aprila 2000. godine), par. 64.

⁸⁹⁹ Adnan Merovci, T. 8532–8533, 8584–8585 (17. januar 2007. godine).

⁹⁰⁰ Momir Bulatović, T. 13849–13851 (17. avgust 2007. godine); dok. pr. br. 2D365 (Zajedničko saopštenje, 5. april 1999. godine). V. takođe dok. pr. br. 2D303 (Saopštenje sa sednice Savezne vlade, 8. april 1999. godine), u kojem se podržavaju pregovori između dveju strana.

⁹⁰¹ Adnan Merovci, dok. pr. br. P2588 (Izjava svedoka od 12. aprila 2000. godine), par. 64.

⁹⁰² Ljubivoje Joksić, T. 21997 (8. februar 2008. godine).

⁹⁰³ Adnan Merovci, dok. pr. br. P2588 (Izjava svedoka od 12. aprila 2000. godine), par. 65.

⁹⁰⁴ Adnan Merovci, T. 8464–8465 (16. januar 2007. godine).

pokušati da ga ubiju. Šainović je rekao da je on siguran da će Merovci da se vrati iz lojalnosti prema Rugovi i da je on stoga svojim pretpostavljenima garantovao da će se Merovci vratiti.⁹⁰⁵

415. Dana 28. aprila 1999. godine u Prištini je održan još jedan sastanak između, s jedne strane, Rugove i Merovcija, i Milutinovića, Šainovića, Markovića i Anđelkovića, s druge strane. Na tom sastanku Milutinović je izjavio da ne shvata zašto ljudi napuštaju grad. Merovci je odgovorio da ljude teraju iz njihovih domova i da je MUP uništio njegov sopstveni stan. Kad je Milutinović pitao Šainovića da li je to istina, on je klimnuo glavom. U jednom trenutku, Merovci je ponovio svoj zahtev da se njemu i Rugovi dopusti na napuste zemlju. Međutim, Milutinović je odgovorio da oni ne mogu odmah da donesu odluku i da im treba 24 časa.⁹⁰⁶ Na kraju tog sastanka potpisana je zajednička izjava.⁹⁰⁷

416. Na kraju je Merovciju, Rugovi i drugim Rugovinim saradnicima rečeno da mogu da napuste zemlju. Dana 4. maja 1999. godine, Merovci je otputovao s Rugovom u Beograd, gde su imali veoma kratak sastanak s Miloševićem, kako bi razgovarali o praktičnim pitanjima i organizovanju puta. Ponovo su se sastali i sa Šainovićem, koji je bio angažovan na organizovanju njihovog odlaska. Sutradan su otputovali u Italiju.⁹⁰⁸ Merovci je objasnio da su Šainovića, prilikom posete Rugovi, ostali tretirali kao šefa misije.⁹⁰⁹ Merovci je takođe posvedočio da je, sve vreme dok je kontaktirao sa Šainovićem, s njim privatno razgovarao o zloupotrebama na Kosovu i Šainovićevoj odgovornosti za ta dela. Prilikom jednog tog razgovora pitao je za Račak i Šainović je odgovorio da je to sve Walker namestio i optužio VMK da prikuplja obaveštajne podatke za NATO.⁹¹⁰

417. S obzirom na konstataciju Veća da ti kontakti s Rugovom, u stvari, nisu bili slobodni pregovori i da su vođeni dok je on zapravo bio u kućnom pritvoru, kao i s obzirom na to u kojoj meri se Šainović u vezi s tim angažovao, uključujući i njegovu posetu Rugovinom prebivalištu, Veće se uverilo da je Šainović u njima učestvovao, a da je pritom u potpunosti bio upoznat sa situacijom u kojoj se Rugova u to vreme nalazio. Po mišljenju Veća, to nije bio pokušaj da se

---

⁹⁰⁵ Adnan Merovci, T. 8465–8468 (16. januar 2007. godine), dok. pr. br. P2588 (Izjava svedoka od 12. aprila 2000. godine), par. 68; Ibrahim Rugova, dok. pr. br. P2612 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 4234–4236. V. takođe Ljubivoje Joksić, T. 21993 (8. februar 2008. godine).

⁹⁰⁶ Adnan Merovci, T. 8469–8472 (16. januar 2007. godine), dok. pr. br. P2588 (Izjava svedoka od 12. aprila 2000. godine), par. 72.

⁹⁰⁷ Dok. pr. br. P416 (Zajednička izjava koju su potpisali Rugova i Milutinović, 28. april 1999. godine); Adnan Merovci, T. 8472–8474 (16. januar 2007. godine). V. takođe Ljubivoje Joksić, T. 21993 (8. februar 2008. godine).

⁹⁰⁸ Adnan Merovci, T. 8475, 8479 (16. januar 2007. godine), dok. pr. br. P2588 (Izjava svedoka od 12. aprila 2000. godine), par. 73.

⁹⁰⁹ Adnan Merovci, T. 8585–8586 (17. januar 2007. godine).

pregovara o rešenju, već kampanja koja je obuhvatala pretnju ličnoj bezbednosti Rugove i njegovih saradnika, smišljena da pokaže da se vlasti SRJ/Srbije sastaju s kosovskim Albancima u nadi da će to da dovede do prekida NATO kampanje. Šainović je svesno i hotimično učestvovao u toj kampanji.

4. Šainovićev odnos s Miloševićem

418. Tužilaštvo tvrdi da je većina Šainovićevih ovlašćenja proisticala iz njegovog bliskog odnosa s Miloševićem. Pored toga, tvrdi se da je on, zajedno s Minićem, pripadao Miloševićevom “užem krugu” SPS, u kome se formulisala politika.⁹¹¹ Odbrana, s druge strane, tvrdi da Šainović ne samo da nije bio deo tog Miloševićevog užeg kruga, već je u relevantno vreme bio lišen svake važnije uloge u SPS, budući da ga je Milošević razrešio dužnosti potpredsednika stranke. Prema mišljenju Šainovićeve odbrane, njegova uloga u rukovodećoj političkoj stranci u Srbiji bila je marginalna.⁹¹²

a. Šainovićev položaj kao člana SPS

419. Kao što je ranije navedeno,⁹¹³ u martu 1996. godine održan je kongres SPS na kom je Šainović bio izabran za potpredsednika SPS.⁹¹⁴ Prema rečima Milana Jovanovića, koji je od 1993. do 2000. godine radio kao sekretar u tehničkoj službi Glavnog odbora SPS,⁹¹⁵ vladalo je uverenje da je na tom kongresu “izabrana takozvana mekša struja u SPS”.⁹¹⁶ Dana 24. aprila 1997. godine, Šainović je uklonjen s položaja potpredsednika na predlog Slobodana Miloševića i nakon odluke Glavnog odbora. Jovanović je posvedočio da je Šainović smenjen jer “nije ispunio očekivanja u izvršavanju onih poslova koje mu je predsednik SPS-a poverio”, ali nije bio upoznat s pojedinostima njegovog smenjivanja.⁹¹⁷ Međutim, na istoj sednici Šainović je, uglavnom zbog svojih dobrih rezultata na izborima, imenovan za člana Izvršnog odbora SPS.⁹¹⁸

---

⁹¹⁰ Adnan Merovci, T. 8475–8476 (16. januar 2007. godine).

⁹¹¹ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 661–662.

⁹¹² Šainovićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 837–842.

⁹¹³ V. Odeljak IV.

⁹¹⁴ Milan Jovanović, T. 14197 (22. avgust 2007. godine); dok. pr. br. P2875 (Internet stranica SPS, Izveštaj o 3. kongresu SPS, 3. mart 1996. godine).

⁹¹⁵ Milan Jovanović, T. 14139 (21. avgust 2007. godine).

⁹¹⁶ Milan Jovanović, T. 14200 (22. avgust 2007. godine).

⁹¹⁷ Milan Jovanović, T. 14198 (22. avgust 2007. godine).

⁹¹⁸ Milan Jovanović, T. 14198–14199 (22. avgust 2007. godine); dok. pr. br. 2D25 (Zapisnik sa 10. sednice Glavnog odbora SPS, 24. april 1997. godine), str. 2–3.

420. Kao što je takođe već navedeno,⁹¹⁹ jedno od glavnih pitanja na dnevnom redu SPS u 1998. godini bila je sve napetija situacija na Kosovu. Zbog toga je Glavni odbor SPS na 16. sednici održanoj 10. juna 1998. godine detaljno razmotrio tu situaciju. Milošević je predložio da se osnuje Radna grupa za Kosovo, sa zadatkom da koordinira političke aktivnosti SPS na Kosovu.⁹²⁰ Tom sastanku su prisustvovali članovi Glavnog odbora, kao i Šainović.⁹²¹ Prema rečima članova Radne grupe – Anđelkovića, Matkovića i Minića – aktivnosti Radne grupe obuhvatale su prikupljanje podataka, održavanje sastanaka s političkim akterima i razgovor s ljudima,⁹²² a Šainović nije bio ni nadređen ni podređen Radnoj grupi.⁹²³

421. Dana 14. oktobra 1998. godine Šainović je prisustvovao sastanku Izvršnog odbora na kom je Odbor iskazao podršku Sporazumu Holbrooke-Milošević, nakon što je Milutinović u svom uvodnom govoru naglasio značaj tog Sporazuma. Izvršnom odboru je dolazak VMK značio da je pretnja od primene sile zauvek otklonjena.⁹²⁴ Na sastanku od 27. oktobra 1998. godine, Šainović je, zajedno s Milutinovićem, Anđelkovićem, Minićem i Živadinom Jovanovićem, razmotrio sprovođenje Oktobarskih sporazuma. Prvo su ostale prisutne izvestili o nedavno održanim razgovorima između Miloševića i predstavnika međunarodne zajednice koji su se odnosili na njihovo sprovođenje. Zatim su razgovarali o koracima preduzetim u cilju sprovođenja Sporazuma i o odgovornosti svih državnih organa da nastave s tim aktivnostima na organizovan način. Na kraju, govornici su upozorili na moguće negativne posledice usvajanja opuštenijeg pristupa prema sprovođenju Sporazuma, pri čemu je istaknuta potreba da svi organi i institucije zaduženi za njihovo sprovođenje smesta preduzmu potrebne korake i naprave konkretne planove. Odbor je zatim zaključio da je važno da se ojača i učvrsti “srpsk[i] nacionaln[i] korpus[...] na Kosovu” i naglasio potrebu za ulaganjem najvećih mogućih napora da se “uđe” među građane “albanske

---

⁹¹⁹ V. Odeljak IV.

⁹²⁰ Dok. pr. br. P605 (Razgovor Nikole Šainovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 300–301.

⁹²¹ Zoran Anđelković, T. 14651, 14713 (30. avgust 2007. godine); Živadin Jovanović, T. 14078–14079 (21. avgust 2007. godine); Duško Matković, T. 14586–14587 (29. avgust 2007. godine); Milomir Minić, T. 14742–14743 (31. avgust 2007. godine); dok. pr. br. P1012 (Zapisnik sa 16. sednice Glavnog odbora SPS, 10. jun 1998. godine). V. takođe dok. pr. br. P605 (Razgovor Nikole Šainovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 118, 125–128.

⁹²² Zoran Anđelković, T. 14654–14656 (30. avgust 2007. godine); Duško Matković, T. 14591–14595 (29. avgust 2007. godine); Milomir Minić, T. 14747–14751 (31. avgust 2007. godine); Milan Jovanović, T. 14150–14151 (21. avgust 2007. godine). V. takođe dok. pr. br. P605 (Razgovor Nikole Šainovića s tužilaštvom), *e-court* str. 301, 373–374.

⁹²³ Zoran Anđelković, T. 14654 (30. avgust 2007. godine); Duško Matković, T. 14588 (29. avgust 2007. godine); Milomir Minić, T. 14752 (31. avgust 2007. godine).

⁹²⁴ Milan Jovanović, T. 14167–14168 (22. avgust 2007. godine); dok. pr. br. 2D77 (Zapisnik sa 89. sednice Izvršnog odbora SPS, 14. oktobar 1998. godine).

nacionalne manjine” kako bi se oni uključili u sve oblasti života i delovanja na Kosovu, kao i da bi se ponovo razvilo međusobno poverenje.⁹²⁵

b. Sastanci s Miloševićem

422. Osim sastanaka s Miloševićem o kojima se govorilo gore u tekstu, Šainović je s njim, kao i s drugim predstavnicima Vlade SRJ i Vlade Srbije, imao i redovne nedeljne političke konsultacije u Miloševićevom kabinetu.⁹²⁶ Tokom krize na Kosovu 1998. godine, Šainović je dolazio na te konsultacije samo kad je bio u Beogradu,⁹²⁷ i tada bi izvestio o svojim i o rezultatima Radne grupe SPS na Kosovu. Ponekad bi Minić išao umesto njega, a ponekad bi išla obojica.⁹²⁸

423. Prema Šainovićevim rečima, sastanci s Miloševićem u četiri oka bili su neuobičajeni i održavali su se samo na Miloševićev poziv, kad je on želeo da čuje Šainovićevu mišljenje o nečemu što je tada bilo aktuelno.⁹²⁹ Šainović je s Miloševićem razgovarao i telefonom kad je postojao neki konkretan problem ili neki drugi konkretan razlog. Po njegovom mišljenju, to nije bio redovan postupak izveštavanja, ali istina je da su razgovarali otprilike jednom nedeljno. Milošević je uglavnom zvao njega.⁹³⁰ Kontaktirao ga je iz različitih razloga. Na primer, ako je tokom određenog perioda Šainović i Milošević trebalo da se sastanu sa stranim predstavnicima, Milošević bi nazvao Šainovića kako bi uskladili svoje stavove i kako bi mu dao uputstva u vezi s tim predstavnicima. Milošević ga je ponekad zvao da čuje njegovo mišljenje o događajima na Kosovu koji su bili od političkog značaja.⁹³¹

424. Dana 24. marta 1999. godine obavljena je politička konsultacija “kod g. Miloševića”, bez “ljudi iz bezbednosti”.⁹³² Na kraju sastanka Šainović je rekao da bi želeo da se sastane s Anđelkovićem zbog novog razvoja situacije. Istoga dana krenuo je za Prištinu i stigao u PIV neposredno pre početka NATO bombardovanja.⁹³³ Pored toga, tokom NATO kampanje, Šainović je

---

⁹²⁵ Milan Jovanović, T. 14169–14171 (22. avgust 2007. godine); dok. pr. br. 2D88 (Zapisnik sa 90. sednice Izvršnog odbora SPS, 27. oktobar 1998. godine), str. 3.

⁹²⁶ Dok. pr. br. P605 (Razgovor Nikole Šainovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 50, 206–207, 218–220.

⁹²⁷ Dok. pr. br. P605 (Razgovor Nikole Šainovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 220.

⁹²⁸ Dok. pr. br. P605 (Razgovor Nikole Šainovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 225–227.

⁹²⁹ Dok. pr. br. P605 (Razgovor Nikole Šainovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 227, 348.

⁹³⁰ Dok. pr. br. P605 (Razgovor Nikole Šainovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 223–224.

⁹³¹ Dok. pr. br. P605 (Razgovor Nikole Šainovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 377–381.

⁹³² Dok. pr. br. P605 (Razgovor Nikole Šainovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 874.

⁹³³ Dok. pr. br. P605 (Razgovor Nikole Šainovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 873–876.

bio na dva – tri sastanka s Miloševićem i predstavnicima republičkih organa i organa SRJ, koji su održani uglavnom zato da bi se javnosti pokazalo da državno rukovodstvo još uvek saraduje. Sastanci su trajali samo po desetak minuta.⁹³⁴

425. Što se tiče njegovih privatnih odnosa s Miloševićem, Šainović je izjavio da su oni godinama zajedno radili, ali da on nikada nije imao neki poseban privatni odnos s Miloševićem i da nije spadao u krug njegovih ličnih prijatelja.⁹³⁵

426. Tokom razgovora, Šainović je negirao da je s Miloševićem ikada razgovarao o aktivnostima VJ ili MUP.⁹³⁶ S obzirom na brojne dokaze o Šainovićevoj ulozi političkog koordinатора aktivnosti VJ i MUP i činjenicu da mu je bilo dopušteno da napusti Rambouillet kako bi se sastao s Miloševićem, Veće ne prihvata tu tvrdnju. Nepojmljivo je da oni nisu o tome razgovarali.

c. Zaključak

427. S obzirom na brojne dokaze o raznim sastancima između Šainovića i Miloševića, kao i na svedočenja mnogih svedoka i tužilaštva i odbrane o odnosu između Miloševića i Šainovića, Veće smatra da je Šainović zaista bio jedan od najbližih i najpoverljivijih saradnika Slobodana Miloševića kako 1998, tako i 1999. godine. Upravo zbog tog odnosa on je preuzeo rukovodeću ulogu na sastancima Zajedničke komande i raznim drugim sastancima na kojima su učestvovali funkcioneri VJ i MUP. Upravo, zbog tog odnosa on je postao i predsedavajući Komisije za saradnju s VMK. Te razne uloge su mu pak omogućile da bude politički koordinator kako civilnih, tako i vojnih aktivnosti na Kosovu i osoba koja donosi odluke u vezi sa Pokrajinom.

5. Šainovićevo stanje svesti u vezi s Kosovom i kosovskim Albancima

428. Tužilaštvo tvrdi da je Šainović imao nameru da etnički očisti Kosovo kako bi obezbedio dalju kontrolu SRJ i Srbije nad Pokrajinom, kao i da je bio svestan progona koje su vršile snage SRJ i Srbije nad kosovskim Albancima pre i posle 23. marta 1999. godine.⁹³⁷

---

⁹³⁴ Dok. pr. br. P605 (Razgovor Nikole Šainovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 865.

⁹³⁵ Dok. pr. br. P605 (Razgovor Nikole Šainovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 382–384.

⁹³⁶ Dok. pr. br. P605 (Razgovor Nikole Šainovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 377–381.

⁹³⁷ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 691–694.

429. U prilog tim navodima tužilaštvo upućuje na iskaze Ratomira Tanića i Klaua Naumanna. Tanić je posvedočio da je raspolagao informacijama iz svojih RDB izvora da Šainović nije opredeljen za mirno rešenje problema na Kosovu.⁹³⁸ S obzirom na karakter ovog iskaza, Veće ga ne uzima u obzir.

430. Naumann je posvedočio da je imao utisak da Šainović oseća duboku netrpeljivost prema kosovskim Albancima.⁹³⁹ Nakon što je 25. oktobra 1998. godine potpisan Sporazum Clark-Naumann, oni koji su bili uključeni u to nastavili su razgovore o tome kako da poboljšaju odnosi između Srba i kosovskih Albanaca. Prema Naumannovoj prvobitnoj izjavi koju je dao za potrebe predmeta *Milošević*, Milošević ili Šainović su na jednom od tih sastanaka izjavili: “[A]ko sada ne reše albanski problem, Jugosloveni [će] imati taj isti problem za 20 godina jer se Albanci demografski reprodukuju po daleko većoj stopi”.⁹⁴⁰ Međutim, u listu s dopunskim informacijama koji je pripremljen za potrebe ovog predmeta, Naumann je izjavio da je upravo Šainović govorio o visokoj stopi nataliteta kosovskih Albanaca.⁹⁴¹ Prilikom unakrsnog ispitivanja u vezi s tim pitanjem od strane Šainovićeve odbrane, on je izjavio da još uvek nije siguran ko je izneo taj komentar i rekao da je to rečeno na plenarnoj sednici u punom sastavu.⁹⁴²

431. Tokom tog istog niza sastanaka, Naumann se setio da je Milošević otprilike rekao da su svi kosovski Albanci kriminalci, ubice i siledžije i da će se rešenje problema naći u proleće 1999. godine, tačnije, da će ih sve skupiti i pobiti, kao što je urađeno u Drenici nakon Drugog svetskog rata.⁹⁴³ Izjava nije izazvala nikakvu reakciju onih koji su je čuli “što je, u većini slučajeva, bila njihova uobičajena reakcija, ne bi ništa rekli kad je govorio Milošević”.⁹⁴⁴ Šainović nije bio prisutan kad je to rečeno.⁹⁴⁵ U svom razgovoru s tužilaštvom, Šainović je potvrdio da je učestvovao

---

⁹³⁸ Ratomir Tanić, T. 6325–6326, 6335 (10. novembar 2006. godine).

⁹³⁹ Klaus Naumann, dok. br. br. P1767 (Beleške s razgovora s predstavnicima Tužilaštva), par. 26.

⁹⁴⁰ Klaus Naumann, dok. br. br. P1767 (Beleške s razgovora s predstavnicima Tužilaštva), par. 29.

⁹⁴¹ Klaus Naumann, dok. br. br. P2561 (List s dopunskim informacijama, 7. decembar 2006. godine), str. 2.

⁹⁴² Klaus Naumann, T. 8374–8375 (14. decembar 2006. godine), dok. br. br. P1767 (Beleške s razgovora s predstavnicima Tužilaštva), par. 29.

⁹⁴³ Klaus Naumann, dok. br. br. P1767 (Beleške s razgovora s predstavnicima Tužilaštva), par. 24, dok. br. br. P2561 (List s dopunskim informacijama, 7. decembar 2006. godine), str. 2, dok. br. br. P2512 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 6989–6992.

⁹⁴⁴ Klaus Naumann, T. 8258–8263 (13. decembar 2006. godine).

⁹⁴⁵ Klaus Naumann, dok. br. br. P2561 (List s dopunskim informacijama, 7. decembar 2006. godine), str. 2.

u radu tog sastanka, ali nije pomenuo izjave o kojima je svedočio Naumann, niti je u vezi s tim bio ispitivan.⁹⁴⁶

432. Šainovićeva odbrana osporava dokaze o izjavi o visokom natalitetu na osnovu toga što se Naumann nije mogao setiti ko je to rekao, tvrdeći da to nije bio Šainović. Pored toga, ako je i rečeno u Šainovićevom prisustvu, Naumann je posvedočio da je tamo bilo prisutno mnogo ljudi. Prema tome, po mišljenju Šainovićeve odbrane, nema dokaza da je Šainović učestvovao u toj raspravi ili da je čuo šta je bilo rečeno. Čak i da jeste, to ne otkriva ništa u pogledu njegovog ličnog stava o tome. Šainovićeva odbrana osporava i deo Naumannovog svedočenja koji se odnosi na Drenicu, ističući činjenicu da on nije mogao da potvrdi da je Šainović bio prisutan kad je to konkretno rečeno.⁹⁴⁷

433. Michael Phillips je posvedočio da je na jednom od njihovih sastanaka u novembru 1998. godine Šainović izneo stav da etničkim Albancima nije mesto na Kosovu, izjavivši da je Kosovo srpska zemlja i kolevka srpske civilizacije i da ima osećaj da kosovski Albanci ne žele suživot sa Srbima.⁹⁴⁸ Šainovićeva odbrana ističe da je Phillips takođe posvedočio da je Šainović bio iskren u svojim nastojanjima da pronađe neku strategiju za suživot srpskog i albanskog stanovništva na Kosovu kada je, na večeri 24. novembra 1998. godine, rekao da većina ljudi na Kosovu veruje da se političko rešenje može pronaći. Phillips je prokomentarisao da mu je to bio pokazatelj da se Šainović nada da je iznalazjenje nekog političkog rešenja moguće.⁹⁴⁹

434. Shaun Byrnes je posvedočio da je Šainović, budući da je bio praktičan političar, smatrao da situaciju na Kosovu treba rešiti političkim putem: tražio je uzajamno prihvatljivo političko rešenje problema i radio u tom pravcu. Byrnes je takođe potvrdio da je Šainović, kad bi se s njim sastao, uvek bio kooperativan i nije iznosio nikakvu propagandu.⁹⁵⁰ Kao što je gore u tekstu navedeno, u januaru 1999. godine Šainović je takođe vodio kampanju za oslobađanje više vojnika VJ i njihovu razmenu sa zarobljenim borcima OVK.⁹⁵¹ Byrnes je prihvatio da je, nakon uspeha tih nastojanja, Šainović pokušao da pregovara s OVK i da “stupi u kontakt sa rukovodstvom OVK kako bi

---

⁹⁴⁶ Dok. br. br. P605 (Razgovor Nikole Šainovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 450–454, 556–557, 576–581, 604–615, 626–633, 642–650.

⁹⁴⁷ Šainovićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 875–879.

⁹⁴⁸ Michael Phillips, T. 11840 (19. mart 2007. godine).

⁹⁴⁹ Michael Phillips, T. 11877–11879, 11886–11887 (19. mart 2007. godine); dok. br. br. 2D17 (Izvod Phillipsove beležnice).

⁹⁵⁰ Shaun Byrnes, T. 12188 (16. april 2007. godine).

⁹⁵¹ Shaun Byrnes, T. 12189 (16. april 2007. godine). V. takođe Wolfgang Petritsch, T. 10946 (2. mart 2007. godine).

pronašli neko rešenje”, nadajući se da će razmena zatvorenika prerasti u “nešto što ima šire političke posledice”.⁹⁵²

435. Petritsch je takođe potvrdio da je Šainović bio spreman da mirnim putem postigne sporazum na osnovu Oktobarskih sporazuma, barem do incidenta u Račku.⁹⁵³ Sastanci sa Šainovićem bili su uvek prijateljski i “utemeljeni na uzajamnom poštovanju”.⁹⁵⁴ Kao što je ranije navedeno, na sastancima u Rambouilletu Petritsch je stekao utisak da Šainović “sluša i pokušava da odgovori na zahteve međunarodne zajednice”, i zaključio je da su ti sastanci vođeni u veoma prijatnoj atmosferi.⁹⁵⁵

436. Dušan Lončar je posvedočio da je Šainović pokušao da formira višenacionalne policijske snage za zaštitu sela i da poboljša odnose s kosovskim Albancima, što na kraju propalo pošto je OVK ubio tri pripadnika tih snaga.⁹⁵⁶ Na sastanku u Štabu MUP 7. maja 1999. godine, Šainović je govorio o povratku raseljenih i o tome kako treba postupati s kosovskim Albancima kako bi se obezbedila njihova lojalnost.⁹⁵⁷ To je, prema mišljenju Šainovićeve odbrane, dokaz da njegov cilj nije nikada bio da se kosovski Albanci proteraju s Kosova.⁹⁵⁸

437. Šainovićeva odbrana takođe ukazuje na niz sastanaka koje je Šainović održao sa stranim zvaničnicima, na kojima je uvek izražavao želju da se pronađe mirno rešenje za Kosovo. Na primer, početkom januara 1999. godine Šainović je otputovao u Austriju gde se sastao s austrijskim zvaničnicima, kao i s Petritschem, i istakao da je potrebno da se pronađe mirno političko rešenje i insistirao na jednakosti svih nacionalnih zajednica na Kosovu.⁹⁵⁹

438. Veće se uverilo da je izjava o visokom natalitetu kosovskih Albanaca data u prisustvu Klause Naumanna. Međutim, s obzirom na to da on nije mogao da sa sigurnošću kaže ko je to rekao, kao i da je to izrečeno na sastanku kome je prisustvovalo više ljudi, Veće ne može da

---

⁹⁵² Shaun Byrnes, T. 12188–12189 (16. april 2007. godine).

⁹⁵³ Wolfgang Petritsch, T. 10947 (2. mart 2007. godine).

⁹⁵⁴ Wolfgang Petritsch, T. 10945 (2. mart 2007. godine).

⁹⁵⁵ Wolfgang Petritsch, T. 10945 (2. mart 2007. godine), dok. pr. br. P2792 (Izjava svedoka od 9. juna 1999. godine), str. 3.

⁹⁵⁶ Dušan Lončar, T. 7591 (30. novembar 2006. godine), dok. pr. br. P2521 (Izjava svedoka od 3. marta 2004. godine), par. 76.

⁹⁵⁷ Dok. pr. br. P1996 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 7. maj 1999. godine), str. 3.

⁹⁵⁸ Šainovićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 692.

⁹⁵⁹ Wolfgang Petritsch, T. 10947 (2. mart 2007. godine); dok. pr. br. 2D15 (Beleška Ministarstva za inostrane poslove SRJ o razgovorima između Šainovića i austrijskih zvaničnika, 6. januar 1999. godine).

zaključio ni da je Šainović to rekao ni da je čuo da je Milošević izneo taj komentar. Pored toga, Naumann je rekao da Šainović nije bio prisutan kad je iznet komentar o Drenici. Iako dokazi pokazuju da je Šainović izgleda bio jedan od razumnijih političara u rukovodstvu SRJ/Srbije i da je, izuzmu li se nesporazumi s VMK u vezi s uslovima Oktobarskih sporazuma, u načelu saradivao s predstavnicima međunarodne zajednice, barem do incidenata u Podujevu i Račku, a zatim i tokom pregovora u Rambouilletu, Phillipsov iskaz takođe pokazuje da je Šainović smatrao da stanovnicima kosovskim Albancima nije mesto na Kosovu. Veće taj iskaz prihvata.

6. Šainovićovo znanje o zločinima na Kosovu i nastojanja da nešto učini po tom pitanju

439. Tužilaštvo tvrdi da je Šainović znao za prekomernu i nesrazmernu primenu sile od strane snaga SRJ/Srbije 1998. godine, i da je bio svestan da će, ako se te snage ponovo angažuju 1999. godine, one postupiti na isti način. Njegova saznanja proistekla su iz brojnih sastanaka kojima je prisustvovao i 1998. i 1999. godine, na kojima je dobijao izveštaje o bezbednosnoj i političkoj situaciji na Kosovu.⁹⁶⁰ Tužilaštvo takođe navodi da je Šainović, kao potpredsednik Vlade SRJ osoba koja je, *de facto* bila na čelu Zajedničke komande i Miloševićev predstavnik za Kosovo, bio odgovoran za preduzimanje efektivnih koraka za sprečavanje zločina ili kažnjavanje izvršilaca, uključujući izdavanje naloga za sprovođenje istraga i prosleđivanje predmeta vojnim ili civilnim sudovima. Prema rečima tužilaštva, on je bio u poziciji da izveštava nadležne vlasti; bio je u mogućnosti da Vrhovnom savetu odbrane i drugim nadležnim organima podnosi izveštaje o navodnim zločinima na Kosovu, i bio je u mogućnosti da iznosi preporuke vezane za njihovo sprečavanje i kažnjavanje izvršilaca.⁹⁶¹

440. Šainovićeva odbrana tvrdi da Šainović nije bio u poziciji da bude upoznat sa zločinima koje su, kako se navodi, počinili pripadnici VJ zato što se izveštaji o tome nisu slali njemu. Prema rečima odbrane, Šainović je prvi put saznao za te zločine na sastanku održanom 17. maja 1999. godine.⁹⁶² Što se tiče nastojanja da spreči zločine i kazni njihove izvršioce, Šainovićeva odbrana tvrdi da se Šainović na raznim gorepomenutim sastancima uvek zalagao da izvršioce zločina treba krivično goniti i kazniti, kao i da je to sve što je on, kao političar, mogao da uradi.⁹⁶³

a. Znanje o zločinima

⁹⁶⁰ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 696–717.

⁹⁶¹ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 724.

⁹⁶² Šainovićev završni pretresni podnesak, 15. jul 2008. godine (poverljiva verzija), par. 598, 739–742.

⁹⁶³ Šainovićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 690.

441. Kao što se navodi gore u odeljku vezanom za sastanke Zajedničke komande 1998. godine, nema sumnje da je Šainović bio upoznat s izveštajima VJ i MUP vezanim za Plan za borbu protiv terorizma i akcije izvedene u skladu s tim Planom u leto 1998. godine. Pored toga, Beleške sa sastanaka Zajedničke komande iz 1998. godine pokazuju da je Šainović bio dobro obavešten o zločinima koji su činjeni na Kosovu. Na primer, na sastanku održanom 24. jula 1998. godine Gajić je referisao da je “Posle Orahovca došlo [...] do nekontrolisane pljačke albanskih kuća”.⁹⁶⁴ Na sastanku od 7. avgusta Šainović je rekao: “Najveću [...] štetu nanosi nam paljenje kuća bez potrebe...”.⁹⁶⁵ Dana 12. avgusta zabeleženo je da je bio prisutan kad je Minić izjavio: “Moraju se zaustaviti paljenja kuća”.⁹⁶⁶ Na sastanku Zajedničke komande održanom 1. oktobra, kome je prisustvovao Šainović, Radović je ukazao Zajedničkoj komandi na novinski članak o događajima u Gornjem Obrinju. Minić je odgovorio da istrage o zločinima treba da budu prioritet. Lukić je zatim izjavio da “[n]avodno, u rejonu Jablanica ima masovnih grobnica”.⁹⁶⁷ Na sastanku od 4. oktobra 1998. godine, Gajić je izjavio sledeće: “Ima najava da će izbaciti još neke slučajeve kao i u D. i G. Obrinju” i kasnije je napomenuo: “U vezi masovnih zločina [...] 3-4 mesta [...] kod Jablanice [...] još oko 50 žrtava”. Šainović je odgovorio da na nivou države treba da se oformi komisija za sprovođenje istraga u vezi sa zločinima”.⁹⁶⁸ Šainović je zatim 26. oktobra 1998. godine pomenuo ranjavanje jednog mladića i ubistvo deteta u nekom selu i izjavio da je to nanelo veliku “štetu”.⁹⁶⁹

442. Beleške sa sastanaka Zajedničke komande takođe pokazuju da su učesnici dosta detaljno raspravljali o pitanju raseljavanja. Na primer, 2. avgusta 1998. godine Pavković je izvestio da je primećen “veliki broj izbeglica prema s. Lauša”.⁹⁷⁰ Na sastanku održanom 26. avgusta, Šainović je bio prisutan kad je referisano da se 16.000 do 17.000 ljudi sklonilo u Albaniju, a 40.000 ljudi u Crnu Goru.⁹⁷¹ Na sastanku održanom 1. septembra 1998. godine, Šainović je izjavio: “Jedan problem je humanitarna katastrofa”.⁹⁷²

---

⁹⁶⁴ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 9.

⁹⁶⁵ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 46.

⁹⁶⁶ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 52.

⁹⁶⁷ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 134. Na pitanje u vezi sa Šainovićevom obavezom da ga izveštava, Bulatović je tvrdio da se ne seća da mu je Šainović rekao za masakr u Gornjem Obrinju. Momir Bulatović, T. 13912 (17. avgust 2007. godine).

⁹⁶⁸ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 135–136.

⁹⁶⁹ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 159.

⁹⁷⁰ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 36.

⁹⁷¹ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 74.

⁹⁷² Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 124.

443. Sve ovo potvrđuje da je Šainović bio političar koji je bio veoma dobro informisan o kažnjivom ponašanju i navodnim krivičnim delima vezanim za dejstvovanje VJ i MUP u leto 1998. godine. Istovremeno, on je takođe bio svestan raznih optužbi međunarodne zajednice iznetih na račun vlasti SRJ/Srbije. Na primer, 23. septembra 1998. godine, Savet bezbednosti UN naveo je da je “ozbiljno zabrinut[...] zbog prekomerne i neselektivne upotrebe sile od strane srpskih snaga bezbednosti i Vojske Jugoslavije”, što je, prema proceni generalnog sekretara, dovelo do “raseljavanja više od 230.000 lica”.⁹⁷³ Kao potpredsednik Vlade SRJ, Šainović je morao biti svestan te Rezolucije Saveta bezbednosti UN.

444. Šainović je potvrdio da je prisustvovao jednom od “koordinacionih” sastanaka kad se Perišić žalio zbog nanošenja nepotrebne štete privatnoj imovini na Kosovu. Šainović je objasnio da je znao da se tokom protivterorističkih operacija nanosi šteta privatnoj imovini, ali je objasnio da je dobio informacije da je to bila posledica legitimnih borbenih operacija. Budući da nije bio nadležan za sprovođenje bilo kakvih istraga u vezi s VJ i MUP, on se usredsredio na otvaranje centara za distribuciju građevinskog materijala po celom Kosovu.⁹⁷⁴ Ta saznanja o nanošenju štete privatnoj imovini podudaraju se sa gorenavednim zapisnikom sa sastanka Zajedničke komande od 7. avgusta 1998. godine.⁹⁷⁵

445. Nakon Oktobarskih sporazuma, kad su snage povučene i VMK stigao na Kosovo, Šainović je ponovo bio na položaju na kome je bio detaljno obaveštavan o situaciji na terenu iz raznih izvora. Iskaz Dušana Lončara pokazuje da je postojao sistem izveštavanja u okviru kojeg su starešine snaga SRJ i Srbije, između ostalog Pavković, Lazarević i Lukić, izveštavali Šainovića o događajima na Kosovu. Lončar je posvedočio da je Šainović organizovao i planirao rad svih struktura angažovanih na Kosovu; kao član Savezne Vlade i predsedavajući savezne Komisije za saradnju s VMK, smatrao je da mora da bude informisan o svemu, naročito o incidentima. Štaviše, budući da je Šainović insistirao da bude obavešten o aktivnostima na Kosovu, organizovao je posao tako da može da dobije što više informacija. Nastojalo se da oni koji su bili najodgovorniji za različita područja na Kosovu obaveštavaju Lukića, Pavkovića i Lazarevića o tome šta se tamo događa. Ovi bi zatim prosleđivali te informacije Šainoviću.⁹⁷⁶ Lončar je takođe posvedočio da su, u okviru njegovog zaduženja održavanja veze s VKM, redovno razmenjivani izveštaji, kao i da bi on

---

⁹⁷³ Dok. pr. br. P456 (Rezolucija br.1199 Saveta bezbednosti UN, 23. septembar 1998. godine), str. 1.

⁹⁷⁴ Dok. pr. br. P605 (Razgovor Nikole Šainovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 653, 664–665, 673–674, 692, 695–702, 706–709.

⁹⁷⁵ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 46.

⁹⁷⁶ Dušan Lončar, T. 7649–7650 (1. decembar 2006. godine), T. 7654 (1. decembar 2006. godine), dok. pr. br. P2521 (Izjava svedoka od 3. marta 2004. godine), par. 28.

telefonom zvao Šainovića kako bi ga obavestio o eventualnim incidentima.⁹⁷⁷ Šainovićev pristup u slučaju incidenta u Račku najjasniji je primer saradnje između Šainovića, s jedne strane, i Lukića, Pavkovića i Lončara, s druge.

446. Šainovićev izveštaj upućen VSO o aktivnostima VJ i MUP na Kosovu, na granici s Albanijom, koji je iznet na 8. sednici VSO održanoj u Beogradu 25. decembra 1998. godine još jedan je dokaz da je bio dobro obavešten o događajima na terenu. Na toj sednici, on je on takođe informisan da je Đukanović zabrinut zbog toga što akcije Prištinskog korpusa nisu uvek u skladu s ustavnim ulogom vojske i odlukama VSO.⁹⁷⁸ To učestvovanje u radu sastanka VSO pokazuje Veću da se smatralo da je Šainović toliko dobro obavešten o Kosovu da je u stanju da smisleno učestvuje u radu sastanaka najvišeg državnog organa koji je komandovao snagama VJ u Pokrajini. To takođe pokazuje da je on bio svestan optužbi iznetih protiv Prištinskog korpusa.

447. Šainović je takođe bio obavešten o kršenjima međunarodnog humanitarnog prava tokom 1998. godine i početkom 1999. godine zbog svojih interakcija sa sagovornicima iz međunarodne zajednice, kao što su Michael Phillips, Karol John Drewienkiewicz i Klaus Naumann. Phillips je posvedočio da je u novembru 1998. godine Šainovića i Miloševića obavestio o raseljenim licima iz Mališeva, koje je bilo “spaljeno do temelja”. Obojica su bila zabrinuta za raseljena lica, ali su ih, isto tako, smatrala “teroristima”. Šainović je smatrao da bi povlačenje vojske bilo opasno, uprkos činjenici da je selo bilo prazno, zato što se nalazilo nedaleko od Prištine.⁹⁷⁹ Phillips je smatrao da je Šainović od velike koristi za rešavanje problema u Mališevu. Po njegovom mišljenju, Šainović je svakako znao šta se događa na Kosovu.⁹⁸⁰ Drewienkiewicz je posvedočio da je na sastanku od 4. decembra 1998. godine, koji je održao s Lazarevićem, Mijatovićem, Koturom i Lončarom, Šainović bio obavešten o šikaniranju albanskog stanovništva na Kosovu od strane MUP u Mališevu.⁹⁸¹ Naumann je posvedočio da su na sastanku od 19. januara 1999. godine, kome su prisustvovali Milošević, Milutinović i Šainović, on i Clark predali Miloševiću spisak kršenja Sporazuma Clark-Naumann, uključujući i pitanja vezana za prekomerno i neprimereno korišćenje sile od strane policijskih i vojnih snaga. Clark i Naumann jasno su izneli Miloševiću svoja saznanja o incidentima

---

⁹⁷⁷ V. par. 376.

⁹⁷⁸ Dok. pr. br. P1000 (Zapisnik sa 8. sednice VSO, 25. decembar 1998. godine), str. 3, 9–10; dok. pr. br. 1D761 (Stenografske beleške s 8. sednice VSO, 25. decembar 1998. godine), str. 8, 21–22.

⁹⁷⁹ Michael Phillips, T. 11838–11839 (19. mart 2007. godine).

⁹⁸⁰ Michael Phillips T. 11875–11877 (19. mart 2007. godine).

⁹⁸¹ Karol John Drewienkiewicz, T. 7777–7782 (4. decembar 2006. godine), dok. pr. br. P2508 (Izjava svedoka od 23. juna 2000. godine), par. 72–79.

u Šainovićevom prisustvu.⁹⁸² Spisak o kome je reč nije predat Veću, ali se Naumann setio da je obuhvatao incidente u Račku i Podujevu, koji su razmotreni gore u tekstu.⁹⁸³

448. Kao što je razmotreno gore u tekstu, nakon što je VMK napustio Kosovo, a VJ i MUP izveli više akcija, tadašnji glavni tužilac Međunarodnog suda, Louise Arbour, poslala je 26. marta 1999. godine Šainoviću i drugima dopis u kome je izrazila zabrinutost zbog raznih kršenja međunarodnog humanitarnog prava i navela da namerava da sprovede istragu u vezi sa svim teškim kršenjima međunarodnog humanitarnog prava, a naročito onim vezanim za napade na civilno stanovništvo.⁹⁸⁴ Frederick Abrahams, istraživač organizacije *Human Rights Watch*, takođe je posvedočio da su izveštaji o incidentima na Kosovu slati raznim zvaničnicima Vlade SRJ, kao i da su dostavljani medijima.⁹⁸⁵

449. Uprkos nastojanjima odbrane da Šainovićevu vezu s Kosovom tokom NATO kampanje svede na minimum, raspoloživi dokazi pokazuju da je Šainović bio u Pokrajini 24. marta, 29. marta, 4. aprila, 5. aprila, 9. aprila, 13. aprila, 28. aprila, 7. maja i 1. juna. Drugim rečima, to pokazuje da je on redovno putovao na Kosovo i da se velik broj njegovih putovanja zbija krajem marta i početkom aprila, u periodu kad je izvršena većina zločina u Pokrajini, kao što je razmotreno u Odeljku VII gore u tekstu. On je bio u Prištini 29. marta i 4. aprila, kada su vršeni masovni progoni.

450. Dana 28. aprila 1999. godine, na sastanku s Milutinovićem, Šainovićem, Markovićem i Anđelkovićem, vođa DSK Ibrahim Rugova i njegov sekretar Adnan Merovci žalili su se zbog činjenice da MUP tera albansko stanovništvo iz njihovih domova.⁹⁸⁶ Merovci im je takođe rekao da je od svog komšije doznao da su mu stan uništili neki uniformisani policajci.⁹⁸⁷

---

⁹⁸² Klaus Naumann, dok. pr. br. P1767 (Beleške s razgovora s predstavnicima Tužilaštva), par. 36–37, dok. pr. br. P2512 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 7007–7009.

⁹⁸³ Klaus Naumann, T. 8270 (13. decembar 2006. godine).

⁹⁸⁴ Dok. pr. br. P400 (Dopis Louise Arbour upućen Nikoli Šainoviću, 26. mart 1999. godine).

⁹⁸⁵ Frederick Abrahams takođe je izneo mišljenje da izveštaji HRW generalno nisu bili utemeljeni na onom broju informacija koji bi se mogao smatrati najoptimalnijim. Frederick Abrahams, T. 811–812, 818 (13. jul 2006. godine), T. 984 (7. avgust 2006. godine).

⁹⁸⁶ Adnan Merovci, dok. pr. br. P2588 (Izjava svedoka od 13. aprila 2000. godine), par. 72; Ibrahim Rugova, dok. pr. br. P2613 (Izjava svedoka od 3. novembra 2001. godine), str. 12.

⁹⁸⁷ Adnan Merovci, T. 8469–8471 (16. januar 2007. godine), dok. pr. br. P2588 (Izjava svedoka od 13. aprila 2000. godine), par. 72.

451. Gorerazmotreni dokazi pokazuju da je Šainović govorio o zločinima na Kosovu na više sastanaka s visokim funkcionerima MUP.⁹⁸⁸ Pored toga, Šainović je sam rekao da je zbog svog položaja dobijao informacije od Ministarstva za inostrane poslove, kao i od MUP, konkretno RDB i RJB. Međutim, on je objasnio da je to bilo njihovo diskreciono pravo da odluče koju informaciju će da mu proslede i da on nije bio u poziciji da to dovodi u pitanje ili menja. Stoga on nije nikada imao potpunu sliku događaja, dok Milošević uvek jeste.⁹⁸⁹

452. Šainović je sledeći put učestvovao u raspravi o zločinima na Kosovu na sastanku 17. maja, kada se razgovaralo o zločinima koje su počinili VJ, MUP, kao i paravojne i dobrovoljačke grupe, uključujući “Škorpione”. Prema Vasiljevićevim rečima, Šainovića je još pre sastanka od 17. maja Pavković obavestio o tome da se na Kosovu nalaze pripadnici “Škorpiona”. Prema tome, nema sumnje da je Šainoviću rečeno za činjenje zločina tokom sukoba na Kosovu. Šainovićeva odbrana, prihvatajući da je Šainović tada bio obavešten o zločinima, istovremeno ukazuje na Farkaševo svedočenje o tome da, nakon inspekcije jedinica Prištinskog korpusa, tim nije primetio nikakve greške ili propuste u radu jedinica vojne policije u Prištinskom korpusu.⁹⁹⁰ Međutim, Veće napominje da je sastanak od 17. maja bio posvećen ne samo zločinima koje je počinio VJ, već diskusiji i o zločinima koje su počinile razne jedinice MUP i paravojne grupe. Veće prihvata da je Šainović podržao Pavkovićev predlog da zajednička državna komisija treba da sprovede istragu kako u vezi sa MUP, tako i sa VJ, a prihvata i činjenicu da je Milošević odbacio taj predlog. Dok je inspekcija Prištinskog korpusa izvršena na Ojdanićevu inicijativu, izgleda da MUP u tom pogledu nije ništa uradio. Šainović je stoga bio svestan ne samo toga da su zločini počinjeni, već i toga da u pogledu tih zločina nisu preduzete odgovarajuće mere, barem od strane MUP.

453. Dana 27. maja u javnosti je objavljena prvobitna optužnica protiv Miloševića, Milutinovića, Šainovića, Ojdanića i Stojiljkovića, koja je bila zavedena 23. maja 1999. godine.⁹⁹¹ S obzirom na velik publicitet koji je ta optužnica dobila u medijima, Šainović je morao o tome biti obavešten ubrzo nakon 27. maja.

b. Naponi da se spreče zločini i/ili kazne njihovi izvršioци

⁹⁸⁸ Ljubinko Cvetić, T. 8052, 8077–8080, 8085–8086 (7. decembar 2006. godine), T. 8123–8124 (8. decembar 2006. godine). Pored toga, Živadin Jovanović je posvedočio da su punktovima Ministarstva inostranih poslova razni međunarodni predstavnici na Kosovu dostavljali informacije o incidentima, koje su zatim prenošene Ministarstvu u Beogradu. Živadin Jovanović, T. 14103 (21. avgust 2007. godine).

⁹⁸⁹ Dok. pr. br. P605 (Razgovor Nikole Šainovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 811–812.

⁹⁹⁰ Geza Farkaš, T. 16303 (25. septembar 2007. godine).

⁹⁹¹ Prvobitna optužnica bila je podignuta protiv Miloševića, Milutinovića, Šainovića, Ojdanića i Stojiljkovića. Dok. pr. br. P968 (*Tužilac protiv Miloševića i drugih*, predmet br. IC-99-37, Prva optužnica, 23. maj 1999. godine).

454. Važno je da se napomene da, pored podrške koju je pružio Pavkoviću na sastanku od 17. maja, postoje drugi dokazi da se Šainović zalagao za to da izvršioce zločina treba krivično goniti i kazniti. Na primer, na sastanku Zajedničke komande od 4. avgusta 1998. godine, on je izjavio: “Moramo da zovemo republičkog tužioca da se izdaju poternice za učesnicima”.⁹⁹² Na sastanku Zajedničke komande od 7. avgusta 1998. godine, Šainović je izdao sledeći nalog: “Birati lokacije koje neće pomerati civilno stanovništvo.”⁹⁹³

455. Na sastanku s visokim policijskim funkcionerima na Kosovu koji je održan 4. aprila 1999. godine, Šainović je izjavio da “lica, pritvorena zbog izvršenih krivičnih dela, treba držati [u pritvoru] do preuzimanja od strane sudskih organa”.⁹⁹⁴ Na sastanku održanom 7. maja 1999. godine u zgradi Štaba MUP, Šainović je izjavio da “[o]stvarivanje stabilnog javnog reda i mira, bezbednosti građana i imovine mora MUP da obezbedi” i da treba “sve lopove hapsiti”. On je takođe izjavio da ne sme biti privatnih ratova i da ne treba dozvoliti da se ubija privatno; sve takve akcije treba smesta kazniti jer “na Srbe ne sme da padne ljaga da Srbi pale, da Srbi pljačkaju i junače se po usamljenim i napuštenim selima”.⁹⁹⁵ Naredio je da Lukića treba obavestiti o svakom incidentu. Izjavio je takođe da “svako uniformisano lice mora da odgovara za krađe, jer sa uniformom on ne bruka samo sebe, već bruka i državu”.⁹⁹⁶

c. Zaključak

456. Brojni dokazi o Šainovićevoj ulozi i angažovanju na Kosovu pokazuju van razumne sumnje da je on znao za zločine koji su tamo počinjeni 1998. godine, kao i za zločine koji su počinjeni 1999. godine. Izvor tih saznanja bile su njegove posete Kosovu, izvori SRJ/Srbije i navodi međunarodnih posmatrača i međunarodne zajednice. Veće prihvata da je Šainović i 1998. i 1999. godine dao više izjava u kojima je insistirao na krivičnom progonu i kažnjavanju počilaca zločina, što takođe potvrđuje činjenicu da je on imao saznanja o zločinima iz tog perioda. Štaviše, s obzirom na njegovo angažovanje na Kosovu 1998. godine, kada je usled prekomerne i nesrazmerne primene sile od strane vlasti SRJ/Srbije došlo do raseljavanja preko 200.000 civila, Šainović je mogao da predvidi da će se ta situacija ponoviti.

---

⁹⁹² Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 42.

⁹⁹³ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 46.

⁹⁹⁴ Dok. pr. br. P1989 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 4. april 1999. godine), str. 4.

⁹⁹⁵ Dok. pr. br. P1996 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 7. maj 1999. godine), str. 3.

⁹⁹⁶ Dok. pr. br. P1996 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 7. maj 1999. godine), str. 3.

457. Međutim, iako je Šainović svojim izjavama ohrabrivao funkcionere VJ i MUP da sprečavaju i kažnjavaju njihove izvršioce, nastavljeno je sa činjenjem zločina velikih razmera o kojima je Šainović i dalje bio sigurno obaveštavan, između ostalog i optužnicom koja je bila podignuta protiv njega. Šainovićev veliki autoritet među zvaničnicima na Kosovu, uz činjenicu da u vezi sa široko rasprostranjenim zločinima nije mnogo učinjeno i da je Šainović uradio malo, ili gotovo ništa, kako bi obezbedio da se oni spreče ili da se u vezi s njima preduzmu neke mere, pokazuju da su Šainovićeve izjave na tim sastancima bile samo dekor. Nakon sastanka od 17. maja, Šainoviću je bilo jasno da Miloševića ne zanimaju istrage o akcijama snaga SRJ/Srbije na Kosovu, a sam Šainović nije preduzeo nikakve korake kako bi te snage, naročito MUP, ohrabrio da to urade, mada je za MUP u drugim prilikama lako davao podršku. Šainović je takođe propustio da upotrebi svoj veliki autoritet na Kosovu i svoju ličnu inicijativu da lica koja su bila zadužena za fizičke izvršioce zločina ubedi da preduzmu hitne korake kako bi se takvo ponašanje eliminisalo.

7. Zaključci o odgovornosti Nikole Šainovića

458. Tužilaštvo tvrdi da je Šainović odgovoran za to što je planirao, podsticao, naređivao i počinio (učesćem u udruženom zločinačkom poduhvatu) ili na drugi način pomagao i podržavao zločine iz Optužnice.⁹⁹⁷ On se, prema članu 7(3) Statuta, takođe tereti za to što je kao nadređeni propustio da spreči zločine koje su počinili njegovi podređeni ili da kazni izvršioce.⁹⁹⁸

459. Prema navodima tužilaštva, Šainović je bio učesnik u udruženom zločinačkom poduhvatu čiji cilj je bio da se promeni ravnoteža u etničkom sastavu stanovništva na Kosovu, u nastojanju da se obezbedi trajna kontrola vlasti SRJ i Srbije nad Pokrajinom. Tužilaštvo tvrdi da je Šainović delio nameru da se ovaj zajednički plan izvrši, a njegovi postupci – uključujući i angažovanje u komandnim telima (kao što je, na primer, Zajednička komanda) – pokazuju da je nameravao da taj plan sprovede kažnjivim sredstvima.⁹⁹⁹ Šainovićeva odbrana, s druge strane, tvrdi da Šainović nije učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu.¹⁰⁰⁰

460. Da bi se utvrdila Šainovićeva odgovornost na osnovu prve kategorije udruženog zločinačkog poduhvata, dokazi moraju pokazati da je on učestvovao barem u jednom aspektu zajedničkog cilja kojim bi se obezbedila trajna kontrola vlasti SRJ i Srbije nad Kosovom putem

---

⁹⁹⁷ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 658, 720.

⁹⁹⁸ Optužnica, par. 16–22.

⁹⁹⁹ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 8, 658–659, 691.

¹⁰⁰⁰ Šainovićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 1.

krivičnih dela prisilnog raseljavanja, čije postojanje je Veće već konstatovalo.¹⁰⁰¹ Da bi se ispunio ovaj element, Šainović nije morao fizički počinuti zločine putem kojih je postignut cilj, kao ni bilo koje drugo krivično delo.¹⁰⁰² Nije čak potrebno ni da bude prisutan u vreme i na mestu fizičkog izvršenja tih zločina.¹⁰⁰³ Međutim, njegov doprinos planu mora da bude značajan.¹⁰⁰⁴ Što se tiče potrebnog elementa svesti, mora se dokazati da je Šainović dobrovoljno učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu i da je delio nameru drugih učesnika udruženog zločinačkog poduhvata da se počini zločin ili delo u osnovi koje je bilo cilj tog poduhvata, što je u ovom slučaju bilo prisilno raseljavanje.

461. U vezi s obrađenim pitanjima dostavljene su neke konkretne reference, ali Veće napominje da se te konstatacije temelje na svim relevantnim dokazima.

462. Osvrćući se prvo na element svesti, Veće konstatuje da je ustanovljeno van razumne sumnje da su svi goreopisani Šainovićevi postupci bili dobrovoljni, a ne iznuđeni. U pogledu njegove namere, Veće je mišljenja da je Šainović, kao jedan od vodećih članova Zajedničke komande, imao velika *de facto* ovlašćenja kako nad snagama VJ, tako i nad snagama MUP na Kosovu. Iz tog razloga, on je mogao da daje predloge, sugestije i uputstva i Pavkoviću i Lukiću, kao i VJ, odnosno MUP. On je bio ključna spona između Miloševića u Beogradu i jedinica VJ i MUP koje su dejstvovala na Kosovu. Njegova uloga je, prema tome, bila uloga političkog koordinatora snaga na Kosovu. On je nastavio da igra tu ulogu i po završetku Plana za borbu protiv terorizma u oktobru 1998. godine, prvo kao predsedavajući Komisije za saradnju s VMK i zatim, u periodu NATO bombardovanja, i kao član Zajedničke komande i kao političar najvišeg ranga koji je nastavio da se sastaje s Pavkovićem i Lukićem, koji je često putovao na Kosovo i intenzivno kontaktirao s Ibrahimom Rugovom. Osim toga, on je, kao što se vidi iz sastanka koji je 7. maja 1999. godine održan u zgradi Štaba MUP, takođe prenosio Miloševićeve naloge za MUP Srbije.

463. Informacije koje je Šainović dobijao pre i tokom vazdušne kampanje NATO predstavlja važan dokaz za utvrđivanje njegove odgovornosti zato što se na osnovu znanja o činjenju zločina od strane pojedinaca povezanih s nekim optuženim, kao i daljeg učešća u zajedničkim aktivnostima s tim pojedincima, može izvući zaključak o nameri nekog optuženog. Gore razrađeni dokazi o Šainovićevom znanju pokazuju da je 1998. godine on i te kako bio svestan raseljavanja i zločina

---

¹⁰⁰¹ Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 100, 119; Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 197, 227; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 427.

¹⁰⁰² Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 99; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 427.

¹⁰⁰³ Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 81; v. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Simić*, par. 158.

¹⁰⁰⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 430.

koji se čine na Kosovu, o čemu je bio izvešten na više sastanaka Zajedničke komande. Na primer, na sastanku Zajedničke komande od 31. jula 1998. godine Šainović je izneo stav da su glavni problem bile “izbeglice” i hteo je “da se [medijski] odrazi da se Šiptari vraćaju kućama”.¹⁰⁰⁵ Prisustvovao je sastanku održanom 2. avgusta 1998. godine, kad je Pavković izvestio da je “velik broj izbeglica [primećen na putu] prema s. Lauša”,¹⁰⁰⁶ a prisustvovao je i sastanku održanom 26. avgusta, kad je referisano da se 16.000 do 17.000 sklonilo u Albaniju, a da se 40.000 ljudi sklonilo u Crnu Goru.¹⁰⁰⁷ Pokazujući da je svestan razmera tog problema, na sastanku održanom 21. septembra 1998. godine Šainović je izjavio da je “jedan problem [...] humanitarna katastrofa”.¹⁰⁰⁸ Pored toga, on je znao za Rezoluciju br. 1199 Saveta bezbednosti UN od 23. septembra 1998. godine, koja se odnosila na raseljavanje preko 200.000 kosovskih Albanaca. Uprkos tome, na sastanku Zajedničke komande od 29. septembra, on je rekao da su vlasti SRJ/Srbije morale da “ubiju volju” kosovskih Albanaca “za oživljavanje separatizama”.¹⁰⁰⁹ Šainović je slične informacije dobijao i na sastancima s predstavnicima međunarodne zajednice. Na primer, na sastanku od 7. oktobra 1998. godine Petritsch je Šainoviću ukazao na “humanitarni problem”, misleći na hiljade raseljenih lica koja su se krila u dolini Rugova, i insistirao na povlačenju policijskih snaga. Šainović je na to odgovorio da je broj policajaca već sveden na minimum i rekao da oni moraju ostati u broju koji omogućava da se očuva red i mir, posebno na glavnim komunikacionim pravcima.¹⁰¹⁰ Te iste večeri otišao je na sastanak Zajedničke komande i rekao da se nivo operativnog rada mora podići i da akcije treba izvoditi tajno.¹⁰¹¹ Taj dokaz, koji je detaljnije opisan gore u tekstu, navodi Veće na nesumnjiv zaključak da je Šainović znao da je taktika tvrdog pristupa snaga SRJ/Srbije, dok ih je on koordinirao 1998. godine, doveo do raseljavanja preko 200.000 ljudi, ali je, uprkos tome, to podržavao i nije skoro ništa uradio da to promeni.

464. Kao što se vidi gore u tekstu, Šainović je 1999. godine nastavio da dobija informacije i učestvuje u koordiniranju snaga na sličan način kao i 1998. godine i uz pomoć istih lica, sve uz odobrenje ili na podsticaj Miloševića. Shodno tome, Veće je mišljenja da je tokom vazdušne kampanje NATO Šainović i dalje bio veoma dobro informisan političar u vezi s događajima na

---

¹⁰⁰⁵ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 34.

¹⁰⁰⁶ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 36.

¹⁰⁰⁷ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 74.

¹⁰⁰⁸ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 124.

¹⁰⁰⁹ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 132.

¹⁰¹⁰ Wolfgang Petritsch, T. 10944–10945 (2. mart 2007. godine); dok. pr. br. 2D16 (Beleške s razgovora između Wolfganga Petritscha i Šainovića, 7. oktobar 1998. godine).

¹⁰¹¹ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 141.

Kosovu i da je i dalje dobijao informacije o tome da pripadnici VJ i MUP čine zločine. Pokazao je da o tome ima saznanja na sastanku u Štabu MUP od 4. aprila 1999. godine na kome je izjavio da lica koja su pritvorena zbog činjenja zločina treba zadržati u pritvoru dok ih ne preuzmu sudski organi. Dana 13. aprila bio je prisutan kad je Pešić pozvan i ispitivan o navodima vezanim za zatvorenički logor. Na sastanku u Štabu MUP od 7. maja istakao je potrebu da posebno treba urediti ponašanje rezervista VJ za koje se znalo da čine zločine u Pokrajini. Najvažnije je to da je na sastanku s Miloševićem, Ojdanićem i drugim pripadnicima VJ i MUP od 17. maja bio obavešten o ponašanju MUP i paravojnih jedinica na Kosovu, između ostalog i o ubistvu kosovskih Albanaca, pri čemu je pomenuto 800 leševa. Mada je znao da je Ojdanić poslao svoje ljude da sprovedu istragu u jedinicama Prištinskog korpusa, on je takođe znao da ništa nije učinjeno kako bi se sprovela istraga u MUP. Veću su takođe dostavljeni dokazi da je Šainović bio informisan o prisustvu "Škorpiona" na Kosovu, čak i pre tog sastanka. Tokom svojih kontakata s Ibrahimom Rugovom na Kosovu, Šainović je bio obavešten o široko rasprostranjenim zločinima nad albanskim stanovništvom Kosova, između ostalog i o tome da ih raseljavaju u velikom broju. Dana 26. marta 1999. godine Šainoviću je glavni tužilac Međunarodnog suda Louise Arbour poslala dopis u kome izražava svoju zabrinutost zbog kršenja međunarodnog humanitarnog prava i ističe da namerava da sva ta kršenja istraži. Na kraju, 27. maja u javnosti je objavljena prvobitna optužnica protiv Šainovića i drugih, koja je sadržala konkretne informacije o raznim zločinima koji su počinjeni na Kosovu u relevantno vreme.

465. Iako je njegovo znanje o zločinima na Kosovu bilo veoma detaljno, Šainović je, osim davanja nekoliko izjava, pokazao malo inicijative da se angažuje u vezi s tim navodima. Ovo uprkos tome što je imao veliku *de facto* i *de jure* nadležnost u Pokrajini i bio blizak s Miloševićem.

466. Uzimajući u obzir sve relevantne dokaze, Veće zaključuje da je jedini razuman zaključak taj da je Šainović imao nameru da prisilno raseli deo kosovskih Albanaca, kako po samom Kosovu, tako i izvan njega, i tako promeni etničku ravnotežu u Pokrajini s namerom da obezbedi trajnu kontrolu vlasti SRJ i Srbije nad njom. Kao što će kasnije biti pokazano, Veće se takođe uverilo da su tu nameru delili i drugi za koje je konstatovano da su bili učesnici u udruženom zločinačkom poduhvatu, konkretno Pavković i Lukić – a i Milošević. Veće ovu konstataciju iznosi bez obzira na svoj zaključak o Šainovićevom učestvovanju u pregovorima u Rambouilletu.

467. Što se tiče pitanja da li je Šainović doprineo udruženom zločinačkom poduhvatu, Veće je mišljenja da je iz prethodnih paragrafa jasno da on jeste doprineo tom poduhvatu i da je taj doprinos bio značajan. Kao što je navedeno gore u tekstu, on je bio osoba preko koje je Milošević orkestrirao događaje na Kosovu. Njegov cilj je bio da koordinira snage na Kosovu, prenosi

Miloševićeva uputstva za aktivnosti raznih tamošnjih aktera i da tim akterima daje svoje sopstvene sugestije i uputstva, a sve u cilju postizanja krajnjeg cilja da se zadrži kontrola na Kosovu. Kao takav, Šainović je bio jedan od najznačajnijih učesnika udruženog zločinačkog poduhvata. Iako Veće ima u vidu da neposredni dokazi o njegovim aktivnostima u vezi s vršenjem uticaja i koordiniranjem aktivnosti snaga SRJ i Srbije za 1999. godinu nisu toliko brojni kao dokazi vezani za 1998. godinu, oni, bez obzira na to, pokazuju da njegova vlast i uticaj nisu bili smanjeni i da je njegovo prisustvo na više sastanaka na Kosovu tokom NATO kampanje u skladu s njegovim ranijim angažovanjem u Pokrajini.

468. Kao što se može videti iz gorenavedenih konstatacija u vezi s raznim opštinama, učesnici udruženog zločinačkog poduhvata koristili su snage VJ i MUP pod svojom kontrolom kako bi vršili zločine za koje se optuženi terete u postojećoj Optužnici. Veće je svesno činjenice da svaki pojedini pripadnik tih snaga nije nužno i učesnik udruženog zločinačkog poduhvata. Bez obzira na to, radnje pripadnika VJ i MUP mogu se pripisati učesnicima udruženog zločinačkog poduhvata. U vezi s tim, Veće ističe svoje kasnije konstatacije da su Pavković i Lukić bili učesnici udruženog zločinačkog poduhvata. Pavković je, kao komandant 3. armije VJ, rukovodio i komandovao svim snagama VJ na Kosovu tokom celog perioda u kome su počinjeni zločini, i tokom tog vremena izdavao naređenja za operacije VJ na Kosovu. Kad je reč o MUP, Pavkovićev pandan je bio Lukić koji je tokom cele vazdušne kampanje NATO imao kako *de jure*, tako i *de facto* odgovornost za snage MUP koje su masovno činile zločine. Sam Šainović bio je politički koordinator snaga VJ i MUP na Kosovu. Sva trojica su bila angažovana na koordinaciji aktivnosti VJ i MUP. Slobodan Milošević, još jedan učesnik udruženog zločinačkog poduhvata, bio je i "vrhovni komandant" VJ i imao značajna *de facto* ovlašćenja nad MUP. Iz svih tih razloga, Šainoviću se mogu pripisati i zločini VJ i zločini MUP.

469. Budući da je Veće konstatovalo da je zajednički cilj trebalo postići samo putem prisilnog raseljavanja, iz toga sledi da druge zločine za koje se Šainović tereti, konkretno ubistvo i progon, uključujući progon putem ubistva, seksualnog zlostavljanja i razaranja kulturnih objekata, treba ispitati u kontekstu treće kategorije udruženog zločinačkog poduhvata. Mora se dokazati van razumne sumnje da su ti zločini, mada izlaze iz okvira zajedničkog cilja, bili razumno predvidivi za Šainovića i da je on voljno preuzeo rizik da će oni biti počinjeni.

470. *Ubistvo.* Kao što je razmotreno gore u tekstu, Šainović je imao nameru da silom raseli deo albanskog stanovništva Kosova i delio je tu nameru s drugim učesnicima udruženog zločinačkog poduhvata, čiji je cilj bio prisilno raseljavanje kosovskih Albanaca širom Kosova i njihova deportacija s Kosova kako bi se zadržala kontrola nad Pokrajinom. Šainović je bio svestan velike

netrpeljivosti između stanovnika srpske nacionalnosti i kosovskih Albanaca tokom 1998. i 1999. godine na Kosovu. Bio je svestan konteksta u kome je došlo do raseljavanja. Stoga se moglo razumno predvideti da će drugi zločini, uključujući ubistvo, biti počinjeni od strane fizičkih i posrednih izvršilaca s namerom da se izvrši diskriminacija nad kosovskim Albancima. Veće je mišljenja da su Šainovića njegova detaljna saznanja o događajima na terenu na Kosovu 1998. i 1999. godine morala upozoriti da će, usled raseljavanja do kog je došlo 1999. godine, VJ i MUP počiniti ta ubistva. Postoje i konkretni dokazi koji potkrepljuju ovaj zaključak. Na primer, na sastancima održanim 1. i 4. oktobra 1998. godine, raspravljalo se o događajima u Gornjem Obrinju.¹⁰¹² Gajić je pominjao “masovn[e] zločin[e]” i “još ono 50 žrtava”, a Pavković je govorio o još jednoj masovnoj grobnici koja se, kako se navodilo, nalazila u Jablanici. Šainović je odgovorio da na nivou države treba da se oformi komisija za sprovođenje istraga u vezi sa zločinima.¹⁰¹³ Dana 26. oktobra 1998. godine, Šainović je pomenuo ranjavanje nekog mladića i ubistvo deteta u jednom selu i izjavio je da je time naneta velika “šteta”.¹⁰¹⁴ Phillips i drugi svedoci posvedočili su da je Šainović bio obavešten o šikaniranju stanovnika kosovskih Albanaca u Mališevu i o ubijanju velikog broja muškaraca kosovskih Albanaca u Račku. Dakle, on je iz tih iskustava znao šta će biti posledice tvrdog pristupa strane snaga SRJ/Srbije. Uprkos tome, kao što je gore navedeno, ista strategija ponovo je korišćena i 1999. godine.

471. Šainović je takođe znao, još na početku NATO kampanje, da su se tokom zajedničkih akcija VJ i MUP činili zločini, uključujući ubistvo i pljačku, i da su ti zločini počivali na nacionalnom osnovu. Kao što je navedeno gore u tekstu, na sastanku u Štabu MUP od 4. aprila, on je govorio o zločinima, a na sastanku od 7. maja istakao je potrebu da se posebno uredi ponašanje rezervista VJ za koje se znalo da čine zločine u Pokrajini. Najvažnije je bilo to da je on, na sastanku od 17. maja s Miloševićem, Ojdanićem i drugim pripadnicima VJ i MUP, bio obavešten o ponašanju VJ, MUP i paravojnih jedinica na Kosovu, između ostalog i o ubijanju kosovskih Albanaca, pri čemu je pomenuto 800 leševa. Kao što je gore navedeno, o široko rasprostranjenoj kampanji zločina nad albanskim stanovništvom Kosova bio je obavešten i prilikom svojih kontakata s Ibrahimom Rugovom. Shodno tome, Veće je uvereno da je ubijanje kosovskih Albanaca, mada nije bilo obuhvaćeno ciljem udruženog zločinačkog poduhvata, za Šainovića u stvari bilo razumno predvidivo.

---

¹⁰¹² V. Odeljak VI.C.

¹⁰¹³ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 134, 136.

¹⁰¹⁴ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 159.

472. *Seksualno zlostavljanje.* Što se tiče dokazanih optužbi vezanih za seksualno zlostavljanje (u Belegu i Ćirezu),¹⁰¹⁵ tužilaštvo nije izvelo dokaze na osnovu kojih bi se Veće uverilo da su ta seksualna zlostavljanja Šainoviću bila razumno predvidiva. Mada se o seksualnim deliktima raspravljalo na sastanku od 17. maja kome je Šainović prisustvovao, ta rasprava se vodila nakon seksualnih zlostavljanja u Belegu i Ćirezu. Veće je proučilo konstatacije pretresnih veća u predmetima *Krstić* i *Kvočka* u vezi s predvidivošću silovanja u tim predmetima. Međutim, konkretne činjenice iz tih predmeta kada se radi o predvidivosti bile su znatno uverljivije od onih vezanih za ovaj predmet, a posebno, za Šainovića.¹⁰¹⁶ Činjenica da Šainović nije znao za seksualna zlostavljanja takođe navodi na zaključak da on to nije planirao, podsticao, naredio ili na drugi način pomagao i podržavao. On za njih nije odgovoran ni shodno članu 7(3) jer nije bilo razloga da za to zna.

473. *Razaranje ili nanošenje štete verskim objektima.* Veće je već konstatovalo da su snage SRJ i Srbije uništile četiri džamije i da ta krivična dela spadaju u kategoriju progona. Veće konstatuje da je Šainoviću bilo razumno predvidivo da će snage SRJ i Srbije bezobzirno razarati ili nanositi štetu verskim objektima kosovskih Albanaca, njihovim spomenicima kulture i muslimanskim svetim mestima tokom prisilnog raseljavanja albanskog stanovništva Kosova. Ovaj sukob je bio obeležen etičkim podelama. Pored toga, zajednički cilj trebalo je postići putem kampanje terora i nasilja nad civilnim albanskim stanovništvom Kosova. U tim uslovima, a imajući u vidu da je Šainović tokom sukoba bio detaljno upoznat s događajima na terenu na Kosovu, neizbežan je zaključak da je Šainoviću bilo razumno predvidivo da će snage SRJ i Srbije, prilikom prisilnog premeštanja i deportovanja albanskog stanovništva Kosova, istovremeno bezobzirno razarati verske objekte, spomenike kulture i sveta mesta ili im nanositi štetu.

474. Pošto je iznelo ove konstatacije, Pretresno veće ne mora iznositi konstatacije u vezi s drugim oblicima odgovornosti koji se navode u Optužnici.

475. Pretresno veće, prema tome, konstatuje da je van razumne sumnje ustanovljeno da je Nikola Šainović odgovoran za činjenje (putem učešća u udruženom zločinačkom poduhvatu) sledećih zločina na sledećim lokacijama:

- Peć

¹⁰¹⁵ Iako je Veće gore u tekstu konstatovalo da su svedokinje K14, K31 i K62 silovane u Prištini, tužilaštvo nije predočilo potrebne dokaze o diskriminatornoj nameri, pa optužba o progону putem seksualnog napada u Prištini, prema tome, nije dokazana. V. Odeljak VII.O.10.

¹⁰¹⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 616–618; Prvostepena presuda u predmetu *Kvočka*, par. 326–327. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 149, 151; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka*, par. 330, 334.

- Grad Peć – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
- Dečani
  - Beleg – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
- Đakovica
  - Grad Đakovica – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti; ubistvo kao zločin protiv čovečnosti; ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja; progon (ubistvo) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Korenica – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti; ubistvo kao zločin protiv čovečnosti; ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja; progon (ubistvo) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Dobroša – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Ramoc – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Meja – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti; ubistvo kao zločin protiv čovečnosti; ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja; progon (ubistvo) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Druga sela na području Reke – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
- Prizren
  - Pirane – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Dušanovo, deo grada Prizrena – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
- Orahovac
  - Celina – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti; progon (razaranja ili nanošenje štete verskim objektima) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Bela Crkva – ubistvo kao zločin protiv čovečnosti; ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja; progon (ubistvo) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Mala Kruša – ubistvo kao zločin protiv čovečnosti; ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja; progon (ubistvo) kao zločin protiv čovečnosti;
- Suva Reka
  - Grad Suva Reka – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti; ubistvo kao zločin protiv čovečnosti; ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja; progon (ubistvo) kao zločin protiv čovečnosti; progon (razaranja ili nanošenje štete verskim objektima) kao zločin protiv čovečnosti;

- Srbica
  - Turićevac – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Izbica – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti; ubistvo kao zločin protiv čovečnosti; ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja; progon (ubistvo) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Tušilje – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Ćirez – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti.
- Kosovska Mitrovica
  - Grad Kosovska Mitrovica – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Žabare – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
- Vučitrn
  - Grad Vučitrn – druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti; progon (razaranje ili nanošenje štete verskim objektima) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Konvoj u blizini Gornje Sudimlje – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti; ubistvo kao zločin protiv čovečnosti; ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja; progon (ubistvo) kao zločin protiv čovečnosti;
- Priština
  - Grad Priština – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
- Gnjilane
  - Žegra – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Vladovo – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Vlačica – progon (razaranje ili nanošenje štete verskim objektima) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Prilepnica – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
- Uroševac
  - Sojevo – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Miroslavlje – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Staro Selo – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;

- Kačanik
  - Kotlina – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Kačanik – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Dubrava – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti; ubistvo kao zločin protiv čovečnosti; ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja; progon (ubistvo) kao zločin protiv čovečnosti.

476. Šainović nije odgovoran ni po jednoj drugoj optužbi navedenoj u Optužnici, uključujući optužbe vezane za seksualno zlostavljanje iz tačke 5 (progon), uz ograde u vezi s poslednjim paragrafom Presude.

477. Nikola Šainović je, prema tome, kriv po tačkama od 1 do 5 Optužnice, u meri utvrđenoj gore u tekstu.

E. INDIVIDUALNA KRIVIČNA ODGOVORNOST DRAGOLJUBA OJDANIĆA

1. Optuženi

478. Dragoljub Ojdanić je rođen 1. juna 1941. godine u selu Ravni, blizu Užica, Srbija.¹⁰¹⁷ Nije sporno da je Ojdanić stupio u Jugoslovensku narodnu armiju kao tinejdžer, kad se upisao u Srednju vojnu školu Kopnene vojske, smer pešadija, da je u njenim redovima služio na skoro svim nivoima, uključujući komandne položaje u borbi, i da je, konačno, 1. jula 1996. godine, došao na položaj zamenika načelnika Generalštaba, na kojem je bio do 24. novembra 1998. godine, kad je imenovan za načelnika Generalštaba. Nakon toga, u februaru 2000. godine, imenovan je za ministra odbrane SRJ.¹⁰¹⁸ Za vreme službovanja u VJ nastavio je s obrazovanjem i stekao diplomu magistra vojnih nauka, ali je prekinuo doktorske studije pre nego što je stekao diplomu.¹⁰¹⁹

2. Optužbe iz Optužnice

479. Prema Optužnici, kao zamenik načelnika Generalštaba, a potom i načelnik Generalštaba VJ, Ojdanić je vršio komandna ovlašćenja nad snagama VJ u celini, kao i nad drugim snagama potčinjenim VJ. Konkretno, navodi se da je on komandovao, naređivao, izdavao uputstva, regulisao, popunjavao i na druge načine rukovodio Vojskom Jugoslavije, korišćenom za vođenje

¹⁰¹⁷ Nalog u vezi s činjenicama o kojima su se strane sporazumele, 11. jul 2006. godine, str. 12.

¹⁰¹⁸ Nalog u vezi s činjenicama o kojima su se strane sporazumele, 11. jul 2006. godine, str. 12–13.

¹⁰¹⁹ Dok. pr. br. 3D1116 (Izveštaj veštaka Radovana Radinovića), str. 70.

kampanje nasilja čiji je cilj bilo uklanjanje albanskog stanovništva na Kosovu.¹⁰²⁰ Dalje se navodi da je, u saradnji s MUP i Ministarstvom odbrane SRJ, mobilisao organe i jedinice MUP i imao komandna ovlašćenja nad jedinicama MUP.¹⁰²¹ Na osnovu toga, on se tereti da je planirao, podsticao, naređivao i na druge načine pomagao i podržavao planiranje, pripremu ili izvršenje zločina za koje se tereti u Optužnici, kao i da je učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu o kojem je bilo reči gore u tekstu.¹⁰²² Pored toga, Ojdanić se, u skladu sa članom 7(3) Statuta, tereti odgovornošću nadređenog za zločine koje su počinili njegovi potčinjeni.¹⁰²³

480. Ojdanićeva odbrana navodi da Ojdanić osporava sve elemente svakog od krivičnih dela za koja se tereti i tvrdi da tužilaštvo nije uspelo da dokaže da je on odgovoran za planiranje, naređivanje, podsticanje, činjenje i pomaganje i podržavanje na drugi način zločina za koje se tereti u Optužnici.¹⁰²⁴ Ojdanićeva odbrana tvrdi da su sva njegova dela, u meri u kojoj je dokazano da su izvršena, predstavljala legitimne odgovore na pretnje od OVK i NATO.¹⁰²⁵

481. U Odeljku VII gore u tekstu Veće je zaključilo da su snage snage SRJ i Srbije u periodu od marta do juna 1999. godine u velikom broju kosovskih opština činile zločine usmerene protiv albanskog civilnog stanovništva na Kosovu. Stoga će se ovaj odeljak baviti pitanjem da li je Ojdanić odgovoran za neki od tih zločina, prema raznim vidovima odgovornosti za koje se tereti u Optužnici.

3. Ojdanićeva ovlašćenja i odgovornosti u Generalštabu VJ

482. Tužilaštvo tvrdi da je Ojdanić, kao zamenik načelnika Generalštaba 1998. godine, imao velika ovlašćenja¹⁰²⁶ i da je, kad je postao načelnik Generalštaba, *de jure* i *de facto* rukovodio i komandovao celokupnim snagama VJ.¹⁰²⁷ Ojdanićeva odbrana tvrdi da je on, kao zamenik načelnika Generalštaba, raspolagao minimalnim službenim ovlašćenjima, a da je njegov uticaj u

---

¹⁰²⁰ Optužnica, par. 3, 11.

¹⁰²¹ Optužnica, par. 11.

¹⁰²² Optužnica, par. 16–22.

¹⁰²³ Optužnica, par. 11, 40–44.

¹⁰²⁴ Ojdanićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 5.

¹⁰²⁵ Ojdanićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 29.

¹⁰²⁶ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 727.

¹⁰²⁷ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 820.

praksi bio još ograničeniji.¹⁰²⁸ Ona dodaje da je Ojdanić, kao načelnik Generalštaba, bio na čelu profesionalnog štabnog organa Vrhovne komande i da je izvršavao naređenja vrhovnog komandanta, ali da nije imao efektivnu kontrolu nad fizičkim izvršiocima zločina na Kosovu.¹⁰²⁹

483. Dok je bio na funkciji zamenika načelnika Generalštaba, Ojdanić je službeno bio zadužen za Upravu VJ za odnose sa inostranim vojnim predstavnicima i međunarodnim organizacijama.¹⁰³⁰ Uz to, on je, u odsustvu načelnika Generalštaba, predsedavao sednicama Kolegijuma i povremeno izdavao naređenja.¹⁰³¹ Radovan Radinović je posvedočio da je Ojdanić, dok je bio na funkciji zamenika načelnika Generalštaba, imao ograničenu mogućnost da utiče na događaje na Kosovu zbog svojih hladnih odnosa s načelnikom Generalštaba Perišićem.¹⁰³² Međutim, ta ocena se temelji prvenstveno na činjenici da je Perišić, prema Radinovićevim rečima, odbio da odobri Ojdanićevu predloženu doktorsku disertaciju.¹⁰³³ Osim ovog, Veću nije predložen nikakav drugi dokaz koji bi ukazivao na takve odnose između ove dvojice oficira. Zapisnici sa sednica Kolegijuma Generalštaba koji su uvršteni u dokazni spis ne pružaju jasan uvid u to, mada valja primetiti da je bilo slučajeva kad je Perišić izrazio slaganje s Ojdanićevim predlozima.¹⁰³⁴

484. Ojdanićeva odbrana tvrdi da Ojdanić, dok je bio na funkciji zamenika načelnika Generalštaba, nije dobijao dnevne operativne izveštaje o operacijama VJ na Kosovu.¹⁰³⁵ U prilog tome, Ojdanićeva odbrana ukazuje na zapisnik sa sednice Kolegijuma VJ održanog 22. juna 1998. godine, na kojem je Perišić, tadašnji načelnik Generalštaba, pomenuo nacrt odluke komandanta 3. armije. Ojdanić je odgovorio sledeće: “Zahtevam da kao Vaš zamenik dobijam borbeni izveštaj komandanta 3. armije”.¹⁰³⁶ Kad mu je postavljeno pitanje u vezi s ovom izjavom, Radovan Radinović je tvrdio da je Ojdanić mislio na sve dnevne operativne izveštaje i ukazao na to da nije

¹⁰²⁸ Ojdanićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 150.

¹⁰²⁹ Ojdanićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 221–223, 479 i dalje.

¹⁰³⁰ Rade Čučak, T. 14895 (4. septembar 2007. godine).

¹⁰³¹ V., na primer, dok. pr. br. 3D664 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 6. novembar 1998. godine); dok. pr. br. 3D586 (Referisanje načelnika Štaba Vrhovne komande, 15. april 1999. godine); dok. pr. br. 4D503 (Odobrenje Generalštaba, 19. oktobar 1999. godine).

¹⁰³² Dok. pr. br. 3D1116 (Izveštaj veštaka Radovana Radinovića), *e-court*, str. 79.

¹⁰³³ Radovan Radinović, T. 17197–17198 (18. oktobar 2007. godine).

¹⁰³⁴ V., na primer, dok. pr. br. P926 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 28. oktobar 1998. godine), str. 17.

¹⁰³⁵ Ojdanićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 152; dok. pr. br. 3D1116 (Izveštaj veštaka Radovana Radinovića), *e-court*, str. 79.

¹⁰³⁶ Dok. pr. br. P923 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 22. jun 1998. godine), str. 15. Ti kolegijumi su opisani u Odeljku VI.A.

primao takve izveštaje.¹⁰³⁷ Veće napominje da je Ojdanić tražio “izveštaj komandanta 3. armije”, ali da nije izričito pominjao dnevne operativne izveštaje sastavljane u Generalštabu, o čemu je bilo reči u Odeljku VI.A gore. U oktobru 1998. godine Ojdanić je već primao te dnevne operativne izveštaje; na sednici Kolegijuma od 28. oktobra 1998. godine on je skrenuo pažnju na dva pitanja iz redovnih operativnih izveštaja.¹⁰³⁸ Imajući u vidu da se nijedan od navoda u Optužnici vezan za individualnu krivičnu odgovornost ne poziva na Ojdanićeva ovlašćenja kao zamenika načelnika Generalštaba, Veće će odmah preći na analizu njegovih ovlašćenja kao načelnika Generalštaba.

485. Načelnik Generalštaba bio je oficir VJ najvišeg ranga i, prema Zakonu o odbrani SRJ, bio je podređen samo civilnim organima koji su imali sveukupnu komandu nad VJ.¹⁰³⁹ On je bio nadležan za sve snage VJ, uključujući one na Kosovu.¹⁰⁴⁰ Prvenstvena funkcija načelnika Generalštaba bilo je komandovanje VJ putem izdavanja naređenja.¹⁰⁴¹ Njegovi zadaci uključivali su utvrđivanje planova popune i obuke ljudstva VJ, unapređivanje oficira do čina pukovnika i imenovanje predsednika, sudija, tužilaca i službenika vojnih disciplinskih sudova.¹⁰⁴² Načelnik Generalštaba je takođe mogao da predsedniku SRJ daje predloge kandidata za unapređenje na položaje za koje je bio potreban čin generala ili admirala.¹⁰⁴³

486. Prema Zakonu SRJ o VJ, Ojdanić je mogao da pokrene postupak protiv svakog drugog pripadnika VJ, a prema članu 159, bilo je obavezno obezbediti da pripadnici VJ koji povrede vojnu disciplinu odgovaraju za disciplinsku grešku ili disciplinski prestup.¹⁰⁴⁴ To je uključivalo preduzimanje mera protiv svakog potčinjenog koji prekrši disciplinu ne izvršivši neko

---

¹⁰³⁷ Radovan Radinović, T. 17203–17205 (18. oktobar 2007. godine).

¹⁰³⁸ Dok. pr. br. P926 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 28. oktobar 1998. godine), str. 17.

¹⁰³⁹ Dok. pr. br. P984 (Zakon SRJ o VJ), član 5; Spasoje Mučibabić, T. 16579 (28. septembar 2007. godine); Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 9, 15, T. 8639–8643 (18. januar 2007. godine).

¹⁰⁴⁰ Dok. pr. br. P984 (Zakon SRJ o VJ), član 5; Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 9, 15.

¹⁰⁴¹ Dok. pr. br. P984 (Zakon SRJ o VJ), član 6; dok. pr. br. P985 (Zakon SRJ o odbrani); dok. pr. br. P1041 (Priručnik VJ *Rukovođenje i komandovanje*), str. 97.

¹⁰⁴² Nalog u vezi s činjenicama o kojima su se strane sporazumele, 11. jul 2006. godine, str. 13.

¹⁰⁴³ Dok. pr. br. P984 (Zakon SRJ o VJ), član 46; dok. pr. br. 1D139 (Ustav SRJ, 1992. godine), član 136; Ratko Marković, T. 13057 (7. avgust 2007. godine); dok. pr. br. P1738 (Poslovnik VSO, 23. mart 1999. godine), član 4; V. takođe Vladimir Lazarević, T. 17744 (6. novembar 2007. godine).

¹⁰⁴⁴ Dok. pr. br. P984 (Zakon SRJ o VJ), članovi 159, 180, 181, 185; dok. pr. br. 4D532 (Pravilo službe VJ, 1. januar 1996. godine), član 291. V. takođe dok. pr. br. P985 (Zakon SRJ o odbrani), član 8; dok. pr. br. P984 (Zakon SRJ o VJ), članovi 5, 46 i 168; dok. pr. br. P1041 (Priručnik VJ *Rukovođenje i komandovanje*), str. 97.

naređenje.¹⁰⁴⁵ Odbijanje izvršavanja naređenja u VJ takođe je smatrano krivičnim delom za koje se mogla izreći kazna zatvora do pet godina.¹⁰⁴⁶ Tokom ratnog stanja postojala je obaveza da se disciplinske mere sprovedu što hitnije.¹⁰⁴⁷ Ojdanić je imao mogućnost da starešinama jedinica VJ naredi da pokrenu istragu o zločinima pripadnika VJ na Kosovu i da protiv njih pokrene krivični postupak na vojnim sudovima, i to pravo upotrebio je u više prilika tokom vazdušne kampanje NATO.¹⁰⁴⁸ Pravilo službe VJ predviđa da je, u slučaju vanrednih događaja koji utiču na borbenu gotovost ili ugled VJ, načelnik Generalštaba dužan da odredi komisiju koja će da ispita takav događaj.¹⁰⁴⁹ On je takođe mogao da traži vanredne izveštaje, van redovnih linija izveštavanja, direktno od sekundarno potčinjenih.¹⁰⁵⁰ Te opcije su bile značajan izvor moći, kako direktno, u smislu kažnjavanja koje je moglo da bude krajnja posledica, tako i indirektno, u smislu posledica po karijeru nekog oficira u VJ; u slučaju kad su takve mere za posledicu imale krivični ili disciplinski postupak, to je predstavljalo smetnju za unapređenje dotičnog pripadnika VJ, osim ako postupak ne bi bio obustavljen iz razloga nevezanih za nadležnost.¹⁰⁵¹

487. Radinović je posvedočio da je Ojdanić na osnovu ovih ovlašćenja, doduše, imao izvesnu “odgovornost [...] za rukovođenje”, ali ne i za “odgovornost za komandovanje” (bilo *de jure* ili *de facto*) nad VJ i tvrdio da načelnik Generalštaba nije delovao kao zaseban komandni organ, već samo kao stručni štabni organ za pripremu i izvršavanje naređenja Vrhovnog saveta odbrane i, u vreme sukoba, Vrhovne komande.¹⁰⁵² Međutim, kao što je opisano u Odeljku VI.A, regulativa vezana za VJ jasno pruža načelniku Generalštaba velika *de jure* ovlašćenja. Ojdanić je takođe raspolagao odgovarajućim *de facto* ovlašćenjima, što se, između ostalog, vidi iz toga što je izdao direktive “Grom 3” i “Grom 4”, koje su kasnije izvršene na nivou 3. armije, a potom i Prištinskog

---

¹⁰⁴⁵ Dok. pr. br. 4D532 (Pravilo službe VJ, 1. januar 1996. godine), str. 11, pravilo 36. V. takođe dok. pr. br. P1041 (Priručnik VJ *Rukovođenje i komandovanje*), str. 61–63.

¹⁰⁴⁶ Dok. pr. br. P1736 (Krivični zakon SFRJ), član 203.

¹⁰⁴⁷ Dok. pr. br. P984 (Zakon SRJ o VJ), članovi 180 i 181.

¹⁰⁴⁸ V., na primer, dok. pr. br. P1476 (Naređenje za prikupljanje podataka o zločinima protiv čovečnosti koje je počinio NATO, 3. april 1999. godine); dok. pr. br. P1477 (Naređenje u vezi s vojnom disciplinom, 3. april 1999. godine), str. 2.

¹⁰⁴⁹ Dok. pr. br. 4D532 (Pravilo službe VJ, 1. januar 1996. godine), članovi 313, 314. Vanredni događaji su uključivali “[n]arušavanje borbene gotovosti, dovođenje u opasnost života i zdravlja ljudi, ugrožavanje reda i discipline, slabljenje morala [...] nepreduzimanjem odgovarajućih mera ili višom silom”. V. dok. pr. br. 4D532 (Pravilo službe VJ, 1. januar 1996. godine), član 310.

¹⁰⁵⁰ Vladimir Lazarević, T. 17939 (8. novembar 2007. godine).

¹⁰⁵¹ Dok. pr. br. P984 (Zakon SRJ o VJ), članovi 41, 42, 44 i 45.

¹⁰⁵² Dok. pr. br. 3D1116 (Izveštaj veštaka Radovana Radinovića), *e-court*, str. 100–105.

korpusa.¹⁰⁵³ Ojdanićev Izveštaj od 12. februara 1999. godine, koji je vezan za planove “Grom” i namenjen Miloševiću, ukazuje na to da je u planiranju tih operacija VJ imao priličnu samostalnost.¹⁰⁵⁴ Štaviše, tokom vazdušne kampanje NATO, Ojdanić je tesno saradivao s predsednikom SRJ Miloševićem. Njih dvojica su se svakodnevno sastajali da bi razjasnili pitanja iz borbenih izveštaja čije je rezimee Milošević primao.¹⁰⁵⁵ Milošević je davao uputstva Ojdaniću, a on bi ih potom pretočio u vojna naređenja.¹⁰⁵⁶ Komandni sistem VJ je nastavio da funkcioniše tokom cele kampanje vazdušnih napada NATO.¹⁰⁵⁷ Ustanovljeno je da je Ojdanić imao i *de jure* i *de facto* nadležnost nad celokupnim snagama VJ od 24. novembra 1998. godine, kad je postavljen za načelnika Generalštaba, do februara 2000. godine, kad je postao ministar odbrane SRJ.

488. Tužilaštvo tvrdi da su se Ojdanićeva ovlašćenja protezala i na snage MUP.¹⁰⁵⁸ Kao odgovor na to, Ojdanićeva odbrana tvrdi da u praksi nikad nije došlo do prepotčinjavanja MUP VJ-u i da stoga Ojdanić nije imao ni ovlašćenje ni nadležnost nad snagama MUP koje su delovale na Kosovu.¹⁰⁵⁹

489. Tokom 1998. godine VJ i MUP su zajedno delovali u borbenim operacijama na Kosovu; te zajedničke operacije su izvođene i 1999. godine, kao što je opisano u Odeljku VI.E. Na primer, 29. maja 1999. godine u Naređenju Štaba Vrhovne komande od 3. armije se tražilo da u zonama odgovornosti MUP, po zahtevu, podrži snage MUP artiljerijskom vatrom.¹⁰⁶⁰ Međutim, iako je VJ

---

¹⁰⁵³ Dok. pr. br. 3D690 (Direktiva Generalštaba VJ za upotrebu VJ, “Grom 3”, 16. januar 1999. godine); dok. pr. br. 3D676 (“Grom 3”, Zapovest Komande 3. armije, 27. januar 1999. godine), uvršten u spis i pod br. 5D245; dok. pr. br. 5D249 (Naređenje 3. armije, 1. februar 1999. godine), str. 2; dok. pr. br. P2808 (Zapovest PrK, 16. februar 1999. godine); dok. pr. br. P1481 (Štab Vrhovne komande, Direktiva za angažovanje VJ u odbrani od agresije NATO, 9. april 1999. godine); dok. pr. br. 4D308 (Zapovest za angažovanje 3. armije u odbrani od NATO, 10. april 1999. godine); dok. pr. br. 5D175 (Zapovest PrK, 6. april 1999. godine); Vladimir Lazarević, T. 17957 (8. novembar 2007. godine); Đorđe Ćurčin, T. 16929 (5. oktobar 2007. godine). V., na primer, dok. pr. br. 3D696 (Naređenje Generalštaba VJ, 10. mart 1999. godine); dok. pr. br. P1495 (Odgovor Štaba Vrhovne komande upućen 3. armiji, 24. maj 1999. godine).

¹⁰⁵⁴ Dok. pr. br. 3D704 (Referisanje Miloševiću o planovima za korišćenje VJ, 12. februar 1999. godine), str. 1–2.

¹⁰⁵⁵ Đorđe Ćurčin, T. 16979 (5. oktobar 2007. godine); Branko Gajić, T. 15417 (11. septembar 2007. godine); Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 26. oktobra 2006. godine), par. 15; dok. pr. br. 3D1116 (Izveštaj veštaka Radovana Radinovića), *e-court*, str. 106.

¹⁰⁵⁶ Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 15; Đorđe Ćurčin, T. 16979–16980 (5. oktobar 2007. godine).

¹⁰⁵⁷ Dok. pr. br. 3D865 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 30. maj 1999. godine), str. 8, 11; Miodrag Janković, dok. pr. br. 4D504 (Izjava svedoka od 1. oktobra 2007. godine), par. 8, 12–13; dok. pr. br. P1319 (Pavkovićeви odgovori na pitanja gledalaca, RTS, Televizija Beograd, Prvi program, 20. oktobar 2000. godine), str. 17.

¹⁰⁵⁸ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 748.

¹⁰⁵⁹ Ojdanićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 454.

¹⁰⁶⁰ Dok. pr. br. P1465 (Upozorenje Štaba Vrhovne komande upućeno 3. armiji u vezi s mogućom operacijom NATO, 29. maj 1999. godine), uvršten u spis i pod br. P1920.

nastavio da dejstvuje u sadejstvu i saradnji sa snagama MUP, pa je u nekim akcijama čak i prepotčinio neke jedinice MUP,¹⁰⁶¹ MUP nikad nije u celosti integrisan u komandni lanac VJ.¹⁰⁶²

490. Pored toga, tužilaštvo je tvrdilo da je Ojdanić imao komandna ovlašćenja nad naoružanim nealbanskim stanovništvom na Kosovu tokom kampanje vazdušnih napada NATO.¹⁰⁶³ O ulozi VJ u rukovođenju i komandovanju naoružanim nealbanskim stanovništvom, uključujući one koji su bili organizovani u rezervne jedinice policije, bilo je reči u Odeljku VI.A gore. U njemu je zaključeno da je VJ, bez obzira na to što naoružano nealbansko stanovništvo nije činilo deo VJ, ipak učestvovao u njihovom naoružavanju i organizovanju, kao i da je naređivao njihovo angažovanje tokom zajedničkih operacija s MUP 1999. godine.¹⁰⁶⁴

4. Ojdanićevo ponašanje 1998. i 1999. godine

a. Upotrebljavanje VJ na Kosovu 1998. godine i postavljenje za načelnika Generalštaba

491. Tužilaštvo tvrdi da je Ojdanić bio skloniji uključivanju VJ u borbena dejstva na Kosovu, za razliku od svog prethodnika Perišića, koji je dovodio u pitanje legalnost i promišljenost takve upotrebe.¹⁰⁶⁵ Ojdanićeova odbrana uzvraća argumentom da je upotreba VJ na Kosovu 1998. godine u borbi protiv OVK bila u skladu s njegovom ustavnom funkcijom.¹⁰⁶⁶ Ojdanićeova odbrana dalje tvrdi da je prvi koji je naredio upotrebu VJ na Kosovu bio Perišić, dok je bio načelnik Generalštaba, i da je Ojdanić naprosto nastavio s tom politikom.¹⁰⁶⁷

492. Veće je u Odeljku VI.C gore konstatovalo da je 1998. godine VJ bio u velikoj meri korišćen u ofanzivnim dejstvima protiv OVK, ponekad kao podrška snagama MUP, a ponekad u nezavisnim dejstvima, uprkos protivljenju, između ostalog, načelnika Generalštaba Perišića, da se time krši

¹⁰⁶¹ V. Dragan Živaljević, T. 24921 (8. april 2008. godine); dok. pr. br. P1269 (Naredenje 3. armije, 8. maj 1999. godine); Nebojša Bogunović, dok. pr. br. 6D1614 (Izjava svedoka od 2. aprila 2008. godine), par. 92; Vladimir Ilić, T. 24350 (17. mart 2008. godine).

¹⁰⁶² V. Odeljak VI.E.

¹⁰⁶³ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 126.

¹⁰⁶⁴ Dok. pr. br. P2086 (Uputstvo za odbranu naseljenih mesta (privremeno), koje je izdala Zajednička komanda za Kosovo i Metohiju, 1. jul 1998. godine), str. 7; dok. pr. br. P1114 (Izveštaj SUP Kosovska Mitrovica upućen Štabu MUP, 1. jul 1998. godine), str. 1–8; Zlatimir Pešić, T. 7316 (24. novembar 2006. godine); Nike Peraj, dok. pr. br. P2253 (Izjava svedoka od 9. avgusta 2006. godine), par. 15. V. takođe dok. pr. br. 3D1087 (Tumačenje Zakona o odbrani od strane Saveznog ministarstva pravde, 8. april 1999. godine), str. 3.

¹⁰⁶⁵ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 80, 771.

¹⁰⁶⁶ Ojdanićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 164.

¹⁰⁶⁷ Ojdanićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 167.

ustavni režim upotrebe VJ. Veće će se sada okrenuti navodnim suprotnostima u Ojdanićevom i Perišićevom pristupu upotrebi VJ na Kosovu 1998. i početkom 1999. godine.

493. Na nekoliko sednica Kolegijuma Generalštaba 1997. i 1998. godine, Ojdanić je napomenuo da je poželjno izbeći totalni “rat” na Kosovu, jer bi to povećalo pažnju međunarodne javnosti i podstaklo moguću intervenciju NATO.¹⁰⁶⁸ Na primer, na sednicama Kolegijuma od 10. aprila i 29. juna 1998. godine on je izjavio da treba tražiti političko i diplomatsko rešenje problema na Kosovu.¹⁰⁶⁹ Na sednici od 10. aprila on je primetio da OVK teži da njihove snage postanu tolike da im se snage MUP, kao “jedino kompetentna i međunarodno priznata snaga za razračun s terorističkim grupama”, ne mogu suprotstaviti.¹⁰⁷⁰ Dana 23. oktobra 1998. godine on je predložio da se sve jedinice VJ vrate u kasarne ili povuku s Kosova, kako bi se sprečilo da bilo ko optužuje VJ za kršenje Rezolucije br. 1199 Saveta bezbednosti.¹⁰⁷¹

494. Perišić se protivio upotrebi VJ unutar Kosova u odsustvu odgovarajućeg proglašenja Savezne skupštine ili VSO.¹⁰⁷² Uprkos tome, Perišiću je naređeno da pripremi plan za upotrebu VJ na Kosovu, što je on učinio s dužnom revnošću, i 28. jula 1998. godine izdao plan “Grom 98”.¹⁰⁷³ Nike Peraj je posvedočio da VJ jeste učestvovao u vojnim operacijama na Kosovu dok je Perišić bio načelnik Generalštaba, ali da je došlo do vidljive promene u tim operacijama kad je Ojdanić došao na tu funkciju, jer je pod Ojdanićem vojska sve više koristila tenkove i granatirala sela.¹⁰⁷⁴ Međutim, Milovan Vlajković, koji je i tokom Perišićeve i tokom Ojdanićeve službe bio šef Kabineta načelnika Generalštaba, posvedočio je da su njih dvojica imali sličan pristup upotrebi VJ

¹⁰⁶⁸ Dok. pr. br. 3D1075 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 12. decembar 1997), str. 4; dok. pr. br. 3D1076 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 15. decembar 1997. godine), str. 1; V. takođe dok. pr. br. 3D1074 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 26. septembar 1997. godine), str. 3; dok. pr. br. 3D659 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 4. maj 1998. godine); dok. pr. br. P923 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 22. jun 1998. godine), str. 11–12.

¹⁰⁶⁹ Dok. pr. br. 3D657 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 10. april 1998. godine), str. 2; dok. pr. br. P927 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 29. jun 1998. godine), str. 12; Vlade Nonković, T. 16198 (24. septembar 2007. godine).

¹⁰⁷⁰ Dok. pr. br. 3D657 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 10. april 1998. godine), str. 2.

¹⁰⁷¹ Dok. pr. br. 3D645 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 23. oktobar 1998. godine), str. 4; Milorad Obradović, T. 14938 (4. septembar 2007. godine).

¹⁰⁷² Dok. pr. br. P717 (Dopis Momčila Perišića upućen Slobodanu Miloševiću, 23. jul 1998. godine); dok. pr. br. 1D760 (Stenografske beleške s 5. sednice VSO, 9. jun 1998. godine), str. 10; dok. pr. br. P922 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 20. jul 1998. godine), str. 3.

¹⁰⁷³ Dok. pr. br. 4D137 (Direktiva Generalštaba za angažovanje VJ na Kosovu, 28. jul 1998. godine); Milan Đaković, T. 26409 (19. maj 2008. godine).

¹⁰⁷⁴ Nike Peraj, T. 1717 (15. avgust 2006. godine), dok. pr. br. P2253 (Izjava svedoka od 9. avgusta 2006. godine), par. 100.

na Kosovu.¹⁰⁷⁵ Veće napominje da je Perajev iskaz po pitanju te razlike u pristupu nejasan i da mu nedostaju konkretni primeri koji bi ga potkrepili.¹⁰⁷⁶ Veće se ne oslanja na njegov iskaz po ovom pitanju.

495. Na sednici VSO 4. oktobra 1998. godine Perišić je, između ostalog, predložio da Savezna skupština proglaši stanje neposredne ratne opasnosti i, u slučaju vazdušnih udara, ratno stanje.¹⁰⁷⁷ Na toj sednici, Milošević je predložio da se donese odluka da će se zemlja braniti u slučaju napada, što je jednoglasno prihvaćeno.¹⁰⁷⁸ Milošević je usvojio Perišićev predlog da na sledećoj sednici Savezne skupštine treba proglasiti stanje neposredne ratne opasnosti, što bi onda zemlji omogućilo da otpočne s neophodnim pripremama za odbranu.¹⁰⁷⁹ Međutim, na sledećoj sednici VSO 24. novembra 1998. godine, na Perišićevo mesto je doveden Ojdanić, po odluci Miloševića.¹⁰⁸⁰ Proglas o neposrednoj ratnoj opasnosti ili o ratnom stanju nije izdat tom prilikom, već tek u martu 1999. godine, kad je NATO otpočeo kampanju vazdušnih napada.

496. Vasiljević je posvedočio da je prebacivanje Perišića na funkciju izvan ustrojstva VJ predstavljalo marginalizaciju.¹⁰⁸¹ Načelnik Personalne uprave Generalštaba Branko Fezer povrdio je da je uloga savetnika bila manje prestižna od uloge načelnika Generalštaba.¹⁰⁸² John Crosland, koji se tokom 1998. godine, dok je bio britanski vojni ataše, u više navrata sastao s Ojdanićem kako bi razgovarali o akcijama VJ i MUP na Kosovu, izjavio je da je, po njegovom mišljenju, Ojdanić, koji je doveden umesto Perišića, bio Miloševića “marioneta”.¹⁰⁸³

497. Ojdanićeva odbrana ističe da je Ojdanić pokazao da okleva da upotrebi VJ na Kosovu, kao što je navedeno dole u tekstu, i da je bio normalna zamena za Perišića, jer je bio zamenik načelnika

---

¹⁰⁷⁵ Milovan Vlajković, dok. pr. br. 3D1112 (Izjava svedoka od 17. avgusta 2007. godine), par. 27; V. takođe Đorđe Ćurčin, dok. pr. br. 3D1121 (Izjava svedoka od 24. avgusta 2007. godine), par. 8.

¹⁰⁷⁶ Nike Peraj, T. 1717 (15. avgust 2006. godine).

¹⁰⁷⁷ Dok. pr. br. P1575 (Zapisnik sa 6. sednice VSO, 4. oktobar 1998. godine), str. 1–4; dok. pr. br. P2831 (Stenografske beleške sa 6. sednice VSO, 4. oktobar 1998. godine), str. 4–10.

¹⁰⁷⁸ Dok. pr. br. P1575 (Zapisnik sa 6. sednice VSO, 4. oktobar 1998. godine), str. 7–10; dok. pr. br. P2831 (Stenografske beleške sa 6. sednice VSO, 4. oktobar 1998. godine), str. 22–33.

¹⁰⁷⁹ Dok. pr. br. P1575 (Zapisnik sa 6. sednice VSO, 4. oktobar 1998. godine), str. 7–10; dok. pr. br. P2831 (Stenografske beleške sa 6. sednice VSO, 4. oktobar 1998. godine), str. 22–33.

¹⁰⁸⁰ Dok. pr. br. P1576 (Zapisnik sa 7. sednice VSO, 24. novembar 1998. godine).

¹⁰⁸¹ Aleksandar Vasiljević, T. 8928 (23. januar 2007. godine).

¹⁰⁸² Branko Fezer, T. 16501–16502 (27. septembar 2007. godine).

¹⁰⁸³ John Crosland, dok. pr. br. P2645 (Izjava svedoka od 31. oktobra 2006. godine), par. 57.

Generalštaba.¹⁰⁸⁴ Imajući u vidu da nema daljih dokaza o tome da je Ojdanić podržavao plan “Grom 98” za upotrebu VJ na Kosovu, Veće konstatuje da on nije učestvovao u njegovom sastavljanju i da nije bio oduševljen u vezi s njegovim sprovođenjem 1998. godine. Veće konstatuje da je Milošević smenio Perišića s njegove funkcije i na njegovo mesto postavio Ojdanića kao odgovor na Perišićevu direktnost u vezi s upotrebom VJ 1998. godine i u želji da im poslušnijeg načelnika Generalštaba. Međutim, Veće napominje da to nema direktnog uticaja na Ojdanićevu individualnu krivičnu odgovornost za zločine navedene u Optužnici. Sada će biti reči o Ojdanićevim postupcima nakon što je preuzeo funkciju načelnika Generalštaba.

b. Uloga u Vrhovnom savetu odbrane, Vrhovnoj komandi i Zajedničkoj komandi

498. Tužilaštvo tvrdi da je Ojdanić bio član VSO bez prava glasa, što je pozicija koja mu je omogućavala da u znatnoj meri utiče na odluke koje je donosio VSO, kao i da je tokom vazdušne kampanje NATO učestvovao u radu Vrhovne komande.¹⁰⁸⁵ Ono tvrdi da je Ojdanić putem tih organa učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu s ciljem da obezbedi trajnu kontrolu vlasti SRJ i Srbije nad Kosovom, kao i da se on, iako nije bio član Zajedničke komande, pridržavao njenih instrukcija i propagirao ih kod svojih potčinjenih.¹⁰⁸⁶ Ojdanićeva odbrana to pobija i tvrdi da Ojdanić nije bio član VSO i da je samo prisustvovao njegovim sednicama.¹⁰⁸⁷ Ojdanićeva odbrana dodaje da je on, tokom perioda na koji se odnosi Optužnica, delovao isključivo putem regularnog komandnog lanca VJ.¹⁰⁸⁸

499. Iz zapisnika sa sednica VSO vidi se da im je načelnik Generalštaba redovno prisustvovao i da je Ojdanić prisustvovao obema sednicama VSO koje su održane u periodu između njegovog postavljenja i početka vazdušne kampanje NATO.¹⁰⁸⁹ Na tim sednicama, on je izveštavao prisutne i iznosio mišljenja. Međutim, nema dokaza o tome da je imao pravo glasa u VSO. Ojdanić je prvi put prisustvovao sednici VSO 25. decembra 1998. godine, nakon što je postao načelnik Generalštaba.¹⁰⁹⁰ Na njoj je imao izlaganje o situaciji na Kosovu i izložio mere bezbednosti koje je

---

¹⁰⁸⁴ Ojdanićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 167(b).

¹⁰⁸⁵ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 754, 767–768.

¹⁰⁸⁶ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 756; Optužnica, par. 24.

¹⁰⁸⁷ Ojdanićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 223.

¹⁰⁸⁸ Ojdanićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 56.

¹⁰⁸⁹ Dok. pr. br. P1000 (Zapisnik sa 8. sednice VSO, 25. decembar 1998. godine), str. 1; dok. pr. br. 1D761 (Stenografske beleške s 8. sednice VSO, 25. decembar 1998. godine), str. 3; dok. pr. br. P1577 (Zapisnik sa 9. sednice VSO, 23. mart 1999. godine), str. 1.

¹⁰⁹⁰ Dok. pr. br. P1000 (Zapisnik sa 8. sednice VSO, 25. decembar 1998. godine), str. 1; dok. pr. br. 1D761 (Stenografske beleške s 8. sednice VSO, 25. decembar 1998. godine), str. 3.

preduzeo VJ.¹⁰⁹¹ Predložio je i aktivno podržao smenu Dušana Samardžića s položaja komandanta 3. armije i postavljanje Pavkovića na njegovo mesto, kao i postavljenje Lazarevića za komandanta Prištinskog korpusa.¹⁰⁹²

500. Sledeća sednica VSO kojoj je Ojdanić prisustvovao održana je 23. marta 1999. godine i on je na njoj podneo novi izveštaj o merama koje su preduzete u pripremi zemlje za odbranu od moguće vojne akcije NATO.¹⁰⁹³ Milošević je zaključio diskusiju podsetivši prisutne na jedan od ranijih zaključaka VSO, donet u oktobru 1998. godine, o tome da će se zemlja u slučaju napada braniti svim sredstvima. Na istoj toj sednici VSO je usvojio novi Poslovnik za potrebe daljeg postupanja.¹⁰⁹⁴ Prema njemu, načelnik Generalštaba ili njegov zastupnik bili su dužni da prisustvuju sednicama VSO i bez njegovog prisustva se sednica nije mogla održati, on je mogao da saziva sednice i daje predloge VSO u vezi s postavljenjima, unapređenjima i prestanku službe generala i admirala VJ.¹⁰⁹⁵ Prema tome, Ojdanićeva uloga u radu ovog organa posle 23. marta 1999. godine teoretski je bila veća nego ranije, mada nije podrazumevala status redovnog člana s pravom glasa. Međutim, u dokaznom spisu nema dokaza o sednicama VSO održanim tokom NATO kampanje i Pretresnom veću nisu predloženi dokazi o tome da li je i kako Ojdanić sprovodio u delo tu svoju proširenu ulogu. Veće, stoga, konstatuje da je uloga načelnika Generalštaba podrazumevala znatno učešće u radu VSO, koji je bio odgovoran za politiku upotrebe VJ. Pored toga, načelnik Generalštaba bio je nadležan za izvršenje odluka VSO putem izdavanja naređenja o upotrebi snaga VJ.

501. Veće podseća na svoju konstataciju da je VSO, uprkos tome što nema neposrednih dokaza o njegovim sednicama posle 23. marta 1999. godine, za vreme rata zadržao *de jure* komandu nad VJ. Bilo da su preostali članovi VSO tokom vazdušne kampanje NATO delovali u okviru tela pod nazivom “Vrhovni savet odbrane” bilo da su postali deo organa po imenu “Vrhovna komanda”, jasno je da su zadržali svoju *de jure* ulogu u komandovanju VJ koja je bila propisana u revidiranom Poslovniku VSO. Nema sumnje da je Milošević, kao “vrhovni komandant”, tokom celog sukoba bio na vrhu komandne strukture VJ.

---

¹⁰⁹¹ Dok. pr. br. P1000 (Zapisnik sa 8. sednice VSO, 25. decembar 1998. godine), str. 1–3; dok. pr. br. 1D761 (Stenografske beleške s 8. sednice VSO, 25. decembar 1998. godine), str. 4–7.

¹⁰⁹² Dok. pr. br. P1000 (Zapisnik sa 8. sednice VSO, 25. decembar 1998. godine), str. 5–9; dok. pr. br. 1D761 (Stenografske beleške s 8. sednice VSO, 25. decembar 1998. godine), str. 13–21.

¹⁰⁹³ Dok. pr. br. P1577 (Zapisnik sa 9. sednice VSO, 23. mart 1999. godine), str. 1.

¹⁰⁹⁴ Dok. pr. br. P1577 (Zapisnik sa 9. sednice VSO, 23. mart 1999. godine), str. 1–2.

¹⁰⁹⁵ Dok. pr. br. P1738 (Poslovnik VSO, 23. mart 1999. godine), članovi 3–5; Ratko Marković, T. 13353 (10. avgust 2007. godine).

502. Prilikom referisanja Vrhovnom savetu odbrane 11. aprila 1999. godine, Ojdanić je prisutnima rekao da će sutradan u 09:00 časova biti održan sastanak sa “Vrhovnom komandom” u vezi s nacrtom plana i naveo da se očekuje prisustvo Miloševića, Milutinovića, Sretena Lukića,¹⁰⁹⁶ Šainovića i Pavkovića, kao i Smiljanića, Krge i njega, kao predstavnika Generalštaba.¹⁰⁹⁷ O tom planu se govori u još jednom dokumentu, Ojdanićevom Naređenju komandantu 3. armije da pripremi predlog odluke koja će 11. aprila 1999. godine biti predočena “vrhovnom komandantu” i Vrhovnom savetu odbrane.¹⁰⁹⁸ Shodno tome, Milošević je 12. aprila bio na sastanku Generalštaba/Štaba Vrhovne komande i izdao Naređenje za razbijanje snaga OVK, koje se zasnivalo na nacrtu plana sastavljenom prethodnog dana.¹⁰⁹⁹ Veće smatra da to dokazuje Ojdanićevo učešće u vrhovnom komandnom organu VJ tokom kampanje vazdušnih napada NATO.

503. Veće je gore u tekstu konstatovalo da je u periodu na koji se odnosi Optužnica, kao i pre njega, postojao organ poznat pod nazivom Zajednička komanda, koji je imao direktnu ulogu u koordiniranju vojnih snaga i snaga bezbednosti koje su delovale na Kosovu. Tokom perioda na koji se odnosi Optužnica, Ojdanić je u više navrata govorio o Zajedničkoj komandi. Dana 17. aprila 1999. godine, Ojdanić se obratio Komandi 3. armije i tom prilikom izneo niz “sugestija” u vezi sa sveobuhvatnim pripremama i razmeštanjem snaga, koje je eksplicitno doveo u vezu s jednim konkretnim naređenjem Zajedničke komande.¹¹⁰⁰ Prema rečima Đorđa Ćurčina, načelnika Prve uprave Sektora za operativno-štabne poslove Generalštaba, Pavković je posle jednog sastanka s Miloševićem došao da se vidi s Ojdanićem, čime je, u suštini, preskočio svog neposredno nadređenog.¹¹⁰¹ Ojdanić je napisao sugestije na osnovu karte koju mu je pokazao Pavković, na kojoj je bila prikazana situacija na širem području Rugovske klisure.¹¹⁰² Lazarević je posvedočio da je razlog za to što je Ojdanić samo izneo sugestije, umesto da izda naređenje u vezi s tim dokumentom, bio taj što to bilo planirano i odobreno na nižem nivou hijerarhije VJ, te da stoga nije spadalo u Ojdanićeve komandne zaduženja.¹¹⁰³ Međutim, načelnik Kopnenih snaga Generalštaba

---

¹⁰⁹⁶ Opisan je kao “Ađutant jedinice MUP-a s Kosova, Sreten”. Branko Gajić se složio da se to odnosi na Sretena Lukića. T. 15416 (11. septembar 2007. godine).

¹⁰⁹⁷ Dok. pr. br. 3D728 (Referisanje načelniku Štaba Vrhovne komande, 11. april 1999. godine), str. 3.

¹⁰⁹⁸ Dok. pr. br. P1480 (Naređenje Štaba Vrhovne Komande za pripremu planova odbrane, 9. april 1999. godine).

¹⁰⁹⁹ Dok. pr. br. 4D420 (Dopis 3. armije upućen Štabu Vrhovne komande, 20. april 1999. godine).

¹¹⁰⁰ Dok. pr. br. P1487 (Sugestije Štaba Vrhovne komande upućene 3. armiji, 17. april 1999. godine). V. takođe Spasoje Smiljanić, T. 15781 (17. septembar 2007. godine); dok. pr. br. P1878 (Zapovest Zajedničke komande, 15. april 1999. godine).

¹¹⁰¹ Đorđe Ćurčin, T. 17025–17027 (16. oktobar 2007. godine).

¹¹⁰² Đorđe Ćurčin, T. 16966–16968 (5. oktobar 2007. godine).

¹¹⁰³ Vladimir Lazarević, T. 18367–18368 (15. novembar 2007. godine).

VJ Miodrag Simić, posvedočio je da su sugestije obično upućivane s nižih na više nivoe, a ne obratno.¹¹⁰⁴ Radinović je napomenuo da “sugestije” nisu bile uobičajen vid vojnog dokumenta, ali nisu bile ni izuzetak, i izneo je mišljenje da su te sugestije možda bile upućene nekom koordinacionom telu, koje je, kako je rekao, koordiniralo aktivnosti MUP i VJ na osnovu dogovora.¹¹⁰⁵ On se složio da je komandant koji je izdao takve sugestije obično pregledao dokument s kojim one imaju veze, kako bi bio siguran u sadržaj.¹¹⁰⁶

504. Pre toga je na sednici Kolegijuma VJ, održanoj 21. januara 1999. godine, izražena zabrinutost, pre svega od strane Dimitrijevića, zbog učešća vojske u akciji u selu Račak o kojem Generalštab nije bio obavešten.¹¹⁰⁷ Odgovorom koji je dao na toj sednici Ojdanić je pokušao da ublaži tu zabrinutost podsetivši članove na “uigranu metodologiju upotrebe snaga i donošenja odluke”.¹¹⁰⁸ Valja napomenuti da je on za tu metodologiju rekao da je “dosta riskantna, a i nije vojnički baš potpuno opravdana.”¹¹⁰⁹ Ojdanić je takođe neodređeno aludirao na to da, ako “*združeni štab, komanda ili šta ja znam*” odluči da se se takva operacija u selu Račak ne može izvesti bez pomoći VJ, onda će za to morati da traže saglasnost predsednika SRJ.¹¹¹⁰ Naposljetku, Ojdanić je govorio o korišćenju snaga VJ na Kosovu, u kojem učestvuje “*zajednička komanda dole*, pa mi naredi predsednik.”¹¹¹¹

505. Utvrđeno je da je načelnik Generalštaba prisustvovao sastancima VSO 1998. i početkom 1999. godine. Iako nema dokaza o tome da je on ikada stekao pravo glasa ili ovlašćenje da donosi odluke u tom telu,¹¹¹² zapisnici sa sastanaka VSO pokazuju da je on učestvovao u diskusijama o

---

¹¹⁰⁴ Miodrag Simić, T. 15691 (14. septembar 2007. godine).

¹¹⁰⁵ Radovan Radinović, T. 17328–17336 (19. oktobar 2007. godine); V. takođe Đorđe Ćurčin, T. 16970-16974 (5. oktobar 2007. godine); dok. pr. br. 6D1130 (Pregled arhivske građe VJ za 1998. i 1999. godinu), str. 40.

¹¹⁰⁶ Radovan Radinović, T. 17333 (19. oktobar 2007. godine).

¹¹⁰⁷ Dok. pr. br. P939 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 21. januar 1999. godine), str. 9.

¹¹⁰⁸ Dok. pr. br. P939 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 21. januar 1999. godine).

¹¹⁰⁹ Dok. pr. br. P939 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 21. januar 1999. godine).

¹¹¹⁰ Dok. pr. br. P939 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 21. januar 1999. godine), str. 11 (naglasak dodat).

¹¹¹¹ Dok. pr. br. P939 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 21. januar 1999. godine), str. 12 (naglasak dodat). V. takođe Radomir Čučak, T. 14867 (4. septembar 2007. godine); Branko Krga, T. 16870 (4. oktobar 2007. godine); Ljubomir Anđelković, T. 16440 (26. septembar 2007. godine).

¹¹¹² Ratko Marković, T. 13352–13354 (10. avgust 2007. godine); dok. pr. br. 3D1116 (Izveštaj veštaka Radovana Radinovića), *e-court*, str. 86–87.

strateškim pitanjima, uključujući potrebu za tešnjom saradnjom između VJ i MUP,¹¹¹³ kao i o važnim kadrovskim pitanjima, kao što je postavljenje Pavkovića za komandanta 3. armije.¹¹¹⁴ Tokom kampanje vazdušnih napada NATO, Ojdanić je nastavio da učestvuje u radu najvišeg komandnog tela VJ. Iako Ojdanić nije bio član Zajedničke komande, on je za nju znao i prihvatao njeno delovanje.

c. Naoružavanje nealbanskog stanovništva

506. Tužilaštvo tvrdi da je Ojdanić učestvovao u naoružavanju nealbanskog stanovništva na Kosovu, koje je kasnije upotrebljeno za lakše isterivanje kosovskih Albanaca.¹¹¹⁵ Prema tvrdnjama tužilaštva, Ojdanić je bio obavešten o naoružavanju civila nealbanaca na Kosovu najkasnije od decembra 1998. godine i učestvovao je u njemu.¹¹¹⁶ Ojdanićeva odbrana tvrdi da su te radnje bile preduzete pre nego što je Ojdanić postavljen za načelnika Generalštaba, da je naoružavanje civila predstavljalo legitimnu i srazmernu reakciju s obzirom na opasnost od OVK i da su svi civili koji su dobili oružje tokom rata imali legitimnu ulogu u državnim strukturama.¹¹¹⁷

507. O prirodi naoružavanja nealbanskog stanovništva i procesu naoružavanja te grupe bilo je reči u Odeljku VI.A i Odeljku VIII.B, gde je zaključeno da je tokom 1998. i početkom 1999. godine oko 60.000 nealbanaca dobilo oružje za upotrebu u svojim selima, dok su kosovski Albanci razoružavani. Kao načelnik Generalštaba, Ojdanić je prisustvovao sastancima na kojima se razgovaralo o tom procesu naoružavanja i za to vezanom riziku da nealbanci zloupotrebe to oružje.¹¹¹⁸ Na sednici Kolegijuma od 2. februara 1999. godine, Ojdanić je pomenuo da je čuo da ima "50.000 naoružanih Srba".¹¹¹⁹ Samardžić, koji je u to vreme bio načelnik Inspektorata VJ, odgovorio je da ih, sudeći po količini podeljenog oružja, ima 47.000 i da je nekoliko hiljada njih "već otišlo [...] s oružjem". Ojdanić je upitao Samardžića "[k]akav je ratni raspored tih naoružanih

¹¹¹³ Dok. pr. br. P1000 (Zapisnik sa 8. sednice VSO, 25. decembar 1998. godine), str. 3–4; dok. pr. br. 1D761 (Stenografske beleške s 8. sednice VSO, 25. decembar 1998. godine), str. 7–11.

¹¹¹⁴ Dok. pr. br. P1000 (Zapisnik sa 8. sednice VSO, 25. decembar 1998. godine), str. 5–9; dok. pr. br. 1D761 (Stenografske beleške s 8. sednice VSO, 25. decembar 1998. godine), str. 13–21.

¹¹¹⁵ Završni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 47.

¹¹¹⁶ Dok. pr. br. 3D438 (Beleške sa sastanka između Drewienkiewicza i Ojdanića, 15. decembar 1998. godine), str. 3; dok. pr. br. P928 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 30. decembar 1998. godine), str. 9; dok. pr. br. P931 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 2. februar 1999. godine), str. 23.

¹¹¹⁷ Ojdanićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 23, 42.

¹¹¹⁸ Dok. pr. br. P928 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 30. decembar 1998. godine), str. 9; dok. pr. br. P939 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 21. januar 1999. godine), str. 16–17.

¹¹¹⁹ Dok. pr. br. P931 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 2. februar 1999. godine), str. 23.

Srba i kakva je njihova zamisao uključivanja u [...] jedinice”.¹¹²⁰ Samardžić je obavestio prisutne na sastanku Kolegijuma da je uloga tih naoružanih Srba da “odbrane svoje selo i zajedno s jedinicama vojske učestvuju ako je u neposrednoj blizini akcija”.¹¹²¹ Informacije koje je izneo Samardžić pokazuju da je Ojdanić znao da VJ naoružava nealbansko stanovništvo i da je namera bila da ta lica pomognu u operacijama VJ.

508. U proceni bezbednosne situacije na Kosovu koju je u februaru 1999. godine sastavio Sektor za operativno-štabne poslove Generalštaba, pominje se “opasnost” da se naoružano nealbansko stanovništvo samo organizuje i “usloži” stanje.¹¹²² Branko Gajić, koji je 1998. i 1999. godine bio zamenik načelnika Uprave bezbednosti VJ, je u vezi s tom procenom posvedočio da je postojala bojazan da naoružano nealbansko stanovništvo stupi u međunacionalni sukob s kosovskim Albancima koje je, prema njegovim rečima, naoružao OVK.¹¹²³

509. Da bi pobila tvrdnju da su VJ, MUP i Savezno ministarstvo odbrane naoružavali samo civile nealbance, Ojdanićeva odbrana kao primer naoružavanja kosovskih Albanaca ističe pokušaj da se formira vojno-teritorijalni odred sačinjen od Albanaca.¹¹²⁴ Iako je bilo planirano da pukovnik Vladimir Ristić organizuje i koordinira tu jedinicu, kao i da ona deluje u sastavu VJ,¹¹²⁵ taj pokušaj je bio neuspešan, jer većina kosovskih Albanaca nije želela da se uključi u tu jedinicu.¹¹²⁶

510. Ojdanić je bio svestan upotrebe naoružanog nealbanskog stanovništva tokom sukoba 1999. godine i nije mu se protivio. U svojim “sugestijama” od 17. aprila, koje su imale veze s Naređenjem Zajedničke komande od 15. aprila, on je naredio Prištinskom korpusu da, zajedno s “naoružanim nešiptarskim stanovništvom”, podrži snage MUP u razbijanju i uništenju “ŠTS” u rejonu Rugovske klisure.¹¹²⁷

511. Veće se uverilo da je Ojdanić znao za učešće VJ u naoružavanju nealbanskog stanovništva na Kosovu. Neuspeli pokušaj da se u okviru VJ formira jedinica sačinjena od kosovskih Albanaca

¹¹²⁰ Dok. pr. br. P931 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 2. februar 1999. godine), str. 23.

¹¹²¹ Dok. pr. br. P931 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 2. februar 1999. godine), str. 23.

¹¹²² Dok. pr. br. 3D685 (Generalštab VJ, Procena obaveštajno-bezbednosne situacije, februar 1999. godine).

¹¹²³ Branko Gajić, T. 15252–15253 (7. septembar 2007. godine).

¹¹²⁴ Ojdanićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 28; dok. pr. br. P1471 (Naređenje o formiranju “Vojno-teritorijalnog odreda u ratu”, 31. mart 1999. godine).

¹¹²⁵ Zlatimir Pešić, T. 7250 (23. novembar 2006. godine).

¹¹²⁶ Zlatimir Pešić, T. 7250 (23. novembar 2006. godine).

¹¹²⁷ Dok. pr. br. P1487 (Sugestije Štaba Vrhovne komande upućene 3. armiji, 17. april 1999. godine), str. 1, gde se upućuje na dok. pr. br. P1878 (Zapovest Zajedničke komande za KiM, 15. april 1999. godine).

nije od direktnog uticaja na ovo pitanje, budući da se navod tužilaštva tiče nastojanja da se stvori atmosfera u kojoj bi srpski civili vršili zločine nad kosovskim Albancima, na šta formiranje jedinice kosovskih Albanaca u sastavu VJ ne bi uticalo.

d. Ponašanje u vezi s Oktobarskim sporazumima

512. U vezi s međunarodnim sporazumima sklopljenim u oktobru 1998. godine, tužilaštvo navodi da Ojdanić, kad je postao načelnik Generalštaba, nije ispunio svoje obaveze predviđene tim Oktobarskim sporazumima, zato što nije u potpunosti sarađivao s VMK, što je povećao broj snaga VJ na Kosovu i što su snage VJ korišćene u operacijama kojima su kršeni ti sporazumi.¹¹²⁸ Ojdanićeva odbrana odgovara tvrdnjom da je on preduzeo mere da obezbedi saradnju saradnju VJ s VMK i da je dovođenje dodatnih snaga na Kosovo bilo u skladu sa Sporazumom Clark-Naumann, jer je predstavljalo legitiman odbrambeni odgovor na aktivnosti OVK, a potom i na pretnju od kopnene invazije NATO.¹¹²⁹ Ojdanićeva odbrana tvrdi da je Ojdanić, bez obzira na to da li je SRJ ispravno protumačio Oktobarske sporazume, bio dužan da prihvati i primeni to tumačenje.¹¹³⁰

513. O pitanju poštovanja Oktobarskih sporazuma bio je reči u Odeljku VI.D gore, u kojem je konstatovano da je VJ namerno kršio te Sporazume tako što je angažovao snage u incidentu u Podujevu, da je povećanje broja pripadnika VJ i MUP na Kosovu krajem 1998. i početkom 1999. godine bilo u suprotnosti s Oktobarskim sporazumima, kao i to što je MUP zadržao teško naoružanje i opremu koje je bio dužan da vrati VJ. Ovaj odeljak usredsređen je na Ojdanićevo ponašanje u vezi s tim kršenjima.

514. Krajem 1998. i početkom 1999. godine Ojdanić je izdavao naređenja u kojima je stajalo da VJ treba da pojača saradnju s VMK.¹¹³¹ Kad se sastao s Drewienkiewiczem, Ojdanić je izjavio da će VJ izvoditi vežbe van kasarni, ali kad su mu traženi tačni podaci o lokacijama, on ih nije dao.¹¹³² Govoreći o tim vežbama VJ krajem 1998. i početkom 1999. godine, Dimitrijević je na sednicama

---

¹¹²⁸ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 776.

¹¹²⁹ Ojdanićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 7, 63, 75, 85, 97, 194.

¹¹³⁰ Ojdanićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 183.

¹¹³¹ Dok. pr. br. 3D408 (Dopuna naređenja Generalštaba VJ o realizaciji obaveza VJ, 23. decembar 1998. godine); Dušan Lončar, T. 7676–7677 (1. decembar 2006. godine); dok. pr. br. 3D409 (Naređenje Tima za vezu Generalštaba VJ s misijama OEBS i NATO, 22. oktobar 1998. godine); dok. pr. br. 3D405 (Pregled obaveza i metodologije rada s OEBS, 16. oktobar 1998. godine); dok. pr. br. 3D411 (Instrukcija o odnosima VJ s OEBS, oktobar 1998. godine); dok. pr. br. 3D407 (Naređenje Generalštaba VJ o organizaciji rada i odnosa s OEBS, 8. mart 1999. godine); V. takođe Dušan Lončar, T. 7677–7680 (1. decembar 2006. godine).

¹¹³² Karol John Drewienkiewicz, T. 7918 (5. decembar 2006. godine), dok. pr. br. P2508 (Izjava svedoka od juna 2000. godine), par. 64–66; dok. pr. br. P2535 (Beleške sa sastanka s Ojdanićem, 27. novembar 1998. godine).

Kolegijuma izrazio svoje ogorčenje zbog toga što su u izveštajima 3. armije upućenim Generalštabu planirane operacije Prištinskog korpusa na Kosovu opisane kao odbrambene reakcije na napade OVK.¹¹³³ U vezi s incidentima u okolini Podujeva, iz jednog izveštaja se vidi da je Ojdanić odobrio odluku da snage koje su se nalazile na aerodromu Batlava ostanu na terenu, uprkos pritisku VMK da se one uklone.¹¹³⁴ Dimitrijević je na sednici Kolegijuma od 30. decembra rekao Ojdaniću da angažovanje pripadnika VJ nije odbrambena akcija i izjavio sledeće:

Posle takozvane navodne ili stvarno planirane vežbe ove čete koja je izašla na teren [...] Gospodine generale, takvi potezi će nas odvesti u propast, to što se objašnjava da je to bila redovna planirana vežba, nije tačno. To je planski izvedena jedinica da isprovocira teroriste da bi MUP iza toga morao da radi što treba da radi.¹¹³⁵

Ojdanić je odgovorio da je angažovanje snaga VJ u Podujevu bilo deo prave vežbe i da ga je u to uverio tadašnji komandant 3. armije Samardžić.¹¹³⁶ Međutim, Milorad Obradović, načelnik Sektora za operativno-štabne poslove Generalštaba VJ, izjavio je na toj sednici da je VJ “izbeg[ao] [...] da se vodi kao borbeno grupa”, nazvavši je vežbom, što ukazuje na svest o tome da se radilo o borbenoj operaciji.¹¹³⁷ Kasnije je Ojdanić, na sednici Kolegijuma VJ od 2. februara 1999. godine, istakao da je prisustvom te “jedne grupe” snaga VJ na Kosovu prekršen Sporazum Clark-Naumann, mada nije konkretno govorio o aktivnostima.¹¹³⁸

515. U nedelji od 26. februara do 4. marta 1999. godine, posmatrači OEBS/VMK na području Kačanika izvestili su da su “srpske vlasti” izvodile vežbe na mestima gde je mogao da izbije sukob, da su pojačale patrole na područjima pod snažnim uticajem OVK i da su počele da projektuju svoj autoritet na članove VMK.¹¹³⁹ Dimitrijević je pomenuo te provokacije na sednici Kolegijuma od 4. marta 1999. godine. On je rekao da 3. armija laže Generalštab o svojim aktivnostima na Kosovu,

¹¹³³ Dok. pr. br. P928 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 30. decembar 1998. godine), str. 14; dok. pr. br. P933 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 4. mart 1999. godine), str. 15; dok. pr. br. P938 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 18. mart 1999. godine), str. 21; Aleksandar Dimitrijević, T. 26627, T. 26653–26654 (8. jul 2008. godine).

¹¹³⁴ Dok. pr. br. P928 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 30. decembar 1998. godine), str. 3–4; Milorad Obradović, T. 14948 (4. septembar 2007. godine); dok. pr. br. 3D785 (Komanda 3. armije, Izveštaj tima za vezu sa misijama OEBS i NATO, 18–24. decembar 1998. godine), *e-court*, str. 1; dok. pr. br. 4D423 (Izveštaj 3. armije Operativnom centru Generalštaba VJ, 21. decembar 1998. godine), str. 3; dok. pr. br. P924 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 24. decembar 1998. godine), str. 14.

¹¹³⁵ Dok. pr. br. P928 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 30. decembar 1998. godine), str. 14; Aleksandar Dimitrijević, T. 26631 (8. jul 2008. godine).

¹¹³⁶ Dok. pr. br. P928 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 30. decembar 1998. godine), str. 17.

¹¹³⁷ Dok. pr. br. P928 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 30. decembar 1998. godine), str. 14–15.

¹¹³⁸ Dok. pr. br. P931 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 2. februar 1999. godine), str. 20–21.

¹¹³⁹ Dok. pr. br. P680 (Objedinjeni radni dokumenti OEBS/KVM), str. 1, 5. V. takođe Karol Drewienkiewicz, T. 7932–7933 (5. decembar 2006. godine).

jer su to planirane aktivnosti, a ne odbrambene reakcije na napade, kao i da Generalštab ne bi trebalo da usvoji takvu praksu jer se ona tiče informacija koje oni “treba da zna[ju]”.¹¹⁴⁰ On je dalje rekao da “priče o tome da je kolona vojske napadnuta ovde ili onde mogu umiriti sopstveni narod, ali [...] one napolju ne znače ništa, jer podaci o tome su evidentni”.¹¹⁴¹ On je izjavio da je to zavaravanje i da će Generalštab imati problema zbog prakse laganja i pogrešnog nazivanja tih operacija odbrambenim. Te tvrdnje je ponovio na sednici Kolegijuma od 18. marta 1999. godine, kad je izjavio sledeće:

[Bilo je] 16 napada na jedinice vojske u toku nedelje. Je li jedna od tih akcija rađena da smo mi planski izvodili akciju, a nije u pitanju napad? [...] Ja za dve jučerašnje tvrdim da smo ih mi vodili, a nismo bili napadnuti. Znači, nije se u akciju išlo posle napada terorista na jedinice, nego je vršeno, kako kažu, čišćenje terena. Znači, podrška MUP-u valjda.¹¹⁴²

Dimitrijević je dalje rekao sledeće: “Treba da znate šta se stvarno dešava, jer izveštaji Komande Prištinskog korpusa su svi pod konac, napadnuto-odgovoreno, napadnuto-odgovoreno itd. Mislim da to nije u najmanju ruku korektno prema Vama kao NGŠ.”¹¹⁴³ Ojdanić je olako odbacio ovaj komentar, rekavši sledeće: “Imate li predlog za rešenje? Ako nemate, idemo dalje”.¹¹⁴⁴ Kasnije tokom te sednice, Ojdanić se vratio na to pitanje i obavestio prisutne da će o tome razgovarati s komandantom 3. armije, što je tada bio Pavković.¹¹⁴⁵ On je zadužio Sektor za operativno-štabne poslove da sastavi naređenje u vezi s angažovanjem “naših starešina Prištinskog korpusa i komande armije” i izjavio da je to neophodno kako bi se sprečilo “svako drugo divljanje van znanja komandanta armije i komandanta korpusa” i obezbedilo da im “saveset bude čista da su radili otprilike tako da do toga ne bi došlo”.¹¹⁴⁶

516. Kad mu je postavljeno pitanje o tim izjavama iz zapisnika sa sednice, Dimitrijević je objasnio da je bio zabrinut zbog toga što su na Zapadu šireni navodi o zverstvima na Kosovu, dok se u izveštajima potčinjenih jedinica VJ naprosto svaki put navodilo da su deystvovala u znak

¹¹⁴⁰ Dok. pr. br. P933 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 4. mart 1999. godine), str. 15.

¹¹⁴¹ Dok. pr. br. P933 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 4. mart 1999. godine), str. 9, 15; Aleksandar Dimitrijević, T. 26627, T. 26653 (8. jul 2008. godine).

¹¹⁴² Dok. pr. br. P938 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 18. mart 1999. godine), str. 21; Aleksandar Dimitrijević, T. 26654 (8. jul 2008. godine).

¹¹⁴³ Dok. pr. br. P938 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 18. mart 1999. godine), str. 21.

¹¹⁴⁴ Dok. pr. br. P938 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 18. mart 1999. godine), str. 22.

¹¹⁴⁵ Dok. pr. br. P938 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 18. mart 1999. godine), str. 25.

¹¹⁴⁶ Dok. pr. br. P938 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 18. mart 1999. godine), str. 25; dok. pr. br. 3D1073 (Zadaci sa sednice Kolegijuma, 18. mart 1999. godine).

odgovora na provokacije OVK.¹¹⁴⁷ On je izjavio da su on i članovi Generalštaba bili svesni da su navodi iznošeni na Zapadu usredsređeni na te operacije “čišćenja” i da je bio zabrinut zbog toga što se takve operacije uopšte ne pominju u borbenim izveštajima. On je upozorio Ojdanića da će biti “vrlo ružno ako on to ne zna”, misleći na takve operacije.¹¹⁴⁸ Dimitrijević je posvedočio da je tokom poslednjih meseci svoje službe u VJ, pre nego što ga je Milošević 23. marta 1999. godine razrešio dužnosti, smatrao da taj problem vezan za izveštavanje od strane 3. armije i dalje postoji.¹¹⁴⁹ Kad mu je postavljeno pitanje o istim tim navodima, Milorad Obradović je izjavio da Dimitrijevićeve stavovi nisu nikakva novost i da je Generalštab/Štab Vrhovne komande morao da se oslanja na informacije koje su mu slale podređene komande.¹¹⁵⁰

517. Dimitrijević je takođe prethodno izneo pitanje pravnih problema, na primer, u vezi s praksom da VJ MUP-u pozajmljuje opremu, uključujući helikoptere.¹¹⁵¹ Na sednici Kolegijuma od 24. decembra 1998. godine Ojdanić je potvrdio da mu je vrhovni komandat savezničkih snaga Wesley Clark izneo to pitanje i da je on sam, Ojdanić, izbegavao da mu odgovori na pitanje.¹¹⁵² Na toj sednici Ojdanić je izjavio da se treba pridržavati postojećih međunarodnih rezolucija i sporazuma, osim ako ne postoji potreba da se oni prekrše, u kom slučaju najviši vojni i politički organi u državi treba da donesu odgovarajuću odluku.¹¹⁵³

518. U nastojanju da se ublaži sukob između VJ i MUP, s jedne strane, i OVK, s druge strane, Oktobarskim sporazumima je bilo zabranjeno da VJ na Kosovo dovodi dodatne jedinice. Bez obzira na to, početkom 1999. godine VJ je na Kosovo doveo izvestan broj jedinica kao pojačanje svojih snaga. Među njima su bile 37. pešadijska brigada,¹¹⁵⁴ 72. specijalna brigada,¹¹⁵⁵ 211. oklopna

---

¹¹⁴⁷ Aleksandar Dimitrijević, T. 26656 (8. jul 2008. godine).

¹¹⁴⁸ Aleksandar Dimitrijević, T. 26657 (8. jul 2008. godine).

¹¹⁴⁹ Aleksandar Dimitrijević, T. 26654 (8. jul 2008. godine).

¹¹⁵⁰ Milorad Obradović, T. 15107–15108 (6. septembar 2007. godine); V. takođe Đorđe Ćurčin, T. 16948 (5. oktobar 2007. godine).

¹¹⁵¹ Dok. pr. br. 3D557 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 3. decembar 1998. godine), str. 19–20.

¹¹⁵² Dok. pr. br. P924 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 24. decembar 1998. godine), str. 26.

¹¹⁵³ Dok. pr. br. P924 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 24. decembar 1998. godine), str. 28.

¹¹⁵⁴ Ovo se odigralo 10. marta, dok. pr. br. P1615 (Ratni dnevnik 3. armije), str. 22; dok. pr. br. P2039 (Operativni izveštaj 37. mtbr upućen PrK, 20. mart 1999. godine); dok. pr. br. P941 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 25. februar 1999. godine), str. 24.

¹¹⁵⁵ Dok. pr. br. P941 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 25. februar 1999. godine), str. 24; dok. pr. br. P1947 (Pavkovićev Zahtev za prepotčinjavanje, 2. februar 1999. godine); dok. pr. br. P1948 (Naređenje Generalštaba VJ za prepotčinjavanje, 19. februar 1999. godine).

brigada,¹¹⁵⁶ 252. oklopna brigada¹¹⁵⁷ i prepotčinjavanje 21. niškog korpusa 3. brigadi Prištinskog korpusa.¹¹⁵⁸ Što se tiče 72. specijalne brigade, uprkos Ojdanićevom uputstvu da ostane na Kosovu u pograničnom pojasu kod Albanije, Pavković je tu jedinicu prebacio u unutrašnjost Kosova pre 25. februara 1999. godine.¹¹⁵⁹ Ojdanić je obavestio Generalštab da je Pavković prebacio tu jedinicu u unutrašnjost Kosova uprkos tome što se on s tim nije složio.¹¹⁶⁰ Ojdanić je prisutnima rekao da će o tome razgovarati s Pavkovićem.¹¹⁶¹ Međutim, Ojdanić nije tražio da se protiv Pavkovića pokrene disciplinski postupak.¹¹⁶²

519. Nakon toga, na sastanku Generalštaba od 11. marta, Ojdanić je ukazao na to da dovođenje novih jedinica predstavlja kršenje Oktobarskih sporazuma i rekao prisutnima da im je “sasvim poznato zašto [su to] morali prekršiti”, naime zbog povećanog broja snaga NATO na granici i pretnje OVK. Ojdanić je prepričao svoj razgovor s Clarkom, tokom kojeg je priznao da pojačanje predstavlja kršenje sporazuma, a na Clarkovo pitanje zašto na granici s Albanijom ima 25.000 vojnika, nije osporio taj broj, već mu je rekao da je to nužan odgovor na gomilanje snaga NATO i akcije OVK.¹¹⁶³

520. Broj snaga VJ na Kosovu povećavao se i zbog toga što je odlagan odlazak nekih jedinica. Na sednici Kolegijuma od 27. novembra 1998. godine Ojdanić je izjavio da verifikatore treba obavestiti o smeni jedinica.¹¹⁶⁴ Međutim, trajanje smene za vojnike produženo je 15. marta 1999. godine, po donošenju odluke predsednika SRJ, i usled nje je između 2.500 i 2.800 vojnika ostalo u

---

¹¹⁵⁶ Dok. pr. br. 5D261 (Naređenje Generalštaba VJ, 13. mart 1999. godine); dok. pr. br. P941 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 25. februar 1999. godine), str. 24.

¹¹⁵⁷ Dok. pr. br. 5D261 (Naređenje Generalštaba VJ, 13. mart 1999. godine), str. 2; dok. pr. br. P941 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 25. februar 1999. godine), str. 24.

¹¹⁵⁸ Dok. pr. br. 3D680 (Naređenje Generalštaba o prepotčinjavanju 37. mtbr/2. armije, 6. mart 1999. godine).

¹¹⁵⁹ Dok. pr. br. P941 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 25. februar 1999. godine), str. 16, 24; Aleksandar Dimitrijević, T. 26708 (9. jul 2008. godine); dok. pr. br. P1948 (Naređenje Generalštaba VJ za prepotčinjavanje, 19. februar 1999. godine); Ljubiša Stojimirović, dok. pr. br. 4D506 (Izjava svedoka od 2. oktobra 2007. godine), par. 54, 65, T. 17656–17657 (26. oktobar 2007. godine).

¹¹⁶⁰ Dok. pr. br. P941 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 25. februar 1999. godine), str. 24; Aleksandar Dimitrijević, T. 26648–26649 (8. jul 2008. godine).

¹¹⁶¹ Dok. pr. br. P941 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 25. februar 1999. godine), str. 16, 24.

¹¹⁶² Radovan Radinović, T. 17323–17325 (19. oktobar 2007. godine).

¹¹⁶³ Dok. pr. br. P935 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 11. mart 1999. godine), str. 21; V. takođe Đorđe Ćurčin, T. 17009–17013 (5. oktobar 2007. godine).

¹¹⁶⁴ Dok. pr. br. P925 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 27. novembar 1998. godine), str. 8–9, 16. V. takođe Milorad Obradović, T. 14973 (5. septembar 2007. godine).

sastavu Prištinskog korpusa do početka vazdušne kampanje NATO i posle njega.¹¹⁶⁵ Ojdanić je izdao naređenje za primenu ove mere, izjavivši da je to odbrambena mera koja je neophodna zbog “povećanog spoljnog pritiska na našu zemlju i nagomilavanja stranih trupa na našim granicama”.¹¹⁶⁶ Dužim zadržavanjem već prisutnih mobilisanih vojnika i istovremenim dovođenjem njihove zamene zapravo je povećavan broj pripadnika VJ na Kosovu.¹¹⁶⁷

521. Na osnovu gorenavedenog, Veće konstatuje da je Ojdanić bio svestan tih kršenja Oktobarskih sporazuma i odobravao ih. Ojdanićevi postupci u vezi s povećanjem broja pripadnika VJ na Kosovu i to što im je dozvolio da izvode vežbe koje su predstavljale provokacije, bez konsultacija s predstavnicima VMK, pokazuje da je on bio spreman da se ogluši o obaveze predviđene međunarodnim sporazumima koji su tada bili na snazi kako bi mogao da upotrebi snage VJ na Kosovu. Međutim, činjenica da je on želeo da zadrži dodatne jedinice VJ na granici s Albanijom i da ga Pavković nije valjano obavestio o tadašnjim provokativnim vežbama VJ na Kosovu ukazuje na to da je Ojdanić kršio Oktobarske sporazume iz straha od stvarne pretnje NATO i OVK, a ne iz želje da pripremi široko rasprostranjenu kampanju prisilnog raseljavanja unutar Kosova.

e. Smenjivanje visokih starešina VJ

522. Tužilaštvo tvrdi da je Ojdanić, kad je postavljen za načelnika Generalštaba, radi ostvarenja ciljeva udruženog zločinačkog poduhvata, potpomogao pri smenjivanju starešina VJ koje su se protivile upotrebi VJ na Kosovu.¹¹⁶⁸ Ojdanićeva odbrana se ne bavi ovim argumentom direktno, već uopšteno tvrdi da nijedan od Ojdanićevih postupaka tokom relevantnog perioda nije imao nikakav drugi cilj osim vojnog i tvrdi da su postavljenja koja je izvršio bila opravdana kvalifikacijama imanovanih lica i okolnostima koje su prevladavale u VJ.¹¹⁶⁹

523. Zapisnici sa sastanaka VSO pokazuju da je Ojdanić, nakon što je postavljen u novembru 1998. godine, bezrezervno podržao odluku VSO da se smeni komandant 3. armije Dušan

¹¹⁶⁵ Vladimir Lazarević, T. 17877–17878 (7. novembar 2007. godine); dok. pr. br. 3D750 (Naređenje Generalštaba VJ, 15. mart 1999. godine).

¹¹⁶⁶ Dok. pr. br. 3D750 (Naređenje Generalštaba VJ, 15. mart 1999. godine).

¹¹⁶⁷ Karol John Drewienkiewicz, dok. pr. br. P2508 (Izjava svedoka iz juna 2000. godine), par. 66. Međutim, v. Dušan Lončar, T. 7645 (1. decembar 2006. godine).

¹¹⁶⁸ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 80.

¹¹⁶⁹ Ojdanićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 148.

Samardžić i na njegovo mesto postavi Pavković.¹¹⁷⁰ Pismeni predlog za postavljenje Pavkovića na mesto komandanta 3. armije i Lazarevića na mesto komandanta Prištinskog korpusa Ojdanić je podneo Vrhovnom savetu odbrane na sastanku od 25. decembra 1998. godine.¹¹⁷¹ Tome je prethodio niz nesuglasica između Samardžića i Pavkovića u vezi s upotrebom VJ na Kosovu, o čemu je bilo reči gore u tekstu.¹¹⁷² Pre nego što je predložio Pavkovićevo postavljenje, Ojdanić je od Pavkovićeovog sopstvenog ljudstva primio pritužbe na njegovo ponašanje. Na sednici Kolegijuma VJ od 10. decembra 1998. godine, Dimitrijević se požalio da je “ovoliki broj vanrednih događaja i mnogo toga što se dešava u Prištinskom korpusu upravo posledica [...] otuđenja komandanta korpusa i komande uz njega od VJ”.¹¹⁷³ On je posvedočio da su ti “vanredni događaji” podrazumevali dezerterstvo, ranjavanje i samoubistva, a ne nešto što je učinio Pavković, ali je dodao da je tim događajima doprinelo Pavkovićevo odsustvo s komandnog mesta, prouzrokovano njegovim dugotrajnim boravcima u Beogradu.¹¹⁷⁴ Ojdanić je takođe dobio direktne pritužbe od predstavnika međunarodne zajednice, na primer, od Johna Croslanda, koji ga je upozorio da Prištinski korpus, pod Pavkovićeovom komandom primenjuje prekomernu i neselektivnu silu na Kosovu 1998. godine.¹¹⁷⁵

524. Uprkos tome, na sednici VSO od 25. decembra 1998. godine, nakon što je Milošević istakao da je Pavković “izvanredno” obavljao svoju dužnost komandanta Prištinskog korpusa, kao i svoje prethodne dužnosti, Ojdanić je ponudio detaljnija zapažanja o Pavkoviću i pritom veličao njegovu službu u VJ i podržao njegovo postavljenje za komandanta 3. armije.¹¹⁷⁶ Uprkos bojznima koje je predsednik Crne Gore Milo Đukanović izneo o tome da Prištinski korpus ne postupa uvek u skladu

---

¹¹⁷⁰ Dok. pr. br. P1000 (Zapisnik sa 8. sednice VSO, 25. decembar 1998. godine), str. 5–9; dok. pr. br. 1D761 (Stenografske beleške s 8. sednice VSO, 25. decembar 1998. godine), str. 13–21.

¹¹⁷¹ Dok. pr. br. P1000 (Zapisnik sa 8. sednice VSO, 25. decembar 1998. godine), str. 5–7; dok. pr. br. 4D35 (Ukaz predsednika SRJ o postavljanju Nebojše Pavkovića, 28. decembar 1998. godine); dok. pr. br. P800 (Izveštaj o prijemu dužnosti komandanta 3. armije za Nebojšu Pavkovića, 13. januar 1999. godine); dok. pr. br. P802 (Izveštaj o prijemu – predaji dužnosti komandanta 3. armije za Dušana Samardžića, 13. januar 1999. godine); dok. pr. br. P801 (Izveštaj o prijemu – predaji dužnosti komandanta PrK za Vladimira Lazarevića, 9. januar 1999. godine).

¹¹⁷² V., na primer, dok. pr. br. P1011 (Ivan Marković, ur., *Primena pravila međunarodnog prava oružanih sukoba* (2001. godina)), str. 57; dok. pr. br. P1439 (Odgovor Komande PrK Komandi 3. armije, 5. oktobar 1998. godine).

¹¹⁷³ Dok. pr. br. 3D484 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 10. decembar 1998. godine), str. 14.

¹¹⁷⁴ Aleksandar Dimitrijević, T. 26624–26628 (8. jul 2008. godine).

¹¹⁷⁵ Dok. pr. br. P2554 (Poverljivi izveštaj o situaciji vojnog predstavnika Ujedinjenog Kraljevstva, 28. avgust 1998. godine), str. 1; John Crosland, T. 9750–9751, 9787–9790 (7. februar 2007. godine).

¹¹⁷⁶ Dok. pr. br. P1000 (Zapisnik sa 8. sednice VSO, 25. decembar 1998. godine), str. 5, 9–10; dok. pr. br. 1D761 (Stenografske beleške s 8. sednice VSO, 25. decembar 1998. godine), str. 24–25.

s ustavnom ulogom VJ i odlukama VSO, Milošević je postavio Pavkovića za komandanta 3. armije.¹¹⁷⁷

525. Dana 25. marta 1999. godine Ojdanić je raspravljao o tome da se na mesto načelnika Uprave bezbednosti, umesto Aleksandra Dimitrijevića, postavi Geza Farkaš.¹¹⁷⁸ Ojdanić je rekao da je to pitanje u nadležnosti predsednika SRJ.¹¹⁷⁹ To se događalo nedelju dana posle sednice Kolegijuma na kojoj je Dimitrijević izrazio svoje sumnje u pogledu toga da snage VJ na terenu namerno pogrešno prikazuju i prikrivaju informacije.¹¹⁸⁰ Dimitrijević je takođe prethodno prigovarao tome što VJ MUP-u pozajmljuje opremu, uključujući helikoptere.¹¹⁸¹ On je posvedočio da mu je Milošević rekao da je penzionisan jer je već dugo u službi i potreban mu je odmor, ali da je to bila samo prazna priča, pošto su Pavković i ljudi iz MUP vršili pritisak na Miloševića da se on smeni jer je izrazio nezadovoljstvo zbog korišćenja jedinica VJ i MUP na Kosovu. On je dodao da su ti ljudi želeli da na tom položaju bude neko ko će biti “kooperativniji”.¹¹⁸²

526. U aprilu 1999. godine general Grahovac je razrešen dužnosti pomoćnika načelnika Generalštaba za Ratno vazduhoplovstvo i Protivvazdušnu odbranu, nakon što je krajem 1998. godine davao izjave protiv upotrebe VJ na Kosovu.¹¹⁸³ Krajem 1998. i početkom 1999. godine Grahovac je izrazio zabrinutost zbog upotrebe VJ na Kosovu i naročito istakao da je VJ nabavio helikoptere i time prekršio embargo o nabavci oružja iz stranih izvora koji je određen Rezolucijom br. 1160 Saveta bezbednosti UN od marta 1998. godine.¹¹⁸⁴ Na pitanje u vezi s tim, načelnik Personalne uprave Generalštaba Branko Fezer uporno je tvrdio da se nije radilo o razrešenju

---

¹¹⁷⁷ Dok. pr. br. 4D35 (Ukaz predsednika SRJ o postavljanju Nebojše Pavkovića, 28. decembar 1998. godine).

¹¹⁷⁸ Dok. pr. br. P932 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 4. februar 1999. godine), str. 7, 11–12; P799 (Izveštaj o prijemu dužnosti načelnika Uprave bezbednosti za Gezu Farkaša, 25. mart 1999. godine); dok. pr. br. P803 (Izveštaj o predaji dužnosti načelnika Uprave bezbednosti za Aleksandra Dimitrijevića, 25. mart 1999. godine). Dimitrijević je posvedočio da je smenjen 23. marta 1999. godine, T. 26580 (8. jul 2008. godine).

¹¹⁷⁹ Dok. pr. br. P932 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 4. februar 1999. godine), str. 7, 11–12.

¹¹⁸⁰ Dok. pr. br. P938 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 18. mart 1999. godine), str. 21–22.

¹¹⁸¹ Dok. pr. br. 3D557 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 3. decembar 1998. godine), str. 19–20.

¹¹⁸² Aleksandar Dimitrijević, T. 26675 (9. jul 2008. godine).

¹¹⁸³ Dok. pr. br. P1739 (Pregled rukovodećih starešina Generalštaba VJ); Branko Krga, T. 16914 (4. oktobar 2007. godine); dok. pr. br. P797 (Zapisnik o primopredaji dužnosti za Veličkovića i Grahovca, 16. april 1999. godine).

¹¹⁸⁴ Dok. pr. br. 3D557 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 3. decembar 1998. godine), str. 19–20; dok. pr. br. P455 (Rezolucija br. 1160 Saveta bezbednosti UN, 31. mart 1998. godine).

dužnosti. Fezer je tvrdio da Grahovac govori da je uklonjen zato što se nije slagao s Miloševićevim metodama samo zato što “nije bio zadovoljan svojim statusom”.¹¹⁸⁵

527. U aprilu 1999. godine Milorad Obradović je, u skladu s Miloševićevom odlukom, postavljen za komandanta 2. armije, a Jagoš Stevanović za njegovog načelnika štaba.¹¹⁸⁶ Tužilaštvo je reklo Fezeru da je to jedan od slučajeva postavljenja ljudi lojalnih Miloševiću “na položaj kontrole za vreme rata”.¹¹⁸⁷ Međutim, Fezer je negirao svaku opravdanost takvog rezonovanja.¹¹⁸⁸ Prethodnom komandantu 2. armije Martinoviću dana je uloga “savetnika” u Saveznom ministarstvu odbrane, što je prikazano kao “degradacija”.¹¹⁸⁹ Ojdanić je znao za to postavljenje i prilikom referisanja 3. aprila 1999. godine rekao je Štabu Vrhovne komande da ne bi trebalo ništa pričati o toj smeni.¹¹⁹⁰ Fezer je potvrdio da je uloga savetnika manje prestižna od uloge generala s komandnim zaduženjima, što je stav koji je izneo i Aleksandar Vasiljević.¹¹⁹¹

528. Iako Ojdanić nije mogao da donosi konačne odluke o postavljenjima i razrešenjima dužnosti pripadnika VJ kad se radilo o činu generala, kao ni u vezi s položajima za koje je bio potreban čin generala, on je bio ovlašćen da iznosi takve predloge kako bi ih VSO razmotrio, odnosno kako bi predsednik SRJ o njima doneo odluku. Što se tiče postavljenja Pavkovića za komandanta 3. armije, Ojdanić je bio obavješten o Đukanovićevim bojaznima u vezi s navodnom zloupotrebom VJ na Kosovu. Bez obzira na to, Ojdanić je aktivno podržavao njegovo postavljenje. Iako u vezi s Lazarevićem i Obradovićem nije bilo sličnih prigovora pre njihovog postavljenja, može se reći da je njihovo unapređenje bilo u skladu s pristupom nagrađivanja onih koji nisu izražavali zabrinutost u vezi s legalnošću upotrebe VJ na Kosovu. U skladu s tim, razrešenje dužnosti Dimitrijevića i Grahovca temeljilo se na istoj takvoj nenaklonosti prema onima koji su dovodili u pitanje legalnost aktivnosti VJ na Kosovu, mada se čini da je to smenjivanje naredio Milošević i nema dokaza o tome da ih je inicirao Ojdanić. Shodno tome, ustanovljeno je da je Ojdanić podržavao postavljenje na visoke položaje pripadnika koji su ili podržavali aktivnosti VJ na Kosovu ili nisu prigovarali

---

¹¹⁸⁵ Branko Fezer, T. 16508–16509 (27. septembar 2007. godine).

¹¹⁸⁶ Dok. pr. br. P1352 (Saopštenje Ministarstva informisanja Crne Gore, 2. april 1999. godine).

¹¹⁸⁷ Branko Fezer, T. 16495 (27. septembar 2007. godine).

¹¹⁸⁸ Branko Fezer, T. 16511 (27. septembar 2007. godine).

¹¹⁸⁹ Dok. pr. br. P1352 (Saopštenje Ministarstva informisanja Crne Gore, 2. april 1999. godine).

¹¹⁹⁰ Dok. pr. br. 3D721 (Referisanje načelniku Štaba Vrhovne komande, 3. april 1999. godine), str. 5; Branko Fezer, T. 16510 (27. septembar 2007. godine).

¹¹⁹¹ Branko Fezer, T. 16501–16502 (27. septembar 2007. godine); Aleksandar Vasiljević, T. 8928 (23. januar 2007. godine).

takvom angažovanju, što je najupečatljivije u Pavkovićevom slučaju, kao i da je bio svestan smenjivanja visokih starešina VJ koji su se protivili upotrebi VJ na Kosovu.

f. Vojna naređenja o upotrebi VJ

529. Tužilaštvo tvrdi da je Ojdanić Generalštab VJ upotrebljavao za planiranje, upravljanje i koordiniranje operacija, aktivnosti i angažovanja snaga VJ na Kosovu, kako bi, primenom kažnjivih sredstava, koja su se sastojala od široko rasprostranjene ili sistematske kampanje terora i nasilja usmerene protiv albanskog stanovništva na Kosovu, bio ostvaren udruženi zločinački poduhvat.¹¹⁹²

Ojdanićeva odbrana tvrdi da nema ni neposrednih ni posrednih dokaza da je Štab Vrhovne komande naređivao snagama da proteruju kosovske Albance preko granice ili da menjaju etničku ravnotežu na Kosovu, ili da ih je ohrabrivao da to čine, kao i da su sva uputstva i naređenja koja je izdao Ojdanić bila usmerena na pretnje koje su dolazile od OVK i NATO.¹¹⁹³

530. Kao što je bilo reči gore u tekstu, Ojdanić se tokom vazdušne kampanje NATO svakodnevno sastajao s Miloševićem i s njim razgovarao o borbenim izveštajima i predlozima sastavljenim prethodne večeri.¹¹⁹⁴ U to vreme, njih dvojica su imali kancelarije u istoj zgradi u Beogradu.¹¹⁹⁵ Na tim sastancima Milošević je Ojdaniću davao opšta uputstva o upotrebi VJ na Kosovu, pa bi Ojdanić potom, uz pomoć Generalštaba/Štaba Vrhovne komande, sastavljao naređenja o upotrebi VJ.¹¹⁹⁶

531. Neposredno pre i tokom prvih dana vazdušne kampanje NATO, Ojdanić je izdao izvestan broj naređenja o mobilizaciji snaga VJ, kojima je utvrđen osnov za njihovo korišćenje na Kosovu. Dana 16. januara 1999. godine Ojdanić je doneo plan za odbranu zemlje u slučaju napada spolja, poznat kao direktiva "Grom 3".¹¹⁹⁷ To naređenje je predstavljalo osnov za operacije VJ kako protiv pretnje NATO tako i protiv OVK unutar Kosova. U toj direktivi su navedene neprijateljske snage, kao što su OVK na Kosovu, OVK u Albaniji i snage NATO u regionu. U prvoj fazi operacije trebalo je preduzeti mere za sprečavanje ulaska NATO na Kosovo i, u sadejstvu s MUP, "blokirati"

¹¹⁹² Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 302.

¹¹⁹³ Ojdanićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 195.

¹¹⁹⁴ Đorđe Ćurčin, T. 16979 (5. oktobar 2007. godine); Branko Gajić, T. 15417 (11. septembar 2007. godine); Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 26. oktobra 2006. godine), par. 15; Radovan Radinović, T. 17253 (18. oktobar 2007. godine).

¹¹⁹⁵ Aleksandar Dimitrijević, T. 26717 (9. jul 2008. godine).

¹¹⁹⁶ Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 15; Radovan Radinović, T. 17248 (18. oktobar 2007. godine); Radovan Radinović, T. 17238–17239 (18. oktobar 2007. godine); Miodrag Simić, dok. pr. br. 3D1089 (Izjava svedoka od 15. avgusta 2007. godine), par. 29.

OVK na Kosovu. Cilj druge faze bio je “razbiti [...] i uništiti” snage NATO i OVK u sadejstvu s MUP.¹¹⁹⁸ Dana 10. marta Ojdanić je naredio Prištinskom korpusu i 2. armiji da u sadejstvu zatvore saobraćajnice kako bi sprečili kretanje snaga OVK.¹¹⁹⁹ Lazarević je posvedočio da je to naređenje predstavljalo “konkretizaciju” direktive “Grom 3” i da je u njemu traženo da 2. i 3. armija u sadejstvu zatvore pravce između Kosova i Crne Gore na području Rugovske klisure.¹²⁰⁰ Osim naređenja da se razne jedinice prepotčine jedinicama VJ na Kosovu, o čemu je bilo reči gore u tekstu, Ojdanić je takođe mobilisao vojno-teritorijalne odrede u Prištini,¹²⁰¹ Kosovskoj Mitrovici, Peći i Prizrenu.¹²⁰²

532. Na osnovu Ojdanićeve direktive “Grom 3”, jedinice VJ su angažovane u operacijama na Kosovu zajedno s MUP. Dana 28. marta 1999. godine, jedinicama Prištinskog korpusa je naređeno da podrže MUP u operacijama uništavanja OVK na području Mališeva.¹²⁰³ Dana 30. marta, Komanda 3. armije je poslala telegram Štabu Vrhovne komande, adresiran na Ojdanića lično, u kojem je navela da je izvela operacije na području Mališeva, Orahovca, Suve Reke, sela Dulje i sela Guncat.¹²⁰⁴ Neke od tih lokacija su navedene u Optužnici kao mesta kriminalnih radnji, u vezi s kojima su Veću predloženi dokazi o činjenju krivičnih dela 25. marta 1999. godine i nekoliko dana posle.¹²⁰⁵ U vezi s tim naređenjima, Ojdanićeva odbrana se pozvala na svedočenje Radojka Stefanovića o tome da su područja Malog Kosova, Drenice i Mališeva bila osetljiva i da se na njima očekivalo moguće iskrcavanje multinacionalnih snaga NATO.¹²⁰⁶

---

¹¹⁹⁷ Dok. pr. br. 3D690 (Direktiva Generalštaba VJ za upotrebu VJ, “Grom 3”, 16. januar 1999. godine).

¹¹⁹⁸ 3D690 (Direktiva Generalštaba VJ za upotrebu VJ, “Grom 3”, 16. januar 1999. godine); Vladimir Lazarević, T. 17894 (8. novembar 2007. godine).

¹¹⁹⁹ Dok. pr. br. 3D696 (Naređenje Generalštaba VJ, 10. mart 1999. godine).

¹²⁰⁰ Vladimir Lazarević, T. 17895–17896 (8. novembar 2007. godine).

¹²⁰¹ Dok. pr. br. 5D261 (Naređenje Generalštaba VJ, 13. mart 1999. godine).

¹²⁰² Dok. pr. br. P1925 (Naređenje Generalštaba VJ, 23. mart 1999. godine); V. takođe dok. pr. br. P1924 (Pavkovićev zahtev za mobilizaciju, 23. mart 1999. godine).

¹²⁰³ Dok. pr. br. P1969 (Zapovest Zajedničke komande, 28. mart 1999. godine). V. takođe dok. pr. br. P2000 (Zapovest 549. motorizovane brigade, 29. mart 1999. godine); dok. pr. br. P2035 (Redovni borbeni izveštaj Komande 125. mtbr, 30. mart 1999. godine); dok. pr. br. P2802 (Ratni dnevnik Oklopnog bataljona 125. mtbr); dok. pr. br. P2047 (Komanda 37. mtbr, Redovni borbeni izveštaj Komandi PrK, 29. mart 1999. godine).

¹²⁰⁴ Dok. pr. br. P1446 (Dokument 3. armije upućen Štabu Vrhovne komande, 30. mart 1999. godine). V. takođe dok. pr. br. 4D307 (Borbeni izveštaj 3. armije koji je Pavković uputio Generalštabu/Štabu Vrhovne komande, 30. mart 1999. godine).

¹²⁰⁵ Optužnica, par. 72 i 75.

¹²⁰⁶ Radojko Stefanović, T. 21817 (7. februar 2008. godine).

533. Dana 9. aprila 1999. godine, Ojdanić je komandama strategijskih grupacija VJ uputio opštu direktivu za mobilizaciju, pripremu za borbena dejstva, obezbeđenje granice i uništavanje OVK. Konkretno, 3. armija je dobila zadatak da, između ostalog, “razbi[je] i uništi[...]” OVK i da organizuje prihvat “izbeglica” na granici, što je uključivalo uputstvo da “pruž[i] pomoć organima vlasti u njihovom daljem zbrinjavanju”.¹²⁰⁷

534. Dana 17. aprila 1999. godine, Ojdanić je Komandi 3. armije poslao dokument s izvesnim brojem “sugestija”, vezanih za Naređenje Zajedničke komande od 15. aprila, kojim je Prištinskom korpusu, zajedno s “naoružanim nešiptarskim stanovništvom”, naređeno da podrži MUP u razbijanju i uništenju “ŠTS” u rejonu Rugovske klisure.¹²⁰⁸ Ojdanić je sugerisao da se cilj uništenja OVK teško može postići s rasporedom jedinica 3. armije u blokadi, da se zadaci odlože i da se uspostavi sadejstvo s 2. armijom.¹²⁰⁹

535. Iako ne postoji pismeno naređenje za operaciju u dolini Reka krajem aprila 1999. godine, pripadnici VJ su govorili da je naređenje za prisilno raseljavanje iz sela u toj dolini stiglo s višeg nivoa komandnog lanca VJ.¹²¹⁰ To odgovara činjenici da je operacija bila velika i da je uključivala jedan broj jedinica VJ u sadejstvu s MUP, kao i činjenici da je o njoj izveštavan Štab Vrhovne komande.¹²¹¹ Međutim, Veće napominje da nema konkretnih dokaza koji precizno ukazuju s kojeg nivoa VJ je stiglo naređenje za tu operaciju, kao i da nema konkretnih dokaza koji pokazuju da je Ojdanić naredio zločine koji su počinjeni tokom nje.

536. Ojdanić je nastavio da izdaje naređenja VJ za pružanje podrške snagama MUP na Kosovu. Dana 12. maja on je naredio da se MUP-u stavi na raspolaganje znatna količina naoružanja, uključujući puške, municiju i teške protivavionske topove, pod uslovom da to odobri Savezno ministarstvo odbrane.¹²¹² Dana 14. maja 1999. godine, on je izdao naređenje da se jedinice vojne policije koriste samo za osnovne zadatke vojne policije, uključujući, između ostalog, pretrese,

¹²⁰⁷ Dok. pr. br. P1481 (Štab Vrhovne komande, Direktiva za angažovanje VJ u odbrani od agresije NATO, 9. april 1999. godine); V. takođe Branko Krga, T. 16803, T. 16814 (3. oktobar 2007. godine), T. 16840 (4. oktobar 2007. godine); dok. pr. br. P1483 (Dopuna direktive DT broj 21-1 od 9. aprila 1999. godine, 12. april 1999. godine).

¹²⁰⁸ Dok. pr. br. P1487 (Sugestije Štaba Vrhovne komande upućene 3. armiji, 17. april 1999. godine), str. 1 (gde se upućuje na dok. pr. br. P1878 (Zapovest Zajedničke komande, 15. april 1999. godine).

¹²⁰⁹ Dok. pr. br. P1487 (Sugestije Štaba Vrhovne komande upućene 3. armiji, 17. april 1999. godine), str. 1–2.

¹²¹⁰ Svedok K90, dok. pr. br. P2652 (Izjava svedoka od 8. decembra 2002. godine), par. 40, 41; svedok K73, T. 3382–3383 (14. septembar 2006. godine) (zatvorena sednica).

¹²¹¹ Dok. pr. br. 6D1468 (Borbeni izveštaj PrK upućen 3. armiji, 30. april 1999. godine), str. 1.

¹²¹² Dok. pr. br. 3D744 (Odobrenje Štaba Vrhovne komande, 12. maj 1999. godine). V. takođe Vladimir Lazarević, T. 18817 (22. novembar 2007. godine); Vidoje Pantelić, dok. pr. br. 3D1113 (Izjava svedoka od 16. septembra 2007. godine).

hapšenja i suzbijanje kriminaliteta, a da se u borbenim dejstvima koriste za zadatke kao što su “čišćenje” terena, kontrola teritorije organizacijom kontrolnih punktova i krstarećih patrola i angažovanje u ofanzivnim i defanzivnim dejstvima protiv OVK.¹²¹³

537. Dana 25. maja 1999. godine, snage VJ i MUP napale su Dubravu, opština Kačanik.¹²¹⁴ Radilo se o organizovanoj operaciji, o kojoj su podnošeni izveštaji duž komandnog lanca VJ.¹²¹⁵ Dan pre i dan posle operacije u Dubravi Ojdanić je bio obavešten o tome da je VJ uključen u nju.¹²¹⁶ Posle te operacije, 29. maja 1999. godine, Ojdanić je izdao opšte naređenje za pripremu za moguću kopnenu invaziju NATO. U tom naređenju on je naredio Prištinskom korpusu da pruži artiljerijsku podršku jedinicama MUP koje su se borile protiv OVK van zone odgovornosti Prištinskog korpusa.¹²¹⁷

538. Neposredno pre i tokom vazdušne kampanje NATO Ojdanić je VJ izdavao naređenja za izvođenje operacija širom Kosova, što je uključivalo davanje podrške MUP. Pored toga, u periodu neposredno pre kampanje pa do kraja marta 1999. godine, kada je, kako je konstatovano, počinjena većina zločina obuhvaćenih Optužnicom, Ojdanić je mobilisao dodatne jedinice vojno-teritorijalnih odreda u Prištini, Kosovskoj Mitrovici, Peći i Prizrenu. Shodno tome, Ojdanić je bio svestan činjenice da su tokom vazdušne kampanje NATO jedinice VJ koje su bile pod njegovom kontrolom bile aktivne u tim i drugim opštinama širom Kosova.

5. Ojdanićevo znanje o zločinima koje su na Kosovu počinili VJ i MUP i njegova reakcija na njih

539. Tužilaštvo tvrdi da je Ojdanić bio obavešten o kažnjivom ponašanju snaga na Kosovu koje su bile pod njegovom kontrolom i da je propustio da preduzme neophodne mere i pristupi rešavanju problema tog kažnjivog ponašanja.¹²¹⁸ Tužilaštvo tvrdi da protiv pripadnika VJ na vojnim sudovima jeste često i redovno vođena istraga zbog disciplinskih pitanja, kao što su dezerterstvo i

¹²¹³ Dok. pr. br. P1493 (Instrukcija Generalštaba VJ o upotrebi jedinica vojne policije u borbi, 14. maj 1999. godine), str. 2.

¹²¹⁴ Fadil Vishi, T. 3555–3557 (19. septembar 2006. godine); dok. pr. br. P2284 (Izjava svedoka od 18. oktobra 1999. godine), str. 3–4; dok. pr. br. P2285, *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54, T. 4461 (7. maj 2002. godine).

¹²¹⁵ Krsman Jelić, T. 19015–19016 (26. novembar 2007. godine); dok. pr. br. 5D666 (Naređenje 243. mehanizovane brigade, 4. maj 1999. godine).

¹²¹⁶ Dok. pr. br. 4D309 (Izveštaj 3. armije upućen Generalštabu/Štabu Vrhovne komande, 24. maj 1999. godine), str. 2; dok. pr. br. 4D335 (Izveštaj 3. armije upućen Generalštabu/Štabu Vrhovne komande, 26. maj 1999. godine).

¹²¹⁷ Dok. pr. br. P1465 (Upozorenje Štaba Vrhovne komande upućeno 3. armiji, vezano za moguću operaciju NATO, 29. maj 1999. godine), uvršten u spis i pod br. P1920.

¹²¹⁸ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 823.

nepotčinjavanje, kao i da su zbog toga kažnjavani, ali da protiv njih skoro nikad nije vođen krivični postupak zbog zločina kao što su deportacija, ubistvo, silovanje, pljačka ili razaranje i nanošenje štete kosovskim Albancima i njihovoj imovini.¹²¹⁹

540. Ojdanićeva odbrana to pobija navodom da je Ojdanić, u okviru svojih ovlašćenja, preduzimao mere koje su mu bile na raspolaganju. Ojdanićeva odbrana dalje tvrdi da je Ojdanić za vreme rata dobijao uopštene informacije o tome da pripadnici VJ čine zločine, ali da su njegove sumnje otklanjane izveštajima u kojima je stalno navođeno da se tim zločinima bave vojni pravosudni organi, koji su bili nadležna instanca za rešavanje takvih pitanja.¹²²⁰

a. Znanje o zločinima na Kosovu pre vazdušne kampanje NATO

541. Tokom 1998. i 1999. godine u VJ je postojao sistem izveštavanja o događajima na Kosovu, o čemu je bilo reči u Odeljku VI.A. Ojdanić je držan u toku s događajima na Kosovu putem borbenih izveštaja i informacija koje su usmeno iznošene na sednicama Kolegijuma Generalštaba, a kasnije i tokom referisanja Štabu Vrhovne komande. Tokom vazdušne kampanje NATO, Ojdanić se svakodnevno sastajao s Miloševićem i s njim razgovarao o događajima na Kosovu. Pored toga, VJ je na raznim lokacijama na Kosovu imao kontrolne punktove, koji su bili izvor informacija o kretanju stanovništva.¹²²¹ Miodrag Simić je posvedočio da je u Generalštabu/Štabu Vrhovne komande na zidu bila karta s prikazanim rasporedom Prištinskog korpusa i njegovim operacijama tokom poslednja 24 časa.¹²²² Shodno tome, Veće se uverilo da je Ojdanić tokom 1998. i 1999. godine, dok je bio zamenik, a potom i načelnik Generalštaba VJ, bio podrobno upoznat s događajima na Kosovu uopšte.

542. Veće se takođe uverilo da su 1998. godine snage MUP i VJ u nekim prilikama primenjivale prekomernu i nesrazmernu silu na Kosovu.¹²²³ Iako je Ojdanić bio obavešten o tome da je OVK bio odgovoran za neka kretanja stanovništva vezana za to,¹²²⁴ raseljavanje desetina hiljada kosovskih

¹²¹⁹ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 832.

¹²²⁰ Ojdanićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 265.

¹²²¹ Dok. pr. br. 5D1031 (Naređenje 37. mtbr o postavljanju kontrolnih punktova, 18. april 1999. godine); Hamide Fondaj, T. 3838–3839 (25. septembar 2006. godine); Dragan Zlatković, T. 25292–25294 (15. april 2008. godine); Nebojša Bogunović, dok. pr. br. 6D1614 (Izjava svedoka od 6. aprila 2008. godine), par. 89; Agim Jemini, T. 4278 (28. septembar 2006. godine).

¹²²² Miodrag Simić, T. 15474 (12. septembar 2007. godine).

¹²²³ V. Odeljak VI.C.

¹²²⁴ V., na primer, dok. pr. br. 3D993 (Izveštaj PrK, 31. maj 1998. godine); Branko Gajić, T. 15187 (7. septembar 2007. godine); dok. pr. br. P933 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 4. mart 1999. godine), str. 4; dok. pr. br. 3D1050 (Izveštaj o bezbednosti Generalštaba/Štaba Vrhovne komande, 5. mart 1999. godine).

Albanaca 1998. godine bilo je, bar delimično, prouzrokovano prekomernom primenom sile od strane VJ i MUP. Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija usvojio je rezolucije u vezi sa situacijom na Kosovu i akcijama VJ i MUP. Dana 31. marta 1998. godine on je doneo Rezoluciju br. 1160, u kojoj je osudio “upotrebu preterane sile od strane srpskih policijskih snaga protiv civila i mirnih demonstranata na Kosovu”.¹²²⁵ Takođe je osudio nasilje koje sprovodi OVK.¹²²⁶ Savet bezbednosti je potom 23. septembra 1998. godine doneo Rezoluciju br. 1199, u kojoj je istakao da je “ozbiljno zabrinut” zbog sukoba na Kosovu, a naročito zbog “prekomerne i neselektivne upotrebe sile” od strane MUP i VJ, što je, prema njegovoj proceni, dovelo do “brojnih civilnih žrtava i [...] raseljavanja više od 230.000 lica”.¹²²⁷ Rezolucija br. 1199 i uslovi iz nje su se eksplicitno pominjali i bili predmet opsežne rasprave u Ojdanićevom prisustvu, na sednici Kolegijuma VJ od 23. oktobra 1998. godine.¹²²⁸

543. Ojdaniću su krajem septembra 1998. godine dostavljene konkretne informacije o ubijanju izvesnog broja civila u Gornjem Obrinju, koje je opisano u Odeljku VI.C. Dana 2. oktobra 1998. godine Sektor za operativno-štabne poslove Generalštaba tražio je informacije o navodnom masakru u Gornjem Obrinju i naveo da su, prema izveštajima 3. armije, jedinice Prištinskog korpusa 26. i 27. septembra vatrom podržavale jedinice MUP koje su izvodile borbena dejstva u selima Gornje Obrinje, Donje Obrinje, Banjica i Basiljeno. U zahtevu se napominje da su strana sredstva javnog informisanja, humanitarne organizacije i predstavnici stranih država izvestili da je izvršen masakr nad civilima i traže se sve informacije o tom masakru i, ukoliko do njega jeste došlo, o identitetu izvršilaca.¹²²⁹ Istraživač organizacije *Human Rights Watch* Frederick Abrahams je posvedočio da je izveštaj organizacije *Human Rights Watch* o tom incidentu dostavljen Predsedništvu SRJ, Ministarstvu pravde i Ministarstvu unutrašnjih poslova SRJ i Srbije i VJ, kao i da je distribuiran sredstvima javnog informisanja.¹²³⁰ Uprkos tim informacijama, Pavković je

---

¹²²⁵ Dok. pr. br. P455 (Rezolucija br. 1160 Saveta bezbednosti UN, 31. mart 1998. godine).

¹²²⁶ Dok. pr. br. P455 (Rezolucija br. 1160 Saveta bezbednosti UN, 31. mart 1998. godine). Na sledećoj sednici Kolegijuma iz dokaznog spisa, održanoj posle usvajanja ove Rezolucije, o njoj se nije konkretno govorilo, ali su i Ojdanić i Perišić govorili o stavovima međunarodne zajednice; dok. pr. br. 3D657 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 10. april 1998. godine).

¹²²⁷ Dok. pr. br. P456 (Rezolucija br. 1199 Saveta bezbednosti UN, 23. septembar 1998. godine).

¹²²⁸ Dok. pr. br. 3D645 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 23. oktobar 1998. godine).

¹²²⁹ Dok. pr. br. 4D403 (Zahtev Generalštaba za dostavljanje pismene izjave, 2. oktobar 1998. godine). Frederick Abrahams, T. 806 (13. jul 2006. godine); dok. pr. br. P441 (Izveštaj organizacije *Human Rights Watch* naslovljen: “Sedmica terora u Drenici – Povrede humanitarnog prava na Kosovu”, 1. februar 1999. godine); Frederick Abrahams, dok. pr. br. P2227 (Izjava svedoka od 30. maja 2002. godine), par. 19.

¹²³⁰ Frederick Abrahams, T. 818 (13. jul 2006. godine), dok. pr. br. P2228 (Izjava svedoka od 30. maja 2002), str. 12.

obavestio Generalštab da jedinice VJ nisu počinile masakr, ali da nema pouzdanih informacija vezanih za MUP.¹²³¹

544. Ojdaniću su 1998. godine takođe lično dostavljane informacije o prekomernoj sili koju je VJ koristio na Kosovu. Crosland je posvedočio da smatra da je Ojdanić dobro znao za događaje zbog “veoma preciznih informacija [koje su] prenosili generalu Ojdaniću i štabu VJ o tome da je VJ aktivno učestvovao u operacijama s MUP i da su pružali [...] i direktnu tenkovsku podršku i indirektnu artiljerijsku i minobacačku podršku”.¹²³² Crosland je razgovarao s Ojdanićem o svojoj poseti opštini Dečani 27. avgusta 1998. godine, prilikom referisanja Udruženju vojnih atašea u Beogradu.¹²³³ On je preneo Ojdaniću svoja zapažanja da je na sela Prilep, Junk, Rznić i Glođan, na području Štimlja i Mališeva, bila otvorena direktna i indirektna vatra u trajanju od četiri sata.¹²³⁴ Crosland je rekao Ojdaniću da shvata da se uloga VJ promenila, ali da je takvo masovno razaranja neprihvatljivo.¹²³⁵ On je tvrdio da Ojdanić nije negirao te činjenice već da je pokušao da objasni ono što su Crosland i njegove kolege videli i da je izjavio da VJ deluje na Kosovu kako bi zaštitio linije komunikacije.¹²³⁶ Kad mu je rečeno da VJ na Kosovu koristi nesrazmernu silu, Ojdanić je odgovorio da će [VJ] “[na silu odgovoriti odgovarajućom silom]”.¹²³⁷

545. Crosland je u svom iskazu rekao da je 1998. godine napravio video-snimak kako VJ granatira sela višecevnim raketnim bacačima, artiljerijom i tenkovima, pružajući direktnu podršku snagama MUP na Kosovu.¹²³⁸ Na tom video-snimku vidi se kako granate padaju na sela i među njih. U svojoj pismenoj izjavi i usmenom iskazu Crosland je izjavio da je taj video-snimak predao

---

¹²³¹ Dok. pr. br. P1440 (Odgovor 880 – 290 u vezi s pojedinostima o incidentu u rejonu karaule “Košara”, 5. oktobar 1998. godine).

¹²³² John Crosland, T. 9892–9893 (8. februar 2007. godine).

¹²³³ John Crosland, dok. pr. br. P2645 (Izjava svedoka od 31. oktobra 2006. godine), par. 42, T. 9750–9751, T. 9792–9794 (7. februar 2007. godine).

¹²³⁴ Crosland je potvrdio da je u izjavi svedoka naveo da je taj sastanak održan jednog drugog datuma i objasnio da je tada, u ranijoj fazi, naveo pogrešan datum. John Crosland, T. 9881–9884 (8. februar 2007. godine); dok. pr. br. 3D512 (Croslandove beleške o Ojdanićevom referisanju o situaciji na Kosovu, 28. avgust 1998. godine); V. takođe dok. pr. br. P684 (poverljivi Izveštaj o situaciji vojnog predstavnika Ujedinjenog Kraljevstva, 6. novembar 1999. godine), str. 2.

¹²³⁵ John Crosland, T. 9804–9805 (7. februar 2007. godine). Dimitrijević je izjavio da mu je Crosland rekao da VJ primenjuje prekomernu silu na Kosovu. Aleksandar Dimitrijević, T. 26627 (8. jul 2008. godine).

¹²³⁶ John Crosland, T. 9789–9790, T. 9803–9804 (7. februar 2007. godine); John Crosland, dok. pr. br. 3D507 (Izjava svedoka od 26. maja 1999. godine), par. 26

¹²³⁷ Dok. pr. br. P2554 (Poverljivi Izveštaj o situaciji vojnog predstavnika Ujedinjenog Kraljevstva, 28. avgust 1998. godine), str. 1; John Crosland, T. 9750–9751, T. 9787–9790 (7. februar 2007. godine).

¹²³⁸ John Crosland, T. 9798 (7. februar 2007. godine).

Ojdaniću i suočio ga s njim.¹²³⁹ Međutim, kasnije, tokom unakrsnog ispitivanja, on je izjavio da ga je predao Upravi za odnose sa stranim predstavnicima, na čijem je čelu bio Negovan Jovanović, i da ne zna da li je Ojdanić zapravo video taj snimak.¹²⁴⁰ Negovan Jovanović je posvedočio da ni on ni njegovi saradnici nisu dobili nikakav takav video-snimak.¹²⁴¹ Dimitrijević je takođe posvedočio da mu je Crosland rekao da ima video-snimak koji prikazuje prekomernu primenu sile od strane VJ, ali da mu ga on nikad nije dao.¹²⁴² Veće se ne oslanja na Croslandov navod da je predao video-snimak, ali se uverilo da je Crosland Ojdaniću usmeno preneo informacije o prekomernom korišćenju sile od strane VJ 1998. godine.

546. Kad je postao načelnik Generalštaba, Ojdanić je predsedavao sednicama Kolegijuma na kojima su podnošeni izveštaji strategijskih grupacija, raznih sektora i uprava. Prva sednica Kolegijuma kojoj je Ojdanić prisustvovao kao načelnik Generalštaba održana je 27. novembra 1998. godine.¹²⁴³ Na toj sednici, nakon što je podnet izveštaj o vanrednim događajima vezanim za pogibiju pripadnika VJ i civila van borbenih dejstava, on je Sektoru za operativno-štabne poslove dao prvi zadatak, a to je da se njemu lično dostavljaju svi izveštaji komandi i jedinica o “vanrednim događajima sa smrtnim posledicama”.¹²⁴⁴ Uprkos tome, problemi vezani za izveštavanje 3. armije i Prištinskog korpusa o dejstvima VJ na Kosovu nastavili su se tokom decembra 1998. i 1999. godine, kao što je napomenuto gore u tekstu. Kasnije, pošto je Dimitrijević izrazio negodovanje zbog toga što je u izveštajima stajalo da su operacije Prištinskog korpusa na Kosovu 4. marta 1999. godine bile odbrambene reakcije, Ojdanić je zadužio Sektor za operativno-štabne poslove da sastavi naređenje s upozorenjem, zbog toga što je neophodno sprečiti svako “divljanje” van znanja relevantne komande, i da se tako obezbedi da su učinili sve što su mogli kako bi sprečili buduće akcije.¹²⁴⁵ Đorđe Ćurčin je rekao da je posle sednice sastavio naređenje koje je Ojdanić trebalo da potpiše, ali nije detaljnije govorio o sadržaju tog naređenja ili o tome da li je ono potpisano i distribuirano.¹²⁴⁶

---

¹²³⁹ John Crosland, dok. pr. br. P2645 (Izjava svedoka od 31. oktobra 2006. godine); John Crosland, T. 9785, 9798 (7. februar 2007. godine).

¹²⁴⁰ John Crosland, T. 9785 (7. februar 2007. godine), T. 9889–9893 (8. februar 2007. godine).

¹²⁴¹ Negovan Jovanović, T. 14911–14914 (4. septembar 2007. godine).

¹²⁴² Aleksandar Dimitrijević, T. 26628 (8. jul 2008. godine).

¹²⁴³ Dok. pr. br. P925 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 27. novembar 1998. godine).

¹²⁴⁴ Dok. pr. br. P925 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 27. novembar 1998. godine), str. 8.

¹²⁴⁵ Dok. pr. br. P938 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 18. mart 1999. godine), str. 15, 26.

¹²⁴⁶ Đorđe Ćurčin, T. 16948 (5. oktobar 2007. godine).

547. Ojdanić je takođe preduzeo mere kako bi pobio izveštaje o kriminalnim radnjama pripadnika VJ. Kad je postao načelnik Generalštaba, on je prihvatio ponudu Međunarodnog komiteta Crvenog krsta (dalje u tekstu: MKCK) da visokim oficirima VJ održi seminar o odredbama međunarodnog humanitarnog prava, koji je održan prvog dana Ojdanićevog stupanja na tu funkciju.¹²⁴⁷ Ojdanić je lično izveo uvodnu reč na tom seminaru, održanom 25. i 26. novembra 1998. godine, što se poklopilo s njegovim prvim danom na mestu načelnika Generalštaba.¹²⁴⁸ U tom govoru on je istakao da su seminari održani u svim stratezijskim komandama VJ, uz pomoć predstavnika MKCK. Na kraju svog obraćanja, on je izjavio da se vojne operacije kojima SRJ brani svoj teritorijalni integritet vode u skladu s normama međunarodnog prava.

b. Znanje o zločinima na Kosovu posle 23. marta 1999. godine

548. Na početku vazdušne kampanje NATO, Generalštab VJ je transformisan u Štab Vrhovne komande, a umesto sednica Kolegijuma održavana su referisanja Štabu Vrhovne komande. Komandni sistem VJ nastavio je da funkcioniše sve vreme sukoba i podređene komande su redovno slale borbene izveštaje nadređenim komandama.¹²⁴⁹

549. Dana 20. marta 1999. godine sistem izveštavanja VJ je izmenjen, čime je okončana praksa gde su organi bezbednosti podređenih jedinica slali odvojene bezbednosne izveštaje direktno Upravi bezbednosti Generalštaba/Štabu Vrhovne komande. Umesto toga, prema novoj praksi, informacije koje su prethodno bile u odvojenim izveštajima uključivane su u redovne borbene izveštaje i slate 3. armiji, a odande dalje do Štaba Vrhovne komande.¹²⁵⁰ Geza Farkaš je posvedočio da je ova izmena izvršena zbog novog ratnog scenarija i radi ubrzavanja komunikacije s potčinjenim jedinicama.¹²⁵¹ Međutim, otprilike od 10. aprila nadalje, borbeni izveštaji Prištinskog korpusa slati su Generalštabu/Štabu Vrhovne komande, kao i Komandi 3. armije. Radojko Stefanović, tadašnji komandant 52. mešovite artiljerijske brigade Prištinskog korpusa, izjavio je da

¹²⁴⁷ Zlatoje Terzić, T. 15888–15894 (18. septembar 2007. godine); dok. pr. br. 3D712 (Ojdanićevo naređenje o pripremi seminara, 3. februar 1998. godine); dok. pr. br. 3D713 (Spisak učesnika seminara); dok. pr. br. 3D714 (Izveštaj profesora Borovića o seminaru).

¹²⁴⁸ Dok. pr. br. 3D711 (Ojdanićev pozdravni govor na seminaru za oficire Generalštaba VJ, 25. novembar 1998. godine).

¹²⁴⁹ Dok. pr. br. 3D865 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 30. maj 1999. godine), str. 8, 11; Miodrag Janković, dok. pr. br. 4D504 (Izjava svedoka od 23. oktobra 2007. godine), par. 8, 12–13; dok. pr. br. P1319 (Pavković odgovara na pitanja slušalaca, Prvi program Radio-televizije Beograd RTS, 20. oktobar 2000. godine), *e-court*, str. 17; dok. pr. br. 3D801 (Borbeni izveštaj Generalštaba, 27. mart 1999. godine), str. 5; Miodrag Simić, dok. pr. br. 3D1089 (Izjava svedoka od 15. avgusta 2007. godine), par. 11; Branko Gajić, dok. pr. br. 3D1084 (Izjava svedoka od 17. avgusta 2007. godine), par. 139–140.

¹²⁵⁰ Branko Gajić, T. 15188–15189 (7. septembar 2007. godine); Geza Farkaš, T. 16292 (25. septembar 2007. godine).

¹²⁵¹ Geza Farkaš, T. 16291 (25. septembar 2007. godine).

je razlog za tu izmenu bio taj da se omogući brži protok informacija ukoliko situacija postane složena.¹²⁵² Veće napominje da ovo obrazloženje nije u skladu s obrazloženjem da će se izveštavanje ubrzati ukoliko bezbednosni izveštaji budu uključivani u redovne borbene izveštaje umesto da se šalju direktno nadređenim komandama, što je navedeno kao obrazloženje izmene sistema izveštavanja od 20. marta, kojim je obustavljeno direktno slanje odvojenih bezbednosnih izveštaja Upravi bezbednosti. Veće na osnovu ovog neslaganja ne iznosi nikakve konstatacije, ali napominje da je o zločinima počinjenim u zonama odgovornosti VJ trebalo izvestiti u redovnim borbenim izveštajima.¹²⁵³

550. Tokom sukoba, kao odgovor na zabrinutost zbog informacija iz borbenih izveštaja, Ojdanić je izdao opšta naređenja za bolje organizovanje informacija sadržanih u tim izveštajima upućenim Generalštabu/Štabu Vrhovne komande.¹²⁵⁴ Od organa bezbednosti Ojdanić je takođe dobijao informacije o činjenju zločina na Kosovu koje nisu bile sadržane u redovnim borbenim izveštajima.¹²⁵⁵ Vojni pravosudni organi su takođe dostavljali informacije Pravnoj upravi Generalštaba/Štaba Vrhovne komande.¹²⁵⁶

i. Zločini pripadnika VJ

551. Kako je odmicala vazдушna kampanja NATO, Ojdanić je dobijao konkretne podatke o zločinima koje su počinili pripadnici VJ. U borbenim izveštajima 3. armije od 26. i 31. marta pominju se “[p]ojedinačni slučajevi negativnih ispoljavanja” i “pojedinačni slučajevi [...] pljačke”, ali se dodaje da se svi razrešavaju u nadležnim komandama i navodi da su pokrenuti neki krivični postupci.¹²⁵⁷ U Borbenom izveštaju 3. armije od 3. aprila pominje se da su Vojnom tužilaštvu podnete 32 krivične prijave zbog disciplinskih prekršaja i krivičnih dela.¹²⁵⁸ Istog dana, tokom referisanja u Vrhovnoj komandi, zamenik načelnika Uprave za bezbednost Branko Gajić referisao

¹²⁵² Radojko Stefanović, T. 21710 (5. februar 2008. godine).

¹²⁵³ Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 55.

¹²⁵⁴ Dok. pr. br. 3D678 (Naređenje u vezi s borbenim izveštajima, 30. maj 1999. godine); dok. pr. br. 3D688 (VJ Uputstvo za izradu borbenog izveštaja, 30. maj 1999. godine).

¹²⁵⁵ Geza Farkaš, T. 16292–16293 (25. septembar 2007. godine); Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 56; V. takođe Momir Stojanović, T. 19778–19779, 19818 (7. decembar 2007. godine).

¹²⁵⁶ Aleksandar Vasiljević, T. 8964 (23. januar 2007. godine).

¹²⁵⁷ Dok. pr. br. 4D272 (Borbeni izveštaj 3. armije upućen Generalštabu VJ, 26. mart 1999. godine), str. 2; dok. pr. br. 4D273 (Borbeni izveštaj 3. armije upućen Generalštabu VJ, 31. mart 1999. godine), str. 2–3.

¹²⁵⁸ Dok. pr. br. 4D276 (Borbeni izveštaj 3. armije upućen Generalštabu VJ, 3. april 1999. godine).

je da vojnici VJ čine krivična dela na Kosovu i da su demobilisana 32 dobrovoljca.¹²⁵⁹ On je posvedočio da su ti dobrovoljci učestvovali u ubijanju osam civila, kao i u pljačkanju civila i paljenju njihovih kuća u Žegri, opština Gnjilane.¹²⁶⁰ Na tom referisanju, Ojdanić je izjavio da će Komanda 3. armije morati da objasni zašto su ta 32 dobrovoljca bila zajedno, a ne raspoređena po različitim jedinicama.¹²⁶¹

552. Dana 7. aprila 1999. godine Ojdanić je pomenuo “dosadašnj[a] negativn[a] iskust[...]

553. Štab Vrhovne komande je istovremeno dobijao redovne izveštaje koji su ukazivali na to da vojni pravosudni sistem rešava neke od slučajeva kriminalnih radnji pripadnika VJ.¹²⁶⁶ Na referisanju 16. aprila, pomoćnik načelnika Generalštaba za popunu, mobilizaciju i systemska pitanja Risto Matović referisao je da su vojni pravosudni organi izrekli kazne zatvora u rasponu od jednog

¹²⁵⁹ Dok. pr. br. 3D721 (Referisanje načelniku štaba Vrhovne komande, 3. april 1999. godine), str. 2; V. takođe dok. pr. br. P1938 (Izveštaj 3. armije upućen Štabu Vrhovne komande, 10. april 1999. godine), str. 2.

¹²⁶⁰ Branko Gajić, T. 15333 (11. septembar 2007. godine).

¹²⁶¹ Dok. pr. br. 3D721 (Referisanje načelniku štaba Vrhovne komande, 3. april 1999. godine), str. 2.

¹²⁶² Dok. pr. br. P1479 (Naređenje u vezi s dobrovoljcima, 7. april 1999. godine).

¹²⁶³ Dok. pr. br. 3D589 (Referisanje načelniku štaba Vrhovne komande, 18. april 1999. godine), str. 1; V. takođe dok. pr. br. 4D513 (Bezbednosni izveštaj 3. armije upućen Generalštabu VJ, 18. april 1999. godine), str. 1.

¹²⁶⁴ Branko Gajić, T. 15317 (10. septembar 2007. godine).

¹²⁶⁵ Dok. pr. br. 5D1350 (Izveštaj Organa za pravne poslove 3. armije, 17. april 1999. godine).

¹²⁶⁶ V. dok. pr. br. 4D273 (Borbeni izveštaj 3. armije upućen Generalštabu VJ, 31. mart 1999. godine), str. 2; dok. pr. br. 4D274 (Borbeni izveštaj 3. armije upućen Generalštabu VJ, 1. april 1999. godine), str. 2; dok. pr. br. P1937 (Borbeni izveštaj 3. armije upućen Generalštabu VJ, 5. april 1999. godine), str. 3; dok. pr. br. P1945 (Borbeni izveštaj 3. armije upućen Generalštabu VJ, 20. april 1999. godine), str. 3; dok. pr. br. 4D281 (Borbeni izveštaj 3. armije upućen Štabu Vrhovne komande, 24. april 1999. godine), str. 2; dok. pr. br. P1912 (Izveštaj 3. armije o krivičnim predmetima, vojnim tužilaštvima i sudovima, 1. maj 1999. godine), str. 1; dok. pr. br. P1939 (Izveštaj o radu ratnih vojnih tužilaštava i sudova, 23. april 1999. godine); dok. pr. br. P1940 (Izveštaj o radu ratnih vojnih tužilaštava i sudova, 30. april 1999. godine); dok. pr. br. P1941 (Izveštaj o radu ratnih pravosudnih organa, 30. maj 1999. godine); dok. pr. br. 4D260 (Borbeni izveštaj 3. armije upućen Generalštabu VJ, 28. maj 1999. godine), str. 2–3.

meseca do deset godina.¹²⁶⁷ Međutim, u tim izveštajima se nisu pominjali teški nasilni zločini koje su pripadnici VJ počinili nad kosovskim Albancima. Svedoci iz Generalštaba/Štaba Vrhovne komande posvedočili su da je bilo izveštaja o pojedinačnim zločinima pripadnika VJ, ali da se u izveštajima koje je dobijao Generalštab/Štab Vrhovne nisu pominjala masovna kršenja međunarodnog humanitarnog prava.¹²⁶⁸ Na referisanjima načelniku Štaba Vrhovne komande tokom vazdušne kampanje NATO, samo su neodređeno pominjani zločini snaga VJ na Kosovu.¹²⁶⁹ To je u skladu s Odeljkom VI.A.1.e, u kojem je Veće zaključilo da je vojni pravosudni sistem VJ funkcionisao tokom cele NATO kampanje, ali na takav način da je krivični postupak pokrenut samo za mali procenat nasilnih krivičnih dela nad kosovskim Albancima, dok su postupci za zločine protiv VJ ili zločine nad srpskim žrtvama bili mnogo efikasniji.

554. Štab Vrhovne komande je tokom NATO kampanje takođe dobijao informacije da je “Zapad” i dalje zabrinut zbog široko rasprostranjenog činjenja teških krivičnih dela na Kosovu. Na referisanju 15. aprila 1999. godine Gajić je referisao da su preduzeti koraci u vezi s navodima o masovnim grobnicama.¹²⁷⁰ On je posvedočio da je Uprava bezbednosti pokušala da “proverav[a] koliko [je] mogl[a]”, ali da nije mogla da dođe do podataka, pa je zbog toga to pripisala manipulacijama sredstava javnog informisanja.¹²⁷¹ Dalje u tekstu navedene su pojedinosti o merama koje je Prištinski korpus preduzeo po pitanju tih saznanja. Dana 15. aprila Ojdanić je vrhovnom komandantu i, između ostalog, saveznom ministru odbrane i predsedniku Srbije Milutinoviću, podneo izveštaj da strani izvori i dalje prikupljaju podatke o zločinima koji su navodno počinjeni nad albanskim stanovništvom na Kosovu.¹²⁷² Dana 16. aprila Ojdanić je istim primaocima podneo izveštaj o tome da te “psihološko-propagandn[e] delatnosti” iz inostranstva i

¹²⁶⁷ Dok. pr. br. 3D587 (Referisanje načelniku Štaba Vrhovne komande, 16. april 1999. godine), str. 2.

¹²⁶⁸ Miodrag Simić, dok. pr. br. 3D1089 (Izjava svedoka od 15. avgusta 2007. godine), par. 22; Staniša Ivković, dok. pr. br. 3D1117 (Izjava svedoka od 20. avgusta 2007. godine), par. 13, 27; Đorđe Čurčin, dok. pr. br. 3D1121 (Izjava svedoka od 24. avgusta 2007. godine), par. 41.

¹²⁶⁹ Dok. pr. br. 3D598 (Referisanje načelniku Štaba Vrhovne komande, 28. april 1999. godine), str. 1 (“U toku je postupak protiv 24 lica koji su ispoljili vid negativnog delovanja.”); dok. pr. br. 3D599 (Referisanje načelniku Štaba Vrhovne komande, 29. april 1999. godine), str. 1 (“Stanje bezbednosti stabilno uz pojavu kriminala u 608. [pozadinskoj bazi].”); dok. pr. br. 3D600 (Referisanje načelniku Štaba Vrhovne komande, 30. april 1999. godine), str. 5 (“Rad sudova dosta je spor.”); dok. pr. br. 3D601 (Referisanje Štabu Vrhovne komande, 1. maj 1999. godine), str. 1 (“Registrovano 12 slučajeva negativnog ponašanja.”); dok. pr. br. 3D612 (Referisanje Štabu Vrhovne komande, 12. maj 1999. godine), str. 2 (“Intenziviran je rad vojnih tužilaca. Broj izrečenih kazni je u porastu.”); dok. pr. br. 3D613 (Referisanje Štabu Vrhovne komande, 13. maj 1999. godine), str. 2 (“Pripremljeno naređenje o proradi krivičnog zakona i njegove primene.”).

¹²⁷⁰ Dok. pr. br. 3D586 (Referisanje načelniku Štaba Vrhovne komande, 15. april 1999. godine), str. 1; V. takođe dok. pr. br. 3D821 (Borbeni izveštaj Generalštaba VJ, 16. april 1999. godine), str. 6.

¹²⁷¹ Branko Gajić, T. 15268–15269 (7. septembar 2007. godine).

¹²⁷² Dok. pr. br. 3D820 (Borbeni izveštaj Štaba Vrhovne komande, 15. april 1999. godine), str. 5.

dalje traju i da “neprijatelj” pridaje izuzetan značaj humanitarnoj katastrofi, etničkom čišćenju, dokumentaciji o masovnim grobnicama na osnovu satelitskih snimaka i masovnim silovanjima na Kosovu.¹²⁷³ Tokom sledećih dana on je podneo više izveštaja slične prirode.¹²⁷⁴ Štaviše, na referisanju 4. maja, Ojdaniću je rečeno da strana štampa izveštava o masovnim ubistvima u SRJ, mada nisu dostavljene dalje pojedinosti.¹²⁷⁵

555. Ojdanić je tokom cele vazdušne kampanje NATO izdavao brojna naređenja u kojima je tražio da se poštuju odredbe međunarodnog humanitarnog prava i da se krivično gone pripadnici VJ koji ta pravila krše.¹²⁷⁶ Dana 18. aprila 1999. godine Ojdanić je dao da se 3. armiji distribuiraju 350 primeraka brošure MKCK o normama međunarodnog humanitarnog prava.¹²⁷⁷ Pripadnici VJ su prilikom stupanja u VJ obično dobijali brošuru s opštim smernicama vezanim za međunarodno humanitarno pravo.¹²⁷⁸ Ojdanić je 23. aprila 1999. godine izdao i Naređenje da se dokumenti međunarodnog ratnog prava podele svim oficirima i vojnicima VJ.¹²⁷⁹

556. Dana 26. marta 1999. godine, tadašnji glavni tužilac Međunarodnog suda Louise Arbour uputila je Ojdaniću dopis u kojem ga obavestava o svojoj velikoj zabrinutosti zbog daljih teških kršenja međunarodnog humanitarnog prava na Kosovu. Ona ga je uputila na osnovne krivičnopravne odredbe iz Statuta Međunarodnog suda vezane za individualnu krivičnu odgovornost i preporučila mu da preduzme mere kojima će sprečiti i kazniti činjenje takvih zločina od strane njegovih podređenih. Iako se čini da su Savezno ministarstvo za inostrane poslove i

---

¹²⁷³ Dok. pr. br. 3D821 (Borbeni izveštaj Štaba Vrhovne komande, 16. april 1999. godine), str. 6.

¹²⁷⁴ Dok. pr. br. 3D825 (Borbeni izveštaj Štaba Vrhovne komande, 20. april 1999. godine), str. 5; dok. pr. br. 3D826 (Borbeni izveštaj Štaba Vrhovne komande, 21. april 1999. godine), str. 6.

¹²⁷⁵ Dok. pr. br. 3D604 (Referisanje načelniku Štaba Vrhovne komande, 4. maj 1999. godine), str. 1.

¹²⁷⁶ Dok. pr. br. 3D1121 (Izjava svedoka od 24. avgusta 2007. godine), par. 32; v., na primer, dok. pr. br. 3D480 (Naređenje Štaba Vrhovne komande, 2. april 1999. godine); Miodrag Simić, dok. pr. br. 3D1089 (Izjava svedoka od 15. avgusta 2007. godine), par. 12; dok. pr. br. P1477 (Naređenje o vojnoj disciplini, 3. april 1999. godine); dok. pr. br. P1486 (Upozorenje u vezi s pridržavanjem odredaba međunarodnog humanitarnog prava, 16. april 1999. godine), uvršten u spis i pod br. 3D482, dok. pr. br. 4D216; V. takođe Branko Gajić, T. 15262 (7. septembar 2007. godine). Međutim, up. dok. pr. br. P1476 (Naređenje o prikupljanju podataka o zločinima protiv čovečnosti koje je počinio NATO, 3. april 1999. godine).

¹²⁷⁷ Branko Gajić, dok. pr. br. 3D1084 (Izjava svedoka od 8. avgusta 2007. godine), par. 145; dok. pr. br. 3D1116 (Izveštaj veštaka Radovana Radinovića), str. 149; dok. pr. br. 3D1110 (Propisi o primeni međunarodnog ratnog prava u SFRJ), *e-court*, str. 89.

¹²⁷⁸ Radomir Gojović, T. 16647–16648 (2. oktobar 2007. godine); Geza Farkaš, T. 16315 (25. septembar 2007. godine).

¹²⁷⁹ Dok. pr. br. P1944 (Dopis Blagoja Kovačevića u vezi s distribucijom dokumenata vezanih za međunarodno ratno pravo), str. 1.

Savezno ministarstvo pravde neko vreme držali taj dopis pre nego što su ga prosledili Ojdaniću, jasno je da ga je on dobio pre 2. maja 1999. godine.¹²⁸⁰

557. Nakon prijema ovog dopisa, 4. maja 1999. godine održan je sastanak na kojem se raspravljalo o događajima na Kosovu tokom vazdušne kampanje NATO, uključujući zločine koji su navodno tamo činjeni i reakciju vojnih sudova.¹²⁸¹ Iz saopštenja za štampu koja su izdata posle tog sastanka vidi se da su sastanku, osim Ojdanića, prisustvovali Milošević, Milutinović, Pavković, Lukić i drugi. Ojdanićeva odbrana je osporila te izveštaje, koji su istovetnog sadržaja, uz manje razlike u formulaciji.¹²⁸² Međutim, postoji više izvora koji potvrđuju da je 4. maja održan sastanak vezan za kriminalne radnje u koje su umešani VJ i MUP na Kosovu, a saopštenje za štampu koje je izdato posle tog sastanka zapravo je bilo namenjeno MUP-u, kao službeno naređenje s kojim je trebalo da se upoznaju pripadnici MUP.¹²⁸³ Pored toga, na pitanje o sadržaju jednog od tih saopštenja za štampu, šef Kabineta načelnika Generalštaba/Štaba Vrhovne komande Milovan Vlajković izjavio je da je čuo čuo za taj sastanak i da misli da mu je Ojdanić prisustvovao.¹²⁸⁴ Veće se uverilo da su ti dokumenti pouzdani, pošto se iz njih vidi da je neki sastanak održan, da se raspravljalo o pitanjima koja se u njima navode i da je izdato saopštenje za štampu.

558. Prema izveštajima o tom sastanku, izneta je informacija da su se “snage bezbednosti” bavile brojnim slučajevima nasilja, ubijanja, pljačke i drugih zločina, kao i da su uhapsile nekoliko stotina izvršilaca čiji su zločini ugrožavali civilno stanovništvo.¹²⁸⁵ Učesnici na sastanku zaključili su da su vojni sudovi svojim radom učinili dalje takve zločine “nemogućim”, pošto su već obradili mnoštvo predmeta vezanih za krivična dela nad civilnim stanovništvom i da su za ta krivična dela izrekli “veliki broj” kazni u rasponu od pet do 20 godina zatvora.¹²⁸⁶ Veće napominje da izjava o “velikom

---

¹²⁸⁰ Milovan Vlajković, T. 16024–16025 (20. septembar 2007. godine); dok. pr. br. P401 (Dopis Louise Arbour upućen Dragoljubu Ojdaniću, 26. mart 1999. godine); V. takođe dok. pr. br. 3D1090 (Dopis Louise Arbour upućen Dragoljubu Ojdaniću, s propratnim pismom Ministarstva pravde).

¹²⁸¹ Dok. pr. br. P1696 (“Komandanti vojske i policije informišu Miloševića o uspešnoj odbrani”, reportaža RTS, 5. maj 1999. godine), str. 1; dok. pr. br. 4D406 (“Bezbednosna situacija na Kosovu”, tekst iz *Politike*, 5. maj 1999. godine).

¹²⁸² T. 16105–16106 (21. septembar 2007. godine), T. 22547 (15. februar 2008. godine).

¹²⁸³ V. dok. pr. br. 5D1289 (Izveštaj Sretena Lukića u vezi sa člankom iz lista *Politika*, 6. maj 1999. godine), uvršten u spis i pod br. P2159; Dušan Gavranović, T. 22722 (19. februar 2008. godine); Miloš Vojnović, T. 24188 (12. mart 2008. godine); V. takođe Ljubiša Stojimirović, T. 17684 (26. oktobar 2007. godine); dok. pr. br. P1996 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 7. maj 1999. godine), str. 4; Miroslav Mijatović, T. 22286–22289 (13. februar 2008. godine).

¹²⁸⁴ Milovan Vlajković, T. 16081–16082 (20. septembar 2007. godine).

¹²⁸⁵ Dok. pr. br. P1696 (“Komandanti vojske i policije informišu Miloševića o uspešnoj odbrani”, reportaža RTS, 5. maj 1999. godine), str. 1.

¹²⁸⁶ Dok. pr. br. P1696 (“Komandanti vojske i policije informišu Miloševića o uspešnoj odbrani”, reportaža RTS, 5. maj 1999. godine), str. 1–2.

broju” kazni, izneta na tom sastanku, nije u skladu s raznim izveštajima VJ o radu vojnih sudova tokom vazdušne kampanje NATO, od kojih nijedan ne ukazuje na to da su do 4. maja 1999. godine vojni sudovi za krivična dela počinjena nad civilima tokom vazdušne kampanje NATO izrekli ijednu kaznu u rasponu od pet do 20 godina zatvora.¹²⁸⁷ Imajući u vidu takvu nepodudarnost s drugim zvaničnim izveštajima VJ, Veće se ne oslanja na saopštenja za štampu kao na dokaz o tome da su vojni sudovi zaista izricali stroge kazne za zločine nad civilima počinjene tokom kampanje NATO.

559. Na sastanku Štaba MUP za Kosovo od 7. maja 1999. godine takođe se raspravljalo o tome kako vojni pravosudni sistem ne rešava na adekvatan način problem zločina pripadnika VJ, uključujući ubistvo, pljačku i paljenje kuća.¹²⁸⁸ Božidar Filić je posvedočio da je posle sastanka dalje istražio stvar i saznao da su pripadnici VJ za koje je utvrđeno da su činili zločine pod istragom, ali da su vraćeni u svoje jedinice VJ dok se ne okonča kampanja NATO.¹²⁸⁹ Taj podatak je u skladu s iskazima o sastanku od 4. maja, koji ukazuju na to da je, u periodu od nekoliko nedelja pre sastanka, nad civilima na Kosovu bio počinjen veliki broj zločina i da su među počiniocima bili pripadnici VJ, kao i da je Ojdanić bio obavešten o tome.

560. Posle sastanka od 4. maja, Ojdanić je izdao naređenje u kojem je strogo naglasio potrebu da se spreče kršenja međunarodnog humanitarnog prava, kao što je opisano dole u tekstu.¹²⁹⁰ On je upozorio da će starešine takođe biti smatrane odgovornim ukoliko budu znale za kršenje i propuste da protiv izvršilaca preduzmu odgovarajuće mere.¹²⁹¹ Naređenje je sadržalo prilog u kojem je bila

---

¹²⁸⁷ Dok. pr. br. P1912 (Izveštaj 3. armije o krivičnim predmetima, vojnim tužilaštvima i sudovima, 1. maj 1999. godine); dok. pr. br. P1940 (Izveštaj o radu ratnih vojnih tužilaštava i sudova, 30. april 1999. godine); v. dok. pr. br. P1182 (Informacija PrK upućena 52. artiljerijsko-raketnoj brigadi, 15. maj 1999. godine); dok. pr. br. 3D986 (Izveštaj Generalštaba VJ o krivičnim predmetima, 6. septembar 1999. godine); dok. pr. br. P830 (Informacija o krivičnim postupcima pokrenutim od strane vojnih pravosudnih organa, 9. april 2002. godine); dok. pr. br. P954 (Izveštaj o krivičnim predmetima, vojnim tužilaštvima i sudovima, 21. avgust 2001. godine); dok. pr. br. P955 (Sumarni pregled izveštaja o krivičnim predmetima, vojnim tužilaštvima i sudovima); dok. pr. br. P845 (Izveštaj o krivičnim postupcima pokrenutim pred vojnim sudovima zbog seksualnih delikata, 11. septembar 2002. godine). Veće napominje da se u dok. pr. br. P962 (Izveštaj 549. mtbr o krivičnim postupcima, vojnim tužilaštvima i sudovima, maj 1998. – jul 1999. godine) navode neke stroge izrečene kazne, ali se primećuje da su se one odnosile na zločine iz 1998. godine i da su izrečene kosovskim Albancima, za koje je navedeno da su civili, kao i da je Radomir Gojović, koji je tokom vazdušne kampanje NATO 1999. godine bio načelnik Pravne uprave Generalštaba VJ, posvedočio da ne zna da su na vojnim sudovima vođeni krivični postupci protiv pripadnika OVK. Radomir Gojović, T. 16704 (2. oktobar 2007. godine). Iz toga se vidi da brojne kazne koje su vojni sudovi izrekli za zločine počinjene tokom kampanje NATO, o kojima je bilo reči na sastanku 4. maja, nisu bile kazne izrečene pripadnicima OVK za zločine počinjene tokom kampanje NATO.

¹²⁸⁸ Dok. pr. br. P1996 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 7. maj 1999. godine), str. 5–9.

¹²⁸⁹ Božidar Filić, T. 23976 (10. mart 2008. godine).

¹²⁹⁰ Radomir Gojović, T. 16672–16673 (2. oktobar 2007. godine); Milovan Vljaković, dok. pr. br. 3D1112 (Izjava svedoka od 17. avgusta 2007. godine), par. 15; dok. pr. br. 3D483 (Naređenje Štaba Vrhovne komande, 10. maj 1999. godine).

¹²⁹¹ Radomir Gojović, T. 16674 (2. oktobar 2007. godine).

ukratko objašnjena krivična odgovornost za ratne zločine i ostale povrede međunarodnog ratnog prava, a starešinama jedinica je naređeno da ga obrade sa svojim jedinicama.¹²⁹²

561. U kasnijim fazama vazdušne kampanje NATO, Štab Vrhovne komande obavestavan je o daljim navodima vezanim za zločine VJ. Na referisanju Štabu Vrhovne komande od 2. juna, Farkaš je izjavio da na Kosovu ima zločina, ali da se izveštaji o zločinima koje su na Kosovu počinili pripadnici VJ ne prosleđuju redovnim kanalima i da ne sadrže informacije o kriminalnim radnjama pripadnika VJ na Kosovu.¹²⁹³ Farkaš je dalje izjavio da su u zoni 15. oklopne brigade, koja je, prema rečima Vladimira Marinkovića, bila raspoređena u širem rejonu Vučitrna, pronađeni leševi 15 lica, uključujući žene i decu.¹²⁹⁴ Na pitanja u vezi s tim komentarima, Farkaš je objasnio da su, u haosu povlačenja s Kosova, neki rezervisti iskoristili priliku da počine zločine.¹²⁹⁵ Na referisanju od 4. juna, Farkaš je izvestio da ima tvrdnji da u VJ ima kriminala i da su “mobilisani” pravosudni organi umešani u kriminalne radnje.¹²⁹⁶ Uprkos tome, na sledećem referisanju, 8. juna 1999. godine, Farkaš je izvestio da je izvršena analiza i da je većina zverstava i teških krivičnih dela, od pljačke do silovanja, dokumentovana i predana na rešavanje vojnim pravosudnim organima. On je referisao da je oko 95 posto izvršilaca uhapšeno ili da se protiv njih vodi istraga.¹²⁹⁷

ii. Mere koje su preduzete u vezi s dobrovoljcima

562. Tokom 1999. godine VJ je primao dobrovoljce, kao što je opisano u Odeljku VI.A. Služba zadužena za organizovanje i mobilizaciju dobrovoljaca u VJ bila je Uprava za popunu, mobilizaciju i sistemska pitanja Generalštaba/Štaba Vrhovne komande.¹²⁹⁸ Žarko Kostić, načelnik Odseka za prijem, selekciju i obuku dobrovoljaca 3. armije, posvedočio je da su, posle obuke, dobrovoljci razmeštani u jedinice VJ i da se tim razmeštanjem bavila specijalna komisija Generalštaba/Štaba Vrhovne komande VJ pomoću računarskih sistema, kako bi se izbegli eventualni lični zahtevi ili

¹²⁹² Radomir Gojović, T. 16675 (2. oktobar 2007. godine); dok. pr. br. 3D483 (Naređenje Štaba Vrhovne komande, 10. maj 1999. godine).

¹²⁹³ Dok. pr. br. 3D633 (Referisanje Štabu Vrhovne komande, 2. jun 1999. godine), str. 1–3; Geza Farkaš, T. 16365 (25. septembar 2007. godine).

¹²⁹⁴ Dok. pr. br. 3D633 (Referisanje Štabu Vrhovne komande, 2. jun 1999. godine), str. 1.

¹²⁹⁵ Geza Farkaš, T. 16301–16302, 16366–16367 (25. septembar 2007. godine).

¹²⁹⁶ Dok. pr. br. 3D635 (Referisanje Štabu Vrhovne komande, 4. jun maj 1999. godine), str. 2. Ojdanić nije prisustvovao sastanku, ali je Matović izjavio da je on izveštavao načelnika Generalštaba o sadržaju sastanaka. Dok. pr. br. 3D635 (Referisanje Štabu Vrhovne komande, 4. jun. maj 1999. godine), str. 4.

¹²⁹⁷ Dok. pr. br. 3D479 (Referisanje načelniku Štaba Vrhovne komande, 8. jun 1999. godine). Rukom pisana verzija ovog zapisnika sadržana je u dokumentu br. 3D493.

¹²⁹⁸ Slobodan Kosovac, T. 15802–15803 (17. septembar 2007. godine); dok. pr. br. 3D481 (Naređenje Štaba Vrhovne komande, 14. april 1999. godine).

protekcija.¹²⁹⁹ Slobodan Kosovac je posvedočio da je Generalštab/Štab Vrhovne komande na početku NATO kampanje usvojio mere¹³⁰⁰ koje je trebalo da spreče da kriminalci stupe u sastav VJ kao dobrovoljci.¹³⁰¹

563. Nakon što je primio informacije o tome da dobrovoljci u sastavu VJ čine teške zločine na Kosovu, Ojdanić je početkom aprila 1999. godine izdao naređenje vezano za dobrovoljce.¹³⁰² Trebalo je dobro obratiti pažnju na rezultate obaveznog psihijatrijskog pregleda dobrovoljaca i konsultovati MUP kako bi se ustanovilo da li će oni predstavljati opasnost po bezbednost. Tim naređenjem bilo je zabranjeno raspoređivanje više dobrovoljaca u jednu jedinicu, a bilo je i strogo zabranjeno delovanje paravojnih grupa. Međutim, njime je pripadnicima paravojnih snaga bilo dozvoljeno da postanu dobrovoljci ukoliko prođu proveru.¹³⁰³ Ojdanić je potom, 14. aprila 1999. godine, izdao drugo naređenje o obuci dobrovoljaca u kojem se kaže da dobrovoljcima treba reći da se protivzakonito ponašanje neće tolerisati.¹³⁰⁴ U tom naređenju, izdatom raznim armijama i odeljenjima Generalštaba/Štaba Vrhovne komande, on je naložio da pripadnici paravojnih jedinica koji se primaju u dobrovoljce moraju da prođu propisanu proceduru, opisanu u tom naređenju.¹³⁰⁵ U samom naređenju pominjala se bezbednosna provera i činjenica da dobrovoljci treba da prođu sedmodnevnu obuku, tokom koje im treba reći da se pridržavaju zakona i običaja ratovanja, kao i da će svako kršenje tih odredaba povlačiti krivično gonjenje.¹³⁰⁶ Međutim, tim naređenjem je takođe bilo dozvoljeno da pripadnici paravojnih snaga postanu dobrovoljci ukoliko su prošli bezbednosnu proveru.¹³⁰⁷

---

¹²⁹⁹ Žarko Kostić, T. 17506 (23. oktobar 2007. godine).

¹³⁰⁰ V., na primer, dok. pr. br. P1678 (Naređenje o prihvatu i prijemu dobrovoljaca – stranih državljana, 5. april 1999. godine).

¹³⁰¹ Slobodan Kosovac, T. 15857 (18. septembar 2007. godine); V. takođe Geza Farkaš, T. 16314 (25. septembar 2007. godine).

¹³⁰² Dok. pr. br. P1479 (Naređenje u vezi s dobrovoljcima, 7. april 1999. godine).

¹³⁰³ Dok. pr. br. P1479 (Naređenje u vezi s dobrovoljcima, 7. april 1999. godine); V. takođe Slobodan Kosovac, T. 15860 (18. septembar 2007. godine).

¹³⁰⁴ Dok. pr. br. 3D481 (Naređenje Štaba Vrhovne komande o prijemu dobrovoljaca, 14. april 1999. godine), str. 3.

¹³⁰⁵ Dok. pr. br. 3D481 (Naređenje Štaba Vrhovne komande o prijemu dobrovoljaca, 14. april 1999. godine), str. 2.

¹³⁰⁶ Dok. pr. br. 3D481 (Naređenje Štaba Vrhovne komande o prijemu dobrovoljaca, 14. april 1999. godine), str. 2–4.

¹³⁰⁷ Dok. pr. br. 3D481 (Naređenje Štaba Vrhovne komande o prijemu dobrovoljaca, 14. april 1999. godine), str. 2.

564. Dana 20. aprila 1999. godine Ojdanić je izdao slično naređenje.¹³⁰⁸ U vezi s tim što se u njemu pominje da su dobrovoljci najčešće pripadali “paravojnim grupama, ranije formiranim”, Slobodan Kosovac je posvedočio da su dobrovoljci pojedinačno obrađivani i da su stoga izjave o pripadnosti paravojnim grupama bile puke pretpostavke.¹³⁰⁹ Međutim, Dragiša Marinković, koji je sredinom aprila 1999. godine izvršio inspekciju 175. pešadijske brigade, rekao je da su vojnici bili nedisciplinovani i da je u sastavu 175. brigade pronašao jedinicu od tridesetak ljudi, sastavljenu isključivo od dobrovoljaca.¹³¹⁰ Branko Gajić je posvedočio da se znalo da je pukovnik Stupar pomagao dobrovoljcima da zaobiđu proceduru prijema u VJ, ali nije bio siguran kakve su mere protiv njega preduzete.¹³¹¹ Ojdanić je kasnije izdao dodatna naređenja u vezi s prijemom dobrovoljaca u VJ.¹³¹²

iii. Znanje o učešću VJ i MUP u humanitarnoj krizi

565. Informacije o opštoj humanitarnoj situaciji na Kosovu Ojdanić je dobio u početnim fazama vazdušne kampanje NATO. Na primer, na referisanju 28. marta 1999. godine, od Obaveštajne uprave Generalštaba/Štaba Vrhovne komande dobijena je informacija o sastanku NATO radi razmatranja kosovskog pitanja i podatka o 500.000 izbeglica, “čime se naveliko špekuliše”.¹³¹³ Konkretno informacije iz kojih se vidi da su MUP i VJ učestvovali u kontroli kretanja civilnog stanovništva Ojdanić je dobio u Borbenom izveštaju Generalštaba/Štaba Vrhovne komande od 28. marta, u kojem je navedeno da je za održavanje bezbednosti na Kosovu neophodno intenzivirati kontrolu kretanja stanovništva u saradnji s MUP.¹³¹⁴

¹³⁰⁸ Dok. pr. br. P1943 (Dokument Štaba Vrhovne komande o problemima vezanim za dobrovoljce, 20. april 1999. godine).

¹³⁰⁹ Slobodan Kosovac, T. 15808 (17. septembar 2007. godine). V., generalno, dok. pr. br. P1943 (Dokument Štaba Vrhovne komande o problemima vezanim za dobrovoljce, 20. april 1999. godine), str. 1.

¹³¹⁰ Dragiša Marinković, T. 20148–20149 (12. decembar 2007. godine).

¹³¹¹ Branko Gajić, T. 15311–15313 (10. septembar 2007. godine).

¹³¹² Dok. pr. br. P1688 (Telegram u vezi sa zloupotrebama i licima s psihičkim problemima, 4. maj 1999. godine); dok. pr. br. 3D1116 (Izveštaj veštaka Radovana Radinovića), str. 151–152; 3D490 (Telegram Štaba Vrhovne komande, 4. maj 1999. godine), str. 1; V. takođe Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 25–27.

¹³¹³ Dok. pr. br. 3D898 (Referisanje Obaveštajne uprave Štaba Vrhovne komande, 28. mart 1999. godine), str. 1; V. takođe dok. pr. br. 3D803 (Borbeni izveštaj Generalštaba, 29. mart 1999. godine), str. 5; dok. pr. br. 3D584 (Referisanje načelniku Štaba Vrhovne komande, 31. mart 1999. godine), str. 2; dok. pr. br. 3D805 (Borbeni izveštaj Generalštaba, 31. mart 1999. godine), str. 5.

¹³¹⁴ Dok. pr. br. 3D802 (Borbeni izveštaj Generalštaba, 28. mart 1999. godine), str. 4.

566. Velimir Obradović je posvedočio da kretanje civilnog stanovništva nije spadalo u nadležnost VJ, osim ako nije ometalo kretanje jedinica ili ako nije bio umešan OVK.¹³¹⁵ Međutim, Prištinski korpus je u Izveštaju od 31. marta 1999. godine naveo da MUP i vojno-teritorijalne jedinice kontrolišu kretanje albanskog stanovništva na Kosovu i “kanali[šu]” ga prema granici.¹³¹⁶ U jednom drugom borbenom izveštaju VJ iz tog perioda navedeno je da VJ upućuje raseljeno kosovsko stanovništvo da ostane na Kosovu.¹³¹⁷ Veće se uverilo da je VJ bio umešan u kretanje civilnog stanovništva i da je Ojdanić bio svestan te umešanosti.

567. U vezi s raseljenim licima i činjenjem zločina na Kosovu, Drewienkiewicz je najkasnije 2. aprila 1999. godine izdao saopštenje za štampu. On je izvestio da veliki broj raseljenih kosovskih Albanaca stiže na granične prelaze i preneo izveštaje o široko rasprostranjenim zločinima koje čine VJ i MUP, uključujući deportaciju s Kosova. On je izjavio da je prethodnog dana između 6.000 i 8.000 raseljenih kosovskih Albanaca otišlo za Makedoniju, da ih je tog dana još 7.000 viđeno kako odlazi vozom, dok je još 50.000 čekalo da pređe granicu. On je konkretno pomenuo zločine koje su snage SRJ/Srbije počinile nad kosovskim Albancima i njihovom imovinom u Peći i Prizrenu, kao i “sistematsko [...]pljačka[nje]” i prisilno uklanjanje kosovskih Albanaca iz Prištine.¹³¹⁸ Obaveštajna uprava bila je zadužena da obaveštava Ojdanića o takvim izjavama, kao što je navedeno u Odeljku VI.A. S obzirom na relevantnost ove teme i Drewienkiewiczovo angažovanje na Kosovu pre vazdušne kampanje NATO, Veće se uverilo da je Ojdaniću dostavljeno to saopštenje za štampu.

568. O pitanju raseljenih kosovskih Albanaca bilo je reči sutradan, 3. aprila 1999. godine, na referisanju Generalštabu/Štabu Vrhovne komande. Načelnik Obaveštajne uprave Branko Krga obavestio je Ojdanića o tvrdnjama da na Kosovu ima 500.000 “izbeglica”.¹³¹⁹ Krga je predložio da se organizuju punktovi “za izbeglice”. Kao odgovor, Ojdanić je naredio da Uprava za informisanje pripremi demanti u vezi s problemom izbeglica.¹³²⁰ Milivoje Novković je objasnio da je to značilo da je porican broj izbeglica, a ne sam problem.¹³²¹ Te informacije su ponovo iznete nedelju dana kasnije, na sednici Kolegijuma Generalštaba/Štaba Vrhovne komande, održanoj 9. aprila. Na njoj je

¹³¹⁵ Velimir Obradović, T. 17377 (22. oktobar 2007. godine).

¹³¹⁶ Dok. pr. br. P2930 (Borbeni izveštaj Komandne grupe PrK Komandi PrK, 31. mart 1999. godine), str. 2.

¹³¹⁷ V. dok. pr. br. 4D510 (Borbeni izveštaj 3. armije upućen Generalštabu VJ, 24. mart 1999. godine), str. 1–2.

¹³¹⁸ Dok. pr. br. P2542 (Drewienkiewiczovo saopštenje za štampu, april 1999. godine); Karol John Drewienkiewicz, T. 7815 (4. decembar 2006. godine).

¹³¹⁹ Dok. pr. br. 3D721 (Referisanje načelniku Štaba Vrhovne komande, 3. april 1999. godine), str. 1; V. takođe dok. pr. br. 3D911 (Referisanje Obaveštajne uprave, 3. april 1999. godine), str. 1.

¹³²⁰ Dok. pr. br. 3D721 (Referisanje načelniku Štaba Vrhovne komande, 3. april 1999. godine), str. 1, 5.

¹³²¹ Milivoje Novković, T. 16269–16270 (24. septembar 2007. godine).

Gajić obavestio Ojdanića da je OVK uzrok kretanja stanovništva.¹³²² Gajić je izjavio sledeće: “[U]slediće] planska aktivnost neprijatelja na iseljavanju Šiptara radi optužbi VJ i države za etničko čišćenje i genocid nad Šiptarima, time će se objektivno stvoriti i povoljniji uslovi za dejstva vazduhoplovnih snaga NATO po [...] naši[m] snaga[ma].”¹³²³ On je preporučio da se režim bezbednosti na Kosovu “pooštri”, “s težištem na kontroli kretanja stanovništva i stranaca u zonama borbenih dejstava i posebno u rejonima razmeštaja jedinica”, kao i da se usredsredi na “zaštit[u] tajnosti odluka i aktivnosti snaga”.¹³²⁴ Pored toga, u Borbenom izveštaju Štaba Vrhovne komande od 21. aprila 1999. godine zabeleženo je da je 3.000 ljudi, u pratnji snaga MUP, prešlo s Kosova u Makedoniju i pritom prošlo kroz zonu odgovornosti Prištinskog korpusa.¹³²⁵

569. U Direktivi od 9. aprila 1999. godine Ojdanić je razmatrao pitanje “izbeglica”.¹³²⁶ Pošto je 3. armiji dao zadatak da, između ostalog, “razbi[je] i uništi[...]” OVK, on je posebno naredio da se organizuje prihvata “izbeglica” na granici, u okviru čega je naredio i da se “pruži[i] pomoć organima vlasti u njihovom daljem zbrinjavanju”.¹³²⁷ Branko Krga je izjavio da cilj VJ nije bio da kosovske Albance protera s Kosova, kao i da VJ nije ništa učinio kako bi sprečio povratak “izbeglica” na Kosovo.¹³²⁸ On je potvrdio da je jedan od ciljeva organizovanja punktova za prihvata “izbeglica” bio da se izmeni stav sredstava javnog informisanja tako što će “izbeglicama” na vidljiv način biti pružena organizovana pomoć.¹³²⁹ Novković je posvedočio da je Štab Vrhovne komande smatrao da je problem “izbeglica” izvan područja njegove odgovornosti, ali da je insistirao da se savezni organi pozabave tim pitanjem, pri čemu je konferencija za novinare, održana 10. maja 1999. godine, bila posvećena tom pitanju.¹³³⁰

570. Dana 11. maja 1999. godine Ojdanić je obavestio Miloševića i, između ostalog, predsednika Srbije Milutinovića, da je VJ zarobio oko 600 muškaraca kosovskih Albanaca iz sela

¹³²² Dok. pr. br. P929 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 9. april 1999. godine), str. 8–9.

¹³²³ Dok. pr. br. P929 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 9. april 1999. godine), str. 10.

¹³²⁴ Dok. pr. br. P929 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 9. april 1999. godine), str. 10–11.

¹³²⁵ Dok. pr. br. 3D826 (Borbeni izveštaj Generalštaba/Štaba Vrhovne komande, 21. april 1999. godine), str. 3.

¹³²⁶ Dok. pr. br. P1481 (Štab Vrhovne komande, Direktiva za angažovanje VJ u odbrani od agresije NATO, 9. april 1999. godine), str. 5; Miodrag Simić, T. 15627–15629 (14. septembar 2007. godine).

¹³²⁷ Dok. pr. br. P1481 (Štab Vrhovne komande, Direktiva za angažovanje VJ u odbrani od agresije NATO, 9. april 1999. godine), str. 5; V. takođe Miodrag Simić, T. 15489–15491 (12. septembar 2007. godine).

¹³²⁸ Branko Krga, T. 16803, 16814 (3. oktobar 2007. godine), T. 16840 (4. oktobar 2007. godine).

¹³²⁹ Branko Krga, T. 16803 (3. oktobar 2007. godine), T. 16899–16900 (4. oktobar 2007. godine); V. takođe dok. pr. br. 3D938 (Referisanje Obaveštajne uprave, 25. april 1999. godine).

¹³³⁰ Milivoje Novković, T. 16236–16237 (24. septembar 2007. godine).

Dvorane/Dvoran, Ruhot i Nabrđe/Nabërxhan i da je oko 10.000 civila “usmer[io]” ka Peći i Klini.¹³³¹ Ti muškarci nisu nazvani “teroristima”, kao na drugim mestima u izveštaju vezanim za druge incidente, već je naprosto navedeno da se radi o 600 vojno sposobnih “muškaraca Šiptar[a]”. Nije navedeno da je tih 600 muškaraca bilo naoružano, kao što je učinjeno na drugim mestima u izveštaju u vezi s “šiptarskim teroristima”.¹³³² Veće smatra da se iz toga vidi da su muškarci kosovski Albanci bili na meti VJ i MUP, bez obzira na to da li su bili pripadnici OVK.

iv. Misije Uprave bezbednosti Generalštaba VJ na Kosovu

571. Uprkos tome što je dobijao izveštaje koji su ukazivali na činjenje zločina na Kosovu, što je detaljno opisano gore u tekstu, u maju 1999. godine se pokazalo da Štab Vrhovne komande ne dobija sve informacije koje bi trebalo da dobija. Načelnik Uprave bezbednosti Geza Farkaš posvedočio je da je tokom vazdušne kampanje NATO od organa bezbednosti na Kosovu dobijao informacije o tome da pripadnici VJ čine zločine, ali da borbeni izveštaji nisu sadržali te informacije.¹³³³ To nepotpuno izveštavanje je potvrdio Aleksandar Vasiljević, koji je posvedočio da je problem bio u tome što je opstruiran protok informacija između 3. armije i Štaba Vrhovne komande.¹³³⁴ Ojdanić je 27. aprila 1999. godine naredio da se penzionisani Vasiljević ponovo aktivira, imenovao ga za zamenika načelnika Uprave bezbednosti i zadužio ga da istraži zločine koji se čine na Kosovu i da o tome obavesti Štab Vrhovne komande.¹³³⁵

572. Farkaš je posvedočio da ga je Ojdanić, takođe zbog toga što se otkrilo da izveštavanje o zločinima nije potpuno, 5. i 6. maja 1999. godine poslao na misiju kako bi, kao načelnik Uprave bezbednosti, izvršio inspekciju organa bezbednosti 3. armije i Prištinskog korpusa.¹³³⁶ Farkaš je ustanovio da postoje ozbiljni problemi, prouzrokovani kriminalnim radnjama pripadnika paravojnih snaga, uključujući silovanje, pljačku i krađu, zajedno s nepropisnim angažovanjem jedinica vojne

---

¹³³¹ Dok. pr. br. 3D846 (Borbeni izveštaj Štaba Vrhovne komande, 11. maj 1999. godine), str. 5; V. takođe dok. pr. br. 4D315 (Borbeni izveštaj 3. armije, 10. maj 1999. godine), str. 1.

¹³³² Dok. pr. br. 3D846 (Borbeni izveštaj Štaba Vrhovne komande, 11. maj 1999. godine), str. 5; V. takođe dok. pr. br. 4D315 (Borbeni izveštaj 3. armije, 10. maj 1999. godine), str. 1.

¹³³³ Geza Farkaš, T. 16292–16293, 16303–16304 (25. septembar 2007. godine).

¹³³⁴ Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 56; Aleksandar Vasiljević, T. 8750 (19. januar 2007. godine); V. takođe Geza Farkaš, T. 16359, 16363–16364 (25. septembar 2007. godine).

¹³³⁵ Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 53.

¹³³⁶ Geza Farkaš, T. 16292 (25. septembar 2007. godine).

policije VJ na Kosovu.¹³³⁷ Farkaš je 7. maja podneo Ojdaniću izveštaj o tim problemima, na šta je Ojdanić “žestok[o]” reagovao.¹³³⁸ Vasiljević je posvedočio da se 8. maja 1999. godine sastao sa načelnikom Odseka bezbednosti Prištinskog korpusa, koji ga je obavestio o zločinima koje su pripadnici VJ činili nad civilima na Kosovu. Ti zločini uključivali su, između ostalog, jedan slučaj silovanja u koji je bio umešan jedan rezervista, ubistvo jednog Albanca u nekom selu pored Srbije i ubistvo jednog muškarca u Šipovu. Vasiljević je na to od načelnika Odseka bezbednosti Prištinskog korpusa tražio da sastavi izveštaj u kojem će detaljno opisati te incidente i prosledi ga Farkašu.¹³³⁹ U vezi s nepotpunim izveštavanjem, Vasiljević je posvedočio da je kasnije otkrio da je Komanda 3. armije donela odluku da u redovnim borbenim izveštajima ne piše o vršenju izvesnih zločina, jer se njima bave vojni pravosudni organi.¹³⁴⁰ Rečeno mu je da se sva krivična dela obrađuju u okviru vojnog pravosudnog sistema.¹³⁴¹ Veće napominje da je Vasiljević, uopšteno govoreći, pouzdan svedok, ali da je on vraćen u Upravu bezbednosti tek 27. aprila 1999. godine i da je izveštavao samo o onome što je tokom svoje misije čuo od pripadnika VJ na Kosovu.

573. Dana 13. maja 1999. godine Ojdanić je obavешten o pojedinostima tih zločina.¹³⁴² Vasiljević je izjavio da je je Ojdaniće delovao “apsolutno iznenađen” tim informacijama i da je smesta telefonirao Miloševiću kako bi ga obavestio da je upravo dobio informacije o silovanjima i ubijanjima od strane pripadnika VJ, kao i da je organizovao sastanak s Miloševićem.¹³⁴³ Veće napominje da je Ojdanić ranije, između ostalog, na sastanku održanom 4. maja, bio obavешten o “brojnim” zločinima koje su počinili pripadnici VJ, uključujući ubijanja, i da ga je Farkaš 7. maja obavestio o zločinima pripadnika VJ na Kosovu. Shodno tome, Veće ne smatra da Ojdanićeva reakcija na ove vesti ukazuje na to da je on tada prvi put čuo za takve kriminalne radnje.

574. Pored toga, Ojdanić je tokom vazdušne kampanje NATO slao ekipe Štaba Vrhovne komande, na čelu s Miodragom Simićem, da izvrše inspekciju izvesnog broja jedinica, uključujući

---

¹³³⁷ Geza Farkaš, T. 16293–16294, 16310, 16370 (25. septembar 2007. godine); Branko Gajić, T. 15280–15282 (7. septembar 2007. godine). Primer nepropisnog ponašanja jedne paravojne formacije je masakr koji su “Škorpioni” izvršili u Podujevu. Dok. pr. br. 3D1055 (Izveštaj Uprave bezbednosti Štaba Vrhovne komande o aktivnosti paravojne formacije, 13. maj 1999. godine).

¹³³⁸ Geza Farkaš, T. 16294 (25. septembar 2007. godine).

¹³³⁹ Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 59.

¹³⁴⁰ Aleksandar Vasiljević, T. 8749–8751 (19. januar 2007. godine); V. takođe Geza Farkaš, T. 16359, 16364 (25. septembar 2007. godine).

¹³⁴¹ Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 56.

¹³⁴² Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 59; Geza Farkaš, T. 16294–16295 (25. septembar 2007. godine).

¹³⁴³ Aleksandar Vasiljević, T. 8747–8748 (19. januar 2007. godine).

37, 125. i 549. motorizovanu brigadu i 52. artiljerijsko-raketnu brigadu.¹³⁴⁴ Miodrag Simić je posvedočio da nijedna od tih raznih ekipa koje su vršile inspekciju nije izvestila ni o čemu što bi ukazivalo na to da su pripadnici VJ činili zločine vezane za incidente navedene u Optužnici.¹³⁴⁵ S obzirom na učešće VJ u velikom broju zločina navedenih u Optužnici, o čemu je bilo reči u Odeljku VII gore, Veće konstatuje da Simićevo svedočenje po ovom pitanju nije uverljivo i smatra da ono ne dovodi ni u kakvu sumnju to da je Ojdanić znao za široko rasprostranjeno činjenje zločina od strane pripadnika VJ, o čemu je bilo reči gore u tekstu.

v. *Sastanci od 16. i 17. maja*

575. Kad je od službenika Uprave bezbednosti primio ove informacije, Ojdanić je pozvao Pavkovića i druge članove Štaba Vrhovne komande da dođu na sastanak 16. maja 1999. godine.¹³⁴⁶ Na tom sastanku, Pavković je obavestio Ojdanića o pojedinostima zločina koje na Kosovu čine pripadnici VJ,¹³⁴⁷ uključujući navode o umešanosti VJ u smrt 800 civila.¹³⁴⁸ Pavković je izjavio da su njegove istrage pokazale da se, od tog broja, 271 slučaj odigrao na područjima koje pokriva VJ, a 376 na područjima koje pokrivaju snage MUP.¹³⁴⁹ Vasiljević je rekao da se na sastanku raspravljalo o činjenici da zbir tih cifara ne daje 800, kao i da je rečeno da su možda udari NATO bili uzrok nekih od tih smrti.¹³⁵⁰ Razmatrano je i pitanje zločina paravojnih grupa.¹³⁵¹ Pavković je rekao da je bio u kontaktu sa Slobodanom Medićem (zvanim Boca), vođom oružane grupe poznate po imenu “Škorpion”, koja je bila angažovana pod okriljem MUP i na Kosovu nosila oznake SAJ.¹³⁵² Međutim, Gajić je posvedočio da glavna tema sastanka nije bilo otkriće da u sastavu VJ deluje grupa “Pauk”, već ratni zločini i druga kršenja međunarodnog prava do kojih dolazi na Kosovu.¹³⁵³ Ojdanić je rekao prisutnima da ratne zločine treba hitno istražiti i dokumentovati i da

¹³⁴⁴ Dok. pr. br. 3D489 (Naređenje Štaba Vrhovne komande u vezi s obilaskom, 20. april 1999. godine); dok. pr. br. 3D491 (Naređenje Štaba Vrhovne komande u vezi s obilaskom, 8. maj 1999. godine).

¹³⁴⁵ Miodrag Simić, dok. pr. br. 3D1089 (Izjava svedoka od 15. avgusta 2007. godine), par. 12.

¹³⁴⁶ Geza Farkaš, T. 16296–16298 (25. septembar 2007. godine); Branko Gajić, T. 15284–15285 (7. septembar 2007. godine).

¹³⁴⁷ Geza Farkaš, T. 16295 (25. septembar 2007. godine).

¹³⁴⁸ Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 62.

¹³⁴⁹ Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 62.

¹³⁵⁰ Aleksandar Vasiljević, T. 8763 (19. januar 2007. godine), T. 9041 (24. januar 2007. godine), dok. pr. br. P2589 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 15999–16000.

¹³⁵¹ Branko Gajić, T. 15290 (7. septembar 2007. godine).

¹³⁵² Branko Gajić, T. 15286 (7. septembar 2007. godine); Aleksandar Vasiljević, T. 8756 (19. januar 2007. godine).

¹³⁵³ Branko Gajić, T. 15360 (11. septembar 2007. godine).

se, ako se za neko lice ustanovi da je počinilo takav zločin, ono smesta uhapsi, a Štab Vrhovne komande obavesti o datoj stvari. Ukoliko dotična stvar ne spada u nadležnost vojnih, već civilnih sudova, onda to pitanje treba da rešavaju civilni pravosudni organi.¹³⁵⁴

576. Posle tog uvodnog sastanka, 17. maja 1999. godine održan je drugi sastanak s Miloševićem.¹³⁵⁵ Prisustvovali su mu Ojdanić, Radomir Marković, Farkaš, Šainović, Pavković, Vasiljević i Branko Gajić.¹³⁵⁶ Pavković je ponovo izneo informacije o zločinima koje su pripadnici VJ činili na Kosovu u zoni odgovornosti 3. armije.¹³⁵⁷ Vasiljević je takođe podneo izveštaj o teškim zločinima snaga VJ i dobrovoljaca nad civilima, uključujući ubistva i silovanje.¹³⁵⁸ Potom je obavestio prisutne o zločinima koje su počinili “Škorpioni” i pripadnik paravojsnih snaga Slobodanu Mediću (zvanom Boca), kao i o arkanovcima.¹³⁵⁹ Pavković je ponovo izvestio o 800 tela pronađenih na Kosovu i dodao da je koren problema u tome što MUP i VJ pokušavaju da prebace krivicu jedni na druge.¹³⁶⁰ Vasiljević je posvedočio da su Ojdanić i Pavković predložili da se formira zajednička državna komisija koja će utvrditi šta se dešava na Kosovu, ali da je Pavković rekao da Lukić nije zainteresovan za formiranje takve komisije.¹³⁶¹ Milošević je reagovao na te probleme tako što je izbegavao pitanje zločina koje su počinili VJ i MUP i pominjao samo da je potrebno da se ustanovi koje paravojsne grupe deluju na Kosovu.¹³⁶²

577. Sutradan, na referisanju u Štabu Vrhovne komande, Ojdanić je podneo izveštaj o tom sastanku s Miloševićem. On je tom prilikom uputio organe bezbednosti 3. armije da otkriju i dokumentuju moguće zločine koji su počinjeni na Kosovu i izjavio da se “mora znati počinitelj i

---

¹³⁵⁴ Branko Gajić, T. 15285 (7. septembar 2007. godine).

¹³⁵⁵ Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 62; Branko Gajić, T. 15290 (7. septembar 2007. godine).

¹³⁵⁶ Geza Farkaš, T. 16296 (25. septembar 2007. godine); Aleksandar Vasiljević, T. 8772–8773 (19. januar 2007. godine), dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 63.

¹³⁵⁷ Geza Farkaš, T. 16296–16297 (25. septembar 2007. godine); Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 67.

¹³⁵⁸ Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 65. Vasiljević i Farkaš su naveli različite redoslede izlaganja na tom sastanku. Vasiljević je rekao da je on prvi govorio. Farkaš je izjavio da je Pavković bio prvi. Međutim, oni se slažu da su izneta oba ta izlaganja.

¹³⁵⁹ Dok. pr. br. P2592 (Izvod iz Vasiljevićevog dnevnika, 17. maj 1999. godine), str. 1; Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 65; Branko Gajić, T. 15290 (7. septembar 2007. godine).

¹³⁶⁰ Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2589 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 16000, dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 65–71; P2592 (Izvod iz Vasiljevićevog dnevnika, 17. maj 1999. godine), str. 1.

¹³⁶¹ Aleksandar Vasiljević, T. 8783 (22. januar 2007. godine).

¹³⁶² Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 70, T. 8783 (22. januar 1999. godine).

preuzeti odgovornost”.¹³⁶³ Farkaš je posvedočio da je, posle sastanka od 17. maja, Ojdanić od njega tražio da sastavi ekipu i izvrši inspekciju osnovnih jedinica i organa bezbednosti VJ na Kosovu.¹³⁶⁴ Farkaš je, u skladu s tim, formirao ekipu na čelu s Gajićem i Vasiljevićem, koja je 1. juna 1999. godine poslata na Kosovo da izvrši inspekciju 16 organa bezbednosti i osnovnih jedinica na terenu.¹³⁶⁵ Gajić je posvedočio da je ekipa stekla utisak da ima problema s ratnim zločinima, ali da organi bezbednosti Prištinskog korpusa aktivno vode istragu o tim incidentima.¹³⁶⁶ On je izjavio da je glavni problem bio to što Štab Vrhovne komande nije obaveštavan o tim zločinima.¹³⁶⁷ Vasiljević je posvedočio da komisija nije otišla u taj obilazak u svrhu nadzora, već da se radilo o uobičajenoj kontroli rada organa bezbednosti. Oni nisu razgovarali sa službenicima vojnog pravosudnog sistema i ono što su im saopštili pripadnici organa bezbednosti Prištinskog korpusa i 3. armije nisu poredili s podacima kojima su raspolagali vojni tužioci i vojni sudovi.¹³⁶⁸

578. Povodom ove misije radi utvrđivanja činjenica Vasiljević je sastavio izveštaj, koji je predao Farkašu.¹³⁶⁹ U izveštaju su dokumentovana 42 slučaja činjenja zločina, od kojih su neke počinile snage VJ, a neke snage MUP, iako je Vasiljević u svom svedočenju rekao da se većina tih slučajeva ticala pripadnika vojske.¹³⁷⁰ Ta 42 slučaja uključivala su ubistva, silovanja, pljačkanje i prekršaje.¹³⁷¹ Prema Vasiljevićem rečima, slučajevi u koje su bili umešani pripadnici VJ uključivali su, između ostalog, ubijanje jednog Albanca u Bresju koje su počinila trojica rezervista VJ, ubijanje četiri kosovska Albanca i silovanje jedne devojke koje je počinio kapetan Steković, kao i činjenje zločina od strane pripadnika 52. oklopne brigade.¹³⁷² Kad su se 7. juna 1999. godine vratili u

---

¹³⁶³ Dok. pr. br. 3D618 (Referisanje načelniku Štaba Vrhovne komande, 18. maj 1999. godine), str. 3; Geza Farkaš, T. 16369 (25. septembar 2007. godine); Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 75.

¹³⁶⁴ Geza Farkaš, T. 16300 (25. septembar 2007. godine).

¹³⁶⁵ Geza Farkaš, T. 16300 (25. septembar 2007. godine); Aleksandar Vasiljević, T. 8707 (19. januar 2007. godine); Branko Gajić, T. 15292 (7. septembar 2007. godine).

¹³⁶⁶ Branko Gajić, T. 15292 (7. septembar 2007. godine).

¹³⁶⁷ Branko Gajić, T. 15292 (7. septembar 2007. godine).

¹³⁶⁸ Aleksandar Vasiljević, T. 8790 (22. januar 2007. godine).

¹³⁶⁹ Aleksandar Vasiljević, T. 8700 (19. januar 2007. godine) (delimično zatvorena sednica), T. 8786 (22. januar 2007. godine).

¹³⁷⁰ Aleksandar Vasiljević, T. 8786–8787 (22. januar 2007. godine), dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 87; Branko Gajić, T. 15293 (7. septembar 2007. godine).

¹³⁷¹ Aleksandar Vasiljević, T. 8786–8788, 8791 (22. januar 2007. godine).

¹³⁷² Aleksandar Vasiljević, T. 8786–8788 (22. januar 2007. godine). Na pitanje Veća da li su ovi incidenti relevantni, s obzirom na to da nisu konkretno navedeni u Optužnici, tužilaštvo je izjavilo da te informacije pokazuju da o izvesnim slučajevima kažnjivog ponašanja nije bilo izveštavano na sednicama Generalštaba. T. 8788–8789 (22. januar 2007. godine).

Beograd, Gajić i Vasiljević su podneli usmeni izveštaj svojim nadređenima i konstatovali da organi bezbednosti aktivno rade na otkrivanju zločina i pripremi predmeta za vođenje krivičnih postupaka.¹³⁷³ Gajić je dodao da su organi bezbednosti “imali [...] potpunu podršku komandovanja”.¹³⁷⁴ Organi bezbednosti Prištinskog korpusa i 3. armije rekli su Vasiljeviću da se za sve zločine vodi krivični postupak.¹³⁷⁵ Međutim, Veće se na informacije koje su dobili Gajić i Vasiljević ne oslanja kao na dokaz o tome da je u vezi sa svim zločinima zaista bio pokrenut krivični postupak. Baš naprotiv, ustanovljeno je da u vezi s velikim brojem zločina pripadnika VJ nije pokrenut krivični postupak zbog opstruiranja tog sistema, kao što je konstatovano u Odeljku VI.A.1.e.

vi. Zločini koje su počinili pripadnici MUP i paravojnih snaga

579. Kao što je navedeno gore u tekstu, Ojdanić je dobio informacije koje su ukazivale na kriminalne radnje snaga MUP na Kosovu 1999. godine. Dana 3. i 16. aprila, Gajić je obavestio Štab Vrhovne komande da ima problema s paravojnim grupama koje deluju na Kosovu zajedno s MUP.¹³⁷⁶ Kad je saznao za te aktivnosti, Ojdanić je Upravi bezbednosti izdao opšte uputstvo da ispita aktivnosti paravojnih snaga, uključujući to gde deluju, kakvi su im ciljevi i po čijem ovlašćenju deluju.¹³⁷⁷

580. Pitanje paravojnih snaga ponovo je pokrenuto šest dana posle Gajićevog prvog izveštaja, na referisanju 22. aprila 1999. godine, na kojem je on izjavio da se prikupljaju podaci o poštovanju ratnog prava od strane pripadnika VJ, kao i da su paravojne grupe sve aktivnije na Kosovu.¹³⁷⁸ Ojdanić je potom naredio da pravosudni organi moraju biti efikasniji, da treba kontaktirati MUP u vezi s dobrovoljcima i da to treba učiniti preko Saveznog ministarstva za inostrane poslove.¹³⁷⁹

---

¹³⁷³ Geza Farkaš, T. 16303 (25. septembar 2007. godine); V. takođe Branko Gajić, T. 15292 (7. septembar 2007. godine).

¹³⁷⁴ Branko Gajić, T. 15292 (7. septembar 2007. godine).

¹³⁷⁵ Aleksandar Vasiljević, T. 8790 (22. januar 2007. godine).

¹³⁷⁶ Dok. pr. br. 3D721 (Referisanje načelniku Štaba Vrhovne komande, 3. april 1999. godine), str. 2; dok. pr. br. 3D587 (Referisanje načelniku Štaba Vrhovne komande, 16. april 1999. godine), str. 1.

¹³⁷⁷ Dok. pr. br. 3D587 (Referisanje načelniku Štaba Vrhovne komande, 16. april 1999. godine), str. 4.

¹³⁷⁸ Dok. pr. br. 3D592 (Referisanje načelniku Štaba Vrhovne komande, 22. april 1999. godine), str. 1.

¹³⁷⁹ Dok. pr. br. 3D592 (Referisanje Štabu Vrhovne komande, 22. april 1999. godine), str. 4.

581. Kad je na referisanju 22. aprila¹³⁸⁰ i 23. aprila,¹³⁸¹ kao i putem dnevnog borbenog izveštaja Prištinskog korpusa od 25. aprila¹³⁸² dobio dalje izveštaje o kriminalnim radnjama paravojnih snaga na Kosovu, Ojdanić je izdao još jedno naređenje, u kojem je tražio da komandanti armija obezbede da se pripadnici paravojnih snaga koji su aktivni na Kosovu razoružaju i da se protiv njih preduzmu zakonske mere.¹³⁸³ U naređenju se traži da se strogo poštuju Ženevske konvencije i ratno pravo, da lica koja prekrše međunarodno humanitarno pravo treba lišiti slobode i pokrenuti krivični postupak, kao i da su nadređeni oficiri dužni da se za to postaraju.¹³⁸⁴ Međutim, Gajić je posvedočio da protiv pripadnika paravojnih snaga nisu preduzete dalje mere, jer se snage MUP nisu pridržavale Ojdanićevog naređenja da s Kosova treba udaljiti sve pripadnike paravojnih snaga.¹³⁸⁵

582. Kad je Ojdanić početkom maja 1999. godine poslao Vasiljevića i Gajića na Kosovo, on je tražio i dalje informacije o problemima s paravojnim organizacijama. Na referisanju u Štabu Vrhovne komande održanom 6. maja, Ojdanić je pitao Gajića da li takve grupe deluju na Kosovu.¹³⁸⁶ Gajić je to potvrdio, a Ojdanić je konstatovao da uopštene informacije nisu adekvatne i da su mu potrebne konkretne pojedinosti o svim navodnim zločinima počinjenim na Kosovu. Gajić je posvedočio da je Ojdanić želeo to da raščisti i da je rekao da takva lica, ukoliko ih ima na Kosovu, treba oterati i protiv njih preduzeti zakonske mere.¹³⁸⁷ Dana 13. maja Farkaš je Ojdanića obavestio, između ostalog, o zločinima koje je počinila paravojna grupa predvođena Slobodanom Medićem (zvanim Boca) i druge paravojne grupe, o čemu je bilo reči gore u tekstu.¹³⁸⁸ Uprava bezbednosti je saznala da postoje konkretni dokazi o zločinu koju su Medićevi “Škorpioni” počinili

¹³⁸⁰ Dok. pr. br. 3D592 (Referisanje Štabu Vrhovne komande, 22. april 1999. godine), str. 1.

¹³⁸¹ Dok. pr. br. 3D593 (Referisanje Štabu Vrhovne komande, 23. april 1999. godine), str. 1; Branko Gajić, T. 15278–15279 (7. septembar 2007. godine).

¹³⁸² V. dok. pr. br. P2016 (Borbeni izveštaj PrK 3. armiji i Štabu Vrhovne komande, 25. april 1999. godine), str. 2.

¹³⁸³ Dok. pr. br. P1490 (Naređenje u vezi s paravojnim formacijama, istragom i krivičnim gonjenjem zbog kršenja ratnog prava, 26. april 1999. godine).

¹³⁸⁴ U naređenju se organima komandovanja i bezbednosti naređuje da prate ponašanje pripadnika VJ i MUP i da pokrenu krivični postupak protiv prekršilaca međunarodnog humanitarnog prava, ali se ne navodi konkretno da li treba pokretati postupak protiv pripadnika VJ i MUP. Za pojedinosti o propisima vezanim za nadležnost koji su važili za pripadnike VJ i MUP v. Odeljak VI.A.1.e.

¹³⁸⁵ Branko Gajić, T. 15378 (11. septembar 2007. godine).

¹³⁸⁶ Branko Gajić, T. 15281 (7. septembar 2007. godine); dok. pr. br. 3D606 (Referisanje načelniku Štaba Vrhovne komande, 6. maj 1999. godine), str. 3.

¹³⁸⁷ Branko Gajić, T. 15281 (7. septembar 2007. godine).

¹³⁸⁸ Geza Farkaš, T. 16294 (25. septembar 2007. godine); Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 59. V., generalno, dok. pr. br. 3D1055 (Izveštaj o aktivnosti paravojnih formacija Uprave bezbednosti Štaba Vrhovne komande, 13. maj 1999. godine); Goran Stoparić, dok. pr. br. P2224 (Izjava svedoka od 6. jula 2006. godine), par. 38–64.

u Podujevu, kad je ubijeno desetero dece i dvoje odraslih.¹³⁸⁹ Vasiljević je takođe posvedočio da je saznao za grupu od petnaestak ljudi, poznatu kao “Legija”, koja je ubijala i pljačkala kosovske Albance u Đakovici, kao i za slične aktivnosti u Kosovskoj Mitrovici.¹³⁹⁰ Gajić je izjavio da su sve te grupe delovale odevene u uniforme SAJ/MUP.¹³⁹¹ Izvršiocu su uklonjeni s Kosova, ali su se ubrzo vratili.¹³⁹² Koliko je Gajiću poznato, samo je protiv jednog lica pokrenut krivični postupak za te zločine.¹³⁹³

583. Pojednostiti o ovim pojavama prenete su u pismenom izveštaju Uprave bezbednosti, u kojem je navedeno da je MUP formirao grupu od stotinak dobrovoljaca i poslao je na Kosovo radi izvođenja operacija između 27. i 31. marta 1999. godine.¹³⁹⁴ Prema tom izveštaju, jedan inspektor MUP obratio se dobrovoljcima pre njihovog odlaska i rekao im da će oni biti popuna snaga MUP. Oni su u Podujevu počinili zločine nad kosovskim Albancima, uključujući ubistvo dvoje starijih ljudi i desetero dece. Kad je saznao za to, komandant 354. brigade VJ ih je proterao iz operativne zone. U izveštaju se navodi da su primljene nepotvrđene informacije da su Slobodan Medić i grupa od 100 dobrovoljaca, posle proterivanja, ponovo došli na Kosovo i da su otišli 10. maja 1999. godine.¹³⁹⁵ Ojdanić je na sastancima 16. i 17. maja 1999. godine primio dalje informacije u vezi sa zločinima pripadnika MUP i paravojnih snaga koji su delovali na Kosovu, kako je navedeno gore u tekstu.

vii. Izveštaji od 25. maja i 4. juna

584. Ojdanićeva odbrana je iznela konkretne prigovore na dva izveštaja koje je 3. armija uputila Štabu Vrhovne komande tokom vazdušne kampanje NATO.¹³⁹⁶ Datumi tih izveštaja bili su 25. maj, odnosno 4. jun, i oni su se ticali kriminalnih radnji pripadnika MUP na Kosovu.¹³⁹⁷

¹³⁸⁹ Branko Gajić, T. 15273–15274 (7. septembar 2007. godine).

¹³⁹⁰ Aleksandar Vasiljević, T. 8698 (19. januar 2007. godine).

¹³⁹¹ Branko Gajić, T. 15275 (7. septembar 2007. godine).

¹³⁹² Branko Gajić, T. 15347 (11. septembar 2007. godine); Goran Stoparić, dok. pr. br. P2224 (Izjava svedoka od 6. jula 2006. godine), par. 59–64, T. 724–725 (12. jul 2006. godine), 749–750 (13. jul 2006. godine).

¹³⁹³ Branko Gajić, T. 15351 (11. septembar 2007. godine).

¹³⁹⁴ Dok. pr. br. 3D1055 (Izveštaj o aktivnosti paravojnih formacija Uprave bezbednosti Štaba Vrhovne komande, 13. maj 1999. godine), str. 1.

¹³⁹⁵ Dok. pr. br. 3D1055 (Izveštaj o aktivnosti paravojnih formacija Uprave bezbednosti Štaba Vrhovne komande, 13. maj 1999. godine), str. 1–2.

¹³⁹⁶ Ojdanićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 245–246; V. takođe dok. pr. br. 3D1078 (Dopis Ministarstvu odbrane, 1. mart 2002. godine); dok. pr. br. 3D1077 (Dopis Ministarstva odbrane upućen Ojdaniću, 13. mart 2002. godine).

585. U Izveštaju od 25. maja 1999. godine, koji je Pavković adresirao na Štab Vrhovne komande (Ojdanića lično), navodi se da je bezbednosna situacija na Kosovu nestabilna usled čestog činjenja zločina.¹³⁹⁸ Pavković je tvrdio da je to najevidentnije na mešovitim kontrolnim punktovima VJ/MUP, na kojima pripadnici MUP tolerišu i vrše kriminalne radnje, prvenstveno u vidu otuđivanja vozila i robe. On je takođe naveo da pripadnici i jedinice MUP čine teške zločine nad albanskim stanovništvom Kosova u naseljima i “zbergovima” na Kosovu, uključujući “ubistva, silovanja, pljačke, razbojništva, teške krađe i drugo”.¹³⁹⁹ Valja napomenuti da je Pavković pomenuo da pripadnici MUP koji čine te zločine onda “smišljeno takve zločine pripisuju ili pripremaju da pripisu jedinicama i pojedincima iz VJ”.¹⁴⁰⁰ Naposletku, on je izvestio da priliv bezbednosnih informacija od RDB nije zadovoljavajući i da je jedini pozitivan aspekt zajedničkih dejstava s MUP bilo pronalaženje i privođenje vojnih obveznika koji se nisu odazvali na poziv.¹⁴⁰¹ Izveštaj od 4. juna 1999. godine, koji je Pavković takođe adresirao na Štab Vrhovne komande, jeste telegram u kojem su takođe iznete pritužbe, između ostalog, na neprepotčinjavanje snaga MUP, nedolično ponašanje snaga MUP i nedostatak finansijskih sredstava za obveznike VJ. U njemu se navodi da snage MUP krše sporazume, “pljačka[ju] i dr.”¹⁴⁰²

586. Ojdanićeva i Lukićeva odbrana su pozvale arhivara VJ Dušana Mladenovskog i veštaka Živojina Aleksića kako bi pobile autentičnost ovih izveštaja. Najpre valja napomenuti da postoje dve verzije Izveštaja od 25. maja, od kojih jedna nema, a druga ima pečat Generalštaba/Štaba Vrhovne komande o prijemu tog dokumenta. Pečatirani datum prijema ove druge je 26. maja 1999. godine.¹⁴⁰³ U vezi s ovim izveštajima proučena su dve knjige evidencije VJ – Arhivski spisak VJ, to jest spisak materijala zavedenog u vojnoj arhivi, i Delovodnik Kabineta načelnika Generalštaba

---

¹³⁹⁷ Dok. pr. br. P1459 (Izveštaj 3. armije o nepridržavanju od strane organa MUP, 25. maj 1999. godine), uvršten u spis i pod br. 3D1106; dok. pr. br. P1725 (Komanda 3. armije, Zahtev Štabu Vrhovne komande, 4. jun 1999. godine).

¹³⁹⁸ Dok. pr. br. P1459 (Izveštaj 3. armije o nepridržavanju od strane organa MUP, 25. maj 1999. godine), uvršten u spis i pod br. 3D1106.

¹³⁹⁹ Dok. pr. br. P1459 (Izveštaj 3. armije o nepridržavanju od strane organa MUP, 25. maj 1999. godine), par. 3–4, uvršten u spis i pod br. 3D1106.

¹⁴⁰⁰ Dok. pr. br. P1459 (Izveštaj 3. armije o nepridržavanju od strane organa MUP, 25. maj 1999. godine), par. 4, uvršten u spis i pod br. 3D1106.

¹⁴⁰¹ Dok. pr. br. P1459 (Izveštaj 3. armije o nepridržavanju od strane organa MUP, 25. maj 1999. godine), par. 6–7, uvršten u spis i pod br. 3D1106.

¹⁴⁰² Dok. pr. br. P1725 (Komanda 3. armije, Zahtev Štabu Vrhovne komande, 4. jun 1999. godine).

¹⁴⁰³ Živojin Aleksić, dok. pr. br. 3D1140 (Izveštaj veštaka od 26. februara 2008. godine), par. 15; up. dok. pr. br. P1459 (Izveštaj 3. armije o nepridržavanju od strane organa MUP, 25. maj 1999. godine) (bez pečata), i dok. pr. br. 3D1106 (Izveštaj 3. armije o nepridržavanju organa MUP, 25. maj 1999. godine) (s pečatom); V. takođe dok. pr. br. 3D1133 (Verzija u boji dok. pr. br. P1459); dok. pr. br. 3D1132 (Verzija u boji dok. pr. br. 3D1106).

VJ, u kojem se vodi evidencija o dokumentima koje je primio Kabinet načelnika Generalštaba/Štaba Vrhovne komande.¹⁴⁰⁴

587. U vezi sa spiskom iz Arhiva VJ na kojem se nalazi Izveštaj od 25. maja, Mladenovski je izjavio da je on izvršio sve dopune i izmene, osim onih u stavci 82, gde je zabeležen prijem Izveštaja od 25. maja.¹⁴⁰⁵ On je takođe posvedočio da je na tom spisku iz Arhiva VJ bilo ukupno 278 dokumenata, a ne 277, kako je naznačeno na prvoj stranici spiska, koja se ažurirala kako bi se ustanovio ukupan broj. On je izjavio da se iz toga vidi da izmene spiska iz Arhiva VJ nije izvršio profesionalac, jer bi profesionalac znao da treba da ažurira naslovnu stranu.¹⁴⁰⁶ Tokom unakrsnog ispitivanja Mladenovski je rekao da taj konkretan arhivski spisak potiče iz Generalštaba i da ga je prvobitno sastavio Miodrag Janković, koji je napravio 68 grešaka koje je Mladenovski lično ispravio.¹⁴⁰⁷ Međutim, on je dodao da bi, da je video izmene arhivskog spiska pre no što je on došao do njega, insistirao na tome da se izmene parafiraju.¹⁴⁰⁸

588. Aleksić je tvrdio da se rukopis na spisku iz Arhiva VJ kojim je ubeležen prijem Izveštaja od 25. maja, razlikuje od rukopisa u ostatku tog spiska.¹⁴⁰⁹ To je u skladu s tvrdnjom Mladenovskog da je on uneo sve izmene osim one iz stavke 82. Međutim, kad je ustanovio da izvesne stavke imaju “labuđi završetak”, Aleksić je potvrdio da se on javlja i u drugim stavkama, a ne samo onoj vezanoj za Izveštaj od 25. maja, na primer, na prvoj stranici spiska, što se jasno vidi ako se pogleda sam spisak.¹⁴¹⁰ Time je znatno oslabljen argument Ojdanićeve odbrane da je stavka 82 falsifikovana i da je Izveštaj od 25. maja primljen tek mnogo posle tog datuma, jer bi to značilo da je falsifikator odgovoran i za niz drugih stavki na tom arhivskom spisku.

589. Što se tiče pečatiranog datuma uz stavku Delovodnika Generalštaba VJ vezanu za Izveštaj od 25. maja, Aleksić je posvedočio da on nije dodat u isto vreme kad i ostale stavke na tom

---

¹⁴⁰⁴ Dok. pr. br. 3D1130 (Kabinet načelnika Vrhovne komande – Arhivski spisak, 24. septembar 1999. godine); dok. pr. br. 3D1131 (Kabinet načelnika Generalštaba – Delovodnik, odlomak).

¹⁴⁰⁵ Dušan Mladenovski, dok. pr. br. 3D1135, (Izjava svedoka od 14. januara 2008. godine), par. 8–14. Dokumenti koje je dobijao Generalštab/Štab Vrhovne komande VJ su zavodeni u spiskove i kasnije odnošeni u Arhiv VJ, gde su pohranjivani. Dušan Mladenovski, dok. pr. br. 3D1135 (Izjava svedoka od 14. januara 2008. godine), par. 3–6.

¹⁴⁰⁶ Dušan Mladenovski, T. 25770–25771 (21. april 2008. godine), T. 25795 (22. april 2008. godine).

¹⁴⁰⁷ Dušan Mladenovski, T. 25789–25790 (22. april 2008. godine).

¹⁴⁰⁸ Dušan Mladenovski, T. 25795 (22. april 2008. godine).

¹⁴⁰⁹ Živojin Aleksić, T. 26063 (13. maj 2008. godine).

¹⁴¹⁰ Živojin Aleksić, T. 26065 (13. maj 2008. godine). On je izjavio da u tom dokumentu ima nekoliko primera, kao što je arhivska jedinica 29. U skladu s tim, on je posvedočio da je osoba koja je unela dvojku pod stavke 29 ista ona koja je dodala izmene u stavci 82, jer se u oba slučaja javlja “labuđi završetak”. V. takođe dok. pr. br. 3D1130 (Kabinet načelnika Vrhovne komande – Arhivski spisak, 24. septembar 1999. godine).

spisku.¹⁴¹¹ Međutim, iz Aleksićevog svjedočenja se vidi da se njegovi zaključci u suštini temelje analizi otiska tih cifara na putem “obično[g] pogled[a]” i da te zaključke nije dodatno naučno potkrepio. Čak i da se prihvati njegovo mišljenje da je korišćen drugi ili doručeni pečat za datume, a ne da je naprosto prilikom pečatiranja izvršen drugačiji pritisak, on nije bio u stanju da isključi mogućnost da su razlozi za te razlike bezazleni, na primer, da su taj posao radila dva arhivara. Aleksić je rekao da te dve verzije ovog Izveštaja nisu u skladu s uobičajenom procedurom VJ za takve dokumente.¹⁴¹² Međutim, on je takođe izjavio da od njega nije traženo da proveriti da li rukopis iz stavki vezanih za Izveštaj od 25. maja u Delovodniku Generalštaba VJ odgovara rukopisu iz drugih stavki u tom dokumentu.¹⁴¹³ Ukoliko izveštaj nije autentičan ili ga Generalštab nije primio 25. ili 26. maja, očekivalo bi se da i rukopis u toj stavci Delovodnika Generalštaba VJ bude neujednačen ili drugačiji od onog iz drugih stavki. Međutim, rukopis iz stavke Delovodnika Generalštaba VJ koja prethodi onoj vezanoj za Izveštaj od 25. maja isti je kao u stavci vezanoj za taj Izveštaj.¹⁴¹⁴

590. Osim iskaza Mladenovskog i Aleksića, izvestan broj drugih svedoka je u svom iskazu rekao da Ojdanić nije primio ovaj dokument. Aleksandar Vasiljević je posvedočio da kopija Izveštaja od 25. maja, uvrštena u spis kao dokazni predmet broj P1459, ne sadrži pečat Generalštaba/Štaba Vrhovne komande o prijemu.¹⁴¹⁵ Međutim, druga verzija Izveštaja od 25. maja, dokazni predmet broj 3D1106, sadrži pečat koji pokazuje da ju je Generalštab/Štab Vrhovne komande primio 26. maja 1999. godine.¹⁴¹⁶

591. Ojdanić je 2002. godine uputio dopis Milanu Radoičiću, načelniku Kabineta ministra odbrane, u vezi s izveštajima od 25. maja i 4. juna, pošto je u glasilu VJ *Vojska* pročitao članak o njima, ali je tvrdio da ih on lično nikad nije video.¹⁴¹⁷ Radoičić je odgovorio da ne zna za njih i da

---

¹⁴¹¹ Živojin Aleksić, T. 26085–26089 (13. maj 2008. godine); dok. pr. br. 3D1140 (Izveštaj veštaka Živojina Aleksića, 26. februar 2008. godine), par. 14.

¹⁴¹² Dok. pr. br. 3D1140 (Izveštaj veštaka Živojina Aleksića, 26. februar 2008. godine), par. 15.

¹⁴¹³ Živojin Aleksić, T. 26057–26058 (13. maj 2008. godine).

¹⁴¹⁴ Dok. pr. br. 3D1109 (Delovodnik Generalštaba VJ, 1999. godina), *e-court*, str. 2; dok. pr. br. 3D1131 (Odlomak iz Delovodnika Generalštaba VJ, 1999. godina), *e-court*, str. 2.

¹⁴¹⁵ Aleksandar Vasiljević, T. 8720–8721 (19. januar 2007. godine).

¹⁴¹⁶ Dok. pr. br. 3D1106 (Izveštaj o nepridržavanju od strane organa MUP, 25. maj 1999. godine).

¹⁴¹⁷ Dok. pr. br. 3D1078 (Dopis generala armije Dragoljuba Ojdanića upućen Ministarstvu odbrane, 1. mart 2002. godine).

nisu zavedeni u evidenciji Kabineta načelnika Generalštaba/Štaba Vrhovne komande.¹⁴¹⁸ Drugi svedoci koji su u to vreme radili za Generalštab/Štab Vrhovne komande izjavili su da se ne sećaju da su videli taj dokument, kao i da bi on, da je bio primljen, bio uključen u njihove analize.¹⁴¹⁹ Načelnik Odseka bezbednosti Prištinskog korpusa Momir Stojanović posvedočio je da nikad nije sastavio nijedan izveštaj o zločinima MUP na Kosovu.¹⁴²⁰ Pored toga, Milovan Vlajković je posvedočio da je izveštaj nepropisno zaveden u Delovodnik Generalštaba VJ, pošto mu je dodeljen podbroj uz broj jednog nevezanog dokumenta, dok su podbrojevi, prema uobičajenoj proceduri, dodeljivani srodnim dokumentima.¹⁴²¹ Veće s tim u vezi napominje da se oba ova dokumenta, iako su različitog sadržaja, odnose na interakciju između VJ i drugih snaga koje je ona želela da prepotčini, Saveznog Ministarstva odbrane i MUP.

592. Ojdanićeva odbrana dalje tvrdi da se sadržaj Izveštaja od 25. maja kosi s drugim borbenim izveštajima, jer se poziva na redovne borbene izveštaje vezane za zločine pripadnika MUP, koji se ne pominju u drugim izveštajima. Veće napominje da je Pavković od Lazarevića, kao komandanta Prištinskog korpusa, dobio informacije u Izveštaju o neprepotčinjavanju MUP od 24. maja 1999. godine.¹⁴²² U tom Izveštaju, Lazarević je naveo pojedinosti o teškim zločinima koje su pripadnici MUP činili nad civilima kosovskim Albancima.¹⁴²³ Pored toga, identifikacioni broj Izveštaja od 25. maja odgovara broju prethodnog izveštaja na istu temu, a to su problemi s prepotčinjavanjem MUP.¹⁴²⁴ Informacije koje su u skladu s informacijama iz Izveštaja od 25. maja Ojdanić je dobio i 27. maja, u izveštaju Veličkovića, koji je u ime Štaba Vrhovne komande obišao Prištinski korpus i njemu potčinjene jedinice.¹⁴²⁵ U Izveštaju od 27. maja navodi se da MUP neadekvatno izvršava zadatke tokom zajedničkih operacija i da se pripadnici PJP odaju pljačkanju. Dana 29. maja 1999.

¹⁴¹⁸ Dok. pr. br. 3D1077 (Dopis Ministarstva odbrane upućen generalu armije Dragoljubu Ojdaniću, 13. mart 2002. godine); Milan Radoičić, T. 16129–16130 (21. septembar 2007. godine).

¹⁴¹⁹ Branko Gajić, T. 15428–15429 (12. septembar 2007. godine); Đorđe Ćurčin, T. 17020–17021 (16. oktobar 2007. godine); Milovan Vlajković, T. 16058 (20. septembar 2007. godine).

¹⁴²⁰ Momir Stojanović, T. 19815 (7. decembar 2007. godine), T. 20027–20028 (11. decembar 2007. godine).

¹⁴²¹ Milovan Vlajković, dok. pr. br. 3D1114 (Izjava svedoka od 17. septembra 2007. godine), str. 2–3.

¹⁴²² Dok. pr. br. P1458 (Komanda PrK, Izveštaj o neizvršenju naređenja za prepotčinjavanje, 24. maj 1999. godine), uvršten u spis i pod br. 4D192 i br. P1723.

¹⁴²³ Dok. pr. br. P1458 (Komanda PrK, Izveštaj o neizvršenju naređenja za prepotčinjavanje, 24. maj 1999. godine), uvršten u spis i pod br. 4D192 i dok. pr. br. P1723.

¹⁴²⁴ Up. dok. pr. br. P1457 (Naređenje za prepotčinjavanje MUP, 20. april 1999. godine), str. 1 (“Str. pov. br. 872-94/1”), s dok. pr. br. P1459 (Izveštaj 3. armije o nepridržavanju od strane organa MUP, 25. maj 1999. godine) (“Str. pov. br. 872-94/1-2”).

¹⁴²⁵ Dok. pr. br. 5D436 (Izveštaj Generalštaba VJ o obilasku 354. brigade, 27. maj 1999. godine), str. 5; V. takođe dok. pr. br. 5D434 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande koji je potpisao general-pukovnik Veličković, 2. jun 1999. godine), str. 4.

godine Ojdanić je primio Izveštaj zasnovan na informacijama dobijenim kad je Štab Vrhovne komande bio u obilasku Prištinskog korpusa od 23. do 26. maja. U Izveštaju je identifikovan izvestan broj slabosti snaga, uključujući nedostatak discipline i nemogućnost kontrolisanja zločina koje čine pripadnici MUP.¹⁴²⁶ U Izveštaju od 2. juna ponovljene su slične pritužbe na ponašanje pripadnika MUP.¹⁴²⁷ Pored toga, Ojdanić je na sastancima 16. i 17. maja primio informacije koje ukazuju na to da pripadnici MUP čine zločine na Kosovu.

593. U vezi s Izveštajem od 4. juna, Ojdanićeva odbrana ukazuje na dopis Vlade Srbije u kojem se navodi da ovaj Izveštaj nije zaveden u Delovodniku Generalštaba VJ za 1999. godinu.¹⁴²⁸ Međutim, kopije relevantnih stranica Delovodnika Generalštaba VJ nisu podnete kao potvrda ove tvrdnje. Pored toga, Đorđe Ćurčin je posvedočio da taj Izveštaj sadrži pečat iz kojeg se vidi da ga je primio Arhiv VJ.¹⁴²⁹ Veće napominje da Mladenovski nije pitan za ovaj Izveštaj. Kad mu je predodčen Izveštaj od 4. juna, Đorđe Ćurčin je takođe posvedočio da su se Ojdanić i Milošević sastali da bi diskutovali o pitanju neprepotčinjavanja MUP.¹⁴³⁰ Uz to, izveštaj članova ekipe koji su s Veličkovićem bili u obilasku Kosova potvrđuje da je sadržaj Izveštaja od 4. juna autentičan, pošto i on govori o zločinima pripadnika MUP i neprepotčinjavanju.¹⁴³¹ Taj izveštaj je u skladu s drugim tadašnjim izveštajima i diskusijama vođenim između pripadnika VJ visokog ranga.

594. Kao što je napomenuto gore u tekstu, u dopisu iz 2002. godine Ojdanić se žalio na to što nije video ni Izveštaj od 25. maja ni Izveštaj od 4. juna, a Ojdanićeva odbrana je osporila i prijem i autentičnost oba ova dokumenta zajedno. Veće Aleksićev iskaz ne smatra pouzdanim. Ono smatra da Mladenovski jeste pouzdan svedok, ali napominje da je njegovo znanje ograničeno na Arhiv VJ i da je njegov iskaz o rukopisu iz Izveštaja od 25. maja doveden u pitanje time što se isti taj rukopis sreće u drugim stavkama iz Arhiva VJ. On nije ispitivan o Izveštaju od 4. juna. Veće ističe razne druge izveštaje i dopise koje je primio Generalštab/Štab Vrhovne komande, vezane za pitanje zločina koje su pripadnici MUP činili na Kosovu, koji pokazuju da se ne radi o izolovanom dokumentu od jedinstvenog značaja. Nijedan prigovor na autentičnost i prijem tih izveštaja nije

---

¹⁴²⁶ Dok. pr. br. 3D692 (Izveštaj Ljubiše Veličkovića o obilasku i ostvarivanju uvida u realizaciju zadataka, 29. maj 1999. godine), str. 4.

¹⁴²⁷ Dok. pr. br. 5D434 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande koji je potpisao general-pukovnik Veličković, 2. jun 1999. godine), str. 4.

¹⁴²⁸ Dok. pr. br. 3D1136 (Zaključak Vlade Srbije, 27. decembar 2007. godine).

¹⁴²⁹ Đorđe Ćurčin, T. 16988–16989 (5. oktobar 2007. godine).

¹⁴³⁰ Đorđe Ćurčin, T. 16990 (5. oktobar 2007. godine).

¹⁴³¹ Dok. pr. br. 3D692 (Izveštaj Ljubiše Veličkovića o obilasku i ostvarivanju uvida u realizaciju zadataka, 29. maj 1999. godine).

adekvatno potkrepljen, a izveštaji su u skladu s drugim informacijama koje je Ojdanić dobio u to vreme. Nema sumnje u pogledu njihove autentičnosti i prijema od strane Generalštaba/Štaba Vrhovne komande VJ.

viii. Podizanje prve optužnice

595. O navodima da su pripadnici VJ masovno činili zločine Ojdanić je bio obavešten ne samo putem svih ovih izveštaja jedinica i organa VJ, već i putem objavljivanja prve optužnice 27. maja 1999. godine, koja je na Međunarodnom sudu zavedena 23. maja 1999. godine.¹⁴³² Ta prva optužnica sadržala je konkretne navode o ratnim zločinima i zločinima protiv čovečnosti koje su snage pod Ojdanićevom kontrolom počinile širom Kosova. O toj optužnici se govorilo na referisanju Štabu Vrhovne komande od 28. maja, na kojem je Branko Krga izjavio da jedan od ciljeva podizanja optužnice protiv visokih funkcionera SRJ/Srbije jeste odugovlačenje mirovnih inicijativa.¹⁴³³ Na osnovu toga i s obzirom na činjenicu da je protiv njega bila podignuta optužnica, Veće se uverilo da je Ojdanić 27. maja ili otprilike tog datuma bio obavešten o optužnici. Istog dana, 27. maja, Ojdanić je od Pavkovića dobio dopis u kojem je odgovoreno na navode koje je tužilac Međunarodnog suda Louise Arbour iznela u martu 1999. godine.¹⁴³⁴ Pavković je izjavio da je sve što je učinio kao komandant Prištinskog korpusa i kasnije, kao komandant 3. armije, bilo u skladu s Ustavom i Zakonom o VJ. On je dodao da je uvek obaveštavao nadređene komande o aktivnostima svojih jedinica i da je širio informacije u vezi s obavezom svojih podređenih da se pridržavaju međunarodnog humanitarnog prava. U zaključku je konstatovao da on nije nadležan za izdavanje dozvola za vršenje istrage o ratnim zločinima i da je za to ovlašćena Savezna vlada.¹⁴³⁵ U odgovor na podizanje prve optužnice, Generalštab/Štab Vrhovne komande je saopštio da se i dalje širi zapadnjačka propaganda, ali nije pominjao da su organizovane bilo kakve posebne istrage ili komisije za utvrđivanje tačnosti navoda iz te optužnice.¹⁴³⁶

596. Činjenica da je Ojdanić bio obavešten o navodima o učešću VJ u prisilnom raseljavanju i drugim zločinima iz prve optužnice koja je podignuta protiv njega, ali da nije preduzeo nikakve korake konkretno vezane za te navode, govori u prilog tvrdnji da ih je on bio svestan i pre toga. U

---

¹⁴³² Dok. pr. br. P968 (*Tužilac protiv Miloševića i drugih*, predmet br. IT-99-37, Prva optužnica, 23. maj 1999. godine).

¹⁴³³ Dok. pr. br. 3D628 (Referisanje načelniku štaba, 28. maj 1999. godine), str. 1.

¹⁴³⁴ Dok. pr. br. 3D790 (Pavkovićev dopis kojim odgovara na optužbe Louise Arbour, 17. maj 1999. godine); Milovan Vlajković, T. 16046 (20. septembar 2007. godine). Iz dopisa se vidi da je on bio odgovor na Naređenje Odeljenja za pravne poslove Štaba Vrhovne komande od 10. maja 1999. godine, u kojem se svim komandantima VJ naređuje da se pridržavaju ratnog prava. V. dok. pr. br. 3D483 (Naređenje Štaba Vrhovne komande, 10. maj 1999. godine).

¹⁴³⁵ Dok. pr. br. 3D790 (Pavkovićev dopis kojim odgovara na optužbe Louise Arbour, 17. maj 1999. godine).

¹⁴³⁶ Dok. pr. br. 3D865 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 30. maj 1999. godine), str. 8, 11.

ta prisilna raseljavanja spada i nekoliko onih o kojima je bilo reči u Odeljku VII gore, za koje je Veće konstatovalo da su ih počinile snage VJ i/ili MUP, i to raseljavanje iz grada Peći i s Kosova 27. i 28. marta, iz Pirana, opština Prizren, krajem marta, iz grada Đakovice, koje je počelo u aprilu i nastavilo se i u maju, iz Prilepnice, opština Gnjilane, 13. aprila, iz Sojeva, opština Uroševac, u aprilu, iz Celine, opština Orahovac, 25. marta, kao i granatiranje Turićevca krajem marta i tokom aprila.¹⁴³⁷

597. Pored toga, činjenica da je Ojdanić bio obavešten o učešću VJ u prisilnom raseljavanju civila iz Prištine počev od aprila, ali da u vezi s tim zločinom nije preduzeo nikakve konkretne korake, govori u prilog tvrdnji da je već bio svestan toga, naročito pošto je znao da se u tom gradu nalazi Komandno mesto Prištinskog korpusa i pošto je za tamošnje operacije mobilisao vojno-teritorijalni odred.¹⁴³⁸

ix. Propust da se protiv Pavkovića pokrene disciplinski postupak

598. Krajem 1998. i početkom 1999. godine Dimitrijević je izrazio ogorčenje zbog toga što su u izveštajima 3. armije upućenim Generalštabu planirane operacije Prištinskog korpusa na Kosovu prikazivane kao defanzivne reakcije na napade OVK.¹⁴³⁹ Na sednici Kolegijuma od 10. decembra 1998. godine Dimitrijević se žalio na vanredne događaje koji su bili posledica Pavkovićevog odsustva s komandnog mesta.¹⁴⁴⁰ On je posvedočio da su ti “vanredni događaji” podrazumevali dezerterstvo, ranjavanje i samoubistva, a ne nešto što je učinio Pavković, ali je dodao da je tim radnjama doprinelo Pavkovićevu odsustvo s komandnog mesta za vreme njegovih dugotrajnih boravaka u Beogradu.¹⁴⁴¹ Bez obzira na to, dve nedelje kasnije, Ojdanić je predložio VSO da se Pavković unapredi u komandanta 3. armije umesto tadašnjeg komandanta Dušana Samardžića.¹⁴⁴²

¹⁴³⁷ Dok. pr. br. P968 (*Tužilac protiv Miloševića i drugih*, predmet br. IT-99-37, Prva optužnica, 23. maj 1999. godine), str. 21–28.

¹⁴³⁸ Ojdanić je bio obavešten o “sistematsk[om] [...]pljačka[nju]” i egzodusu kosovskih Albanaca iz Prištine, za koji je Veće konstatovalo da je predstavljao organizovan proces, koji su izvele snage VJ i MUP i koji je uključivao na hiljade kosovskih Albanaca. Dok. pr. br. P2542 (*Drewienkiewiczzevo saopštenje za štampu*, april 1999. godine). On je znao da se u tom gradu nalazi Komandno mesto Prištinskog korpusa i za tamošnje operacije je mobilisao vojno-teritorijalni odred. Dok. pr. br. 5D261 (*Naređenje Generalštaba VJ*, 13. mart 1999. godine). O učešću VJ u prisilnom raseljavanju iz Prištine počev od aprila Ojdanić je bio obavešten i putem prvobitne optužnice koja je podignuta protiv njega. Dok. pr. br. P968 (*Tužilac protiv Miloševića i drugih*, predmet br. IT-99-37, Optužnica, 23. maj 1999. godine), str. 24.

¹⁴³⁹ Dok. pr. br. 3D484 (*Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ*, 10. decembar 1998. godine), str. 13–14; dok. pr. br. P928 (*Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ*, 30. decembar 1998. godine), str. 14; dok. pr. br. P933 (*Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ*, 4. mart 1999. godine), str. 15; dok. pr. br. P938 (*Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ*, 18. mart 1999. godine), str. 21; Aleksandar Dimitrijević, T. 26627, 26653–26654 (8. jul 2008. godine).

¹⁴⁴⁰ Dok. pr. br. 3D484 (*Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ*, 10. decembar 1998. godine), str. 14.

¹⁴⁴¹ Aleksandar Dimitrijević, T. 26624 (8. jul 2008. godine).

599. U januaru 1999. godine, nakon što je Pavković unapređen u komandanta 3. armije, Dimitrijević se žalio da Pavkovićeви izveštaji ne sadrže podatke o vanrednim događajima na Kosovu i da se u njima ne navodi šta su komandanti Prištinskog korpusa i 3. armije preduzeli u vezi s tim pojavama.¹⁴⁴³ Na sednici Kolegijuma od 3. marta, on je izjavio da 3. armija laže Generalštab o svojim aktivnostima na Kosovu, jer se radi o planiranim aktivnostima, a ne o defanzivnim reakcijama na napade, kao i da Generalštab ne treba da prihvati tu praksu, jer se radi o informacijama koje oni “treba da zna[ju]”.¹⁴⁴⁴ U februaru 1999. godine, Pavković je doveo 72. specijalnu brigadu u unutrašnjost Kosova, čime je prekršio Ojdanićevo naređenje za njeno raspoređivanje na granici s Albanijom, kao i Oktobarske sporazume.¹⁴⁴⁵ Uprkos tome što je Ojdanić priznao da taj problem postoji i uveravao članove Kolegijuma da će nešto učiniti po tom pitanju,¹⁴⁴⁶ nema dokaza o tome da je išta preduzeo ni u vezi s ovim, ni s ranijim pritužbama na izveštaje i aktivnosti 3. armije, a Pavković je, štaviše, 31. marta 1999. godine unapređen u čin general-pukovnika.¹⁴⁴⁷

600. Dana 25. marta 1999. godine Ojdanić je izdao upozorenje komandama armija, uključujući 3. armiju, i u njemu tražio da se održava neprekidan protok tačnih i proverenih informacija između komandi i MUP.¹⁴⁴⁸ Obaveza 3. armije bila je da izveštava Generalštab/Štab Vrhovne komande o zločinima i protivzakonitim događajima.¹⁴⁴⁹ Ojdanić je potvrdio tu obavezu u svom Naređenju od 2. aprila 1999. godine.¹⁴⁵⁰ Bez obzira na to, u borbenim izveštajima koje je 3. armija slala u sledeća dva dana bile su izostavljene važne informacije vezane za teške nasilne zločine, uključujući ubistva.¹⁴⁵¹ Problemi s izveštavanjem su se nastavili, što se vidi iz Ojdanićevog Naređenja od 15.

---

¹⁴⁴² Dok. pr. br. P1000 (Zapisnik sa 8. sednice VSO, 25. decembar 1998. godine), str. 5–9; dok. pr. br. 1D761 (Stenografske beleške s 8. sednice VSO, 25. decembar 1998. godine), str. 13–21.

¹⁴⁴³ Dok. pr. br. 3D559 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 28. januar 1999. godine), str. 20.

¹⁴⁴⁴ Dok. pr. br. P933 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 4. mart 1999. godine), str. 15–16.

¹⁴⁴⁵ Dok. pr. br. P941 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 25. februar 1999. godine), str. 16, 24.

¹⁴⁴⁶ Dok. pr. br. P938 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 18. mart 1999. godine), str. 25.

¹⁴⁴⁷ Radovan Radinović, T. 17323–17325 (19. oktobar 2007. godine); dok. pr. br. 4D163 (Tok aktivne vojne službe Nebojše Pavkovića), str. 6.

¹⁴⁴⁸ Dok. pr. br. P1469 (Upozorenje o dostavljanju tačnih i proverenih izveštaja, 25. mart 1999. godine), str. 1.

¹⁴⁴⁹ Ljubiša Stojimirović, T. 17681 (26. oktobar 2007. godine); Radojko Stefanović, T. 21728 (6. februar 2008. godine); Miloš Mandić, T. 20924 (23. januar 2008. godine); Aleksandar Vasiljević, T. 8666 (18. januar 2007. godine); up. Radomir Gojović, T. 16706 (2. oktobar 2007. godine).

¹⁴⁵⁰ Dok. pr. br. 3D480 (Naređenje Štaba Vrhovne komande, 2. april 1999. godine), str. 1–2.

¹⁴⁵¹ Na primer, dok. pr. br. 4D276 (Borbeni izveštaj 3. armije upućen Generalštabu, 3. april 1999. godine).

aprila 1999. godine.¹⁴⁵² Iako je Ojdanić svojim podređenima dopuštao fleksibilnost u komandovanju jedinicama VJ, on je takođe konstatovao da komandanti moraju da odgovaraju za svoje postupke i odluke.¹⁴⁵³

601. Nakon što je Štab Vrhovne komande obavešten o tome da 3. armija ne izveštava o zločinima pripadnika VJ, Vasiljević je otkrio da je Komanda 3. armije donela odluku da u redovnim borbenim izveštajima ne izveštava o pojavi izvesnih zločina, pošto se njima bave vojni pravosudni organi.¹⁴⁵⁴ To se kosilo s obavezom izveštavanja o takvim događajima u VJ, kao i s eksplicitnim Ojdanićevim Naređenjem od 2. aprila. To se ne slaže ni s tim što izveštaji upućeni Štabu Vrhovne komande u kojima su izostavljene informacije o teškim nasilnim zločinima sadrže navode o krivičnom gonjenju u vezi s manje teškim krivičnim delima, kao što je Izveštaj od 3. aprila, u kojem se pominju “pojedinačni slučajevi pokušaja pljačke”.¹⁴⁵⁵

602. Dana 2. maja Ojdanić je ponovo izrazio nezadovoljstvo zbog onoga što se događalo u 3. armiji, jer su u jednom danu imali veliki broj ranjenih. On je izjavio da je “[o]vde neko pogrešio” i uputio svoje saradnike da zatraže objašnjenje od Komande 3. armije.¹⁴⁵⁶ Pored toga, u kasnijim fazama vazdušne kampanje NATO, na jednom referisanju u Generalštabu/Štabu Vrhovne komande javljeno je da pripadnici VJ čine zločine, ali da to još nije prijavljeno putem regularnih kanala VJ.¹⁴⁵⁷ Ojdanić se i tog puta uzdržao od preduzimanja disciplinskih mera protiv Pavkovića, koji je kasnije unapređen u načelnika Generalštaba.¹⁴⁵⁸

---

¹⁴⁵² Dok. pr. br. P1744 (Naređenje u vezi s izveštavanjem o značajnim događajima, 15. april 1999. godine); dok. pr. br. 3D1116 (Izveštaj veštaka Radovana Radinovića), str. 115; Aleksandar Vasiljević, T. 8845 (22. januar 2007. godine).

¹⁴⁵³ Dok. pr. br. 3D669 (Praćenje situacije na Kosovu, 23. februar 1999. godine), str. 2.

¹⁴⁵⁴ Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 56, T. 8750 (19. januar 2007. godine); V. takođe Geza Farkaš, T. 16359, 16363–16364 (25. septembar 2007. godine).

¹⁴⁵⁵ Dok. pr. br. 4D276 (Borbeni izveštaj 3. armije upućen Generalštabu, 3. april 1999. godine), str. 2.

¹⁴⁵⁶ Dok. pr. br. 3D602 (Referisanje Štabu Vrhovne komande, 2. maj 1999. godine), str. 4.

¹⁴⁵⁷ Dok. pr. br. 3D633 (Referisanje Štabu Vrhovne komande, 2. jun 1999. godine), str. 1–3; Geza Farkaš, T. 16365 (25. septembar 2007. godine).

¹⁴⁵⁸ Dok. pr. br. 4D163 (Tok aktivne vojne službe Nebojše Pavkovića), str. 6; Radovan Radinović, T. 17323–17325 (19. oktobar 2007. godine).

x. Mere preduzimate preko vojnih sudova

603. Na početku vazdušne kampanje NATO, Ojdanić je izdao naređenje svim komandama VJ za mobilizaciju ratnih vojnih sudova i tužilaca.¹⁴⁵⁹ U naređenju se traži povećanje broja zaposlenih u vojnim sudovima, koji će raditi na rešavanju problema kriminalnih radnji koje se očekuju tokom sukoba.¹⁴⁶⁰ Iako je mobilizacija izvršena sutradan,¹⁴⁶¹ na referisanju Generalštabu/Štabu Vrhovne komande 29. marta 1999. godine, Ojdanić je izjavio da vojni sudovi ne rade propisno i da se suđenja vode po “kratkom” postupku. On je tražio izveštaje o radu vojnih sudova.¹⁴⁶² Gojović je posvedočio da su problemi s funkcionisanjem vojnih sudova bili vezani za kadrove i da je, shodno tome, za kratko vreme imenovano 125 novih sudija i tužilaca.¹⁴⁶³ U izveštaju Generalštaba sastavljenom posle sukoba takođe su zabeleženi problemi s kojima su vojni sudovi bili suočeni na početku sukoba.¹⁴⁶⁴

604. Što se tiče rada vojnih sudova tokom vazdušne kampanje NATO, Ojdanić je 7. maja 1999. godine primio izveštaj u kojem je stajalo da organi vojnog pravosudnog sistema, nakon početnih poteškoća, rade u skladu s ratnim uslovima i da se povećava broj vojnih tužilaca i sudova.¹⁴⁶⁵ Ubrzo posle toga, Ojdanić je 14. maja od Riste Matovića primio izveštaj u kojem je stajalo da je vojni pravosudni sistem stavljen u funkciju čim je proglašeno ratno stanje, ali da je zbog velikog broja krivičnih prijava potrebna popuna tih organa profesionalnim i iskusnim kadrom. Kao i u Izveštaju od 7. maja, u njemu se napominje da su prevaziđeni prvobitni nedostaci. U izveštaju se dalje kaže da se vojni pravosudni organi u Komandi Prištinskog korpusa bave složenim krivičnim postupcima vezanim za teške zločine, usled čega je neophodno dostaviti informacije koje potkrepljuju optužbe u krivičnim prijavama. On je sadržao preporuke za poboljšanje efikasnosti vojnih pravosudnih organa, uključujući to da tužioci i predsednici sudova treba da se povežu s komandantima jedinica pri kojima su formirani, da razmenjuju informacije o kažnjivom ponašanju

¹⁴⁵⁹ Dok. pr. br. P1470 (Naređenje o mobilizaciji vojnih sudova, 25. mart 1999. godine), uvršten u spis i pod br. 4D217; dok. pr. br. 3D800 (Borbeni izveštaj Generalštaba, 26. mart 1999. godine), str. 3; V. takođe dok. pr. br. 3D582 (Referisanje načelniku Štaba Vrhovne komande, 29. mart 1999. godine), str. 3.

¹⁴⁶⁰ Dok. pr. br. P1470 (Naređenje o mobilizaciji vojnih sudova, 25. mart 1999. godine), uvršten u spis i pod br. 4D217.

¹⁴⁶¹ Dok. pr. br. P1470 (Naređenje o mobilizaciji vojnih sudova, 25. mart 1999. godine), uvršten u spis i pod br. 4D217; V. takođe dok. pr. br. P1011 (Ivan Marković, ur., *Primena pravila međunarodnog prava oružanih sukoba* (2001. godina)), str. 79.

¹⁴⁶² Dok. pr. br. 3D582 (Referisanje načelniku Štaba Vrhovne komande, 29. mart 1999. godine), str. 6; V. takođe dok. pr. br. 3D804 (Borbeni izveštaj Generalštaba/Štaba Vrhovne komande, 30. mart 1999. godine).

¹⁴⁶³ Radomir Gojović, T. 16658–16659 (2. oktobar 2007. godine).

¹⁴⁶⁴ Dok. pr. br. P2826 (Izveštaj o radu vojnih sudova, 12. septembar 1999. godine), str. 2.

¹⁴⁶⁵ Dok. pr. br. P1917 (Matovićeva Informacija o radu vojnih pravosudnih organa za vreme ratnog stanja, 7. maj 1999. godine).

pripadnika VJ i preduzmu mere za suzbijanje takvog kriminaliteta, da treba ostvariti saradnju s civilnim sudovima i da razne vojne komande treba da prate rad pravosudnih organa.¹⁴⁶⁶

605. Dana 15. maja Ojdanić je tražio da se izvrši dalja analiza rada rada vojnih pravosudnih organa,¹⁴⁶⁷ a nedelju dana kasnije Štab Vrhovne komande je primio zahtev 3. armije za intenziviranje rada vojnih pravosudnih organa.¹⁴⁶⁸ U odgovor na to, Ojdanić je tražio da Štab Vrhovne komande izvrši dalju analizu i utvrdi imaju li vojni sudovi dovoljno resursa s obzirom na broj krivičnih prijava.¹⁴⁶⁹ U to vreme Ojdanić je i dalje obaveštavan da vojni sudovi rade – na primer, na referisanju 26. maja, kad ga je o tome izvestio predsednik i tužilac Vrhovnog vojnog suda, na referisanju 28. maja, i na referisanju 2. juna, kad je dobio informacije od Matovića.¹⁴⁷⁰ Nakon što je dobio izveštaj o vojnim sudovima, u skladu s onim što je dogovoreno na sastanku s Miloševićem 17. maja 1999. godine, Ojdanić je tražio da se sačine smernice i u njima definišu delovanje i ovlašćenja vojnih pravosudnih organa i organa odgovornih za otkrivanje zločina i njihovih izvršilaca, kao i pokretanje i presuđivanje u krivičnim postupcima.¹⁴⁷¹

606. Izveštaj koji je sastavio Lakić Đorović, o čijem svedočenju se detaljno govorilo u Odeljku VI.A.1.e, sadrži drugačiji prikaz odnosa između vojnih sudova i VJ. Đorović je posvedočio da su vojni organi bezbednosti, po uputstvima državnog i vojnog rukovodstva, sproveli potpun nadzor sveukupne organizacije i kadrovske popune u vojnim pravosudnim organima – uključujući izbor, smenjivanje, udaljenje i razrešenje vojnih sudija i tužilaca, osobito na rukovodećim i čelnim položajima.¹⁴⁷² On je takođe posvedočio da je krivično gonjenje pripadnika VJ zbog zločina počinjenih tokom sukoba bilo neadekvatno, najvećim delom zbog toga što organi bezbednosti VJ nisu podnosili izveštaje i što su prikrivali dokaze.¹⁴⁷³ Đorović je rekao da je Ojdanić bio upleten u

¹⁴⁶⁶ Dok. pr. br. P1918 (Matovićeve Informacija o radu vojnih pravosudnih organa za vreme ratnog stanja, 14. maj 1999. godine), str. 3, 7.

¹⁴⁶⁷ Dok. pr. br. 3D615 (Referisanje Štabu Vrhovne komande, 15. maj 1999. godine), str. 3.

¹⁴⁶⁸ Dok. pr. br. 3D621 (Referisanje Štabu Vrhovne komande, 21. maj 1999. godine), str. 3.

¹⁴⁶⁹ Dok. pr. br. 3D621 (Referisanje Štabu Vrhovne komande, 21. maj 1999. godine), str. 5.

¹⁴⁷⁰ Dok. pr. br. 3D626 (Referisanje Štabu Vrhovne komande, 26. maj 1999. godine), str. 2; dok. pr. br. 3D628 (Referisanje Štabu Vrhovne komande, 28. maj 1999. godine), str. 2; dok. pr. br. 3D633 (Referisanje Štabu Vrhovne komande, 2. jun 1999. godine), str. 2; V. takođe dok. pr. br. 3D862 (Borbeni izveštaj Štaba Vrhovne komande, 27. maj 1999. godine), str. 9.

¹⁴⁷¹ Aleksandar Vasiljević, T. 8878 (22. januar 2007. godine); dok. pr. br. 3D492 (Štab Vrhovne komande – Podsetnik, 22. maj 1999. godine).

¹⁴⁷² Dok. pr. br. P2672 (Lakić Đorović, Izveštaj u kojem su opisane procedure vojnih sudova u ratu i u miru, 14. avgust 2006. godine), str. 2.

¹⁴⁷³ Lakić Đorović, dok. pr. br. P2671 (Izjava svedoka od 1. septembra 2006. godine), par. 6, 9.

mahinacije vezane za protivpravno konfiskovanje imovine kosovskih Albanaca. Međutim, on je pre toga rekao da se radio o Lazareviću, a ne Ojdaniću.¹⁴⁷⁴ Veće se ne oslanja na njegov iskaz u delu u kojem on kaže da je Ojdanić bio upleten u te protivpravne mahinacije.

607. Na referisanju od 8. juna Farkaš je podneo izveštaj da je izvršena kompletna analiza kršenja međunarodnog humanitarnog prava na Kosovu, u kojoj je zaključeno da su činjeni teški zločini, uključujući silovanje i pljačkanje, ali da je 95 posto izvršilaca privedeno i da se protiv njih vodi istraga.¹⁴⁷⁵ Na tom sastanku, Ojdanić je izdao dokument u kojem je naredio da vojni pravosudni organi moraju da odrede prioritet kad je reč o rešavanju krivičnih prijava za zločine i da na prvom mestu treba da budu kršenja međunarodnog prava.¹⁴⁷⁶

608. Radomir Gojović, načelnik Pravne uprave Generalštaba/Štab Vrhovne komande tokom kampanje NATO, posvedočio je da ga je, posle vazdušne kampanje NATO, Ojdanić pitao u vezi s izveštajem koji je sastavio i u kojem je naveo da je tokom sukoba vođen veliki broj krivičnih postupaka, ali mali broj za ratne zločine. On je izjavio da je Ojdanić istakao veliku protivrečnost između broja žrtava koje se žale na teške zločine i malog broja krivičnih postupaka za takve zločine.¹⁴⁷⁷ On je obavestio Ojdanića da su delimični razlog za to poteškoće pri identifikovanju izvršilaca u uslovima rata, jer vojnici tada pomažu da se prikrije učešće njihovih saboraca.¹⁴⁷⁸ Ojdanić je potom organizovao sastanak između Farkaša i načelnika RDB Radomira Markovića, na kojem je trebalo da se razmotri zajednički pristup istrazi zločina, i taj sastanak je održan 9. jula 1999. godine.¹⁴⁷⁹ Predstavnici VJ na tom sastanku bili su Vasiljević, Ojdanić, Farkaš, Krga i Gajić, dok su predstavnici MUP bili Stojiljković, Đorđević, Stevanović i Marković.¹⁴⁸⁰ Prema Vasiljevićevim rečima, učesnici su razgovarali o procesuiranju krivičnih predmeta i Stojiljković je izjavio da se protiv pripadnika MUP vodi samo 16 krivičnih postupaka.¹⁴⁸¹

---

¹⁴⁷⁴ Lakić Đorović, dok. pr. br. P2671 (Izjava svedoka od 1. septembra 2006. godine), par. 17, T. 11625–11627 (13. mart 2007. godine).

¹⁴⁷⁵ Dok. pr. br. 3D493 (Referisanje načelniku Štaba Vrhovne komande, 8. jun 1999. godine), str. 2; Geza Farkaš, T. 16304 (25. septembar 2007. godine).

¹⁴⁷⁶ Dok. pr. br. 3D487 (Zadaci koje je postavio načelnik Štaba Vrhovne komande, 8. jun 1999. godine), str. 1; Geza Farkaš, T. 16306 (25. septembar 2007. godine); dok. pr. br. 3D493 (Referisanje načelniku Štaba Vrhovne komande, 8. jun 1999. godine), str. 5.

¹⁴⁷⁷ Radomir Gojović, T. 16684–16685 (2. oktobar 2007. godine).

¹⁴⁷⁸ Radomir Gojović, T. 16685 (2. oktobar 2007. godine).

¹⁴⁷⁹ Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 74, 90.

¹⁴⁸⁰ Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 90.

¹⁴⁸¹ Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 90.

xi. Zaključci vezani za znanje o zločinima na Kosovu i reakciji na njih

609. Utvrđeno je da je Ojdanić posedovao znanje o tome da njegovi podređeni iz VJ na Kosovu čine zločine, kao i o zločinima pripadnika MUP. Ojdanićeva odbrana ističe činjenicu da borbeni izveštaji ne sadrže informacije o tome da je VJ učestvovao u prisilnom raseljavanju i tvrdi da Ojdanić, stoga, nije mogao da zna za takve zločine.¹⁴⁸² Pretresno veće napominje da je Ojdanićevo znanje poticalo iz raznih izvora, koji su detaljno izloženi gore u tekstu, te stoga smatra da to što u borbenim izveštajima nema informacija o prisilnom raseljavanju ne dovodi ni u kakvu sumnju činjenicu da je Ojdanić znao za vršenje prisilnog raseljavanja na Kosovu.

610. Ojdanić je na ove informacije reagovao prvenstveno tako što je izdavao naređenja za pridržavanje međunarodnog humanitarnog prava, što se uzdao u stalno funkcionisanje vojnog pravosudnog sistema i što je službenike svoje Uprave bezbednosti slao na misije radi utvrđivanja činjenica. Bez obzira na to, on je i dalje izdavao naređenja VJ za učešće u vojnim operacijama na Kosovu u sadejstvu s MUP, o čemu je bilo reči gore u tekstu.

611. Međutim, on je bio obavešten i o ozbiljnim bojznima vezanim za nepristrasnost i efikasnost vojnog pravosudnog sistema.¹⁴⁸³ Na osnovu tih informacija i svog znanja o široko rasprostranjenim kriminalnim radnjama, kao i o neefikasnosti krivičnog gonjenja, Ojdanić je bio upozoren na činjenicu da oslanjanje na vojni pravosudni sistem neće biti dovoljno efikasna mera za kažnjavanje zločina koje su činili njegovi podređeni. Na kraju vazdušne kampanje NATO, on je dobijao izveštaje koji su ukazivali na to da se za manje teška krivična dela protiv VJ, kao što je dezerterstvo, vode krivični postupci protiv velikog broja pripadnika VJ, dok se za teška krivična dela ili kršenja međunarodnog humanitarnog prava vodi veoma mali broj postupaka. On je bio svestan široko rasprostranjenog činjenja zločina, uključujući one koji su navedeni u prvoj optužnici. Iako je na funkciji načelnika Generalštaba ostao sve do februara 2000. godine, iz izveštaja pravosudnog sistema VJ vidi se da protiv starešina VJ nisu pokretani krivični postupci u vezi s događajima navedenim u optužnici i da on nije formirao komisiju kako bi ispitao tačnost optužbi iz te optužnice, koje su uključivale učešće VJ u široko rasprostranjenom i sistematskom prisilnom raseljavanju kosovskih Albanaca. Ti dokazi su relevantni za pitanje da li je dokazan element svesti koji se traži za bilo koji vid odgovornosti.

6. Zaključci o odgovornosti Dragoljuba Ojdanića

---

¹⁴⁸² Ojdanićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 264.

¹⁴⁸³ V., na primer, dok. pr. br. 3D635 (Referisanje Štabu Vrhovne komande, 4. jun 1999. godine), str. 2.

612. Tužilaštvo tvrdi da je Ojdanić odgovoran za to što je planirao, podsticao, naređivao, počinio (učešćem u udruženom zločinačkom poduhvatu) ili na drugi način pomagao i podržavao zločine iz Optužnice.¹⁴⁸⁴ Ojdanić se, prema članu 7(3) Statuta, takođe tereti odgovornošću nadređenog za zločine koje su počinili njegovi podređeni.¹⁴⁸⁵ Ojdanićeva odbrana odgovara da tužilaštvo nije dokazalo da je on učestvovao u bilo kojem od zločina kojima se tereti u Optužnici, niti da je znao da su se oni dogodili ili da će se dogoditi.¹⁴⁸⁶

613. Prema navodima tužilaštva, Ojdanić je bio učesnik u udruženom zločinačkom poduhvatu i značajno doprineo njegovom sprovođenju. Tužilaštvo tvrdi da je Ojdanić delio nameru da se ovaj zajednički plan izvrši, a da njegovi postupci – kao što su njegovo komandovanje, naređivanje i upravljanje operacijama VJ na Kosovu, uključujući zajedničke operacije s MUP – pokazuju da je nameravao da taj plan sprovede, koristeći se kažnjivim sredstvima.¹⁴⁸⁷ Ojdanićeva odbrana, s druge strane, tvrdi da on nije učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu i da nije dokazano da je delio nameru da u takvom poduhvatu učestvuje.¹⁴⁸⁸

614. Veće konstatuje da nije dužno da donosi iscrpne činjenične zaključke o svim oblicima odgovornosti kojima se optuženi terete, već da može da preispita samo one koji najtačnije opisuju ponašanje optuženog.¹⁴⁸⁹ U odgovor na navod tužilaštva da je Ojdanić bio učesnik udruženog zločinačkog poduhvata čiji je cilj bio vršenje zločina na Kosovu, Veće se najpre bavi njegovom krivicom u okviru tog oblika odgovornosti. U vezi s razmatranim pitanjima navode se konkretne reference, ali Veće konstatuje da se ti zaključci zasnivaju na svim relevantnim dokazima.

a. Činjenje putem učešća u udruženom zločinačkom poduhvatu

615. Da bi se Ojdaniću pripisala odgovornost na osnovu prve kategorije udruženog zločinačkog poduhvata, dokazi moraju pokazati da je on učestvovao bar u jednom aspektu zajedničkog cilja da se obezbedi trajna kontrola vlasti SRJ i Srbije nad Kosovom, putem zločina prisilnog raseljavanja,

---

¹⁴⁸⁴ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 725, 808.

¹⁴⁸⁵ Optužnica, par. 11, 40–44.

¹⁴⁸⁶ Ojdanićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 5.

¹⁴⁸⁷ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 8, 725–729, 783.

¹⁴⁸⁸ Ojdanićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 4–5.

¹⁴⁸⁹ V. Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 602; Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 388–389.

za koji je Veće već ustanovilo da je postojao.¹⁴⁹⁰ Da bi se zadovoljio taj element, nije potrebno da je Ojdanić fizički počinio zločine putem kojih je ostvaren taj cilj, kao uostalom ni bilo koje drugo krivično delo.¹⁴⁹¹ U stvari, nije potrebno ni to da je bio prisutan u vreme i na mestu fizičkog izvršenja tih zločina.¹⁴⁹² Međutim, njegov doprinos planu je morao biti značajan.¹⁴⁹³ Što se tiče traženog elementa svesti, mora se dokazati da je Ojdanić dobrovoljno učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu i da je s drugim učesnicima u udruženom zločinačkom poduhvatu delio nameru da počinu zločin ili krivično delo u osnovi koje je bilo cilj poduhvata, u ovom slučaju, prisilno raseljavanje kosovskih Albanaca.

616. Veće konstatuje da, iako ima dosta dokaza koji potkrepljuju navod tužilaštva da je Ojdanić podržavao činjenje zločina od strane snaga VJ i MUP širom Kosova u široko rasprostranjenoj i sistematskoj kampanji protiv kosovskih Albanaca time što je, koristeći svoja ovlašćenja, nastavio da odobrava akcije i operacije VJ, uključujući upotrebu naoružanog nealbanskog stanovništva, nije dokazano van razumne sumnje da je on delio nameru učesnika udruženog zločinačkog poduhvata. Dokazi koji potkrepljuju navode tužilaštva obuhvataju konkretne izveštaje o kriminalnim radnjama njegovih podređenih, kao i o tome da je Ojdanić bio svestan opšteg stanja na Kosovu po osnovu svog položaja kao najvišeg oficira VJ, svojih svakodnevnih sastanaka s Miloševićem tokom vazdušne kampanje NATO, svog prisustva sastancima održanim 4, 16. i 17. maja u Beogradu na kojima se razgovaralo o kriminalnim radnjama na Kosovu i toga što je nastavio da izdaje naređenja za upotrebu VJ na Kosovu 1999. godine, uprkos tome što je bio svestan činjenice da snage VJ i MUP tamo vrše zločine.¹⁴⁹⁴

617. Međutim, dokazi takođe pokazuju da je Pavković, učesnik udruženog zločinačkog poduhvata, minimalizovao neke izveštaje o zločinima pripadnika VJ koji su slati Ojdaniću i da je nastavio da se sastaje s Miloševićem tokom 1999. godine, ne obaveštavajući Ojdanića. Pre vazdušne kampanje NATO, Ojdanić je prekršio Oktobarske sporazume dovođenjem dodatnih snaga na Kosovo. Međutim, on je naredio da dodatne jedinice ostanu na granici s Albanijom, što ukazuje na to da je Ojdanićev motiv za kršenje Oktobarskih sporazuma bio taj da odgovori na ono što je smatrao pretnjom od strane NATO i OVK, a ne želja da se pripremi za široko rasprostranjenu

---

¹⁴⁹⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 427; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 100, 119; Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 197, 227.

¹⁴⁹¹ Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 427; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 99.

¹⁴⁹² Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 81; V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Simić i drugi*, par. 158.

¹⁴⁹³ Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 430.

¹⁴⁹⁴ Dalji dokazi koji se odnose na Ojdanićevo znanje o toj kampanji razmatraju se dole.

kampanju prisilnog raseljavanja na Kosovu. Uprkos Ojdanićevom naređenju, Pavković je doveo 72. specijalnu brigadu u unutrašnjost Kosova i takođe pogrešno informisao Ojdanića o provokativnim akcijama koje je VJ krajem 1998. i početkom 1999. godine izveo na Kosovu, kršeći Oktobarske sporazume. Ti dokazi ukazuju na to da Ojdanić nije bio učesnik udruženog zločinačkog poduhvata. On je takođe preduzeo određeni broj mera u vezi s kriminalnim radnjama pripadnika VJ i MUP na Kosovu, uključujući održavanje seminara za oficire VJ o primeni međunarodnog humanitarnog prava 1998. godine, upućivanje pripadnika Uprave bezbednosti u komande 3. armije i Prištinskog korpusa sa zadatkom da dođu do daljih informacija o zločinima pripadnika VJ, naručivanje izveštaja o funkcionisanju vojnog pravosudnog sistema i ugovaranje sastanka 9. jula 1999. godine između Farkaša i Radomira Markovića iz MUP radi dogovora o zajedničkom pristupu istragama o zločinima. Ti dokazi su u suprotnosti s navodom da je on delio nameru za činjenje zločina obuhvaćenih udruženim zločinačkim poduhvatom.

618. Imajući u vidu te dokaze, Veće konstatuje da tužilaštvo nije van razumne sumnje dokazalo da je Ojdanić delio nameru učesnika udruženog zločinačkog poduhvata da održe kontrolu nad Kosovom putem prisilnog raseljavanja kosovskih Albanaca. Zbog te konstatacije, Veće se neće baviti time da li je Ojdanić značajno doprineo udruženom zločinačkom poduhvatu.

619. Podsećajući da Veće treba da preispita samo one oblike odgovornosti prema članu 7(1) koji najtačnije opisuju ponašanje optuženog, Veće će uopšteno prokomentarisati fizičke elemente drugih oblika odgovornosti prema članu 7(1) da se planiranje prevashodno odnosi na one koji osmišljavaju zločine, da se podsticanje prevashodno odnosi na one koji navode druge da čine zločine, a da se naređivanje prevashodno odnosi na one koji nalažu drugima da čine zločine; dok se pomaganje i podržavanje odnosi na one koji pružaju praktičnu pomoć, ohrabrenje ili moralnu podršku za izvršenje zločina.¹⁴⁹⁵ Na osnovu toga, Veće smatra da planiranje, podsticanje i naređivanje ne opisuju najtačnije Ojdanićevo ponašanje i odbacuje te vidove krivice kao opis njegove individualne krivične odgovornosti. Shodno tome, Veće će se sada pozabaviti njegovom odgovornošću za pomaganje i podržavanje u činjenju zločina za koje je dokazano da su se dogodili.

b. Pomaganje i podržavanje

620. Da bi se Ojdanić smatrao odgovornim za pomaganje i podržavanje bilo kog od zločina koji su dokazani, mora se pokazati da je on pružao praktičnu pomoć, ohrabrenje ili moralnu podršku izvršiocu zločina ili krivičnog dela u osnovi, a takođe da su ta praktična pomoć, ohrabrenje ili

---

¹⁴⁹⁵ Za detaljan opis elemenata tih oblika odgovornosti, v. Odeljak II.

moralna podrška imali znatnog uticaja na činjenje zločina ili krivičnog dela u osnovi.¹⁴⁹⁶ Osim toga, mora se pokazati da je on hotimično pružao tu pomoć i da je bio svestan suštinskih elemenata tog zločina ili krivičnog dela u osnovi, uključujući stanje svesti fizičkog ili posrednog izvršioca.¹⁴⁹⁷ Praktična pomoć, ohrabrenje ili moralna podrška mogu se pružati pre, za vreme ili nakon što se dogodi zločin.¹⁴⁹⁸ Optuženi može pomagati ili podržavati izvršenje zločina putem nečinjenja, u slučaju kada (a) postoji zakonska obaveza da se deluje, (b) optuženi ima mogućnost da deluje, (c) optuženi propusti da deluje bilo zato što namerava da dođe do kažnjivih posledica, bilo sa svešću ili pristajući na to da će takve posledice uslediti i (d) propust da se deluje za posledicu ima činjenje zločina.

621. U vezi s odgovornošću prema članu 7(1) Statuta za nečinjenje, Ojdanićeva odbrana tvrdi da tužilaštvo nije dokazalo da je Ojdanić tokom relevantnog perioda imao bilo kakvu zakonsku obavezu i da je nije izvršio.¹⁴⁹⁹ Ojdanićeva odbrana, pored toga, osporava da Ojdanićev propust da spreči ili kazni činjenje zločina od strane njegovih podređenih, ako bi se to dokazalo, može da bude osnov za odgovornost prema članu 7(1), ukazujući na Presudu u predmetu *Tužilac protiv Mpambare*, u kojoj je Pretresno veće odbacilo teoriju tužilaštva da propust da se spreči ili kazni može da bude osnov za odgovornost prema članu 6(1) (koji je na MKSR ekvivalentan članu 7(1) Statuta).¹⁵⁰⁰ Kako navodi Ojdanićeva odbrana, članovi 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda označavaju posebne oblike krivične odgovornosti, te bi njihovo spajanje, tako što će se dozvoliti da propust da se spreči ili kazni predstavlja kažnjivo nečinjenje prema članu 7(1), dovelo do toga da član 7(3) postane suvišan.¹⁵⁰¹

622. Veće napominje da, iako članovi 7(1) i 7(3) zaista označavaju posebne oblike krivične odgovornosti, to ne znači da među njima ne postoji preklapanje u smislu činjeničnog ponašanja koje može da dovede do krivice. To preklapanje je prihvaćeno, a jedno uvreženo pravilo u praksi Međunarodnog suda podrazumeva da, načelno, u slučajevima kada je moguće izreći osuđujuće presude po oba oblika odgovornosti, veće treba da izrekne osuđujuću presudu prema članu 7(1). U vezi s krivicom prema članu 7(1) za propust da deluje, Veće je zaključilo da to može da dovede do

¹⁴⁹⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 45, 46; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 102.

¹⁴⁹⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Simić i drugi*, par. 86; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 49; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 102; Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 162.

¹⁴⁹⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 48.

¹⁴⁹⁹ Ojdanićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 443.

¹⁵⁰⁰ Ojdanićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 446–447; Prvostepena presuda u predmetu *Mpambara*, par. 39.

¹⁵⁰¹ Ojdanićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 453.

odgovornosti u slučajevima kada je postojala zakonska obaveza da se deluje, a optuženi to nije učinio. Definicija takve zakonske obaveze nezavisna je od odredbi člana 7(3), koji podrazumeva poseban oblik krivične odgovornosti koji važi za nadređene, i nije njime ograničena. Shodno tome, Veće će, pri razmatranju navoda da je on pomagao i podržavao zločine počinjene na Kosovu 1999. godine, ispitati Ojdanićevo činjenje i nečinjenje.

623. Tokom 1998. godine i neposredno pre vazdušne kampanje NATO, Ojdaniću su dostavljene informacije koje su ukazivale na to da su pripadnici VJ i MUP odgovorni za teška krivična dela počinjena protiv Albanaca na Kosovu. Te informacije su obuhvatale, između ostalog, upozorenja Johna Croslanda da su pripadnici VJ 1998. godine koristili prekomernu silu na Kosovu i pokazatelje da su pripadnici VJ i MUP bili umešani u nasilje nad civilima u Gornjem Obrinju i Glogovcu 1998. godine. Zajedno s informacijama sadržanim u rezolucijama br. 1160 i br. 1199 Saveta bezbednosti UN, Ojdanić je time bio obavešten da će, ako naredi ulazak VJ na Kosovo 1999. godine, najverovatnije doći do prekomerne primene sile i prisilnog raseljavanja.

624. Veće je konstatovalo da su od marta do juna 1999. godine snage VJ i MUP izvršile široko rasprostranjen i sistematski napad na brojna sela širom 13 opština na Kosovu, koji je uključivao činjenje zločina nad stotinama hiljada kosovskih Albanaca.

625. Ojdanić je bio svestan opšte kampanje prisilnog raseljavanja koju su VJ i MUP vodili širom Kosova za vreme vazdušne kampanje NATO. Kao načelnik Generalštaba, koji je imao i *de jure* i *de facto* ovlašćenja nad snagama VJ na Kosovu, on se svakodnevno sastajao s Miloševićem radi razgovora o akcijama VJ i situaciji na Kosovu i prisustvovao sastancima s čelnicima MUP, VJ i drugim rukovodiocima SRJ, kao što su bili sastanci održani 4, 16. i 17. maja 1999. godine, na kojima se razgovaralo o zločinima koje su počinile snage VJ i MUP na Kosovu. Sistem komandovanja i komunikacije VJ nastavio je da funkcioniše sve vreme NATO kampanje; i, iako je Pavković nastojao da minimalizuje izveštaje o kriminalnim radnjama pripadnika VJ, Ojdanić je takođe dobijao informacije iz drugih izvora, uključujući direktno od organa bezbednosti VJ, kao i izveštaje svoje obaveštajne uprave o informacijama iz međunarodne zajednice. Od prvih dana sukoba 1999. godine, Ojdanić je znao za učešće MUP i VJ u premeštanju kosovskih Albanaca¹⁵⁰² i da je ono podrazumevalo krivična dela od strane pripadnika VJ i MUP, uključujući prisilno raseljavanje.¹⁵⁰³ Ojdanić je 7. aprila 1999. godine priznao da je bio svestan toga da su pripadnici VJ

---

¹⁵⁰² Dok. pr. br. 3D802 (Borbeni izveštaj Generalštaba, 28. mart 1999. godine), str. 4.

¹⁵⁰³ Dok. pr. br. P2542 (Drewienkiewiczovo saopštenje za štampu, april 1999. godine); Karol John Drewienkiewicz, T. 7815 (4. decembar 2006. godine).

ranije nad kosovskim Albancima činili zločine, uključujući paljevine, krađe i pljačkanje.¹⁵⁰⁴ Ojdanić je takođe bio svestan širokog diskriminatornog konteksta sukoba.¹⁵⁰⁵ On je o navodima u vezi sa širokom rasprostranjenošću tih kriminalnih radnji, uključujući prisilno raseljavanje, bio obavešten preko internih izvora informacija, kao što su bila referisanja Štaba vrhovne komande, kao i iz spoljnih izvora, kao što je bilo objavljivanje prve optužnice protiv njega, u kojoj se konkretno pominje rasprostranjena kampanja prisilnog raseljavanja koju su sprovodile snage VJ i MUP na Kosovu i navodi jedan broj konkretnih lokacija na kojima su ta prisilna raseljavanja izvršena.¹⁵⁰⁶ Ojdanićevo opšte znanje o široko rasprostranjenom raseljavanju kosovskih Albanaca u toku operacija VJ, zajedno s njegovim konkretnim znanjem o lokacijama tih operacija, uključujući i većinu lokacija navedenih u Optužnici, navode Veće da zaključi da iz toga jedino razumno proizilazi da je on znao za kampanju terora, nasilja i prisilnog raseljavanja koju su snage VJ i MUP sprovodile protiv kosovskih Albanaca.

626. Ojdanić je pružao praktičnu pomoć, ohrabrenje i moralnu podršku snagama VJ koje su učestvovala u prisilnom raseljavanju kosovskih Albanaca u sadejstvu s MUP. On je tome doprineo izdavanjem naređenja za učešće VJ u zajedničkim operacijama s MUP na Kosovu za vreme vazdušne kampanje NATO, mobilisanjem snaga VJ za učešće u tim operacijama i obezbeđivanjem vojne opreme VJ za njih.¹⁵⁰⁷ Osim što je izdavao naređenja koja su omogućavala VJ da bude na lokacijama na kojima su činjeni zločini, on se uzdržao i od preduzimanja efikasnih mera koje su mu bile na raspolaganju, na primer da konkretno ispita slučajeve prisilnog raseljavanja, uprkos tome što je bio svestan tih incidenata. Osim toga, Ojdanić je doprineo činjenju zločina od strane VJ na Kosovu ulogom koju je imao u naoružavanju nealbanskog stanovništva i naređivanjem da se ono angažuje 1999. godine.¹⁵⁰⁸ Taj doprinos je znatno uticao na činjenje zločina, jer je tako pružena pomoć u vidu vojnika na terenu za činjenje tih dela, naoružanja VJ koje je pomoglo u tim delima i ohrabrenju i moralnoj podršci time što je u okviru komandnog lanca VJ dato ovlašćenje da VJ nastavi da deluje na Kosovu, uprkos tome što su se ti zločini dogodili.

---

¹⁵⁰⁴ Dok. pr. br. P1479 (Naređenje u vezi s dobrovoljcima, 7. april 1999. godine), str. 3.

¹⁵⁰⁵ Dok. pr. br. 3D685 (Generalštab VJ, Procena obaveštajno-bezbednosne situacije, februar 1999. godine).

¹⁵⁰⁶ Dok. pr. br. P968 (*Tužilac protiv Miloševića i drugih*, predmet br. IC-99-37, Prva optužnica, 23. maj 1999. godine).

¹⁵⁰⁷ Dok. pr. br. 3D690 (Direktiva Generalštaba VJ za upotrebu VJ, Direktiva "Grom 3", 16. januar 1999. godine); Vladimir Lazarević, T. 17894–17895 (8. novembar 2007. godine); dok. pr. br. P1487 (Sugestije Štaba Vrhovne komande upućene 3. armiji, 17. april 1999. godine), str. 1; dok. pr. br. P1925 (Naređenje Generalštaba VJ, 23. mart 1999. godine).

¹⁵⁰⁸ Dok. pr. br. P931 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 2. februar 1999. godine), str. 23; dok. pr. br. P1487 (Sugestije Štaba Vrhovne komande upućene 3. armiji, 17. april 1999. godine), str. 1.

627. Osim toga, Ojdanić je imao široka ovlašćenja da pokrene disciplinski postupak protiv bilo kog drugog pripadnika VJ i bio je dužan da obezbedi da pripadnici VJ koji su počinili krivična dela i prekršili vojnu disciplinu VJ što pre odgovaraju za vreme ratnog stanja.¹⁵⁰⁹ Nakon što je on početkom aprila 1999. godine izdao naređenje da se kriminalne delatnosti prijavljuju Štabu Vrhovne komande, Pavković to nije uradio.¹⁵¹⁰ To nepotpuno izveštavanje trajalo je tokom cele 1998. i 1999. godine i Ojdanića je na to dezinformisanje od strane Pavkovića u više navrata izričito upozorio Dimitrijević.¹⁵¹¹ Ojdanić jeste preduzeo određene mere kao odgovor na Pavkovićeve postupke, uključujući to što je poslao pripadnike svoje Uprave bezbednosti da prikupe detaljnije informacije i to što je 17. maja 1999. godine inicirao sastanak s Miloševićem. Međutim, ti postupci nisu bili dovoljni za rešavanje problema, kao što je gore razmotreno. Imajući u vidu da je Ojdanić za široko rasprostranjene kriminalne radnje pripadnika VJ znao na osnovu sastanaka održanih 16. i 17. maja, dopisa koji je poslala gđa Arbour, objavljivanja prve optužnice i raznih ranijih izveštaja o krivičnim delima pripadnika VJ, njegov zahtev da Pavković reaguje nije bio dovoljan.¹⁵¹² Kasnije, kada su Štabu Vrhovne komande ponovo predočene informacije da pripadnici VJ u junu 1999. godine i dalje čine zločine na Kosovu, Ojdanić je ostao pri svom pristupu da traži izveštaje i izdaje naređenja kako bi se poboljšalo funkcionisanje vojnih sudova.¹⁵¹³ On ni tada nije preduzeo disciplinske mere protiv komandanta 3. armije, uprkos činjenici da zločini i dalje nisu uvrštavani u pismene izveštaje koje je 3. armija slala Štabu vrhovne komande.¹⁵¹⁴ Ojdanić je, propustom da preduzme efikasne mere protiv Pavkovića, pružao praktičnu pomoć, ohrabrenje i moralnu podršku pripadnicima VJ koji su vršili zločine na Kosovu, održavajući klimu nekažnjivosti u vezi s prisilnim raseljavanjem albanskog stanovništva na Kosovu i dozvoljavajući komandantu 3. armije da i dalje izdaje naredbe za operacije na Kosovu tokom kojih je dolazilo do prisilnog raseljavanja.

628. Veće konstatuje da je dokazano da su svi gorenavedeni Ojdanićevi postupci bili dobrovoljni. Veće konstatuje da je, svojim činjenjem i nečinjenjem, Ojdanić pružao praktičnu pomoć, ohrabrenje i moralnu podršku pripadnicima VJ koji su učestvovali u prisilnom premeštanju

---

¹⁵⁰⁹ Dok. pr. br. P984 (Zakon SRJ o VJ), članovi 159, 180, 181; dok. pr. br. 4D532 (Pravilo službe VJ, 1. januar 1996. godine), članovi 291, 313, 314.

¹⁵¹⁰ Dok. pr. br. 4D276 (Borbeni izveštaj 3. armije upućen Generalštabu, 3. april 1999. godine).

¹⁵¹¹ Dok. pr. br. P928 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 30. decembar 1998. godine), str. 14; dok. pr. br. P933 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 4. mart 1999. godine), str. 15; dok. pr. br. P938 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 18. mart 1999. godine), str. 21.

¹⁵¹² Dok. pr. br. 3D790 (Pavkovićev dopis kojim odgovara na optužbe Louise Arbour, 17. maj 1999. godine); Milovan Vlajković, T. 16046–16047 (20. septembar 2007. godine).

¹⁵¹³ Dok. pr. br. 3D633 (Referisanje Štabu Vrhovne komande, 2. jun 1999. godine), str. 2; dok. pr. br. 3D487 (Zadaci koje je postavio načelnik Štaba Vrhovne komande, 8. jun 1999. godine), str. 1.

¹⁵¹⁴ Radovan Radinović, T. 17323–17325 (19. oktobar 2007. godine).

i deportaciji na konkretnim mestima zločina gde je utvrđeno učešće VJ, da je njegovo ponašanje znatno uticalo na činjenje tih zločina, da je on bio svestan da VJ hotimično čini te zločine u sadejstvu s MUP i da je znao da njegovo ponašanje pomaže u činjenju tih zločina.

629. Iako su prisilna raseljavanja bila deo organizovane kampanje VJ i MUP, Veće se nije uverilo van razumne sumnje da je ubijanje, seksualno zlostavljanje ili razaranje verskih i kulturnih objekata predstavljalo nameravane ciljeve te kampanje. Shodno tome, iako je Ojdanić bio svestan činjenice da pripadnici VJ u nekim slučajevima ubijaju kosovske Albance, nije dokazano da je on bio svestan toga da snage VJ i MUP odlaze na gorenavedene konkretne lokacije zločina da bi ubijali, seksualno zlostavljali ili razarali verske i kulturne objekte. Prema tome, u Ojdanićevom slučaju, element svesti za pomaganje i podržavanje nije dokazan u odnosu na tačke 3, 4 i 5.

630. Pretresno veće, prema tome, konstatuje da je dokazano da je Dragoljub Ojdanić odgovoran za pomaganje i podržavanje, prema članu 7(1) Statuta, zločina na sledećim lokacijama:

- Peć
  - grad Peć – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
- Đakovica
  - grad Đakovica – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Korenica – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Dobroš – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Ramoc – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Meja – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Druga sela u dolini Reka – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
- Prizren
  - Pirane – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
- Orahovac
  - Celina – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
- Srbica
  - Turićevac – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Izbica – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;

- Tušilje – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
- Ćirez – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
- Priština
  - grad Priština – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
- Gnjilane
  - Žegra – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Vladovo – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Prilepnica – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
- Uroševac
  - Sojevo – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Mirosavlje – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Staro Selo – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
- Kačanik
  - Kotlina – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Kačanik – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Dubrava – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti.

631. U vezi sa zločinima čije je činjenje dokazano, a za koje se Ojdanić ne smatra odgovornim kao pomagač i podržavalac, Veće zaključuje da on te zločine nije ni planirao, ni podsticao ni naredio.

c. Odgovornost nadređenog

632. Osvrćući se na Ojdanićevu odgovornost prema članu 7(3) Statuta za tačke 1 i 2, Veće napominje da postoje konkretni zločini prisilnog raseljavanja za koje nije utvrđena njegova odgovornost kao pomagača i podržavaoca. Ti konkretni zločini odnose se na ona prisilna raseljavanja koja je izvršio MUP, bez učešća VJ. Kako je gore konstatovano, nije dokazano da je Ojdanić imao efektivnu kontrolu nad snagama MUP koje su delovale na Kosovu. Shodno tome, on nije odgovoran prema članu 7(3) za ostale zločine u tačkama 1 i 2 koji su dokazani, a to su sledeći:

- Dečani

- Beleg – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
- Prizren
  - Dušanovo, deo grada Prizrena – deportacija, zločin protiv čovečnosti; prisilno premeštanje, druga nehumana dela, zločin protiv čovečnosti;
- Suva Reka
  - grad Suva Reka – deportacija, zločin protiv čovečnosti; prisilno premeštanje, druga nehumana dela, zločin protiv čovečnosti;
- Kosovska Mitrovica
  - grad Kosovska Mitrovica – deportacija, zločin protiv čovečnosti; prisilno premeštanje, druga nehumana dela, zločin protiv čovečnosti;
  - Žabare – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
- Vučitrn
  - grad Vučitrn – prisilno premeštanje, druga nehumana dela, zločin protiv čovečnosti;
  - konvoj kod Gornje Sudimlje – deportacija, zločin protiv čovečnosti; prisilno premeštanje, druga nehumana dela, zločin protiv čovečnosti.

633. Ojdanić se, pored toga, tereti odgovornošću prema članu 7(3) Statuta za tačke 3, 4 i 5 Optužnice. Veće napominje da nije dokazano van razumne sumnje da je ubijanje, seksualno zlostavljanje ili razaranje verskih i kulturnih objekata predstavljalo nameravane ciljeve kampanje prisilnog raseljavanja. Prema tome, Ojdanić bi jedino imao razloga da zna da su njegove snage činile te zločine u onim slučajevima kada su mu bile dostupne informacije koje se odnose na konkretne zločine ubijanja, seksualnog zlostavljanja ili razaranja verskih i kulturnih objekata, koje su izvršile snage VJ. Veće ne smatra da su mu informacije koje se odnose na konkretne zločine ubijanja, seksualnog zlostavljanja ili razaranja verskih i kulturnih objekata, za koje je dokazano da je odgovoran VJ, bile dostupne ili da je imao razloga da zna za njih.

634. Ojdanić nije odgovoran ni po jednoj drugoj optužbi navedenoj u Optužnici, uz ograde u vezi s poslednjim paragrafom Presude.

635. Dragoljub Ojdanić je, prema tome, kriv po tačkama 1 i 2 Optužnice. Međutim, on nije kriv po tačkama 3, 4 i 5 Optužnice, uz ograde u vezi s poslednjim paragrafom Presude.

F. INDIVIDUALNA KRIVIČNA ODGOVORNOST NEBOJŠE PAVKOVIĆA

1. Optuženi

636. Nebojša Pavković je rođen 10. aprila 1946. godine u Senjskom Rudniku, u Srbiji, i obavljao je brojne dužnosti u JNA i VJ.¹⁵¹⁵ Godine 1994. Pavković je raspoređen u Prištinski korpus, gde je obavljao razne komandno-štabne dužnosti do 9. januara 1998. godine, kada je postavljen za komandanta Korpusa.¹⁵¹⁶ Dana 28. decembra 1998. godine postavljen je za komandanta 3. armije, a tu dužnost je preuzeo 13. januara 1999. godine i na njoj ostao do početka 2000. godine.¹⁵¹⁷ Dok je bio na tim dužnostima, Pavković je unapređen u čin general-potpukovnika 21. jula 1998. godine i u čin general-pukovnika 31. marta 1999. godine.¹⁵¹⁸ U februaru 2000. godine postavljen je za načelnika Generalštaba VJ.¹⁵¹⁹

2. Optužbe iz Optužnice

637. Prema Optužnici, Pavković je, kao komandant 3. armije u periodu u kojem se tvrdi da su počinjeni zločini navedeni u Optužnici, ostvarivao komandna ovlašćenja nad snagama VJ iz 3. armije i drugim snagama podređenim VJ. Konkretno, navodi se da je on planirao, podsticao, naredio, počinio ili na drugi način pomagao i podržavao planiranje, pripremu ili izvršenje tih zločina. U smislu pojma “počinio”, Pavković je navodno učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu čiji je cilj bio, između ostalog, promena etničke ravnoteže na Kosovu u nastojanju da se obezbedi trajna kontrola vlasti SRJ i Srbije nad tom Pokrajinom. Taj cilj trebalo je da se ostvari krivičnim sredstvima, konkretno, široko rasprostranjenom ili sistematskom kampanjom terora i nasilja, uključujući deportaciju, ubistva, prisilno premeštanje i progon, usmerenom protiv albanskog stanovništva na Kosovu tokom perioda na koji se odnosi Optužnica. Pavković je navodno doprineo udruženom zločinačkom poduhvatu koristeći *de jure* i *de facto* ovlašćenja kojima je raspolagao. Budući da se nalazio na položajima nadređene vlasti, Pavković, kako se navodi, takođe snosi krivičnu odgovornost za “činjenje i nečinjenje svojih podređenih, u skladu sa članom 7(3) Statuta Međunarodnog suda, za zločine koji se navode u tačkama od 1 do 5 ove Optužnice”.¹⁵²⁰

---

¹⁵¹⁵ Nalog u vezi s činjenicama o kojima su se strane sporazumele, 11. jul 2006, str. 13–14.

¹⁵¹⁶ Nalog u vezi s činjenicama o kojima su se strane sporazumele, 11. jul 2006, str. 13.

¹⁵¹⁷ Dok. pr. br. P802 (Izveštaj o prijemu – predaji dužnosti komandanta 3. armije za Dušana Samardžića, 13. januar 1999. godine); dok. pr. br. 4D35 (Ukaz predsednika Savezne Republike Jugoslavije o postavljanju Nebojše Pavkovića, 28. decembar 1998. godine); dok. pr. br. 4D36 (Izveštaj o prijemu – predaji dužnosti komandanta 3. armije za Nebojšu Pavkovića, 13. januar 1999. godine), uvršten u spis i pod br. P800.

¹⁵¹⁸ Nalog u vezi s činjenicama o kojima su se strane sporazumele, 11. jul 2006, str. 13–14.

¹⁵¹⁹ Dok. pr. br. 4D163 (Tok aktivne vojne službe Nebojše Pavkovića), str. 6; Nalog u vezi s činjenicama o kojima su se strane sporazumele, 11. jul 2006, str. 14.

¹⁵²⁰ Optužnica, par. 16–22, 50–54.

638. Pavković, međutim, tvrdi da tužilaštvo nije dokazalo da je on kriv za to što je planirao, naredio, podsticao, počinio ili na drugi način pomagao i podržavao zločine kojima se tereti u Optužnici.¹⁵²¹ Pavković takođe tvrdi da tužilaštvo nije pokazalo da je on odgovoran prema članu 7(3) za zločine kojima se tereti u Optužnici.¹⁵²²

639. U Odeljku VII Veće je zaključilo da su snage SRJ i Srbije u periodu od marta do juna 1999. godine činile zločine usmerene protiv albanskog civilnog stanovništva na Kosovu u mnogim kosovskim opštinama. Stoga će se ovaj odeljak baviti pitanjem da li je Pavković odgovoran za neki od tih zločina, prema raznim vidovima odgovornosti za koje se tereti u Optužnici.

3. Pavkovićeva uloga kao komandanta Prištinskog korpusa

a. Postavljenje i ovlašćenja

640. Pavković je Prištinskim korpusom komandovao od 5. januara 1998. godine do 13. januara 1999. godine, kada je preuzeo dužnost komandanta 3. armije i kada ga je na dužnosti komandanta Korpusa zamenio Lazarević.¹⁵²³ Tokom cele 1998. godine general Dušan Samardžić je bio komandant 3. armije, te stoga Pavkovićev direktni nadređeni.¹⁵²⁴

641. Komandant Prištinskog korpusa bio je dužan da komanduje korpusom u skladu sa zakonom i pravilnikom VJ.¹⁵²⁵ Kada je bio komandant Prištinskog korpusa, Pavković je svoju dužnost mogao da izvršava neposredno ili “preko načelnika štaba, pomoćnika i načelnika rodova”.¹⁵²⁶ Njegove dužnosti su obuhvatale kontrolu rada Komande Korpusa, postavljanje zadataka podređenima i kontrolu sprovođenja tih zadataka, kao i nadgledanje i analizu rada, reda i discipline

---

¹⁵²¹ Pavkovićev završni pretresni podnesak 28. jul 2008 (javna verzija), par. 18.

¹⁵²² Pavkovićev završni pretresni podnesak 28. jul 2008 (javna verzija), par. 91–94.

¹⁵²³ Dok. pr. br. P801 (Izveštaj o prijemu dužnosti komandanta PrK od strane Vladimira Lazarevića, 9. januar 1999. godine); Vladimir Lazarević, T. 17744–17745 (6. novembar 2007. godine); V. takođe Nike Peraj, dok. pr. br. P2248 (Izjava svedoka od 18. aprila 2000. godine), str. 2, dok. pr. br. P2253 (Izjava svedoka od 9. avgusta 2006. godine), par. 6, str. 2; dok. pr. br. 4D36 (Izveštaj o prijemu – predaji dužnosti komandanta 3. armije za Nebojšu Pavkovića, 13. januar 1999. godine), uvršten u spis i pod br. P800.

¹⁵²⁴ Dok. pr. br. P801 (Izveštaj o prijemu – predaji dužnosti komandanta 3. armije za Nebojšu Pavkovića, 13. januar 1999. godine), uvršten u spis i pod br. 4D36; dok. pr. br. P802 (Izveštaj o prijemu – predaji dužnosti komandanta 3. armije za Dušana Samardžića, 13. januar 1999. godine).

¹⁵²⁵ Dok. pr. br. P987 (Pravilnik o nadležnostima komande korpusa kopnene vojske u miru, 1990. godina), članovi 4, 5, 9; V. takođe dok. pr. br. P982 (Uputstvo za rad Komande 4. korpusa), dok. pr. br. P987 (Pravilnik o nadležnostima komande korpusa kopnene vojske u miru, 1990. godina).

¹⁵²⁶ Dok. pr. br. P982 (Uputstvo za rad Komande 4. korpusa), str. 14.

Prištinskog korpusa.¹⁵²⁷ On je bio dužan da referiše neposredno Komandi 3. armije, uključujući referisanje o zločinima i protivzakonitim događajima.¹⁵²⁸

b. Pavkovićeva uloga kao komandanta Prištinskog korpusa

i. Interakcije s Miloševićem i učešće u radu Zajedničke komande 1998. godine

642. Tužilaštvo tvrdi da je 1998. godine, dok je bio komandant Prištinskog korpusa, Pavković bio veliki pristalica upotrebe VJ na Kosovu i da je zaobilazio regularni komandni lanac u VJ, između ostalog i svojim učešćem u radu Zajedničke komande.¹⁵²⁹ Pavkovićeva odbrana negira navode tužilaštva i tvrdi da on 1998. godine nije delovao van komandnog lanca i da je u svim slučajevima kada je upotrebio VJ, to bilo odobreno putem regularnog komandnog lanca.¹⁵³⁰

643. Od 21. aprila do 12. maja 1998. godine Pavković je razne jedinice VJ upotrebio za učešće u borbenim operacijama na Kosovu. Međutim, te mere nisu uspele da dovedu do uništenja OVK.¹⁵³¹ Zbog toga je, u maju i junu 1998. godine, Pavković učestvovao u radu niza sastanaka vezanih za veću upotrebu VJ na Kosovu u borbi protiv OVK. U maju, Pavković je, najpre Samardžiću, a zatim Perišiću, predložio plan za preduzimanje mera protiv OVK na Kosovu.¹⁵³² Zatim je, 30. maja 1998. godine, prisustvovao sastanku s Miloševićem u Beogradu i razgovarao o usvajanju Plana za borbu protiv terorizma.¹⁵³³ Tom sastanku su prisustvovali i Perišić, Aleksandar Dimitrijević i Samardžić iz VJ, kao i Stojiljković, Obrad Stevanović i Sreten Lukić iz MUP.¹⁵³⁴ U izveštaju koji je poslao Samardžić takođe se navodi da je Plan za borbu protiv terorizma predložio Pavković.¹⁵³⁵ Kako se

¹⁵²⁷ Dok. pr. br. P982 (Uputstvo za rad Komande 4. korpusa), str. 14; dok. pr. br. P1078 (Godišnja analiza rada, reda i discipline u PrK, 28. decembar 1998. godine), str. 1.

¹⁵²⁸ Geza Farkaš, T. 16362–16363 (25. septembar 2007. godine); Ljubiša Stojimirović, T. 17681 (26. oktobar 2007. godine); Radojko Stefanović, T. 21728 (6. februar 2008. godine); V. takođe Miloš Mandić, T. 20924 (23. januar 2008. godine); Aleksandar Vasiljević, T. 8666 (18. januar 2007. godine); up. Radomir Gojović, T. 16706 (2. oktobar 2007. godine); dok. pr. br. 3D480 (Naređenje Štaba Vrhovne komande, 2. april 1999. godine), str. 1–2.

¹⁵²⁹ Optužnica, par. 50–54; Završni pretresni podnesak tužilaštva (javna verzija), 29. jul 2008. godine, par. 853, 855, 860.

¹⁵³⁰ Pavkovićevo završni pretresni podnesak (javna verzija), 28. jul 2008. godine, par. 127, 242.

¹⁵³¹ Dok. pr. br. P1401 (Zaključci iz procene i predlog angažovanja snaga PrK, 13. maj 1998. godine), str. 1–3.

¹⁵³² Milan Đaković, T. 26409–26411 (19. maj 2008. godine); v.dok. pr. br. P1401 (Zaključci iz procene i predlog angažovanja snaga PrK, 13. maj 1998. godine).

¹⁵³³ Dok. pr. br. P949 (Razgovor Nebojše Pavkovića s tužilaštvom), *e-court*, str. 321–325; Milan Đaković, T. 26411 (19. maj 2008. godine).

¹⁵³⁴ Milan Đaković, T. 26409–26411 (19. maj 2008. godine).

¹⁵³⁵ Dok. pr. br. 4D119 (Izveštaj 3. armije upućen PrK, 22. jul 1998. godine).

navodi u Odeljku VI.B, Plan za borbu protiv terorizma podrazumevao je pet faza za upotrebu kako VJ tako i MUP u sadejstvu na Kosovu, posle koga je donet plan “Grom 98” za upotrebu VJ.¹⁵³⁶ U razgovoru s predstavnicima tužilaštva, Pavković je dao svoje objašnjenje na tu temu i rekao da se VJ angažovao na teritoriji Kosova i da je raspoređen po garnizonima širom Kosova počev od 4. juna 1998. godine, na osnovu odluke donete na sastanku Miloševića i najviših državnih rukovodilaca i funkcionera VJ, održanom 30. maja 1998. godine.¹⁵³⁷

644. Prema Dimitrijevićevim rečima, Pavković je bio taj koji je tražio da se izradi Plan za borbu protiv terorizma jer je Milošević želeo da Pavković ima komandu nad “svim snagama na Kosovu”. Takođe u junu 1998. godine, a nakon što je Pavković predložio Plan za borbu protiv terorizma, Milošević je pozvao Dimitrijevića i Perišića kako bi im sugerisao da Pavković bude postavljen za komandanta svih snaga na Kosovu, uključujući MUP. Protiv te ideje bili su predstavnici VJ, koji su rekli Miloševiću da MUP neće pristati na takav plan, tako da ona nije realizovana.¹⁵³⁸ Dimitrijević je takođe posvedočio da je, počev od 1998. godine, Pavković zaobilazio uobičajen komandni lanac, koristeći direktnu komunikaciju s Miloševićem koja mu je omogućavala da postupa ne tražeći odobrenje Generalštaba.¹⁵³⁹ Dimitrijević je, pored toga, posvedočio da je Pavković postao “miljenik predsednika” i da je često tvrdio da je on jedini koji razume probleme na Kosovu i koji brine za “srpski narod” na Kosovu.¹⁵⁴⁰ Veće napominje da je on u svom svedočenju rekao da je Pavković bio delimično odgovoran za njegovu smenu 1999. godine.¹⁵⁴¹ Ipak, Veće smatra da je Dimitrijević načelno pouzdan i ne misli da je njegov iskaz u vezi s Pavkovićem doveden u pitanje.

645. Aleksandar Vasiljević je takođe posvedočio da su mu dvojica generala, čija je imena naveo na zatvorenoj sednici, rekla da je Pavković bio poznat po tome što je 1998. godine, dok je bio komandant Prištinskog korpusa na Kosovu, zaobilazio dva komandna nivoa.¹⁵⁴²

646. Suprotno tim dokazima, u svom razgovoru s predstavnicima tužilaštva, Pavković je tvrdio da u VJ nikada nije prekršen “komandni princip” i da Milošević nikada nije izdavao naređenja niti

---

¹⁵³⁶ Milan Đaković, T. 26409 (19. maj 2008. godine).

¹⁵³⁷ Dok. pr. br. P949 (Razgovor Nebojše Pavkovića s tužilaštvom), str. 34–35, 39, 48–49; 321–324.

¹⁵³⁸ Aleksandar Dimitrijević, T. 26592–26593 (8. jul 2008. godine).

¹⁵³⁹ Aleksandar Dimitrijević, T. 26592–26595, T. 26624–26624, T. 26642 (8. jul 2008. godine).

¹⁵⁴⁰ Aleksandar Dimitrijević, T. 26625 (8. jul 2008. godine).

¹⁵⁴¹ Aleksandar Dimitrijević, T. 26673 (9. jul 2008. godine).

¹⁵⁴² Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 21; Aleksandar Vasiljević, T. 8671–8672 (javna sednica), 8673 (delimično zatvorena sednica) (18. januar 2007. godine).

ga kontaktirao, a da se nije pridržavao regularnog komandnog lanca.¹⁵⁴³ On je rekao da se prvi put službeno sastao s Miloševićem u junu 1998. godine i da pre toga nije poznavao Miloševića ili njegovu porodicu.¹⁵⁴⁴ On je, pored toga, tvrdio da se nikad nije sastao s Miloševićem nasamo i da ga Milošević nikada nije direktno pozvao telefonom tokom 1998. godine. U stvari, prema Pavkovićevim rečima, kada su odnosi između Perišića i Miloševića zahladneli u drugoj polovini 1998. godine, Perišić je postao sumnjičav u odnosu na Pavkovićeve kontakte s Miloševićem i trudio se da uvek prisustvuje sastancima između njih dvojice.¹⁵⁴⁵

647. U maju 1998. godine formirano je telo poznato kao "Zajednička komanda", sa zadatkom da osigura da snage bezbednosti i vojska koordiniraju svoje akcije na Kosovu prema zajedničkim ciljevima, kao što je bilo reči u Odeljku VI.E. Pavković je učestvovao u radu Zajedničke komande od njenog formiranja i tokom cele 1998. godine.¹⁵⁴⁶ Prema Pavkovićevim rečima, osnovni zadatak tog tela, na početku kada je formirano, bio je da usvoji i sprovede plan za suzbijanje "teroriz[ma]" na Kosovu putem objedinjenih političkih i vojnih akcija.¹⁵⁴⁷ Pavković je rekao da Zajednička komanda nikada nije izdavala naređenja, ali da jeste zauzimala zajedničke "stavove".¹⁵⁴⁸ Milan Đaković je bio Pavkovićev načelnik Odeljenja za operativne poslove i obuku u Prištinskom korpusu i načelnik Odeljenja za operativne poslove i obuku u 3. armiji kada je Pavković postao komandant te jedinice. On je posvedočio da je 1998. godine Milošević ovlastio Pavkovića da koordinira aktivnosti s MUP na celoj teritoriji Kosova.¹⁵⁴⁹ Beleške sa sastanaka Zajedničke komande od 22. jula do 30. oktobra 1998. godine, koje je vodio Đaković, a zatim njegov naslednik Tešević, pokazuju da je Pavković imao istaknutu ulogu na tim sastancima, da je prisustvovao gotovo svim zasedanjima, izveštavao o aktivnostima VJ na Kosovu, navodio da će biti potrebne

---

¹⁵⁴³ Dok. pr. br. P949 (Razgovor Nebojše Pavkovića s tužilaštvom), str. 1–2.

¹⁵⁴⁴ Dok. pr. br. P949 (Razgovor Nebojše Pavkovića s tužilaštvom), str. 10, 298.

¹⁵⁴⁵ Dok. pr. br. P949 (Razgovor Nebojše Pavkovića s tužilaštvom), str. 10–11, 120.

¹⁵⁴⁶ Dok. pr. br. P949 (Razgovor Nebojše Pavkovića s tužilaštvom), str. 321–322; dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande); Aleksandar Vasiljević, T. 8726 (19. januar 2007. godine); Ljubinko Cvetić, T. 8051–8052, 8077–8078 (7. decembar 2006. godine), 8194 (8. decembar 2006. godine); Zlatimir Pešić, dok. pr. br. P2502 (Izjava svedoka od 30. januara 2004. godine), par. 32, dok. pr. br. P2515 (Dokument sa dodatnim informacijama, 21. novembar 2006. godine), str. 2, T. 7215–7217 (23. novembar 2006. godine), T. 7297–7298 (24. novembar 2006. godine).

¹⁵⁴⁷ Dok. pr. br. P949 (Razgovor Nebojše Pavkovića s tužilaštvom), str. 14–15, 62, 94, 253, 361.

¹⁵⁴⁸ Dok. pr. br. P949 (Razgovor Nebojše Pavkovića s tužilaštvom), str. 229, 244–245, 381, 387.

¹⁵⁴⁹ Milan Đaković, T. 26381–26382, 26387 (19. maj 2008. godine), T. 26473–26474 (20. maj 2008. godine).

dalje aktivnosti uz angažovanje elemenata MUP i VJ i predlagao te dalje akcije.¹⁵⁵⁰ Te beleške pokazuju da je Pavković bio dobro obavešten o činjenicama na terenu na Kosovu sve do kraja oktobra 1998. godine.¹⁵⁵¹

648. Legalnost upotrebe VJ na Kosovu 1998. godine bila je tema velike diskusije tokom pretresnog postupka i ona je razmotrena u Odeljku VI.A. To pitanje je relevantno za tezu protiv Pavkovića zbog njegovog pristupa koji se razlikovao od onog koji su imali pripadnici VJ koji su mu bili nadređeni i kasnijih sukoba među njima. Perišić, koji je 1998. godine bio načelnik Generalštaba, bio je protiv Plana za borbu protiv terorizma za koji se zalagao Pavković, budući da je on podrazumevao upotrebu VJ u unutrašnjosti Kosova bez proglašavanja vanrednog stanja, neposredne ratne opasnosti ili rata. Na sastanku VSO od 9. juna 1998. godine Perišić je predočio VSO mogućnost intenziviranja dejstva VJ na Kosovu, ali je u to isto vreme ispoljio nespremnost da poveća prisustvo snaga VJ mimo njihovog tadašnjeg angažovanja u graničnom pojasu, za koje je rekao da je "legitimno". VSO je zaključio sednicu i izdao saopštenje, u kojem je naveo da podržava upotrebu VJ protiv OVK, istakavši da će, "ukoliko budu eskalirale terorističke aktivnosti albanskog separatističkog pokreta, Vojska Jugoslavije [...] intervenisati adekvatno."¹⁵⁵²

649. Dana 20. jula 1998. godine, na sednici Kolegijuma VJ, Perišić je govorio o opasnostima upotrebe VJ na Kosovu, a zatim to eksplicitno zabranio, izuzev u graničnim pojasevima i za odbranu objekata VJ.¹⁵⁵³ Dimitrijević je posvedočio da je Samardžić pokušao da pokrene disciplinski postupak protiv Pavkovića zbog kršenja naređenja u vezi s upotrebom VJ na Kosovu.¹⁵⁵⁴ Kada je Pavković obavešten o tome, otišao je kod Miloševića, posle čega je Milošević obavestio Generalštab da će Pavković biti unapređen.¹⁵⁵⁵ Aleksandar Vasiljević je takođe

---

¹⁵⁵⁰ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 2, 4, 6, 15, 17–20, 22–26, 29–30, 34, 36, 39–43, 46–47, 49, 51, 54–56, 59, 62, 64–72, 75–77, 79–86, 88, 92–95, 97–100, 102–120, 121–126, 128–145, 146–149, 151–152, 155–156, 158, 160–164.

¹⁵⁵¹ V. takođe dok. pr. br. P949 (Razgovor Nebojše Pavkovića s tužilaštvom), str. 109–110.

¹⁵⁵² Dok. pr. br. 1D760 (Stenografske beleške sa 5. sednice VSO, 9. jun 1998. godine), str. 3–10.

¹⁵⁵³ Dok. pr. br. P922 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 20. jul 1998. godine), str. 3; Perišić je takođe naveo da je VJ korišćen kao podrška za MUP u Orahovcu, da ta akcija nije bila planirana i da nije bila mudra. On je to pripisao Samardžiću, ali je rekao da nije potpuno siguran u to. Kasnije, u dopisu predsedniku SRJ, Perišić je objasnio da je komandant PrK, a tada je to bio Pavković, bio taj koji je naredio te operacije VJ na Kosovu. Dok. pr. br. P717 (Dopis Momčila Perišića upućen Slobodanu Miloševiću, 23. jul 1998. godine), str. 2–3.

¹⁵⁵⁴ Aleksandar Dimitrijević, T. 26622–26623 (8. jul 2008. godine), T. 26682–26683 (9. jul 2008. godine).

¹⁵⁵⁵ Aleksandar Dimitrijević, T. 26622–26624 (8. jul 2008. godine), T. 26682 (9. jul 2008. godine). V. takođe dok. pr. br. P1510 ("Milošević unapredio načelnika Prištinskog korpusa, general-potpukovnika", *Tanjug*, 21. jul 1998. godine).

posvedočio da Pavkovićevo unapređenje nije išlo po regularnoj proceduri i da su članovi Generalštaba VJ jednostavno obavješteni da je Pavković unapređen.¹⁵⁵⁶

650. Dana 21. jula 1998. godine Pavković je prisustvovao još jednom sastanku s Miloševićem u Beogradu, o kojem je gore bilo reči,¹⁵⁵⁷ na kojem su bili i Dimitrijević, Samardžić, Pavković, Perišić, Stojiljković, Đorđević, Lukić, Milutinović, Minić, Matković, Anđelković i Šainović.¹⁵⁵⁸ Na tom sastanku, Pavković je, zajedno s Lukićem, predložio nekoliko faza operacija u kojima je trebalo da učestvuju i vojska i policija kako bi se deblokirale komunikacije, razoružali “teroristi” i uspostavila bezbednost na Kosovu.¹⁵⁵⁹ Milošević i Pavković su naveli da su određene akcije već preduzete, na osnovu odluke VSO od 9. juna 1998. godine.¹⁵⁶⁰ Plan za borbu protiv terorizma, koji se sastojao od vojnih, policijskih i političkih mera, zvanično je usvojen na tom sastanku. Perišiću je naređeno da pripremi paralelni, čisto vojni plan za angažovanje VJ na Kosovu (plan “Grom 98”) radi “potpuno[g] obračunavanj[a]” s OVK.¹⁵⁶¹ Tog istog dana Pavković je unapređen u čin general-potpukovnika.¹⁵⁶²

651. U dopisu od 22. jula 1998. godine, Pavković je podsetio Samardžića da je Plan za borbu protiv terorizma dogovoren na sastanku s predsednikom SRJ, a onda je naložio Samardžiću da preciznije reguliše operacije Prištinskog korpusa.¹⁵⁶³ Samardžić je odgovorio da, pošto je predsednik SRJ odobrio plan onako kako ga je “lično” predložio Pavković, Komanda Prištinskog korpusa treba da pripremi plan angažovanja VJ u realizaciji druge faze tog Plana.¹⁵⁶⁴ Sledećeg dana, 23. jula 1998. godine, Pavković je pisao Samardžiću u vezi s realizacijom druge faze Plana,

---

¹⁵⁵⁶ Aleksandar Vasiljević, T. 8676 (18. januar 2007. godine).

¹⁵⁵⁷ Dok. pr. br. P949 (Razgovor Nebojše Pavkovića s tužilaštvom), str. 331, 339; V. takođe Milan Đaković, T. 26523 (20. maj 2008. godine); dok. pr. br. 4D100 (Izveštaj PrK o angažovanju jedinica podnet 3. armiji, 22. jul 1998. godine); Duško Matković, T. 14634–14635 (30. avgust 2007. godine).

¹⁵⁵⁸ Duško Matković, T. 14634–14638 (30. avgust 2007. godine), dok. pr. br. P2913 (Izjava svedoka od 10. februara 2003. godine), str. 9. V. takođe Milan Đaković, T. 26410 (19. maj 2008. godine); Aleksandar Dimitrijević, T. 46588 (8. jul 2008. godine); dok. pr. br. 4D100 (Izveštaj PrK o angažovanju jedinica podnet 3. armiji, 22. jul 1998. godine); dok. pr. br. 4D101 (Plan PrK za angažovanje jedinica na Kosovu, 23. jul 1998. godine).

¹⁵⁵⁹ Duško Matković, dok. pr. br. P2913 (Izjava svedoka od 10. februara 2003. godine), str. 9.

¹⁵⁶⁰ Dok. pr. br. P949 (Razgovor Nebojše Pavkovića s tužilaštvom), str. 61; Duško Matković, dok. pr. br. P2913 (Izjava svedoka od 10. februara 2003. godine), str. 9, T. 14636–14637 (30. avgust 2007. godine).

¹⁵⁶¹ Dok. pr. br. P949 (Razgovor Nebojše Pavkovića s tužilaštvom), str. 332–335. V. takođe Milan Đaković, T. 26409 (19. maj 2008. godine).

¹⁵⁶² Dok. pr. br. P1510 (“Milošević unapredio načelnika Prištinskog korpusa, general-potpukovnika”, *Tanjug*, 21. jul 1998. godine).

¹⁵⁶³ Dok. pr. br. 4D100 (Izveštaj PrK o angažovanju jedinica podnet 3. armiji, 22. jul 1998. godine).

¹⁵⁶⁴ Dok. pr. br. 4D119 (Izveštaj 3. armije upućen PrK, 22. jul 1998. godine).

koja je predviđala zajedničko angažovanje jedinica MUP i VJ u operacijama u Dečanima, na području Drenice i u Suvoj Reci. On je rekao da je nekoliko mehanizovanih jedinica Prištinskog korpusa i tenkovskih vodova direktno angažovano da pruža “podršku jedinicama MUP-a”.¹⁵⁶⁵ Pavković je naglasio da je Samardžić u celini upoznat s tim planom “u nekoliko navrata” i da su ga, bez ozbiljnijih primedbi, prihvatili predsednik SRJ i najviši rukovodioci VJ i MUP.¹⁵⁶⁶ Samardžić je odgovorio da, budući da predsednik SRJ nije eksplicitno upoznat s planom deblokade komunikacija, jedinice Prištinskog korpusa nemaju odobrenje da se angažuju na taj način i istakao obavezu da se poštuje komandni lanac VJ.¹⁵⁶⁷

652. Pavković je, takođe 23. jula, pisao “Kolegijumu komandanata 3. armije”, izražavajući nezadovoljstvo time što snage MUP na Kosovu nisu profesionalno i do kraja izvršile zadatke očuvanja bezbednosti i stabilnosti na Kosovu i što “po svojoj organizovanosti i pripremljenosti, motivisanosti i ukupnoj borbenoj spremnosti ne mogu da se nose sa naraslim terorizmom”.¹⁵⁶⁸ On je dodao da, “i pored naoružavanja stanovništva, taj faktor u sistemu protiv-terorističke borbe nije u potpunosti uključen”, a zatim naveo da komandanti 3. armije snose “veliku odgovornost za nastalu situaciju i da s[u] dužni da u okviru svoje nadležnosti preduzm[u] mere da se obezbede uslovi i suzbije terorizam na KiM, zaštititi narod, pripadnici PrK i vitalni objekti za ovu državu”.¹⁵⁶⁹ Pavković je iskazao svoje opredeljenje da zadrži Kosovo u sastavu Srbije i upozorio da, “[u]koliko se ne preduzmu hitne mere, Kosovo će zauvek biti izgubljeno, a sa Kosovom i Srbija i VJ.” On je dodao da “smatra[...] da kao vojnik i starešina ni[je] preduzeo sve mere da do ovakve situacije ne dođe”.¹⁵⁷⁰

653. Tog istog dana Perišić je poslao dopis Miloševiću, u kojem je izrazio nezadovoljstvo zbog upotrebe VJ na Kosovu, kako je gore razmotreno.¹⁵⁷¹ Perišić je u tom dopisu objasnio da se, posle sednice VSO održane 9. juna, od Vlade SRJ tražilo da proglasi ratno stanje, stanje ratne opasnosti ili vanredno stanje, ali da do toga nije došlo, tako da je “svako angažovanje VJ u borbenim

¹⁵⁶⁵ Dok. pr. br. 4D101 (Plan PrK za angažovanje jedinica na Kosovu, 23. jul 1998. godine), str. 1. V. takođe dok. pr. br. 3D702 (Naredenje Perišića Komandi 3. armije, 28. jul 1998. godine).

¹⁵⁶⁶ Dok. pr. br. 4D101 (Plan PrK za angažovanje jedinica na Kosovu, 23. jul 1998. godine), str. 1–2.

¹⁵⁶⁷ Dok. pr. br. 4D102 (Odgovor na Plan PrK za angažovanje jedinica, 23. jul 1998. godine).

¹⁵⁶⁸ Dok. pr. br. P1011 (Ivan Marković, ur., *Primena pravila međunarodnog prava oružanih sukoba* (2001. godina)), str. 57–58.

¹⁵⁶⁹ Dok. pr. br. P1011 (Ivan Marković, ur., *Primena pravila međunarodnog prava oružanih sukoba* (2001. godina)), str. 58.

¹⁵⁷⁰ Dok. pr. br. P1011 (Ivan Marković, ur., *Primena pravila međunarodnog prava oružanih sukoba* (2001. godina)), str. 58–59.

¹⁵⁷¹ Dok. pr. br. P717 (Dopis Momčila Perišića upućen Slobodanu Miloševiću, 23. jul 1998. godine).

dejstvima van graničnog pojasa i dalje nelegalno”. On je govorio o mešanju u komandni lanac VJ i žalio se na sledeće:

Pokušaj civilnog dela štaba da komanduje korpusom. Komandant korpusa je odgovoran za procenu situacije, i uz saradnju civilnog dela štaba i MUP-a da planira operacije za VJ i MUP, da to prenese Šainoviću i Miniću, da oni izdaju zadatke svima sem Prištinskom korpusu. U praksi komandant Prištinskog korpusa planira ono što mu se naredi, a to je po zahtevu Šainović-Minić i MUP-a, pa se onda pretvori u njihov servis u planiranju i realizovanju.¹⁵⁷²

On je zatim sugerisao Miloševiću da ne dozvoli komandovanje VJ “van sistema vojne subordinacije i jednostarešinstva”.¹⁵⁷³ Perišić je u tom dopisu takođe izrazio nezadovoljstvo zbog Miloševićevog preskakanja nivoa komandovanja i unapređivanja lica u čin generala van predviđene procedure.¹⁵⁷⁴

654. I Dimitrijević i Momir Bulatović su primetili da se u tom delu dopisa koristi izraz “pokušaj”, pa su u svom svedočenju rekli da to ne mora da znači da su alternativni načini rukovođenja VJ realizovani.¹⁵⁷⁵ Međutim, u dopisu se očitno tvrdi da jedan paralelni komandni lanac funkcioniše, a ne da se radi samo o pokušaju, pošto se u njemu govori o onome što se dešava “u praksi”.¹⁵⁷⁶

655. Pavkovićeva odbrana osporava da je sprovođenje Plana za borbu protiv terorizma inicirano po Pavkovićevom ličnom nalogu izvan komandnog lanca i tvrdi da je on, naprotiv, postupao u skladu s naređenjima svojih nadređenih, komandanta 3. armije i načelnika Generalštaba VJ.¹⁵⁷⁷ Đaković je naveo da su na sastancima Pavkoviću podnošeni zahtevi, uglavnom od MUP, “da on referiše komandantu Armije i da komandant Armije koriguje, eventualno, ili dopuni svoju odluku”.¹⁵⁷⁸ Posle razgovora o tim naređenjima, Pavković je odlazio kod Samardžića ili načelnika štaba 3. armije Miodraga Simića da ih oni odobre, ali ta odluka je uvek donošena van sastanaka.¹⁵⁷⁹

¹⁵⁷² Dok. pr. br. P717 (Dopis Momčila Perišića upućen Slobodanu Miloševiću, 23. jul 1998. godine), str. 2–3. Perišić je upotrebio izraz “štab”, ali je jasno da je mislio na Zajedničku komandu.

¹⁵⁷³ Dok. pr. br. P717 (Dopis Momčila Perišića upućen Slobodanu Miloševiću, 23. jul 1998. godine), str. 3.

¹⁵⁷⁴ Dok. pr. br. P717 (Dopis Momčila Perišića upućen Slobodanu Miloševiću, 23. jul 1998. godine), str. 2–4.

¹⁵⁷⁵ Aleksandar Dimitrijević, T. 26723 (9. jul 2008. godine); Momir Bulatović, T. 13920–13921 (17. avgust 2007. godine).

¹⁵⁷⁶ Dok. pr. br. P717 (Dopis Momčila Perišića upućen Slobodanu Miloševiću, 23. jul 1998. godine), str. 2.

¹⁵⁷⁷ Pavkovićev završni pretresni podnesak, (javna verzija) 28. jul 2008. godine, par. 127, 245.

¹⁵⁷⁸ Milan Đaković, T. 26485 (20. maj 2008. godine).

¹⁵⁷⁹ Milan Đaković, T. 26485 (20. maj 2008. godine); Tomislav Mladenović, T. 17602, 17606–17607, 17620–17621 (25. oktobar 2007. godine); Velimir Obradović, T. 17402–17409 (22. oktobar 2007. godine); Miodrag Simić, T. 15532 (13. septembar 2007. godine).

U razgovoru s tužilaštvom, Pavković je naveo da je glavna operacija VJ na Kosovu 1998. godine preduzeta na osnovu direktive koju je 28. jula 1998. godine izdao Perišić, takozvanog plana “Grom” koji je predviđao angažovanje VJ za obezbeđenje granice s Albanijom, kao i jedinica i objekata na teritoriji Kosova, i za razbijanje “snaga oružane pobune”.¹⁵⁸⁰ Veće napominje da je u toj direktivi Perišić dozvolio upotrebu VJ za “dubinsko” obezbeđenje granice kako bi se zaštitili objekti VJ i obezbedile komunikacije za snabdevanje; ta direktiva je takođe predviđala dejstva VJ u sadejstvu s MUP za napade na OVK u unutrašnjosti Kosova po “posebnom naređenju” Generalštaba.¹⁵⁸¹ Perišićeva direktiva od 28. jula 1998. godine sprovedena je sledećeg dana preko zapovesti koju je izdao Samardžić.¹⁵⁸² U Zapovesti 3. armije ponavljaju se uputstva da se “dubinski” obezbedi granica, zaštite objekti VJ i obezbede komunikacije za snabdevanje i navodi da Prištinski korpus treba da bude u pripravnosti da preduzme brza dejstva protiv OVK na Kosovu po “posebnom naređenju” Generalštaba.¹⁵⁸³

656. Međutim, zapisnici sa sednica Kologijuma Generalštaba i beleške sa sastanaka Zajedničke komande pokazuju da su dejstva VJ u unutrašnjosti Kosova preduzimana i pre nego što je 28. jula izdata Perišićeva direktiva za početak sprovođenja plana “Grom”.¹⁵⁸⁴ Dušan Matković je naveo da je, na sastanku održanom 21. jula, Pavković rekao da je VJ već preduzeo određene akcije u okviru Plana za borbu protiv terorizma.¹⁵⁸⁵ Dana 26. jula, dve dana pre Perišićeve direktive, Pavković je izvestio Zajedničku komandu, u Samardžićevom prisustvu, da su preduzete operacije borbene grupe VJ u Dulju, Štimlju i Blacu bile uspešne, uprkos tome što je izgubljen jedan tenk.¹⁵⁸⁶ Pavković je naveo da se tim operacijama priprema teren za drugu fazu, navodeći da su one deo Plana za borbu protiv terorizma koji se sastoji od pet faza.¹⁵⁸⁷ Shodno tome, iako dokazi pokazuju

---

¹⁵⁸⁰ Dok. pr. br. P949 (Razgovor Nebojše Pavkovića s tužilaštvom), str. 60–64; dok. pr. br. 4D137 (Direktiva Generalštaba za angažovanje VJ na Kosovu, 28. jul 1998. godine). V. takođe dok. pr. br. 3D703 (Direktiva Generalštaba 3. armiji, 28. jul 1998. godine).

¹⁵⁸¹ Dok. pr. br. 4D137 (Direktiva Generalštaba za angažovanje VJ na Kosovu, 28. jul 1998. godine), str. 2–3.

¹⁵⁸² Dok. pr. br. 4D137 (Direktiva Generalštaba za angažovanje VJ na Kosovu, 28. jul 1998. godine); dok. pr. br. 4D140 (Zapovest Komande 3. armije, 29. jul 1998. godine).

¹⁵⁸³ Dok. pr. br. 4D140 (Zapovest Komande 3. armije, 29. jul 1998. godine), str. 7. V. takođe John Crosland, T. 9985–9987 (8. februar 2007. godine).

¹⁵⁸⁴ Dok. pr. br. P922 (Zapisnik sa sednice Kologijuma Generalštaba VJ, 20. jul 1998. godine), str. 3, 12–13; dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 13.

¹⁵⁸⁵ Duško Matković, dok. pr. br. P2913 (Izjava svedoka od 10. februara 2003. godine), str. 9.

¹⁵⁸⁶ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 13. Ta sela ne spadaju čak ni u vrlo široko shvaćen granični pojas, dok. pr. br. 3D739 (Karta prostiranja graničnog pojasa).

¹⁵⁸⁷ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 13. V. takođe Aleksandar Vasiljević, T. 8924–8926 (23. januar 2007. godine).

da su Samardžić i Perišić izdali naređenja za upotrebu VJ za dejstva na Kosovu, oni takođe pokazuju da je Pavković upotrebio VJ u unutrašnjosti Kosova pre nego što su ta naređenja zvanično doneta, na osnovu toga što je "Vrhovni komandant" odobrio Plan za borbu protiv terorizma koji mu je izložio Pavković, uprkos tome što je Perišić 20. jula zabranio upotrebu VJ na Kosovu mimo njegovih izričitih uputstava.

657. Veće je takođe analiziralo Samardžićevo naređenje od 30. jula 1998. godine, kojim je naložio da Pavković "kao član Zajedničke komande" prisustvuje svim sastancima Zajedničke komande. Prema tom naređenju, pre odlaska na te sastanke, Pavković je trebalo da upozna načelnika štaba 3. armije i izvesti ga o eventualnim zahtevima i predlozima za angažovanje snaga s ojačanjima; posle sastanaka Zajedničke komande, Pavković je trebalo da referiše načelniku štaba i informiše ga o prihvaćenim i eventualno naknadnim zahtevima iznetim na sastanku i da od njega traži odobrenje za iste. Pavkoviću je zatim naređeno da obavesti Zajedničku komandu o rešenjima po tim zahtevima.¹⁵⁸⁸ U ovom predmetu je prihvaćen i jedan broj drugih naređenja 3. armije koja, kako tvrdi Pavković, predstavljaju osnov za njegova naređenja Prištinskom korpusu tokom 1998. godine.¹⁵⁸⁹ Imajući u vidu dokaze u vezi s funkcionisanjem Zajedničke komande 1998. godine i Pavkovićevo zaobilaženje komandnog lanca i direktno komuniciranje s Miloševićem, Veće smatra da ta naređenja pokazuju da je Samardžić pokušavao da zadrži određenu kontrolu nad Pavkovićevim angažovanjem u Zajedničkoj komandi, što se podudara s tvrdnjom da je Pavković zaobilazio redovni komandni lanac VJ i da je operacije na Kosovu planirao s Miloševićem.

658. Do daljih sukoba između Pavkovića i Samardžića došlo je 1998. godine. Dana 1. avgusta Pavković je Isturenom komandnom mestu 3. armije poslao zahtev da se odobri početak treće faze Plana za borbu protiv terorizma. On je u svom zahtevu precizirao da je na sastanku Zajedničke komande, održanom 31. jula 1998. godine, odlučeno da treća faza Plana počne 2. avgusta 1998. godine.¹⁵⁹⁰ Beleške sa sastanaka Zajedničke komande tokom 1998. godine jasno pokazuju da je ta odluka zapravo doneta 30. jula, kada je rešeno da se treća faza Plana realizuje putem dejstava u Drenici i Jablanici.¹⁵⁹¹ Međutim, Samardžić je odbio Pavkovićev zahtev i istog dana izdao naređenje kojim zabranjuje angažovanje jedinica Prištinskog korpusa u trećoj fazi operacije, dok ne

---

¹⁵⁸⁸ Dok. pr. br. 4D91 (Naređenje Komande 3. armije, 30. jul 1998. godine); Miodrag Simić, T. 15532 (13. septembar 2007. godine).

¹⁵⁸⁹ V., na primer, dok. pr. br. P1427 (Odluka PrK, 10. avgust 1998. godine); Milan Kotur, T. 20724–20727 (21. januar 2008. godine); dok. pr. br. 3D697 (Dokument Isturenog komandnog mesta 3. armije: Analiza realizacije zadataka na Kosovu, 2. oktobar 1998. godine).

¹⁵⁹⁰ Dok. pr. br. P1419 (Pavkovićev zahtev 3. armiji, 1. avgust 1998. godine).

¹⁵⁹¹ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 33, 36.

stigne odobrenje iz Kabineta predsednika SRJ, što je naveo da će se desiti 3. avgusta.¹⁵⁹² Uprkos tom naređenju, Pavković je 2. avgusta referisao Zajedničkoj komandi da su “jedinice [VJ] [...] krenule na tri ključne tačke – Drenica, Jablanica i Smonica”.¹⁵⁹³ Veće je gore utvrdilo da je VJ tokom te operacije u Drenici 1998. godine koristio prekomernu silu, kako je to razmotreno u Odeljku VI.C.

659. Nedelju dana kasnije Samardžić je izdao naređenje koje je predviđalo da VJ pruži podršku operacijama MUP i da nastavi da obezbeđuje granični pojas i objekte VJ. To se, po svemu sudeći, odnosilo na Pavkovića: Samardžić je istakao da se zabranjuje upotreba jedinica suprotno tom naređenju i da, u slučaju da do toga dođe, komandanti jedinica koji su dobili takvo naređenje moraju odmah izvestiti drugopretpostavljenog starešinu i postupiti po njegovom naređenju.¹⁵⁹⁴ Dana 6. septembra 1998. godine Samardžić i Pavković su se takođe sukobili oko Pavkovićeovog zahteva da se Prištinskom korpusu stavi na raspolaganje jedan helikopter.¹⁵⁹⁵

660. Dana 5. oktobra 1998. godine Pavković je Samardžiću poslao dopis u kojem ga obaveštava da, uprkos suprotnim naređenju Komande 3. armije, Komanda Prištinskog korpusa nije formirala nove borbene grupe, već je umesto njih formirala snage za brze intervencije na osnovu odluke Zajedničke komande donete na sastancima 19. i 20. septembra 1998. godine. U tom dopisu, Pavković je podsetio Samardžića da ga je o toj odluci obavestio telefonom i da mu je prosledio odluku Zajedničke komande.¹⁵⁹⁶ Radovan Radinović je objasnio da to nije moralo da znači da je prekršeno načelo subordinacije, budući da se Pavković nije morao oglušiti o Samardžićevu odluku, već da je šire obrazložio situaciju i ponovo pokrenuo to pitanje kako bi ga Samardžić razmotrio.¹⁵⁹⁷ Međutim, Veće ne prihvata Radinovićevo tumačenje tog dopisa, pošto je ono u suprotnosti s

---

¹⁵⁹² Dok. pr. br. 4D125 (Naređenje 3. armije, 1. avgust 1998. godine).

¹⁵⁹³ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 36.

¹⁵⁹⁴ Dok. pr. br. P1421 (Naređenje 3. armije u vezi s angažovanjem jedinica za podršku MUP, 7. avgust 1998. godine), str. 2. V. takođe Dragan Živanović, T. 20534–20536 (18. januar 2008. godine).

¹⁵⁹⁵ Dok. pr. br. P1011 (Ivan Marković, *Primena pravila međunarodnog prava oružanih sukoba* (2001. godina)), str. 64; dok. pr. br. 4D230 (Komanda 3. armije Prištinskom korpusu, 12. septembar 1998. godine); dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 94, 109.

¹⁵⁹⁶ Dok. pr. br. P1439 (Odgovor Komande PrK Komandi 3. armije, 5. oktobar 1998. godine). Iako se u prevodu ovog dokumenta navodi “Zajednička komisija”, Radovan Radinović je, kada je zamoljen da to pročita, rekao da je to “Zajednička komanda”. Radovan Radinović, T. 17340 (19. oktobar 2007. godine).

¹⁵⁹⁷ Radovan Radinović, T. 17338–17342 (19. oktobar 2007. godine); V. takođe Aleksandar Vasiljević, T. 9094 (24. januar 2007. godine).

izričitim formulacijama koje su u njemu upotrebljene.¹⁵⁹⁸ Vasiljević je prokomentarisao taj dopis i izjavio da to nije bilo oglašivanje o komandni lanac. Međutim, on je pogrešno protumačio da su borbene grupe za koje se zalagao Samardžić bile isto što i snage za brze intervencije za koje se zalagao Pavković.¹⁵⁹⁹ Osim toga, on je posvedočio da je bio svestan sukoba između Perišića i Samardžića, s jedne strane, i Pavkovića, s druge, u vezi s upotrebom VJ na Kosovu 1998. godine.¹⁶⁰⁰ Imajući u vidu izričite formulacije u tom dopisu i druge dokaze koji se tiču odnosa između Pavkovića i njegovih pretpostavljenih Perišića i Samardžića, Veće smatra da taj dopis pokazuje da je prekršeno načelo subordinacije u VJ, koje iziskuje da podređeni moraju “bezuslovno, tačno i na vreme” izvršavati naređenja pretpostavljene komande.¹⁶⁰¹

661. Kao potkrepu svojoj tvrdnji da Pavković nije podržavao veću ulogu VJ na Kosovu 1998. godine, Pavkovićeve odbrana navodi sastanak predsednika SRJ Miloševića i najviših državnih i vojnih funkcionera 29. oktobra 1998. godine, na kojem je Pavković istakao da vanredno stanje povodom događaja na Kosovu nije proglašeno zato što bi taj potez privukao veću pažnju međunarodne zajednice na to pitanje i eskalaciju učešća VJ i zato što bi to neminovno dovelo do većih civilnih žrtava.¹⁶⁰² Veće napominje da ima rezerve u odnosu na tačnost beleški o tome šta je rečeno na tom sastanku, ali prihvata da je taj sastanak održan i da se na njemu razgovaralo o opštim pitanjima navedenim u zapisniku.¹⁶⁰³ Bez obzira na to, taj sastanak je održan nakon što su potpisani Oktobarski sporazumi kojima je VJ-u nametnuto konkretno ograničenje da ne sme delovati na Kosovu, izuzev u graničnom pojasu, i to sa samo tri čete duž tri označena komunikaciona pravca, pod pretnjom bombardovanjem. Pavkovićeve izjave na tom sastanku nemaju nikakve veze s njegovim stavom prema upotrebi VJ na Kosovu pre nego što su 1998. godine sklopljeni Oktobarski sporazumi.

662. Vojni ataše Ujedinjenog Kraljevstva John Crosland posvedočio je da se, zajedno s britanskim ambasadorom Robertom Donnellyjem, 3. oktobra 1998. godine sastao s Dimitrijevićem i pokrenuo pitanje “zloupotrebe protivavionskog artiljerijskog naoružanja za granatiranje sela”, što

---

¹⁵⁹⁸ V., na primer, dok. pr. br. P717 (Dopis Momčila Perišića upućen Slobodanu Miloševiću, 23. jul 1998. godine), str. 1–3; John Crosland, dok. pr. br. P2645 (Izjava svedoka od 31. oktobra 2006. godine), par. 54, T. 9789, 9819–9822 (7. februar 2007. godine).

¹⁵⁹⁹ Aleksandar Vasiljević, T. 9094 (24. januar 2007. godine).

¹⁶⁰⁰ Aleksandar Vasiljević, T. 9092–9093 (24. januar 2007. godine).

¹⁶⁰¹ V., na primer, dok. pr. br. P984 (Zakon SRJ o VJ), str. 2; dok. pr. br. P1041 (Priručnik VJ *Rukovođenje i komandovanje*), str. 62, 96.

¹⁶⁰² Dok. pr. br. P2166 (Zapisnik sa sastanka u Belom dvoru, 29. oktobar 1998. godine), str. 3. Iako taj dokument nosi datum 2. novembar 1998. godine, u njemu se navodi da je sastanak održan 29. oktobra 1998. godine.

¹⁶⁰³ Dok. pr. br. P2166 (Zapisnik sa sastanka u Belom dvoru, 29. oktobar 1998. godine), str. 3.

je on smatrao upotrebom prekomerne sile. Kada je Crosland pokrenuo to pitanje, Dimitrijević je reagovao rekavši da Pavković “pokušava da se proslavi”. Prema Croslandovim rečima, tom izjavom implicitno se podrazumevala “namera da se suzbije OVK i albansko stanovništvo na Kosovu”.¹⁶⁰⁴ Sam Dimitrijević je posvedočio da se seća da mu je Crosland rekao za prekomernu upotrebu sile od strane VJ.¹⁶⁰⁵ Kada su mu pokazane beleške koje su tokom tog razgovora vodili britanski predstavnici, on je rekao da verovatno jeste izjavio ono što je Crosland naveo.¹⁶⁰⁶

663. Crosland je dodao da mu je Dimitrijević, kada se 5. novembra 1998. godine ponovo sastao s njim, rekao da je izuzetno zabrinut zbog stanja na Kosovu i da Pavković deluje “mimo komandnog lanca”, misleći na zvanični komandni lanac VJ.¹⁶⁰⁷ Prema Croslandovim rečima, bilo je očigledno da Perišić i Dimitrijević nisu potpuno obavešteni o tome šta se dešava na Kosovu i da su ih “isključili iz operativnog komandnog lanca, koji [je išao] neposredno od generala Pavkovića nazad [do] [...] Milošević[a] i Šainović[a], koji je bio njegov svakodnevni operativac”.¹⁶⁰⁸ Crosland je dalje svedočio o još jednom razgovoru koji je imao s Dimitrijevićem 6. novembra 1998. godine, koji je tada opisao u izveštaju britanskoj Vladi.¹⁶⁰⁹ Tom prilikom, dok su razgovarali o reagovanju VJ i MUP na provokacije OVK, Dimitrijević je rekao da bi “Pavković [...] mogao reagovati bez odobrenja Generalštaba i mimo vojnog komandnog lanca” i aludirao na Pavkovićevu “rešenost da sprovede Miloševićeva naređenja, koja je dobijao preko Šainovića, da [odlučno reši] situacij[u].”¹⁶¹⁰ Kada mu je predložen izveštaj od 6. novembra 1998. godine, Dimitrijević je rekao da je Crosland možda stekao pogrešan utisak i pogrešno razumeo stvari, kao i da je pogrešio kada je naveo da je Pavković bio komandant 3. armije u oktobru 1998. godine.¹⁶¹¹ Međutim, Crosland je potvrdio da je definitivno mislio na Pavkovića.¹⁶¹² Veće prihvata to objašnjenje, ali ne prihvata da

---

¹⁶⁰⁴ John Crosland, dok. pr. br. P2645 (Izjava svedoka od 31. oktobra 2006. godine), par. 53; dok. pr. br. P683 (Poverljivi izveštaj o situaciji predstavnika vojske UK, 3. oktobar 1998. godine).

¹⁶⁰⁵ Aleksandar Dimitrijević, T. 26627 (8. jul 2008. godine), T. 26667 (9. jul 2008. godine).

¹⁶⁰⁶ Aleksandar Dimitrijević, T. 26668 (9. jul 2008. godine).

¹⁶⁰⁷ John Crosland, dok. pr. br. P2645 (Izjava svedoka od 31. oktobra 2006. godine), par. 48, 54, T. 9789, 9819–9822 (7. februar 2007. godine). Crosland je objasnio da je datum 5. oktobar u dok. pr. br. P2645 greška i da je zapravo trebalo da stoji 5. novembar.

¹⁶⁰⁸ John Crosland, dok. pr. br. P2645 (Izjava svedoka od 31. oktobra 2006. godine), par. 54.

¹⁶⁰⁹ John Crosland, dok. pr. br. P2645 (Izjava svedoka od 31. oktobra 2006. godine), par. 56; dok. pr. br. P684 (Poverljivi Izveštaj o situaciji predstavnika vojske UK, 6. novembar 1998. godine).

¹⁶¹⁰ John Crosland, dok. pr. br. P2645 (Izjava svedoka od 31. oktobra 2006. godine), par. 56; T. 9965 (8. februar 2007. godine).

¹⁶¹¹ Aleksandar Dimitrijević, T. 26672 (9. jul 2008. godine), gde se navodi dok. pr. br. P2645 (Izjava svedoka Johna Croslanda od 31. oktobra 2006. godine), par. 54.

¹⁶¹² John Crosland, T. 9965 (8. februar 2007. godine).

Dimitrijevićeva napomena dovodi u pitanje dokaznu vrednost beleški koje je vodio Crosland, za koga se smatra da je pouzdan svedok, kako je gore navedeno.

664. Krajem 1998. i početkom 1999. godine Dimitrijević se na sednicama Kolegijuma VJ u više navrata žalio zbog načina na koji Pavković na Kosovu koristi VJ i zbog lošeg izveštavanja iz tog sektora. U oktobru 1998. godine Dimitrijević je istakao da jedinice VJ treba da se upotrebe na Kosovu samo ako su ugrožene.¹⁶¹³ On je posvedočio da je njegova zabrinutost proisticala iz činjenice da su jedinice ranije upotrebljavane na Kosovu bez odobrenja Generalštaba.¹⁶¹⁴ On je dodao da se Pavkovićevo nepropisno ponašanje u službi nastavilo tokom cele 1998. godine. Na sednici Kolegijuma VJ od 10. decembra 1998. godine, Dimitrijević je naveo da misli da je “i ovoliki broj vanrednih događaja i mnogo toga što se dešava u Prištinskom korpusu upravo posledica ... otuđenja komandanta Korpusa, i Komande uz njega, od VJ.”¹⁶¹⁵ On je u toku svedočenja objasnio da je pod tim “vanrednim događajima” u Prištinskom korpusu mislio na pitanja kao što su dezertiranja, ranjavanja i samoubistva, a ne na Pavkovićeve postupke, ali da je tim delima doprinelo Pavkovićevo odsustvovanje s komandnog mesta dok je tokom dužih perioda bio u Beogradu.¹⁶¹⁶ U januaru 1999. godine Dimitrijević je izneo primedbu da izveštaji ne sadrže podatke o vanrednim događajima na Kosovu i da se ne navode mere koje su komandanti Prištinskog korpusa i 3. armije preduzeli u vezi s tim pojavama.¹⁶¹⁷ Kasnije, u martu 1999. godine, Dimitrijević je ponovio svoja upozorenja Generalštabu, a posebno Ojdaniću, i preporučio da se preduzmu mere koje će osigurati da izveštaji 3. armije sadrže tačne informacije.¹⁶¹⁸

665. Kako je gore zaključeno, niz događaja koji su doveli do realizacije Plana za borbu protiv terorizma pokazuje da je Pavković bio jedan od glavnih zagovornika veće upotrebe VJ u unutrašnjosti Kosova. Pavković je bio član Zajedničke komande, prisustvovao je gotovo svim njenim sastancima i koristio je uticaj tog tela i svoj direktni pristup Miloševiću za nametanje svoje agresivne strategije zajedničke upotrebe VJ i MUP na Kosovu, uključujući zaobilaženje uobičajenog komandnog lanca VJ. To mu je takođe donelo lične koristi; usvajanje Plana za borbu protiv terorizma na sastanku 21. jula 1998. godine podudarilo se s njegovim unapređenjem u čin general-potpukovnika. Pavković je došao u sukob s Perišićem i Samardžićem i upotrebio VJ na

---

¹⁶¹³ Dok. pr. br. 3D646 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 26. oktobar 1998. godine), str. 9.

¹⁶¹⁴ Aleksandar Dimitrijević, T. 26693 (9. jul 2008. godine).

¹⁶¹⁵ Dok. pr. br. 3D484 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 10. decembar 1998. godine), str. 14.

¹⁶¹⁶ Aleksandar Dimitrijević, T. 26624 (8. jul 2008. godine).

¹⁶¹⁷ Dok. pr. br. 3D559 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 28. januar 1999. godine), str. 20.

¹⁶¹⁸ Dok. pr. br. P933 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 4. mart 1999. godine), str. 9, 15.

Kosovu početkom avgusta 1998. godine, direktno kršeći Samardžićevo naređenje. Činjenica da je Pavković osećao potrebu da prekorači svoje normalne dužnosti i da je aktivno nastojao da poveća angažovanje VJ na Kosovu u skladu je s njegovim pristupom ulozi VJ, koju je takođe pokušavao da upotrebi, uprkos primedbama da njegova upotreba predstavlja kršenje ustavnih ograničenja, pri čemu su se ta dva pristupa otvoreno zasnivala na dubokoj privrženosti očuvanju Kosova u sastavu Republike Srbije, kako je to sam naveo u svom dopisu Komandi 3. armije od 23. jula. Veće napominje da su, posle sukoba između Pavkovića i njegovih pretpostavljenih, i Perišić i Samardžić smenjeni s komandnih funkcija, a da je Pavković preuzeo dužnost komandanta 3. armije.

ii. Naoružavanje nealbanskog stanovništva na Kosovu

666. Tužilaštvo tvrdi da su, tokom realizacije Plana za borbu protiv terorizma na Kosovu 1998. godine, pripadnici VJ, MUP i civilne vlasti naoružavali nealbansko stanovništvo i razoružavali kosovske Albance kako bi sproveli ciljeve udruženog zločinačkog poduhvata, kao i da je Pavković voljno doprineo tim naporima.¹⁶¹⁹ Pavkovićeva odbrana uzvraća da je takvo naoružavanje bilo legitimna odbrambena politika države SRJ i da Pavković nikada nije vršio komandu nad grupama koje nisu bile u VJ.¹⁶²⁰

667. Priroda naoružanog nealbanskog stanovništva i procesa naoružavanja te grupe razmotreni su u odeljcima VI.A. i VIII.B. Taj proces je obuhvatao rezerviste VJ, rezerviste MUP, pripadnike civilne odbrane i civilne zaštite, kao i druge izvan svih tih struktura. Kada mu je pokazano Naređenje Prištinskog korpusa od 26. juna 1998. godine da se Srbima na Kosovu podeli oružje, Momir Stojanović, koji je bio načelnik Odseka bezbednosti u Prištinskom korpusu, posvedočio je da je ono izdato u odgovor na zahteve predstavnika srpskih naselja. Ti predstavnici su rekli da su srpske enklave spaljene i opljačkane, pa je, pošto se Pavković sastao sa Srbima iz Priluzja/Prelluzha i Obilića, organizovano naoružavanje srpskog stanovništva kako bi im se omogućilo da sami sebe brane u svojim selima.¹⁶²¹ Pavković je svoju podršku naoružavanju nealbanskog stanovništva na Kosovu prikazao kao deo strategije Zajedničke komande. U dopisu od 23. jula 1998. godine, on je napisao da, “[i] pored naoružavanja stanovništva, taj faktor u sistemu protivterorističke borbe nije u

¹⁶¹⁹ Optužnica, par. 51; Završni pretresni podnesak tužilaštva, (javna verzija) 29. jul 2008. godine, par. 871–872.

¹⁶²⁰ Pavkovićevo završni pretresni podnesak, (javna verzija) 28. jul 2008. godine, par. 90, 156.

¹⁶²¹ Momir Stojanović, T. 20072–20074 (12. decembar 2007. godine). V. takođe Zlatimir Pešić, T. 7190 (23. novembar 2006. godine); dok. pr. br. P1259 (Uprava za odbranu Priština, Naredba o sprovođenju mera bezbednosti i zaštitu stanovništva, 21. maj 1998. godine); Radovan Radinović, dok. pr. br. 3D1116 (Izveštaj veštaka Radovana Radinovića), str. 37; V. takođe Momir Stojanović, T. 19747 (7. decembar 2007. godine); dok. pr. br. 5D1378 (Video-snimak Pavkovića i Lazarevića u Đakovici).

potpunosti uključen”.¹⁶²² Pavkovićeve podrška i rukovođenje procesom naoružavanja naoružanog nealbanskog stanovništva takođe se mogu videti iz diskusija o tom pitanju koje su vođene u Zajedničkoj komandi tokom cele 1998. godine.¹⁶²³ Dana 28. oktobra 1998. godine, Pavković je ponovo pokrenuo pitanje kako koristiti “naoružani narod” i kako ga uključiti u “odbranu komunikacija”.¹⁶²⁴

668. Dok je MUP preuzeo zadatak da razoruža kosovske Albance u unutrašnjosti Pokrajine, Pavković je naredio da Prištinski korpus to isto sprovede u graničnom pojasu, naloživši svojim podređenim jedinicama da “prat[e] ponašanje albanskog stanovništva u rejonima odgovornosti” i “planiraju] i sproved[e] plansko razoružavanje albanskog stanovništva”.¹⁶²⁵ Kasnije je prisustvovao sastanku održanom 29. oktobra u Belom dvoru u Beogradu, na kojem se, u okviru Plana za borbu protiv terorizma, razgovaralo o pitanjima naoružavanja nealbanskog stanovništva i razoružavanja sela u kojima su živeli kosovski Albanci.¹⁶²⁶ Te aktivnosti na razoružavanju nastavljene su i u oktobru i u novembru 1998. godine.¹⁶²⁷

669. Ti paralelni procesi su posebno značajni u svetlu izuzetno eksplozivne etničke napetosti koja je vladala 1998. i 1999. godine. U razgovoru s tužilaštvom, Pavković je priznao da je tada postojao sukob između kosovskih Albanaca i nealbana. On je rekao da je “iz ranijeg istorijskog perioda poznato da se on [sukob između albanskog i nealbanskog stanovništva] događao svaki put kada su se takvi događaji dešavali na Kosovu” i da su se “zločini” događali kada je bilo tih sukoba i kada su ljudi štitili svoja sela.¹⁶²⁸ Veće napominje da je, uprkos zapaljivoj situaciji, Pavković snabdeo oružjem nealbansko stanovništvo, a istovremeno razoružavao albansko stanovništvo na Kosovu.

iii. Znanje i postupci kao komandant Prištinskog korpusa

¹⁶²² Dok. pr. br. P1011 (Ivan Marković, ur., *Primena pravila međunarodnog prava oružanih sukoba* (2001. godina)), str. 58 (par. 3).

¹⁶²³ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 2, 4–6, 24–26.

¹⁶²⁴ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 163.

¹⁶²⁵ Dok. pr. br. P1433 (Naređenje PrK, 15. septembar 1998. godine). V. takođe dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 97.

¹⁶²⁶ Dok. pr. br. P2166 (Zapisnik sa sastanka u Belom dvoru, 29. oktobar 1998. godine), str. 3–4.

¹⁶²⁷ Dok. pr. br. P1203 (Operativni izveštaj Zajedničke komande o bezbednosnoj situaciji na Kosovu, 15. oktobar 1998. godine), str. 5; dok. pr. br. P1197 (Operativni izveštaji Zajedničke komande, s priloženom kovertom za Milomira Minića), str. 6.

¹⁶²⁸ Dok. pr. br. P949 (Razgovor Nebojše Pavkovića s tužilaštvom), str. 1–2, 88, 205, 213, 347.

670. Tužilaštvo tvrdi da je 1998. godine Pavković naredio VJ da se angažuje u operacijama na Kosovu i da je bio svestan toga da to podrazumeva prekomernu i nesrazmernu upotrebu sile.¹⁶²⁹ Pavkovićeva odbrana uzvraća da su svi slučajevi upotrebe VJ tokom 1998. godine predstavljali legitimnu primenu sile kao odgovor na pretnju od OVK.¹⁶³⁰

671. Veće je konstatovalo da su snage MUP i VJ u nekim prilikama koristile prekomernu ili nesrazmernu silu na Kosovu.¹⁶³¹ Veće je takođe konstatovalo da je krajem 1998. godine, zbog sukoba između OVK i snaga SRJ i Srbije koji je bio u toku, raseljeno na desetine hiljada kosovskih Albanaca i da je to bilo delimično prouzrokovano prekomernom ili nesrazmernom upotrebom sile od strane VJ i MUP tokom 1998. godine.

672. Pavković je 1998. godine učestvovao u diskusijama Zajedničke komande o velikom broju raseljenih civila na Kosovu.¹⁶³² On je na sastancima Zajedničke komande takođe bio obavešten o praksi paljenja kuća kosovskih Albanaca. Dana 7. avgusta Šainović je na sastanku Zajedničke komande rekao da im “[n]ajveću [...] štetu nanosi [...] paljenje kuća bez potrebe”.¹⁶³³ Tog istog dana, Samardžić je Pavkoviću doslovno rekao da je “sramota” “suzbi[jati] terorizam ako palimo”.¹⁶³⁴ Dana 12. avgusta Minić je ponovio da se s paljenjem kuća mora prestati.¹⁶³⁵ U septembru, Šainović je naložio da se pripreme jedinice za “brže intervencije” i dodao da se zadaci moraju izvršavati disciplinovanije kako bi se izbegle paljevine.¹⁶³⁶ U razgovoru s tužilaštvom, Pavković je rekao da su te paljevine kuća vršili lokalni naoružani Srbi i neki “neodgovorni pojedinci iz jedinica”.¹⁶³⁷ Shodno tome, Veće se uverilo da je Pavković znao da pripadnici jedinica VJ učestvuju u paljenju kuća kosovskih Albanaca 1998. godine.

---

¹⁶²⁹ Optužnica, par. 95–96; Završni pretresni podnesak tužilaštva (javna verzija), 29. jul 2008. godine, par. 864.

¹⁶³⁰ Pavkovićev završni pretresni podnesak (javna verzija), 28. jul 2008, par. 124.

¹⁶³¹ V. Odeljak VI.C.

¹⁶³² Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 36, 40–41, 121.

¹⁶³³ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 46. V. takođe dok. pr. br. 4D201 (Naređenje PrK kojim se zabranjuje nanošenje štete, 7. avgust 1998. godine), str. 1.

¹⁶³⁴ Dok. pr. br. 4D97 (Zapisnik sa referisanja komandanata PrK i 3. armije, 7. avgust 1998. godine), str. 3.

¹⁶³⁵ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 52.

¹⁶³⁶ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 124–125.

¹⁶³⁷ Dok. pr. br. P949 (Razgovor Nebojše Pavkovića s tužilaštvom), str. 358.

673. Pavković je 1998. godine izdao određeni broj pismenih naređenja kojima je izdao uputstvo snagama koje su mu bile podređene da se pridržavaju međunarodnog humanitarnog prava.¹⁶³⁸ Neka od tih naređenja pokazuju da su tokom 1998. godine snage VJ kršile međunarodno humanitarno pravo. Ta kršenja obuhvataju maltretiranje ratnih zarobljenika kod Brestovca, u vezi s čim je istaknuto da postoji zabrana represije, mučenja i nečovečnih postupaka, a napomenuto je i da je bilo kršenja propisa ratnog prava.¹⁶³⁹ On je takođe konstatovao da je bilo nekontrolisanog otvaranja artiljerijske vatre na naseljena područja¹⁶⁴⁰ i uništavanja i pljačkanja imovine civila kosovskih Albanaca.¹⁶⁴¹ Pavković je u dva naređenja koja je izdao 26. maja i 5. juna 1998. godine naložio komandantima jedinica da spreče ulazak pojedinaca i jedinica u naseljena mesta i nanošenje štete imovini građana, kao i da spreče krađu imovine građana “šiptarske nacionalnosti”; u njima se, pored toga, naređuje da se sva dotad otuđena imovina odmah vrati.¹⁶⁴² U julu 1998. godine Pavković je prosledio naređenje Generalštaba u vezi s tim da se izbegava otvaranje vatre na ona područja na kojima se sumnja da bi mogli biti međunarodni posmatrači, i to naređenje je izvršio Lazarević.¹⁶⁴³ Miodrag Simić je posvedočio da je cilj tog naređenja bio i da se spreči nanošenje zla civilima.¹⁶⁴⁴ Dana 3. oktobra on je izdao naređenje kojim je zabranio svaku neisprovociranu upotrebu artiljerije i teškog naoružanja na Kosovu, navodeći da se to radi da bi se promenila slika o prekomernoj upotrebi sile, koja se propagira u zapadnim sredstvima javnog informisanja.¹⁶⁴⁵

674. Pavković je u septembru 1998. godine izdao naređenja u kojima je naveo da su tvrdnje u međunarodnim sredstvima javnog informisanja o tome da VJ i MUP raseljavaju kosovske Albance

---

¹⁶³⁸ V. dok. pr. br. P1535 (Naređenje komandantima jedinica za angažovanje na obezbeđenu državne granice, 29. april 1998. godine), str. 2; dok. pr. br. 4D183 (Komanda PrK, Pavkovićevo naređenje, 16. maj 1998. godine); dok. pr. br. 4D428 (Naređenje PrK, 27. maj 1998. godine); dok. pr. br. 4D231 (Naređenje PrK o podršci MUP, 20. jul 1998. godine), uvršten u spis i pod br. 5D1172; dok. pr. br. 4D201 (Naređenje PrK kojim se zabranjuje nanošenje štete, 7. avgust 1998. godine); dok. pr. br. P1422 (Naređenje PrK u vezi s “prevelikom upotrebom” borbenih sredstava, 7. avgust 1998. godine); dok. pr. br. 4D375 (Naređenje PrK u vezi sa sprečavanjem krađe, 18. avgust 1998. godine); dok. pr. br. 6D698 (Zapovest PrK, 5. septembar 1998. godine), uvršten u spis i pod br. P1101; dok. pr. br. P1430 (Naređenje PrK, 9. septembar 1998. godine); dok. pr. br. dok. pr. br. P626 (Generalštab Vojske Jugoslavije, Podsetnik za pripadnike Vojske Jugoslavije angažovane protiv OVK, jun 1998. godine).

¹⁶³⁹ Dok. pr. br. 4D428 (Naređenje PrK, 27. maj 1998. godine), str. 1.

¹⁶⁴⁰ Dok. pr. br. 4D231 (Naređenje PrK o podršci MUP, 20. jul 1998. godine), uvršten u spis i pod br. 5D1172.

¹⁶⁴¹ Dok. pr. br. 4D201 (Naređenje PrK kojim se zabranjuje nanošenje štete, 7. avgust 1998. godine); dok. pr. br. P1422 (Naređenje PrK u vezi s “prevelikom upotrebom” borbenih sredstava, 7. avgust 1998. godine); dok. pr. br. 4D375 (Naređenje PrK u vezi sa sprečavanjem krađa, 18. avgust 1998. godine).

¹⁶⁴² Dok. pr. br. P1011 (Ivan Marković, ur., *Primena pravila međunarodnog prava oružanih sukoba* (2001. godina)), str. 47; dok. pr. br. P2098 (Istureno komandno mesto PrK, Naređenje, 5. jun 1998. godine).

¹⁶⁴³ Miodrag Simić, T. 15562–15564 (13. septembar 2007. godine); dok. pr. br. 4D177 (Naređenje PrK, 7. jul 1998. godine); dok. pr. br. P969 (Naređenje koje je izdao Vladimir Lazarević, 10. jul 1998. godine).

¹⁶⁴⁴ Miodrag Simić, T. 15562–15564 (13. septembar 2007. godine).

¹⁶⁴⁵ Dok. pr. br. 4D150 (Naređenje PrK u vezi sa zabranom upotrebe borbene tehnike, 3. oktobar 1998. godine).

netačne i to je pripisao OVK.¹⁶⁴⁶ On je pozvao VJ da vodi računa o izbeglicama i dozvoli im da se vrate kućama.¹⁶⁴⁷ Međutim, imajući u vidu da je Pavkoviću prethodnih nedelja skretana pažnja na učešće njegovih snaga u paljenju sela na Kosovu, Veće smatra da je to uputstvo imalo za cilj samo da skine krivicu sa snaga VJ, a ne da bude efikasna mera koja će smanjiti te pojave.

675. Dana 24. septembra 1998. godine Pavković je naredio 125. motorizovanoj brigadi da preduzme borbena dejstva, između ostalog, u Gornjem Obrinju.¹⁶⁴⁸ Dana 26. septembra referisao je da je otpor bio jak, ali da je “grupa” potisnuta na mnogo manju teritoriju. Posle toga, Generalštab je konstatovao da su, prema izveštajima 3. armije, jedinice Prištinskog korpusa 26. i 27. septembra pružile vatrenu podršku jedinicama MUP koje su izvodile borbene operacije u tom selu, a strana sredstva javnog informisanja, humanitarne organizacije i predstavnici stranih država su izvestili o masakru nad civilima i zatražili dalje informacije.¹⁶⁴⁹ Pavković je u svom izveštaju naveo da njegova komanda ne raspolaže podacima o “navodnom masakru nad civilnim stanovništvom”. On je priznao da raspolaže neproverenim informacijama koje ukazuju na to da su pripadnici MUP pogubili privedena lica, ali je rekao da se u toj informaciji “nije [...] govorilo o masakru nad civilnim stanovništvom, kako se to spominje u sredstvima javnog informisanja”.¹⁶⁵⁰ U njegovom izveštaju se ne pominju pojedinosti koje je tog istog dana dobio od 125. motorizovane brigade. U njihovom izveštaju je zabeleženo da su prisutni pripadnici VJ u selu pronašli telo jedne žene i da su troje dece uzrasta od dve do četiri godine predali MUP, koji ih je ostavio u jednoj kući sa zalihama hrane da sačekaju povratak lokalnih seljana.¹⁶⁵¹

676. Krajem 1998. godine na sednicama Kolegijuma Generalštaba VJ izražena je zabrinutost u vezi s tačnošću referisanja iz podređenih jedinica.¹⁶⁵² Dimitrijević je svedočio u vezi sa svojom

---

¹⁶⁴⁶ Dok. pr. br. P1430 (Naređenje PrK, 9. septembar 1998. godine); dok. pr. br. P1434 (Naređenje PrK, 19. septembar 1998. godine), str. 2, 5.

¹⁶⁴⁷ Dok. pr. br. P1434 (Naređenje PrK, 19. septembar 1998. godine), str. 2, 5.

¹⁶⁴⁸ Dok. pr. br. 6D700 (Naređenje PrK, 24. septembar 1998. godine), str. 1–3.

¹⁶⁴⁹ Dok. pr. br. 4D403 (Zahtev Generalštaba VJ za dostavljanje pismene izjave, 2. oktobar 1998. godine). Postoje dokazi da je 21 civil pogubljen u tom selu, Gornjem Obrinju. Frederick Abrahams, T. 806–814 (13. jul 2006. godine), dok. pr. br. P2227 (Izjava svedoka od 30. maja 2002. godine), par. 19; dok. pr. br. P441 (Izveštaj organizacije *Human Rights Watch* naslovljen “Sedmica terora u Drenici: Povrede humanitarnog prava na Kosovu”, 1. februar 1999. godine), str. 16–47. DPMK je utvrdio da je, tokom tog incidenta, ubijen 21 civil, uključujući žene i decu. Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 129; dok. pr. br. 4D402 (Izveštaj 3. armije u vezi nastalih događaja sa smrtnim posledicama i utroška kritične municije, 3. oktobar 1998. godine).

¹⁶⁵⁰ Dok. pr. br. P1440 (Izveštaj PrK u vezi nastalih događaja sa smrtnim posledicama, 5. oktobar 1998. godine), str. 4.

¹⁶⁵¹ Dok. pr. br. P1011 (Ivan Marković, ur., *Primena pravila međunarodnog prava oružanih sukoba* (2001. godina)), str. 70–71.

¹⁶⁵² Dok. pr. br. 3D484 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 10. decembar 1998. godine), str. 14–15; dok. pr. br. P928 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 30. decembar 1998. godine), str. 14; dok. pr. br. P933

izjavom tokom sednice Kolegijuma 10. decembra 1998. godine da su “vanredn[i] događaj[i]” posledica “otuđenja” Pavkovića od 3. armije i Generalštaba. On je objasnio da je, kada je postavio pitanje tačnosti izveštaja koji se dostavljaju preko lanca izveštavanja, odgovor od zamenika načelnika za operativne poslove u Generalštabu, Obradovića, bio samo da izveštaji Prištinskog korpusa stižu preko redovnih kanala. On i načelnik Generalštaba (najpre Perišić, a zatim Ojdanić) nisu bili zadovoljni tim odgovorima. Perišić je zatražio da mu se svakodnevno dostavljaju izveštaji o municiji koju je utrošio Prištinski korpus, budući da se u izveštajima nisu pominjala dejstva čak i kada bi municija bila utrošena, a to isto je uradio i Ojdanić kada je preuzeo dužnost u decembru.¹⁶⁵³

677. Pored raznih internih izveštaja iz jedinica i organa VJ u kojima se ukazivalo na kriminalne radnje pripadnika VJ tokom 1998. godine, Savet bezbednosti UN doneo je rezolucije koje su sadržale slične informacije. Dana 31. marta 1998. godine Savet bezbednosti je doneo Rezoluciju br. 1160, u kojoj je osudio “upotrebu preterane sile od strane srpskih policijskih snaga protiv civila i mirnih demonstranata na Kosovu”,¹⁶⁵⁴ kao i nasilne aktivnosti OVK. Posle toga, Savet bezbednosti je 23. septembra 1998. godine doneo Rezoluciju br. 1199, u kojoj je izričito naveo da je “[o]zbiljno zabrinut” zbog sukoba na Kosovu, a posebno zbog “prekomerne i neselektivne upotrebe sile” od strane MUP i VJ, što je, po njegovom mišljenju, dovelo do “brojnih civilnih žrtava i [...] raseljavanja više od 230.000 lica...”.¹⁶⁵⁵ Pavković je na sastanku Zajedničke komande 28. oktobra 1998. godine govorio o “princip[u] koji je propisan rezolucijom OUN”, što pokazuje da je bio upoznat sa sadržinom rezolucija Saveta bezbednosti UN.¹⁶⁵⁶

678. Veće smatra da naređenja i izveštaji VJ pokazuju da je Pavković angažovao VJ u zajedničkim operacijama sa snagama MUP 1998. godine, tokom kojih je upotrebljavana prekomerna i nesrazmerna sila. Iako je Pavković izdao jedan broj naređenja kojima je pozvao svoje podređene da u Prištinskom korpusu obezbede disciplinu i da se pridržavaju međunarodnog humanitarnog prava, on je takođe bio obavešten o navodima da se u tim zajedničkim operacijama, na primer u Gornjem Obrinju, koristi prekomerna i nesrazmerna sila.¹⁶⁵⁷ U kasnijem izveštaju o

---

(Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 4. mart 1999. godine), str. 15; dok. pr. br. P938 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 18. mart 1999. godine), str. 21; Aleksandar Dimitrijević, T. 26627, 26653 (8. jul 2008. godine).

¹⁶⁵³ Aleksandar Dimitrijević, T. 26622–26628 (8. jul 2008. godine); dok. pr. br. 3D484 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 10. decembar 1998. godine), str. 14.

¹⁶⁵⁴ Dok. pr. br. P455 (Rezolucija br. 1160 Saveta bezbednosti UN, 31. mart 1998. godine), str. 1.

¹⁶⁵⁵ Dok. pr. br. P456 (Rezolucija br. 1199 Saveta bezbednosti UN, 23. septembar 1998. godine), str. 1.

¹⁶⁵⁶ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 161.

¹⁶⁵⁷ Dok. pr. br. P441 (Izveštaj organizacije *Human Rights Watch*, 1. februar 1999. godine), str. 16–47; Frederick Abrahams, T. 806–812 (13. jul 2006. godine); dok. pr. br. P1011 (Ivan Marković, ur., *Primena pravila međunarodnog*

tom događaju, on je nastojao da umanjí ozbiljnost tog incidenta i izostavio je relevantne podatke kojima je raspolagao.¹⁶⁵⁸ On je takođe u više navrata upozoren na to da podređene jedinice pale kuće na Kosovu. Iako je znao za kriminalne radnje snaga VJ i MUP na Kosovu, Pavković je nastavio da izdaje naređenja VJ da se angažuje u zajedničkim operacijama na Kosovu i nastavio je da učestvuje u radu Zajedničke komande. Veće konstatuje da je, tokom rasprave o bezbednosnoj situaciji na Kosovu na sastanku Zajedničke komande 13. avgusta 1998. godine, Milomir Minić rekao prisutnima, uključujući Pavkovića, da moraju da “sprema[ju] ove akcije i da maskira[ju] dejstva ovim civilnim dejstvima”.¹⁶⁵⁹ Imajući u vidu ove dokaze i Pavkovićevo minimalizovanje krivične aktivnosti njegovih podređenih, Veće ne smatra da su pismena naređenja kojima se pozivalo na poštovanje međunarodnog humanitarnog prava predstavljala istinski napor da se preduzmu efikasne mere za sprečavanje činjenja zločina protiv kosovskih Albanaca. Štaviše, Veće ne prihvata objašnjenje da je naređenje da se na područja ne otvara vatra kada na njima mogu biti prisutni međunarodni posmatrači imalo za cilj da se zaštite međunarodni posmatrači, već smatra da način na koji je ono formulisano pokazuje da je to bilo nastojanje da se ne otkrije da VJ čini zločine.¹⁶⁶⁰

4. Pavkovićevo uloga kao komandanta 3. armije

a. Postavljenje i ovlašćenja

679. Tužilaštvo tvrdi da je Pavković postavljen za komandanta 3. armije posle niza nesuglasica između Miloševića i Perišića (uz podršku Samardžića) u vezi s upotrebom VJ na Kosovu. Ono, pored toga, tvrdi da je, nakon što je postao komandant 3. armije, Pavković imao *de jure* i *de facto* kontrolu nad 3. armijom i da je, kao starešina svih snaga VJ na Kosovu, bio u mogućnosti da angažuje VJ kako bi osigurao proterivanje albanskog stanovništva Kosova.¹⁶⁶¹ Pavkovićevo odbrana, međutim, negira te navode i tvrdi da on nikada nije naredio ili organizovao činjenje bilo kog zločina dok je bio komandant 3. armije.¹⁶⁶²

---

prava oružanih sukoba (2001. godina), str. 70–71; dok. pr. br. P1440 (Izveštaj PrK u vezi nastalih događaja sa smrtnim posledicama, 5. oktobar 1998. godine), str. 4.

¹⁶⁵⁸ Dok. pr. br. P1440 (Izveštaj PrK u vezi nastalih događaja sa smrtnim posledicama, 5. oktobar 1998. godine), str. 4.

¹⁶⁵⁹ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 53; dok. pr. br. P949 (Razgovor Nebojše Pavkovića s tužilaštvom), str. 364.

¹⁶⁶⁰ Miodrag Simić, T. 15562–15565 (13. septembar 2007. godine); dok. pr. br. 4D177 (Naređenje PrK, 7. jul 1998. godine); dok. pr. br. P969 (Naređenje koje je izdao Vladimir Lazarević, 10. jul 1998. godine).

¹⁶⁶¹ Optužnica, par. 50–54; Završni pretresni podnesak tužilaštva (javna verzija), 29. jul 2008. godine, par. 847–848.

¹⁶⁶² Pavkovićevo završni pretresni podnesak (javna verzija), 28. jul 2008, par. 18.

i. Postavljenje

680. Pavković je 28. decembra 1998. godine zamenio Dušana Samardžića na dužnosti komandanta 3. armije.¹⁶⁶³ Zategnutost između ove dvojice starešina u vezi s upotrebom VJ na Kosovu analizirana je gore, pri čemu je zaključeno da su se oni sukobljavali zbog toga što je Pavković jačao prisustvo VJ na Kosovu, bez strogog poštovanja komandnog lanca VJ.

681. Predlog da se Pavković, umesto Samardžića, postavi za komandanta 3. armije razmatran je na osmoj sednici Vrhovnog saveta odbrane 25. decembra 1998. godine.¹⁶⁶⁴ Na toj sednici, protiv Pavkovićevog imenovanja bio je predsednik Crne Gore Milo Đukanović, koji je naveo da ponašanje Prištinskog korpusa nije uvek bilo u skladu s ustavnom pozicijom VJ.¹⁶⁶⁵ Bez obzira na te primedbe, Milošević je 28. decembra 1998. godine doneo predsedničke ukaze o postavljenju Pavkovića za komandanta 3. armije i Lazarevića za komandanta Prištinskog korpusa.¹⁶⁶⁶

682. Postavljenje na višu dužnost bilo je u nadležnosti predsednika SRJ i eksplicitno je regulisano članom 136 Ustava SRJ i članom 151 Zakona o VJ.¹⁶⁶⁷ Branko Fezer, koji je radio kao načelnik Personalne uprave Generalštaba VJ,¹⁶⁶⁸ objasnio je proceduru postavljenja i unapređenja oficira VJ, koja je, po njegovim rečima, poštovana prilikom unapređenja Pavkovića.¹⁶⁶⁹ Pozivajući se na ocene koje je dobijao tokom cele njegove karijere, Pavkovićeva odbrana tvrdi da je Pavković bio profesionalan i časan vojnik, koji je lično, kao i s jedinicama pod svojom komandom, postupao u skladu s vojnim propisima i načelima međunarodnog humanitarnog prava. Veće posebno

---

¹⁶⁶³ Dok. pr. br. P800 (Izveštaj o prijemu-predaji dužnosti komandanta 3. armije za Nebojšu Pavkovića, 13. januar 1999. godine), uvršten u spis i pod br. 4D36 (Izveštaj o prijemu-predaji dužnosti komandanta 3. armije za Nebojšu Pavkovića, 13. januar 1999. godine), uvršten u spis i pod br. P800; dok. pr. br. P802 (Izveštaj o prijemu – predaji dužnosti komandanta 3. armije za Dušana Samardžića, 13. januar 1999. godine); dok. pr. br. 4D35 (Ukaz predsednika SRJ o postavljanju Nebojše Pavkovića, 28. decembar 1998. godine).

¹⁶⁶⁴ Dok. pr. br. P1000 (Zapisnik sa 8. sednice VSO, 25. decembar 1998. godine), str. 1, 5–9; dok. pr. br. 1D761 (Stenografske beleške s 8. sednice VSO, 25. decembar 1998. godine), str. 3, 13–21.

¹⁶⁶⁵ Dok. pr. br. P1000 (Zapisnik sa 8. sednice VSO, 25. decembar 1998. godine), str. 9–10; dok. pr. br. 1D761 (Stenografske beleške s 8. sednice VSO, 25. decembar 1998. godine), str. 21–22; V. takođe Ratko Marković, T. 13407–13409 (13. avgust 2007. godine).

¹⁶⁶⁶ Dok. pr. br. 4D35 (Ukaz predsednika SRJ o postavljanju Nebojše Pavkovića, 28. decembar 1998. godine); dok. pr. br. P801 (Izveštaj o prijemu dužnosti komandanta PrK za Lazarevića, 9. januar 1999. godine).

¹⁶⁶⁷ Branko Fezer, T. 16482 (27. septembar 2007. godine), dok. pr. br. 3D1118 (Izjava svedoka od 3. septembra 2007. godine), par. 5. V. takođe Branko Krga, T. 16901–16902 (4. oktobar 2007. godine).

¹⁶⁶⁸ Branko Fezer, dok. pr. br. 3D1118 (Izjava svedoka od 3. septembra 2007. godine), par. 1–2.

¹⁶⁶⁹ Branko Fezer, T. 16483–16485, 16489–16490 (27. septembar 2007. godine), dok. pr. br. 3D1118 (Izjava svedoka od 3. septembra 2007. godine), par. 5.

napominje da je u oceni, koja je Pavkoviću data u januaru 1999. godine i koju je potpisao Samardžić, pisalo da je ocenjen s “odličan” i “izuzetan”.¹⁶⁷⁰

683. Dana 9. januara 1999. godine Lazarević je unapređen na dužnost komandanta Prištinskog korpusa,¹⁶⁷¹ a 13. januara 1999. godine Pavković je preuzeo dužnost komandanta 3. armije, došavši na Samardžićeve mesto.¹⁶⁷² U intervjuu sredstvima javnog informisanja 2000. godine, Pavković je naveo da je u svojoj karijeri u VJ pet puta vanredno unapređen, uključujući jednom 1998. godine i jednom 1999. godine, uprkos tome što su pravila dozvoljavala samo tri takva vanredna unapređenja.¹⁶⁷³

ii. Ovlašćenja i odgovornosti

684. Komandant 3. armije je bio podređen načelniku Generalštaba, koji je bio oficir najvišeg ranga u VJ; sa svoje strane, komandant 3. armije je imao nadležnost nad svim snagama koje su mu bile podređene, uključujući Prištinski korpus i Niški korpus, kao i vojne okruge Priština i Niš, s njima podređenim vojnim odeljenjima.¹⁶⁷⁴ Pavković je bio u mogućnosti da komanduje snagama VJ na Kosovu sve vreme vazdušne kampanje NATO uprkos bombardovanju.¹⁶⁷⁵ Njegova disciplinska i preventivna ovlašćenja obuhvatala su nadležnost da razreši komandante brigada, kao i druge starešine, zbog neizvršavanja naređenja,¹⁶⁷⁶ kao i ovlašćenje da dobrovoljce udalji iz jedinica

---

¹⁶⁷⁰ V. dok. pr. br. 4D136 (Ocena za Nebojšu Pavkovića koju je potpisao Dušan Samardžić, 10. januar 1999. godine). Veće je takođe analiziralo ranije ocene koje je Pavković dobio tokom svoje vojne službe. V. dok. pr. br. 4D178 (Ocena za Nebojšu Pavkovića, 16. mart 1973. godine), *e-court*, str. 3 (gde je dobio ocenu “naročito se ističe”); dok. pr. br. 4D180 (Ocena za Nebojšu Pavkovića, 10. mart 1979. godine), *e-court*, str. 3 (gde je dobio ocenu “naročito se ističe”); dok. pr. br. 4D181 (Ocena za Nebojšu Pavkovića, 10. oktobar 1989. godine) (gde je dobio ocenu “naročito se ističe”); dok. pr. br. 4D182 (Ocena za Nebojšu Pavkovića, 30. jun 1997. godine), *e-court*, str. 2 (gde je dobio ocenu “odličan”).

¹⁶⁷¹ Dok. pr. br. P801 (Izveštaj o prijemu dužnosti komandanta PrK za Vladimira Lazarevića, 9. januar 1999. godine).

¹⁶⁷² Dok. pr. br. P800 (Izveštaj o prijemu – predaji dužnosti komandanta 3. armije za Nebojšu Pavkovića, 13. januar 1999. godine), uvršten u spis i pod br. 4D36; dok. pr. br. P802 (Izveštaj o prijemu – predaji dužnosti komandanta 3. armije za Dušana Samardžića, 13. januar 1999. godine). Pavković je 28. decembra ukazom postavljen na dužnost komandanta 3. armije, kao što je gore razmotreno. V. dok. pr. br. 4D35 (Ukaz predsednika SRJ o postavljanju Nebojše Pavkovića, 28. decembar 1998. godine).

¹⁶⁷³ Dok. pr. br. P1319 (Pavković odgovara na pitanja gledalaca direktno uključenih u program, Prvi program RTS, Beograd, 20. oktobar 2000. godine), str. 9.

¹⁶⁷⁴ V. dok. pr. br. P984 (Zakon SRJ o VJ), članovi 5, 6. V. takođe Ljubiša Stojimirović, T. 17646 (26. oktobar 2007. godine); Zlatomir Pešić, dok. pr. br. P2502 (Izjava svedoka od 30. januara 2004. godine), par. 6–9; dok. pr. br. P949 (Razgovor Nebojše Pavkovića s tužilaštvom), str. 144; dok. pr. br. 4D240 (Struktura, raspored i popuna vojno-teritorijalne komponente 3. armije), str. 1.

¹⁶⁷⁵ V., na primer, dok. pr. br. P1319 (Pavković odgovara na pitanja gledalaca direktno uključenih u program, Prvi program RTS, Beograd, 20. oktobar 2000. godine), str. 17.

¹⁶⁷⁶ Dok. pr. br. P949 (Razgovor Nebojše Pavkovića s tužilaštvom), str. 271; V. takođe dok. pr. br. 4D198 (Naređenje 3. armije sa spiskom instrukcija, 7. maj 1999. godine), par. 7; Mirko Starčević, dok. pr. br. 4D500 (Izjava svedoka od 29. septembra 2007. godine), par. 24.

VJ.¹⁶⁷⁷ On je bio dužan da svakog podređenog koji ne izvrši naređenje kazni zbog nediscipline,¹⁶⁷⁸ a Komanda 3. armije je bila dužna da referiše direktno Generalštabu/Štabu Vrhovne komande, uključujući o zločinima i protivzakonitim događajima.¹⁶⁷⁹

b. Pavkovićevo ponašanje kao komandanta 3. armije

i. Kršenja Oktobarskih sporazuma

685. Tužilaštvo tvrdi da je Pavković učestvovao u nastojanjima rukovodstva SRJ i Srbije da izbegne i zaobiđe svoje obaveze predviđene Oktobarskim sporazumima 1998. godine.¹⁶⁸⁰ Pavkovićeva odbrana tvrdi da je, od stupanja na snagu Oktobarskih sporazuma, saradnja između VJ i misije OEBS bila uzorna, pri čemu je samo nekoliko puta došlo do neslaganja.¹⁶⁸¹

686. Pitanje poštovanja Oktobarskih sporazuma razmotreno je u Odeljku VI.D, u kojem je Veće konstatovalo da je VJ namerno prekršio Oktobarske sporazume angažovanjem snaga u incidentu u Podujevu, da je povećanje broja pripadnika VJ i MUP na Kosovu krajem 1998. godine i početkom 1999. godine bilo u suprotnosti s Oktobarskim sporazumima i da je MUP zadržao teško naoružanje i opremu koje je bio dužan da vrati VJ. Težište ovog odeljka je na Pavkovićevom ponašanju u vezi s tim kršenjima.

687. Shaun Byrnes, koji je bio član Diplomatske posmatračke misije SAD na Kosovu (dalje u tekstu: DPMK) tokom 1998. i 1999. godine, posvedočio je da se jednom prilikom sastao s Pavkovićem, ubrzo posle potpisivanja Oktobarskih sporazuma, kada je Pavković pozvao predstavnike DPMK na sastanak u prostorijama Komande Prištinskog korpusa, kako bi se razgovaralo o “pravilima puta” u vezi s Oktobarskim sporazumima, Pavkovićevim obavezama koje proističu iz Sporazuma i dužnostima DPMK. Prema Byrnesovim rečima, Pavković je bio profesionalan i direktan.¹⁶⁸² Dana 28. oktobra 1998. godine, tokom sastanka Zajedničke komande,

¹⁶⁷⁷ Dok. pr. br. 4D198 (Naređenje 3. armije s detaljnim spisakom instrukcija, 7. maj 1998. godine), par. 11.

¹⁶⁷⁸ Dok. pr. br. 4D532 (Pravilo službe VJ, 1. januar 1996. godine), pravilo 36.

¹⁶⁷⁹ Geza Farkaš, T. 16362–16363 (25. septembar 2007. godine); Ljubiša Stojimirović, T. 17681 (26. oktobar 2007. godine); Radojko Stefanović, T. 21728 (6. februar 2008. godine). V. takođe Miloš Mandić, T. 20924 (23. januar 2008. godine); Aleksandar Vasiljević, T. 8666 (18. januar 2007. godine), Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 52. Up. Radomir Gojović, T. 16706 (2. oktobar 2007. godine); dok. pr. br. 3D480 (Naređenje Štaba Vrhovne komande, 2. april 1999. godine), str. 1–2; dok. pr. br. P1469 (u kojem se upozorava na dostavljanje tačnih i potvrđenih izveštaja, 25. mart 1999. godine).

¹⁶⁸⁰ Završni pretresni podnesak tužilaštva (javna verzija), 29. jul 2008. godine, par. 876.

¹⁶⁸¹ Pavkovićev završni pretresni podnesak (javna verzija), 28. jul 2008, par. 123.

¹⁶⁸² Shaun Byrnes, T. 12143, 12198 (16. april 2007. godine).

Pavković je zatražio da mu se potvrdi ili napiše da verifikatori OEBS/VMK mogu da ulaze u kasarne i broje naoružanje. On je u vezi s tim rekao da “[s]matra[...] da [treba da] se ispoštuje princip koji je propisan Rezolucijom UN”.¹⁶⁸³

688. Međutim, u vezi s događajem u Podujevu u decembru 1998. godine, Aleksandar Dimitrijević je dao iskaz koji dovodi u pitanje Pavkovićevu tvrdnju da su akcije Prištinskog korpusa bile samo neophodan odgovor na provokacije OVK.¹⁶⁸⁴ Krajem 1998. i početkom 1999. godine Dimitrijević je obavestio Generalštab VJ da je karakterizacija svih operacija VJ na Kosovu kao odbrambenih, kako to tvrde 3. armija i Prištinski korpus, pogrešna.¹⁶⁸⁵ Dimitrijević je objasnio da ga uznemirava činjenica da se u svim izveštajima navodi da su jedinice delovale samo u odgovor na napade OVK, kada oni znaju da su mnoge akcije bile unapred planirane od strane VJ.¹⁶⁸⁶ Tokom poslednjih meseci svog službovanja u VJ, pre nego što je 23. marta 1999. godine razrešen dužnosti, on je smatrao da se taj problem nastavio.¹⁶⁸⁷

689. Početkom 1999. godine Pavković je doveo jedan broj jedinica na Kosovo kao ojačanje snagama VJ. Pavković je u unutrašnjost Kosova doveo 72. specijalnu brigadu pre 25. februara 1999. godine, uprkos Ojdanićevom uputstvu da je zadrži u graničnom pojasu.¹⁶⁸⁸ U intervjuu koji je dao sredstvima javnog informisanja 2000. godine, Pavković je sam izjavio da je, posle Oktobarskih sporazuma, VJ “blagovremeno izvršio dodatnu mobilizaciju, da ih je doveo na Kosovo u najvećoj tajnosti, distribuirao ratne rezerve i blokirao te snage [OVK] a da one toga nisu bile ni svesne.

---

¹⁶⁸³ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 161.

¹⁶⁸⁴ Aleksandar Dimitrijević, T. 26627 (8. jul 2008. godine), T. 26653 (8. jul 2008. godine).

¹⁶⁸⁵ Dok. pr. br. P928 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 30. decembar 1998. godine), str. 14; dok. pr. br. P933 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 4. mart 1999. godine), str. 15; dok. pr. br. P938 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 18. mart 1999. godine), str. 21; Aleksandar Dimitrijević, T. 26627, 26653 (8. jul 2008. godine).

¹⁶⁸⁶ Aleksandar Dimitrijević, T. 26627, 26654 (8. jul 2008. godine). V. takođe dok. pr. br. P938 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 18. mart 1999. godine), str. 21.

¹⁶⁸⁷ Aleksandar Dimitrijević, T. 26654 (8. jul 2008. godine).

¹⁶⁸⁸ Dok. pr. br. P941 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 25. februar 1999. godine), str. 16, 24; Aleksandar Dimitrijević, T. 26708 (9. jul 2008. godine); dok. pr. br. P1948 (Naređenje Generalštaba VJ za prepotčinjavanje, 19. februar 1999. godine); Ljubiša Stojimirović, dok. pr. br. 4D506 (Izjava svedoka od 2. oktobra 2007. godine), par. 54, 65, T. 17656–17657 (26. oktobar 2007. godine).

Signal za potpunu blokadu bila je prva raketa koja je ovamo stigla” /prevod s engleskog/.¹⁶⁸⁹
Pavković je dodao da je to bio odgovor na aktivnosti VMK, koji, kako je naveo, pomaže OVK.¹⁶⁹⁰

690. Dovođenjem tih dodatnih jedinica na Kosovo probijena su ograničenja postavljena Oktobarskim sporazumima, kako je razmotreno u Odeljku VI.D. Naređenje da 72. specijalna brigada ode u unutrašnjost Kosova upadalo je u oči jer je bilo us suprotnosti s Ojdanićevim naređenjem da zadrži tu jedinicu na granici. Međutim, Pavkovićeva odbrana tvrdi da je dovođenje dodatnih jedinica VJ, čak i ako se shvati kao kršenje Oktobarskih sporazuma, bilo samo odgovor na pretnju napadom NATO i izrazito intenziviranje aktivnosti OVK krajem marta 1999. godine, nakon što je otišao VMK.¹⁶⁹¹ Veće zaključuje da su se jedinice Prištinskog korpusa pod Pavkovićevom kontrolom angažovale u provokativnoj akciji u Podujevu. Osim toga, Pavković je doveo dodatne trupe na Kosovo, ne obavestivši o tome VMK, kako bi bio u poziciji da ih angažuje u široko rasprostranjenim operacijama na Kosovu u martu 1999. godine. Prema tome, Pavković je prekršio Oktobarske sporazume. Na taj zaključak ne utiče činjenica da je jedan od deklariranih ciljeva dovođenja tih trupa i preduzimanja tih akcija bio da se suprotstavi pretnji koja je dolazila od OVK i potencijalne akcije NATO.

ii. Vojna naređenja

691. Tužilaštvo tvrdi da to što je Pavković uporno tokom cele vazdušne kampanje NATO 1999. godine koristio istu taktiku “tvrđog pristupa” koja je 1998. godine dovela do kršenja međunarodnog humanitarnog prava, pokazuje da je on odobravao zločine koji su činjeni na Kosovu, kao i da je imao nameru da doprinese njihovom činjenju.¹⁶⁹² Pavkovićeva odbrana negira navode tužilaštva i tvrdi da on nikada nije naredio ili organizovao činjenje bilo kakvih zločina dok je bio komandant 3. armije.¹⁶⁹³

¹⁶⁸⁹ Dok. pr. br. P1319 (Pavković odgovara na pitanja gledalaca direktno uključenih u program, Prvi program RTS, Beograd, 20. oktobar 2000. godine), str. 17; dok. pr. br. P912 (Video-snimak pod naslovom “JNA – srpska verzija sloma” helsinške organizacije *Human Rights Watch* u Srbiji, 1. januar 2004. godine).

¹⁶⁹⁰ Dok. pr. br. P1319 (Pavković odgovara na pitanja gledalaca direktno uključenih u program, Prvi program RTS, Beograd, 20. oktobar 2000. godine), str. 17; dok. pr. br. P912 (Video-snimak pod naslovom “JNA – srpska verzija sloma” helsinške organizacije *Human Rights Watch* u Srbiji, 1. januar 2004. godine); dok. pr. br. 3D1048 (Izveštaj Odeljenja bezbednosti Komande 3. armije, 2. mart 1999. godine).

¹⁶⁹¹ Pavkovićev završni pretresni podnesak (javna verzija), 28. jul 2008, par. 105, 109, 119; Vladimir Lazarević, T. 17944 (8. novembar 2007. godine); Krsman Jelić, T. 18846 (22. novembar 2007. godine).

¹⁶⁹² Optužnica, par. 50–54; Završni pretresni podnesak tužilaštva (javna verzija), 29. jul 2008. godine, par. 881.

¹⁶⁹³ Pavkovićev završni pretresni podnesak (javna verzija), 28. jul 2008. godine, par. 18.

692. Po zakonu o VJ, komandant 3. armije bio je odgovoran za komandovanje jedinicama i ustanovama koje su mu podređene u skladu s aktima koje izda načelnik Generalštaba.¹⁶⁹⁴ Pavković je u svom razgovoru s tužilaštvom potvrdio tu proceduru i naveo da su sve vojne akcije 3. armije tokom vazdušne kampanje NATO preduzete po naređenjima koja su dobijana od Ojdanića.¹⁶⁹⁵ On je takođe tvrdio da 3. armija nikada nije dobila niti izdala naređenje da se vrši organizovano ubijanje civila, zarobljenika ili bilo koje druge kategorije albanskog stanovništva na Kosovu.¹⁶⁹⁶

693. Dana 16. januara 1999. godine Ojdanić je doneo plan za odbranu zemlje u slučaju napada spolja, koji je poznat kao direktiva “Grom 3”.¹⁶⁹⁷ U prvoj fazi te operacije trebalo je da se preduzmu mere za sprečavanje ulaska NATO na Kosovo i da se, u sadejstvu s MUP, “blokira[...]” OVK na Kosovu. Cilj druge faze bio je da se, u sadejstvu s MUP, “razbi[ju] i uništ[e]” snage NATO i OVK.¹⁶⁹⁸ Dana 27. januara 1999. godine Pavković je izdao naređenje 3. armije koje je sadržalo direktivu “Grom 3”. To je bilo naređenje za angažovanje snaga VJ, uz podršku snaga MUP, na Kosovu u odgovor na pretnju NATO i snaga OVK.¹⁶⁹⁹ U tom naređenju se, između ostalog, od komandanata jedinica traži da “naoružano nešiptarsko stanovništvo angaž[uju]” na obezbeđenju objekata i za odbranu naseljenih mesta. Dana 1. februara 1999. godine Pavković je naredio Lazareviću da sačini plan operacija u rejonu Drenice, Laba i Mališeva na Kosovu, u sadejstvu s MUP.¹⁷⁰⁰ Prema tom naređenju, Lazarević je u Prištinskom korpusu sačinio naređenje kojim se nalagalo da operacije na Kosovu počnu 20. marta 1999. godine, kao i 16 naređenja Zajedničke komande za upotrebu VJ u sadejstvu s MUP na Kosovu u martu 1999. godine, o kojima je bilo reči u Odeljku VI.E.¹⁷⁰¹

694. U naređenju koje je Pavković izdao 23. marta 1999. godine nalaže se da se VJ odmah angažuje protiv svih neprijateljskih snaga. U njemu se, pored toga, navodi da, po mestima i rejonima gde je utvrđeno prisustvo OVK, jedinice nanesu preventivne vatrene udare kako bi

---

¹⁶⁹⁴ Dok. pr. br. P984 (Zakon SRJ o VJ), član 6.

¹⁶⁹⁵ Dok. pr. br. P949 (Razgovor Nebojše Pavkovića s tužilaštvom), str. 277–280.

¹⁶⁹⁶ Dok. pr. br. P949 (Razgovor Nebojše Pavkovića s tužilaštvom), str. 1, 409.

¹⁶⁹⁷ Dok. pr. br. 3D690 (Direktiva Generalštaba Vojske Jugoslavije za upotrebu VJ, Direktiva “Grom 3”, 16. januar 1999. godine).

¹⁶⁹⁸ Dok. pr. br. 3D690 (Direktiva Generalštaba Vojske Jugoslavije za upotrebu VJ, Direktiva “Grom 3”, 16. januar 1999. godine), str. 4; Vladimir Lazarević, T. 17894 (8. novembar 2007. godine).

¹⁶⁹⁹ Dok. pr. br. 5D245 (“Grom 3”, Zapovest Komande 3. armije, 27. januar 1999. godine), str. 5.

¹⁷⁰⁰ Dok. pr. br. 5D249 (Naređenje 3. armije, 1. februar 1999. godine), str. 2.

¹⁷⁰¹ Dok. pr. br. P3049 (Zapovest Zajedničke komande, 19. mart 1999. godine); Vladimir Lazarević, T. 17894 (8. novembar 2007. godine).

sprečile napade na komande i jedinice 3. armije, da se usredsrede na naseljena mesta s “lojalnim stanovništvom” i spreče spajanje OVK s vazдушnim desantima NATO.¹⁷⁰² Takođe 23. marta 1999. godine, u odgovor na Pavkovićeve zahtev,¹⁷⁰³ Ojdanić je naredio mobilizaciju vojno-teritorijalnih odreda u Prištini, Kosovskoj Mitrovici, Peći i Prizrenu.¹⁷⁰⁴ Ti teritorijalni odredi su prevashodno bili zaduženi za obezbeđenje komunikacija, ali su ponekad učestvovali i u pravim borbenim operacijama.¹⁷⁰⁵ U jednom drugom naređenju koje je Pavković izdao 26. marta navodi se da komandanti jedinica VJ treba da nastave s izvođenjem borbenih dejstava na “razbijanju i uništenju” OVK, da “obezbed[e] držanje pogodnih objekata i teritorije” i “vrš[e] sveobuhvatne intenzivne pripreme za odbranu [teritorije] i [za] sprečavanje prodora snaga neprijatelja na [Kosovo]”.¹⁷⁰⁶

695. U to vreme je, preko naređenja izdatih po ovlašćenju Zajedničke komande, takođe izveden jedan broj zajedničkih operacija VJ i MUP, koje su se vremenski i geografski podudarale sa zločinima za koje je utvrđeno da su ih počinile snage VJ i/ili MUP.¹⁷⁰⁷ Na primer, 28. marta 1999. godine, jedinicama Prištinskog korpusa, uključujući 549. motorizovanu brigadu, naređeno je da pruže podršku dejstvima MUP na uništenju OVK na području Mališeva.¹⁷⁰⁸ Tokom narednih dana razne jedinice VJ navedene u tom naređenju potvrdile su prijem i izvršenje tog naređenja.¹⁷⁰⁹ Dana 30. marta Komanda 3. armije poslala je telegram Štabu Vrhovne komande, u kojem je navela da je započela operacije na području Mališeva, konkretno u selu Orlate/Arlat, selu Iglarevo/Gillarevë, selu Volujak, Orahovcu, Suvoj Reci, selu Dulje i selu Guncat.¹⁷¹⁰

¹⁷⁰² Dok. pr. br. 4D103 (Naređenje Komande 3. armije, 23. mart 1999. godine), par. 1.6; Ljubiša Stojimirović, dok. pr. br. 4D506 (Izjava svedoka od 2. oktobra 2007. godine), par. 38.

¹⁷⁰³ Dok. pr. br. P1924 (Pavkovićeve zahtev za mobilizaciju, 23. mart 1999. godine).

¹⁷⁰⁴ Dok. pr. br. P1925 (Naređenje Generalštaba VJ, 23. mart 1999. godine).

¹⁷⁰⁵ Miloš Mandić, T. 20946 (24. januar 2008. godine); dok. pr. br. 5D1074 (Vanredni borbeni izveštaj Komande vojnog okruga, 15. april 1999. godine).

¹⁷⁰⁶ Dok. pr. br. 4D133 (Naređenje 3. armije za preduzimanje mera za buduće operacije, 26. mart 1999. godine), par. 3.

¹⁷⁰⁷ V., na primer, dok. pr. br. P2015 (Zapovest Zajedničke komande, 23. mart 1999. godine); dok. pr. br. P1968 (Zapovest Zajedničke komande, 24. mart 1999. godine); dok. pr. br. P1969 (Zapovest Zajedničke komande, 28. mart 1999. godine); dok. pr. br. P2000 (Zapovest 549. motorizovane brigade, 29. mart 1999. godine); dok. pr. br. P1975 (Zapovest Zajedničke komande, 15. april 1999. godine); dok. pr. br. P2031 (Odluka Zajedničke komande, 22. mart 1999. godine).

¹⁷⁰⁸ Dok. pr. br. P1969 (Zapovest Zajedničke komande, 28. mart 1999. godine), *e-court*, str. 7–8.

¹⁷⁰⁹ Dok. pr. br. P2000 (Zapovest 549. motorizovane brigade, 29. mart 1999. godine); dok. pr. br. P2035 (Redovni borbeni izveštaj Komande 125. mtbr, 30. mart 1999. godine); dok. pr. br. P2802 (Ratni dnevnik Oklopnog bataljona 125. mtbr); dok. pr. br. P2047 (Komanda 37. mtbr, Redovni borbeni izveštaj Komandi PrK, 29. mart 1999. godine).

¹⁷¹⁰ Dok. pr. br. P1446 (Dokument 3. armije upućen Štabu Vrhovne komande, 30. mart 1999. godine). V. takođe dok. pr. br. 4D307 (Borbeni izveštaj 3. armije koji je Pavković uputio Generalštabu/Štabu Vrhovne komande, 30. mart 1999. godine).

696. Kako je detaljnije razmotreno gore, svedok K90, koji je bio pripadnik 549. motorizovane brigade, posvedočio je da raseljavanje seljana nije naređivano pismeno, već usmeno. On je posvedočio da bi se, u skladu sa svojim naređenjem, obratio seljanima na srpskom jeziku i rekao im da idu prema gradu Đakovici i selima u njegovoj okolini.¹⁷¹¹ Naređenja za proterivanje ljudi koja je njegova jedinica dobijala nikad nisu bila u pismenoj formi, već su se prenosila usmeno.¹⁷¹² Osim toga, ta naređenja su se uvek odnosila samo na sela s kosovskim Albancima. Iako je postojao izuzetak koji je omogućavao lokalnim komandantima da naredi premeštanje seljana radi njihove vlastite zaštite, i u tom slučaju bi se izdalo pismeno naređenje, po mišljenju svedoka K90, nije bilo legitimnog vojnog opravdanja za premeštanje civila.¹⁷¹³

697. U aprilu 1999. godine sačinjen je još jedan plan velikih razmera za upotrebu VJ na Kosovu. Dana 6. aprila Komanda Prištinskog korpusa izdala je naređenje za realizaciju direktive "Grom 4". Tri dana kasnije Štab Vrhovne komande izdao je svoju verziju direktive "Grom 4" "za angažovanje VJ u odbrani od agresije NATO", a zatim je, 10. aprila 1999. godine, Komanda 3. armije izdala svoju zapovest "Grom 4".¹⁷¹⁴ Sredinom aprila 1999. godine izvedeno je još nekoliko zajedničkih operacija na osnovu zapovesti Zajedničke komande na području Kosmača,¹⁷¹⁵ u rejonu Žegovca,¹⁷¹⁶

---

¹⁷¹¹ Svedok K90, T. 9302 (29. januar 2007. godine).

¹⁷¹² Svedok K90, dok. pr. br. P2652 (Izjava svedoka od 8. decembra 2002. godine), par. 41; svedok K90, T. 9303 (29. januar 2007. godine).

¹⁷¹³ Svedok K90, dok. pr. br. P2652 (Izjava svedoka od 8. decembra 2002. godine), par. 41.

¹⁷¹⁴ Dok. pr. br. P1481 (Štab Vrhovne komande, Direktiva za angažovanje VJ u odbrani od agresije NATO, 9. april 1999. godine); dok. pr. br. 4D308 (Zapovest za angažovanje 3. armije u odbrani od NATO, 10. april 1999. godine) 1999. godine); dok. pr. br. 5D175 (Zapovest komande PrK, 6. april 1999. godine). V. takođe dok. pr. br. P1480 (Naređenje Štaba Vrhovne komande za pripremu planova odbrane, 9. april 1999. godine).

¹⁷¹⁵ Dok. pr. br. P1970 (Zapovest Zajedničke komande, 9. april 1999. godine).

¹⁷¹⁶ Dok. pr. br. P1971 (Zapovest Zajedničke komande, 13. april 1999. godine).

Drenici,¹⁷¹⁷ Orlanu/Orllan-Zlaš,¹⁷¹⁸ Čičavici,¹⁷¹⁹ Jezercu,¹⁷²⁰ Rugovu,¹⁷²¹ na području Bajgore–Bara¹⁷²² i u rejonu Zastrića.¹⁷²³

698. Na osnovu gorenavedene analize, Veće zaključuje da je Pavković, kao komandant 3. armije, naređivao jedinicama VJ da se angažuju u operacijama na Kosovu, preko regularnog komandnog lanca i preko Zajedničke komande, čija se realizacija u nekim slučajevima vremenski i geografski podudarala s lokacijama zločina koje su počinile snage VJ.

iii. Izjava u kasarni “Kosovski junaci”

699. Direktna dokaz koji je tužilaštvo predočilo u vezi s Pavkovićevom namerom da počinio zločine kojima se tereti u Optužnici jeste izjava koju mu je pripisao svedok K73, pripadnik VJ koji je bio raspoređen na Kosovu i koji je posvedočio da su Pavković i Lazarević obišli kasarnu “Kosovski junaci” u Prištini negde u februaru ili martu 1999. godine. Tokom boravka u kasarni, Pavković se obratio pripadnicima VJ i rekao da, čim prva NATO bomba padne na Kosovo, moraju “skinuti s vrata Albance”. Međutim, svedok K73 je priznao da nije siguran da li se ovo odnosilo na to da se treba rešiti civilnog albanskog stanovništva na Kosovu ili snaga OVK.¹⁷²⁴

700. Pavkovićeva odbrana je ispitala Sašu Antića, komandanta 52. bataljona vojne policije, u vezi s video-snimkom Pavkovića tokom posete kasarni “Kosovski junaci” 18. marta 1999. godine.¹⁷²⁵ Antić je rekao da je bio prisutan tokom te Pavkovićeve posete i da uopšte nije čuo da je

¹⁷¹⁷ Dok. pr. br. P1972 (Zapovest Zajedničke komande , 14. april 1999. godine).

¹⁷¹⁸ Dok. pr. br. P1973 (Zapovest Zajedničke komande , 14. april 1999. godine).

¹⁷¹⁹ Dok. pr. br. P1974 (Zapovest Zajedničke komande , 15. april 1999. godine); dok. pr. br. 5D1023 (Redovni borbeni izveštaj Komande 37. mtbr , 19. april 1999. godine).

¹⁷²⁰ Dok. pr. br. P1976 (Zapovest Zajedničke komande , 15. april 1999. godine).

¹⁷²¹ Dok. pr. br. P1878 (Zapovest Zajedničke komande , 15. april 1999. godine); dok. pr. br. 5D194 (Informacija, Komanda PrK Komandi 3. armije, 15. april 1999. godine); dok. pr. br. 5D1411 (Borbeni izveštaj PrK 3. armiji i Štabu Vrhovne komande, 19. april 1999. godine); dok. pr. br. P2016 (Borbeni izveštaj PrK 3. armiji i Štabu Vrhovne komande, 25. april 1999. godine).

¹⁷²² Dok. pr. br. P1975 (Zapovest Zajedničke komande , 15. april 1999. godine); dok. pr. br. P2619 (Izvod iz Ratnog dnevnika 15. okbr), str. 10, 13–15; dok. pr. br. P2572 (Ratni dnevnik 15. okbr), str. 57, 61–62; dok. pr. br. 5D220 (Borbeni izveštaj PrK 3. armiji i Štabu Vrhovne komande, 1. maj 1999. godine); dok. pr. br. P1977 (Zapovest Zajedničke komande , 16. april 1999. godine).

¹⁷²³ Dok. pr. br. P1977 (Zapovest Zajedničke komande , 16. april 1999. godine).

¹⁷²⁴ Svedok K73, dok. pr. br. P2440 (Izjava svedoka od 2. decembra 2005. godine), par. 34; T. 3317–3319 (13. septembar 2006. godine) (zatvorena sednica), T. 3403 (14. septembar 2006. godine) (zatvorena sednica).

¹⁷²⁵ Dok. pr. br. 4D18 (Intervju Nebojše Pavkovića, Priština, 18. mart 1999. godine); Momir Stojanović je potvrdio da video-snimak prikazuje govor koji je održao Pavković. Momir Stojanović, T. 19822–19823 (7. decembar 2007. godine).

Pavković tog dana ili tokom bilo koje druge ranije posete rekao nešto kao “moramo skinuti s vrata Albance”.¹⁷²⁶ Veće napominje da, iako je svjedok K73 govorio o govoru održanom u sali u prisustvu mnogo oficira, video-snimak na koji je uputio Antić, kao i Stojanović, pokazuje da je taj događaj snimljen napolju i da je bilo prisutno samo nekoliko pripadnika VJ.¹⁷²⁷

701. S obzirom na to da svjedok K73 nije bio siguran u značenje te izjave, Veće nije spremno da se na nju pozove u vezi s Pavkovićevim stanjem svesti.

iv. Kontakti s Miloševićem i učešće u radu Zajedničke komande 1999. godine

702. Tužilaštvo tvrdi da je tokom 1999. godine Pavković i dalje imao uticaj na događaje na Kosovu i da je nastavio da učestvuje u radu Zajedničke komande.¹⁷²⁸ Pavkovićeva odbrana tvrdi da je Zajednička komanda bila samo koordinaciono telo.¹⁷²⁹ Pavkovićeva odbrana tvrdi da je navođenje Zajedničke komande tokom 1999. godine bilo prouzrokovano greškom i da neuobičajen izgled naređenja i odluka Zajedničke komande izdatih 1999. godine dovodi u pitanje njihovu verodostojnost. Pavković takođe tvrdi da se ono malo kontakata koje je imao s Miloševićem 1999. godine nije odnosilo na činjenje zločina na Kosovu.¹⁷³⁰

703. Sam Pavković je potvrdio da je prisustvovao sastancima Zajedničke komande 1998. godine, ali da je Zajednička komanda praktično prestala da postoji kada su počeli vazdušni napadi NATO.¹⁷³¹ Veće je u Odeljku VI.E u vezi s funkcionisanjem Zajedničke komande zaključilo da su dokazi o postojanju Zajedničke komande u periodu na koji se odnosi Optužnica manje očigledni nego 1998. godine, iako su 1999. godine i dalje izdavana naređenja za koordinirane akcije snaga VJ i MUP po ovlašćenju Zajedničke komande.

704. Pošto je Pavković u januaru 1999. godine postao komandant 3. armije, njegova ovlašćenja proširila su se i izvan Kosova. Međutim, postoje dokazi da je Pavković nastavio da učestvuje u radu Zajedničke komande sve vreme vazdušne kampanje NATO 1999. godine. Pavković je 27. januara 1999. godine direktivom “Grom 3” naredio da se na Kosovu angažuju VJ i “naoružano nešiptarsko

---

¹⁷²⁶ Saša Antić, T. 21150–21152 (28. januar 2008. godine).

¹⁷²⁷ Dok. pr. br. 4D18 (Intervju Nebojše Pavkovića, Priština, 18. mart 1999. godine).

¹⁷²⁸ Optužnica, par. 50–54; Završni pretresni podnesak tužilaštva (javna verzija), 29. jul 2008. godine, par. 866.

¹⁷²⁹ Pavkovićev završni pretresni podnesak (javna verzija), 28. jul 2008, par. 243.

¹⁷³⁰ Pavkovićev završni pretresni podnesak, 28. jul 2008. godine (javna verzija), par. 263; dok. pr. br. P949 (Razgovor Nebojše Pavkovića s tužilaštvom), str. 2, 201, 244, 282, 299.

¹⁷³¹ Dok. pr. br. P949 (Razgovor Nebojše Pavkovića s tužilaštvom), str. 96–97, 113, 116–117, 321–322.

stanovništvo”.¹⁷³² Zatim je 23. marta 1999. godine naložio da se jedinice odmah angažuju protiv svih neprijateljskih snaga, posebno protiv “šiptarsko-terorističkih grupa ili jedinica”.¹⁷³³ Ta naređenja su bila osnov za zapovesti Zajedničke komande da se VJ i MUP angažuju u široko rasprostranjenim zajedničkim operacijama krajem marta 1999. godine, kako je gore razmotreno.

705. Veće je saslušalo iskaze o okolnostima pod kojima je sačinjen dokument koji je 17. aprila 1999. godine Ojdanić uputio Komandi 3. armije, koji sadrži niz “sugestija” u vezi sa sveobuhvatnim pripremama i raspoređivanjem snaga, prema naređenju Zajedničke komande od 15. aprila 1999. godine.¹⁷³⁴ Đorđe Ćurčin je posvedočio da je on šifrovao taj dokument i rekao da je Ojdanić te sugestije napisao na brzinu, na osnovu karte koju mu je pokazao Pavković, koja je pokazivala stanje na širem području Rogova na zapadu Kosova, kod Peći.¹⁷³⁵ Ćurčin je, pored toga, u svom svedočenju rekao da je Pavković došao da vidi Ojdanića posle sastanka s Miloševićem, preskočivši svog neposrednog pretpostavljenog.¹⁷³⁶ Upada u oči činjenica da su te sugestije, vezane za zapovest Zajedničke komande koje je izneo Pavković, formulisane tako da Pavkoviću nalažu da “[r]azmotri[...] mogućnost da se snage ...”, uprkos tome što je Ojdanić, kao načelnik Generalštaba, formalno imao ovlašćenje da izdaje naređenja Komandi 3. armije.¹⁷³⁷

706. Dopis koji je Pavković poslao načelniku Štaba Vrhovne komande 25. maja 1999. godine takođe pokazuje da je on znao za Zajedničku komandu i da je nastavio da je podržava. U tom dopisu, on je konstatovao da postoji naređenje da se MUP formalno prepotčini VJ širom Kosova i zatražio da “Vrhovna komanda” ili sprovede to naređenje o prepotčinjavanju ili da poništi naređenje i da komandovanje jedinicama MUP “kao i do sada” vrši Ministarstvo unutrašnjih poslova “preko Zajedničke komande”.¹⁷³⁸

707. Vasiljević je posvedočio da ga je Pavković pozvao na sastanak grupe koja se zvala “Zajednička komanda” održan 1. juna 1999. godine u podrumu hotela “Grand” u Prištini. Na njemu su govorili Lukić, Lazarević i Pavković, koji su izneli tehničke pojedinosti o aktivnostima VJ i

---

¹⁷³² Dok. pr. br. 5D245 (“Grom 3”, Zapovest Komande 3. armije, 27. januar 1999. godine), str. 5.

¹⁷³³ Dok. pr. br. 4D103 (Komanda 3. armije, Naređenje u vezi s odbranom od NATO napada, 23. mart 1999. godine), par. 1.6; Ljubiša Stojimirović, dok. pr. br. 4D506 (Izjava svedoka od 2. oktobra 2007. godine), par. 38.

¹⁷³⁴ Dok. pr. br. P1487 (Sugestije Štaba Vrhovne komande upućene 3. armiji, 17. april 1999. godine); Đorđe Ćurčin, T. 16966–16968 (5. oktobar 2007. godine).

¹⁷³⁵ Đorđe Ćurčin, T. 16966–16969 (5. oktobar 2007. godine).

¹⁷³⁶ Đorđe Ćurčin, T. 17025–17027 (16. oktobar 2007. godine).

¹⁷³⁷ Dok. pr. br. P1487 (Sugestije Štaba Vrhovne komande upućene 3. armiji, 17. april 1999. godine).

MUP. Šainović je takođe govorio na tom sastanku i složio se da treba raditi onako kako su isplanirali generali VJ i MUP. Vasiljević je stekao utisak da je to bio dnevni sastanak, pošto je razgovor bio ograničen na događaje u prethodna 24 časa.¹⁷³⁹ Zoran Anđelković je posvedočio da je prisustvovao tom sastanku.¹⁷⁴⁰ Lazarević je potvrdio da je prisustvovao sastanku i da su, između ostalih, bili prisutni Vasiljević, Pavković, Gajić i Stojanović iz VJ, kao i državni rukovodioci Anđelković i Šainović.¹⁷⁴¹ Stojanović je dao dosledan iskaz, navevši u svom svedočenju da je u junu 1999. godine s Vasiljevićem prisustvovao sastanku u hotelu “Grand” na Pavkovićev poziv.¹⁷⁴² Sastanku su prisustvovali i Anđelković, Kovačević, Lazarević, Lukić, Šainović i Vilotić.¹⁷⁴³

708. Vasiljević je posvedočio da veruje da je 1999. godine Pavković često zaobilazio komandni lanac i odlazio direktno kod Miloševića, bez Ojdanićevog znanja ili odobrenja.¹⁷⁴⁴ On je ispričao svoje iskustvo s tim zaobilaženjem, navodeći da su on [Vasiljević] i Ojdanić, kada su sredinom juna 1999. godine otišli da se sastanu s Miloševićem u Belom dvoru u Beogradu, videli Pavkovića kako izlazi iz zgrade. Prema Vasiljevićevim rečima, sam Ojdanić mu je rekao da se Pavković privatno sastaje s Miloševićem bez Ojdanićevog znanja i da njemu, kao njegovom pretpostavljenom, o tome ne referiše.¹⁷⁴⁵ Ojdanić se žalio Miloševiću, ali je on odgovorio da to nije bio službeni sastanak.¹⁷⁴⁶

709. S druge strane, u razgovoru s tužilaštvom, Pavković je rekao da je, kada je postavljen za komandanta 3. armije, Ojdanić uvek išao s njim na sastanke s Miloševićem.¹⁷⁴⁷ On je naveo sastanak s Miloševićem održan 5. januara 1999. godine, ali nije naveo dalje pojedinosti.¹⁷⁴⁸ Pavković je rekao da ga je Milošević pozvao na početku NATO bombardovanja i naredio njemu i

¹⁷³⁸ Dok. pr. br. P1459 (Izveštaj 3. armije o nepridržavanju od strane organa MUP, 25. maj 1999. godine). Prigovori na autentičnost i prijem tog dopisa od strane Generalštaba/Štaba Vrhovne komande VJ razmatraju se dole.

¹⁷³⁹ Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 80–82; T. 8784–8785 (22. januar 2007. godine), T. 8954 (23. januar 2007. godine); 2D387 (Izjava svedoka od 25. jula 2007. godine), par. 4.

¹⁷⁴⁰ Zoran Anđelković, T. 14663 (30. avgust 2007. godine).

¹⁷⁴¹ Vladimir Lazarević, T. 18122–18123 (12. novembar 2007. godine).

¹⁷⁴² Momir Stojanović, T. 19773 (7. decembar 2007. godine).

¹⁷⁴³ Momir Stojanović, T. 19774 (7. decembar 2007. godine).

¹⁷⁴⁴ Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 19; T. 8669 (18. januar 2007. godine).

¹⁷⁴⁵ Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 20; T. 8670 (18. januar 2007. godine), T. 8932 (23. januar 2007. godine).

¹⁷⁴⁶ Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 20.

¹⁷⁴⁷ Dok. pr. br. P949 (Razgovor Nebojše Pavkovića s tužilaštvom), str. 11–12, 123.

¹⁷⁴⁸ Dok. pr. br. P949 (Razgovor Nebojše Pavkovića s tužilaštvom), str. 396.

Lazareviću da što je moguće više izbegavaju Kosovo kako ne bi zapali u nevolju. Pavković je takođe rekao da je dvaput zvao Miloševića tokom “prekida vatre” da ga obavesti o problemima sa snabdevanjem vojske i o jednom incidentu posle NATO bombardovanja, kada je KFOR razoružao pripadnike VJ.¹⁷⁴⁹ On je rekao da za vreme NATO bombardovanja nikad nije dobio usmena naređenja od Miloševića.¹⁷⁵⁰

710. U vezi s navodima da je 1999. godine Pavković učestvovao u naređivanju dejstava VJ, u sadejstvu sa snagama MUP, preko Zajedničke komande i preko svojih direktnih kontakata s predsednikom SRJ, Veće je analiziralo razne iskaze svedoka i dokumentarne dokaze. Određeni broj zapovesti Zajedničke komande izdat je na početku vazdušne kampanje NATO, što se vremenski i geografski podudara s činjenjem zločina opisanih u Optužnici, kako je gore navedeno. Jedinice VJ su angažovane u operacijama na osnovu tih zapovesti i, u skladu s uobičajenim sistemom referisanja VJ, Komanda 3. armije je dobijala izveštaje o izvođenju tih operacija, kako je detaljno razmotreno u Odeljku VI.E. Okolnosti pod kojima je Ojdanić sačinio “sugestije” Komandi 3. armije ukazuju na to da je komandni lanac VJ funkcionisao uz određen stepen fleksibilnosti, kao i da je Pavković imao veliki uticaj na planiranje akcija. Iako dokazi o Pavkovićevom učešću u radu Zajedničke komande nisu tako brojni kao tokom 1998. godine, ima dokaza da je on 1999. godine nastavio da podržava njeno funkcionisanje i aktivnosti. Osim toga, Veće ne prihvata Pavkovićev navod da je on imao samo minimalne kontakte s Miloševićem tokom 1999. godine,¹⁷⁵¹ budući da gorerazmotreni dokazi pokazuju da je Pavković 1999. godine nastavio da tesno saraduje s Miloševićem po pitanju Kosova.

v. Odgovornost za akcije snaga MUP

711. Tužilaštvo tvrdi da je, pošto je MUP prepotčinjen VJ u aprilu 1999. godine, Pavković postao nadređeni snagama MUP koje su delovale na Kosovu. Ono, konkretno, tvrdi da je, posle prepotčinjavanja, Pavković direktno komandovao snagama MUP jednako detaljno kao što je to radio u naređenjima snagama VJ pod njegovom komandom, uključujući to što je optuženom Lukiću naređivao da u konkretnim akcijama koristi određene jedinice.¹⁷⁵² Pavkovićeva odbrana tvrdi, s druge strane, da do stvarnog prepotčinjavanja nikad nije došlo, već samo da je postojala

---

¹⁷⁴⁹ Dok. pr. br. P949 (Razgovor Nebojše Pavkovića s tužilaštvom), str. 2, 203.

¹⁷⁵⁰ Dok. pr. br. P949 (Razgovor Nebojše Pavkovića s tužilaštvom), str. 282, 299; V. takođe Tomislav Mladenović, T. 17622 (25. oktobar 2007. godine); Ljubiša Stojimirović, T. 17656–17662 (26. oktobar 2007. godine).

¹⁷⁵¹ Dok. pr. br. P949 (Razgovor Nebojše Pavkovića s tužilaštvom), str. 2, 203, 282, 299.

¹⁷⁵² Završni pretresni podnesak tužilaštva (javna verzija), 29. jul 2008. godine, par. 845.

saradnja i koordinacija između VJ i MUP tokom nekih operacija na Kosovu, kao i da Pavković nikada nije imao efektivnu kontrolu nad snagama MUP na Kosovu.¹⁷⁵³

712. To pitanje se razmatra gore, u Odeljku VI.E. Dana 20. aprila 1999. godine Pavković je, kao komandant 3. armije, naredio prepotčinjavanje svih jedinica i ustanova MUP Prištinskom korpusu i Niškom korpusu radi pospešivanja realizacije borbenih zadataka, u skladu s naređenjem za prepotčinjavanje koje je predsednik SRJ izdao 18. aprila, kao i naređenjem o prepotčinjavanju koje je tog istog dana izdao Ojdanić.¹⁷⁵⁴ Sveobuhvatnu saradnju između snaga VJ i MUP na Kosovu tokom 1998. godine i posle nje potvrdili su razni svedoci. Sam Pavković je naveo da je na Kosovu postojala “apsolutna saradnja” VJ i MUP,¹⁷⁵⁵ ali da MUP nije bio potčinjen VJ.¹⁷⁵⁶ Prema njegovim rečima, VJ i MUP “nisu izvodili nikakve zajedničke akcije”, već “posebne izdvojene” operacije koje su komandanti dotičnih jedinica koordinirali na lokalnom nivou.¹⁷⁵⁷ Pavković jeste priznao da je “u kasnijem periodu [...] bilo planirano i nekoliko zajedničkih akcija, gde je vojska uglavnom pružala logistiku” MUP.¹⁷⁵⁸

713. Uprkos dokazima o širokoj koordinaciji između MUP i VJ i raznim naređenjima izdatim za realizaciju naređenja predsednika SRJ da se MUP prepotčini VJ na Kosovu, dokazi pokazuju da se odnos između VJ i MUP nije razvio u odnos potčinjavanja jednog drugom. O tome su svedočili razni svedoci.¹⁷⁵⁹ Zbog činjenice da do prepotčinjavanja MUP 1999. godine nije došlo, nije dokazan navod tužilaštva da je Pavković imao kontrolu nad jedinicama MUP angažovanim u borbenim operacijama na Kosovu.

c. Pavkovićevo znanje o zločinima na Kosovu i njegove reakcije

714. Tužilaštvo tvrdi da je Pavković bio svestan toga da se na Kosovu čine zločini, kao i rizika da će snage pod njegovom kontrolom činiti dalje zločine, ali da, uprkos tome, nije preduzeo

¹⁷⁵³ Pavkovićev završni pretresni podnesak (javna verzija), 28. jul 2008, par. 90, 177.

¹⁷⁵⁴ Dok. pr. br. P1457 (Komandno mesto 3. armije, Naređenje, 20. april 1999. godine); dok. pr. br. 3D670 (Naređenje Slobodana Miloševića za prepotčinjavanje snaga MUP Vojski Jugoslavije, 18. april 1999. godine); dok. pr. br. P1488 (Naređenje u vezi s prepotčinjavanjem jedinica i organa MUP Vojski Jugoslavije, 18. april 1999. godine).

¹⁷⁵⁵ Dok. pr. br. P949 (Razgovor Nebojše Pavkovića s tužilaštvom), str. 39.

¹⁷⁵⁶ Dok. pr. br. P949 (Razgovor Nebojše Pavkovića s tužilaštvom), str. 112, 222, 399–400.

¹⁷⁵⁷ Dok. pr. br. P949 (Razgovor Nebojše Pavkovića s tužilaštvom), str. 216–218, 352–353. U Prilepu i Glodanu, Pavković je izjavio da je VJ podržao te operacije MUP time što mu je obezbedio tenk.

¹⁷⁵⁸ Dok. pr. br. P949 (Razgovor Nebojše Pavkovića s tužilaštvom), str. 39, 216.

¹⁷⁵⁹ V. Odeljak VI.E.

efikasne mere da se suprotstavi tim pojavama.¹⁷⁶⁰ Pavkovićeva odbrana odgovara da je Pavkovićovo znanje bilo ograničeno, jer je on formacijski bio šest nivoa udaljen od konkretnih borbi na terenu, kao i da su informacije, kada bi stigle do njega, bile izmenjene i često nepotpune.¹⁷⁶¹ Osim toga, odbrana tvrdi da Pavković nije znao za zločine koje su njegovi podređeni izvršili 1998. godine i da su se, čak i da je čuo za te navode, kadrovi VJ promenili do početka vazdušne kampanje NATO 1999. godine.¹⁷⁶² Tvrdi se da je Pavković, u onim prilikama kada je bio svestan toga da njegovi podređeni u VJ čine zločine, preduzimao mere kako bi se o sprovela istraga i ta lica krivično gonila u skladu s prihvaćenim procedurama vojnog pravosuđa.¹⁷⁶³

i. Prisustvo na Kosovu

715. Tokom 1998. i 1999. godine Komanda Prištinskog korpusa nalazila se u Prištini, u zgradi koja je bila udaljena oko 500 metara od zgrade Štaba MUP.¹⁷⁶⁴ Andreja Milosavljević, koji je 1998. godine bio koordinator aktivnosti državnih organa, posvedočio je da je, dok je tokom 1998. godine bio u Prištini, živio u zgradi u kojoj su bili stacionirani delovi Prištinskog korpusa i da je tamo živio i Pavković.¹⁷⁶⁵ Dana 27. jula 1998. godine 3. armija je formirala Istureno komandno mesto u Prištini.¹⁷⁶⁶ Pavković je od kraja jula do kraja avgusta 1998. godine svakodnevno obilazio Istureno komandno mesto 3. armije i Samardžiću referisao o događajima na Kosovu.¹⁷⁶⁷

716. Pavković je u razgovoru s tužilaštvom rekao da se sa stanjem na Kosovu upoznao preko izveštaja koje je dobijao i preko svog neposrednog prisustva u Pokrajini.¹⁷⁶⁸ On je dodao da je na Kosovu proveo više od 95 posto vremena u periodu od marta do juna 1999. godine, jer je to bilo u

---

¹⁷⁶⁰ Optužnica, par. 50–54; Završni pretresni podnesak tužilaštva (javna verzija), 29. jul 2008. godine, par. 851, 884–906, 918, 920.

¹⁷⁶¹ Pavkovićev završni pretresni podnesak (javna verzija), 28. jul 2008, par. 92.

¹⁷⁶² Pavkovićev završni pretresni podnesak (javna verzija), 28. jul 2008, par. 94.

¹⁷⁶³ Pavkovićev završni pretresni podnesak (javna verzija), 28. jul 2008, par. 268–298, 314.

¹⁷⁶⁴ Dok. pr. br. P950 (Razgovor Vladimira Lazarevića s tužilaštvom), str. 109.

¹⁷⁶⁵ Andreja Milosavljević, T. 14294–14296 (23. avgust 2007. godine).

¹⁷⁶⁶ Dok. pr. br. 3D697 (Dokument Isturenog komandnog mesta 3. armije: Analiza realizacije zadataka na Kosovu, 2. oktobar 1998. godine), str. 2; V. takođe Žarko Kostić, T. 17524 (23. oktobar 2007. godine); Miodrag Janković, dok. pr. br. 4D504 (Izjava svedoka od 1. oktobra 2007. godine), par. 16, 21; Velimir Obradović, dok. pr. br. 4D499 (Izjava svedoka od 27. septembra 2007. godine), par. 24; Tomislav Mladenović, dok. pr. br. 4D505 (Izjava svedoka od 27. septembra 2007. godine), par. 8; T. 17598 (25. oktobar 2007. godine).

¹⁷⁶⁷ Žarko Kostić, dok. pr. br. 4D501 (Izjava svedoka od 28. septembra 2007. godine), par. 22; Nike Peraj, dok. pr. br. P2253 (Izjava svedoka od 9. avgusta 2006. godine), str. 5, 15; T. 1663 (15. avgust 2006. godine).

¹⁷⁶⁸ Dok. pr. br. P949 (Razgovor Nebojše Pavkovića s tužilaštvom), str. 73.

skladu s njegovim dužnostima kao komandanta 3. armije.¹⁷⁶⁹ Lazarević je posvedočio da, tokom celog sukoba, “nema dana, nema noći da komanda Armije i lično komandant Armije nisu bili na komandnom mestu Prištinskog korpusa”.¹⁷⁷⁰ On je naveo da je to Pavkoviću pružilo “lični uvid” u aktivnosti jedinica Prištinskog korpusa.¹⁷⁷¹ Milan Đaković je posvedočio da je tokom vazdušne kampanje NATO, kada je Pavković bio u Nišu, direktno dobijao izveštaje od Prištinskog korpusa; kada je bio u Prištini, imao je direktne kontakte s komandantom ili je dobijao borbene izveštaje preko isturene komande.¹⁷⁷²

717. Mirko Starčević, koji je bio pomoćnik komandanta za moral i informisanje 3. armije, posvedočio je da su 1999. godine Pavković i Lazarević obilazili podređene jedinice VJ tokom celog radnog vremena i da su se u poslepodnevnim časovima sastajali da razmene mišljenja o događajima na terenu.¹⁷⁷³ Svedok K73 je u svom svedočenju rekao da su Pavković i Lazarević izvršili inspekciju trupa u kasarni “Kosovski junaci” u Prištini otprilike u februaru 1999. godine.¹⁷⁷⁴ Prema rečima Gorana Jevtovića, Lazarević i Pavković su 10. aprila 1999. godine takođe došli u inspekciju zone odgovornosti Isturenog komandnog mesta.¹⁷⁷⁵ Milan Kotur je naveo da je 10. aprila 1999. godine referisao Komandnom mestu Prištinskog korpusa, koje se tada nalazilo na području zvanom “Gmija” kod Prištine, i da se tamo sastao s Pavkovićem, koji ga je obavestio o problemima na granici s Albanijom, u rejonu Košara.¹⁷⁷⁶ Lazarević je takođe ispričao da je 19. aprila 1999. godine u Prištini imao sastanak s Pavkovićem i Đakovićem iz VJ, kao i s Obradom Stevanovićem i Đorđevićem iz MUP.¹⁷⁷⁷ Kako je navedeno u Odeljku VII.J gore, u kojem se razmatra opština Priština, krajem marta i početkom aprila snage VJ i MUP su na organizovan način prisilno raseljavale kosovske Albance iz grada Prištine. Shodno tome, taj dokaz o Pavkovićevom redovnom prisustvu na terenu na Kosovu potkrepljuje tvrdnju da je on bio svestan činjenice da se na toj teritoriji dešavaju kriminalne radnje.

---

¹⁷⁶⁹ Dok. pr. br. P949 (Razgovor Nebojše Pavkovića s tužilaštvom), str. 82.

¹⁷⁷⁰ Vladimir Lazarević, T. 18080 (12. novembar 2007. godine); V. takođe Dušan Lončar, dok. pr. br. P2521 (Izjava svedoka od 3. marta 2004. godine), par. 21, T. 7578 (30. novembar 2006. godine).

¹⁷⁷¹ Vladimir Lazarević, T. 18104–18105 (12. novembar 2007. godine).

¹⁷⁷² Milan Đaković, T. 26401–26403 (19. maj 2008. godine).

¹⁷⁷³ Mirko Starčević, T. 17436 (22. oktobar 2007. godine).

¹⁷⁷⁴ Svedok K73, dok. pr. br. P2440 (Izjava svedoka), par. 34; T. 3317–3318 (13. septembar 2006. godine) (zatvorena sednica).

¹⁷⁷⁵ Goran Jevtović, T. 20354–20355 (16. januar 2008. godine).

¹⁷⁷⁶ Milan Kotur, T. 20676–20678 (21. januar 2008. godine).

¹⁷⁷⁷ Vladimir Lazarević, T. 18260 (14. novembar 2007. godine).

ii. Znanje o zločinima na osnovu izveštaja i sastanaka

718. Kako je gore razmotreno, Pavković je 1998. godine učestvovao u diskusijama o velikom broju raseljenih civila na Kosovu i bio je upoznat s rezolucijama Saveta bezbednosti UN u kojima je odgovornost za to, barem delimično, pripisana MUP i VJ.¹⁷⁷⁸ O praksi paljenja kuća kosovskih Albanaca obavestio ga je na sastancima Zajedničke komande njegov pretpostavljeni, Samardžić, a kasnije i Minić, koji je ponovo rekao da se s paljenjem kuća mora prestati.¹⁷⁷⁹

719. Na početku vazdušne kampanje NATO, komunikacije unutar 3. armije i Prištinskog korpusa nastavile su da funkcionišu, što je omogućilo nesmetano funkcionisanje komandnog sistema 3. armije i Prištinskog korpusa.¹⁷⁸⁰ Pavković je rekao da je komandni sistem VJ delovao sve vreme NATO kampanje i da se on upoznao sa stanjem na Kosovu na osnovu izveštaja koje je dobijao.¹⁷⁸¹ U to vreme Pavković je izdao dalja naređenja u vezi s poštovanjem međunarodnog humanitarnog prava.¹⁷⁸² On je takođe promenio strukturu vojnih sudova i pretvorio ih u ratne sudove, u skladu s direktivama Generalštaba/Štaba Vrhovne komande.¹⁷⁸³ Međutim, nekoliko dana posle početka NATO bombardovanja, Pavković je dobio informacije da pripadnici VJ čine zločine nad civilima na Kosovu; on je 27. marta 1999. godine upozorio Prištinski korpus i vojno-teritorijalne komande na konkretnu opasnost od nediscipline u vojno-teritorijalnim jedinicama, posebno u odnosu na civile kosovske Albance i njihovu imovinu, konstatujući da su pojave nediscipline i samovoljnog ponašanja sve prisutnije poslednjih dana.¹⁷⁸⁴ Pavković je do 31. marta

---

¹⁷⁷⁸ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 36, 40, 41, 121.

¹⁷⁷⁹ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 46, 52, 124–125; dok. pr. br. 4D97 (Zapisnik sa referisanja komandanata PrK i 3. armije, 7. avgust 1998. godine).

¹⁷⁸⁰ Miodrag Janković, dok. pr. br. 4D504 (Izjava svedoka od 1. oktobra 2007. godine), par. 8, 12–13; dok. pr. br. 3D865 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 30. maj 1999. godine), str. 10–11.

¹⁷⁸¹ Dok. pr. br. P949 (Razgovor Nebojše Pavkovića s tužilaštvom), str. 73.

¹⁷⁸² V. dok. pr. br. 5D249 (Naređenje 3. armije, 1. februar 1999. godine), str. 5; dok. pr. br. 4D103 (Naređenje Komande 3. armije, 23. mart 1999. godine); dok. pr. br. 4D407 (Borbeni izveštaj Komande 3. armije, 5. april 1999. godine), str. 3, u kojem je Pavković izvestio da su “[u] cilju presecanja pojave kriminala i pljačke u borbenim dejstvima, na svim značajnim pravcima koji izvode sa KiM formirani [...] mešoviti kontrolni punktovi od organa vojne i civilne policije”.

¹⁷⁸³ Dok. pr. br. 4D153 (Obaveštenje u vezi s ratnim sudovima, 28. mart 1999. godine); dok. pr. br. 4D160 (Naređenje vojnim pravosudnim organima da svakodnevno o svojim aktivnostima obaveštavaju 3. armiju, 29. mart 1999. godine).

¹⁷⁸⁴ Pavković je naredio da “potčinjene komande [...] preuzmu sve propisane mere na eliminisanju krađe, pljačke i drugih oblika kriminala i nevojničkog ponašanja”, kao i da se “prema svim nosiocima negativnih pojava preduzima[ju] disciplinske i mere krivičnog gonjenja”. Komanda Prištinskog korpusa i Komanda Vojnog okruga Priština trebalo je da u redovnim izveštajima dostavljaju informacije o ponašanju pripadnika vojno-teritorijalnih jedinica i efikasnosti preduzetih mera. Dok. pr. br. 4D154 (Upozorenje 3. armije podređenim komandama, 27. mart 1999. godine).

dobio informacije koje su ukazivale na to da vojno-teritorijalne jedinice VJ i snage MUP “kanališu” raseljene kosovske Albance prema Albaniji.¹⁷⁸⁵

720. Pavković je u razgovoru s tužilaštvom naveo da je bio svestan činjenice da se raseljenim kosovskim Albancima koji su odlazili iz zemlje preko graničnog prelaza Đeneral Janković oduzimaju lične isprave, ali da je on utvrdio da u tome nisu učestvovali pripadnici VJ i da je izveštaj o tome poslao Generalštabu/Štabu Vrhovne komande. On je precizirao da VJ nije imao kontrolu nad graničnim prelazima na kojima su oduzimate lične isprave.¹⁷⁸⁶ On je obavestio Generalštab/Štab Vrhovne komande o kretanju stanovništva i o tome da VJ ne učestvuje u slanju civila s Kosova. Kako se sukob razvijao, on je shvatio da za VJ nije dobro da ljudi napuštaju zemlju, pa je naredio VJ da sprečava te pojave.¹⁷⁸⁷ Branko Krga je posvedočio da ga je početkom aprila 1999. godine Pavković pozvao telefonom i da mu je rekao da je potrebno da se preduzmu mere kako bi se raseljenim licima na Kosovu obezbedili odeća, smeštaj i hrana.¹⁷⁸⁸ Veće napominje da je, uprkos tim informacijama, Pavković nastavio da odobrava zajedničke operacije VJ i MUP na Kosovu, kao što je bila ona na području Rugova 15. aprila.¹⁷⁸⁹

721. U aprilu 1999. godine Pavković je ponovo konstatovao da snage VJ čine zločine i izdao dalja pismena naređenja u kojima je tražio da se poštuje međunarodno humanitarno pravo.¹⁷⁹⁰ Reagujući na saznanje o navodima da u opštini Istok postoji zatočenički logor za “izbeglice” kosovske Albance, Pavković je naredio da se formira komisija na čelu s Milanom Đakovićem, u čijem sastavu su bili i pripadnici MUP, koja će istražiti postupke odgovornih organa u toj opštini 13. aprila 1999. godine.¹⁷⁹¹ Ta komisija je formirana i sledećeg dana je izvestila Pavkovića da u Istoku nema izbegličkih logora za kosovske Albance. Jedna grupa od 544 “izbeglice” bila je smeštena u školi u Suvom Lukavcu/Lukatci i Thatë, a druga grupa u kojoj je bila 221 “izbeglica” nalazila se u predgrađu Istoka. Prema tom izveštaju, ta druga grupa je krenula ka Albaniji, ali su je

¹⁷⁸⁵ Dok. pr. br. P2930 (Borbeni izveštaj Komandne grupe PrK Komandi PrK, 31. mart 1999. godine), str. 2.

¹⁷⁸⁶ Dok. pr. br. P949 (Razgovor Nebojše Pavkovića s tužilaštvom), str. 91–92.

¹⁷⁸⁷ Dok. pr. br. P949 (Razgovor Nebojše Pavkovića s tužilaštvom), str. 76–80.

¹⁷⁸⁸ Branko Krga, T. 16916–16917 (4. oktobar 2007. godine).

¹⁷⁸⁹ Dok. pr. br. P1878 (Zapovest Zajedničke komande, 15. april 1999. godine); dok. pr. br. 5D194 (Informacija, Komanda PrK Komandi 3. armije, 15. april 1999. godine); dok. pr. br. 5D1411 (Borbeni izveštaj PrK 3. armiji i Štabu Vrhovne komande, 19. april 1999. godine); dok. pr. br. P2016 (Borbeni izveštaj PrK 3. armiji i Štabu Vrhovne komande, 25. april 1999. godine). V. takođe dok. pr. br. P1487 (Sugestije Štaba Vrhovne komande upućene 3. armiji, 17. april 1999. godine); Đorđe Ćurčin, T. 16966–16968 (5. oktobar 2007. godine).

¹⁷⁹⁰ Dok. pr. br. 4D191 (Naređenje 3. armije, 15. april 1999. godine); V. takođe Žarko Kostić, dok. pr. br. 4D501 (Izjava svedoka od 28. septembra 2007. godine), par. 5; Vladimir Lazarević, T. 18091 (12. novembar 2007. godine).

usput presreli pripadnici JSO, koji su im oduzeli imovinu. Na granici su ih onda zaustavili pripadnici VJ i vratili ih u Istok.¹⁷⁹² U vezi s funkcionisanjem raznih oružanih snaga u toj opštini, u izveštaju se navodi da postoji problem koordinacije i da su kriminalne radnje posledica toga. U njemu se predlaže da se formira mešovita komisija od pripadnika VJ, MUP i opštine radi utvrđivanja uzroka “učinjen[ih] propust[a]” i da se preduzmu odgovarajuće mere.¹⁷⁹³ Kada mu je pokazan taj izveštaj, Momir Panić, koji je bio načelnik OUP u Istoku, posvedočio je da se jedna grupa od 544 raseljena kosovska Albanca nalazila u školi u Suvom Lukavcu, dok se druga grupa od 221 izbeglice nalazila u predgrađu Istoka i da su u njoj bile porodice koje je lično poznao. On je naveo da je s Đakovićem razgovarao o tim raseljenim licima.¹⁷⁹⁴ Panić je tvrdio da su zaključci u izveštaju komisije netačni i da je on sačinjen s ciljem da se pokaže da MUP ne saraduje u skladu s naređenjima VJ o prepotčinjavanju.¹⁷⁹⁵ On nije čuo ni za kakve priče da su ih pripadnici JSO zaustavili i opljačkali. Grupa raseljenih lica koja je bila u predgrađu Istoka ostala je tamo tokom vazdušne kampanje NATO i zapravo se povećala na 250 lica.¹⁷⁹⁶ On je rekao da, shodno preporuci iz izveštaja, nije vođena dalja istraga o kriminalnim radnjama o kojima je u njemu bilo reči.¹⁷⁹⁷ Iako taj niz događaja pokazuje da je Pavković mogao da formira komisije koje će brzo ispitati navodne kriminalne radnje, u svetlu Panićevog svedočenja o tačnosti i motivima koji stoje iza izveštaja komisije, Veće se ne oslanja na njegovu sadržinu.

722. Takođe u aprilu Pavković je saznao za zločine koje su počinili dobrovoljci u VJ.¹⁷⁹⁸ Prema rečima Žarka Kostića, koji je bio načelnik Odseka za prijem, selekciju i obuku dobrovoljaca u 3. armiji, to su bili regruti poslani iz 1. armije. Situacija u Prihvatnom centru 3. armije bila je bolja jer se tu insistiralo na disciplini i intenzivnoj obuci, što je omogućilo kvalitetnu selekciju

---

¹⁷⁹¹ Dok. pr. br. 4D86 (Naređenje Nebojše Pavkovića u vezi s formiranjem komisije, 13. april 1999. godine), uvršten u spis i pod br. P1720; Milan Đaković, T. 26403–26408 (19. maj 2008. godine).

¹⁷⁹² Dok. pr. br. P1721 (Izveštaj komisije za Istok, 14. april 1999. godine).

¹⁷⁹³ Dok. pr. br. P1721 (Izveštaj komisije za Istok, 14. april 1999. godine), str. 2.

¹⁷⁹⁴ Momir Panić, T. 24760–24765, 24779–24795 (2. april 2008. godine), 24805–24806 (3. april 1999. godine).

¹⁷⁹⁵ Momir Panić, dok. pr. br. 6D1604 (Izjava svedoka od 26. marta 2008. godine), par. 54–55.

¹⁷⁹⁶ Momir Panić, T. 24782–24783 (2. april 2008. godine).

¹⁷⁹⁷ Momir Panić, T. 24793 (2. april 2008. godine).

¹⁷⁹⁸ Dok. pr. br. P1938 (Informacija 3. armije Štabu Vrhovne komande, 10. april 1999. godine), str. 1–2. Prema tom dokumentu, od 1.517 primljenih dobrovoljaca, 849 je raspoređeno; međutim, zbog nedovoljnog broja osoblja koje je obavljalo bezbednosne provere, među njima je bilo i dobrovoljaca s kriminalnom prošlošću. Dvadeset i pet dobrovoljaca je vraćeno, a sedam je pritvoreno zbog kriminalnih radnji. Navodi se da je pedeset posto dobrovoljaca u prihvatnim centrima odustalo i vratilo se iz raznih razloga, kao što su “slabo informisanje, nekompletnost odevanja [i] slabi kriterijumi u trijaži”.

dobrovoljaca.¹⁷⁹⁹ Pošto je došao do tih saznanja, Pavković je izdao naređenja u vezi s dobrovoljcima, u kojima se navodi da ih treba primati samo tamo gde za njima postoji potreba i da ih treba vratiti s Kosova ukoliko ne izvršavaju naređenja svojih starešina.¹⁸⁰⁰

723. Branko Gajić je posvedočio da je Uprava bezbednosti saznala da na Kosovu postoji grupa zvana “Pauk” kojom rukovodi izvesni Jugoslav Petrušić i da je, posle istrage, utvrđeno da je grupa od 23 dobrovoljca – pripadnika paravojnih snaga integrisana u 125. pešadijsku brigadu.¹⁸⁰¹ Prema Vasiljevićevim rečima, Milošević je naredio da se Petrušić i još jedno lice uhapse.¹⁸⁰² On je naveo da je do tog hapšenja došlo, ali da je vojni tužilac ocenio da nema dovoljno osnova za podizanje optužnice.¹⁸⁰³

724. Dragiša Marinkoviću je konkretno postavljeno pitanje šta je video kada je sredinom aprila 1999. godine izvršio inspekciju 175. pešadijske brigade. On je rekao da neki vojnici nisu “ispunjava[li] vojničke norme ponašanja” jer “nisu izgledali vojnički” i “nisu izgledali uređeno”.¹⁸⁰⁴ Kada je pitan o dobrovoljcima, on je rekao da je naišao na jednu grupu u sastavu 175. pešadijske brigade koju su celu činili dobrovoljci.¹⁸⁰⁵ Mesec dana kasnije s tom jedinicom prijavljeni su slični problemi.¹⁸⁰⁶

725. Pavković je naveo da je za vreme NATO kampanje, zbog neizvršavanja naređenja, lično smenio tri komandanta brigada, kao i druge oficire, uključujući komandanta Kuzmanovića u Gnjljanu, Nikolu Petrovića iz 175. pešadijske brigade i Dragomira Milentijevića iz 58. lake pešadijske brigade. On je dodao da je Miodrag Jovanović iz 252. borbene grupe bio disciplinski kažnjen.¹⁸⁰⁷ Starčević je posvedočio da je, posle ubijanja civila izvršenog krajem marta i početkom

---

¹⁷⁹⁹ Žarko Kostić, dok. pr. br. 4D501 (Izjava svedoka od 28. septembra 2007. godine), par. 35–36; T. 17504–17505 (23. oktobar 2007. godine). V. takođe Žarko Kostić, dok. pr. br. 4D501 (Izjava svedoka od 28. septembra 2007. godine), par. 39, T. 17505 (23. oktobar 2007. godine).

¹⁸⁰⁰ Dok. pr. br. 4D353 (Naređenje Komande 3. armije o prijemu dobrovoljaca, 6. maj 1999. godine); dok. pr. br. 4D198 (Naređenje 3. armije sa spiskom instrukcija, 7. maj 1999. godine), par. 11.

¹⁸⁰¹ Branko Gajić, T. 15288–15290 (7. septembar 2007. godine).

¹⁸⁰² Aleksandar Vasiljević, T. 8780 (22. januar 2007. godine).

¹⁸⁰³ Aleksandar Vasiljević, T. 8780–8781 (22. januar 2007. godine).

¹⁸⁰⁴ Dragiša Marinković, T. 20148–20150 (12. decembar 2007. godine).

¹⁸⁰⁵ Dragiša Marinković, T. 20149 (12. decembar 2007. godine).

¹⁸⁰⁶ Dok. pr. br. 5D563 (Komanda 175. pbr, Borbeni izveštaj Komandi PrK, 19. maj 1999. godine), str. 1. U tom borbenom izveštaju se navodi da, iako su red i disciplina poboljšani, “[j]oš ima pojedinačnih pojava udaljavanja iz jedinice, pokušaja krađa, neurednog odevanja i sl., što narušava ugled jedinice”.

¹⁸⁰⁷ Dok. pr. br. P949 (Razgovor Nebojše Pavkovića s tužilaštvom), str. 270–271, 394; V. takođe dok. pr. br. 4D198 (Naređenje 3. armije sa spiskom instrukcija, 7. maj 1999. godine), par. 7. Pavković je komandanta 58. lakog

aprila 1999. godine u Žegri, Gnjlane,¹⁸⁰⁸ Pavković naložio da se Petrović smeni, pošto je njegova jedinica odudarala od zamisli i ugleda Vojske Jugoslavije.¹⁸⁰⁹ Međutim, prema rečima samog Pavkovića, on je te ljude smenio “uglavnom zbog nepreduzimanja naređenih mera za zaštitu i maskiranje jedinica”.¹⁸¹⁰ Stojanović je posvedočio da nijedan od tih komandanata nije krivično gonjen, osim Milentijevića, koji je gonjen zbog toga što nije preduzeo zaštitne mere, što je dovelo do smrti jednog pripadnika njegove jedinice.¹⁸¹¹

726. Dana 17. aprila 1999. godine Pavković je izdao upozorenje da se moraju “u potpunosti primenjivati sve odredbe Međunarodnog ratnog prava”.¹⁸¹² U tom naređenju, on je napomenuo da se neki pojedinci nisu u potpunosti podržavali odredbi “Uputstva – instrukcije o ponašanju u borbi i odredaba Međunarodnog ratnog prava” i da “[p]ojedine komande i jedinice n[isu] pokl[onile] potrebnu pažnju borbi protiv pojedinačnih slučajeva pljačke i kriminala”.¹⁸¹³ Sledećeg dana, odeljenje bezbednosti 3. armije referisalo je da su četvorica pripadnika VJ silovala dve kosovske Albanke u Đakovici.¹⁸¹⁴

727. Dana 19. aprila Pavković je izdao naređenje potčinjenim komandama 3. armije da se pobrinu za raseljene civile, da pronađu prikladna sela izvan zone borbenih dejstava u kojima će ih

---

pešadijskog bataljona naveo pod prezimenom Milosavljević, ali se Veće uverilo da je Pavković mislio na Milentijevića. Momir Stojanović, T. 19738–19740 (6. decembar 2007. godine); Mirko Starčević, dok. pr. br. 4D500 (Izjava svedoka od 29. septembra 2007. godine), par. 24–25.

¹⁸⁰⁸ Prema izveštajima VJ, ti incidenti su obuhvatali ubistvo šest kosovskih Albanaca u istom danu od strane rezervista VJ, koji su postupali po ranijem dogovoru. Jedan rezervista VJ je bio fizički izvršilac ubistava, dok s drugi bili s njim. Dok. pr. br. P954 (Izveštaj o krivičnim predmetima, vojnim tužilaštvima i sudovima, 21. avgust 2001. godine), str. 57–58; dok. pr. br. P955 (Sumarni pregled izveštaja o krivičnim predmetima, vojnim tužilaštvima i sudovima), str. 19. Glavni fizički izvršilac je dobio 20 godina zatvora, a ostali po godinu dana “i više”. Branko Gajić, T. 15332–15333, 15350 (11. septembar 2007. godine); Mirko Starčević, T. 17442–17444 (22. oktobar 2007. godine).

¹⁸⁰⁹ Mirko Starčević, T. 17442–17444 (22. oktobar 2007. godine). V. takođe Momir Stojanović, T. 19794–19795 (7. decembar 2007. godine); dok. pr. br. 3D721 (Referisanje Štabu Vrhovne komande, 3. april 1999. godine), str. 5; Mirko Starčević, dok. pr. br. 4D500 (Izjava svedoka od 29. septembra 2007. godine), par. 24; V. takođe dok. pr. br. 4D174 (Izveštaj u vezi s navodnim nezakonitim radnjama u 175. pbr, 27. april 1999. godine); Branko Gajić, T. 15332–15333 (11. septembar 2007. godine).

¹⁸¹⁰ Dok. pr. br. P949 (Razgovor Nebojše Pavkovića s tužilaštvom), str. 270–272, 394–395. Mirko Starčević, dok. pr. br. 4D500 (Izjava svedoka od 29. septembra 2007. godine), par. 24; dok. pr. br. 4D175 (Izveštaj komandanta 175. pešadijske brigade Petrovića upućen PrK, 28. april 1999. godine).

¹⁸¹¹ Momir Stojanović, T. 19736–19740 (6. decembar 2007. godine).

¹⁸¹² Dok. pr. br. P1011 (Ivan Marković, ur., *Primena pravila međunarodnog prava oružanih sukoba* (2001. godina)), str. 80–81, 90.

¹⁸¹³ Dok. pr. br. P1454 (Komanda 3. armije, Upozorenje da se ne krše i da se poštuju međunarodni zakoni i običaji ratovanja, 17. april 1999. godine), str. 1. V. takođe Ljubiša Stojimirović, dok. pr. br. 4D506 (Izjava svedoka od 2. oktobra 2007. godine), par. 60–61.

¹⁸¹⁴ Dok. pr. br. 4D513 (Komanda 3. armije, Odeljenje bezbednosti, Izveštaj Generalštabu VJ, 18. april 1999. godine), str. 1.

smestiti ili da ih vrate u njihova vlastita sela.¹⁸¹⁵ U tom naređenju se takođe pozivaju komande da spreče pljačkanje privatne imovine civila i spaljivanje njihovih kuća i da 3. armiji dostave podatke o tome gde se nalaze raseljena lica.¹⁸¹⁶ U vezi s tim naređenjem, kao i gorenavedenim dokazima da je Pavković bio svestan toga da se raseljenim kosovskim Albancima na granici oduzimaju lične isprave, Veće napominje da je svedok K90 posvedočio da u nekim slučajevima kosovski Albanci nisu bili udaljeni iz rejona u kojima je VJ bio aktivan, jer bi to VJ ostavilo bez zaštite koju mu je pružala okruženost civilima i tako postao meta NATO napada.¹⁸¹⁷ Sam Pavković je rekao da je o velikom broju raseljenih lica na Kosovu izvestio Štab Vrhovne komande i predložio da se preduzmu mere da se to spreči jer nije bilo poželjno da civilno stanovništvo ode, a da na Kosovu ostane samo VJ.¹⁸¹⁸ Osim toga, uprkos naređenju od 19. aprila, Pavković je nastavio da odobrava zajedničke operacije VJ i MUP na Kosovu,¹⁸¹⁹ a jedinice VJ su nastavile da učestvuju u velikim pokretima raseljenih lica s Kosova, kao što je to bio slučaj tokom operacija u dolini Reka u Đakovici 27. i 28. aprila 1999. godine i u Dubravi u opštini Kačanik 25. maja 1999. godine, kako je razmotreno u Odeljku VII.C, odnosno VII.M.

728. Pavkovićeva odbrana se poziva na brojne izveštaje Prištinskog korpusa Komandi 3. armije u periodu od 3. aprila do 12. maja 1999. godine kao potkrepu svojoj tvrdnji da je tada funkcionisao propisan sistem izveštavanja i da je Lazarević uveravao Pavkovića da se primereno reaguje na onaj mali broj zločina koje čine pripadnici VJ.¹⁸²⁰ Konkretno, u izveštaju Komande Prištinskog korpusa Komandi 3. armije od 3. aprila 1999. godine napominje se da se protiv pripadnika VJ koji su

---

¹⁸¹⁵ Dok. pr. br. P1766 (Komanda 3. armije, Zbrinjavanje izbeglog stanovništva, Naređenje, 19. april 1999. godine), uvršten u spis i pod br. 4D350.

¹⁸¹⁶ Dok. pr. br. P1766 (Komanda 3. armije, Zbrinjavanje izbeglog stanovništva, Naređenje, 19. april 1999. godine), uvršten u spis i pod br. 4D350; V. takođe dok. pr. br. 5D1101 (Naređenje 52. mtbr, 22. april 1999).

¹⁸¹⁷ Svedok K90, T. 9408 (30. januar 2007. godine). V. takođe Momir Stojanović, T. 19732 (6. decembar 2007. godine); Goran Jevtović, dok. pr. br. 5D1385 (Izjava svedoka od 24. decembra 2007. godine), par. 4.

¹⁸¹⁸ Dok. pr. br. P949 (Razgovor Nebojše Pavkovića s tužilaštvom), str. 1, 77–78.

¹⁸¹⁹ V. takođe dok. pr. br. P1459 (Izveštaj 3. armije o nepridržavanju od strane organa MUP, 25. maj 1999. godine), str. 2 (u kojem se traži ili prepotčinjavanje MUP ili nastavak funkcionisanja Zajedničke komande radi koordiniranja zajedničkih operacija).

¹⁸²⁰ V. Dok. pr. br. 5D84 (Borbeni izveštaj PrK podnet 3. armiji, 3. april 1999. godine); dok. pr. br. 5D85 (Borbeni izveštaj PrK podnet 3. armiji, 4. april 1999. godine); dok. pr. br. P2617 (Borbeni izveštaj PrK 3. armiji, 4. april 1999. godine); dok. pr. br. P2004 (Borbeni izveštaj PrK 3. armiji, 13. april 1999. godine); dok. pr. br. 4D172 (Borbeni izveštaj PrK 3. armiji i Štabu Vrhovne komande, 14. april 1999. godine); dok. pr. br. P2016 (Borbeni izveštaj PrK 3. armiji i Štabu Vrhovne komande, 25. april 1999. godine); dok. pr. br. P2006 (Borbeni izveštaj PrK 3. armiji i Štabu Vrhovne komande, 9. maj 1999. godine); dok. pr. br. P2007 (Borbeni izveštaj PrK 3. armiji i Štabu Vrhovne komande, 12. maj 1999. godine).

izvršili zločine preduzimaju “zakonske mere”.¹⁸²¹ Slične izveštaje je Prištinski korpus sačinio i 4. aprila, 13. aprila, 14. aprila, 25. aprila, 9. maja i 12. maja 1999 godine.¹⁸²²

729. U izveštajima Komande 3. armije Štabu Vrhovne komande početkom aprila 1999. godine navodi se da su pokrenuti brojni krivični i disciplinski postupci zbog zločina protiv VJ, ali se ne pominju nikakve konkretne istrage o ratnim zločinima ili teškim nasilnim zločinima.¹⁸²³ Osim toga, u Borbenom izveštaju 3. armije od 31. marta 1999. godine stoji da je vojno tužilaštvo pri 3. armiji dobilo 62 krivične prijave i podnelo 31 zahtev da se sprovede istraga.¹⁸²⁴ Međutim, ogromna većina prijavljenih zločina ticala se neizvršavanja zapovesti i krivičnih dela protiv imovine, a izgleda da nikakve optužbe zbog ubistva ili teških povreda nisu bile navedene u tom izveštaju.¹⁸²⁵ U izveštajima 3. armije Generalštabu od 1. i 2. aprila navodi se da je bilo zločina pljačkanja napuštenih kuća kosovskih Albanaca.¹⁸²⁶

730. Kako je gore navedeno, Komanda 3. armije je 30. marta 1999. godine poslala telegram Štabu Vrhovne komande, upućen na ličnost Ojdanića, u kojem se navodi da je započela akcije na prostoru Mališeva, konkretno u selu Orlate, selu Iglarevo, selu Volujak, Orahovcu, Suvoj Reci, selu Dulje i selu Guncat.¹⁸²⁷ Među tim mestima su i neka od onih koja su navedena u Optužnici, a u vezi s kojima je Veće zaključilo da su snage SRJ i Srbije u njima izvršile zločine. Telegram Komande 3.

¹⁸²¹ U tom izveštaju se, pored toga, navodi da su prethodnog dana podnete 32 krivične prijave protiv izvršilaca krivičnih dela (osam zbog ubistva, jedna zbog zlostavljanja, tri zbog ubistva u pokušaju, dve zbog oduzimanja vozila, šest zbog krađe i 12 zbog samoudaljenja). Dok. pr. br. 5D84 (Borbeni izveštaj PrK podnet 3. armiji, 3. april 1999. godine), str. 2.

¹⁸²² U Borbenom izveštaju od 4. aprila koji je Lazarević poslao Komandi 3. armije navodi se da je prethodnog dana podneto šest krivičnih prijava protiv dva vojnika, tri vojna obveznika i jednog vojnika po ugovoru, ali se ne precizira zbog kojih krivičnih dela. Dok. pr. br. P2617 (Borbeni izveštaj PrK 3. armiji, 4. april 1999. godine), str. 2. U Izveštaju od 13. aprila navodi se da je prethodnog dana poslato osam krivičnih prijava istražnom sudiji pri Vojnom sudu u Prištini. Dok. pr. br. P2004 (Borbeni izveštaj PrK 3. armiji, 13. april 1999. godine), str. 3. U Izveštaju od 14. aprila navodi se da su u protekla 24 sata organi bezbednosti i vojna policija podneli osam krivičnih prijava zbog krivičnih delatnosti, i to dve protiv “šiptarskih terorista” zbog terorizma i višestrukog ubistva, dve protiv podoficira zbog oduzimanja vozila i tri protiv vojnika zbog krađe. Dok. pr. br. 4D172 (Borbeni izveštaj PrK 3. armiji i Štabu Vrhovne komande, 14. april 1999. godine), str. 3. U Izveštaju od 25. aprila, Lazarević je napomenuo da “ima pojave kriminala” i da organi bezbednosti rade na njihovom “rasvetljavanju”. Dok. pr. br. P2016 (Borbeni izveštaj PrK 3. armiji i Štabu Vrhovne komande, 25. april 1999. godine), str. 2. U Izveštaju od 9. maja, Lazarević nije pomenuo nikakve zločine, ali je naveo da pripadnici VJ prema lokalnom stanovništvu imaju “korektan i human” odnos. Dok. pr. br. P2006 (Borbeni izveštaj PrK 3. armiji i Štabu Vrhovne komande, 9. maj 1999. godine), str. 4. Naposletku, ni u izveštaju od 12. maja se ne pominju nikakvi krivični postupci ili kažnjivo ponašanje pripadnika VJ. Dok. pr. br. P2007 (Borbeni izveštaj PrK 3. armiji i Štabu Vrhovne komande, 12. maj 1999. godine).

¹⁸²³ Dok. pr. br. 3D1128 (Borbeni izveštaj 3. armije Generalštabu/Štabu Vrhovne komande, 4. april 1999. godine), str. 2; dok. pr. br. 3D1129 (Borbeni izveštaj 3. armije Generalštabu/Štabu Vrhovne komande, 7. april 1999. godine).

¹⁸²⁴ Dok. pr. br. 4D273 (Borbeni izveštaj 3. armije Generalštabu, 31. mart 1999. godine), str. 2.

¹⁸²⁵ V. dok. pr. br. P1736 (Krivični zakon SFRJ).

¹⁸²⁶ Dok. pr. br. 4D274 (Borbeni izveštaj 3. armije Generalštabu, 1. april 1999. godine), str. 2; dok. pr. br. 4D275 (Borbeni izveštaj 3. armije Generalštabu, 2. april 1999. godine), str. 3.

¹⁸²⁷ Dok. pr. br. P1446 (Dokument 3. armije upućen Štabu Vrhovne komande, 30. mart 1999. godine).

armije bio je odgovor na Ojdanićev zahtev Pavkoviću da proceni koliko vremena je potrebno da se uništi OVK, zbog predstojeće posete ruske delegacije.¹⁸²⁸ Takođe 30. marta, Pavković je u svom dnevnom borbenom izveštaju Štabu Vrhovne komande pomenuo te akcije, kratko navodeći da je počela akcija razbijanja OVK u rejonu Mališeva.¹⁸²⁹ Pavković je, prema tome, bio svestan toga da jedinice pod njegovom komandom deluju na tim područjima, koja su kasnije, u Optužnici poslatoj Pavkoviću, navedena kao mesta na kojima su pripadnici VJ učestvovali u činjenju zločina, kako će biti razmotreno dole u tekstu.

731. Dana 26. aprila 1999. godine Pavković je naložio da se komandantima koji su mu bili podređeni podeli priručnik o međunarodnom humanitarnom pravu.¹⁸³⁰ Veće je takođe proučilo uputstva data trupnim psiholozima. U tim uputstvima za obraćanje vojnim obveznicima ne pominje se poštovanje zakona rata, već se ističe da tim vojnicima treba reći da moraju da izvrše sve borbene zadatke, inače im preti kazna zatvora.¹⁸³¹ Velimir Obradović, koji je 1999. godine bio načelnik Operativnog centra u Komandi 3. armije posvedočio je da se upoznao s raznim naređenjima i zapovestima 3. armije i da je njihova svrha bila da se spreči da pripadnici VJ čine zločine.¹⁸³² Mirko Starčević, koji je bio pomoćnik komandanta za informisanje i moral 3. armije, naveo je da je obilazio jedinice VJ na Kosovu “nekoliko dana ili nedelja” nakon nego što bi ih obišli Lazarević i Pavković i da su mu vojnici u razgovoru rekli da su “bili upoznati sa naređenjima generala Pavkovića i Lazarevića, o primeni međunarodnog [...] humanitarnog prava i o njihovoj važnosti”.¹⁸³³

732. U aprilu 1999. godine Pavković je saznao za masovne grobnice u Izbici. Pošto je čuo da pripadnici VJ nisu učestvovali u ubijanju kosovskih Albanaca u tom selu, tu informaciju je

---

¹⁸²⁸ Dok. pr. br. P1951 (Naređenje u vezi s posetom ruske delegacije, 30. mart 1999. godine).

¹⁸²⁹ Dok. pr. br. 4D307 (Borbeni izveštaj 3. armije Generalštabu, 30. mart 1999. godine).

¹⁸³⁰ Dok. pr. br. 4D372 (Priručnik, *Osnove ratnog prava*, 26. april 1999. godine); dok. pr. br. 4D203 (Pavkovićevo Naređenje u vezi s paravojnim formacijama i zakonima ratovanja, 27. april 1999. godine); Žarko Kostić, dok. pr. br. 4D501 (Izjava svedoka od 28. septembra 2007. godine), par. 5; Velimir Obradović, dok. pr. br. 4D499 (Izjava svedoka od 27. septembra 2007. godine), par. 27; Mirko Starčević, dok. pr. br. 4D500 (Izjava svedoka od 29. septembra 2007. godine), par. 19; Mirko Starčević, T. 17432 (22. oktobar 2007. godine); Ljubiša Stojimirović, dok. pr. br. 4D506 (Izjava svedoka od 2. oktobra 2007. godine), par. 62.

¹⁸³¹ Dok. pr. br. 3D732 (Podsetnik za rad trupnog psihologa u ratu, 29. maj 1999. godine).

¹⁸³² Velimir Obradović, dok. pr. br. 4D499 (Izjava svedoka od 27. septembra 2007. godine); par. 27; Žarko Kostić, dok. pr. br. 4D501 (Izjava svedoka od 28. septembra 2007. godine), par. 43; Mirko Starčević, dok. pr. br. 4D500 (Izjava svedoka od 29. septembra 2007. godine), par. 29.

¹⁸³³ Mirko Starčević, dok. pr. br. 4D500 (Izjava svedoka od 29. septembra 2007. godine), par. 19; T. 17432 (22. oktobar 2007. godine).

prosledio Štabu Vrhovne komande.¹⁸³⁴ Pored toga, podnet je izveštaj o ubijanju 20 civila kosovskih Albanaca u Malom Alašu/Hallac i Vogel, opština Lipljan, navodno od strane pripadnika Prištinskog korpusa.¹⁸³⁵ O tom incidentu se razgovaralo na referisanju s Miloševićem 17. maja 1999. godine; međutim, prema Gajićevim rečima, od gonjenja se odustalo jer je utvrđeno da su neidentifikovana lica prvo pucala na pripadnike VJ koji su bili uključeni u to.¹⁸³⁶ Lazarević je 3. armiji i Generalštabu/Štabu Vrhovne komande poslao zahtev za angažovanje sudskog patologa. U tom zahtevu se navodi da je hitno potrebno izvršiti stručnu obradu leševa pronađenih u grobnicama na Kosovu, budući da nisu poznata lica koja su izvršila asanaciju, a postoji "indicija" da su odgovorni pripadnici VJ.¹⁸³⁷ Lazarević je posvedočio da je ta informacija u vezi s leševima dobijena od meštana Lipljana, ali da je on, pošto ti meštani nisu bili u stanju da adekvatno identifikuju uniforme koje su nosili izvršoci, želeo da se prikupe dodatne informacije.¹⁸³⁸ Taj zahtev je odobren i sudski patolog (major Milosavljević) s Vojnomedicinske akademije (dalje u tekstu: VMA) u Beogradu poslat je u Prištinski korpus.¹⁸³⁹ Lazarević je posvedočio da je na toj lokaciji pronađeno 36 leševa i da je bilo zahteva za ekshumacije na ukupno šest lokacija na Kosovu, koje su izvršili vojni veštaci. Zahtevi za ekshumacije koje su izvršile civilne ustanove bili su zasebna stvar.¹⁸⁴⁰

733. Dr Gordana Tomašević, specijalista sudske medicine zaposlena na VMA, svedočila je o sudskomedicinskim pregledima koje je obavila na telima iz Izbice, kako je razmotreno u Odeljku VII.G. Ona je posvedočila da je 12. maja 1999. godine s timom veštaka otputovala u Prištinu na sastanak s Pavkovićem i Lazarevićem, na kojem se nije razgovaralo ni o čemu posebnom. Deset dana kasnije, 22. maja 1999. godine, ta grupa je imala još jedan sastanak s Pavkovićem i Lazarevićem, na kojem ih je Pavković obavestio da svoje stručno znanje treba da upotrebe za vršenje "asanacije" ili, kako je objasnio Pavković, primenu svih higijenskih, sanitarnih i tehničkih mera u odnosu na ljudske i životinjske leševe kako bi se sprečilo širenje zaraze, kao i preduzeli

¹⁸³⁴ Dok. pr. br. 3D586 (Referisanje načelniku Štaba Vrhovne komande, 15. april 1999. godine), str. 1. Beleške s tog sastanka pokazuju da mu Ojdanić nije prisustvovao i da mu je predsedavao pomoćnik načelnika za operativno-štabne poslove, Kovačević; dok. pr. br. P949 (Razgovor Nebojše Pavkovića s tužilaštvom), str. 169–176.

¹⁸³⁵ Dok. pr. br. 3D1061 (Dodatni izveštaj 3. armije, 14. jul 1999. godine); Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2594 (Izjava svedoka od 26. oktobra 2006. godine), par. 57 (zapečaćeno); Branko Gajić, T. 15304–15305 (10. septembar 2007. godine).

¹⁸³⁶ Branko Gajić, T. 15304–15306 (10. septembar 2007. godine).

¹⁸³⁷ Dok. pr. br. 5D379 (Zahtev Komande PrK, 26. april 1999. godine).

¹⁸³⁸ Vladimir Lazarević, T. 18645–18647 (20. novembar 2007. godine).

¹⁸³⁹ Dok. pr. br. 4D293 (Telegram 3. armije upućen PrK, 27. april 1999. godine); dok. pr. br. 5D383 (Odgovor Komande 3. armije, 27. april 1999. godine).

¹⁸⁴⁰ Vladimir Lazarević, T. 18645–18648 (20. novembar 2007. godine).

neophodni koraci za identifikaciju i utvrđivanje uzroka smrti pronađenih tela.¹⁸⁴¹ Prema rečima Tomaševićeve, Pavković ju je uputio u jednu napuštenu kuću u Starom Čikatovu, u Glogovcu, gde su ta tela pronađena. Ona je pripremila izveštaj veštaka u kojem je, pošto je pregledala leševe, iznela svoje nalaze. Budući da joj Pavković nije tražio da pripremi izveštaj, ona mu ga nije ni poslala.¹⁸⁴² Izveštaj u vezi s masovnim grobnicama u Izbici podnet je Vrhovnoj komandi, ali je Pavković tvrdio da ne zna koje su dalje mere preduzete u vezi s tim telima.¹⁸⁴³ Veće napominje da je taj dokaz još jedan pokazatelj da je Pavković bio svestan mogućnosti da ubijanja vrše snage MUP koje su delovale na Kosovu.

734. Tužilaštvo je izvelo dokaze koji je trebalo da pokažu da je Pavković bio svestan činjenice da pripadnici VJ čine zločine i da se o tim zločinima nedovoljno izveštava, budući da je on prisustvovao sastancima na kojima se razgovaralo o tim temama. Takav jedan sastanak održan je 4. maja 1999. godine i na njemu se razgovaralo o događajima na Kosovu, uključujući zločine koji se tamo čine i reakcije vojnih sudova.¹⁸⁴⁴ Taj sastanak je održan nakon što je primljen dopis tadašnjeg tužioca Međunarodnog suda, Louise Arbour, u kojem je ona izrazila zabrinutost zbog toga što se nastavlja s teškim kršenjima međunarodnog humanitarnog prava na Kosovu.¹⁸⁴⁵ Iznete su informacije da su se “snage bezbednosti” bavile brojnim slučajevima nasilja, ubijanja, pljačke i drugih zločina, uhapsivši nekoliko stotina počinilaca čiji su zločini predstavljali veliku opasnost po civilno stanovništvo. Izdato je saopštenje u kojem se navodi da su vojni sudovi izrekli brojne kazne u rasponu od pet do 20 godina zatvora zbog zločina počinjenih tokom vazdušne kampanje NATO, što je u suprotnosti s informacijama iz izveštaja VJ u vezi s radom vojnog pravosuđa do 4. maja 1999. godine.¹⁸⁴⁶

¹⁸⁴¹ Gordana Tomašević, T. 7022–7026, 7044 (21. novembar 2006. godine), dok. pr. br. P2490 (Izjava svedoka od 5. marta 2003. godine), str. 3–4, dok. pr. br. P2507 (Izjava svedoka od 25. jula 2006. godine), str. 2–3. V. takođe Stanimir Radosavljević, T. 17496 (23. oktobar 2007. godine).

¹⁸⁴² Gordana Tomašević, T. 7025–7026 (21. novembar 2006. godine).

¹⁸⁴³ Dok. pr. br. 3D586 (Referisanje načelniku Štaba Vrhovne komande, 15. april 1999. godine), str. 1; dok. pr. br. P949 (Razgovor Nebojše Pavkovića s tužilaštvom), str. 172–175.

¹⁸⁴⁴ Dok. pr. br. P1696 (“Komandanti vojske i policije informišu Miloševića o uspešnoj odbrani”, reportaža RTS, 4. maj 1999. godine); dok. pr. br. 4D406 (“Bezbednosna situacija na Kosovu”, tekst iz *Politike*, 5. maj 1999. godine). Ti dokumenti su osporeni u sudnici. T. 16105–16106 (21. septembar 2007. godine); Miloš Deretić, T. 22547 (15. februar 2008. godine). Međutim, njih potkrepljuje dok. pr. br. 5D1289 (Izveštaj Sretena Lukića u vezi sa člankom iz lista *Politika*, 6. maj 1999. godine); V. takođe Dušan Gavrančić, T. 22722 (19. februar 2008. godine); Miloš Vojnović, T. 24188 (12. mart 2008. godine).

¹⁸⁴⁵ Dok. pr. br. P401 (Dopis Louise Arbour upućen Dragoljubu Ojdaniću, 26. mart 1999. godine); dok. pr. br. 3D790 (Pavkovićev dopis kojim odgovara na optužbe Louise Arbour, 17. maj 1999. godine); Milovan Vlajković, T. 16046 (20. septembar 2007. godine); dok. pr. br. 3D483 (Naređenje Štaba Vrhovne komande, 10. maj 1999. godine).

¹⁸⁴⁶ Dok. pr. br. P1696 (“Komandanti vojske i policije informišu Miloševića o uspešnoj odbrani”, reportaža RTS, 4. maj 1999. godine), str. 1–2.

735. Dan posle sastanka održanog 4. maja, Pavković je napomenuo da se pripadnici VJ kreću sa oružjem izvan zona odgovornosti i da se tom prilikom “neprimereno” ponašaju, kompromitujući ugled VJ. On je naredio podređenim komandama da se ostvari uvid u kretanje pripadnika VJ van zona borbenih dejstava.¹⁸⁴⁷ Na sastanku u Štabu MUP za Kosovo održanom 7. maja 1999. godine napomenuto je da pripadnici VJ čine zločine, ali da se vojno pravosuđe neadekvatno hvata u koštac s tom pojavom. Na tom sastanku, načelnik SUP Priština je konstatovao da VJ ne preduzima dovoljne mere i da “najviše KD /krivičnih dela/” čine vojnici VJ; načelnici raznih sekretarijata unutrašnjih poslova izvestili su da pripadnici VJ čine zločine, uključujući ubistva, pljačke i paljenje kuća.¹⁸⁴⁸ Božidar Filić je posvedočio da je, posle tog sastanka, sproveo dalju istragu i utvrdio da je protiv pripadnika VJ koji su počinili krivična dela vođena istraga, ali da su vraćeni u svoje vojne jedinice do završetka NATO kampanje.¹⁸⁴⁹ Ta informacija je u skladu s iskazima o sastanku održanom 4. maja, u kojima se navodi da su prethodnih nedelja počinjeni brojni zločini protiv civila na Kosovu, uključujući one koje su počinili pripadnici VJ i MUP, i da je Pavković bio svestan te činjenice.

736. Iz Pavkovićevog razgovora s tužilaštvom jasno je da je on bio obavešten o velikim pokretima stanovništva 1998. i 1999. godine. On je to pripisao činjenici da su ljudi napuštali ona područja na kojima je bilo sukoba između snaga bezbednosti i “terorista”, a kasnije iz straha od NATO bombardovanja.¹⁸⁵⁰ Velimir Obradović je posvedočio da se u samo nekoliko borbenih izveštaja VJ pominju kretanja civilnog stanovništva, jer ta kretanja nisu spadala u nadležnost VJ, osim ako su ometala pokrete trupa ili ako je u njih bio umešan OVK.¹⁸⁵¹ U Naređenju sa spiskom instrukcija podređenim komandama, koje je Pavković izdao 7. maja 1999. godine, od njih se traži da “obezbed[e] potpunu kontrolu teritorije i kretanje šiptarskog civilnog stanovništva.”¹⁸⁵² Ljubiša Stojimirović je objasnio da je to uputstvo podrazumevalo da se osigura da jedinice budu bezbedne na svojim položajima, kao i civili u pokretu, kako bi se izbegle nesreće.¹⁸⁵³ On, međutim, nije uspeo da objasni zašto je u tom naređenju napravljena etnička razlika.¹⁸⁵⁴ Posle toga, 10. maja, 3.

¹⁸⁴⁷ Dok. pr. br. P1672 (Naređenje 3. armije, 5. maj 1999. godine), str. 1. Konkretno, Pavković je naredio da se “protiv odgovornih lica i lica koja krše ovo naređenje” preduzimaju “adekvatne, zakonom predviđene mere”.

¹⁸⁴⁸ Dok. pr. br. P1996 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 7. maj 1999. godine), str. 4–5.

¹⁸⁴⁹ Božidar Filić, T. 23976 (10. mart 2008. godine).

¹⁸⁵⁰ Dok. pr. br. P949 (Razgovor Nebojše Pavkovića s tužilaštvom), str. 171–72, 220, 353–355.

¹⁸⁵¹ Velimir Obradović, T. 17377 (22. oktobar 2007. godine).

¹⁸⁵² Dok. pr. br. 4D198 (Naređenje 3. armije s detaljnim spiskom instrukcija, 7. maj 1999. godine), str. 2.

¹⁸⁵³ Ljubiša Stojimirović, T. 17693–17694 (26. oktobar 2007. godine).

¹⁸⁵⁴ Ljubiša Stojimirović, T. 17694–17695 (26. oktobar 2007. godine).

armija je izvestila da je 10.000 civila iz sela u opštini Peć “upućeno [...] ka” Klini i Peći, posle jedne operacije 7. pešadijske brigade i Vojnog odreda Peć, tokom koje je zarobljeno 600 pripadnika OVK.¹⁸⁵⁵ U tom izveštaju se ne pominje da je tada u rejonu Peći bilo ikakvog NATO bombardovanja.

737. U maju 1999. godine, načelnik Uprave bezbednosti VJ Geza Farkaš poslat je u misiju na Kosovo. Farkaš je ustanovio da na Kosovu postoje ozbiljni problemi usled kriminalnih radnji, uključujući silovanja, pljačke, krađe i neprimereno angažovanje jedinica vojne policije.¹⁸⁵⁶ Dana 8. maja Aleksandar Vasiljević se sastao s načelnikom odeljenja za bezbednost Prištinskog korpusa, koji ga je obavestio o krivičnim delima koje su pripadnici VJ počinili protiv civila na Kosovu. Ta krivična dela obuhvatala su slučaj silovanja u kojem je učestvovao jedan rezervista, ubistvo jednog kosovskog Albanca u selu kod Srbice i ubistvo jednog čoveka u Šipovu.¹⁸⁵⁷ Vasiljević je u svom iskazu rekao da je kasnije ustanovio da je Komanda 3. armije u Prištini donela odluku da u redovnim borbenim izveštajima ne izveštava o određenim zločinima, uz obrazloženje da se njima bave organi vojnog pravosuđa.¹⁸⁵⁸ Po njegovom mišljenju, to nije bio pokušaj službe bezbednosti da zataška zločine, već samo pogrešno uverenje da izveštavanje nije potrebno ako su počinioci zločina već krivično gonjeni.¹⁸⁵⁹ Međutim, Veće napominje da je izgovor da se mislilo da, kada se teška krivična dela proslede organima vojnog pravosuđa, nije potrebno izveštavati o njima u suprotnosti s činjenicom da se o sitnijim krivičnim delima i dalje referisalo pretpostavljenim komandama, čak i nakon što su ona prosleđena organima vojnog pravosuđa, kako je ovde razmotreno.

738. Pošto je Štab Vrhovne komande primio tu informaciju, Pavković je 16. maja 1999. godine na Komandnom mestu Štaba Vrhovne komande prisustvovao sastanku s Ojdanićem.¹⁸⁶⁰ Farkaš je rekao da je Pavković obavestio Ojdanića o pojedinostima krivičnih dela koja su na Kosovu počinili pripadnici VJ, kao i rezultatima istrage o tim krivičnim delima.¹⁸⁶¹ Vasiljević je posvedočio da je Pavković razgovarao o navodima vezanim za zločine koje su počinili pripadnici VJ, a za koje se

---

¹⁸⁵⁵ Dok. pr. br. 4D315 (Borbeni izveštaj 3. armije, 10. maj 1999. godine), str. 1.

¹⁸⁵⁶ Geza Farkaš, T. 16293–16294 (25. septembar 2007. godine); Branko Gajić, T. 15280–15282 (7. septembar 2007. godine).

¹⁸⁵⁷ Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 59.

¹⁸⁵⁸ Aleksandar Vasiljević, T. 8750–8751 (19. januar 2007. godine).

¹⁸⁵⁹ Aleksandar Vasiljević, T. 8749–8751 (19. januar 2007. godine).

¹⁸⁶⁰ Geza Farkaš, T. 16296–16299 (25. septembar 2007. godine); Branko Gajić, T. 15284–15287 (7. septembar 2007. godine).

¹⁸⁶¹ Geza Farkaš, T. 16295 (25. septembar 2007. godine).

vezivalo otkriće 800 leševa na Kosovu.¹⁸⁶² Pre tog sastanka, Pavković je pokušao da proveri da li je tačan podatak o broju leševa, ali nije pokrenuo službenu istragu.¹⁸⁶³ On je na tom sastanku rekao da su istrage pokazale da se od tog broja 271 smrtni slučaj desio na područjima koja je pokrивao VJ, a 326 smrtnih slučajeva na područjima koja su pokrивale snage MUP.¹⁸⁶⁴ Vasiljević je rekao da se na sastanku razgovaralo o činjenici da zbir ta dva broja ne daje 800.¹⁸⁶⁵ Na tom sastanku je takođe rečeno da su neki od tih smrtnih slučajeva možda bili prouzrokovani vazдушnim udarima NATO.¹⁸⁶⁶ Razgovaralo se i o pitanju zločina koje su počinile paravojne grupe.¹⁸⁶⁷ Pavković je rekao da je bio u kontaktu s vođom oružane grupe koju je organizovao MUP i koja je bila poznata pod imenom “Škorpioni”, Slobodanom Medićem (zvanim Boca), koji ga je, po njegovom mišljenju, slagao da nije bio na Kosovu.¹⁸⁶⁸ Međutim, Pavković je naveo da su te grupe viđene kako nose oznake SAJ i da je bilo teško kontrolisati njihovo kretanje jer nisu bile pod njegovom kontrolom.¹⁸⁶⁹

739. Posle tog pripremnog sastanka, 17. maja 1999. godine održan je drugi sastanak na kojem je učestvovao i Milošević.¹⁸⁷⁰ Pavković je ponovio informacije o tome da pripadnici VJ u zoni odgovornosti 3. armije na Kosovu čine zločine.¹⁸⁷¹ Vasiljević je takođe podneo izveštaj o teškim zločinima koje su pripadnici VJ i dobrovoljci počinili nad civilima, uključujući ubistva i silovanja.¹⁸⁷² Zatim je obavestio prisutne o zločinima koje su počinili “Škorpioni” i paravojni vođa

---

¹⁸⁶² Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 62.

¹⁸⁶³ Aleksandar Vasiljević, T. 8760–8762 (19. januar 2007. godine).

¹⁸⁶⁴ Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 62.

¹⁸⁶⁵ Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2589 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 15999.

¹⁸⁶⁶ Aleksandar Vasiljević, T. 8763 (19. januar 2007. godine), T. 9041 (24. januar 2007. godine).

¹⁸⁶⁷ Branko Gajić, T. 15290 (7. septembar 2007. godine).

¹⁸⁶⁸ Branko Gajić, T. 15285–15286 (7. septembar 2007. godine); Aleksandar Vasiljević, T. 8755–8756 (19. januar 2007. godine).

¹⁸⁶⁹ Aleksandar Vasiljević, T. 8756 (19. januar 2007. godine).

¹⁸⁷⁰ Aleksandar Vasiljević, T. 8772–8773 (19. januar 2007. godine), dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 62–63; Branko Gajić, T. 15290–15291 (7. septembar 2007. godine); V. takođe Geza Farkaš, T. 16296 (25. septembar 2007. godine).

¹⁸⁷¹ Geza Farkaš, T. 16296–16297 (25. septembar 2007. godine); Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 67.

¹⁸⁷² Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 65. Vasiljević i Farkaš različito pamte redosled referisanja na tom sastanku. Vasiljević je rekao da je on podneo prvi izveštaj. Farkaš je rekao da je prvi izveštaj podneo Pavković. Međutim, oni se slažu da se ta dva referisanja jesu dogodila.

Slobodan Medić (zvani Boca).¹⁸⁷³ Vasiljevićeve beleške sa tog sastanka pokazuju da su prisutni razgovarali o kriminalnim radnjama tih pripadnika paravojsnih snaga na Kosovu koji su delovali u sadejstvu sa snagama MUP raspoređenim na tom području.¹⁸⁷⁴ One su obuhvatale arkanovce, kojih je bilo 30 i koji su bili umešani u ubistvo jednog starijeg para.¹⁸⁷⁵ Prema Vasiljevićevim rečima, Pavković je rekao da su se neka od tih ubijanja dogodila u Jezercu, selu za koje je Marković priznao da se nalazilo u zoni pod kontrolom JSO. Veće napominje da su, iako je Marković rekao da je selo Jezerce bilo pod kontrolom JSO, naređenjem Zajedničke komande od 15. aprila snage VJ i MUP poslate u to selo i okolna područja da izvode operacije.¹⁸⁷⁶ Na tom sastanku, Pavković je ponovo izvestio o 800 leševa koji su pronađeni na Kosovu.¹⁸⁷⁷ On je dodao da problem proističe iz toga što MUP i VJ pokušavaju da prebace krivicu jedan na drugog.¹⁸⁷⁸ Vasiljević je, pored toga, posvedočio da su Ojdanić i Pavković predložili da se formira “zajednička državna komisija” koja je trebalo da ustanovi šta se događalo na Kosovu, ali da Milošević nije bio zainteresovan za formiranje te komisije.¹⁸⁷⁹ Milošević je na te probleme reagovao “zamen[om] [...] tez[a]” i izbegao da komentariše pitanje zločina do kojih dolazi na Kosovu, navodeći samo da je “loša saradnja između civilne i vojne službe”.¹⁸⁸⁰

740. U vezi s Pavkovićevim predlogom da se formira komisija koja će ispitati šta je s otprilike 800 leševa o kojima je bilo reči na sastancima 16 i 17. maja, koji nikada nije realizovan, Veće napominje da su sami ti sastanci jednim delom sazivani zbog toga što je otkriveno da 3. armija nepotpuno izveštava o zločinima. Predložena komisija zapravo nije ni formirana, a Pavković nije preduzeo dalje efikasne mere u vezi s tih 800 leševa, uprkos tome što je na raspolaganju imao široka ovlašćenja. Veće napominje da su ti sastanci samo još jedan pokazatelj da su pripadnici VJ i MUP činili zločine na Kosovu i smatra da Pavkovićev neuspeli predlog u vezi s komisijom, po

---

¹⁸⁷³ Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 65; Branko Gajić, T. 15269, 15273 (7. septembar 2007. godine).

¹⁸⁷⁴ Dok. pr. br. P2592 (Izvod iz Vasiljevićevog dnevnika, 17. maj 1999. godine).

¹⁸⁷⁵ Dok. pr. br. P2592 (Izvod iz Vasiljevićevog dnevnika, 17. maj 1999. godine), str. 1; Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 67.

¹⁸⁷⁶ Dok. pr. br. P1976 (Zapovest Zajedničke komande, 15. april 1999. godine), str. 1, 4.

¹⁸⁷⁷ Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2589 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 15999, dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 64.

¹⁸⁷⁸ Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 68; dok. pr. br. P2592 (Izvod iz Vasiljevićevog dnevnika, 17. maj 1999. godine), str. 1.

¹⁸⁷⁹ Aleksandar Vasiljević, T. 8783, 8826–8827 (22. januar 2007. godine). Vasiljević je koristio i izraz “nezavisna državna komisija”.

¹⁸⁸⁰ Aleksandar Vasiljević, T. 8783 (22. januar 2007. godine), dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 71.

kojem nije preduzeo dalje korake, ne oličava iskrenu volju da se preduzmu efikasne mere protiv kriminalnih radnji na Kosovu.

741. Dana 25. maja 1999. godine Pavković je Štabu Vrhovne komande (na ličnost Ojdanića) poslao izveštaj u kojem je naveo da je bezbednosna situacija na Kosovu nestabilna zbog učestalih zločina koje čine pripadnici MUP.¹⁸⁸¹ Pavković je tvrdio da je to najočiglednije na graničnim punktovima, gde pripadnici MUP tolerišu i vrše kriminalnu delatnost, prevashodno u formi otuđivanja vozila i robe. On je takođe naveo da pripadnici i jedinice MUP vrše teška krivična dela prema albanskom stanovništvu na Kosovu u naseljima i “zbergovima” na Kosovu, uključujući “ubistva, silovanja, pljačke, razbojništva, teške krađe i drugo”. Pavković je pomenuo da pripadnici MUP koji čine te zločine onda “smišljeno takve zločine pripisuju ili pripremaju da pripišu jedinicama i pojedincima iz VJ”.¹⁸⁸² Naposljetku, Pavković je izvestio da je prilikom bezbednosnih informacija iz RDB nezadovoljavajući i da je jedini pozitivni aspekt zajedničkih akcija s MUP pronalaženje i privođenje vojnih obveznika koji se nisu odazvali pozivu.¹⁸⁸³ Pavković je informaciju o neprepotčinjavanju MUP Vojsci Jugoslavije dobio 24. maja 1999. godine od Lazarevića. U tom izveštaju, Lazarević je naveo pojedinosti o teškim zločinima koje su pripadnici MUP počinili nad civilima kosovskim Albancima.¹⁸⁸⁴

742. Posle toga, 4. juna 1999. godine, Pavković je poslao još jedan telegram Štabu Vrhovne komande, u kojem je izneo iste primedbe u vezi sa snagama MUP: “nepoštovanje dogovorenog, pljačkanje i drugo”. U tom izveštaju, Pavković je tražio da se jedan broj problema, koji su konstatovani tokom obilazaka nekih jedinica u periodu od 23. do 26. maja 1999. godine, razreše na nivou Štaba Vrhovne komande. On je pobrojao probleme koje treba rešiti, uključujući činjenicu da snage MUP nisu prepotčinjene odgovarajućim komandama VJ zato što nisu dobile naređenja od svojih pretpostavljenih komandi.¹⁸⁸⁵ Čurčin je svedočio o Izveštaju od 4. juna 1999. godine kako bi objasnio probleme s kojima se Pavković suočavao kada je reč o MUP. Na pitanje da li zna da li je išta učinjeno da se reše problemi navedeni u Pavkovićevom izveštaju, Čurčin je odgovorio da su se

---

¹⁸⁸¹ Dok. pr. br. P1459 (Izveštaj 3. armije o nepridržavanju od strane organa MUP, 25. maj 1999. godine). Oспорavanja tog dokumenta i dok. pr. br. P1725 razmatraju se u Odeljku VIII.E. V. takođe dok. pr. br. 3D1078 (Dopis upućen Ministarstvu odbrane, 1. mart 2002. godine); dok. pr. br. 3D1077 (Dopis Ministarstva odbrane upućen Ojdaniću, 13. mart 2002. godine).

¹⁸⁸² Dok. pr. br. P1459 (Izveštaj 3. armije o nepridržavanju od strane organa MUP, 25. maj 1999. godine), par. 4.

¹⁸⁸³ Dok. pr. br. P1459 (Izveštaj 3. armije o nepridržavanju od strane organa MUP, 25. maj 1999. godine), par. 6–7.

¹⁸⁸⁴ Dok. pr. br. P1458 (Komanda PrK, Izveštaj o neizvršenju naređenja za prepotčinjavanje, 24. maj 1999. godine), uvršten u spis i pod br. 4D192 i dok. pr. br. P1723.

¹⁸⁸⁵ Dok. pr. br. P1725 (Komanda 3. armije, Zahtev Štabu Vrhovne komande, 4. jun 1999. godine), par. 1.

Milošević i Ojdanić sastali da bi porazgovarali o tom pitanju, ali da na kraju MUP nikada nije prepotčinjen Vojsci Jugoslavije, tako da se ti problemi nisu ni mogli rešiti.¹⁸⁸⁶

743. Branko Gajić je u svom iskazu rekao da je VJ, posle prestanka neprijateljstava 10. juna 1999. godine, nastavio da preduzima korake kako bi se istražili ratni zločini izvršeni tokom NATO kampanje i naveo je pojedinačne predmete koji su mu poslani i prosleđeni civilnim sudovima.¹⁸⁸⁷ Jedan od tih predmeta odnosio se na ubijanje 20 civila, kosovskih Albanaca u Malom Alašu, u opštini Lipljan, od strane pripadnika 252. taktičke grupe Prištinskog korpusa,¹⁸⁸⁸ o čemu se razgovaralo na referisanju s Miloševićem 17. maja 1999. godine.¹⁸⁸⁹

iii. Izveštavanje od strane 3. armije

744. Tužilaštvo tvrdi da je Pavković u određenim situacijama namerno nepotpuno ili netačno izveštavao o zločinima koje su pripadnici VJ činili na Kosovu i da je to imalo za posledicu podsticanje daljih kriminalnih radnji.¹⁸⁹⁰ Pavkovićeve odbrana odgovara da se on oslanjao na informacije koje je primao od potčinjenih jedinica i da je te informacije, po prijemu, prosleđivao Generalštabu/Štabu Vrhovne komande na znanje, kao i da su potčinjene jedinice u VJ bile dužne samo da zločine prijave vojnoj policiji ili vojnim tužiocima, a ne svojim pretpostavljenima.¹⁸⁹¹

745. Prema rečima Geze Farkaša, Komanda 3. armije je podnosila izveštaje direktno Generalštabu/Štabu Vrhovne komande.¹⁸⁹² Ljubiša Stojimirović, koji je bio načelnik štaba 3. armije, posvedočio je da su starešine VJ bile dužne da prijave zločine i protivpravne događaje u svojoj zoni odgovornosti.¹⁸⁹³ Isto tako, Radojko Stefanović, koji je bio načelnik Odeljenja za operativne poslove i obuku Komande Prištinskog korpusa, posvedočio je da je, ako je počinjen

¹⁸⁸⁶ Đorđe Ćurčin, T. 17019–17021 (16. oktobar 2007. godine).

¹⁸⁸⁷ Branko Gajić, T. 15301–15307 (10. septembar 2007. godine); dok. pr. br. 3D1057 (Komanda 3. armije, Dopuna izveštaja Odeljenja bezbednosti, 25. jun 1999. godine); dok. pr. br. 3D1058 (Komanda 3. armije, Dopuna izveštaja Odeljenja bezbednosti, 25. jun 1999. godine); dok. pr. br. 3D1059 (Borbeni izveštaj Komande 3. armije Štabu Vrhovne komande, 25. jun 1999. godine).

¹⁸⁸⁸ Dok. pr. br. 3D1061 (3. armija, Dopuna izveštaja, 14. jul 1999. godine); Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2594 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 57 (zapečaćeno); Branko Gajić, T. 15304–15306 (10. septembar 2007. godine).

¹⁸⁸⁹ Branko Gajić, T. 15304–15306 (10. septembar 2007. godine).

¹⁸⁹⁰ Završni pretresni podnesak tužilaštva (javna verzija), 29. jul 2008. godine, par. 895.

¹⁸⁹¹ Pavkovićeve završni pretresni podnesak (javna verzija), 28. jul 2008. godine, par. 216.

¹⁸⁹² Geza Farkaš, T. 16362–16363 (25. septembar 2007. godine); Ljubiša Stojimirović, T. 17681 (26. oktobar 2007. godine).

¹⁸⁹³ Ljubiša Stojimirović, T. 17681 (26. oktobar 2007. godine).

zločin, svaki pripadnik VJ bio dužan da to prijavi i svom pretpostavljenom i relevantnom organu bezbednosti.¹⁸⁹⁴ U svom Naređenju od 2. aprila 1999. godine, tu dužnost je potvrdio i Ojdanić.¹⁸⁹⁵

746. Za vreme NATO bombardovanja javljali su se problemi u vezama s nižim komandnim nivoima, što znači da je 3. armija u raznim prilikama podnosila borbene izveštaje Generalštabu/Štabu Vrhovne komande a da prethodno nije primila izveštaje Prištinskog korpusa i Niškog korpusa.¹⁸⁹⁶ Međutim, prema Pavkovićevim rečima, za vreme vazdušne kampanje NATO komandni sistem nije ni u jednom trenutku bio prekinut, uprkos činjenici da su uništeni centri veze i releji.¹⁸⁹⁷

747. Poređenje borbenih izveštaja koje je Komanda 3. armije primila i onih koje je podnela Generalštabu/Štabu Vrhovne komande pokazuje da je Pavkovićevo izveštavanje o određenim kriminalnim radnjama u VJ bilo nepotpuno. Dana 29. marta 1999. godine 175. pešadijska brigada je podnela izveštaj Komandi Prištinskog korpusa, u kom je navela da je uhapšeno osam dobrovoljaca za koje postoji osnovana sumnja da su izvršili “nedela u s. Žegra”. U izveštaju se takođe kaže da je komandant Prištinskog korpusa odobrio upućivanje dobrovoljaca u 243. mehanizovanu brigadu, ali da su 32 takva dobrovoljca izrazila želju da se vrate kući i da će stoga biti razoružani i vraćeni.¹⁸⁹⁸ U izveštaju koji je 3. armija podnela Generalštabu 1. aprila kaže se da je grupa dobrovoljaca “ekvivalenta 1 voda” vraćena iz Prištinskog korpusa zbog “nediscipline”.¹⁸⁹⁹ U izveštaju se pominju i krivične prijave podnete vojnim tužilaštvima, ali one su se uglavnom ticale neodazivanja pozivu i “neizvršenja materijalne obaveze”.¹⁹⁰⁰ U izveštaju koji je 3. armija podnela Štabu Vrhovne komande 2. aprila pominje se da pripadnici VJ pljačkaju kuće kosovskih Albanaca i

---

¹⁸⁹⁴ Radojko Stefanović, T. 21728 (6. februar 2008. godine). V. takođe Miloš Mandić, T. 20924 (23. januar 2008. godine); Aleksandar Vasiljević, T. 8666 (18. januar 2007. godine); up. Radomir Gojović, T. 16706 (2. oktobar 2007. godine).

¹⁸⁹⁵ Dok. pr. br. 3D480 (Naređenje Štaba Vrhovne komande, 2. april 1999. godine), str. 1–2. Veće napominje da su pravila o organizaciji VJ predviđala da se komandovanje zasniva na načelima jedinstva komandovanja i jednostarešinstva, shodno kojima su podređeni naređenja morali izvršavati “bezuslovno, tačno i na vreme”. V., na primer, dok. pr. br. P984 (Zakon SRJ o VJ), str. 2; dok. pr. br. P1041 (Priručnik VJ *Rukovođenje i komandovanje*), str. 61–63, 96.

¹⁸⁹⁶ Velimir Obradović, dok. pr. br. 4D499 (Izjava svedoka od 27. septembra 2007. godine), par. 14. V. takođe dok. pr. br. 4D274 (Borbeni izveštaj 3. armije podnet Generalštabu VJ, 1. april 1999. godine), str. 3; dok. pr. br. 4D275 (Borbeni izveštaj 3. armije podnet Generalštabu VJ, 2. april 1999. godine), str. 3; dok. pr. br. 4D276 (Borbeni izveštaj 3. armije podnet Generalštabu VJ, 3. april 1999. godine), str. 3.

¹⁸⁹⁷ Dok. pr. br. P1319 (Pavkovićevo odgovori na pitanja gledalaca, RTS, *Televizija Beograd*, Prvi program, 20. oktobar 2000. godine), str. 17.

¹⁸⁹⁸ Dok. pr. br. 5D825 (Borbeni izveštaj 175. pešadijske brigade podnet PrK, 31. mart 1999. godine), str. 1.

¹⁸⁹⁹ Dok. pr. br. 4D274 (Borbeni izveštaj 3. armije podnet Generalštabu VJ, 1. april 1999. godine), str. 2.

¹⁹⁰⁰ Dok. pr. br. 4D274 (Borbeni izveštaj 3. armije podnet Generalštabu VJ, 1. april 1999. godine), str. 2.

da se protiv pripadnika VJ preduzimaju mere krivičnog gonjenja, između ostalog, zbog krađe i udaljenja s položaja.¹⁹⁰¹

748. U dnevnom borbenom izveštaju koji je Komanda Prištinskog korpusa podnela Komandi 3. armije 3. aprila 1999. godine kaže se da se protiv pripadnika VJ koji su počinili zločine preduzimaju zakonske mere i da su prethodnog dana vojnom tužilaštvu podnete 32 krivične prijave, između ostalog, osam za ubistvo i tri za ubistvo u pokušaju.¹⁹⁰² Međutim, u borbenom izveštaju koji je 3. armija istog dana podnela Štabu Vrhovne komande i u kom su pomenute te 32 krivične prijave podnete vojnom tužilaštvu, izostavljene su pojedinosti o težini zločina i konkretno se govori o disciplinskim prekršajima protiv VJ, a onda se samo pominju “pojedinačni slučajevi pokušaja pljačke i druge kriminalne delatnosti”, a o ubistvima i ubistvima u pokušaju se ne kaže ni reči.¹⁹⁰³ Ti nasilni zločini nisu pomenuti ni u borbenom izveštaju koji je 3. armija podnela Štabu Vrhovne komande sutradan.¹⁹⁰⁴ Takvo izostavljanje podataka o zločinima koji su činjeni na Kosovu u suprotnosti je s naređenjem koje je Ojdanić izdao prethodnog dana da se zločini moraju prijaviti i organima bezbednosti i Štabu Vrhovne komande, kao i s načelom komandovanja VJ da se naređenja moraju izvršavati na vreme i tačno.¹⁹⁰⁵ Dana 10. aprila 1999. godine, nakon što je Štab Vrhovne komande od njega eksplicitno zatražio da dostavi informacije o tom slučaju, Pavković je izvestio da je iz Prištinskog korpusa vraćeno 25 dobrovoljaca, od kojih je sedam optuženo za kriminalne radnje, uključujući ubistvo i silovanje. U tom izveštaju se takođe navodi da među dobrovoljcima ima i pripadnika paravojnih snaga.¹⁹⁰⁶ U izveštaju se kaže da je u Vojnom okrugu Niš primljeno 1.517 dobrovoljaca, od čega je 360 otpušteno po raznim osnovama, 849 raspoređeno u ratne jedinice 3. armije – 500 u jedinice Prištinskog korpusa i 349 u jedinice Niškog korpusa – a 308 je na obuci u Prihvatnom centru. Pavković je takođe ukazao na nekoliko problema koji su se javljali u vezi s prijemom. Konkretno, on je rekao da “[b]ezbedosna provera [u Prihvatnom centru 3. armije] nije mogla biti potpuna zbog nedostatka podataka, tako da je u RJ raspoređen i jedan broj lica sa kriminalnom prošlošću (osuđivani ili su pred izricanjem kazne)”. On je, između ostalog,

---

¹⁹⁰¹ Dok. pr. br. 4D278 (Borbeni izveštaj 3. armije podnet Generalštabu VJ, 2. april 1999. godine), str. 2.

¹⁹⁰² Dok. pr. br. 5D84 (Borbeni izveštaj PrK podnet 3. armiji, 3. april 1999. godine), str. 2.

¹⁹⁰³ Dok. pr. br. 4D276 (Izveštaj 3. armije podnet Generalštabu VJ, 3. april 1999. godine), str. 2–3.

¹⁹⁰⁴ Dok. pr. br. 3D1128 (Izveštaj 3. armije podnet Generalštabu VJ, 4. april 1999. godine).

¹⁹⁰⁵ Đorđe Ćurčin, T. 16961 (5. oktobar 2007. godine); dok. pr. br. 3D480 (Naređenje Štaba Vrhovne komande, 2. april 1999. godine); dok. pr. br. P984 (Zakon SRJ o VJ), str. 2; dok. pr. br. P1041 (Priručnik VJ *Rukovođenje i komandovanje*), str. 61–63, 96.

¹⁹⁰⁶ Dok. pr. br. P1938 (Borbeni izveštaj 3. armije podnet Štabu Vrhovne komande, 10. april 1999. godine), str. 2.

rekao da se obuka dobrovoljaca vrši u trajanju od pet do sedam dana, što je “dovoljno vreme za kvalitetnu selekciju i završnu trijažu”.¹⁹⁰⁷

749. Pavkovićeva odbrana tvrdi da su, počev od 30. marta 1999. godine, Pavkovićeви borbeni izveštaji Generalštabu/Štabu Vrhovne komande bili česti i da su sadržali informacije o radu vojnih tužilaštava i sudova. Prema njenoj tvrdnji, mada su u izveštajima te informacije navođene uopšteno, Ojdanić je mogao da zatraži dodatne informacije, posebno zbog činjenice da se iz dnevnih izveštaja videlo da se javljaju brojni problemi u vezi s kriminalom.¹⁹⁰⁸ Stojimirović je u svom svedočenju rekao da nije čuo da je Štab Vrhovne komande bio nezadovoljan izveštavanjem od strane 3. armije.¹⁹⁰⁹ Pavkovićeva odbrana upućuje na razne druge borbene izveštaje Komande 3. armije podnete Štabu Vrhovne komande za vreme NATO bombardovanja u kojima se pominju kriminalne radnje snaga VJ i MUP na Kosovu i sugeriše da je Pavković, njihovim podnošenjem, preneo odgovornost za preduzimanje mera u vezi s tim slučajevima na svog pretpostavljenog, Ojdanića, koji je mogao da zatraži dodatne informacije ili da preduzme dodatne mere.¹⁹¹⁰

750. U više izveštaja koji su za vreme vazdušne kampanje NATO podneti Štabu Vrhovne komande zaista se pominju kriminalne radnje pripadnika VJ. U borbenim izveštajima 3. armije od 30. i 31. marta 1999. godine se navodi da je vojno tužilaštvo primilo više krivičnih prijava.¹⁹¹¹ Međutim, ogromna većina prijavljenih zločina ticala se neizvršavanja zapovesti i krivičnih dela protiv imovine i nije bilo konkretnih optužbi za ubistva ili teške povrede. Veće je analiziralo i razne borbene izveštaje 3. armije iz aprila i maja 1999. godine i primećuje da većina tih izveštaja ne sadrži informacije o počinjenim zločinima i da se, kada ih sadrže, većina slučajeva u vezi s kojima su preduzete mere odnosi na neodazivanja pozivu i neizvršenja materijalne obaveze.¹⁹¹² U

---

¹⁹⁰⁷ Dok. pr. br. P1938 (Borbeni izveštaj 3. armije podnet Štabu Vrhovne komande, 10. april 1999. godine), str. 1–2.

¹⁹⁰⁸ Pavkovićev završni pretresni podnesak (javna verzija), 28. jul 2008. godine, par. 216–217.

¹⁹⁰⁹ Ljubiša Stojimirović, T. 17669–17670 (26. oktobar 2007. godine); V. takođe Velimir Obradović, dok. pr. br. 4D499 (Izjava svedoka od 27. septembra 2007. godine), par. 19.

¹⁹¹⁰ Pavkovićev završni pretresni podnesak (javna verzija), 28. jul 2008. godine, par. 217.

¹⁹¹¹ Dok. pr. br. 4D307 (Borbeni izveštaj 3. armije Generalštabu VJ, 30. mart 1999. godine), str. 3; V. takođe dok. pr. br. 4D273 (Borbeni izveštaj 3. armije podnet Generalštabu VJ, 31. mart 1999. godine), str. 2.

¹⁹¹² Dok. pr. br. 4D275 (Borbeni izveštaj 3. armije podnet Generalštabu VJ, 2. april 1999. godine), str. 2; dok. pr. br. 4D278 (Borbeni izveštaj 3. armije podnet Generalštabu VJ, 2. april 1999. godine), str. 2–3; dok. pr. br. 4D276 (Borbeni izveštaj 3. armije podnet Generalštabu VJ, 3. april 1999. godine), str. 2; dok. pr. br. P1997 (Borbeni izveštaj 3. armije podnet Generalštabu VJ, 13. april 1999. godine), str. 3–4; dok. pr. br. 4D280 (Borbeni izveštaj 3. armije podnet Generalštabu VJ, 15. april 1999. godine), str. 2; dok. pr. br. P1945 (Borbeni izveštaj 3. armije podnet Generalštabu VJ, 20. april 1999. godine), str. 3; dok. pr. br. 4D281 (Borbeni izveštaj 3. armije podnet Generalštabu VJ, 24. april 1999. godine), str. 2; dok. pr. br. 4D282 (Borbeni izveštaj 3. armije podnet Generalštabu VJ, 25. april 1999. godine), str. 2; dok. pr. br. 4D283 (Borbeni izveštaj 3. armije podnet Generalštabu VJ, 26. april 1999. godine), str. 2; dok. pr. br. P2005 (Borbeni izveštaj 3. armije podnet Generalštabu VJ, 27. april 1999. godine), str. 2, uvršten u spis i pod br. 4D284; dok. pr. br. P2017 (Borbeni izveštaj 3. armije Generalštabu VJ, 29. april 1999. godine), str. 2, uvršten u spis i

Borbenom izveštaju od 24. aprila pominju se pokušaji pljačke civilne imovine.¹⁹¹³ U Borbenom izveštaju od 30. aprila se kaže da bezbednost jedinica ugrožavaju negativne pojave (kriminal i prekomerno konzumiranje alkohola).¹⁹¹⁴ U Borbenom izveštaju od 12. maja se navodi da ima pojedinačnih slučajeva kriminala, naročito među dobrovoljcima i vojnim obveznicima, koji se uspešno suzbijaju merama organa bezbednosti i komandovanja.¹⁹¹⁵ Međutim, ni u jednom od tih izveštaja se ne navode pojedinosti o tim zločinima.

751. Veće je saslušalo argumente da su borbeni izveštaji koje je Komanda 3. armije podnosila Štabu Vrhovne komande možda menjani. S tim u vezi, Velimir Obradović je u svom svedočenju rekao da, u toku kampanje bombardovanja NATO, Pavković nikada nije dolazio u Operativni centar i da mu nikada nije naložio da izostavi informacije iz borbenih izveštaja koji su sastavljeni u Centru.¹⁹¹⁶ Obradović je takođe posvedočio da Pavković nije bio u prilici da utiče na sastavljanje borbenih izveštaja jer bi, budući da su ih svakog dana sastavljale nove dežurne starešine, “morao da utiče na mnogo ljudi” što je, prema Obradovićevim rečima, nemoguće.¹⁹¹⁷ Međutim, Veće napominje da su ti izveštaji podnošeni u Pavkovićevo ime i da je Vasiljević odgovornost za nepotpuno izveštavanje pripisao Komandi 3. armije.¹⁹¹⁸

---

pod br. 4D122; dok. pr. br. 4D285 (Borbeni izveštaj 3. armije podnet Generalštabu VJ, 30. april 1999. godine), str. 2; dok. pr. br. 4D286 (Borbeni izveštaj 3. armije podnet Generalštabu VJ, 1. maj 1999. godine), str. 2; dok. pr. br. 4D123 (Borbeni izveštaj 3. armije podnet Generalštabu VJ, 2. maj 1999. godine), str. 2; dok. pr. br. 4D422 (Borbeni izveštaj 3. armije podnet Generalštabu VJ, 3. maj 1999. godine), str. 2; dok. pr. br. 4D287 (Borbeni izveštaj 3. armije podnet Generalštabu VJ, 4. maj 1999. godine), str. 2; dok. pr. br. 4D288 (Borbeni izveštaj 3. armije podnet Generalštabu VJ, 5. maj 1999. godine), str. 3; dok. pr. br. 4D356 (Borbeni izveštaj 3. armije podnet Generalštabu VJ, 7. maj 1999. godine), str. 2; dok. pr. br. 4D315 (Borbeni izveštaj 3. armije podnet Generalštabu VJ, 10. maj 1999. godine), str. 3; dok. pr. br. 4D290 (Borbeni izveštaj 3. armije podnet Generalštabu VJ, 12. maj 1999. godine), str. 3; dok. pr. br. 4D316 (Borbeni izveštaj 3. armije podnet Generalštabu VJ, 13. maj 1999. godine), str. 2–3; dok. pr. br. 4D291 (Borbeni izveštaj 3. armije podnet Generalštabu VJ, 14. maj 1999. godine), str. 3; dok. pr. br. 4D358 (Borbeni izveštaj 3. armije podnet Generalštabu VJ, 15. maj 1999. godine), str. 3; dok. pr. br. 4D317 (Borbeni izveštaj 3. armije podnet Generalštabu VJ, 16. maj 1999. godine), str. 3; dok. pr. br. 4D292 (Borbeni izveštaj 3. armije podnet Generalštabu VJ, 17. maj 1999. godine), str. 3; dok. pr. br. 4D336 (Borbeni izveštaj 3. armije podnet Generalštabu VJ, 19. maj 1999. godine), str. 3; dok. pr. br. P2008 (Borbeni izveštaj 3. armije podnet Generalštabu VJ, 20. maj 1999. godine), str. 4; dok. pr. br. 4D270 (Borbeni izveštaj 3. armije podnet Generalštabu VJ, 22. maj 1999. godine), str. 3; dok. pr. br. 4D271 (Borbeni izveštaj 3. armije podnet Generalštabu VJ, 23. maj 1999. godine), str. 3.

¹⁹¹³ Dok. pr. br. 4D281 (Borbeni izveštaj 3. armije podnet Generalštabu VJ, 24. april 1999. godine), str. 2.

¹⁹¹⁴ Dok. pr. br. 4D285 (Borbeni izveštaj 3. armije podnet Generalštabu VJ, 30. april 1999. godine), str. 3.

¹⁹¹⁵ Dok. pr. br. 4D290 (Borbeni izveštaj 3. armije podnet Generalštabu VJ, 12. maj 1999. godine), str. 3–4.

¹⁹¹⁶ Velimir Obradović, T. 17365 (22. oktobar 2007. godine). Tužilaštvo je tvrdilo da, zbog rotacije smena, Obradović ne može sa sigurnošću da kaže da Pavković nikada nije davao uputstva starešinama koje su sastavljale borbene izveštaje, na šta je Obradović odgovorio da bi se on uvek postarao da bude obavešten o tome šta se dešava u Centru u njegovom odsustvu. Velimir Obradović, T. 17400 (22. oktobar 2007. godine).

¹⁹¹⁷ Velimir Obradović, T. 17366 (22. oktobar 2007. godine); Velimir Obradović, dok. pr. br. 4D499 (Izjava svedoka od 27. septembra 2007. godine), par. 16.

¹⁹¹⁸ V., na primer, dok. pr. br. 3D1128 (Izveštaj 3. armije podnet Štabu Vrhovne komande, 4. april 1999. godine).

752. Nakon što je u aprilu i maju 1999. godine otkriveno da su izveštaji 3. armije nepotpuni, problem se nastavio. Na referisanju načelnika Generalštaba 2. juna 1999. godine, Geza Farkaš je saopštio prisutnima da pripadnici VJ čine zločine na Kosovu i da izveštavanje o tim zločinima ne “ide redovno i linijom komandovanja”.¹⁹¹⁹

753. Nakon analize ovih borbenih izveštaja, Veće smatra da je, uprkos činjenici da se u njima pominju kriminalne radnje na Kosovu, 3. armija ponekad minimalizovala izveštaje o teškim kriminalnim radnjama, kao što se vidi iz razlike u borbenim izveštajima Prištinskog korpusa i 3. armije od 3. aprila 1999. godine. Sličan problem je otkrio i Generalštab/Štab Vrhovne komande, kada je izašlo na videlo pitanje zločina VJ, MUP i paravojnih grupa na Kosovu, i to nepotpuno izveštavanje o zločinima dovelo je do niza sastanaka, u čijem radu su učestvovali Ojdanić, Pavković, Milošević i drugi pripadnici VJ i MUP. Pored toga, iako u borbenim izveštajima jeste pominjana činjenica da vojni pravosudni organi vrše istrage i preduzimaju krivično gonjenje u vezi sa raznim zločinima i da rade na velikom broju predmeta, većina tih predmeta se ticala zločina počinjenih protiv VJ, kao što su neodazivanje pozivu na mobilizaciju i izbegavanje vojne službe, a ne drugih (težih) krivičnih dela, počinjenih nad civilnim stanovništvom, uprkos široko rasprostranjenom vršenju prisilnog raseljavanja, kao što je bilo reči u Odeljku VII gore u tekstu. Shodno tome, Veće konstatuje da je Pavković nepotpuno izveštavao o umešanosti snaga koje su mu bile potčinjene u činjenje zločina na Kosovu i da je pokušavao da tu umešanost prikaže manjom nego što je bila.

iv. Informacije primljene od međunarodne zajednice

754. Osim što se iz raznih internih izveštaja primanih od jedinica i organa VJ videlo da su pripadnici VJ 1998. godine vršili kriminalne radnje, slične informacije je u svojim rezolucijama prenosio i Savet bezbednosti UN.¹⁹²⁰ Dana 3. februara 1999. Drewienkiewicz je izvestio Lončara da su krajem januara 1999. godine pripadnici VJ i MUP pljačkali domove civila.¹⁹²¹ Međutim, Lončar je u svom svedočenju pomenuo samo da je izveštaj o tim incidentima podneo Šainoviću.¹⁹²²

¹⁹¹⁹ Dok. pr. br. 3D633 (Referisanje Štabu Vrhovne komande, 2. jun 1999. godine), str. 1. Farkaš je objasnio da su, nakon referisanja kod Miloševića 17. maja 1999. godine, “stvari [...] rešene [...] i onda su jedno vreme išle redovnije, međutim, [...] opet je nastao problem kada je dolazilo do problema izvlačenja sa Kosova”. On je dodao da je imao podatak da “nisu dovoljne informacije koje stižu”. Geza Farkaš, T. 16364–16365 (25. septembar 2007. godine).

¹⁹²⁰ Dok. pr. br. P455 (Rezolucija br. 1160 Saveta bezbednosti UN, 31. mart 1998. godine), str. 1; dok. pr. br. P456 (Rezolucija br. 1199 Saveta bezbednosti UN, 23. septembar 1998. godine), str. 1.

¹⁹²¹ Dok. pr. br. P621 (Dopis OEBS upućen Komisiji SRJ za saradnju s VMK), str. 1; V. takođe Karol John Drewienkiewicz, dok. pr. br. P2508 (Izjava svedoka od 23. juna 2000. godine), str. 31–32.

¹⁹²² Dušan Lončar, dok. pr. br. P2521 (Izjava svedoka od 3. marta 2004. godine), par. 28, T. 7576–7578 (30. novembar 2006. godine). Lončar je posvedočio da je bio u telefonskom kontaktu s Pavkovićem i Lukićem i da su bili u redovnom

Drewienkiewicz je nakon toga, najkasnije 2. aprila 1999. godine, izdao saopštenje za štampu, u kojem je rekao da veliki broj raseljenih kosovskih Albanaca stiže na granične prelaze i preneo izveštaje o široko rasprostranjenim zverstvima koja čine VJ i MUP, uključujući deportaciju s Kosova. U Drewienkiewiczovom saopštenju za štampu je stajalo da su prethodnog dana na hiljade raseljenih kosovskih Albanaca otišle u Makedoniju, da je tog dana viđeno da su još neki otišli vozom i da još 50.000 čeka da pređe granicu.¹⁹²³ On je izričito pomenuo “sistematsku pljačku” i prisilno uklanjanje kosovskih Albanaca iz Prištine gde je, prema Lazarevićevim rečima, Pavković tokom sukoba dolazio “svakodnevno”.¹⁹²⁴ Komanda 3. armije je imala Odeljenje za obaveštajne poslove, a načelnik štaba 3. armije bio je konkretno zadužen da pruža obaveštajnu podršku komandantu.¹⁹²⁵ S obzirom na temu Drewienkiewiczovog saopštenja za štampu i činjenicu da su Drewienkiewiczza vlasti SRJ i Srbije dobro znale, Veće se uverilo da je Pavković početkom aprila 1999. godine znao za ovaj izveštaj.

755. O navodima da pripadnici VJ masovno čine zločine Pavković je, osim putem pomenutih izveštaja primljenih od jedinica i organa VJ, bio obavešten i putem dopisa koje mu je uputila tužilac Međunarodnog suda Louise Arbour. On je dopis gde Arbour u kojem su izneti navodi o krivičnim delima njegovih podređenih primio najkasnije 29. aprila 1999. godine.¹⁹²⁶ Pored toga, prvobitna optužnica protiv Miloševića, Milutinovića, Šainovića, Ojdanića i Stojiljkovića, podignuta 23. maja 1999, objavljena je 27. maja 1999. godine.¹⁹²⁷ O toj optužnici se raspravljalo na referisanju Štaba Vrhovne komande održanom 28. maja, gde je Branko Krga rekao da je jedan od ciljeva podizanja optužnice protiv visokih funkcionera SRJ/Srbije odugovlačenje mirovnih inicijativa.¹⁹²⁸ Budući da je VJ znao za optužnicu, Pavković je o njenom postojanju morao biti obavešten 27. maja ili približno tog datuma.

---

kontaktu kako bi mogao obavestiti Pavkovića o svim važnim događanjima na terenu, ali nije rekao da ga je obavestio o tim incidentima. Dušan Lončar, dok. pr. br. P2521 (Izjava svedoka od 3. marta 2004. godine), par. 47; Dušan Lončar, T. 7652–7654 (1. decembar 2006. godine).

¹⁹²³ Dok. pr. br. P2542 (Drewienkiewiczovo saopštenje za štampu, april 1999. godine); Karol John Drewienkiewicz, T. 7815 (4. decembar 2006. godine).

¹⁹²⁴ Dok. pr. br. P2542 (Drewienkiewiczovo saopštenje za štampu, april 1999. godine), str. 3; Vladimir Lazarević, T. 18080 (12. novembar 2007. godine).

¹⁹²⁵ Ljubiša Stojimirović, dok. pr. br. 4D506 (Izjava svedoka od 2. oktobra 2007. godine), par. 9.

¹⁹²⁶ Dok. pr. br. P401 (Dopis Louise Arbour upućen Dragoljubu Ojdaniću, 26. mart 1999. godine); dok. pr. br. 3D788 (Propratno pismo Zorana Kneževića upućeno Louise Arbour, 29. april 1999. godine); Milovan Vlajković, T. 16046 (20. septembar 2007. godine).

¹⁹²⁷ Prvobitna optužnica je podignuta protiv Miloševića, Milutinovića, Šainovića, Ojdanića i Stojiljkovića. Dok. pr. br. P968 (*Tužilac protiv Miloševića i drugih*, predmet br. IC-99-37, Prva optužnica, 23. maj 1999. godine).

¹⁹²⁸ Dok. pr. br. 3D628 (Referisanje načelniku štaba, 28. maj 1999. godine), str. 1.

756. Ta optužnica je sadržala konkretne navode, sadržane i u Optužnici u ovom predmetu, o ratnim zločinima i zločinima protiv čovečnosti koje su snage pod Pavkovićevom kontrolom činile širom Kosova, kao i imena navodnih žrtava ubistva, od kojih je za mnoge konstatovano da su ih ubile snage SRJ/Srbije, o čemu je bilo više reči u Odeljku VII. U prvoj optužnici se navodi da su pripadnici VJ i MUP činili zločine, uključujući proterivanje u Kosovskoj Mitrovici, proterivanje i seksualno zlostavljanje u Dečanima, proterivanje u Peći, proterivanje u Prištini, proterivanje u Prizrenu, proterivanje i ubistvo u Đakovici, proterivanje u Gnjilanu, Kačaniku, Orahovcu i Srbici i proterivanje u Uroševcu, koji su svi navedeni i u važećoj Optužnici i za koje je konstatovano da su u njima učestvovali vojnici VJ. Te snage VJ su u relevantno vreme bile u sastavu 3. armije i, prema tome, pod Pavkovićevom komandom.

757. Dana 17. maja Pavković je uputio Ojdaniću dopis, kojim je odgovorio na navode gđe Arbour iz marta 1999. godine.¹⁹²⁹ On je rekao da su svi njegovi postupci u svojstvu komandanta Prištinskog korpusa i, kasnije, komandanta 3. armije bili u skladu s Ustavom i Zakonom o VJ. On je takođe rekao da je o aktivnostima svojih jedinica uvek izveštavao svoje pretpostavljene komande i da je prenosio informacije o dužnosti svojih podređenih da se pridržavaju odredbi međunarodnog humanitarnog prava. U zaključku je rekao da on nije bio nadležan da daje dozvolu za vršenje istrage o ratnim zločinima, već je za to bila nadležna Savezna vlada.¹⁹³⁰ Međutim, Veće napominje da je Pavković mogao da pokrene istrage u vezi s navodima o ratnim zločinima i da je, kao što je bilo reči gore u tekstu, osnovao komisiju kad je čuo za navode o zatočeničkom logoru u opštini Istok. Pored toga, objašnjenje da u konfuziji koja je vladala na kraju NATO bombardovanja nije bilo vremena za preduzimanje mera kosi se s promptnim osnivanjem te komisije.¹⁹³¹ U odgovoru koji je dao u vezi s primanjem optužnice, odnosno tvrdnji da nije bio u mogućnosti da preduzima dalje mere protiv izvršilaca zločina na Kosovu, Pavković je propustio da pomene mere koje su mu stajale na raspolaganju, kao što su disciplinske mere, osnivanje komisije koja bi istražila pitanje široko rasprostranjenog proterivanja, korišćenje Odeljenja bezbednosti 3. armije koje je, između

---

¹⁹²⁹ Dok. pr. br. 3D790 (Pavkovićev dopis kojim odgovara na optužbe Louise Arbour, 17. maj 1999. godine); Milovan Vlajković, T. 16046 (20. septembar 2007. godine). U dopisu se navodi da se njime odgovara na naređenje Odeljenja za pravne poslove Štaba Vrhovne komande od 10. maja 1999. godine, kojim su svi komandanti VJ pozvani da se poštuju zakoni ratovanja. V. dok. pr. br. 3D483 (Naređenje Štaba Vrhovne komande, 10. maj 1999. godine).

¹⁹³⁰ Dok. pr. br. 3D790 (Pavkovićev dopis kojim odgovara na optužbe Louise Arbour, 17. maj 1999. godine). V. takođe Stanimir Radosavljević, T. 17499–17500 (23. oktobar 2007. godine).

¹⁹³¹ Dok. pr. br. 4D86 (Naređenje Nebojše Pavkovića u vezi s formiranjem komisije, 13. april 1999. godine). Ta komisija je dobila dva dana da izvrši inicijalnu istragu i da o tome podnese izveštaj.

ostalog, bilo zaduženo za istragu po navodima o zločinima koje su počinili pripadnici VJ, ili angažovanje stručnjaka za forenziku.¹⁹³²

v. Pavković i sistem vojnog pravosuđa

758. Lakić Đorović, vojni tužilac čiji je iskaz detaljno razmotren u Odeljku VI.A.1.e, posvedočio je da je krivično gonjenje pripadnika VJ za zločine počinjene tokom sukoba bilo neadekvatno, velikim delom zbog nepodnošenja prijave i prikrivanja dokaza od strane Uprave bezbednosti VJ.¹⁹³³ Njegov opšti prikaz ometanja krivičnog gonjenja za teške zločine na Kosovu podudara se s informacijama iznetim u izveštajima vojnih sudova.¹⁹³⁴

759. Đorović je predočio konkretne dokaze da su tokom perioda na koji se odnosi Optužnica njegovi službenici, kao i pripadnici VJ uopšte, koristili “konfiskovan[e]” automobile na Kosovu i da je u to bio umešan i Pavković.¹⁹³⁵ Veće je takođe saslušalo Milana Uzelca, načelnika Saobraćajne uprave Generalštaba VJ, i Miloša Spasojevića, vojnog tužioca pri Prištinskom korpusu, za koje je zaključilo da su nepouzdana.

760. Na osnovu dokumenata koje je dobio, Đorović je zaključio da je prvi sastanak, na kojem se razgovaralo o tome kako da VJ i MUP podele oduzetu robu i kako da prikriju činjenicu da je ona ukradena, održan po Pavkovićevom nalogu.¹⁹³⁶ Đorović je takođe posvedočio je u zapisniku sa drugog sastanka istih učesnika stajalo da je on održan krajem oktobra ili početkom novembra 1999. godine, u kancelariji predsednika Vrhovnog vojnog suda, i da su mu prisustvovali isti ljudi kao i

---

¹⁹³² Dok. pr. br. 4D86 (Naređenje Nebojše Pavkovića u vezi s formiranjem komisije, 13. april 1999. godine); Gordana Tomašević, T. 7022–7025, 7044 (21. novembar 2006. godine), dok. pr. br. P2490 (Izjava svedoka od 5. marta 2003. godine), str. 3–4, dok. pr. br. P2507 (Izjava svedoka od 25. jula 2006. godine), str. 2–3.

¹⁹³³ Lakić Đorović, dok. pr. br. P2671 (Izjava svedoka od 1. septembra 2006. godine), par. 6, 9.

¹⁹³⁴ Dok. pr. br. P1912 (Izveštaj 3. armije o krivičnim predmetima, ratnim vojnim tužilaštvima i sudovima, 1. maj 1999. godine); dok. pr. br. P1940 (Izveštaj o radu ratnih vojnih tužilaštva i sudova, 30. april 1999. godine); dok. pr. br. P1182 (Informacija PrK upućena 52. artiljerijsko-raketnoj brigadi, 15. maj 1999. godine); dok. pr. br. 3D986 (Izveštaj Generalštaba VJ o krivičnim predmetima, 6. septembar 1999. godine), str. 7–10; dok. pr. br. P962 (Izveštaj 549. mtbr o krivičnim predmetima, vojnim tužilaštvima i sudovima za period maj 1998. – jul 1999. godine); dok. pr. br. P830 (Informacija o krivičnim postupcima pokrenutim od strane vojnih pravosudnih organa, 9. april 2002. godine); dok. pr. br. P954 (Izveštaj o krivičnim predmetima, vojnim tužilaštvima i sudovima, 21. avgust 2001. godine); dok. pr. br. P955 (Sumarni pregled izveštaja o krivičnim predmetima, vojnim tužilaštvima i sudovima); dok. pr. br. P845 (Izveštaj o krivičnim postupcima pokrenutim pred vojnim sudovima zbog seksualnih delikata, 10. septembar 2002. godine); dok. pr. br. 4D171 (Izveštaj vojnog tužioca, 6. april 2001. godine).

¹⁹³⁵ Lakić Đorović, dok. pr. br. P2671 (Izjava svedoka od 1. septembra 2006. godine), par. 40–41; Lakić Đorović, T. 11470–11481 (12. mart 2007. godine). Up. Milan Uzelac, T. 16157–16158 (21. septembar 2007. godine); Miloš Spasojević, dok. pr. br. 3D532 (Izjava svedoka od 9. januara 2007. godine), par. 7.

¹⁹³⁶ Lakić Đorović, dok. pr. br. P2671 (Izjava svedoka od 1. septembra 2006. godine), par. 41. Up. Milan Uzelac, T. 16162, 16172–16174 (21. septembar 2007. godine).

prvom.¹⁹³⁷ Učesnici su razgovarali o činjenici da se Pavković razljutio kada je obavešten o diskusiji sa prvog sastanka jer je smatrao da pravnike ne treba o tome ništa pitati i da oduzeta vozila treba samo da se podele između MUP, Generalštaba VJ i Ministarstva odbrane.¹⁹³⁸ Na trećem sastanku, na kojem je bilo najmanje 30 oficira iz Generalštaba i Ministarstva odbrane, kojem Đorović jeste prisustvovao, Uzelac i drugi oficiri su govorili o tome da su Pavković i Ojdanić ljuti zato što vozila još nisu podeljena.¹⁹³⁹

761. Kad je sastanak završen, Đoroviću, kao i Grigoriju Spasojeviću iz Generalštaba, naloženo je da sastave odluku koju će Pavković i Ojdanić potpisati. Prema nalogu, tu odluku je trebalo sastaviti tako da predviđa da će se sa svom robom koja bude u posedu VJ posle povlačenja snaga sa Kosova postupati kao s ratnim plenom i da će je Generalštab VJ i MUP zadržati. Kad je Đorović tu odluku sastavio drugačije, Radomir Gojović (tadašnji načelnik Pravne uprave Generalštaba) je “pobesneo”.¹⁹⁴⁰ Nakon toga su Pavković i Ojdanić odlučili da ne donose nikakvu odluku i da jednostavno zadrže sva vozila i robu.¹⁹⁴¹ S druge strane, Uzelac je u svom svedočenju rekao su Saobraćajna uprava i Generalštab odmah pokušali da posle rata vrata vozila. Kad bi vlasnici došli, onima koji su imali dokaz o vlasništvu vraćana su vozila. Međutim, Uzelac je priznao da nije izdavan nikakav javni proglas kojim su vlasnici obavešteni da mogu da traže svoja vozila.¹⁹⁴²

762. Đorović je takođe posvedočio da je, dok je bio u Beogradu, pokrenuo istragu protiv Milovana Tijanića, rezervnog oficira iz službe tehničke nabavke Prištinskog korpusa, koji je za vreme NATO bombardovanja nezakonito oduzimao robu i kamionima je odvezio u Beograd, u pratnji organa bezbednosti i vojne policije.¹⁹⁴³ Iako je Đorović tvrdio da je nezakonito oduzimanje robe vršeno po naređenju Pavkovića i Ojdanića,¹⁹⁴⁴ koji su time počinili “zloupotreb[u]

---

¹⁹³⁷ Lakić Đorović, dok. pr. br. P2671 (Izjava svedoka od 1. septembra 2006. godine), par. 42.

¹⁹³⁸ Lakić Đorović, dok. pr. br. P2671 (Izjava svedoka od 1. septembra 2006. godine), par. 42. Up. Milan Uzelac, T. 16164 (21. septembar 2007. godine).

¹⁹³⁹ Lakić Đorović, dok. pr. br. P2671 (Izjava svedoka od 1. septembra 2006. godine), par. 43; T. 11476–11478 (12. mart 2007. godine). V. dok. pr. br. P2752 (Pregled privremeno oduzetih automobila, 23. novembar 1999. godine); up. Milan Uzelac, T. 16164 (21. septembar 2007. godine).

¹⁹⁴⁰ Lakić Đorović, dok. pr. br. P2671 (Izjava svedoka od 1. septembra 2006. godine), par. 45.

¹⁹⁴¹ Lakić Đorović, dok. pr. br. P2671 (Izjava svedoka od 1. septembra 2006. godine), par. 45.

¹⁹⁴² Milan Uzelac, T. 16177–16179 (21. septembar 2007. godine).

¹⁹⁴³ Lakić Đorović, dok. pr. br. P2671 (Izjava svedoka od 1. septembra 2006. godine), par. 18; T. 11421 (12. mart 2007. godine). Up. Milutin Filipović, T. 19154–19155 (27. novembar 2007. godine); Novica Stamenković, T. 20115–20118 (12. decembar 2007. godine); Branko Žigić, dok. pr. br. 3D528 (Izjava svedoka od 5. januara 2007. godine), par. 5–6, T. 15949–15951 (19. septembar 2007. godine).

¹⁹⁴⁴ Veće napominje da je, mada je u svojoj pismenoj izjavi naveo da su “Pavković i Lazarević [...] Tijaniću [...] dali ovlašćenje da pokupi robu [...] što PrK može da upotrebi”, Đorović u sudnici promenio stav i posvedočio da su

ovlašćenja”, priznao je da nikad nije video zvanična naređenja koja su potpisali bilo Pavković bilo Ojdanić.¹⁹⁴⁵ On je dodao da je tu informaciju dobio od više ljudi, kao što su Mihalj Kertes (direktor Uprave carina), ministar zdravlja i komesar za izbeglice, kao i od direktora nekoliko robnih kuća i preduzeća. Đorović je takođe pojasnio da mu je Tijanić i sam rekao da ima dozvolu vojnog rukovodstva, od ministra odbrane do Ojdanića i Pavkovića.¹⁹⁴⁶

763. Pored toga što je bio svestan činjenice da su pojedinci iz sistema vojnog pravosuđa umešani u krivična dela u vezi s imovinom kosovskih Albanaca, Pavković je bio svestan i toga da, i šire gledano, sistem vojnog pravosuđa u VJ ne funkcioniše kako treba. Razlika između velikog broja slučajeva prisilnog raseljavanja i drugih teških zločina o kojima je primao informacije, kao što će biti reči dole u tekstu, i malog broja istraga i slučajeva krivičnog gonjenja koje je vojno pravosuđe preduzimalo u vezi s takvim zločinima, moralo ga je upozoriti na činjenicu da ono ne funkcioniše na odgovarajući način.¹⁹⁴⁷ Naime, kao što je bilo reči u Odeljku VIII.E, kad su takvi izveštaji pokazani načelniku Generalštaba Ojdaniću, on je Gojoviću skrenuo pažnju na tu razliku.¹⁹⁴⁸

764. Što se tiče oduzimanja imovine kosovskih Albanaca, Veće konstatuje da je iskaz Lakića Đorovića verodostojan i pouzdan i ne smatra da su svedoci koji su pozvani radi njegovog osporavanja iole doveli u sumnju njegovu istinitost. Iako je njegov opis Pavkovićeve uloge u ovoj stvari zasnovan na posrednim saznanjima, činjenica da je u radu pomenutog sastanka učestvovalo više od 30 oficira VJ, među kojima je bilo i ljudi iz vojnog pravosuđa, i da se razgovaralo o pitanju koje se ticalo imovine oduzete s Kosova, potkrepljuje njegov iskaz da je Pavković bio svestan toga da su snage VJ nezakonito oduzimale i distribuirale imovinu kosovskih Albanaca i da su u to bili umešani i ljudi iz vojnog pravosuđa.

---

ovlašćenje Tijaniću dali Pavković i Ojdanić. Lakić Đorović, dok. pr. br. P2671 (Izjava svedoka od 1. septembra 2006. godine), par. 17; T. 11625–11628 (13. mart 2007. godine).

¹⁹⁴⁵ Lakić Đorović, dok. pr. br. P2671 (Izjava svedoka od 1. septembra 2006. godine), par. 17–18, T. 11421 (12. mart 2007. godine). Up. Arsenije Katanić, T. 15961–15969 (19. septembar 2007. godine); V. takođe dok. pr. br. 3D530 (Izjava svedoka od 18. januara 2007. godine), par. 5–6.

¹⁹⁴⁶ Lakić Đorović, T. 11625–11627 (13. mart 2007. godine), T. 11718–11723 (14. mart 2007. godine).

¹⁹⁴⁷ Dok. pr. br. P1912 (Izveštaj 3. armije o krivičnim predmetima, ratnim vojnim tužilaštvima i sudovima, 1. maj 1999. godine); dok. pr. br. P1940 (Izveštaj o radu ratnih vojnih tužilaštva i sudova, 30. april 1999. godine); dok. pr. br. P1182 (Informacija PrK upućena 52. artiljerijsko-raketnoj brigadi, 15. maj 1999. godine); dok. pr. br. 3D986 (Izveštaj Generalštaba VJ o krivičnim predmetima, 6. septembar 1999. godine); dok. pr. br. P962 (Izveštaj 549. mtbr o krivičnim predmetima, vojnim tužilaštvima i sudovima za period maj 1998. – jul 1999. godine); dok. pr. br. P830 (Informacija o krivičnim postupcima pokrenutim od strane vojnih pravosudnih organa, 9. april 2002. godine); dok. pr. br. P954 (Izveštaj o krivičnim predmetima, vojnim tužilaštvima i sudovima, 21. avgust 2001. godine); dok. pr. br. P955 (Sumarni pregled izveštaja o krivičnim predmetima, vojnim tužilaštvima i sudovima); dok. pr. br. P845 (Izveštaj o krivičnim postupcima pokrenutim pred vojnim sudovima zbog seksualnih delikata, 10. septembar 2002. godine); dok. pr. br. 4D171 (Izveštaj vojnog tužioca, 6. april 2001. godine).

¹⁹⁴⁸ Radomir Gojović, T. 16679, 16685 (2. oktobar 2007. godine).

vi. Zaključak

765. Kad su sazvani sastanci radi rasprave o pitanju Pavkovićevog nepotpunog izveštavanja o zločinima koje su VJ, MUP i pripadnici paravojsnih snaga činili na Kosovu, on je predložio da se osnuje komisija koja, međutim, nije osnovana, a on nije primenio efikasne mere da se taj problem reši.¹⁹⁴⁹ Posle vazdušne kampanje NATO, on je, 2000. godine, postao načelnik Generalštaba i, kao takav, bio ovlašćen da pokrene istragu o ponašanju bilo kojeg pripadnika VJ, ali nije osnovao neku posebnu komisiju koja bi ispitala umešanost VJ u te zločine. Njegovo kasnije nečinjenje je relevantno za njegovo stanje svesti u to vreme. Veće napominje da je Pavković u svom odgovoru na primanje prve optužnice, tj. tvrdnji da nije bio u mogućnosti da preduzima dalje mere protiv izvršilaca zločina na Kosovu, propustio da pomene mere koje su mu stajale na raspolaganju, kao što su disciplinske mere, osnivanje komisije koja bi istražila pitanje široko rasprostranjenog proterivanja ili angažovanje dostupnih stručnjaka za forenziku.¹⁹⁵⁰ Veće je razmotrilo dokaze o Pavkovićevim naređenjima kojima se poziva na poštovanje odredbi međunarodnog humanitarnog prava i sprečavanje odlaska kosovskih Albanaca s Kosova.¹⁹⁵¹ Imajući u vidu izjavu o bezbednosnoj situaciji na Kosovu koju je Minić, u Pavkovićevom prisustvu, dao na sastanku Zajedničke komande održanom u avgustu 1998. godine da “spremamo ove akcije i da maskiramo dejstva ovim civilnim dejstvima”¹⁹⁵² i imajući u vidu iskaz svedoka K90 da je odlazak kosovskih Albanaca s područja na kojima je VJ bio aktivan sprečavan zato što bi, u protivnom, VJ ostao bez zaštite koju mu je pružala okruženost civilima i tako postao meta NATO napada, Veće ne smatra da su to bile istinske mere za ograničavanje vršenja krivičnih dela do kojeg je dolazilo na Kosovu.¹⁹⁵³ Naposletku, Pavkovićeva odbrana ukazuje na činjenicu da je on u toku kampanje NATO smenio tri komandanta brigada kao primer efikasne mere kojom je odgovoreno na vršenje zločina na Kosovu.¹⁹⁵⁴ Međutim, Veće u vezi s tim primerom napominje da je Pavković izjavio da je dotične

---

¹⁹⁴⁹ Dok. pr. br. 3D1061 (Dodatni izveštaj 3. armije, 14. jul 1999. godine); Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2594 (Izjava svedoka od 26. oktobra 2006. godine), par. 57 (zapečaćeno); Branko Gajić, T. 15304–15305 (10. septembar 2007. godine).

¹⁹⁵⁰ Dok. pr. br. 3D790 (Pavkovićev dopis kojim odgovara na optužbe Louise Arbour, 17. maj 1999. godine); dok. pr. br. 4D86 (Naređenje Nebojše Pavkovića u vezi s formiranjem komisije, 13. april 1999. godine); Gordana Tomašević, T. 7022–7025, 7044 (21. novembar 2006. godine), dok. pr. br. P2490 (Izjava svedoka od 5. marta 2003. godine), str. 3–4, dok. pr. br. P2507 (Izjava svedoka od 25. jula 2006. godine), str. 2–3.

¹⁹⁵¹ Dok. pr. br. P1766 (Naređenje 3. armije o zbrinjavanju “izbeglog stanovništva”, 19. april 1999. godine), uvršten u spis i pod br. 4D350.

¹⁹⁵² Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 52–53; dok. pr. br. P949 (Razgovor Nebojše Pavkovića s tužilaštvom), str. 364.

¹⁹⁵³ Svedok K90, T. 9408 (30. januar 2007. godine).

¹⁹⁵⁴ Dok. pr. br. P949 (Razgovor Nebojše Pavkovića s tužilaštvom), str. 270–271, 394 (gde se kaže da su smenjena trojica, a zatim se pojašnjava da su smenjena dvojica, a jednom su određene disciplinske mere). V. takođe dok. pr. br. 4D198 (Naređenje 3. armije sa spiskom instrukcija, 7. maj 1999. godine), par. 7.

komandante brigada smenio iz razloga vezanih za podizanje borbene gotovosti, zbog čega ono ne smatra da je to bila istinska ili efikasna mera za ograničavanje vršenja krivičnih dela od strane VJ na Kosovu.

766. Shodno tome, Veće konstatuje da je Pavković bio svestan konkretnih navoda o široko rasprostranjenim zločinima, uključujući prisilno raseljavanje izvan i unutar Kosova, ubistvo i seksualno zlostavljanje, koje su pripadnici VJ i MUP činili nad civilnim albanskim stanovništvom Kosova za vreme kampanje NATO.¹⁹⁵⁵

5. Zaključci o odgovornosti Nebojše Pavkovića

767. Veće će se sada posvetiti pitanju Pavkovićeve individualne krivične odgovornosti za zločine koje su VJ i MUP činili na Kosovu od marta do juna 1999. godine.

768. Tužilaštvo navodi da je Pavković odgovoran za to što je planirao, podsticao, naredio, počinio (putem učešća u udruženom zločinačkom poduhvatu) ili na drugi način pomagao i podržavao zločine iz Optužnice.¹⁹⁵⁶ On se takođe tereti odgovornošću naređenog zbog propusta da spreči ili kazni činjenje zločina od strane svojih podređenih.¹⁹⁵⁷ Pavkovićeva odbrana odgovara da tužilaštvo nije dokazalo nijedan od tih oblika odgovornosti.¹⁹⁵⁸

769. Prema navodima tužilaštva, dokazi pokazuju da je Pavković bio učesnik u udruženom zločinačkom poduhvatu i da je značajno doprineo njegovom sprovođenju. Ono tvrdi da je Pavković delio nameru da se ovaj zajednički plan izvrši, a da njegovi postupci – kao što su komandovanje, naređivanje i upravljanje operacijama VJ na Kosovu, uključujući zajedničke operacije s MUP – pokazuju da je on imao nameru da taj plan sprovede, koristeći se kažnjivim sredstvima.¹⁹⁵⁹ Pavkovićeva odbrana, s druge strane, tvrdi da on nije učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu i da nije dokazano da je delio nameru da u takvom poduhvatu učestvuje.¹⁹⁶⁰

---

¹⁹⁵⁵ Prvobitna optužnica je podignuta protiv Miloševića, Milutinovića, Šainovića, Ojdanića i Stojiljkovića; dok. pr. br. P968 (*Tužilac protiv Miloševića i drugih*, predmet br. IC-99-37, Prva optužnica, 23. maj 1999. godine), str. 2–29; dok. pr. br. P401 (Dopis Louise Arbour upućen Dragoljubu Ojdaniću, 26. mart 1999. godine); dok. pr. br. 3D788 (Propratno pismo Zorana Kneževića upućeno Louise Arbour, 29. april 1999. godine); Milovan Vlajković, T. 16046 (20. septembar 2007. godine).

¹⁹⁵⁶ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 843, 909.

¹⁹⁵⁷ Optužnica, par. 16–22, 50–54.

¹⁹⁵⁸ Pavkovićevo završni pretresni podnesak (javna verzija), 28. jul 2008. godine, par. 18.

¹⁹⁵⁹ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 8, 843–846.

¹⁹⁶⁰ Pavkovićevo završni pretresni podnesak (javna verzija), 28. jul 2008. godine, par. 18.

770. Da bi se Pavkoviću pripisala odgovornost na osnovu prve kategorije udruženog zločinačkog poduhvata, dokazi moraju pokazati da je on učestvovao bar u jednom aspektu zajedničkog cilja da se obezbedi trajna kontrola vlasti SRJ i Srbije nad Kosovom, putem zločina prisilnog raseljavanja, za koji je Veće već ustanovilo da je postojao.¹⁹⁶¹ Da bi se zadovoljio taj element, nije potrebno da je Pavković fizički počinio zločine putem kojih je ostvaren taj cilj, kao uostalom ni bilo koje drugo krivično delo.¹⁹⁶² U stvari, nije potrebno ni to da je bio prisutan u vreme i na mestu fizičkog izvršenja tih zločina.¹⁹⁶³ Međutim, njegov doprinos planu je morao biti značajan.¹⁹⁶⁴ Što se tiče traženog elementa svesti, mora se dokazati da je Pavković dobrovoljno učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu i da je s drugim učesnicima u udruženom zločinačkom poduhvatu delio nameru da poćini zločin ili krivično delo u osnovi koje je bilo cilj poduhvata, u ovom slučaju, prisilno raseljavanje.

771. U vezi s razmatranim pitanjima navedene su konkretne reference, ali Veće napominje da se ove konstatacije zasnivaju na svim relevantnim dokazima.

772. Osvrćući se prvo na element svesti, Veće konstatuje da je ustanovljeno van razume sumnje da su svi Pavkovićevi postupci opisani gore u tekstu bili dobrovoljni, a ne iznuđeni. Veće se takođe uverilo da je Pavković posedovao nameru da se obezbedi trajna kontrola vlasti SRJ i Srbije nad Kosovom putem zločina prisilnog raseljavanja albanskog stanovništva sa Kosova.

773. Veće na početku napominje da je Pavković, kao komandant Prištinskog korpusa 1998. godine a zatim komandant 3. armije, tokom celog perioda u kojem su činjeni zloćini posedovao velika *de jure* ovlašćenja, kao i komandnu nadležnost nad snagama VJ na Kosovu. Pored toga, Pavkovićev uticaj je povećavala njegova znatna *de facto* nadležnost. Kao član Zajedničke komande 1998. godine, on je tesno sarađivao s rukovodstvom MUP, posebno Sretenom Lukićem. Pavković je 1998. bio u bliskoj vezi s “vrhovnim komandantom”, naroćito u pogledu aktivnosti MUP i VJ na Kosovu, što se nastavilo i 1999. godine.

774. Informacije koje je Pavković primao pre i za vreme vazdušne kampanje NATO predstavljaju važan dokaz za utvrđivanje njegove odgovornosti jer njegovo znanje o činjenju zloćina od strane pripadnika VJ koji su mu bili potćinjeni i pripadnika MUP, zajedno s njegovim

---

¹⁹⁶¹ Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 100, 119; Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 197, 227; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 427.

¹⁹⁶² Drugostepena presuda u predmetu *Kvoćka i drugi*, par. 99; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 427.

¹⁹⁶³ Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 81; V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Simić i drugi*, par. 158.

¹⁹⁶⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 430.

kontinuiranim naređivanjem zajedničkih operacija u koje su bili uključeni ti izvršioци, kao i njegovim učešćem u tim operacijama, ukazuje na to da je on posedovao nameru da do tih zločina dođe. Pavković je bio svestan činjenice da su 1998. godine činjeni zločini i da su za njih odgovorne snage pod njegovom kontrolom.¹⁹⁶⁵ Na primer, on je u više navrata upozoravan da se mora stati u kraj paljenju sela na Kosovu.¹⁹⁶⁶ Početkom avgusta 1998. godine on je, suprotno naređenjima svog pretpostavljenog, Samardžića, naredio da VJ uđe u Drenicu, u okviru operacije tokom koje je korišćena prekomerna sila. On je obavješten da su u toku zajedničkih operacija VJ i MUP u Gornjem Obrinju činjeni nasilni zločini i o navodima da su za te zločine odgovorni VJ i MUP.¹⁹⁶⁷ U svom kasnijem izveštaju, on je nastojao da minimalizuje težinu tog incidenta i izostavio je relevantna saznanja kojima je raspolagao.¹⁹⁶⁸ Pavković je takođe znao za navode predstavnika međunarodne zajednice da je prekomerno i neselektivno korišćenje sile od strane snaga VJ i MUP 1998. godine dovelo do prisilnog raseljavanja više od 230.000 kosovskih Albanaca.¹⁹⁶⁹ Uprkos tome, iako je znao za ranije kriminalne radnje snaga VJ i MUP na Kosovu i bio svestan navoda o široko rasprostranjenim kriminalnim radnjama snaga VJ i MUP u odnosu na kosovske Albance, Pavković je u martu 1999. godine i posle toga naređivao da se vrše operacije VJ na Kosovu u sadejstvu sa MUP.¹⁹⁷⁰

775. Za vreme vazdušne kampanje NATO, Pavković je nastavio da prima informacije da pripadnici VJ čine zločine nad civilima na Kosovu. Sistem komandovanja i veza VJ je sve vreme vazdušnih udara bio funkcionalan, a Pavković je tokom sukoba redovno dolazio na Komandno mesto Prištinskog korpusa u Prištini, gde je prisustvovao jednom sastanku sa Stevanovićem i Dorđevićem iz MUP, dok su snage VJ i MUP, delujući zajedno, vršile prisilno raseljavanje kosovskih Albanaca iz tog grada.¹⁹⁷¹ Njegovo često prisustvo na terenu na Kosovu,¹⁹⁷² u

¹⁹⁶⁵ V., na primer, dok. pr. br. 4D428 (Naređenje PrK, 27. maj 1998. godine); dok. pr. br. P1422 (Naređenje PrK u vezi s "prekomernom upotrebom" borbenih sredstava, 7. avgust 1998. godine).

¹⁹⁶⁶ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 46; dok. pr. br. 4D97 (Zapisnik sa referisanja komandanata PrK i 3. armije, 7. avgust 1998. godine), str. 3.

¹⁹⁶⁷ Dok. pr. br. P441 (Izveštaj organizacije *Human Rights Watch*, 1. februar 1999. godine), str. 16–48; Frederick Abrahams, T. 806–811 (13. jul 2006. godine); dok. pr. br. P1011 (Ivan Marković, ur., *Primena pravila međunarodnog prava oružanih sukoba* (2001. godina)), str. 70–72; dok. pr. br. P1440 (Izveštaj PrK o događajima sa smrtnim posledicama, 5. oktobar 1998. godine), str. 4.

¹⁹⁶⁸ Dok. pr. br. P1440 (Izveštaj PrK o događajima sa smrtnim posledicama, 5. oktobar 1998. godine), str. 4.

¹⁹⁶⁹ Dok. pr. br. P455 (Rezolucija br. 1160 Saveta bezbednosti UN, 31. mart 1998. godine), str. 1; dok. pr. br. P456 (Rezolucija br. 1199 Saveta bezbednosti UN, 23. septembar 1998. godine), str. 1.

¹⁹⁷⁰ Dok. pr. br. 5D245 ("Grom 3", Zapovest Komande 3. armije, 27. januar 1999. godine), str. 5; dok. pr. br. 4D103 (Naređenje Komande 3. armije o odbrani od napada NATO, 23. mart 1999. godine), par. 1.6; Ljubiša Stojimirović, dok. pr. br. 4D506 (Izjava svedoka od 2. oktobra 2007. godine), par. 38.

¹⁹⁷¹ Vladimir Lazarević, T. 18260 (14. novembar 2007. godine).

kombinaciji sa široko rasprostranjenom praksom raseljavanja kosovskih Albanaca, govori u prilog tvrdnji da je on bio svestan krivičnih dela MUP i VJ na Kosovu. On je putem izveštaja iz međunarodnih izvora bio obavešten o tome da su MUP i VJ umešani u prisilno raseljavanje i činjenje zločina nad kosovskim Albancima, između ostalog, u Prištini, gde je bio redovno stacioniran.¹⁹⁷³ U prvim danima vazdušnih napada, on je saopštio da je prethodnih dana među pripadnicima VJ bilo pojava nediscipline i samovoljnog ponašanja prema civilima kosovskim Albancima i njihovoj imovini.¹⁹⁷⁴ On je kasnije dobio nove informacije koje su ukazivale na krivična dela njegovih podređenih angažovanih na Kosovu, uključujući teške nasilne zločine.¹⁹⁷⁵ Uz to, on je priznao da su pripadnici MUP oduzimali lične isprave kosovskim Albancima i činili druge teške zločine, ali je i dalje naređivao zajedničke operacije VJ i MUP.¹⁹⁷⁶ Pored toga što je, dok je vođena kampanja prisilnog raseljavanja, bio prisutan na terenu na Kosovu, on je bio redovno prisutan i u Beogradu i učestvovao u radu sastanaka s vojnim i civilnim rukovodstvom SRJ i Srbije. Na sastancima od 4. maja, 16. maja i 17. maja, kojima je Pavković prisustvovao, razgovaralo se o činjenju teških zločina od strane pripadnika VJ i MUP.

776. Pavkovićevo nepotpuno izveštavanje o krivičnim delima 1999. godine, uključujući krivična dela ubistva i ubistva u pokušaju za koja su bili odgovorni njegovi podređeni u VJ, bilo je u suprotnosti s njegovom eksplicitnom dužnošću da takve incidente prijavi Generalštabu/Štabu Vrhovne komande.¹⁹⁷⁷ Veće napominje da objašnjenje dato za to nepotpuno izveštavanje, tj. da se radilo o nebitnom previdu i da je protiv izvršilaca preduzimano efikasno krivično gonjenje, ne utiče na konstataciju da je Pavković nastojao da minimalizuje umešanost VJ u kriminalne radnje i kosi se s činjenicom da je on, čak i kad su ti predmeti predati u rad vojnim pravosudnim organima, u tim izveštajima nastavio da govori o manje teškim zločinima.¹⁹⁷⁸

---

¹⁹⁷² Dok. pr. br. P949 (Razgovor Nebojše Pavkovića s tužilaštvom), str. 92; Vladimir Lazarević, T. 18080 (12. novembar 2007. godine); Mirko Starčević, T. 17436 (22. oktobar 2007. godine).

¹⁹⁷³ Dok. pr. br. P2542 (Drewienkiewiczovo saopštenje za štampu, april 1999. godine); Karol John Drewienkiewicz, T. 7815 (4. decembar 2006. godine).

¹⁹⁷⁴ Dok. pr. br. 4D154 (Upozorenje 3. armije upućeno potčinjenim komandama, 27. mart 1999. godine).

¹⁹⁷⁵ V., na primer, dok. pr. br. P1938 (Informacija 3. armije podneta Štabu Vrhovne komande, 10. april 1999. godine), str. 2.

¹⁹⁷⁶ Dok. pr. br. P949 (Razgovor Nebojše Pavkovića s tužilaštvom), str. 91–92; dok. pr. br. P1459 (Izveštaj 3. armije: o nepridržavanju od strane organa MUP, 25. maj 1999. godine).

¹⁹⁷⁷ Dok. pr. br. 5D84 (Borbena izveštaja PrK podnet 3. armiji, 3. april 1999. godine), str. 2; dok. pr. br. 4D276 (Izveštaj 3. armije podnet Generalštabu, 3. april 1999. godine); dok. pr. br. 3D480 (Naređenje Štaba Vrhovne komande, 2. april 1999. godine), str. 2; Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine) (javna verzija), par. 55–56, T. 8748–8750 (19. januar 2007. godine).

¹⁹⁷⁸ Geza Farkaš, T. 16359–16361 (25. septembar 2007. godine).

777. Veće je razmotrilo dokaze o Pavkovićevim nastojanjima da ograniči činjenje zločina na Kosovu i da u vezi s njima sprovede istragu, između ostalog, dokaze o njegovom predlogu za osnivanje zajedničke državne komisije, smenjivanju tri komandanta brigada i naređenjima kojima se poziva na poštovanje odredbi međunarodnog humanitarnog prava i sprečavanje odlaska kosovskih Albanaca s Kosova. Imajući u vidu široko rasprostranjeno činjenje zločina nad kosovskim Albancima od strane snaga VJ i MUP, kojeg je Pavković bio svestan, očigledno je da su te neefikasne mere bile nedovoljne.

778. Iz gorenavedenih dokaza može se izvesti zaključak da je Pavković delio nameru činjenja zločina ili krivičnih dela u osnovi koja su bila cilj udruženog zločinačkog poduhvata. Zaključak o njegovoj nameri da učestvuje u zajedničkom cilju može se izvesti i iz njegove tesne saradnje s Miloševićem po pitanju Kosova 1998. i 1999. godine.¹⁹⁷⁹ Uticaj koji je on uživao na osnovu veze s Miloševićem vidi se iz činjenice da je bio u stanju da, suprotno naređenjima svog pretpostavljenog, Ojdanića, nekažnjeno dovede vojsku u unutrašnjost Kosova.¹⁹⁸⁰ Dodatni pokazatelj da je Milošević odobravao Pavkovićev pristup rešavanju problema na Kosovu je i njegovo brzo napredovanje u komandnom lancu VJ. Od načelnika štaba Prištinskog korpusa 1997, Pavković je unapređen u komandanta Prištinskog korpusa u januaru 1998. i komandanta 3. armije u januaru 1999, a zatim u načelnika Generalštaba u februaru 2000. godine.¹⁹⁸¹ Unapređenjem u komandanta 3. armije i načelnika Generalštaba Milošević je Pavkovića nagradio za učešće u udruženom zločinačkom poduhvatu.

779. Godine 1998. Pavković je učestvovao u procesu naoružavanja nealbanskog stanovništva i razoružavanja albanskog stanovništva u selima i gradovima na Kosovu. On je u nastojanjima rukovodstva SRJ i Srbije da realizuje taj proces učestvovao uprkos tome što je znao da u međunacionalnim okršajima dolazi do činjenja krivičnih dela.¹⁹⁸² Entuzijazam koji je pokazao u vezi s tim procesom i učešće u njemu govore u prilog tvrdnji tužilaštva da je Pavković delovao u sprezi s učesnicima u udruženom zločinačkom poduhvatu kako bi sproveo zajednički cilj da se, putem raznih kašnjenih sredstava, održi kontrola nad Kosovom.

---

¹⁹⁷⁹ Aleksandar Dimitrijević, T. 26595–26597, 26624 (8. jul 2008. godine); dok. pr. br. 3D484 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 10. decembar 1998. godine), str. 14.

¹⁹⁸⁰ Dok. pr. br. P941 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 25. februar 1999. godine), str. 16, 24–25; Aleksandar Dimitrijević, T. 26708 (9. jul 2008. godine).

¹⁹⁸¹ Dok. pr. br. 4D163 (Vojna evidencija za Nebojšu Pavkovića), str. 5–6; dok. pr. br. P1319 (Pavkovićevi odgovori na pitanja gledalaca, RTS, *Televizija Beograd*, Prvi program, 20. oktobar 2000. godine), str. 9.

¹⁹⁸² Momir Stojanović, T. 20072–20074 (12. decembar 2007. godine); dok. pr. br. P1011 (Ivan Marković, ur., *Primena pravila međunarodnog prava oružanih sukoba* (2001. godina)), str. 58; dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka

780. Pored toga, Pavković je, kao komandant 3. armije, znao da je njegovo bezrezervno učešće važno za ostvarenje zajedničkih ciljeva udruženog zločinačkog poduhvata. On je znao da može da osujeti ili čak onemogućiti cilj prisilnog raseljavanja albanskog stanovništva Kosova ako upotrebi svoju *de jure* i *de facto* nadležnost da lica odgovorna za zločine pozove na red ili ako odbije da naredi VJ da izvodi operacije na Kosovu zajedno sa MUP. Međutim, on je 1999. godine nastavio da iz Komande 3. armije izdaje naređenja za upotrebu VJ na Kosovu, pri čemu je i dalje bio svestan koordinacije aktivnosti VJ i MUP putem Zajedničke komande i da je odobrava.¹⁹⁸³

781. Uzevši u obzir sve relevantne dokaze, Veće zaključuje da je jedini razuman zaključak taj da je Pavković imao nameru da prisilno raseli albansko stanovništvo, kako unutar tako i izvan Kosova, i da na taj način obezbedi trajnu kontrolu SRJ i Srbije nad tom Pokrajinom. Veće se takođe uverilo da je on tu nameru delio s drugim učesnicima u udruženom zločinačkom poduhvatu, kao što su Milošević, Lukić i Šainović.

782. Što se tiče pitanja da li je Pavković doprineo udruženom zločinačkom poduhvatu, Veće je mišljenja da je iz prethodnih paragrafa jasno da jeste i da je taj doprinos bio značajan. Iako je znao da snage VJ i MUP čine zločine, on je u celom periodu u kojem su činjeni zločini naređivao i podržavao operacije VJ izvođene 1999. godine na Kosovu, uključujući zajedničke operacije s MUP, koje su koordinirane putem Zajedničke komande.¹⁹⁸⁴ On je mobilisao vojnike za te operacije i njima komandovao za vreme operacija, između ostalog, putem svog prisustva na terenu na Kosovu. Činjenica da je Pavković početkom 1999, kršeći Oktobarske sporazume, doveo dodatne snage VJ na Kosovo, omogućila je VJ da se u martu 1999. godine angažuje u široko rasprostranjenim operacijama širom Kosova, kako sam tako i pružajući podršku MUP. On je 1998. godine podržavao naoružavanje nealbanskog stanovništva i razoružavanje albanskog stanovništva Kosova, čime je pomogao učesnicima u udruženom zločinačkom poduhvatu u nastojanju da ostvare svoje ciljeve. Pored toga, minimalizovanjem zločina koje su činile snage pod njegovom kontrolom i nepreduzimanjem efikasnih mera u vezi s informacijama koje upućivale na to da te snage vrše široko rasprostranjene zločine na Kosovu, Pavković je doprineo stvaranju i održavanju atmosfere nekažnjivosti, koja je podstakla činjenje zločina od strane snaga pod kontrolom učesnika u udruženom zločinačkom poduhvatu.

Zajedničke komande), str. 163; dok. pr. br. P949 (Razgovor Nebojše Pavkovića s tužilaštvom), str. 1–2, 205, 213–216, 347–348.

¹⁹⁸³ Đorđe Ćurčin, T. 17025–17027 (16. oktobar 2007. godine); dok. pr. br. P1459 (Izveštaj 3. armije o nepridržavanju od strane organa MUP, 25. maj 1999. godine).

¹⁹⁸⁴ V., na primer, dok. pr. br. 5D245 (“Grom 3”, Zapovest Komande 3. armije, 27. januar 1999. godine), str. 5–7, 11–12; dok. pr. br. 4D103 (Naređenje Komande 3. armije o odbrani od napada NATO, 23. mart 1999. godine), par. 1.6; Ljubiša Stojimirović, dok. pr. br. 4D506 (Izjava svedoka od 2. oktobra 2007. godine), par. 38.

783. Kao što se može videti iz konstatacija vezanih za razne opštine na Kosovu o kojima je bilo reči gore u tekstu, učesnici u udruženom zločinačkom poduhvatu koristili su snage VJ i MUP pod svojom kontrolom za vršenje zločina za koje se optuženi terete u Optužnici. Veće je svesno toga da svaki pojedini pripadnik tih snaga ne mora da bude učesnik u udruženom zločinačkom poduhvatu. Bez obzira na to, odgovornost za postupke pripadnika VJ i MUP može se pripisati učesnicima u udruženom zločinačkom poduhvatu. S tim u vezi, Veće ima u vidu svoje konstatacije da su Šainović i Lukić bili učesnici u udruženom zločinačkom poduhvatu. Šainović je bio politički koordinator snaga VJ i MUP na Kosovu. Pavkovićev pandan u MUP je bio Lukić, koji je tokom cele vazdušne kampanje NATO imao i *de jure* i *de facto* odgovornost za snage MUP koje su činile masovne zločine. Pavković je, kao komandant 3. armije VJ, u celom periodu u kojem su činjeni zločini, rukovodio i komandovao svim snagama VJ na Kosovu i tokom tog perioda naređivao operacije VJ na Kosovu. Sva trojica su učestvovala u koordinaciji aktivnosti VJ i MUP. Slobodan Milošević, koji je takođe bio učesnik u udruženom zločinačkom poduhvatu, bio je i “vrhovni komandant” VJ i imao je značajna *de facto* ovlašćenja nad MUP. Iz svih tih razloga, Pavkoviću se može pripisati odgovornost i za zločine VJ i za zločine MUP.

784. Budući da je Veće konstatovalo da je zajednički cilj trebalo da bude ostvaren samo putem prisilnog raseljavanja, nije potrebno da se drugi zločini za koje se Pavković tereti, konkretno, ubistvo i progon, između ostalog, putem ubistva, seksualnog zlostavljanja i uništavanja kulturnih dobara, analiziraju u kontekstu treće kategorije udruženog zločinačkog poduhvata. Treba dokazati van razumne sumnje da je činjenje tih zločina, iako ne spadaju u zajednički cilj, Pavkoviću bilo razumno predvidivo i da je voljno preuzeo rizik da će oni biti počinjeni.

785. *Ubistvo i seksualno zlostavljanje.* Kao što je opisano gore u tekstu, Pavković je posedovao nameru da prisilno raseli jedan deo albanskog stanovništva Kosova i tu nameru je delio s drugim učesnicima u udruženom zločinačkom poduhvatu, koji je imao za cilj da se kosovski Albanci prisilno rasele unutar Kosova i deportuju s Kosova kako bi se održala kontrola nad Pokrajinom. Pavković je bio svestan toga da je 1998. i 1999. godine između Srba i Albanaca na Kosovu vladala velika netrpeljivost. On je znao za kontekst u kojem je vršeno prisilno raseljavanje. Prema tome, razumno se moglo predvideti da će fizički i posredni izvršioc i druge zločine, uključujući ubistvo, s namerom diskriminacije kosovskih Albanaca.¹⁹⁸⁵ Veće je mišljenja da je Pavković putem svog detaljnog znanja o događajima na terenu na Kosovu 1998. i 1999. godine bio upozoren da će, usled raseljavanja koje je vršeno 1999. godine, doći do činjenja ubistava i seksualnih delikata od strane VJ i MUP. Uz to, postoje i konkretni dokazi koji potkrepljuju takav zaključak. Na primer,

---

¹⁹⁸⁵ Dok. pr. br. P949 (Razgovor Nebojše Pavkovića s tužilaštvom), str. 1–2, 88, 219, 264.

Pavković je na osnovu incidenta u Gornjem Obrinju iz oktobra 1998. godine mogao razumno predvideti da će snage MUP i VJ, ako budu angažovane na Kosovu, vršiti zločine, uključujući ubistva. U naređenju koje je Pavković izdao 4. aprila 1999. godine, Niškom korpusu je naloženo da, svakodnevnom kontrolom napuštenih mesta i objekata, spreči pljačku, silovanja i maltretiranje stanovištva.¹⁹⁸⁶ U njegovom Naređenju od 6. aprila 1999. godine, Prištinskom korpusu i Niškom korpusu je naloženo da poboljšaju borbenu disciplinu i spreče samovolju, uključujući pljačku i ubistvo.¹⁹⁸⁷ U Pavkovićevom Izveštaju od 10. aprila 1999. godine se navodi da su na Kosovo razmešteni dobrovoljci koji su ili osuđivani ili pred izricanjem kazne i da je sedam dobrovoljaca pritvoreno, između ostalog, zbog ubistva i silovanja.¹⁹⁸⁸ Dana 25. maja 1999. godine Pavković je podneo izveštaj Štabu Vrhovne komande u kojem je, između ostalog, pomenuo da snage MUP vrše krivična dela ubistva i silovanja nad albanskim stanovništvom Kosova.¹⁹⁸⁹ Prema tome, Pavković je mogao razumno predvideti da će snage VJ i MUP, prilikom prisilnog raseljavanja, činiti ubistva i seksualno zlostavljati kosovske Albance.

786. *Razaranje ili nanošenje štete verskim objektima.* Veće je već konstatovalo da su snage SRJ i Srbije uništile četiri džamije i da ta krivična dela spadaju u kategoriju progona. Veće konstatuje da je Pavković mogao razumno predvideti da će snage SRJ i Srbije, prilikom prisilnog raseljavanja albanskog stanovništva Kosova, počiniti bezobzirno razaranje ili nanošenje štete verskim objektima kosovskih Albanaca, kao i kulturnim spomenicima i muslimanskim svetim mestima. Taj sukob je bio obeležen etničkim podelama. Pored toga, zajednički cilj je trebalo da se ostvari kampanjom terora i nasilja nad civilnim albanskim stanovništvom Kosova. S obzirom na te okolnosti i imajući u vidu Pavkovićevo detaljno znanje o događanjima na terenu na Kosovu za vreme sukoba, neizbežan je zaključak da je on mogao razumno predvideti da će snage SRJ i Srbije, prilikom prisilnog premeštanja i deportacije albanskog stanovništva Kosova, istovremeno bezobzirno razoriti ili naneti štetu njihovim verskim objektima, kulturnim spomenicima i svetim mestima.

787. Pošto je iznelo ove konstatacije, Veće ne mora iznositi konstatacije u vezi s drugim oblicima odgovornosti koji se navode u Optužnici.

---

¹⁹⁸⁶ Dok. pr. br. P1448 (Naređenje 3. armije s uputstvom u vezi s režimom bezbednosti, 4. april 1999. godine), str. 2.

¹⁹⁸⁷ Dok. pr. br. 4D224 (Naređenje 3. armije o preduzimanju mera za odbranu, 6. april 1999. godine), str. 3; V. takođe Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 59, 62, 65–67 (gde se govori o raspravi u vezi s ubijanjem na Kosovu na sastanku održanom 17. maja 1999. godine, kojem je prisustvovao Pavković).

¹⁹⁸⁸ Dok. pr. br. P1938 (Informacija 3. armije podneta Štabu Vrhovne komande, 10. april 1999. godine), str. 2.

¹⁹⁸⁹ Dok. pr. br. P1459 (Izveštaj 3. armije: o nepridržavanju od strane MUP, 25. maj 1999. godine), par. 3–4.

788. Pretresno veće, prema tome, konstatuje da je van razumne sumnje ustanovljeno da je Nebojša Pavković odgovoran za činjenje (putem učešća u udruženom zločinačkom poduhvatu) sledećih zločina na sledećim lokacijama:

- Peć
  - grad Peć – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
- Dečani
  - Beleg – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti; progon (seksualno zlostavljanje) kao zločin protiv čovečnosti;
- Đakovica
  - grad Đakovica – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti; ubistvo kao zločin protiv čovečnosti; ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja; progon (ubistvo) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Korenica – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti; ubistvo kao zločin protiv čovečnosti; ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja; progon (ubistvo) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Dobroš – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Ramoc – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Meja – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti; ubistvo kao zločin protiv čovečnosti; ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja; progon (ubistvo) kao zločin protiv čovečnosti;
  - druga sela na području Reka – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
- Prizren
  - Pirane – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Dušanovo, deo grada Prizrena – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
- Orahovac
  - Celina – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti; progon (razaranja ili nanošenje štete verskim objektima) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Bela Crkva – ubistvo kao zločin protiv čovečnosti; ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja; progon (ubistvo) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Mala Kruša – ubistvo kao zločin protiv čovečnosti; ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja; progon (ubistvo) kao zločin protiv čovečnosti;

- Suva Reka
  - grad Suva Reka – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti; ubistvo kao zločin protiv čovečnosti; ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja; progon (ubistvo) kao zločin protiv čovečnosti; progon (razaranje ili nanošenje štete verskim objektima) kao zločin protiv čovečnosti;

- Srbica
  - Turićevac – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Izbica – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti; ubistvo kao zločin protiv čovečnosti; ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja; progon (ubistvo) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Tušilje – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Ćirez – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti; progoni (seksualno zlostavljanje) kao zločin protiv čovečnosti;

- Kosovska Mitrovica
  - grad Kosovska Mitrovica – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Žabare – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;

- Vučitrn
  - grad Vučitrn – druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti; progon (razaranje ili nanošenje štete verskim objektima) kao zločin protiv čovečnosti;
  - konvoj kod Gornje Sudimlje – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti; ubistvo kao zločin protiv čovečnosti; ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja; progon (ubistvo) kao zločin protiv čovečnosti;

- Priština
  - grad Priština – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;

- Gnjilane
  - Žegra – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Vladovo – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Vlačica – progon (razaranje ili nanošenje štete verskim objektima) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Prilepnica – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;

- Uroševac
  - Sojevo – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Miroslavlje – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Staro Selo – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
- Kačanik
  - Kotlina – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Kačanik – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Dubrava – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti; ubistvo kao zločin protiv čovečnosti; ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja; progon (ubistvo) kao zločin protiv čovečnosti.

789. Pavković nije odgovoran ni po jednoj drugoj optužbi navedenoj u Optužnici, uz ograde u vezi s poslednjim paragrafom Presude.

790. Nebojša Pavković je, prema tome, kriv po tačkama 1 do 5 Optužnice, u meri utvrđenoj gore u tekstu.

G. INDIVIDUALNA KRIVIČNA ODGOVORNOST VLADIMIRA LAZAREVIĆA

1. Optuženi

791. Optuženi Vladimir Lazarević rođen je 23. marta 1949. godine u mestu Grnčar, opština Babušnica, u Srbiji.¹⁹⁹⁰ Služio je na raznim položajima u JNA i VJ, nakon čega je u januaru 1998. godine postavljen za načelnika štaba Prištinskog korpusa.¹⁹⁹¹ Dana 25. decembra 1998. Lazarević je imenovan za komandanta Prištinskog korpusa i na tom položaju je ostao do 28. decembra 1999. godine, kada je postavljen za načelnika štaba 3. armije.¹⁹⁹² Nakon toga je, 13. marta 2000, imenovan za komandanta 3. armije, a početkom 2002. godine došao je na položaj zamenika

¹⁹⁹⁰ Vladimir Lazarević, T. 17735–17736, 17739–17745 (6. novembar 2007. godine); dok. pr. br. P950 (Razgovor Vladimira Lazarevića s tužilaštvom), str. 7.

¹⁹⁹¹ Vladimir Lazarević, T. 17740–17741 (6. novembar 2007. godine); dok. pr. br. P950 (Razgovor Vladimira Lazarevića s tužilaštvom), str. 14–15. V. takođe dok. pr. br. 5D1324 (Naredba Generalštaba VJ o postavljanju Lazarevića za načelnika štaba PrK, 12. januar 1998. godine); dok. pr. br. P801 (Izveštaj o prijemu – predaji dužnosti komandanta PrK za Vladimira Lazarevića, 9. januar 1999. godine); Nike Peraj, dok. pr. br. P2248 (Izjava svedoka od 18. aprila 2000. godine), par. 5–6.

¹⁹⁹² Vladimir Lazarević, T. 17735–17736, 17739–17745 (6. novembar 2007. godine); dok. pr. br. P801 (Izveštaj o prijemu – predaji dužnosti komandanta PrK za Vladimira Lazarevića, 9. januar 1999. godine).

načelnika Generalštaba VJ za kopnenu vojsku.¹⁹⁹³ Vojnu karijeru je, na lični zahtev, okončao 5. oktobra 2004. godine.¹⁹⁹⁴ Lazarević je u junu 1999. unapređen u čin general-potpukovnika, a 30. decembra 2000. godine u čin general-pukovnika.¹⁹⁹⁵

2. Optužbe iz Optužnice

792. Prema Optužnici, Vladimir Lazarević je, kao komandant Prištinskog korpusa, najkasnije od 6. januara 1999. godine snosio punu odgovornost za operacije koje su vodile jedinice Prištinskog korpusa i njemu pridodate jedinice i rukovodio i vršio komandna ovlašćenja nad jedinicama MUP koje su bile potčinjene Prištinskom korpusu, ili delovale u saradnji ili u koordinaciji s njim, kao i drugim strukturama.¹⁹⁹⁶ Tužilaštvo tvrdi da se zaključak o Lazarevićevoj nameri da učestvuje u udruženom zločinačkom poduhvatu može izvesti iz njegovih postupaka, uključujući njegova naređenja i učešće u radu koordinacionih tela kao što je Zajednička komanda, i tvrdi da je Lazarević znao da će taktika tvrdog pristupa koju su snage SRJ i Srbije primenjivale u operacijama 1998. godine dovesti do činjenja zločina nad albanskim civilnim stanovništvom. On je sve vreme na koje se odnosi Optužnica nastavio da angažuje iste jedinice i primenjuje istu taktiku, što pokazuje da je odobravao zločine i posedovao nameru za njihovo činjenje. Tužilaštvo takođe tvrdi da se Lazarević, iako je bio ovlašćen za preduzimanje mera protiv izvršilaca zločina, hotimično suzdržao da to učini jer je nameravao da do tih zločina dođe.¹⁹⁹⁷ Naposljetku, prema tvrdnji tužilaštva, Lazarević je znatno doprineo udruženom zločinačkom poduhvatu tako što je učestvovao u uključivanju dobrovoljaca u sastav Prištinskog korpusa.¹⁹⁹⁸

793. Na osnovu toga, on se tereti da je planirao, podsticao, naređivao ili na drugi način pomagao i podržavao planiranje, pripremu ili izvršenje zločina za koje se tereti u Optužnici, kao i da je učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu o kojem je bilo reči gore u tekstu. Pored toga, Lazarević se, prema članu 7(3) Statuta, tereti odgovornošću nadređenog za zločine koje su počinili njegovi podređeni.¹⁹⁹⁹

---

¹⁹⁹³ Vladimir Lazarević, T. 17735–17736, 17739–17745 (6. novembar 2007. godine); dok. pr. br. P950 (Razgovor Vladimira Lazarevića s tužilaštvom), str. 14–15.

¹⁹⁹⁴ Vladimir Lazarević, T. 17745 (6. novembar 2007. godine).

¹⁹⁹⁵ Vladimir Lazarević, T. 17735–17736, 17739–17745 (6. novembar 2007. godine).

¹⁹⁹⁶ Optužnica, par. 13, 58.

¹⁹⁹⁷ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 953–956.

¹⁹⁹⁸ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 924.

¹⁹⁹⁹ Optužnica, par. 22.

794. Lazarevićeva odbrana osporava sve te navode i tvrdi da tužilaštvo nije dokazalo da je Lazarević imao nameru da doprinese ostvarenju datog plana svojim delima ili svojim propustima i da nije pokazano da je bio svestan postojanja zločinačkog plana usmerenog protiv civilnog stanovništva.²⁰⁰⁰

795. U Odeljku VII gore u tekstu Veće je zaključilo da su snage SRJ i Srbije u periodu od marta do juna 1999. godine u velikom broju kosovskih opština činile zločine usmerene protiv albanskog civilnog stanovništva na Kosovu. Ovaj odeljak će se stoga baviti pitanjem da li je Lazarević odgovoran za neki od tih zločina, prema raznim vidovima odgovornosti za koje se tereti u Optužnici.

3. Lazarevićevo postavljenje za načelnika štaba i komandanta Prištinskog korpusa

796. Tužilaštvo tvrdi da su Milošević i Milutinović 1998. godine smenili nekoliko starešina VJ koji su se protivili upotrebi VJ u borbenim dejstvima na Kosovu izvan utvrđenog komandnog lanca i na njihovo mesto doveli poslušnije ljude. Ono dodaje da je Lazarević, postavljanjem za komandanta Prištinskog korpusa, doveden na ključni položaj, s kojeg je mogao da doprinosi udruženom zločinačkom poduhvatu.²⁰⁰¹ Prema tvrdnji Lazarevićeve odbrane, o tome da je tvrdnja tužilaštva neutemeljena govori činjenica da je Perišić, koji je 1998. godine postao jedan od Miloševićevih protivnika, bio taj koji je krajem 1997. godine postavio Lazarevića za načelnika štaba Prištinskog korpusa i u junu 1998. godine ga predložio za unapređenje iz čina pukovnika u čin generala.²⁰⁰²

797. Krajem 1997. godine tadašnji načelnik Generalštaba Perišić postavio je Lazarevića za načelnika štaba Prištinskog korpusa.²⁰⁰³ Dana 9. juna 1998. godine Perišić je na sednici Vrhovnog saveta odbrane istakao da je Lazarević “izuzetno sposoban starešina, koji se u najtežoj situaciji pokazao da je kvalitetan starešina”, zbog čega je predložio da ga Milošević unapredi u čin generala. Pošto niko nije imao prigovor na Perišićev predlog, on je prihvaćen.²⁰⁰⁴ Na osmoj sednici VSO, održanoj 25. decembra 1998. godine, Ojdanić je, kao načelnik Generalštaba, predložio da se

---

²⁰⁰⁰ Lazarevićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 849–851, 951.

²⁰⁰¹ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 80.

²⁰⁰² Lazarevićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 598–599. V. takođe par. 600–604.

²⁰⁰³ Vladimir Lazarević, T. 17736 (6. novembar 2007. godine); dok. pr. br. 5D1324 (Naredba načelnika Generalštaba, 12. januar 1998. godine). V. takođe dok. pr. br. 5D1323 (Naredba načelnika Generalštaba, 30. decembar 1997. godine).

²⁰⁰⁴ Dok. pr. br. 1D760 (Stenografske beleške sa 5. sednice VSO, 9. jun 1998. godine), str. 14–15. V. takođe Aleksandar Dimitrijević, T. 26743–26444 (9. jul 2008. godine); dok. pr. br. 5D1325 (Lazarevićev izveštaj o prijemu dužnosti, 26. jun 1998. godine).

Lazarević postavi za komandanta Prištinskog korpusa.²⁰⁰⁵ U vezi ovim predlogom za Lazarevićevo unapređenje nije bilo prigovora.²⁰⁰⁶ Iako je na toj sednici bilo kritike na račun aktivnosti Prištinskog korpusa na Kosovu, ona je izneta u okviru rasprave o postavljanju Pavkovića. Nakon te sednice VSO, Milošević je 28. decembra 1998. godine izdao predsednički ukaz kojim je Lazarević postavljen za komandanta Prištinskog korpusa.²⁰⁰⁷ Dana 9. januara 1999. godine Lazarević je preuzeo dužnost komandanta Prištinskog korpusa od Pavkovića, koji je zamenio Dušana Samardžića na dužnosti komandanta 3. armije.²⁰⁰⁸ Lazarević je prilikom svedočenja istakao da je procedura koja je primenjena u vezi s njegovim postavljanjem za komandanta Prištinskog korpusa u decembru 1998. godine bila redovna procedura za postavljanje na takve položaje.²⁰⁰⁹

798. Pretresno veće se uverilo da je Lazarevićevo postavljanje za komandanta Prištinskog korpusa izvedeno u skladu s redovnom *de jure* procedurom. Imajući u vidu da je Perišić u junu 1998. pohvalio Lazarevićevo profesionalnost i da u vezi s Lazarevićevim postavljanjem, za razliku od postavljanja Ojdanića i Pavkovića koji su zamenili Perišića, odnosno Samardžića, nije bilo ničeg naročito spornog, Veće konstatuje da dokazi ne govore u prilog tvrdnji tužilaštva da je Lazarević postavljen za komandanta Prištinskog korpusa zato što je bio “poslušniji” od drugih starešina VJ. Lazarević je za komandanta Prištinskog korpusa postavljen zbog svog iskustva, posebno onog stečenog na položaju načelnika štaba Prištinskog korpusa, i kvaliteta koje je imao kao starešina.

4. Lazarević kao načelnik štaba Prištinskog korpusa 1998. godine

a. Lazarević i zajedničke operacije

799. Tužilaštvo tvrdi da je Lazarević bio član Zajedničke komande i da je doprineo njenom radu. Ono ističe da je on učestvovao u sastancima Zajedničke komande održanim 1998. i tvrdi da dejstva koja su u avgustu 1998. godine izvedena u Slupu i Vokši pokazuju da je doprineo operacijama

²⁰⁰⁵ Dok. pr. br. P1000 (Zapisnik sa 8. sednice VSO, 25. decembar 1998. godine), str. 5–7.

²⁰⁰⁶ Dok. pr. br. P1000 (Zapisnik sa 8. sednice VSO, 25. decembar 1998. godine), str. 1, 5–9; dok. pr. br. 1D761 (Stenografske beleške s 8. sednice VSO, 25. decembar 1998. godine), str. 3, 13–21. Milo Đukanović nije izrazio nikakvo mišljenje o Lazarevićevom unapređenju, za razliku od predloženog Pavkovićevo unapređenja.

²⁰⁰⁷ Dok. pr. br. 4D35 (Ukaz predsednika SRJ o postavljanju Nebojše Pavkovića, 28. decembar 1998. godine); dok. pr. br. P801 (Izveštaj o prijemu – predaji dužnosti komandanta PrK za Vladimira Lazarevića, 9. januar 1999. godine). V. Nalog u vezi s činjenicama o kojima su se strane sporazumele, 11. jul 2006. godine, str. 14.

²⁰⁰⁸ Dok. pr. br. P801 (Izveštaj o prijemu – predaji dužnosti komandanta PrK za Vladimira Lazarevića, 9. januar 1999. godine). Dok. pr. br. P800 (Izveštaj o prijemu dužnosti komandanta 3. armije od strane Nebojše Pavkovića, 13. januar 1999. godine); dok. pr. br. P802 (Izveštaj o prijemu – predaji dužnosti komandanta 3. armije za Dušana Samardžića, 13. januar 1999. godine).

²⁰⁰⁹ Vladimir Lazarević, T. 17744–17745 (6. novembar 2007. godine).

Zajedničke komande.²⁰¹⁰ Lazarevićeva odbrana tvrdi da je on odluku za izvođenje te operacije potpisao samo zato što je Pavković tada bio odsutan i ističe da su tu operaciju prethodno odobrili Samardžić i Perišić.²⁰¹¹

i. Lazarevićevo učešće u zajedničkim operacijama

800. Kao Pavkovićev načelnik štaba Prištinskog korpusa, Lazarević je služio kao veza između načelnika organa Prištinskog korpusa i komandanta, a ujedno i kao zamenik komandanta.²⁰¹² Kao što je bilo reči u Odeljku VI.A, njih dvojica su tokom cele 1998. godine bila u redovnom kontaktu. Lazarević je tada sve vreme boravio na Isturenom komandnom mestu, gde je ostao do oktobra 1998. godine.²⁰¹³ On je bio u kontaktu i sa Samardžićem jer je Istureno komandno mesto imalo direktnu telefonsku vezu s Komandom 3. armije. Istureno komandno mesto je takođe imalo direktnu telefonsku vezu s Perišićem, koji je tada bio načelnik Generalštaba.²⁰¹⁴ Perišić je često zvao Lazarevića na Istureno komandno mesto radi neposrednog informisanja o stanju na granici.²⁰¹⁵ Lazarević se takođe sastao s Perišićem, kad je ovaj u avgustu 1998. godine, zajedno s timom od desetak oficira, došao u trodnevni obilazak granice radi provere stanja borbene gotovosti.²⁰¹⁶

801. Lazarević je u svom svedočenju rekao da je u aprilu 1998. godine komandant 3. armije Samardžić njemu lično naredio da s grupom starešina iz Komande Prištinskog korpusa ode na Istureno komandno mesto u Đakovici i da odatle koordinira akcije snaga Prištinskog korpusa angažovanih na obezbeđenju i odbrani državne granice.²⁰¹⁷ Samardžić je smatrao da, zbog složene situacije na granici između Albanije i Kosova, na Istureno komandno mesto treba uputiti grupu

---

²⁰¹⁰ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 933.

²⁰¹¹ Lazarevićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 555.

²⁰¹² Dok. pr. br. P950 (Razgovor Vladimira Lazarevića s tužilaštvom), str. 20–21; dok. pr. br. P982 (Uputstvo za rad Komande 4. korpusa), str. 16.

²⁰¹³ Dok. pr. br. P950 (Razgovor Vladimira Lazarevića s tužilaštvom), str. 92; V. takođe Vladimir Lazarević, T. 17809 (6. novembar 2007. godine), T. 17823 (7. novembar 2007. godine); Milorad Obradović, T. 15044 (5. septembar 2007. godine); Goran Jevtović, dok. pr. br. 5D1385 (Izjava svedoka od 24. decembra 2007. godine), par. 4; Dragan Živanović, T. 20617–20618 (18. januar 2008. godine); Milan Kotur, T. 20629 (18. januar 2008. godine).

²⁰¹⁴ Goran Jevtović, dok. pr. br. 5D1385 (Izjava svedoka od 24. decembra 2007. godine), par. 6.

²⁰¹⁵ Goran Jevtović, dok. pr. br. 5D1385 (Izjava svedoka od 24. decembra 2007. godine), par. 6. V. takođe Vladimir Lazarević, T. 17809 (6. novembar 2007. godine).

²⁰¹⁶ Vladimir Lazarević, T. 18297 (14. novembar 2007. godine).

²⁰¹⁷ Vladimir Lazarević, T. 17808 (6. novembar 2007. godine).

starešina iz Komande Prištinskog korpusa “u cilju efikasnijeg praćenja stanja i komandovanja jedinicama [...] u širem rejonu Đakovice”.²⁰¹⁸

802. U drugoj polovini 1998. godine na Kosovu je izvedeno nekoliko zajedničkih operacija.²⁰¹⁹ Kao što je objašnjeno gore u tekstu, prema Samardžićevom Naređenju od 20. aprila 1998. godine, Lazarević je, kao načelnik štaba Prištinskog korpusa, bio zadužen za praćenje situacije na granici između Albanije i Kosova.²⁰²⁰ Dokazi o Lazarevićevoj učešću u zajedničkim operacijama izvedenim u pograničnom području dok je on 1998. godine boravio na Isturenom komandnom mestu ograničeni su na dokaze vezane za operaciju u Slupu i Vokši. Veće je već ustanovilo da se o toj operaciji raspravljalo na sastanku Zajedničke komande održanom 13. avgusta 1998. godine i da je Komanda Prištinskog korpusa pripremila plan operacije pre tog sastanka.²⁰²¹ Lazarevićevo Naređenje od 14. avgusta 1998. godine sadrži klauzulu koja predviđa da će jedinicama angažovanim u rejonu sela Slup i Vokša “[k]omand[ovati] [...] Zajednička komanda za KiM”. Na terenu su komandni lanci VJ i MUP ostali razdvojeni. Lazarević je posvedočio da je bio na Isturenom komandnom mestu, odakle je pratio akciju.²⁰²²

803. U svetlu tih dokaza, Veće konstatuje da je Lazarević doprineo realizaciji zajedničkih operacija koje su, tokom druge polovine 1998. godine, izvođene na pograničnom području između Albanije i Kosova. Pitanje Lazarevićeve odgovornosti za izdavanje naređenja Zajedničke komande 1999. godine biće razmotreno dole u tekstu.

ii. Lazarevićevo učešće u radu sastanaka Zajedničke komande

804. Iz dokaza se vidi da je Lazarević 1998. samo pet puta prisustvovao sastancima Zajedničke komande:²⁰²³ jednom u avgustu i četiri puta u septembru 1998. godine.²⁰²⁴ Lazarević je u sudnici potvrdio da je prisustvovao tim sastancima.²⁰²⁵ On je dodao da, mada je krajem oktobra 1998.

²⁰¹⁸ Dok. pr. br. 4D380 (Naređenje Komande 3. armije, 20. april 1998. godine).

²⁰¹⁹ V. Odeljak VI.C.

²⁰²⁰ Dok. pr. br. 4D380 (Naređenje Komande 3. armije, 20. april 1998. godine).

²⁰²¹ V. Odeljak VI.E.

²⁰²² Vladimir Lazarević, T. 18297 (14. novembar 2007. godine).

²⁰²³ V. Odeljak VI.E.

²⁰²⁴ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 68–70 (23. avgust 1998. godine); str. 117–119 (17. septembar 1998. godine); str. 119–120 (18. septembar 1998. godine); str. 121–122 (19. septembar 1998. godine); str. 124–125 (21. septembar 1998. godine); V. takođe Vladimir Lazarević, T. 18455–18467 (16. novembar 2007. godine).

²⁰²⁵ Vladimir Lazarević, T. 18455–18467 (16. novembar 2007. godine).

godine bio u Prištini, nije prisustvovao nijednom sastanku koji je održan u to vreme.²⁰²⁶ U Beleškama se pominje da je Lazarević uzimao reč samo na tri takva sastanka.²⁰²⁷ Lazarević je prilikom svedočenja objasnio da su na sastanku održanom 18. septembra 1998. godine svi učesnici hteli “da [on] izvorno kaž[e] šta se dešava na granici”. On ih je izvestio o tamošnjoj “dramatičnoj situaciji”.²⁰²⁸ O temama o kojima se raspravljalo na sastancima kojima je Lazarević prisustvovao biće reči dole u tekstu.

805. Iako je Lazarević prisustvovao nekim od sastanaka Zajedničke komande koji su u periodu od jula do oktobra 1998. godine održani u Prištini, Veće zaključuje da on, putem prisustvovanja tim sastancima, nije bio u potpunosti upoznat s tim šta se tada dešavalo u Beogradu niti je u toku tih sastanaka mogao da oceni kakav je uticaj Zajednička komanda vršila na MUP i VJ u pogledu sprovođenja raznih faza Plana za borbu protiv terorizma. Veće napominje da Lazarević 1998. godine nije odlazio u Beograd niti je prisustvovao sastancima u glavnom gradu.²⁰²⁹ S obzirom na Lazarevićevo udaljenost i od Prištine i od Beograda 1998. godine, činjenicu da nije bio član Kolegijuma načelnika Generalštaba, kao i nepostojanje bilo kakvih dokaza koji ukazuju na znanje, Veće smatra da nije ustanovljeno da je Lazarević znao za sukobe do kojih je tada dolazilo između Pavkovića, Samardžića i Perišića.

b. Lazarevićevo znanje o zločinima koje su jedinice VJ i MUP počinile 1998. godine

806. Tužilaštvo tvrdi da je Lazarević znao da će taktika tvrdog pristupa koju su snage SRJ i Srbije primenjivale u operacijama 1998. godine dovesti do činjenja zločina nad albanskim civilnim stanovništvom na Kosovu. Pored toga, prema tvrdnji tužilaštva, Lazarević je za masovno raseljavanje civilnog stanovništva znao putem sistema izveštavanja VJ, relevantnih rezolucija Saveta bezbednosti UN, izveštaja međunarodnih organizacija za ljudska prava i svojih čestih kontakata s predstavnicima međunarodne zajednice na Kosovu.²⁰³⁰ Lazarevićevo odbrana tvrdi da on nije znao da su pripadnici VJ 1998. godine činili zločine.²⁰³¹

---

²⁰²⁶ Vladimir Lazarević, T. 17819 (7. novembar 2007. godine).

²⁰²⁷ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 68 (23. avgust 1998. godine), str. 121 (19. septembar 1998. godine), str. 124–125 (21. septembar 1998. godine).

²⁰²⁸ Vladimir Lazarević, T. 17817–17819 (7. novembar 2007. godine).

²⁰²⁹ Vladimir Lazarević, T. 18134 (12. novembar 2007. godine).

²⁰³⁰ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 954, 957–959.

²⁰³¹ Lazarevićevo završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 642.

807. U periodu kad je Lazarević boravio na Isturenom komandnom mestu, u pograničnom području između Albanije i Kosova je izvedeno nekoliko zajedničkih operacija. Na osnovu analize primera s područja na kojima su 1998. godine snage VJ navodno počinile zločine, Veće je konstatovalo da su snage MUP i VJ na Kosovu u nekim prilikama koristile prekomernu ili nesrazmernu silu. Snage VJ su, krajem avgusta i u oktobru 1998. godine, izazvale prekomerno razaranje kod Glođana; snage VJ i MUP su krajem jula 1998. koristile prekomernu silu u Mališevu i zatim ponovo, krajem jula i početkom avgusta 1998. godine, u Drenici. Veće je konstatovalo da je, zbog sukoba između OVK i snaga SRJ i Srbije koji je bio u toku, do kraja 1998. godine raseljen znatan broj kosovskih Albanaca i da je razlog tome delom bilo prekomerno ili neselektivno korišćenje sile od strane VJ i MUP u toku 1998. godine.²⁰³²

808. U vreme tih incidenata, Lazarević je pomno pratio šta se događalo na terenu na Kosovu. On je objasnio da su glavni zadaci Isturenog komandnog mesta, gde je bio stacioniran tokom većeg dela 1998. godine, bili praćenje stanja na državnoj granici i izveštavanje Komande korpusa o tom stanju, predlaganje mera za obezbeđenje granice i sprečavanje eskalacije "terorizma" iz Albanije, svakodnevni obilazak i kontrola jedinica Prištinskog korpusa i koordinacija njihovih aktivnosti.²⁰³³ Lazarević je prisustvovao sastanku rukovodstva VJ održanom 7. avgusta, na kojem je Samardžić eksplicitno rekao da je suzbijanje terorizma paljenjem "sramota".²⁰³⁴ Posle toga, na sastanku Zajedničke komande održanom 21. septembra 1998. godine, kojem je Lazarević prisustvovao, Šainović je priznao da je na Kosovu došlo do "humanitarn[e] katastrof[e]". On je istakao da je za rešavanje problema na Kosovu nužno da se zadaci izvršavaju "disciplinovano [...] da ne bi došlo do paljenja" i zatim rekao da oni moraju "ubiti [njihovu] volju za borbu".²⁰³⁵

809. Dva dana kasnije, u Rezoluciji br. 1199 Saveta bezbednosti UN izražena je ozbiljna zabrinutost "zbog nedavnih intenzivnih borbi na Kosovu i naročito zbog prekomerne i neselektivne upotrebe sile od strane srpskih snaga bezbednosti i Vojske Jugoslavije, što je dovelo do brojnih civilnih žrtava i, prema proceni generalnog sekretara, raseljavanja više od 230.000 lica".²⁰³⁶ S obzirom na činjenicu da je Lazarević kasnije učestvovao u sprovođenju obaveza koje su VJ

---

²⁰³² V. Odeljak VI.C.

²⁰³³ V. Odeljak VI.A.

²⁰³⁴ Dok. pr. br. 4D97 (Zapisnik sa referisanja komandanata PrK i 3. armije, 7. avgust 1998. godine), str. 3.

²⁰³⁵ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 119 (18. septembar 1998. godine), str. 125 (22. septembar 1998. godine).

²⁰³⁶ Dok. pr. br. P456 (Rezolucija br. 1199 Saveta bezbednosti UN, 23. septembar 1998. godine); V. takođe dok. pr. br. P455 (Rezolucija br. 1160 Saveta bezbednosti UN, 31. mart 1998. godine); dok. pr. br. P433 (Rezolucija br. 1244 Saveta bezbednosti UN, 10. jun 1999. godine).

nametnute Oktobarskim sporazumima, kao i činjenicu da su ti sporazumi bili izričito zasnovani na Rezoluciji br. 1199, Veće se uverilo da je on znao za tu rezoluciju i njen sadržaj.

810. Lazarević je na sastancima Zajedničke komande učestvovao u raspravama o velikom broju raseljenih kosovskih Albanaca i njihovom povratku. Dana 17. septembra 1998. godine objašnjeno je da se blizu granice nalazi 10.000 civila i da neki od njih nameravaju da pređu granicu.²⁰³⁷ Iz dnevnog reda za sastanak održan 18. septembra 1998. godine vidi se da su prisutni razgovarali o pitanju “izbeglica”. Lazarević je rekao da u Crnoj Gori ima najava o povratku “izbeglica”. Radović je istakao da se na području Jezerca očekuje 3.000 ljudi. Matković je prisutne obavestio da oko 10.000 “izbeglica” treba zbrinuti u tri druga sela.²⁰³⁸ Dana 19. septembra 1998. godine Šainović je rekao da treba da se obezbedi dnevni uvid u to gde se nalaze “izbeglice” i izdao upustvo da dve osobe treba dnevno da podnose izveštaje o povratku “izbeglica”.²⁰³⁹

811. Za Lazarevićevo svest o činjenju zločina relevantan je i određeni broj dokumenata Prištinskog korpusa. Dana 5. juna 1998. godine Komanda Prištinskog korpusa je poslala naređenje Komandi Isturenog komandnog mesta Đakovica s “mer[ama] na podizanju b/g”. U tom naređenju se kaže da komandanti jedinica treba da spreče ulazak pojedinaca i jedinica u naseljena mesta i nanošenje štete imovini civila, kao i krađu imovine građana “šiptarske nacionalnosti”; takođe se nalaže da se sva ukradena imovina odmah vrati.²⁰⁴⁰

812. Dana 10. jula 1998. godine Lazarević je izdao naređenje o zaštiti predstavnika posmatračkih misija i humanitarnih organizacija na Kosovu.²⁰⁴¹ On je jedinice obavestio o činjenici da, zbog boravka međunarodnih posmatrača u zoni odgovornosti Prištinskog korpusa, albanski “teroristi” “koriste takvu okolnost i pokušavaju da isprovociraju jedinice VJ”. Naredio je da jedinice VJ ne otvaraju vatru ako se na nekom području nalaze međunarodni posmatrači istakavši, međutim, da, u

²⁰³⁷ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 117. Sastanku su prisustvovali Pavković, Lazarević, Šainović, Lukić, Radović i Davidović. U beleškama se precizira da je Matković bio odsutan.

²⁰³⁸ Vladimir Lazarević, T. 18463–18464 (16. novembar 2007. godine); dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 119–121. Sastanku su prisustvovali Lazarević, Đorđević, Radović, Anđelković i Matković; u beleškama se precizira da su Šainović, Mijač i Lukić bili odsutni.

²⁰³⁹ Vladimir Lazarević, T. 18455–18457 (16. novembar 2007. godine); dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 121–123. Minić i Matković su bili odsutni. Sastanku su prisustvovali Pavković, Lazarević, Šainović, Đorđević i Radović.

²⁰⁴⁰ Dok. pr. br. P1011 (Ivan Marković, ur., *Primena pravila međunarodnog prava oružanih sukoba* (2001. godina)), str. 47; dok. pr. br. P2098 (Naređenje Isturenog komandnog mesta PrK o merama za podizanje borbene gotovosti, 5. jun 1998. godine).

²⁰⁴¹ Dok. pr. br. P969 (Naređenje Komande PrK u vezi s boravkom diplomatskih predstavnika i posmatračkih misija na teritoriji Kosova, 10. jul 1998. godine). V. takođe Miodrag Simić, T. 15562 (13. septembar 2007. godine); dok. pr. br. 4D231 (Naređenje PrK o podršci MUP, 20. jul 1998. godine), str. 1; dok. pr. br. 4D177 (Naređenje PrK, 7. jul 1998. godine).

slučaju da se vatra mora otvoriti, VJ ne sme koristiti prekomernu silu, već samo otvarati vatru “iz iste vrste naoružanja”.²⁰⁴² Lazarević je posvedočio da je to naređenje imalo za cilj da se zaštite međunarodni posmatrači.²⁰⁴³

813. Neki dokazi predočeni na suđenju ukazuju na to da je OVK provocirao jedinice VJ. Na taj problem je, na primer, u jednom svom izveštaju iz 1999. godine ukazao VMK, rekavši: “Cilj OVK će [biti da izazove preteranu reakciju] srpsk[ih] snag[a] – koristeći ponovo moć medijskih reportaža [...]”.²⁰⁴⁴ Po mišljenju Veća, Lazarevićevo naređenje od 10. jula 1998. godine pokazuje da je on znao da postoji rizik da će jedinice Prištinskog korpusa “preterano reagovati” na provokacije OVK i usled toga počiniti zločine. Veće stoga ne prihvata objašnjenje da je naređenje da se ne otvara vatra ako se na nekom području nalaze međunarodni posmatrači imalo za cilj zaštitu međunarodnih posmatrača, već smatra da je ono izdato u nastojanju da se izbegne otkrivanje kažnjivog ponašanja VJ.

814. Dana 20. jula 1998. godine Komanda Prištinskog korpusa je izdala još jedno naređenje potčinjenim jedinicama, u kojem je objasnila da je u poslednje vreme bilo “nekoliko slučajeva” da jedinice Prištinskog korpusa, “bez odobrenja Komande korpusa”, pružaju pomoć jedinicama MUP u borbenim dejstvima protiv albanskih “terorista”. Prištinski korpus je istakao da takve akcije mogu dovesti do “nekontrolisanog dejstva i po objektima gde se nalaze civilna lica, kao i lica koja nisu uključena u b/d”.²⁰⁴⁵ Naređenje od 7. avgusta 1998. godine, koje je potpisao Pavković i koje je, između ostalog, poslato Isturenom komandnom mestu, pokazuje da je Lazarević bio svestan slučajeva korišćenja prekomerne sile 1998. godine, kao i dela pljačke koja su činili pripadnici jedinica Prištinskog korpusa. Komanda Prištinskog korpusa je u tom naređenju osudila činjenicu da su tokom poslednjih akcija neke jedinice prekomerno upotrebljavale borbena sredstva, “što je za posledicu imalo povećano oštećenje zgrada u zoni izvođenja borbenih dejstava”. U naređenju se precizira da je veliki broj kuća srušen i zapaljen. Komanda Prištinskog korpusa je ocenila da se radi o “nepromišljeni[m] postup[cima] neodgovornih pojedinaca i grupa”. Ona je stoga naredila da se u izvođenju akcija protiv albanskih “terorista” borbena sredstva upotrebljavaju krajnje racionalno, da

---

²⁰⁴² Dok. pr. br. P969 (Naređenje Komande PrK u vezi s boravkom diplomatskih predstavnika i posmatračkih misija na teritoriji Kosova, 10. jul 1998. godine), str. 1.

²⁰⁴³ Vladimir Lazarević, T. 17841–17842 (7. novembar 2007. godine). V. takode Goran Jevtović, dok. pr. br. 5D1385 (Izjava svedoka od 24. decembra 2007. godine), par. 16–18.

²⁰⁴⁴ Dok. pr. br. P680 (Objedinjeni radni dokumenti OEBS/KVM). Veće takode napominje da je, na sastanku održanom 29. oktobra 1998. godine u Belom dvoru u Beogradu, Perišić ozbiljno preporučio da VJ učini “sve da ne d[a] povod da [ga] isprovociraju teroristi koji će praviti razne scene za spoljne posmatrače kako bi [VJ] izložili novim pritiscima”. Dok. pr. br. P2166 (Zapisnik sa sastanka u Belom dvoru, 29. oktobar 1998. godine), str. 11.

²⁰⁴⁵ Dok. pr. br. 4D231 (Naređenje PrK o podršci MUP, 20. jul 1998. godine), str. 1.

se zabrani paljenje kuća i drugih ekonomskih i pomoćnih zgrada, da se ukradena imovina vrati i da se protiv pojedinaca koji prekrše to naređenje preduzmu disciplinske i krivične mere.²⁰⁴⁶

815. Što se tiče ubijanja civila u selu Gornje Obrinje, opština Glogovac, u oktobru 1998. godine, Lazarević je rekao da je krajem 1998. godine iz medija saznao da je tamo korišćeno teško naoružanje protiv civila.²⁰⁴⁷ On je takođe znao da je Pavković izdao naređenje svim potčinjenim jedinicama da mu podnesu izveštaje u vezi s medijskim navodima o tom incidentu.²⁰⁴⁸ Lazarević je 5. oktobra 1998. godine Pavkoviću podneo izveštaj u kom je, rezimirajući relevantne izveštaje, naveo da jedinice VJ nisu izvršile masakr, ali da ne raspolaže pouzdanim podacima u vezi s MUP.²⁰⁴⁹ Iz dokumenta od 5. oktobra 1998. godine se vidi da je Pavkoviću prenet informacija koju je Odsek bezbednosti Prištinskog korpusa prosledio Upravi bezbednosti Generalštaba VJ da su neidentifikovani pripadnici jedinica MUP koji su izvodili operaciju u Gornjem Obrinju izvršili egzekuciju privedenih civila.²⁰⁵⁰ Lazarević je takođe objasnio da je iz medija saznao da je u drugoj polovini 1998. godine u Gornjem Obrinju korišćena nesrazmerna sila. Prema njegovim rečima, Komanda Prištinskog korpusa je u narednim danima naredila da se to pitanje istraži kako bi se utvrdilo da li je u to umešan VJ.²⁰⁵¹ Iako je Lazarević znao za ubijanje civila i navodnu umešanost MUP i VJ u taj incident, dokazi ne pokazuju da je znao da je za to ubijanje odgovoran VJ.

816. Veće uzima u obzir Lazarevićevo svedočenje da je na zvaničnom sastanku VMK i tima za vezu SRJ/Srbije iznet podatak da je 8. januara 1999. godine VJ koristio nesrazmernu silu u selu Slapuzane, gde je ispaljena jedna tenkovska granata. On je objasnio da, osim informacije dobijene na tom sastanku, od VMK nije dobio nijednu drugu informaciju o prekomernom korišćenju sile.²⁰⁵² U vezi s incidentom u selu Slapuzane, Lazarević je rekao da misli da je tim Komande Prištinskog korpusa o tome sproveo istragu.²⁰⁵³

---

²⁰⁴⁶ Dok. pr. br. 4D201 (Naređenje PrK kojim se zabranjuje nanošenje štete, 7. avgust 1998. godine), str. 1. V. takođe dok. pr. br. 4D375 (Naređenje PrK u vezi sa sprečavanjem krađe, 18. avgust 1998. godine).

²⁰⁴⁷ Vladimir Lazarević, T. 18561 (19. novembar 2007. godine).

²⁰⁴⁸ Vladimir Lazarević, T. 18489 (16. novembar 2007. godine). V. dok. pr. br. P1440 (Izveštaj PrK o događajima sa smrtnim posledicama, 5. oktobar 1998. godine).

²⁰⁴⁹ Dok. pr. br. 4D401 (Izveštaj načelnika štaba PrK podnet komandantu PrK, 5. oktobar 1998. godine).

²⁰⁵⁰ Dok. pr. br. P1440 (Izveštaj PrK o događajima sa smrtnim posledicama, 5. oktobar 1998. godine), str. 4.

²⁰⁵¹ Vladimir Lazarević, T. 18562 (19. novembar 2007. godine).

²⁰⁵² Vladimir Lazarević, T. 18561 (19. novembar 2007. godine).

²⁰⁵³ Vladimir Lazarević, T. 18844–18845 (22. novembar 2007. godine).

817. Gorenavedeni dokazi pokazuju da je Lazarević bio svestan činjenice da su u operacijama koje su VJ i MUP izvodili 1998. godine činjeni zločini nad civilima i njihovom imovinom. On je takođe znao da je to dovelo do raseljavanja znatnog broja civila. Ti dokazi takođe pokazuju da je Lazarević 1998. godine izdavao pismena naređenja kojima je nalagao VJ da spreči činjenje zločina nad civilima i obezbedi da se oni vrate u svoja sela.

5. Lazarević kao komandant Prištinskog korpusa 1999. godine

a. Lazarevićeve dužnosti i ovlašćenja kao komandanta Prištinskog korpusa

818. Komandant Prištinskog korpusa bio je dužan da komanduje korpusom, na osnovu zakona i propisa, kao i ovlašćenja pretpostavljenog starešine i u skladu s Uputstvom o unutrašnjoj organizaciji komande korpusa.²⁰⁵⁴ On je takođe bio dužan da rukovodi radom Komande korpusa, postavlja zadatke podređenima i kontroliše njihovo sprovođenje.²⁰⁵⁵ Pored toga, komandant Prištinskog korpusa je morao pratiti i analizirati stanje rada, reda i discipline u Prištinskom korpusu.²⁰⁵⁶ U slučaju neizvršenja naređenja, on je bio dužan da svakog podređenog pozove na red zbog nediscipline.²⁰⁵⁷ Kao što je rečeno u Odeljku VI.A, Lazareviću je na raspolaganju stajao Štab Komande, koji je imao potpun uvid u razmeštaj raznih jedinica Prištinskog korpusa na Kosovu. U okviru tog Štaba postojala su odeljenja za operativne poslove i obuku, obaveštajne poslove i poslove bezbednosti i Komanda Prištinskog korpusa je, uprkos nekim prekidima u sistemu veza, kontinuirano funkcionisala sve vreme NATO bombardovanja.²⁰⁵⁸

819. Ustanovljeno je da je Lazarević, nakon što je postavljen za komandanta Prištinskog korpusa, tokom cele vazdušne kampanje NATO imao i *de jure* i *de facto* nadležnost nad pripadnicima jedinica Prištinskog korpusa. Od 8. aprila 1999. godine Prištinskom korpusu je bio potčinjen Vojni okrug Priština, čime su svi vojno-teritorijalni odredi stavljeni pod Lazarevićevo komandu.²⁰⁵⁹ Mada jedinice MUP nisu bile prepotčinjene VJ, između snaga SRJ i Srbije je ipak

²⁰⁵⁴ Dok. pr. br. P987 (Pravilnik o nadležnostima komande korpusa kopnene vojske u miru, 1990. godina), član 9; V. takođe dok. pr. br. P982 (Uputstvo za rad Komande 4. korpusa).

²⁰⁵⁵ Dok. pr. br. P982 (Uputstvo za rad Komande 4. korpusa), str. 14.

²⁰⁵⁶ Dok. pr. br. P1078 (Godišnja analiza rada, reda i discipline u PrK, 28. decembar 1998. godine), str. 1.

²⁰⁵⁷ Dok. pr. br. 4D532 (Pravilo službe VJ, 1. januar 1996. godine), str. 11, pravilo 36.

²⁰⁵⁸ Momir Stojanović, T. 19733–19734 (6. decembar 2007. godine); Dragiša Marinković, dok. pr. br. 5D1379 (Izjava svedoka od 6. decembra 2007. godine), par. 9; Milutin Filipović, T. 19232–19233 (28. novembar 2007. godine).

²⁰⁵⁹ Vladimir Lazarević, T. 18780 (22. novembar 2007. godine).

postojao visok stepen saradnje i koordinacije, koji im je omogućio da u periodu na koji se odnosi Optužnica izvode zajedničke operacije na Kosovu.²⁰⁶⁰

b. Lazarević i zajedničke operacije 1999. godine

820. Tužilaštvo tvrdi da je prolećna ofanziva iz marta 1999. godine naizgled bila legitimna operacija protiv OVK; međutim, njena prava svrha bilo je činjenje zločina nad kosovskim Albancima, uključujući široko rasprostranjeno prisilno raseljavanje.²⁰⁶¹ Po početku NATO bombardovanja, prolećna ofanziva je putem niza naređenja Zajedničke komande sprovedena od viših ka nižim nivoima komandnog lanca kako VJ tako i MUP.²⁰⁶² Već u aprilu 1999. godine jedinice VJ i MUP izvodile su borbene operacije velikih razmera širom Kosova.²⁰⁶³ Tokom nekih od tih operacija počinjeni su zločini navedeni u Optužnici, uključujući masovno raseljavanje civila kosovskih Albanaca.²⁰⁶⁴ Tužilaštvo dodaje da je Lazarević za vreme operacija koje su u periodu na koji se odnosi Optužnica izvođene na Kosovu komandovao, planirao i naređivao aktivnosti Komande Prištinskog korpusa i njenih potčinjenih jedinica. Lazarević je 1999. godine takođe koordinirao zajedničke operacije VJ i MUP.²⁰⁶⁵

821. Međutim, prema tvrdnji Lazarevićeve odbrane, naređenja za zajedničke operacije izvedene krajem marta i sredinom aprila 1999. godine bila su potpuno legitimna.²⁰⁶⁶ Odbrana posebno ističe da je početkom 1999. godine organima bezbednosti VJ bilo jasno da OVK mobiliše svoje snage i priprema se za ofanzivu. Stoga je bilo nužno da VJ preduzme mere.²⁰⁶⁷ Lazarevićeva odbrana zaključuje da je Lazarević “učestvovao isključivo u planiranju upotrebe svojih jedinica u odbrani od agresije NATO i planiranju legitimnih akcija protiv OVK, u skladu sa zakonom i vojnom doktrinom”.²⁰⁶⁸

822. Veće je u Odeljku VII zaključilo da su, počev od marta 1999. godine, kada su VJ i MUP krenuli u ofanzivu protiv OVK i NATO, snage VJ i MUP na Kosovu takođe pokrenule široko

---

²⁰⁶⁰ V. Odeljak VI.E.

²⁰⁶¹ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 267, 954.

²⁰⁶² Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 265.

²⁰⁶³ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 266.

²⁰⁶⁴ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 262.

²⁰⁶⁵ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 924.

²⁰⁶⁶ Lazarevićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 640–648.

²⁰⁶⁷ Lazarevićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 605–618.

²⁰⁶⁸ Lazarevićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 885; V. takođe par. 859, 870.

rasprostranjenu i sistematsku kampanju prisilnog raseljavanja usmerenu protiv civilnog stanovništva, koja se nastavila sve dok, u junu 1999. godine, nisu bile prisiljene da se povuku s Kosova.

823. U januaru i, zatim, u aprilu 1999. godine VJ je pripremio dva plana velikih razmera: plan “Grom 3” i plan “Grom 4”. Dana 16. januara 1999. godine Generalštab je izdao plan “Grom 3”, u okviru kojeg je izložen plan za odbranu od NATO, kao i plan za ofanzivu protiv OVK u unutrašnjosti Kosova.²⁰⁶⁹ Dana 27. januara 1999. Pavković, koji je tada bio komandant 3. armije, izdao je naređenje “Grom 3” za upotrebu 3. armije na Kosovu u sadejstvu s MUP,²⁰⁷⁰ a 1. februara 1999. godine izdao je još jedno naređenje, kojim je naložio da se izradi plan blokiranja i uništenja albanskih terorističkih snaga u rejonima Drenica, Lab i Mališevo, ponovo u sadejstvu s MUP.²⁰⁷¹

824. Komanda Prištinskog korpusa je svoje naređenje “Grom 3” izdala svim jedinicama korpusa 7. februara 1999. godine.²⁰⁷² Dana 16. februara 1999. godine ona je izdala i naređenje za uništenje albanskih “terorističkih” snaga u rejonu Malo Kosovo, Drenica i Mališevo.²⁰⁷³ Lazarević je u svom svedočenju rekao da je to naređenje planirano u koordinaciji s MUP.²⁰⁷⁴ S tim u vezi, Veće napominje da je 17. februara 1999. godine, dan nakon što je Komanda Prištinskog korpusa izdala naređenje “Grom 3”, Lukić na sastanku u Štabu MUP saopštio da je Štab MUP “planirao da izvrši [...] tri akcije čišćenja terena od terorista u rejonima Podujeva, Dragobilja i Drenice”, ali da čeka da se to naredi.²⁰⁷⁵ Tri područja koja je Lukić pomenuo otprilike su ista kao ona koja su pomenuta u naređenju “Grom 3” Prištinskog korpusa. Pored toga, Veće primećuje da je Prištinski korpus u naređenju “Grom 3” svojim potčinjenim jedinicama naložio da deluju u sadejstvu s konkretnim

²⁰⁶⁹ Dok. pr. br. 3D690 (Direktiva Generalštaba VJ za upotrebu VJ, “Grom 3”, 16. januar 1999. godine).

²⁰⁷⁰ Dok. pr. br. 5D245 (“Grom 3”, Zapovest Komande 3. armije, 27. januar 1999. godine), str. 3, 5–7. U zapovesti se navode zadaci Prištinskog korpusa i, između ostalog, precizira da u prvoj fazi Prištinskog korpus treba da “nastav[i] sa pojačanim dubinskim obezbeđenjem državne granice prema R. Albaniji i R. Makedoniji, spreč[i] dezertiranje, nasilno dovođenje brigade NATO iz rejona Skoplje, Kumanovo i Tetovo u rejone Dulje, Drenica i Lab”, a u drugoj fazi da “spreč[i] ubacivanje DTS sa prostora R. Albanije, razbi[je] i uništ[i] brigadu NATO i ŠTS na prostoru KiM” u sadejstvu sa snagama MUP.

²⁰⁷¹ Dok. pr. br. 5D249 (Naređenje 3. armije, 1. februar 1999. godine), str. 2. V. takođe Vladimir Lazarević, T. 17900–17902, 17905–17906 (8. novembar 2007. godine).

²⁰⁷² Vladimir Lazarević, T. 17905 (8. novembar 2007. godine).

²⁰⁷³ Dok. pr. br. P2808 (Zapovest PrK, 16. februar 1999. godine).

²⁰⁷⁴ Vladimir Lazarević, T. 17917–17918 (8. novembar 2007. godine). Prema Lazarevićevim rečima, bilo je “sadejstv[a] u pripremi za izvršenje [zadatka uništenja snaga oružane pobune na tri lokacije koje se pominju u zapovesti “Grom 3”]”. T. 17918–17919 (8. novembar 2007. godine).

²⁰⁷⁵ Dok. pr. br. P1990 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 17. februar 1999. godine), str. 1. Tom sastanku su, između ostalih, prisustvovali Lukić, Vlajko Stojiljković, Vlastimir Đorđević, Rade Marković, Obrad Stevanović, članovi Štaba MUP Priština, Milosav Vilotić, svi načelnici sekretarijata unutrašnjih poslova, kao i komandanti PJP i SAJ.

jedinicama MUP, odnosno s 22. PJP, 35. PJP, 37. PJP, SAJ i JSO.²⁰⁷⁶ Ti dokazi ukazuju na to da su, na osnovu naređenja 3. armije, Lazarević i Komanda Prištinskog korpusa planirali zajedničke operacije koje je trebalo da budu izvedene krajem marta 1999. godine u sadejstvu s MUP: VJ i MUP su bili u vezi i razmenjivali informacije tokom razrade plana na osnovu kojeg je trebalo da se izvedu tri velike operacije na području Malog Kosova, Drenice i Mališeva.²⁰⁷⁷

825. Na osnovu naređenja Zajedničke komande, krajem marta 1999. godine su izvedene velike zajedničke operacije na području Podujeva,²⁰⁷⁸ Malog Kosova,²⁰⁷⁹ Donje Drenice,²⁰⁸⁰ Orahovca, Suve Reke, kao i Velike Kruše,²⁰⁸¹ Drenice²⁰⁸² i šireg područja Mališeva.²⁰⁸³ Dana 2. aprila 1999. godine jedinicama Prištinskog korpusa je takođe naređeno da pružaju podršku snagama MUP u razbijanju i uništavanju albanskih “terorističkih” snaga u rejonu Jablanica.²⁰⁸⁴ Područja na kojima su vršene te zajedničke operacije podudaraju se s tri veća rejona pomenuta u naređenju Komande Prištinskog korpusa od 16. februara 1999. godine.²⁰⁸⁵ Komanda Prištinskog korpusa je u tom naređenju obavestila potčinjene jedinice da su se “teroristi” reorganizovali: “opremil[i] [su se

²⁰⁷⁶ Dok. pr. br. P2808 (Zapovest PrK, 16. februar 1999. godine).

²⁰⁷⁷ V. Odeljak VI.E.

²⁰⁷⁸ Dok. pr. br. P3049 (Zapovest Zajedničke komande, 19. mart 1999. godine); dok. pr. br. 5D1357 (Borbeni izveštaj PrK podnet 3. armiji, 25. mart 1999. godine).

²⁰⁷⁹ Dok. pr. br. P1966 (Zapovest Zajedničke komande, 22. mart 1999. godine).

²⁰⁸⁰ Dok. pr. br. P2031 (Odluka Zajedničke komande, 22. mart 1999. godine); dok. pr. br. P2042 (Operativni izveštaj 37. mtbr podnet PrK, 23. mart 1999. godine), str. 1.

²⁰⁸¹ Dok. pr. br. P2015 (Zapovest Zajedničke komande, 23. mart 1999. godine); dok. pr. br. P1981 (Zapovest 549. mtbr, 23. mart 1999. godine); dok. pr. br. P1995 (Analiza dejstva 549. mtbr, 30. mart 1999. godine); dok. pr. br. 5D1357 (Borbeni izveštaj PrK podnet 3. armiji, 25. mart 1999. godine).

²⁰⁸² Dok. pr. br. P1968 (Zapovest Zajedničke komande, 24. mart 1999. godine); dok. pr. br. P2043 (Borbeni izveštaj 37. mtbr podnet PrK, 25. mart 1999. godine). V. takođe dok. pr. br. P2045 (Borbeni izveštaj 37. mtbr podnet PrK, 27. mart 1999. godine); dok. pr. br. P2046 (Borbeni izveštaj 37. mtbr podnet PrK, 28. mart 1999. godine); dok. pr. br. P2616 (Ratni dnevnik 125. mtbr), str. 1–9; dok. pr. br. P2042 (Operativni izveštaj 37. mtbr podnet PrK, 23. mart 1999. godine); dok. pr. br. 5D343 (Zapovest, Komanda PrK traži borbene izveštaje od jedinica VJ, 29. mart 1999. godine), str. 1; dok. pr. br. 5D1357 (Borbeni izveštaj PrK podnet 3. armiji, 25. mart 1999. godine); dok. pr. br. 5D1358 (Borbeni izveštaj PrK podnet 3. armiji, 26. mart 1999. godine).

²⁰⁸³ Dok. pr. br. P1969 (Zapovest Zajedničke komande, 28. mart 1999. godine); v. dok. pr. br. P1446 (Dokument 3. armije upućen Štabu Vrhovne komande, 30. mart 1999. godine); dok. pr. br. P2000 (Zapovest 549. motorizovane brigade, 29. mart 1999. godine); dok. pr. br. P2035 (Borbeni izveštaj Komande 125. mtbr Komandi PrK, 30. mart 1999. godine); dok. pr. br. 4D371 (Komanda PrK Komandi 3. armije, Borbeni izveštaj, 1. april 1999. godine); dok. pr. br. P2002 (Analiza dejstva 549. mtbr, 30. mart [sic] 1999. godine).

²⁰⁸⁴ Dok. pr. br. P2003 (Zapovest Zajedničke komande, 2. april 1999. godine), str. 1; dok. pr. br. 5D84 (Komanda PrK Komandi 3. armije, Borbeni izveštaj, 3. april 1999. godine); dok. pr. br. 5D85 (Komanda PrK Komandi 3. armije, Borbeni izveštaj, 4. april 1999. godine).

²⁰⁸⁵ Veće napominje da Lazarevićeva odbrana tvrdi da je “očito” da su naređenja Zajedničke komande izdata krajem marta 1999. bila pojedinačna naređenja čiji je izvor bilo naređenje Komande Prištinskog korpusa od 16. februara 1999. godine. Lazarevićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 829.

savremenim naoružanjem, b/s i obučil[i] za nastavak oružane borbe protiv snaga odbrane SRJ”. U naređenju se takođe kaže da su najjača “teroristička” uporišta područje Malog Kosova, Drenice, Mališeva, Šalje i Bajgore i da se na tim područjima nalazi otprilike 6.800 “terorista”.²⁰⁸⁶ Potčinjenim jedinicama je dat zadatak da unište albanske “terorističke” snage i spreče njihovo ubacivanje iz Albanije i Makedonije. U naređenju Zajedničke komande za izvođenje zajedničkih operacija u opštinama Prizren, Suva Reka i Orahovac, izdatom 23. marta 1999. godine, kaže se da je OVK u prethodnih 15-20 dana pojačao borbene aktivnosti i napade na pripadnike VJ i MUP.²⁰⁸⁷

826. Kao što je bilo reči u Odeljku VI.E, u aprilu 1999. godine izrađen je i zatim, od strane Prištinskog korpusa, sproveden još jedan plan velikih razmera za upotrebu VJ na Kosovu (“Grom 4”).²⁰⁸⁸ Na osnovu naređenja Zajedničke komande, sredinom aprila 1999. godine je izvedeno nekoliko zajedničkih operacija na području Kosmača,²⁰⁸⁹ u rejonu Žegovca,²⁰⁹⁰ Drenice,²⁰⁹¹ Orlane-Zlaša,²⁰⁹² Čičavice,²⁰⁹³ Jezerca,²⁰⁹⁴ Rugova,²⁰⁹⁵ na području Bajgora–Bare²⁰⁹⁶ i u rejonu Zastrića.²⁰⁹⁷

827. Pretresno veće je u Odeljku VI.E već konstatovalo da je izvor naređenja Zajedničke komande bila Komanda Prištinskog korpusa. Pretresno veće posebno napominje da je Lazarević

---

²⁰⁸⁶ Dok. pr. br. P2808 (Zapovest PrK, 16. februar 1999. godine).

²⁰⁸⁷ Dok. pr. br. P2015 (Zapovest Zajedničke komande za KiM, 23. mart 1999. godine); V. takođe dok. pr. br. P2808 (Zapovest PrK, 16. februar 1999. godine); dok. pr. br. 3D1048 (Izveštaj Odeljenja bezbednosti Komande 3. armije, 2. mart 1999. godine), str. 2.

²⁰⁸⁸ V. dok. pr. br. P1481 (Štab Vrhovne komande, Direktiva za angažovanje VJ u odbrani od agresije NATO, 9. april 1999. godine); dok. pr. br. 4D308 (Zapovest za angažovanje 3. armije u odbrani od NATO, 10. april 1999. godine); dok. pr. br. 5D175 (Zapovest PrK, 6. april 1999. godine).

²⁰⁸⁹ Dok. pr. br. P1970 (Zapovest Zajedničke komande, 9. april 1999. godine).

²⁰⁹⁰ Dok. pr. br. P1971 (Zapovest Zajedničke komande, 13. april 1999. godine).

²⁰⁹¹ Dok. pr. br. P1972 (Zapovest Zajedničke komande, 14. april 1999. godine).

²⁰⁹² Dok. pr. br. P1973 (Zapovest Zajedničke komande, 14. april 1999. godine).

²⁰⁹³ Dok. pr. br. P1974 (Zapovest Zajedničke komande, 15. april 1999. godine); dok. pr. br. 5D1023 (Borbeni izveštaj Komande 37. mtbr, 19. april 1999. godine).

²⁰⁹⁴ Dok. pr. br. P1976 (Zapovest Zajedničke komande, 15. april 1999. godine).

²⁰⁹⁵ Dok. pr. br. P1878 (Zapovest Zajedničke komande, 15. april 1999. godine); dok. pr. br. 5D194 (Informacija, Komanda PrK Komandi 3. armije, 15. april 1999. godine); dok. pr. br. 5D1411 (Borbeni izveštaj PrK 3. armiji i Štabu Vrhovne komande, 19. april 1999. godine); dok. pr. br. P2016 (Borbeni izveštaj PrK 3. armiji i Štabu Vrhovne komande, 25. april 1999. godine).

²⁰⁹⁶ Dok. pr. br. P1975 (Zapovest Zajedničke komande, 15. april 1999. godine); dok. pr. br. P2619 (Izvod iz Ratnog dnevnika 15. okbr), str. 10, 13–15; dok. pr. br. P2572 (Ratni dnevnik 15. okbr), str. 57, 61–62; dok. pr. br. 5D220 (Borbeni izveštaj PrK 3. armiji i Štabu Vrhovne komande, 1. maj 1999. godine); dok. pr. br. P1977 (Zapovest Zajedničke komande za KiM, 16. april 1999. godine).

preuzeo odgovornost za izdavanje tih naređenja. VJ je zajedničke operacije planirao u saradnji s MUP. Zavisno od operacije, prevagu je odnosio ili plan MUP ili plan VJ. Kada je faza koordinacije završena, ostajalo je da se dejstva isplaniraju na taktičkom nivou.

828. Kao što je objašnjeno u Odeljku VI.E, zajedničke operacije su, na osnovu naređenja Komande Prištinskog korpusa, izvođene i u maju 1999. godine. Dana 4. maja naređeno je izvođenje druge operacije na području Bajgore.²⁰⁹⁸ Dana 20. maja Komanda Prištinskog korpusa je naredila izvođenje zajedničke akcije MUP/VJ u rejonu Radonjičkog jezera, poznate i pod imenom "Operacija 'Sekač'".²⁰⁹⁹ Dana 22. maja ona je naredila izvođenje zajedničke operacije u rejonu Palatna.²¹⁰⁰ Naređenje za još jednu zajedničku operaciju, "u rejonu pl. Drenica", izdato je 25. maja 1999. godine.²¹⁰¹ Dana 28. maja Komanda Prištinskog korpusa je izdala još jedno naređenje za uništenje albanskih "terorističkih" snaga, "u rejonu pl. Drenica-1".²¹⁰² Komanda Prištinskog korpusa izdala je jedno naređenje MUP i 27. maja 1999. godine. Cilj tog naređenja bio je razbijanje i uništenje albanskih "terorističkih" snaga na području Prekaza.²¹⁰³

829. Ti dokazi pokazuju da su Lazarević i Komanda Prištinskog korpusa u značajnoj meri učestvovali u planiranju i realizaciji zajedničkih operacija izvođenih u periodu od marta do juna 1999. godine. Komanda Prištinskog korpusa je te operacije koordinirala s MUP. U 16 naređenja Zajedničke komande govori se o brigadama OVK koje jedinice Prištinskog korpusa treba da unište tokom tih operacija. Veće napominje da je, u toku vazdušne kampanje NATO, VJ učestvovao u vojnim operacijama protiv OVK, ali da je istovremeno vršio široko rasprostranjenu i sistematsku kampanju prisilnog isterivanja kosovskih Albanaca iz njihovih domova, kao što je bilo reči u Odeljku VII. U jednom broju slučajeva, koji su konkretno navedeni dole u tekstu, naređenja Prištinskog korpusa dovela su vojnike VJ u situaciju da izvrše ta proterivanja. O Lazarevićevom znanju o kampanji prisilnog raseljavanja i njegovom znanju o učešću VJ u toj kampanji u konkretnim selima na Kosovu biće više reči dole u tekstu.

---

²⁰⁹⁷ Dok. pr. br. P1977 (Zapovest Zajedničke komande za KiM, 16. april 1999. godine).

²⁰⁹⁸ Dok. pr. br. 6D704 (Zapovest PrK, 4. maj 1999. godine), str. 1, 5.

²⁰⁹⁹ Dok. pr. br. P2011 (Zapovest PrK, Akcija "Sekač", 20. maj 1999. godine); dok. pr. br. 5D230 (Borbeni izveštaj IKM PrK podnet PrK, 26. maj 1999. godine).

²¹⁰⁰ Dok. pr. br. 6D709 (Zapovest PrK, 22. maj 1999. godine).

²¹⁰¹ Dok. pr. br. P2014 (Zapovest PrK, 25. maj 1999. godine).

²¹⁰² Dok. pr. br. 6D712 (Zapovest PrK, 28. maj 1999. godine).

²¹⁰³ Dok. pr. br. P1503 (Zapovest PrK, 27. maj 1999. godine).

c. Lazarevićevo učešće u uključivanju dobrovoljaca u jedinice Prištinskog korpusa

830. Tužilaštvo tvrdi da je Lazarević direktno učestvovao u prijemu, prihvatu i uključivanju dobrovoljaca u snage Prištinskog korpusa i njihovom kasnijem raspoređivanju u potčinjene jedinice, s tim da su neki od tih dobrovoljaca kasnije otpušteni zbog nezadovoljavajućeg ponašanja i nepoštovanja vojne discipline i pravila.²¹⁰⁴ Lazarevićeva odbrana tvrdi da je prijem dobrovoljaca u vojsku bio “zakonski regulisan” i da, u principu, nije vršen na nivou Prištinskog korpusa, nego na višem nivou.²¹⁰⁵ Ona dodaje da je Lazarević, “mada nije bio zadužen za selekciju i prijem dobrovoljaca”, vršio strogu kontrolu ljudi koji su primani u jedinice Prištinskog korpusa.²¹⁰⁶

831. O prijemu dobrovoljaca u jedinice VJ, uključujući jedinice Prištinskog korpusa, raspravlja se u Odeljku VI.A. Za potrebe rasprave u ovom odeljku, Veće će razmotriti samo one dokaze koji su relevantni za pitanje Lazarevićevog učešća u uključivanju dobrovoljaca u jedinice Prištinskog korpusa.

832. Lazarević je na početku vazdušne kampanje NATO izdao naredjenja u vezi s uključivanjem dobrovoljaca.²¹⁰⁷ Dana 16. aprila 1999. godine on je naredio da se, pre prihvatanja dobrovoljaca, mora izvršiti “detaljn[a] trijaža”. Na primer, dobrovoljca je trebalo pitati da li želi da ide na obuku u Prihvatni centar u Nišu. Prema naredjenju, onaj ko nije želeo da ide na takvu obuku ne bi bio primljen.²¹⁰⁸ Lazarević je objasnio da su, na nivou Korpusa, preduzimane i dodatne mere: dobrovoljci su morali proći bezbednosnu, psihološku i medicinsku obradu, a proveravana je i njihova osposobljenost za rukovanje oružjem.²¹⁰⁹ Lazarević je posvedočio da je Prištinski korpus primio oko 1.400 dobrovoljaca u svojstvu vojnih obveznika, od čega je otprilike trećina brzo otpuštena zbog nemogućnosti da izdrže ratne napore, bolesti ili nepoštovanja vojne discipline.²¹¹⁰

833. Lazarević je u svom svedočenju rekao da je nekoliko dobrovoljaca “koji nisu poštovali režim vojne discipline i [...] pravila ponašanja u ratu” uhapšeno, predato vojnim istražnim

²¹⁰⁴ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 950–951.

²¹⁰⁵ Lazarevićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 717, 721.

²¹⁰⁶ Lazarevićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 722.

²¹⁰⁷ Vladimir Lazarević, T. 17977–17978 (9. novembar 2007. godine); dok. pr. br. 5D338 (Naredenje PrK, 27. mart 1999. godine).

²¹⁰⁸ Dok. pr. br. 5D197 (Naredenje PrK, 16. april 1999. godine), str. 2.

²¹⁰⁹ Vladimir Lazarević, T. 17978–17979 (9. novembar 2007. godine).

²¹¹⁰ Vladimir Lazarević, T. 17980 (9. novembar 2007. godine); dok. pr. br. P950 (Razgovor Vladimira Lazarevića s tužilaštvom), str. 42–46; dok. pr. br. P1938 (Informacija 3. armije podneta Štabu Vrhovne komande, 10. april 1999. godine); dok. pr. br. 5D215 (Borbeni izveštaj PrK podnet 3. armiji, 18. april 1999. godine).

organima i otpušteno.²¹¹¹ Neki dokazi potkrepljuju to svjedočenje.²¹¹² Iz više dokumenata sledi da se mere koje su preduzimate protiv dobrovoljaca za koje je ustanovljeno da su počinili zločine nisu razlikovale od mera preduzimanih protiv redovnih vojnika.²¹¹³ Dana 29. marta 1999. godine 175. pešadijska brigada je u svom izveštaju navela da je Lazarević odobrio upućivanje dobrovoljaca u 243. mehanizovanu brigadu, ali da su 32 takva dobrovoljca izrazila želju da se vrate kući i da će stoga biti razoružani i vraćeni.²¹¹⁴

834. Dragiša Marinković je u svom svjedočenju rekao da je prilikom obilaska 175. pešadijske brigade, koji je izvršio sredinom aprila 1999. godine, naišao na jednu grupu koja je bila sastavljena isključivo od dobrovoljaca.²¹¹⁵ U toj jedinici je ranije bilo ozbiljnih problema s disciplinom, uključujući ubijanje šest kosovskih Albanaca od strane dobrovoljaca iz njenog sastava.²¹¹⁶ Izveštaj o sličnim problemima u toj jedinici Prištinski korpus je primio i mesec dana kasnije.²¹¹⁷ Uprkos tome, Lazarević je znao da su, suprotno eksplicitnim naređenjima o zabrani raspoređivanja više dobrovoljaca u jednu jedinicu,²¹¹⁸ u kasnijoj fazi sukoba i dalje delovale cele čete dobrovoljaca, pošto je obavešten da je jedna dobrovoljačka četa delovala u sastavu 125. motorizovane brigade u operaciji koja je krajem aprila 1999. godine izvedena u dolini Reka.²¹¹⁹

835. Kao što je objašnjeno u Odeljku VI.A, neki dokazi ukazuju na to da su pojedini dobrovoljci zaobilazili redovnu proceduru za prihvatanje i prijem dobrovoljaca i da su u jedinice VJ raspoređeni i

²¹¹¹ Vladimir Lazarević, T. 17980 (9. novembar 2007. godine). V. takođe dok. pr. br. P1943 (Dokument Štaba Vrhovne komande o problemima vezanim za dobrovoljce, 20. april 1999. godine) (“Nekoliko dana nakon prijema, iz PrK je vraćeno 25 dobrovoljaca, a 7 je pritvoreno zbog odmetništva, ubistva, silovanja, odbijanja naređenja i dezertstva.”).

²¹¹² Vladimir Marinković, T. 20272–20273, 20327–20328 (14. decembar 2007. godine); Branko Gajić, T. 15310–15311 (10. septembar 2007. godine); Žarko Kostić, T. 17543 (23. oktobar 2007. godine); dok. pr. br. P1938 (Informacija 3. armije podneta Štabu Vrhovne komande, 10. april 1999. godine), str. 2; dok. pr. br. P1943 (Dokument Štaba Vrhovne komande o problemima vezanim za dobrovoljce, 20. april 1999. godine), str. 2; dok. pr. br. 3D1059 (Borbeni izveštaj 3. armije podnet Štabu Vrhovne komande, 25. jun 1999. godine); Vlatko Vuković, dok. pr. br. 5D1401 (Izjava svedoka od 5. januara 2008. godine), par. 83 (zapečaćeno); Žarko Kostić, dok. pr. br. 4D501 (Izjava svedoka od 28. septembra 2007. godine), par. 34.

²¹¹³ Dok. pr. br. 5D315 (Naređenje PrK o sprečavanju zloupotrebe naoružanja, 10. maj 1999. godine); dok. pr. br. P2082 (Naređenje Komande 549. mtbr o sprečavanju zloupotrebe naoružanja, 11. maj 1999. godine); dok. pr. br. 5D1351 (Informacija 549. mtbr o nekim kriminalnim postupcima i negativnim pojavama, 27. maj 1999. godine), str. 2.

²¹¹⁴ Dok. pr. br. 5D825 (Borbeni izveštaj 175. pešadijske brigade podnet PrK, 31. mart 1999. godine), str. 1.

²¹¹⁵ Dragiša Marinković, T. 20148–20149 (12. decembar 2007. godine).

²¹¹⁶ Dok. pr. br. 5D84 (Borbeni izveštaj PrK podnet 3. armiji, 3. april 1999. godine); dok. pr. br. 5D85 (Borbeni izveštaj PrK podnet 3. armiji, 4. april 1999. godine).

²¹¹⁷ Dok. pr. br. 5D563 (Borbeni izveštaj 175. pešadijske brigade podnet PrK, 19. maj 1999. godine).

²¹¹⁸ Dok. pr. br. P1479 (Naređenje u vezi s dobrovoljcima, 7. april 1999. godine).

²¹¹⁹ Dok. pr. br. P2026 (Borbeni izveštaj 125. mtbr, 29. april 1999. godine), str. 2 (gde se kaže da su u operaciji u dolini Reka angažovane dobrovoljačke čete).

neki “neprovereni dobrovoljci”. Međutim, Veće konstatuje da tužilaštvo nije pokazalo da je Lazarević pomagao dobrovoljcima u zaobilaženju procedure i da je on zapravo 27. marta i 16. aprila 1999. godine izdao naređenja kojima je uveden sistem za poboljšanje selekcije i discipline dobrovoljaca. Pored toga, činjenica da je obuka koju su dobrovoljci prolazili možda bila nedovoljna nije relevantna u Lazarevićevom slučaju jer se o njenom trajanju odlučivalo na nivou Štaba Vrhovne komande. Veće napominje da je Lazarević bio svestan toga da se naređenja Generalštaba/Štaba Vrhovne komande o zabrani raspoređivanja dobrovoljaca u VJ u grupama ne poštuju i da se takve grupe, uprkos ranijem činjenju teških zločina nad kosovskim Albancima, angažuju u borbenim dejstvima.

d. Lazarevićevo znanje o zločinima počinjenim 1999. godine i reakcije na njih

i. *Lazarevićevo prisustvo na terenu*

836. Tužilaštvo tvrdi da je Lazarević imao saznanja o operacijama iz prve ruke jer je svakodnevno vršio obilazak jedinica Prištinskog korpusa.²¹²⁰ Lazarevićeva odbrana tvrdi da je on, kao komandant Prištinskog korpusa, bio distanciran od neposrednih aktivnosti jedinica koje su mu bile potčinjenje i akcija koje su izvođene na terenu.²¹²¹

837. Prema Naređenju o organizaciji rada Komande Prištinskog korpusa od 29. marta 1999. godine, Komanda korpusa je bila podeljena na četiri dela. Lazarević je objasnio da su ti delovi bili razmešteni “širom Kosova”.²¹²² On je, kao komandant Prištinskog korpusa, u principu bio stacioniran u jednom od tih delova.

838. Za vreme vazdušne kampanje NATO, Lazarević je uglavnom bio stacionaran u Prištini i okolini. Kao što je bilo reči u Odeljku VI.A, Komanda Prištinskog korpusa se tokom marta, aprila i maja 1999. godine nalazila u Prištini, gde je Lazarević redovno boravio, često s Mommirom Stojanovićem.²¹²³ Za vreme sukoba je na Komandnom mestu Prištinskog korpusa u Prištini redovno boravio i Pavković.²¹²⁴ Lazarević je objasnio da je Pavković bio kod njega “[90%, 80%-90%] vremena” i da je Istureno komandno mesto 3. armije bilo na Komandnom mestu Prištinskog

²¹²⁰ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 964, 927.

²¹²¹ Lazarevićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 929.

²¹²² Vladimir Lazarević, T. 18070–18071 (12. novembar 2007. godine); dok. pr. br. 5D342 (Naređenje PrK o organizaciji rada Komande PrK, 29. mart 1999. godine). V. takođe dok. pr. br. 5D348 (Naređenje PrK, 30. mart 1999. godine).

²¹²³ Svedok K73, T. 3336 (13. septembar 2006. godine) (zatvorena sednica); dok. pr. br. P2440 (Izjava svedoka od 2. decembra 2005. godine), par. 50.

²¹²⁴ Vladimir Lazarević, T. 18080 (12. novembar 2007. godine); Mirko Starčević, T. 17436 (22. oktobar 2007. godine).

korpusa.²¹²⁵ Pored toga, Lazarević je u Prištini prisustvovao najmanje jednom sastanku sa Stevanovićem i Đorđevićem iz MUP, dok su snage VJ i MUP, delujući zajedno na organizovan način, vršile prisilno raseljavanje kosovskih Albanaca iz tog grada, kao što je bilo reči u Odeljku VII.J.²¹²⁶

839. Lazarević je takođe prisustvovao sastanku Zajedničke komande održanom 1. juna 1999. godine u Prištini, o kojem je svedočio Vasiljević.²¹²⁷ Kada je Šainović obavestio prisutne da će povlačenje MUP i VJ ubrzo početi i da što pre treba obustaviti sve aktivnosti, Lazarević je pitao šta on treba da učini, pošto je u nekim rejonima već inicirao “antiterorističk[e]” aktivnosti.²¹²⁸

840. Postoje značajni dokazi iz kojih se vidi da je Lazarević često odlazio na teren u obilazak potčinjenih jedinica.²¹²⁹ U toku obilaska, on je razgovarao s raznim komandantima jedinica Prištinskog korpusa o moralu, njihovoj borbenoj gotovosti i situaciji na terenu.²¹³⁰ Dana 3. i 4. marta 1999. godine, Ojdanić, Pavković i Lazarević obišli su deo jedinica Prištinskog korpusa, koje su bile pretežno angažovane na obezbeđenju državne granice. Cilj tog obilaska bio je da se oceni “b/g, a posebno moral, osposobljenost i efikasnost komandovanja u tim jedinicama”.²¹³¹ Mirko Starčević je takođe posvedočio da su Pavković i Lazarević 1999. godine obilazili potčinjene jedinice “radi razgovora, obilaska, utvrđivanja stanja” i da bi se poslepodne sastajali s njim kako bi razmenili viđenja “dogadajna na terenu”.²¹³² Pored toga, dva izveštaja Prištinskog korpusa podneta Komandi 3. armije 4. i 5. aprila 1999. godine pokazuju da je Lazarević 3. i 4. aprila 1999. godine posetio “de[o] jedinica PrK”, kojom prilikom je “sagledano [...] stanje borbenog morala i izvršeno

²¹²⁵ Dok. pr. br. P950 (Razgovor Vladimira Lazarevića s tužilaštvom), str. 84.

²¹²⁶ Vladimir Lazarević, T. 18260 (14. novembar 2007. godine).

²¹²⁷ Vladimir Lazarević, T. 18121–18123 (12. novembar 2007. godine).

²¹²⁸ Momir Stojanović, T. 19773–19777 (7. decembar 2007. godine).

²¹²⁹ Goran Jevtović, T. 20355 (16. januar 2008. godine); Krsman Jelić, T. 19038–19039 (26. novembar 2007. godine); svedok K73, T. 3317–3318 (13. septembar 2006. godine) (zatvorena sednica); Dragan Živanović, T. 20591 (18. januar 2008. godine); dok. pr. br. P950 (Razgovor Vladimira Lazarevića s tužilaštvom), str. 84; dok. pr. br. P633 (Dokument Komande PrK u vezi s odavanjem priznanja za postignute rezultate, 5. mart 1999. godine); svedok K73, dok. pr. br. P2307 (Izjava svedoka od 2. decembra 2005. godine), par. 34 (zapečaćeno); IC167 (Oznaka na stranici 21 dok. pr. br. P615 koju je svedok Živanović uneo u sudnici); dok. pr. br. P2026 (Borbeni izveštaj 125. mtbr podnet PrK i IKM Đakovica, 29. april 1999. godine); dok. pr. br. 5D230 (Borbeni izveštaj IKM PrK podnet PrK, 26. maj 1999. godine); V. takođe dok. pr. br. 5D1378 (Video-snimak Pavkovića i Lazarevića u Đakovici).

²¹³⁰ Dok. pr. br. P1355 (Transkript izveštaja Milana Drecuna, RTS Beograd, Satelitski program, 8. april 1999. godine), str. 2.

²¹³¹ Dok. pr. br. P633 (Dokument Komande PrK u vezi s odavanjem priznanja za postignute rezultate, 5. mart 1999. godine), str. 1.

²¹³² Mirko Starčević, T. 17432, 17436 (22. oktobar 2007. godine), dok. pr. br. 4D500 (Izjava svedoka od 29. septembra 2007. godine), par. 19. V. takođe Ljubomir Savić, dok. pr. br. 5D1392 (Izjava svedoka od 27. decembra 2007. godine), par. 14.

informisanje potčinjenih sastava”.²¹³³ Veće primećuje da se o Lazarevićevom obilasku jedinica Prištinskog korpusa u ta dva izveštaja govori pod naslovom “Stanje morala”. Konkretno se navodi da “[p]ostignuti rezultati u borbenim dejstvima jačaju borbeni moral pripadnika PrK”.²¹³⁴

841. U intevjuu koji je u julu 1999. objavljen u listu *Glas javnosti*, Lazarević je izjavio da je 1999. godine boravio na terenu na Kosovu. Na pitanje da li je bio u bliskom kontaktu s običnim vojnicima, odgovorio je: “[S]vi komandanti, [pre svega] komandant Armije, pa zatim komandant Korpusa, i svi komandanti sa svojim vojnicima, bil[i] [su] praktično na prvoj liniji.”²¹³⁵

842. Kao što je objašnjeno dole u tekstu, Lazarević i Pavković su 1. maja 1999. godine izvršili obilazak jedinica iz sastava 175. pešadijske brigade.²¹³⁶ Lazarević je naveo da je uočena nedisciplina i da su vojnici konzumirali alkohol. Dana 29. aprila 1999. godine Lazarević je obišao i 125. motorizovanu brigadu.²¹³⁷ Komandant 125. motorizovane brigade Dragan Živanović je potvrdio da je Lazarević 29. aprila 1999. godine bio s njim u Dečanima.²¹³⁸

843. Veće konstatuje da ovi dokazi dodatno govore o Lazarevićevoj ulozi kao komandanta jedinica VJ na terenu na Kosovu i njegovom poznavanju situacije na terenu. Međutim, očito iznenađenje s kojim je Lazarević na sastanku Zajedničke komande 1. juna 1999. godine primio saopštenje da treba da povuče svoje jedinice govori protiv zaključka da je on “držan u toku” u pogledu događanja u Beogradu i da je učestvovao u procesu donošenja odluka koji se tamo odvijao. Veće posebno napominje da Lazarević 1999. godine nije odlazio u Beograd niti je prisustvovao sastancima u glavnom gradu.²¹³⁹ Osim toga, Lazarević nije učestvovao u sastancima održanim u Beogradu 4, 16. i 17. maja 1999. godine.²¹⁴⁰

---

²¹³³ Dok. pr. br. P1903 (Borbeni izveštaj PrK podnet 3. armiji, 5. april 1999. godine), str. 3.

²¹³⁴ Dok. pr. br. P2617 (Borbeni izveštaj PrK podnet 3. armiji, 4. april 1999. godine), str. 2.

²¹³⁵ Dok. pr. br. P1523 (Transkript emisije televizijskog razgovora emitovane 18. jula 1999, objavljen 21. jula 1999. godine), str. 2.

²¹³⁶ Vladimir Lazarević, T. 18110–18112 (12. novembar 2007. godine); dok. pr. br. 5D388 (Naređenje PrK, 2. maj 1999. godine), str. 1–2.

²¹³⁷ Vladimir Lazarević, T. 18105 (12. novembar 2007. godine); dok. pr. br. P2026 (Borbeni izveštaj 125. mtbr podnet PrK, 29. april 1999. godine), str. 2.

²¹³⁸ Dragan Živanović, T. 20592–20593 (18. januar 2008. godine).

²¹³⁹ Vladimir Lazarević, T. 18134 (12. novembar 2007. godine).

²¹⁴⁰ Vladimir Lazarević, T. 18657 (20. novembar 2007. godine). Lazarević je posvedočio da 1999. godine nije znao za dopis tužioca Louise Arbour.

ii. Znanje o zločinima koje su počinili pripadnici jedinica Prištinskog korpusa

844. Iz nekih dokaza sledi da sistem izveštavanja u Prištinskom korpusu 1999. godine nije uvek valjano funkcionisao i da Komanda Prištinskog korpusa nije primala izveštaje onoliko često koliko je trebalo.²¹⁴¹ Uprkos tome, dokazi – uključujući izveštaje o kojima se govori u narednim odeljcima o kaznenim i preventivnim merama preduzetim unutar Prištinskog korpusa – pokazuju da su veze održavane i da su potčinjene jedinice 1999. godine poslale Komandi Prištinskog korpusa znatan broj izveštaja o angažovanju u borbenim dejstvima.²¹⁴² Naime, kao što je bilo reči u Odeljku VI.A, veze unutar 3. armije i Prištinskog korpusa su tokom cele vazdušne kampanje NATO, uprkos izvesnim prekidima, i dalje funkcionisale, što je omogućilo kontinuirano funkcionisanje sistema komandovanja 3. armije i Prištinskog kopusa.²¹⁴³

845. Lazarević je za zločine pripadnika jedinica Prištinskog korpusa saznao iz raznih izvora, između ostalog, od organa bezbednosti Prištinskog korpusa. Kao načelnik Odseka bezbednosti Prištinskog korpusa, Stojanović je Lazarevića redovno obaveštavao o pitanjima bezbednosti u jedinicama i vezi s jedinicama; on ga je takođe obaveštavao o brojnom stanju, lokaciji, planovima, namerama, naoružavanju i aktivnostima OVK, kao i o dobijenim obaveštajnim podacima od bezbednosnog značaja za Prištinski korpus.²¹⁴⁴

²¹⁴¹ Dok. pr. br. P950 (Razgovor Vladimira Lazarevića s tužilaštvom), str. 81–82; Miloš Mandić, dok. pr. br. 5D1391 (Izjava svedoka od 8. januara 2008. godine), par. 23, 25; Ljubomir Savić, dok. pr. br. 5D1392 (Izjava svedoka od 27. decembra 2007. godine), par. 12; Goran Jevtović, dok. pr. br. 5D1385 (Izjava svedoka od 24. decembra 2007. godine), par. 27. V. takođe Vladimir Lazarević, T. 18074 (12. novembar 2007. godine); Aleksandar Vasiljević, T. 8659 (18. januar 2007. godine); dok. pr. br. 5D473 (Borbeni izveštaj 125. mtbr podnet PrK, 8. maj 1999. godine); dok. pr. br. 5D955 (Borbeni izveštaj 15. okbr podnet PrK, 20. april 1999. godine); dok. pr. br. 5D942 (Borbeni izveštaj 15. okbr podnet PrK, 7. april 1999. godine); dok. pr. br. 5D1099 (Borbeni izveštaj 52. KCSV [Centra stacionarne veze] VJ podnet PrK, 24. maj 1999. godine); dok. pr. br. P2591 (Analiza akcija 37. brigade, 25. april 1999. godine); dok. pr. br. 5D362 (Naređenje PrK, 4. april 1999. godine) (gde se kaže da, “[i]ako je regulisano da se borbeni izveštaji [potčinjenih jedinica] dostavljaju dnevno do 16,00 časova [...], u poslednjih 5 dana, sem 15. okbr i 125. mtbr, nijedna druga jedinica nije blagovremeno dostavljala izveštaje”); dok. pr. br. 5D608 (Borbeni izveštaj 211. okbr podnet PrK, 7. april 1999. godine); dok. pr. br. 5D550 (Borbeni izveštaj 175. pešadijske brigade podnet PrK, 28. april 1999. godine); dok. pr. br. 5D473 (Borbeni izveštaj 125. mtbr podnet PrK, 8. maj 1999. godine); dok. pr. br. 5D1109 (Borbeni izveštaj 52. sanitetskog bataljona podnet PrK, 22. maj 1999. godine); dok. pr. br. 5D1072 (Borbeni izveštaj 252. okbr podnet PrK, 20. april 1999. godine); dok. pr. br. 5D1354 (Borbeni izveštaj 175. lake pešadijske brigade podnet PrK, 12. april 1999. godine); dok. pr. br. 4D251 (Borbeni izveštaj 175. pbr podnet PrK, 5. maj 1999. godine); dok. pr. br. 5D545 (Borbeni izveštaj 175. pešadijske brigade podnet PrK, 21. april 1999. godine); dok. pr. br. 5D546 (Borbeni izveštaj 175. pešadijske brigade podnet PrK, 24. april 1999. godine); dok. pr. br. 5D549 (Borbeni izveštaj 175. pešadijske brigade podnet PrK, 27. april 1999. godine); dok. pr. br. 5D554 (Borbeni izveštaj 175. pešadijske brigade podnet PrK, 2. maj 1999. godine); dok. pr. br. 5D570 (Borbeni izveštaj 175. pešadijske brigade podnet PrK, 31. maj 1999. godine).

²¹⁴² Miodrag Janković, dok. pr. br. 4D504 (Izjava svedoka od 1. oktobra 2007. godine), par. 8, 12–13; dok. pr. br. 3D865 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 30. maj 1999. godine), str. 8, 11; dok. pr. br. P1319 (Pavkovićeви odgovori na pitanja gledalaca, RTS, *Televizija Beograd*, Prvi program, 20. oktobar 2000. godine), str. 17.

²¹⁴³ Miodrag Janković, dok. pr. br. 4D504 (Izjava svedoka od 1. oktobra 2007. godine), par. 8, 12–13; dok. pr. br. 3D865 (Izveštaj Štaba Vrhovne komande, 30. maj 1999. godine), str. 8, 11; dok. pr. br. P1319 (Pavkovićeви odgovori na pitanja gledalaca, RTS, *Televizija Beograd*, Prvi program, 20. oktobar 2000. godine), str. 17.

²¹⁴⁴ Momir Stojanović, T. 19734 (6. decembar 2007. godine).

846. Pored toga, iz nekoliko dokumenata koje je Komanda Prištinskog korpusa izdala za vreme vazdušnih udara NATO sledi da je Lazarević znao za konkretne zločine svojih podređenih.²¹⁴⁵ Na primer, dva borbena izveštaja Komande Prištinskog korpusa pokazuju da je Prištinski korpus početkom aprila 1999. godine izvestio Komandu 3. armije o nekim zločinima.²¹⁴⁶ Naređenje koje je Komanda Prištinskog korpusa izdala 18. aprila 1999. godine takođe pokazuje da je Lazarević primio informacije o “pojedinačni[m] slučajev[ima] ponašanja u borbenim dejstvima” koje nije bilo popuno u skladu s upustvima o ponašanju u borbi i odrebama međunarodnog humanitarnog prava, konkretno, “pojedinačni[m] slučajev[ima] pljačke i kriminala”.²¹⁴⁷ Naređenja kojima je Komanda Prištinskog korpusa naložila sprečavanje pljačke i drugih oblika kriminala predstavljaju dodatni dokaz da je Lazarević znao da su u toku borbenih dejstava činjeni takvi zločini.²¹⁴⁸

847. Kao što je pokazano u Odeljku VI.A.1.e, Lazarević je putem nekoliko dokumenata koje su potčinjene jedinice uputile Komandi Prištinskog korpusa obavešten o zločinima pripadnika jedinica Prištinskog korpusa.²¹⁴⁹ U Izveštaju od 31. marta 1999. godine Lazarević je obavešten o zločinima koje su počinili pripadnici 175. pešadijske brigade.²¹⁵⁰ U Borbenom izveštaju od 3. aprila 1999. godine Komanda 549. motorizovane brigade je istakla da je nekoliko vojnih obveznika VJ pokušalo da oduzme stvari “izbegli[m] lic[ima]”.²¹⁵¹ U izveštaju “Vojn[e] poš[t]e” Đakovica od 18. aprila 1999. godine Komanda Prištinskog korpusa je obaveštena da su četiri vojnika počinila krivično delo silovanja nad jednim civilnim licem.²¹⁵² Dana 25. aprila 1999. godine Komanda 37. motorizovane brigade je podnela izveštaj o grupi od pet pripadnika te brigade za koje je postojala sumnja da su počinili zločine nad civilnim stanovništvom u Glogovcu.²¹⁵³ Dana 1. maja 1999. godine Komanda 354. pešadijske brigade je izvestila Komandu Prištinskog korpusa o delu koje je

²¹⁴⁵ V. dok. pr. br. P1182 (Informacija PrK upućena 52. artiljerijsko-raketnoj brigadi, 15. maj 1999. godine).

²¹⁴⁶ Dok. pr. br. 5D84 (Borbena izveštaja PrK podnet 3. armiji, 3. april 1999. godine); dok. pr. br. P2617 (Borbena izveštaja PrK podnet 3. armiji, 4. april 1999. godine).

²¹⁴⁷ Dok. pr. br. 5D198 (Upozorenje Komande PrK, 18. april 1999. godine).

²¹⁴⁸ V. takođe dok. pr. br. P2029 (Naređenje, 1. april 1999. godine); dok. pr. br. 5D32 (Naređenje Komande Vojnog okruga Priština, 20. april 1999. godine); dok. pr. br. 5D35 (Naređenje Komande Vojnog okruga Priština, 24. april 1999. godine), str. 1; dok. pr. br. 5D396 (Naređenje PrK, 6. maj 1999. godine); dok. pr. br. 5D372 (Naređenje PrK, 22. april 1999. godine); dok. pr. br. 5D398 (Naređenje PrK, 7. maj 1999. godine); dok. pr. br. 5D385 (Naređenje PrK, 29. april 1999. godine).

²¹⁴⁹ Dok. pr. br. 5D1061 (Borbena izveštaja 37. mtbr podnet PrK, 20. maj 1999. godine), str. 2.

²¹⁵⁰ Momir Stojanović, T. 19739 (6. decembar 2007. godine); dok. pr. br. 5D825 (Borbena izveštaja 175. pešadijske brigade podnet PrK, 31. mart 1999. godine).

²¹⁵¹ Dok. pr. br. 5D885 (Dokument Komande 549. mtbr, 3. april 1999. godine), str. 2.

²¹⁵² Dok. pr. br. 5D1148 (Izveštaj Vojne pošte 1936, 18. april 1999. godine).

²¹⁵³ Dok. pr. br. 5D1057 (Borbena izveštaja 37. mtbr podnet PrK, 25. april 1999. godine), str. 2.

jedan vojni obveznik VJ počinio nad jednim civilnim licem.²¹⁵⁴ Dana 10. maja 1999. godine Savić je izvestio da su dva vojnika počinila dela krađe prilikom sprovođenja druge operacije u rejonu Bajgora.²¹⁵⁵ U tim dokumentima se navodi da su protiv izvršilaca zločina preduzete mere, ali se ne precizira kakve.

848. Što se tiče zločina koje su počinili pripadnici MUP, izveštaj koji je Lazarević podneo Komandi 3. armije 24. maja 1999. godine ukazuje na to da je on bio svestan problema koji su se javljali na kontrolnim punktovima i prilikom angažovanja snaga MUP u asanaciji bojišta nakon borbenih dejstava. Lazarević je istakao da je “[r]ad mešovitih punktova MUP-a i JVP opterećen [...] brojnim problemima i nerešenim pitanjima, imajući u vidu da MUP toleriše kriminalnu delatnost svojih pripadnika, prema [albanskom] civilnom stanovništvu – ubistva, silovanja, pljačke, razbojništva, teške krađe”. On je takođe zatražio “energične i konkretne mere kako bi se jedinice i organi MUP-a [...] prepotčinili Komandi Pr. korpusa” i naglasio da ne želi da “snos[i] odgovornost za posledice do kojih je već došlo i koje mogu u daljem, njihovim protivustavnim i protivzakonitim angažovanjem, nastati”.²¹⁵⁶ Iz Stefanovićevog svedočenja sledi da je Lazarević svoj izveštaj sastavio na osnovu izveštaja koji je ovaj prvi prethodno podneo Komandi Prištinskog korpusa. Stefanović je objasnio da ga je komandant 37. motorizovane brigade Diković u maju 1999. godine nekoliko puta izvestio da na svom području odgovornosti, odnosno u svojoj zoni odgovornosti, ima problema s pripadnicima MUP. On je takođe posvedočio da je “komandan[t] korpusa”, kad je primio tu informaciju, formirao tri ekipe: jednu od tih ekipa su “vodili i organi bezbednosti da provere date informacije o eventualnim zločinima policije”.²¹⁵⁷ Uprkos tome što je primio pomenutu informaciju, Lazarević je i dalje odobravao zajedničke operacije VJ i MUP, kao što je napad na selo Dubrava izveden 25. maja 1999. godine,²¹⁵⁸ tokom kojeg je vršeno prisilno raseljavanje kosovskih Albanaca.²¹⁵⁹

²¹⁵⁴ Dok. pr. br. 5D509 (Redovni borbeni izveštaj Komande 354. pešadijske brigade, 1. maj 1999. godine), str. 1.

²¹⁵⁵ Ljubomir Savić, T. 20972–20973 (24. januar 2008. godine); dok. pr. br. 5D1132 (Operativni izveštaj 58. lake pešadijske brigade Komandi PrK, 10. maj 1999. godine), str. 2.

²¹⁵⁶ Dok. pr. br. P1458 (Komanda PrK, Izveštaj o neizvršenju naređenja za prepotčinjavanje, 24. maj 1999. godine), str. 2, uvršten u spis i pod br. 4D192 i P1723.

²¹⁵⁷ Radojko Stafanović, T. 21727–21729 (6. februar 2008. godine).

²¹⁵⁸ Fadil Vishi, T. 3555–3557 (19. septembar 2006. godine); dok. pr. br. P2284 (Izjava svedoka od 18. oktobra 1999. godine), str. 3–4; dok. pr. br. P2285 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 4461.

²¹⁵⁹ Krsman Jelić, T. 19015–19016 (26. novembar 2007. godine); dok. pr. br. 5D666 (Naređenje 243. mehanizovane brigade, 4. maj 1999. godine); dok. pr. br. 4D309 (Borbeni izveštaj 3. armije podnet Generalštabu/Štabu Vrhovne komande, 24. maj 1999. godine), str. 2; dok. pr. br. 4D335 (Borbeni izveštaj 3. armije podnet Generalštabu/Štabu Vrhovne komande, 26. maj 1999. godine).

849. Pored tih prijavljenih slučajeva konkretnih zločina koje su počinili pripadnici VJ, nekoliko dokumenata pokazuje da je Komanda Prištinskog korpusa znala za masovno raseljavanje albanskog stanovništva Kosova do kojeg je došlo 1999. godine i za to da je ono, bar delimično, bilo posledica dejstava VJ i MUP.²¹⁶⁰ U Borbenom izveštaju od 3. aprila 1999. godine Komanda 549. motorizovane brigade izvestila je Komandu Prištinskog korpusa o ponašanju vojnih lica i vojnih obveznika VJ prema kolonama civila koji su čekali da pređu granicu. U izveštaju se kaže da je od 24. marta do 2. aprila 290.000 kosovskih Albanaca prešlo u Albaniju preko graničnog prelaza Vrbnica (Morina) i da je još 20.000-25.000 prešlo preko graničnog prelaza Čafa Prušit. Navedeno je da je do toga bar jednim delom došlo iz straha od VJ i MUP. Međutim, u izveštaju se takođe kaže da se kosovski Albanci ne plaše VJ kad deluje samostalno. U izveštaju se navodi da je ponašanje VJ “u celini bi[lo] korekt[no]”, ali se ističe da je nekoliko vojnih obveznika VJ pokušalo da oduzme stvari izbeglim licima. Konkretno se navodi da su svi takvi slučajevi “efikasno” rešeni: izvršioци su disciplinski kažnjeni, a protiv šest drugih vojnih obveznika su podnete krivične prijave i isti su uhapšeni.²¹⁶¹

850. Veće uzima u obzir i borbeni izveštaj kojim je Pešić 31. marta 1999. godine obavestio Komandu Prištinskog korpusa da MUP i vojno-teritorijalne jedinice vrše “kanalisanje [...] izbeglica” kosovskih Albanaca prema Albaniji i da s tim u vezi nije bilo posebnih događaja.²¹⁶² Goran Jevtović je objasnio da je masovni pokret civila kosovskih Albanaca prema Albaniji tada predstavljao najurgentniji problem. On je rekao da je jedan deo područja na kojem su bile “izbegli[ce]” bio miniran i zaprečen. Pored toga, neke jedinice su na tom području već bile u borbenom rasporedu. Stoga je, prema njegovim rečima, zbog sigurnosti tih ljudi bilo nužno da se “kanališu, odnosno usmeravaju, sigurnim pravcima, kako neko ne bi nastradao”.²¹⁶³ On je takođe objasnio da VJ nije imao “zakonsko pravo da [...] zaustavlja [izbeglice] i zabran[i] im izlazak iz zemlje, iako [VJ] ova migracija [...] nije odgovarala”: zbog činjenice da su civili napuštali Kosovo VJ je postao izloženiji žestokom NATO bombardovanju.²¹⁶⁴

---

²¹⁶⁰ V., na primer, Vlatko Vuković, dok. pr. br. 5D1401 (Izjava svedoka od 5. januara 2008. godine), par. 44 (zapečaćeno); Nike Peraj, T. 1574 (14. avgust 2006. godine); dok. pr. br. P326 (Karta operacije u dolini Reka/Caragoj); Mahmut Halimi, T. 4457 (9. oktobar 2006. godine); Lizane Malaj, T. 1384, 1391 (10. avgust 2006. godine). Lizane Malaj je u svom svedočenju rekla da je 28. aprila 1999. godine prešla granicu u Vrbnici i da Srbi taj prelaz zovu “Vrbnica”, a Albanci “Qafa e Morinë”. Prema dok. pr. br. P615 (Atlas Kosova iz 2000. godine, str. 14), taj granični prelaz se sa srpske strane zove “Vrbnica”, a s albanske “Morinë”.

²¹⁶¹ Dok. pr. br. 5D885 (Dokument Komande 549. mtbr, 3. april 1999. godine), str. 1–2.

²¹⁶² Dok. pr. br. P2930 (Borbeni izveštaj Komandne grupe PrK podnet PrK, 31. mart 1999. godine), str. 2.

²¹⁶³ Goran Jevtović, dok. pr. br. 5D1385 (Izjava svedoka od 24. decembra 2007. godine), par. 22.

²¹⁶⁴ Goran Jevtović, dok. pr. br. 5D1385 (Izjava svedoka od 24. decembra 2007. godine), par. 23.

851. Gore analizirani dokumenti Komande Prištinskog korpusa i potčinjenih jedinica vezani za mere preduzete u vezi s civilima dodatno pokazuju da je Lazarević bio svestan masovnog raseljavanja civilnog stanovništva,²¹⁶⁵ u kojem je, kao što je Veće već konstatovalo, VJ učestvovao. U Izveštaju komandanta 125. motorizovane brigade Živanovića od 27. aprila 1999. godine, u kom je on opisao jednu kolonu civila kosovskih Albanaca, kaže se da, po njegovom mišljenju, civili odlaze jer žele da se “izv[uku] iz rejona dejstva [njegovih] snaga na potezu šireg rejona objekta Ramoč”.²¹⁶⁶ Uz to, Lazarević je 23. aprila 1999. godine pokazao da je svestan ranijeg prisilnog raseljavanja kosovskih Albanaca koje su vršili pripadnici Prištinskog korpusa.²¹⁶⁷

852. Dana 25. aprila 1999. godine Diković je upozorio Lazarevića da je taktika koju je Prištinski korpus primenjivao u operacijama na Kosmaču i Čičavici i okolnim područjima bila preterana i da za nju nije bilo vojnog opravdanja. On je rekao da je broj angažovanih jedinica bio prevelik u odnosu na “ostvarene efekte” i da je “aktivnošću [...] bio pokriven veliki prostor, uz relativno male efekte dejstva na uništenju [OVK]”. Požalio se na “[n]eobučenost rezervnog sastava VJ za izvođenje b/d”, rekavši da pod tim misli na čišćenje naseljenih mesta, šuma, blokade i pretres. On je naveo da su akcije “velik[og] čišćenja” bile neefikasne i nazvao ih je “šetnj[ama] terenom”. Dodao je da su, zbog nedostatka obaveštajnih podataka o OVK, sredstva vatrene podrške angažovana na neadekvatan način.²¹⁶⁸

853. Dana 27. i 28. marta 1999. godine znatan broj kosovskih Albanaca direktno je proteran iz svojih domova i u gradu Peći. Snage VJ i policije delovale su zajedno kako bi obezbedile odlazak meštana kosovskih Albanaca u Albaniju i Crnu Goru i kontrolisale pravac kojim će oni otići. Prisilno premeštanje i deportacija kosovskih Albanaca iz tog grada izvršeni su na organizovan način, a Lazarević je na to upozoren od strane međunarodne zajednice.²¹⁶⁹ Lazarević je znao da se

---

²¹⁶⁵ V. Vladimir Lazarević, T. 18687–18688 (21. novembar 2007. godine); dok. pr. br. P2046 (Borbeni izveštaj 37. mtbr podnet PrK, 28. mart 1999. godine); dok. pr. br. P1306 (Naređenje PrK, 16. april 1999. godine); dok. pr. br. 5D201 (Naređenje PrK, 19. april 1999. godine); dok. pr. br. 5D372 (Naređenje PrK, 22. april 1999. godine); dok. pr. br. 5D897 (Naređenje 549. mtbr, 23. april 1999. godine); dok. pr. br. 5D35 (Naređenje Komande Vojnog okruga, 24. april 1999. godine); dok. pr. br. 5D389 (Naređenje PrK, 2. maj 1999. godine); dok. pr. br. 5D1072 (Borbeni izveštaj 252. okbr podnet PrK, 20. april 1999. godine); dok. pr. br. 5D973 (Borbeni izveštaj 252. okbr podnet PrK, 25. april 1999. godine); dok. pr. br. 5D615 (Borbeni izveštaj 211. okbr podnet PrK, 26. april 1999. godine); dok. pr. br. 5D1103 (Borbeni izveštaj 52. mešovite artiljerijske brigade podnet PrK, 4. maj 1999. godine); dok. pr. br. 5D486 (Borbeni izveštaj 354. pešadijske brigade podnet PrK, 4. maj 1999. godine); dok. pr. br. 5D499 (Borbeni izveštaj 354. pešadijske brigade podnet PrK, 18. april 1999. godine).

²¹⁶⁶ Dok. pr. br. P2024 (Borbeni izveštaj 125. mtbr podnet PrK, 27. april 1999. godine), str. 2.

²¹⁶⁷ Dok. pr. br. 5D374 (Naređenje PrK, 23. april 1999. godine).

²¹⁶⁸ Dok. pr. br. P2591 (Analiza akcija 37. brigade, 25. april 1999. godine), str. 2.

²¹⁶⁹ Ndrec Konaj, dok. pr. br. P2372 (Izjava svedoka od 12. juna 2001. godine), str. 4, T. 4894, 4912–4913 (16. oktobar 2006. godine); dok. pr. br. P2542 (Drewienkiewiczzevo saopštenje za štampu, april 1999. godine); Karol John

Komandno mesto 125. motorizovane brigade nalazi u centru sela Raušić, opština Peć.²¹⁷⁰ Pored toga, bilo je opšte poznato da veliki broj kosovskih Albanaca u kolonama napušta taj grad.²¹⁷¹

854. Snage VJ i MUP učestvovala su u akcijama koje su uključivale prisilno premeštanje i deportaciju kosovskih Albanaca iz Pirana, opština Prizren, izvedenim u toku zajedničke operacije od 25. marta 1999. godine ili približno tog datuma. Ta operacija je izvršena na osnovu naređenja Zajedničke komande i izveštaji o njoj su podneti duž komandnog lanca VJ.²¹⁷² Radilo se o velikoj operaciji, u kojoj je angažovano više od 1.000 vojnika VJ, 21 tenk, nekoliko haubica i protivavionsko naoružanje, za koju je naređenja sastavljao Lazarević.²¹⁷³ Pored toga, Lazarević je znao da se VJ nalazi u Žegri, opština Gnjilane, i da su pripadnici VJ tamo krajem marta 1999. godine činili zločine.²¹⁷⁴

855. Drewienkiewicz je izdao saopštenje za štampu u kojem je rekao da su za te deportacije, izvršene početkom aprila 1999. godine, odgovorni VJ i MUP. On je u svom saopštenju naveo da veliki broj raseljenih kosovskih Albanaca stiže na granične prelaze i preneo izveštaje o široko rasprostranjenim zverstvima koja čine VJ i MUP, uključujući deportaciju.²¹⁷⁵ Kao što je opisano u Odeljku VI.A, Prištinski korpus je imao Odeljenje za obaveštajne poslove, koje je bilo zaduženo za prenošenje takvih informacija komandantu.²¹⁷⁶ Pored toga, u tom saopštenju za štampu se eksplicitno pominju sistematska pljačka i prisilno uklanjanje kosovskih Albanaca iz Prištine, gde je Lazarević bio stacioniran za vreme sukoba.²¹⁷⁷ S obzirom na temu Drewienkiewiczovog saopštenja za štampu i činjenicu da su Drewienkiewiczova vlasti SRJ i Srbije dobro znale, Veće se uverilo da je Lazarević početkom aprila 1999. godine bio obavešten o tom saopštenju. Veće je analiziralo Lazarevićevo znanje o akcijama VJ i MUP u vezi s prisilnim raseljavanjem na Kosovu, o kojima se podrobno govori u Odeljku VII. Lazarević je bio obavešten o sistematskoj pljački i egzodusu

---

Drewienkiewicz, T. 7815 (4. decembar 2006. godine). V. takođe dok. pr. br. P2802 (Ratni dnevnik Oklopnog bataljona 125. mtbr), str. 3 (gde je zabeleženo da je VJ 28. marta učestvovao u "čišćenju" nekih delova grada).

²¹⁷⁰ Dok. pr. br. P2802 (Ratni dnevnik Oklopnog bataljona 125. mtbr), str. 1–2.

²¹⁷¹ Radovan Paponjak, dok. pr. br. 6D1603 (Izjava svedoka od 14. marta 2008. godine), par. 46.

²¹⁷² Dok. pr. br. P2015 (Zapovest Zajedničke komande, 23. mart 1999. godine), str. 2–3; dok. pr. br. P1981 (Zapovest 549. mtbr, 23. mart 1999. godine), str. 4–5.

²¹⁷³ Dok. pr. br. P1995 (Analiza dejstva 549. mtbr, 30. mart 1999. godine), str. 3.

²¹⁷⁴ Dok. pr. br. 5D825 (Borbeni izveštaj 175. pešadijske brigade podnet PrK, 31. mart 1999. godine), str. 1; dok. pr. br. 5D84 (Komanda PrK Komandi 3. armije, Borbeni izveštaj, 3. april 1999. godine).

²¹⁷⁵ John Drewienkiewicz, T. 7815–7816 (4. decembar 2006. godine); dok. pr. br. P2542 (Drewienkiewiczovo saopštenje za štampu, april 1999. godine).

²¹⁷⁶ Ljubiša Stojimirović, dok. pr. br. 4D506 (Izjava svedoka od 2. oktobra 2007. godine), par. 9.

²¹⁷⁷ Dok. pr. br. P2542 (Drewienkiewiczovo saopštenje za štampu, april 1999. godine), str. 2.

kosovskih Albanaca iz Prištine, za koje je Veće konstatovalo da su predstavljali organizovani proces, izvršen od strane snaga VJ i MUP, kojim su bile obuhvaćene na hiljade kosovskih Albanaca.²¹⁷⁸ Dok je vršeno prisilno raseljavanje, on je boravio u tom gradu i Veće se uverilo da je znao za atmosferu terora koju su tamo stvorile snage VJ i MUP.

856. Operacija u dolini Reka od 27. i 28. aprila bila je organizovana operacija, izvedena prvenstveno s ciljem raseljavanja civilnog albanskog stanovništva Kosova iz te doline.²¹⁷⁹ Lazarević je bio svestan toga da je VJ u toj operaciji delovao zajedno s MUP, kao i da su “u sastavu” 125. motorizovane brigade bili delovi 73. teritorijalnog odreda MUP i da su oni 25. aprila 1999. godine raspoređeni u Korenicu, gde su počinjeni brojni zločini.²¹⁸⁰ Živanović, koji je učestvovao u izdavanju naređenja za tu operaciju, potvrdio je da je Lazarević dan posle operacije bio s njim u Dečanima i da mu je tom prilikom podneo izveštaj o operaciji.²¹⁸¹ Izveštaj o operaciji je podnet i Štabu Vrhovne komande.²¹⁸² Svedok K73 je u svom svedočenju rekao da je proterivanje kosovskih Albanaca u toku te operacije vršeno na osnovu naređenja i da se tezom da se radilo o vojnoj operaciji usmerenoj protiv OVK ne može objasniti zašto su žene, deca i stariji muškarci isterani iz svojih sela.²¹⁸³ Svedok K90 je rekao da naređenja izdata njegovoj jedinici da protera kosovske Albance iz njihovih sela u dolini Reka nisu imala operativnog pokrića i konkretno naveo da je takva naređenja morao odobriti neko na nivou višem od komandanta brigade, kao što je Božidar Delić.²¹⁸⁴ Veće ima u vidu da je Delićev direktno pretpostavljeni bio Lazarević. Ono takođe ima u vidu iskaz Saše Antića o jednoj nevezanoj vojnoj akciji da bi bilo “suludo [...] misliti da bi sad neki, makar bio on i načelnik bezbednosti, izdao naređenje jednoj jedinici bez odobrenja i bez znanja komandanta korpusa”.²¹⁸⁵ Iz toga sledi da je Lazarević bio svestan činjenice da je ta operacija uključivala prisilno raseljavanje civilnog stanovništva iz doline Reka krajem aprila 1999. godine.

---

²¹⁷⁸ Dok. pr. br. P2542 (Drewienkiewiczzevo saopštenje za štampu, april 1999. godine), str. 2.

²¹⁷⁹ V. Odeljak VII.C.8.

²¹⁸⁰ Dok. pr. br. P2023 (Borbeni izveštaj 125. mtbr podnet PrK, 25. april 1999. godine), str. 2.

²¹⁸¹ Dok. pr. br. P2026 (Borbeni izveštaj 125. mtbr podnet PrK, 29. april 1999. godine), str. 2 (gde se kaže da su u operaciji u dolini Reka angažovane dobrovoljačke čete); Dragan Živanović, T. 20592–20593 (18. januar 2008. godine).

²¹⁸² Dok. pr. br. 6D1468 (Izveštaj PrK podnet Komandi 3. armije i Štabu Vrhovne komande, 30. april 1999. godine), str. 1.

²¹⁸³ Svedok K73, T. 3385 (14. septembar 2006. godine).

²¹⁸⁴ Svedok K90, dok. pr. br. P2652 (Izjava svedoka od 31. januara 2007. godine).

²¹⁸⁵ Saša Antić, T. 21163 (28. januar 2008. godine).

857. Lazarević je takođe bio svestan toga da su snage VJ bile prisutne u jednom broju sela na Kosovu na dane kada su, kao što je prema konstataciji Veća dokazano, te snage VJ sprovodile kampanju prisilnog raseljavanja. Ti zločini, koji su često bili velikih razmera i sistematski, uključuju granatiranje Turićevca i proterivanje civila iz Ćireza i Tušilja krajem marta i u aprilu 1999. godine, izvršeno u toku zajedničkih operacija VJ i MUP,²¹⁸⁶ zatim napad na selo Dubrava 25. maja, izvršen u toku organizovane operacije o kojoj su podneti izveštaji duž komandnog lanca VJ,²¹⁸⁷ kao i prisilno raseljavanje kosovskih Albanaca iz Celine 25. marta 1999. godine, izvršeno u toku operacije izvedene na osnovu naređenja Zajedničke komande o kojoj su podneti izveštaji duž komandnog lanca VJ.²¹⁸⁸ Radilo se o velikoj operaciji, u kojoj je angažovano više od 1.000 vojnika VJ, 21 tenk, nekoliko haubica i protivavionsko naoružanje.²¹⁸⁹

858. Veće ima u vidu dokaze da su naređenja za proterivanje kosovskih Albanaca, odnosno izveštaji o takvim aktivnostima bili pismeni, a ne usmeni.²¹⁹⁰ To se podudara s činjenicom da je analizom nekoliko borbenih izveštaja potčinjenih jedinica ustanovljeno da oni ne sadrže informacije o zločinima i široko rasprostranjenom prisilnom raseljavanju kosovskih Albanaca za koje je Veće konstatovalo da su dokazani. Na primer, u izveštaju o operacijama izvedenim u opštinama Orahovac i Suva Reka, koji je Komandi Prištinskog korpusa podnet 30. marta 1999. godine, Delić je Lazarevića obavestio o brojnom stanju “terorista”, otporu na koji su njegovi vojnici naišli, gubicima “terorista”, jedinicama Prištinskog korpusa i MUP koje su učestvovalе u operacijama, konkretnim izvedenim napadima, ranjenim vojnicima i napadima NATO. Međutim, ne pominju se nikakvu zločini.²¹⁹¹

859. Isto tako, u izveštajima koje je 125. motorizovana brigada od 27. do 29. aprila 1999. godine podnela Komandi Prištinskog korpusa u vezi s aktivnostima koje su u tom periodu izvođene u

---

²¹⁸⁶ Dok. pr. br. P1968 (Zapovest Zajedničke komande, 24. mart 1999. godine); dok. pr. br. P3049 (Zapovest Zajedničke komande, 19. mart 1999. godine), str. 4; dok. pr. br. 6D1416 (Zamisao izvođenja akcije PrK, 18. mart 1999. godine), str. 1.

²¹⁸⁷ Krsman Jelić, T. 19015–19016 (26. novembar 2007. godine); dok. pr. br. 5D666 (Naređenje 243. mehanizovane brigade, 4. maj 1999. godine); dok. pr. br. 4D309 (Borbeni izveštaj 3. armije podnet Generalštabu/Štabu Vrhovne komande, 24. maj 1999. godine), str. 2; dok. pr. br. 4D335 (Borbeni izveštaj 3. armije podnet Generalštabu/Štabu Vrhovne komande, 26. maj 1999. godine).

²¹⁸⁸ Dok. pr. br. P2015 (Zapovest Zajedničke komande, 23. mart 1999. godine), str. 2–3; dok. pr. br. P1995 (Analiza dejstva 549. mtbr, 30. mart 1999. godine), str. 3, 5; dok. pr. br. P2019 (Ratni dnevnik 2. motorizovanog bataljona) (zapečaćeno), str. 3.

²¹⁸⁹ Dok. pr. br. P1995 (Analiza dejstva 549. mtbr, 30. mart 1999. godine).

²¹⁹⁰ Svedok K90, T. 9302–9303 (29. januar 2007. godine); svedok K90, dok. pr. br. P2652 (Izjava svedoka od 8. decembra 2002. godine), par. 40, 41.

²¹⁹¹ Dok. pr. br. P1995 (Analiza dejstva 549. mtbr, 30. mart 1999. godine). V. takođe Božidar Delić, T. 19349–19350 (29. novembar 2007. godine); dok. pr. br. P2002 (Analiza dejstva 549. mtbr, 30. mart [sic] 1999. godine).

dolini Reka ne pominju se nikakvi zločini, iako dokazi pokazuju da je više jedinica VJ i MUP, delujući zajedno na organizovan način, vršilo masovno prisilno raseljavanje kosovskih Albanaca.²¹⁹² Dana 29. aprila komandant 125. motorizovane brigade Živanović je konstatovao da je “[a]kcija [Reka] [...] uspešno [...] završena” i u nastavku govorio o napadima koje je izvršio OVK, gubicima koje su pretrpele jedinice Prištinskog korpusa, raznim tekućim akcijama, napadima NATO i moralu vojnika.²¹⁹³

860. Veće smatra da ti dokazi pokazuju da je Lazarević znao za više konkretnih krivičnih dela koja su nad kosovskim Albancima počinili njegovi podređeni iz VJ, kao i za teška nasilna dela koja su počinili pripadnici MUP. On je znao za široko rasprostranjeno prisilno raseljavanje kosovskih Albanaca i za to da je ono, bar delimično, bilo posledica dejstava VJ. Činjenica da prisilno raseljavanje na nekim mestima zločina na Kosovu nije eksplicitno pomenuto u borbenim izveštajima VJ koji su podneti posle operacija izvedenih u nekim od tih mesta ne dovodi ni u kakvu sumnju Lazarevićevo znanje o kampanji prisilnog raseljavanja.

861. Lazarevićeva odbrana tvrdi da, s obzirom na taktiku albanskih “terorista” da koriste civilno stanovništvo kao štit i početak intenzivnog NATO bombardovanja, Lazarević na osnovu kretanja civilnog stanovništva nije morao da zaključi da je izrađen plan za proterivanje albanskih civila s Kosova.²¹⁹⁴ Međutim, Veće je gore u tekstu pomenulo dokaze o tim drugim sugerisanim uzrocima kretanja stanovništva²¹⁹⁵ i zaključilo da su, iako ih je u nekim situacijama bilo, glavni uzrok raseljavanja albanskog stanovništva Kosova bile široko rasprostranjene i sistematske operacije u kojima su VJ i MUP delovali zajedno.²¹⁹⁶ Veće smatra da gorepomenuti dokazi, između ostalog, o Lazarevićevom pokušaju da spreči zlostavljanje kosovskih Albanaca od strane pripadnika VJ, pokazuju da je on bio svestan činjenice da VJ i MUP vrše prisilno raseljavanje civila kosovskih Albanaca, kao i toga da je ono ponekad vršeno tokom operacija VJ protiv OVK i na mestima gde je NATO bombardovao ciljeve VJ i MUP.

---

²¹⁹² Dok. pr. br. P2024 (Borbeni izveštaj 125. mtbr podnet PrK, 27. april 1999. godine); dok. pr. br. P2025 (Borbeni izveštaj 125. mtbr podnet PrK, 28. april 1999. godine).

²¹⁹³ Dok. pr. br. P2026 (Borbeni izveštaj 125. mtbr podnet PrK, 29. april 1999. godine), str. 2.

²¹⁹⁴ Lazarevićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 860.

²¹⁹⁵ Dok. pr. br. P680 (Objedinjeni radni dokumenti OEBS/KVM); John Drewienkiewicz, T. 7933 (5. decembar 2006. godine).

²¹⁹⁶ V. odeljke VII.N i VIII.B.

e. Reakcija na zločine koje su počinili pripadnici Prištinskog korpusa

862. Tužilaštvo tvrdi da su zločini pripadnika VJ prolazili nekažnjeno²¹⁹⁷ i da krivični postupci pokrenuti protiv izvršilaca iz VJ nisu bili dovoljni da bi Lazarević ispunio svoju dužnost krivičnog gonjenja podređenih.²¹⁹⁸ Primerene mere bi uključivale hitnu akciju protiv podređenih odgovornih za zločine i efikasnu istragu u vezi s navodima o zločinima u koje su njegovi podređeni bili umešani.²¹⁹⁹ Prema tvrdnji tužilaštva, Lazarević se “hotimično uzdržao” da kazni pripadnike jedinica Prištinskog korpusa koji su počinili zločine nad civilnim albanskim stanovništvom Kosova.²²⁰⁰

863. Lazarevićeva odbrana tvrdi da tužilaštvo nije van razumne sumnje dokazalo da je Lazarević propustio da preduzme razumne mere da spreči vršenje krivičnih dela i kazni izvršioce takvih dela. Ona konkretno navodi da je, prema Ustavu SRJ, dužnost vojnih starešina bila ispunjena onog trenutka kad bi podneli krivičnu prijavu protiv nekog pripadnika VJ uhvaćenog u činjenju zločina: oni nisu bili odgovorni za eventualno preduzimanje daljih mera u datom slučaju.²²⁰¹ Lazarevićeva odbrana tvrdi da su Komandi Prištinskog korpusa, da bi mogla da preduzima mere, bile potrebne informacije od komandanata brigada, bataljona, odeljenja i drugih jedinica. Prema tome, “preduzimanje mera je direktno zavisilo od stepena i kvaliteta informacija primanih od potčinjenih jedinica”.²²⁰²

i. Mere preduzete u vezi sa zločinima pripadnika Prištinskog korpusa

864. Veće ima u vidu svoj zaključak iz Odeljka VI.A.1.e, a posebno iskaz Lakića Đorovića da je sistem vojnog pravosuđa funkcionisao tokom cele vazdušne kampanje NATO, ali na takav način da je krivično gonjenje preduzimano samo za mali procenat nasilnih zločina nad kosovskim Albancima, dok je gonjenje za zločine protiv VJ ili zločine nad srpskim žrtvama bilo mnogo

---

²¹⁹⁷ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 989.

²¹⁹⁸ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 990.

²¹⁹⁹ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 991.

²²⁰⁰ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 977.

²²⁰¹ Lazarevićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 669.

²²⁰² Lazarevićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 929.

efikasnije. Svaki pripadnik VJ bio je dužan da, ako je počinjen zločin, to prijavi i svom pretpostavljenom i relevantnom organu bezbednosti.²²⁰³

865. Dva izveštaja Komande Prištinskog korpusa pokazuju da je Prištinski korpus početkom aprila 1999. godine izvestio Komandu 3. armije o nekim zločinima. U borbenom izveštaju koji je Komanda Prištinskog korpusa podnela Komandi 3. armije 3. aprila, Lazarević je naveo da su prethodnog dana podnete 32 krivične prijave protiv izvršilaca zločina, između ostalog, osam za ubistvo, jedna za zlostavljanje, tri za ubistvo u pokušaju, dve za oduzimanje vozila i šest za krađu.²²⁰⁴ U jednom drugom borbenom izveštaju, podnetom Komandi 3. armije 4. aprila, kaže se da su prethodnog dana podnete četiri krivične prijave, od čega tri protiv vojnih obveznika i jedna protiv vojnika, ali se ne navode nikakve pojedinosti o krivičnim delima.²²⁰⁵

866. Lazarević je za vreme vazdušnih udara NATO izdao pismena naređenja kojima je pozvao na pokretanje krivičnih ili disciplinskih postupaka protiv pripadnika VJ uhvaćenih u činjenju zločina. Nakon objavljivanja odluke SRJ o proglašenju ratnog stanja 25. marta 1999. godine, Komanda Prištinskog korpusa je potčinjenim jedinicama izdala uputstva u vezi s procedurom koja će se za vreme ratnog stanja primenjivati za utvrđivanje disciplinske odgovornosti, kao i za pokretanje krivičnih postupaka.²²⁰⁶ Dana 8. aprila 1999. godine Komanda Prištinskog korpusa je, kako je navela, u cilju sprečavanja, između ostalog, protivzakonitog raspolaganja poverenim oružjem i svih drugih oblika kriminala od strane pripadnika VJ, naredila svim pripadnicima jedinica Prištinskog korpusa da izvršioce krivičnih dela, nakon podnošenja krivične prijave, odmah privedu nadležnim organima vojnog pravosuđa. U naređenju se konkretno kaže da će se pomenute mere primenjivati i protiv vojnih obveznika-dobrovoljaca. Naloženo je da se s naređenjem upoznaju svi pripadnici jedinica Prištinskog korpusa.²²⁰⁷

867. Uz to, nakon što je primio informacije o pojedinačnim slučajevima ponašanja u borbenim dejstvima koji nisu bili popuno u skladu s upustvima o ponašanju u borbi i odredbama međunarodnog humanitarnog prava, Lazarević je 18. aprila 1999. godine izdao naređenje potčinjenim komandantima kojim im je naložio da se sve potčinjene jedinice u potpunosti

---

²²⁰³ Radojko Stefanović, T. 21728 (6. februar 2008. godine); V. takođe Miloš Mandić, T. 20924 (23. januar 2008. godine); Aleksandar Vasiljević, T. 8666 (18. januar 2007. godine); up. Radomir Gojović, T. 16706 (2. oktobar 2007. godine).

²²⁰⁴ Dok. pr. br. 5D84 (Borbeni izveštaj PrK podnet 3. armiji, 3. april 1999. godine), str. 2.

²²⁰⁵ Dok. pr. br. P2617 (Borbeni izveštaj PrK podnet 3. armiji, 4. april 1999. godine), str. 2.

²²⁰⁶ Dok. pr. br. 5D332 (Uputstvo koje je izdao PrK, 25. mart 1999. godine).

²²⁰⁷ Dok. pr. br. 5D176 (Naređenje PrK, 8. april 1999. godine).

pridržavaju takvih odredbi prilikom pripreme i izvršenja zadataka na Kosovu. Lazarević je osudio činjenicu da pojedini komandanti i jedinice “ne poklanjaju potrebnu pažnju borbi protiv pojedinačnih slučajeva pljačke i kriminala”. Komandama i stručnim organima je dat zadatak da preduzimaju efikasne mere za sprečavanje svih oblika kriminalnih radnji. U naređenju se nalaže da se izveštaji o preduzetim merama dostave Komandi Prištinskog korpusa u okviru redovnog borbenog izveštaja.²²⁰⁸ Dana 23. aprila Lazarević je izdao naređenje svim komandantima jedinica u kojem im je naložio da se svim sredstvima spreči “svaki pokušaj i pojav[a] kriminala u zonama odgovornosti” i da se “[p]rema eventualnim prekršiocima preduzima[ju] najoštrije mere”.²²⁰⁹

868. Dana 15. maja 1999. godine Komanda Prištinskog korpusa poslala je Komandi 52. artiljerijsko-raketne brigade dokument pod naslovom “Informacija o stanju i kretanju kriminala među profesionalnim vojnim licima”. Iz Informacije se vidi je tokom vazdušne kampanje NATO, do 15. maja 1999. godine, većina postupaka vođena za zločine protiv VJ, kao što je dezerterstvo, i da je, pored nekoliko postupaka vođenih za krivično delo teške krađe, u kojima su izrečene kazne zatvora u trajanju od manje od pet godina, samo jedan oficir Prištinskog korpusa optužen za teški nasilni zločin.²²¹⁰ On je krivično gonjen za naređivanje dvojici podređenih da ubiju dvoje starijih kosovskih Albanaca koji su odbili da napuste svoje selo i izrečena mu je kazna od devet godina, dok je dvojici njegovih podređenih izrečena kazna od sedam godina.²²¹¹

869. Izveštaji potčinjenih jedinica poslani Komandi Prištinskog korpusa pokazuju da je bilo krivičnih prijavi koje su podnošene nadležnim organima na njihovom nivou.²²¹² Komanda Prištinskog korpusa je u Naređenju od 7. maja 1999. obavestila komandante potčinjenih jedinica da je, od proglašenja ratnog stanja do 5. maja 1999. godine, pred ratnim vojnim sudovima na teritoriji 3. armije pokrenut krivični postupak protiv nekoliko oficira VJ, kao i civilnih lica, “protiv svih zbog težih krivičnih dela”. Međutim, kaže se da, uprkos toj činjenici, komande i ustanove nisu

---

²²⁰⁸ Dok. pr. br. 5D198 (Upozorenje Komande PrK, 18. april 1999. godine).

²²⁰⁹ Dok. pr. br. 5D374 (Naređenje PrK, 23. april 1999. godine). V. takođe dok. pr. br. P1268 (Naređenje PrK, 30. april 1999. godine), par. 2–3.

²²¹⁰ Dok. pr. br. P1182 (Informacija PrK upućena 52. artiljerijsko-raketnoj brigadi, 15. maj 1999. godine), str. 4. V. takođe dok. pr. br. P1210 (Informacija Artiljerijsko-raketne brigade o stanju i kretanju kriminala među profesionalnim vojnim licima, 1999. godina).

²²¹¹ Radomir Gojović, T. 16694–16695 (2. oktobar 2007. godine), T. 16756 (3. oktobar 2007. godine); dok. pr. br. P1011 (Ivan Marković, ur., *Primena pravila međunarodnog prava oružanih sukoba* (2001. godina)), str. 166.

²²¹² V., na primer, dok. pr. br. 5D1148 (Izveštaj Vojne pošte 1936, 18. april 1999. godine); dok. pr. br. 5D889 (Krivična prijava podneta vojnom tužiocu, 17. april 1999. godine); dok. pr. br. 5D1057 (Borbeni izveštaj 37. mtbr podnet PrK, 25. april 1999. godine), str. 2; dok. pr. br. 5D509 (Borbeni izveštaj 354. pešadijske brigade podnet PrK, 1. maj 1999. godine); dok. pr. br. 5D1351 (Informacija 549. mtbr o nekim kriminalnim postupcima i negativnim pojavama, 27. maj 1999. godine), str. 2.

protiv svih tih lica pokrenule izviđajni postupak kako bi ih izvele pred vojni disciplinski sud. Komanda Prištinskog korpusa je stoga potčinjenim jedinicama naložila da (a) “[o]dmah pokren[u] izviđajni postupak protiv svih lica, profesionalnih pripadnika VJ, koja su počinila krivična dela protiv Vojske Jugoslavije ili krivična dela imovinskog kriminala, bez obzira na činjenicu što je protiv ovih lica pokrenut krivični postupak”, (b) “[u] svim drugim slučajevima pokre[nu] disciplinski izviđaj [ako] je teže povređena disciplina u komandama-jedinicama”, i (c) “[p]redlog za stavljanje pod VDS, sa drugim dokazima i spisima, odmah dostav[e] Komandi Pr. Korpusa na dalju nadležnost”.²²¹³ To naređenje predstavlja potvrdu da je Lazarević mogao pokrenuti dodatne istrage i disciplinske postupke unutar VJ, čak i nakon što su krivični postupci već bili pokrenuti.

870. Dokumenti Komande Prištinskog korpusa i potčinjenih jedinica pokazuju da su protiv pripadnika jedinica Prištinskog korpusa za koje je ustanovljeno da su počinili krivična dela ubistva, silovanja i krađe preduzimate određene mere na raznim nivoima. Iako je gore u tekstu zaključeno da je tako mali broj postupaka protiv pripadnika VJ na Kosovu bio očito neadekvatan u odnosu na razmere krivičnih dela koja su tamo vršena, Veće konstatuje da ovi dokazi pokazuju da je Lazarević preduzimaо neke kaznene mere protiv podređenih koji su bili odgovorni za krivična dela ubistva i silovanja, kao i za zločine protiv imovine. Međutim, Veće napominje da dokazi ne pokazuju da je preduzimana bilo kakvo krivično gonjenje ili da su izricane bilo kakve kazne kad je u pitanju prisilno proterivanje kosovskih Albanaca od strane pripadnika VJ. Veće smatra da široko rasprostranjeno prisilno raseljavanje, koje je detaljno opisano u Odeljku VII, i nepreduzimanje krivičnog gonjenja za takva dela, govore u prilog tezi tužilaštva da je Lazarević namerno propustio da obezbedi sprovođenje krivičnog gonjenja podređenih odgovornih za prisilno raseljavanje kosovskih Albanaca.

ii. Lazarević i Vojni sud Komande Prištinskog korpusa

871. Radomir Mladenović je posvedočio da je Lazarević, kao komandant Korpusa, za vreme rata nastojao da obezbedi sva sredstva potrebna za normalni rad pravosuđa. Prema njegovim rečima, da Komanda Prištinskog korpusa nije uložila napore da obezbedi sva potrebna sredstva, pravosuđe ne bi bilo tako efikasno.²²¹⁴ Kao primer, on je naveo da je Lazarević od njega tražio da, kao predsednik Suda, obezbedi da prilikom asanacije terena bude prisutan i jedan istražni sudija. Mladenović je taj zahtev smatrao primerom Lazarevićeovog preterivanja, zbog toga što se, prema Zakonu o krivičnom postupku, nije tražilo da takvim aktivnostima prisustvuje istražni sudija, kao i

---

²²¹³ Dok. pr. br. 4D237 (Naređenje PrK za pokretanje istrage o zločinima, 7. maj 1999. godine), str. 1.

²²¹⁴ Radomir Mladenović, T. 21269–21270 (29. januar 2008. godine).

zbog mogućnosti da istražni sudija tokom takvih aktivnosti ozbiljno nastrada, bilo od snajpera bilo od NATO bombardovanja. Međutim, Mladenović je rekao da je Lazarevićev zahtev bio “koris[tan] jer prisustvo istražnog sudije u ovakvim stvarima ima jaču dokaznu snagu kasnije u postupcima krivičnim, kada se eventualno otkrije počinitelj”. Istražni sudija se starao da tokom takvih aktivnosti sve bude propisno dokumentovano.²²¹⁵

iii. Lazarević i sudskomedicinska veštačenja na Kosovu

872. Kao što je objašnjeno u Odeljku VII.P, Lazarević je 26. aprila 1999. godine uputio zahtev 3. armiji i vrhovnom komandantu, u kojem je tražio da se, zbog indicija o mogućoj odgovornosti VJ za smrt lica pokopanih u grobnicama na području odgovornosti Prištinskog korpusa, pošalje vojni sudski patolog.²²¹⁶ Komanda 3. armije je sutradan odgovorila telegramom u kojem je navela da je major Milosavljević, sudski patolog sa VMA, upućen radi rada na ekshumaciji i obradi leševa na Kosovu.²²¹⁷ Lazarević je unakrsno ispitan o tom telegramu i postavljeno mu je pitanje šta ga je navelo da ga pošalje. On je odgovorio da je taj telegram bio njegova druga inicijativa te vrste i da ga je poslao kako bi se VJ pripremio da izvrši uviđaj još za vreme rata i na taj način spreči eventualno prikrivanje zločina sa bilo koje strane.²²¹⁸ On je takođe objasnio da su indicije o umešanosti VJ u zločine o kojima je govorio poticale iz raznih izvora, uključujući lokalno stanovništvo, nepoznata lica i MUP, ali je rekao da su one često bile pogrešne jer lokalno stanovništvo nije umelo da pravi razliku između uniformi i opreme koje su koristili VJ i MUP. Lazarević je zatim naveo dve lokacije na području opštine Lipljan na kojima su specijalisti s VMA ekshumirali 36 leševa. On je takođe izjavio da zna za još dva zahteva za angažovanje tih specijalista s VMA i rekao da su se oni ticali šest drugih lokacija na Kosovu.²²¹⁹ Zapisnik o sudskomedicinskoj ekspertizi na lokaciji Mali Alaš, sačinjen 4. maja 1999. godine, potvrđuje da je sudskomedicinska ekipa na čelu s Milosavljevićem 2. maja 1999. godine izvršila ekshumaciju 20 leševa pronađenih u tom selu.²²²⁰

---

²²¹⁵ Radomir Mladenović, T. 21270–21271 (29. januar 2008. godine). Mladenović je objasnio da su svi ljudi angažovani na poslovima asanacije bili u uniformi i da su, prema tome, svi bili meta.

²²¹⁶ Dok. pr. br. 5D379 (Zahtev Vladimira Lazarevića upućen Komandi PrK, 26. april 1999. godine).

²²¹⁷ Dok. pr. br. 5D383 (Odgovor 3. armije upućen PrK, 27. april 1999. godine).

²²¹⁸ Vladimir Lazarević, T. 18127–18128 (12. novembar 2007. godine). Lazarević je posvedočio da je specijaliste sudske medicine tražio i jednom ranije i da je jedno takvo lice upućeno na Kosovo 20. aprila 1999. godine.

²²¹⁹ Vladimir Lazarević, T. 18645–18647 (20. novembar 2007. godine).

²²²⁰ Dok. pr. br. 5D1313 (Izveštaj Instituta za sudsku medicinu VMA u vezi s lokacijom Mali Alaš, 4. maj 1999. godine); dok. pr. br. 5D1315 (Zapisnik o izvršenoj sudskomedicinskoj ekspertizi, 10. maj 1999. godine), str. 2.

iv. Mere preduzete u vezi s masakrom u Malom Alašu

873. Tužilaštvo tvrdi da je Lazarević, uprkos tome što je znao za pogubljenje 20 civila u selu Mali Alaš 19. aprila 1999. godine i za moguću umešanost 252. oklopne brigade u to ubijanje, nastavio da angažuje tu brigadu u borbenim dejstvima izvođenim u aprilu i maju 1999. godine.²²²¹

874. U aprilu 1999. godine organi bezbednosti Prištinskog korpusa primili su izveštaj MUP koji je sadržao “detalje o zločinima počinjenim u Malom Alašu”: pogubljeno je otprilike 20 civila i “[n]avodno su to uradili članovi 252. oklopne brigade”.²²²² Lazarević je posvedočio da je znao za te navode kada je 26. aprila 1999. godine uputio zahtev 3. armiji da pošalje vojnog sudskog patologa. On je objasnio da je Komanda Prištinskog korpusa za navodne zločine pripadnika jedinica Prištinskog korpusa na području opštine Lipljan čula iz više izvora, između ostalog, od lokalnog stanovništva i pripadnika MUP.²²²³

875. Radomir Mladenović, predsednik Vojnog suda koji je za vreme rata bio pripojen Komandi Prištinskog korpusa, objasnio je da je Vojni sud Prištinskog korpusa najpre pokrenuo postupak protiv nepoznatih izvršilaca i da je istražni sudija sproveo istragu kako bi video da li se može utvrditi identitet izvršilaca ubistava. Istražni sudija je vojnom tužiocu Prištinskog korpusa potom podneo izveštaj o ubijanju, u kom je zatražio preduzimanje daljih mera. Vojni tužilac je izašao na lice mesta da izvrši uviđaj i podneo Sudu zahtev za pokretanje istrage radi rasvetljavanja okolnosti u kojima su stradali ti civili. Na lice mesta je upućena ekipa specijalista sudske medicine s VMA.²²²⁴ Zapisnik o sudskomedicinskoj ekspertizi na lokaciji Mali Alaš, sačinjen 4. maja 1999. godine, potvrđuje da je sudskomedicinska ekipa na čelu s Milosavljevićem 2. maja 1999. godine izvršila ekshumaciju 20 leševa pronađenih u tom selu.²²²⁵ Prema Mladenovićevim rečima, istražne sudije Vojnog suda u Nišu su, zajedno s vojnim tužiocem, obavile razgovor s više rezervista koji su bili na tom području. Na kraju, “[n]akon što su sve ove radnje sprovedene od strane Vojnog suda, na zahtev tužioca vojnog spis je dostavljen tužiocu [...] i on je zaključio iz svega toga što je prikupljeno da nije bilo učešća vojnih lica”.²²²⁶

---

²²²¹ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 988.

²²²² Aleksandar Vasiljević, dok. pr. br. P2594 (Izjava svedoka od 26. oktobra 2006. godine), par. 57 (zapečaćeno).

²²²³ Vladimir Lazarević, 18645–18648 (20. novembar 2007. godine).

²²²⁴ Radomir Mladenović, T. 21254 (28. januar 2008. godine), T. 21260–21261 (29. januar 2008. godine).

²²²⁵ Dok. pr. br. 5D1313 (Izveštaj Instituta za sudsku medicinu VMA u vezi s lokacijom Mali Alaš, 4. maj 1999. godine); dok. pr. br. 5D1315 (Zapisnik o izvršenoj sudskomedicinskoj ekspertizi, 10. maj 1999. godine).

²²²⁶ Radomir Mladenović, T. 21260–21261 (29. januar 2008. godine).

876. Izveštaj koji je Odeljenje bezbednosti Komande 3. armije 14. jula 1999. godine uputilo Upravi bezbednosti Generalštaba potvrđuje da je Vojni sud Komande Prištinskog korpusa zaista sproveo istragu.²²²⁷ Iz komentara koje je na taj izveštaj dopisao Branko Gajić se vidi da je istražni sudija loše obavio razgovore sa svedocima i da nije obratio pažnju na pojedinosti. Izveštaj od 20. avgusta 2001. godine pokazuje da je krivični postupak u vezi s ubijanjem civila kosovskih Albanaca u selu Mali Alaš pokrenut 21. aprila 1999. godine.²²²⁸

877. Branko Gajić se lično bavio tim incidentom, u skladu s uputstvom koje je na sastanku od 17. maja 1999. godine dobio od Miloševića. On je u svom svedočenju rekao da se od krivičnog gonjenja odustalo jer je ustanovljeno da su na pripadnike VJ umešane u taj incident prvo pucala nepoznata lica, čime je potvrdio da su ubijanje izvršili pripadnici VJ, rekavši, međutim, da su žrtve bile pripadnici OVK i da, prema tome, to nije bio zločin.²²²⁹

878. Dokazi pokazuju da su organi bezbednosti Prištinskog korpusa znali za navode MUP da je 19. aprila 1999. godine u Malom Alašu pogubljeno 20 civila i za moguću umešanost 252. oklopne brigade u to ubijanje. Lazarević je bio obavešten da je Ratni vojni sud pri Prištinskom korpusu krajem aprila 1999. godine pokrenuo postupak radi utvrđivanja identiteta izvršilaca iz Malog Alaša. Međutim, s obzirom na različite iskaze o tome zašto niko od pripadnika VJ nije krivično gonjen za taj zločin, Veće neće iznositi nikakve zaključke o Lazarevićevom ponašanju u vezi s tim incidentom, osim što konstatuje da izvršiocima nije izrečena kazna.

v. Mere preduzete u vezi s masakrom u Izbici

879. Tužilaštvo tvrdi da je Lazarević, nakon što je u martu ili aprilu 1999. saznao za masakr počinjen 28. marta 1999. godine u Izbici, propustio da preduzme odgovarajuće mere da se u vezi s tim preduzme istraga. Ono ističe da Diković, čije su jedinice u vreme masakra učestvovala u zajedničkoj operaciji VJ/MUP na području Izbice, nije sproveo istragu u vezi s navodima o ubijanju u Izbici zato što nije bio ovlašćen da to učini.²²³⁰

880. Lazarević je mere koje je Komanda Prištinskog korpusa preduzela u vezi s masakrom u Izbici opisao na sledeći način:

---

²²²⁷ Dok. pr. br. 3D1061 (Dodatni izveštaj 3. armije, 14. jul 1999. godine), str. 1.

²²²⁸ Dok. pr. br. P954 (Izveštaj o krivičnim predmetima, vojnim tužilaštvima i sudovima, 21. avgust 2001. godine), str. 64–65.

²²²⁹ Branko Gajić, T. 15304–15305 (10. septembar 2007. godine).

²²³⁰ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 986.

Izbica [se] kao problem [...] pojavila prvih dana aprila, preko [...] zapadnih nekih sredstava informisanja[.] [S]atelitski snimci [su] otkrili u rejonu sela Izbice masovnu grobnicu[.] [...] [T]ih dana, krajem marta i početkom aprila, naredili [smo] 125. motorizovanoj brigadi, koja je bila najbliža toj lokaciji, da izvrši izvidanje i pokuša da nađe to selo Izbica, a zatim da se izvrši izvidajni postupak i da se vidi o čemu se radi, zajedno sa MUP-om i civilnim organima istražnim. Ta jedinica je izvršila zadatak, pronašla selo Izbica negde u Drenici i izvestila da nema nikakvih saznanja da se u tom širem rejonu tog sela Izbica nalazi nešto što je nalik na grobnicu. Komanda Korpusa je izvestila Komandu Armije da nema nikakvih masovnih grobnica[.] [P]osle nekoliko dana [Komanda Prištinskog korpusa [je] ponovo [...] dobil[a] zadatak, ali sa preciznijim podacima o tome gde se nalazi ta lokacija i da pokušamo, zajedno sa MUP-om, da pronađemo tu lokaciju[.] [P]ošto su na širem tom prostoru Drenice bila intenzivna borbena dejstva sa teroristima, a i NATO je u to vreme veoma intenzivno dejstvovao po tom prostoru[,] najbliž[e] [...] jedinice [...] su dobile zadatak da izvrše neko šire obezbeđenje toga sela, rejona Izbice [...]: dakle, [...] jedinice [...] su [...] dobile [...] zadatak da se pokrenu i izvrše širu blokadu tog rejona i da omogućе civilnim istražnim organima [...] i policij[i] da izvrše uviđaj [...] tog lokaliteta. [P]o nalogu tog istražnog sudije [...], izvršena [je] i ekshumacija iz te grobnice, ali [...] tu je došlo i do nekog incidenta, napada terorista na te organe istražne, pa su morali da nastave te istražne radnje [kasnije] [...]. [I]stragu tog lokaliteta, istražne radnje, vršila je policija i civilni istražni organi. Jedinice Korpusa nisu učestvovalе u ovome smislu istražnih radnji[.]²²³¹

881. Gvozden Gagić je posvedočio da se na satelitskim snimcima koje je *BBC* prikazao krajem maja 1999. godine videlo da u selu Izbica postoji masovna grobnica. Njegov pretpostavljeni, Dragan Ilić, naložio mu je da utvrdi okolnosti u kojima je došlo do masakra.²²³² Zamenik načelnika SUP Kosovska Mitrovica Nebojša Bogunović je rekao da je 27. maja 1999. godine na lice mesta poslata ekipa sastavljena o pripadnika njegovog SUP.²²³³ Ona je, po dolasku, naišla na vojnike VJ, koji su joj rekli gde se nalazi više svežih grobova. Ekipa nije mogla da nastavi s radom jer se u blizini počelo pucati.²²³⁴ Dokument koji je SUP Kosovska Mitrovica sačinio 27. maja 1999. potvrđuje da je jedna ekipa 27. maja 1999. godine otišla u Izbicu da pronađe masovnu grobnicu i da je u žurbi napustila selo jer se u blizini začula pucnjava.²²³⁵ Prema Bogunovićevim rečima, “o ovome [su] obavešten[i] javni tužilac i istražni sudija, koji su preuzeli vođenje ovog postupka i naredili da se obavi ekshumacija”. On je objasnio da su, po nalogu istražnog sudije Okružnog suda u Kosovskoj Mitrovici, radnici SUP Kosovska Mitrovica izvršili operativno-tehničke radnje.²²³⁶ U

²²³¹ Dok. pr. br. P950 (Razgovor Vladimira Lazarevića s tužilaštvom), str. 486–487.

²²³² Gvozden Gagić, T. 24447–24450, 24483–24484 (18. mart 2008. godine).

²²³³ Ljubiša Diković, T. 19985–19988 (11. decembar 2007. godine).

²²³⁴ Nebojša Bogunović, T. 25128–25130 (10. april 2008. godine); Nebojša Bogunović, dok. pr. br. 6D1614 (Izjava svedoka od 2. aprila 2008. godine), par. 83.

²²³⁵ Dok. pr. br. 6D613 (Dokument SUP Kosovska Mitrovica o Izbici, 27. maj 1999. godine), str. 1, uvršten u spis i pod br. 6D115. U tom dokumentu se kaže da je ekipa naišla na deset vojnika VJ, koji nisu znali za masovnu grobnicu, ali su im rekli da negde dole, na kraju sela, postoji novo groblje.

²²³⁶ Nebojša Bogunović, T. 25128–25130 (10. april 2008. godine); Nebojša Bogunović, dok. pr. br. 6D1614 (Izjava svedoka od 2. aprila 2008. godine).

Izveštaju MUP o kriminalističko-tehničkom pregledu lica mesta u Izbici, sačinjenom 2. jula 1999. godine, navodi se da su tog dana radnici Odseka kriminalistike SUP Kosovska Mitrovica izvršili “kriminalističko-tehničke [...] radnje”.²²³⁷

882. Gordana Tomašević, specijalista sudske medicine zaposlena na Vojnomedicinskoj akademiji u Beogradu, potvrdila je da su u vršenju uviđaja učestvovala civilne vlasti. Njena ekipa je dobila zvanično naređenje od civilnog suda, konkretno, Okružnog suda u Kosovskoj Mitrovici, izdato 31. maja 1999. godine.²²³⁸ Tim naređenjem je naložena ekshumacija leševa otkrivenih u Izbici u svrhu sudskomedicinskog veštačenja kako bi se ustanovilo vreme i uzrok smrti.²²³⁹ Ona nije znala zašto joj je taj zadatak poverio jedan civilni sud, ali je Gagić posvedočio da je istražni sudija bio ovlašćen da izabere ustanovu koja će izvršiti sudskomedicinsko veštačenje.²²⁴⁰ Dr Tomašević nije prisustvovala ekshumaciji leševa, tako da je samo čula da su oni ekshumirani iz pojedinačnih grobnica u Izbici.²²⁴¹ Ona je posvedočila da je većina leševa bila u civilnoj odeći, ali da su neki bili u crnim uniformama OVK.²²⁴²

883. Diković je u svom svedočenju rekao da razlog iz kojeg njegova jedinica nije sprovela istragu u vezi s navodima o ubijanju u Izbici nije taj što mu je Komanda Prištinskog korpusa to zabranila, već da ona nije sprovedena zato što njegova brigada, u principu, nije bila ovlašćena za obavljanje bilo kakvih istražnih radnji.²²⁴³ Iako je Lazarević izjavio da je za izveštaje i satelitske snimke masovnih grobnica u Izbici prvi put čuo početkom aprila 1999. i iako je znao da je 37. motorizovana brigada – koja je tada bila prepotčinjena Prištinskom korpusu²²⁴⁴ – počev od 28. marta 1999. godine izveštavala o operacijama protiv OVK u rejonu sela Voćnjak (dva kilometra

²²³⁷ Dok. pr. br. 6D116 (MUP Izveštaj o kriminalističko-tehničkom pregledu lica mesta u Izbici, 2. jun 1999. godine), str. 1.

²²³⁸ Dok. pr. br. P2496 (Okružni sud u Kosovskoj Mitrovici, Naredba za ekshumaciju grobova u Izbici).

²²³⁹ Gordana Tomašević, T. 7028–7029 (21. novembar 2006. godine); dok. pr. br. P2496 (Okružni sud u Kosovskoj Mitrovici, Naredba za ekshumaciju grobova u Izbici).

²²⁴⁰ Gvozden Gagić, T. 24483–24484 (18. mart 2008. godine); Gordana Tomašević, dok. pr. br. P2490 (Izjava svedoka od 5. marta 2003. godine), str. 8–9; dok. pr. br. P2507 (Izjava svedoka od 25. jula 2006. godine), *e-court*, str. 2.

²²⁴¹ Gordana Tomašević, dok. pr. br. P2490 (Izjava svedoka od 5. marta 2003. godine), str. 8–9; dok. pr. br. P2507 (Izjava svedoka od 25. jula 2006. godine), *e-court*, str. 2.

²²⁴² Gordana Tomašević, T. 7032 (21. novembar 2006. godine).

²²⁴³ Ljubiša Diković, T. 19985–19986 (11. decembar 2007. godine).

²²⁴⁴ Dok. pr. br. P2046 (Borbeni izveštaj 37. mtbr podnet PrK, 28. mart 1999. godine) (Diković je izveštaj podneo PrK, a kopije je poslao komandama 2. armije i Užičkog korpusa na znanje), str. 1; dok. pr. br. P2048 (Vanredni borbeni izveštaj 37. mtbr podnet PrK, 29. mart 1999. godine).

udaljenog od Izbice),²²⁴⁵ Veće napominje da je Diković potvrdio da ga Komanda Prištinskog korpusa nije ni pitala za masovnu grobnicu u Izbici.²²⁴⁶

884. Iz izveštaja koje su sačinili organi vojnog pravosuđa se vidi da je 29. maja 1999. godine pred vojnim sudovima pokrenut postupak u vezi s otkrićem masovnih grobnica u Izbici. Do toga je došlo nakon što je MUP 27. maja 1999. godine otkrio grobnice.²²⁴⁷ Stanimir Radosavljević, vojni tužilac u Odeljenju vrhovnog vojnog tužioca pri 3. armiji, posvedočio je da je Vojni sud u Nišu u jednom trenutku posle 2001. godine predmet Izbica ustupio civilnom tužiocu, pošto nije bilo dokaza koji su ukazivali na odgovornost pripadnika vojske za taj masakr. On je rekao da misli da je to bilo 2003. ili 2004. godine.²²⁴⁸

885. Veće ima u vidu da Lazarević 37. motorizovanoj brigadi nije postavljao pitanja o masovnoj grobnici ili ubijanju, uprkos činjenici da je, neposredno pre nego što su se u sredstvima javnog informisanja pojavili izveštaji o toj masovnoj grobnici, ta brigada bila angažovana u operacijama u neposrednoj blizini Izbice. Međutim, Lazarevićevo svedočenje o naporima koji su u maju 1999. godine uloženi u vezi s masovnom grobnicom u Izbici podudara se sa svedočenjima Gagića, Bogunovića i dr Tomašević. Činjenica da je ekipa SUP Kosovska Mitrovica 27. maja 1999. godine u Izbici naišla na vojnike VJ koji su joj dali informaciju o lokaciji masovne grobnice potkrepljuje Lazarevićev iskaz da je Komanda Prištinskog korpusa pre 27. maja 1999. godine preduzela mere u cilju pronalaženja masovne grobnice. Nepreduzimanje istrage od strane Komande Prištinskog korpusa može se objasniti činjenicom da je, uprkos prisustvu vojnika VJ na tom području i navoda da su oni odgovorni za zločine, Lazarević smatrao da je pregled lica mesta u domenu Okružnog suda u Kosovskoj Mitrovici. Imajući u vidu svoju raniju konstataciju da su za ubijanje kosovskih Albanaca u Izbici odgovorni pripadnici MUP i da VJ nije učestvovao u ubijanju, Veće ne smatra da se na osnovu propusta Prištinskog korpusa da sprovede sopstvenu sudskomedicinsku istragu o masovnim grobnicama Lazareviću može pripisati ikakva krivična odgovornost.

---

²²⁴⁵ Dok. pr. br. P615 (Atlas Kosova), str. 17.

²²⁴⁶ Ljubiša Diković, T. 19985–19986 (11. decembar 2007. godine). 37. mtbr je prvo prepotčinjena Prištinskom korpusu početkom marta, a cela jedinica je dovedena na Kosovo pre 3. aprila. Ljubiša Diković, T. 19870, 19872 (10. decembar 2007. godine). V. dok. pr. br. 5D84 (Borbeni izveštaj PrK dostavljen 3. armiji, 3. april 1999. godine); dok. pr. br. 3D680 (Naređenje Generalštaba o prepotčinjavanju 37. mtbr/2. armije, 6. mart 1999. godine).

²²⁴⁷ Dok. pr. br. P955 (Sumarni pregled pokrenutih krivičnih postupaka protiv izvršilaca krivičnih dela na području Kosova za vreme NATO agresije u Jugoslaviji od 24. marta do 10. juna 1999. godine, str. 76; dok. pr. br. 4D171 (Informacija vojnog tužioca u Nišu o krivičnim postupcima za dela učinjena na Kosovu, 6. april 2001. godine), str. 8.

²²⁴⁸ Stanimir Radosavljević, T. 17495–17496 (23. oktobar 2007. godine); V. takođe Đura Blagojević, T. 21559 (1. februar 2008. godine).

vi. Reakcija na zločine koje su počinili pripadnici MUP

886. Što se tiče zločina koje su počinili pripadnici MUP, Veće podseća da Komanda Prištinskog korpusa nije bila nadležna za preduzimanje kaznenih mera protiv pripadnika MUP, budući da su komandni lanci VJ i MUP tokom sukoba ostali razdvojeni. Međutim, Radojko Stefanović je u svom svedočenju rekao da je Lazarević, kad je obavešten o problemima koje su pripadnici MUP izazvali krajem maja 1999. godine, formirao jednu ekipu na čelu s organima bezbednosti “da provere date informacije o eventualnim zločinima policije”.²²⁴⁹

f. Preventivne mere preduzete unutar Prištinskog korpusa

i. Opšte preventivne mere

887. Iako je Lazarević svojim podređenima izdavao naređenja i uputstva o tome da treba poštovati međunarodno humanitarno pravo i propise VJ o zaštiti civilnog stanovništva, tužilaštvo tvrdi da su ona bila nedovoljna. Ono tvrdi da komandant korpusa time što samo izdaje naređenja, a pritom se ne pobrine da se ona sprovedu, ne ispunjava svoju dužnost.²²⁵⁰

888. Lazarević je izdao više naređenja u kojima je svoje podređene pozvao da preduzmu mere kako bi se sprečilo činjenje zločina. U naređenju od 1. aprila 1999. godine Lazarević je brigadama angažovanim u borbenoj operaciji u sektoru Jablanica izdao uputstvo da treba “sprečiti pljačku, krađu i druge oblike kriminala i ratnog profiterstva, zaštititi stanovništvo od razbojništva i obezbediti funkcionisanje javnog reda i mira”, i dodao da treba obezbediti “brzo i efikasno hvatanje prekršilaca i nosilaca negativnih pojava prema kojima će Vojni sud preduzimati najoštrije zakonom predviđene mere”.²²⁵¹ Izdavana su naređenja slična ovom Lazarevićevom, posle kojih bi podređene jedinice izdavale dalja pismena naređenja prema nižim nivoima u komandnom lancu.²²⁵² Početkom maja 1999. godine, Lazarević je izdao naređenje i 354. pešadijskoj brigadi u vezi sa sprovođenjem operacija; tim naređenjem brigada je, među ostalim zadacima, dobila uputstvo da spreči paljenje i

²²⁴⁹ Radojko Stefanović, T. 21727–21728 (6. februar 2008. godine).

²²⁵⁰ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 986.

²²⁵¹ Dok. pr. br. P2029 (Naređenje, PrK, 1. april 1999. godine), str. 5.

²²⁵² Dok. pr. br. 5D86 (Naređenje 2. motorizovanog bataljona, 8. april 1999. godine), str. 8 (zapečaćeno); dok. pr. br. 5D87 (Naređenje Komande 2. komandne grupe, 3. april 1999. godine), str. 6 (zapečaćeno); dok. pr. br. 5D32 (Naređenje Vojnog okruga Priština, 20. april 1999. godine); dok. pr. br. 5D35 (Naređenje Vojnog okruga Priština, 24. april 1999. godine) str. 1.

rušenje objekata, da otvara vatru samo u slučaju otpora i ugrožavanja jedinica, kao i da spreči zlostavljanje i progon civila.²²⁵³

889. Preduzete su i određene mere za jačanje discipline u vojno-teritorijalnim odredima. Komanda Prištinskog korpusa izdala je 22. aprila 1999. godine naređenje da se svi vojno-teritorijalni odredi izmeste iz naseljenih mesta u nove rejone kako bi se uklonile uočene slabosti.²²⁵⁴ Pored toga, shodno naređenju koje je Komanda Prištinskog korpusa izdala 21. maja 1999. godine, Komanda korpusa uočila je “niz propusta i slabosti” prilikom obilaska vojno-teritorijalnih odreda koji su bili prepotčinjeni komandama brigada. Slabosti su obuhvatale neprimereno ponašanje i konzumaciju velikih količina alkohola od strane nekih pripadnika odreda. Komandama brigada na koje se to odnosilo kasnije je izdato naređenje da svakodnevno vrše kontrolu stanja u vojno-teritorijalnim odredima, da obezbede bolji red i disciplinu i preduzmu disciplinske i mere krivične odgovornosti protiv lica koje krše red i disciplinu. Tim naređenjem takođe se nalaže da se o sprovođenju takvih mera izvesti u dnevnim borbenim izveštajima.²²⁵⁵

890. Komanda Prištinskog korpusa insistirala je na tome da se ograniči “nekontrolisan[o] kretanj[e]” pripadnika jedinica Prištinskog korpusa. Nakon što je primio više izveštaja koji su upućivali na “nekontrolisan[o] kretanj[e] ljudstva po zoni odbrane i van nje, besciljno, krajnje nevojnički”, Lazarević je 29. aprila 1999. godine ponovio ranije data uputstva o sprečavanju svakog eventualnog neprimerenog ponašanja od strane vojnika izdajući naređenje da se na nivou brigade i nižih sastava upotrebe sva raspoloživa sredstva kako bi se obezbedilo “potpuno i neprekidno funkcionisanje sistema komandovanja do svakog borca”. Trebalo je da komandanti obezbede da niko od podređenih vojnika ne napušta zonu odgovornosti bez znanja i saglasnosti pretpostavljenog starešine. U naređenju je bilo istaknuto da su komandanti Lazareviću lično odgovorni za njegovo sprovođenje.²²⁵⁶

---

²²⁵³ Dok. pr. br. 5D396 (Naređenje PrK, 6. maj 1999. godine); V. takođe dok. pr. br. 5D86 (Naređenje Komande 2. motorizovanog bataljona, 8. april 1999. godine), str. 8 (zapečaćeno); dok. pr. br. 5D87 (Naređenje Komande 2. borbene grupe, 3. april 1999. godine), str. 6 (zapečaćeno); dok. pr. br. 5D32 (Naređenje Komande Vojnog okruga Priština, 20. april 1999. godine); dok. pr. br. 5D35 (Naređenje Komande Vojnog okruga Priština, 24. april 1999. godine), str. 1; dok. pr. br. 5D1101 (Naređenje 52. mešovite artiljerijske brigade, 22. april 1999. godine); dok. pr. br. 5D1041 (Naređenje 37. mtbr o sprečavanju svih zlostavljanja tokom borbenih dejstava, 22. maj 1999. godine), str. 1.

²²⁵⁴ Dok. pr. br. 5D372 (Naređenje PrK o izmeštaju vojno-teritorijalnih odreda iz naseljenih mesta, 22. april 1999. godine); V. takođe dok. pr. br. 5D816 (Naređenje 7. pešadijske brigade, 23. april 1999. godine).

²²⁵⁵ Dok. pr. br. 5D417 (Naređenje PrK, 21. maj 1999. godine).

²²⁵⁶ Dok. pr. br. 5D385 (Naređenje PrK, 29. april 1999. godine). V. takođe dok. pr. br. 5D1020 (Naređenje 37. mtbr, 1. maj 1999. godine).

891. Dana 7. maja 1999. godine izdat je još jedan dokument s Lazarevićevim potpisom, u kome se (a) navodi da ponašanje pripadnika VJ izvan borbene zone kompromituje ugled VJ, (b) vojnicima s naoružanjem zabranjuje se kretanje van borbene zone svoje jedinice, (c) zabranjuje se ulazak u objekte, kao što su hoteli i druge javne ustanove, u kojima ima stranih državljana, i (d) nalaže preduzimanje adekvatnih mera protiv onih koji krše takva naređenja. Kao što se navodi u dokumentu, o realizaciji tih mera treba izveštavati u sklopu redovnih borbenih izveštaja, a komandanti podređenih jedinica se smatraju odgovornim u slučaju neizvršenja u njemu sadržanog naređenja.²²⁵⁷

ii. Smenjivanje komandanata

892. Tužilaštvo tvrdi da su bile preduzete neke mere kako bi se smenili komandanti odgovorni za propuste ili nedostatke u radu, kao što je bio slučaj s komandantom 175. pešadijske brigade i komandantom 58. lake pešadijske brigade, koji su smenjeni sa svojih položaja. Međutim, prema rečima tužilaštva, to su bile samo sporadične epizode, koje nisu bile vezane za zločine počinjene od strane ljudstva.²²⁵⁸

893. Lazarević je u svom svedočenju rekao da je on još početkom aprila 1999. godine smenio s položaja komandanta 58. lake pešadijske brigade. Prema Lazarevićevim rečima, taj komandant je tokom sukoba bio krivično gonjen za dela koja je počinio, a protiv njega su bile preduzete i disciplinske mere.²²⁵⁹ Dragiša Marinković je objasnio da ga je sredinom aprila 1999. godine Lazarević poslao u rejon Starog Trga, zajedno s ekipom iz Komande Prištinskog korpusa, da sagleda formiranje jedinice i proveriti da li je spremna za izvršenje dodeljenih zadataka. Marinkovićeva procena, kao i procena ekipe iz Komande Prištinskog korpusa, bila je negativna i on je stoga Lazareviću predložio da suspenduje komandanta. Lazarević je Marinkoviću izdao uputstvo da komandanta smesta izvesti o tome da je suspendovan, nakon čega ga je vojna policija uhapsila i on je upućen na Vojni sud.²²⁶⁰ Veće napominje da ni protiv jednog komandanata Prištinskog korpusa nije nikada pokrenut krivični postupak, osim protiv ove osobe, koja je bila krivično gonjena samo zbog nepreduzimanja zaštitnih mera koje je prouzrokovalo pogibiju jednog pripadnika njegove jedinice.²²⁶¹

---

²²⁵⁷ Dok. pr. br. 5D398 (Naređenje PrK, 7. maj 1999. godine).

²²⁵⁸ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 986.

²²⁵⁹ Vladimir Lazarević, T. 18109–18112 (12. novembar 2007. godine).

²²⁶⁰ Dragiša Marinković, dok. pr. br. 5D1379 (Izjava svedoka od 6. decembra 2007. godine), par. 21.

²²⁶¹ Momir Stojanović, T. 19736–19740 (6. decembar 2007. godine).

894. Lazarević je posvedočio da je tokom sukoba dobijao “početne informacije” iz Odeljenja bezbednosti Prištinskog korpusa o “određenim propustima ili nedostacima u radu komandanta 175. pešadijske brigade”. Ta brigada je iz Niškog korpusa bila prepotčinjena Prištinskom korpusu.²²⁶² Veće naročito napominje da je u Borbenom izveštaju od 31. marta 1999. godine upućenom Komandi Prištinskog korpusa, komandant 175. pešadijske brigade Nikola Petrović objasnio je da je “ispolje[na] nedisciplin[a] i drug[e] kriminaln[e] radnj[e] od strane pojedinih dobrovoljaca”. Uhapšeno je osam dobrovoljaca za koje je postojao razuman osnovu za sumnju da su oni izvršioци “nedela u s. Žegra”. On je dodao da se stanje polako stabilizuje.²²⁶³

895. Nakon što je poslao Marinkovića da izvrši inspekciju jedinice, kao što je navedeno gore u tekstu, Lazarević je tražio da mu Petrović pošalje izveštaj o tome koji su od tih navoda istiniti.²²⁶⁴ U svom Izveštaju od 28. aprila 1999. godine Petrović je negirao navode.²²⁶⁵ Dana 1. maja 1999. godine, Lazarević i Pavković otišli su u obilazak jedinica podređenih 175. pešadijskoj brigadi.²²⁶⁶ U naredjenju izdatom 2. maja, Lazarević je situaciju u tim jedinicama opisao kao “krajnje nepovoljno, haotično i nedopustivo stanje”, naročito u pogledu ponašanja pripadnika tih jedinica. On je onda naredio da se izvrši analiza zatečenog stanja kako bi se odredili njeni uzroci i nosioci odgovornosti. Sledećih dana Komandi Prištinskog korpusa trebalo je predati konkretan plan mera za poboljšanje situacije.²²⁶⁷ Komanda 175. pešadijske brigade poslala je tog istog dana borbeni izveštaj Komandi Prištinskog korpusa u kojem je Petrović objasnio da je, u skladu s naredjenjem Komande Prištinskog korpusa, komandant brigade “izvrš[io] informisanje”, kao i da je izvršeno referisanje komandanata. Pored toga, Petrović je izjavio da je “[p]reduzet [...] veći broj mera disciplinskih, a pre svega krivičnog gonjenja po raznim osnovama”. Istakao je da “[p]rve presude koje su stigle već u dobroj meri daju pozitivne rezultate” i da će se na ovom zadatku “i dalje istrajati u potpunosti.” Zaključio je da je “težište[...] na otklanjanju uočenih nedostataka”.²²⁶⁸ Veće napominje da je Petrović, kad je govorio o presudama, najverovatnije mislio na disciplinske mere unutar jedinice,

---

²²⁶² Vladimir Lazarević, T. 18110 (12. novembar 2007. godine).

²²⁶³ Dok. pr. br. 5D825 (Borbeni izveštaj 175. pešadijske brigade upućen PrK, 31. mart 1999. godine).

²²⁶⁴ Vladimir Lazarević, T. 18110 (12. novembar 2007. godine).

²²⁶⁵ Dok. pr. br. 5D533 (Izveštaj o optužbama o nepravilnom postupanju u brigadi koji je 175. pešadijska brigada uputila PrK, 28. april 1999), str. 1, uvršten u spis i kao dok. pr. br. 4D175.

²²⁶⁶ Vladimir Lazarević, T. 18110 (12. novembar 2007. godine).

²²⁶⁷ Vladimir Lazarević, T. 18111 (12. novembar 2007. godine); dok. pr. br. 5D388 (Naredenje PrK, 2. maj 1999. godine), str. 1–2.

²²⁶⁸ Dok. pr. br. 5D554 (Borbeni izveštaj 175. pešadijske brigade, 2. maj 1999. godine).

budući da protiv pripadnika 175. pešadijske brigade ni do 2001. godine nije bila izrečena nijedna kazna za krivično delo.²²⁶⁹

896. Dana 2. maja 1999. godine Komanda Prištinskog korpusa izdala je takođe svim svojim podređenim jedinicama naređenje, u kom je Lazarević kritikovao stanje koje je zatekao u jedinicama podređenim 175. brigadi i upozorio komandante na “preduzimanje krajnje energičnih mera na realizaciji izdatih naređenja od strane Komande PrK sa težištem na organizaciji odbrane prema efikasnom režimu, besprekornoj organizaciji života i rada u jedinicama, [...] i posebno obezbeđenju propisanog ličnog izgleda”. Lazarević je naredio da komandanti lično obiđu sve podređene jedinice i predaju mu izveštaj do 4. maja 1999. godine.²²⁷⁰

897. Prema Lazarevićevim rečima, Pavković je oko 2. maja 1999. godine naredio komandantu Niškog korpusa da u Komandu Prištinskog korpusa pošalje tim za pružanje pomoći kako bi dobili detaljniju sliku o stanju u 175. pešadijskoj brigadi Niškog korpusa, koja je bila prepotčinjena Prištinskom korpusu. Nekoliko dana kasnije, Lazarević i Pavković su ponovo izvršili kontrolu brigade. Stanje se u pogledu nekih elemenata popravilo, ali oni još uvek nisu bili zadovoljni svim preduzetim merama. Pavković je stoga odlučio da smeni Petrovića s njegovog položaja zajedno s još 17 drugih oficira iz brigade, uključujući oficire iz organa bezbednosti, načelnika štaba i neke od komandanata bataljona. Na te položaje su kasnije imenovani drugi oficiri od strane Niškog korpusa.²²⁷¹ To je potvrdio Marinković.²²⁷²

898. Dana 19. maja 1999. godine, Milorad Stanojević, novi komandant 175. pešadijske brigade, poslao je borbeni izveštaj Komandi Prištinskog korpusa u kome je, između ostalog, obavestio da su “[r]ed i disciplina [...] poboljšani”, ali da još uvek ima “pojedinačnih pojava udaljavanja iz jedinice, pokušaja krađa, neurednog odevanja i sl.”. On je takođe napomenuo da su dan ranije tri vojnika iz brigade uhvaćena u pokušaju krađe; odmah su privedeni i podnete su krivične prijave.²²⁷³

899. Pored toga, prema Stojanovićevim rečima, još četrdesetak komandanata bataljona smenjeno je sa svojih položaja u periodu od marta do juna 1999. godine, a neki su izvedeni pred vojni

---

²²⁶⁹ Dok. pr. br. P954 (Izveštaj o krivičnim predmetima, vojnim tužilaštvima i sudovima, 21. avgust 2001. godine), str. 57; dok. pr. br. P955 (Sumarni pregled izveštaja o krivičnim predmetima, vojnim tužilaštvima i sudovima), str. 6.

²²⁷⁰ Dok. pr. br. 5D387 (Naređenje PrK, 2. maj 1999. godine), str. 1–2. V. takođe Dragiša Marinković, dok. pr. br. 5D1379 (Izjava svedoka od 6. decembra 2007. godine), par. 23 (“Sa ovim su upoznati i upozoreni svi formacijski sastavi PrK, tako što je komandant poslao ovo upozorenje na ličnost komandantima jedinica, zahtevajući od njih da preduzmu krajnje energične mere kako se slični propusti ne bi ponavljali”).

²²⁷¹ Vladimir Lazarević, T. 18111–18112 (12. novembar 2007. godine).

²²⁷² Dragiša Marinković, dok. pr. br. 5D1379 (Izjava svedoka od 6. decembra 2007. godine), par. 22.

disciplinski sud. Međutim, on nije naveo nikakve pojedinosti o tome zašto su protiv njih pokrenute disciplinske mere i na pitanje da li je protiv ikoga pokrenut krivični postupak, znao je samo za slučaj komandanta 58. lake pešadijske brigade, koji je bio krivično gonjen zbog propusta da preduzme mere zaštite zbog čega je došlo do pogibije jednog pripadnika njegove jedinice, a ne zbog ubistava kosovskih Albanaca koja su izvršili pripadnici njegove jedinice.²²⁷⁴

900. Veće konstatuje da je cilj mera koje je Komanda Prištinskog korpusa preduzela u vezi s komandantom 58. lake pešadijske brigade i komandantom 175. pešadijske brigade bio poboljšanje discipline u jedinicama Prištinskog korpusa. Međutim, činjenica da je samo jedan od tih komandanata bio krivično gonjen – i to samo zbog propusta da preduzme mere zbog čega je došlo do pogibije jednog pripadnika VJ, a ne zbog zločina počinjenih nad kosovskim Albancima – pokazuje da te mere nisu bile preduzete u odgovor na kampanju prisilnog raseljavanja kosovskih Albanaca niti zbog zločina koje su tokom nje počinjeni.

iii. Mere preduzete u vezi sa civilima

901. Na suđenju je predočeno više pismenih naređenja u vezi s premeštanjem, kao i sa zaštitom i povratkom civila.

902. Dana 16. aprila 1999. godine Komanda Prištinskog korpusa izdala je naređenje svim podređenim komandantima u kojem je objasnila da je zbog “dejstva agresora”, civilno stanovništvo u zoni odgovornosti Korpusa svakodnevno izloženo “direktnim napadima, čime je njegova bezbednost krajnje ugrožena”. U cilju sprečavanja i smanjenja gubitaka civilnog stanovništva, Komanda Prištinskog korpusa naredila je podređenim komandantima da treba: “(a) formirati posebne snage – elemente borbenog rasporeda, za zbrinjavanje civilnog stanovništva”; (b) “pružiti pomoć u zaklanjanju i evakuaciji, obezbediti najpovoljnije uslove za razmeštaj i smeštaj civilnog stanovništva, pružiti pomoć u snabdevanju [...] posebno zdravstvenog obezbeđenja, obezbediti [...] zaštitu lične imovine i bezbednosti, sprečiti svaku pojavu ograničavanja slobode i prava građana, sem ukoliko ugrožavaju njihovu bezbednost, ili bezbednost jedinica”; (c) “ostvariti potpuni uvid u brojno stanje civilnog stanovništva u rejonima razmeštaja jedinica i sačiniti neophodne balanse namirnica za ishranu stanovništva, kao i druge osnovne životne potrebe”. Lazarević je na kraju

---

²²⁷³ Dok. pr. br. 5D563 (Borbeni izveštaj 175. pešadijske brigade upućen PrK, 19. maj 1999. godine).

²²⁷⁴ Momir Stojanović, T. 19736–19737, 19739–19740 (6. decembar 2007. godine).

naređenja napisao da će “[p]rema eventualnim prekršiocima ovog Naređenja lično [...] preduzimati najoštrije mere odgovornosti.”²²⁷⁵ Podređene jedinice izdale su sledećih dana slična naređenja.²²⁷⁶

903. Dana 19. aprila 1999. godine Komanda Korpusa izdala je još jedno naređenje u kome je podređenim komandantima izdala uputstvo da “[p]rocen[e] ukupnu situaciju smeštaja i pokreta civilnog stanovništva”. U naređenju je pisalo da podređene jedinice “[g]de god je moguće” treba da “zaštit[e] civilno stanovništvo i spreč[e] bilo kakve pokrete i prelivanja” i da u slučaju da se u borbenoj zoni nalaze civili, treba “ist[e] evakuisati u najpogodnije rejone i zaštititi od dejstva”. Najprikladnije lokacije bila su “sela, stambeni i drugi objekti” koji su bili “najpogodniji za evakuaciju i privremeni smeštaj civilnog stanovništva”.²²⁷⁷ Slična naređenja su zatim izdale podređene jedinice.²²⁷⁸ Komanda Prištinskog korpusa ponovila je svoje naređenje 23. aprila 1999. godine. U tom naređenju konkretno je navedeno da komandanti treba da spreče “bilo kakvu samovolju, posebno nižeg komandnog sastava u odnosu sa civilnim stanovništvom”. Zabranjivanje civilima da se vrate u svoje domove bilo je navedeno kao primer nedoličnog ponašanja koji treba da se spreči.²²⁷⁹ Komandant 549. motorizovane brigade i Komanda Vojnog okruga Priština izdali su slična naređenja svojim podređenim jedinicama.²²⁸⁰ Tokom tog istog perioda, Komanda Prištinskog korpusa izdala je naređenje u kome je brigadama dala sledeće uputstvo: “Ubrzati povratak civilnog stanovništva koje se vraća u svoja sela i gradove iz kojih su se iselili.” Naglašeno je da civili ne smeju ostati u zonama odbrane brigada.²²⁸¹

904. Dana 2. maja 1999. godine Komanda Prištinskog korpusa ponovila je da sve jedinice Korpusa treba da “nastav[e] sa razmeštanjem civilnog stanovništva u zonama odgovornosti, u naseljima i lokacijama, po odluci komandanta brigada i u sadejstvu sa organima civilne vlasti i civilne zaštite”. Jedinicama je izdato uputstvo da civilno stanovništvo razmeste u “pogodne

²²⁷⁵ Dok. pr. br. P1306 (Naređenje PrK o obezbeđenju civilnog stanovništva, 16. april 1999. godine).

²²⁷⁶ Dok. pr. br. 5D888 (Naređenje 549. mtbr, 17. april 1999. godine); dok. pr. br. 5D963 (Naređenje 252. okbr, 17. april 1999. godine).

²²⁷⁷ Dok. pr. br. 5D201 (Naređenje PrK o zaštiti civilnog stanovništva, 19. april 1999. godine).

²²⁷⁸ Dok. pr. br. 5D1033 (Naređenje 37. mtbr, 20. april 1999. godine); dok. pr. br. 5D1004 (Naređenje iz Komande Vojnog okruga, 20. april 1999. godine), uvršten u spis i pod br. 5D32; dok. pr. br. 5D1101 (Naređenje Komande 52. mešovite artiljerijske brigade, 22. april 1999. godine); dok. pr. br. 5D964 (Naređenje 252. okbr o smeštaju civila, 20. april 1999. godine).

²²⁷⁹ Dok. pr. br. 5D374 (Naređenje PrK o merama za stabilizaciju odbrane, 23. april 1999. godine).

²²⁸⁰ Dok. pr. br. 5D897 (Naređenje 549. mtbr, 23. april 1999. godine) (“Sprečiti bilo kakvu samovolju [...] komandnog kadra u odnosu sa civilnim stanovništvom (zabrana povratka u naseljena mesta i drugo)”, par. 2); dok. pr. br. 5D35 (Naređenje Komande Vojnog okruga, 24. april 1999. godine) (“Sprečiti bilo kakvu samovolju, posebno pojedinaca (k-dira odelenja, voda i sl.) u odnosu sa civilnim stanovništvom (zabrana povratka u naseljena mesta i sl.)”, par. 2).

²²⁸¹ Dok. pr. br. 5D372 (Naređenje PrK, 22. april 1999. godine).

objekte” kako ne bi bilo na “otvorenom prostoru” i kako bi se stvorili “uslov[i] za zadovoljenje osnovnih životnih potreba”.²²⁸²

905. Uz to, 28. marta 1999. godine, komandant 37. motorizovane brigade obavestio je Komandu Prištinskog korpusa da očekuje da će u skloništima oko sela Voćnjak, gde je njegova brigada trebalo da izvede sledeću operaciju, naići na nekoliko hiljada izbeglih civila. Dodao je da njegova jedinica “nema snage i sredstava za blokiranje zbegova i sprovođenje [izbeglica] van zone b/d”, zbog čega je tražio “uputstva i naređenje” od Komande Prištinskog korpusa.²²⁸³ Diković je posvedočio da ga je, u odgovor na njegov zahtev, posetio jedan od starešina iz Prištinskog korpusa koji je potvrdio da, u slučaju da se u zoni izvođenja borbenih operacija zatekne neki civil, jedinice Prištinskog korpusa angažovane u toj operaciji treba da zaustave svoja dejstva i pošalju civile bezbednim pravcima na neko sigurno područje. Trebalo je da jedinice pruže civilima pomoć prema potrebi.²²⁸⁴

906. Veće napominje da te mere pokazuju da je Lazarević bio svestan široko rasprostranjenog premeštanja stanovnika kosovskih Albanaca od strane snaga VJ, ali da one takođe pokazuju da je on pokušavao da to sprovede na nenasilan način, bez zlostavljanja raseljenih ljudi.

907. Izveštaji nekih podređenih jedinica pokazuju da su oni na određenim područjima Kosova postupali u skladu s naređenjima Komande Prištinskog korpusa. Dana 18. aprila 1999. godine, komandant 354. pešadijske brigade obavestio je Komandu Prištinskog korpusa da je na teritoriju opštine Podujevo došlo “oko 15.000 izbeglica (povratnika) albanske nacionalnosti” koji su smešteni u sela Ladovac/Lladofc i Šajkovac/Shejkofc. Dodao je da se njegova brigada bavila “[u]tvrđivanj[em] brojnog stanja izbeglica (povratnika) i obezbeđ[enjem] teritorije gde su razmešteni”.²²⁸⁵ Dana 4. maja 1999. godine on je referisao Komandi Prištinskog korpusa da je, u vezi s njihovim naređenjem o razmeštanju civilnog stanovništva s rejonu razmeštaja koje je izdato 2. maja 1999. godine, oko 10.000 raseljenih civila iz opštine Podujevo razmešteno u sela istočno od grada Podujeva. U izveštaju je bilo objašnjeno da je postupak popisivanja usporen zbog “velikog

---

²²⁸² Dok. pr. br. 5D389 (Naređenje PrK, 2. maj 1999. godine).

²²⁸³ Dok. pr. br. P2046 (Borbeni izveštaj 37. mtbr upućen PrK, 28. mart 1999. godine); Vladimir Lazarević, T. 18687–18688 (21. novembar 2007. godine).

²²⁸⁴ Ljubiša Diković, T. 19984–19985 (11. decembar 2007. godine).

²²⁸⁵ Dok. pr. br. 5D499 (Izveštaj Komande 354. pešadijske brigade, 18. april 1999. godine), str. 3.

obima posla”. Bila su dodata i imena nekoliko sela kao “moguć[ih] mesta za dalje naseljavanje-razmeštaj”.²²⁸⁶

908. Dana 20. aprila 1999. godine, 252. oklopna brigada obavestila je Komandu Prištinskog korpusa da je “prihvat izbeglica” počeo: “U više tura su prevezeni sa 2 vozila i 1 autobusom”; “Data im je i hrana”; “[s]provedeni su do s. Dragobilje odakle su otišli u s. Jović”.²²⁸⁷ Dana 25. aprila 1999. godine, komandant 252. oklopne brigade izvestio je Komandu Prištinskog korpusa da se u njegovoj zoni odgovornosti nalaze dve grupe “izbeglica” od 2.000 i 3.000 ljudi, žena i dece. On je od nekog od tih ljudi doznao da im jedna grupa “terorista” nije dala da odu i koristila ih kao živi štit.²²⁸⁸ Dva dana kasnije, on je javio da njegova brigada štiti civile u njegovom rejonu.²²⁸⁹ U Izveštaju od 26. aprila 1999. godine, koji je uputio Komandi Prištinskog korpusa, komandant 211. oklopne brigade tražio je da se “izbeglic[ama]” kosovskim Albancima hitno obezbedi humanitarna pomoć, prvenstveno u hrani.²²⁹⁰

909. Dana 20. aprila 1999. godine, Komanda 37. motorizovane brigade uputila je Komandi Prištinskog korpusa zahtev za humanitarnu pomoć koju bi “u saradnji sa Crvenim krstom u Srbici i Glogovcu dodelili mesnom stanovništvu”. Zahtev je poslat shodno Naređenju Komande Prištinskog korpusa od 16. aprila 1999. godine.²²⁹¹ Dana 25. aprila, komandant 37. motorizovane brigade Diković obavestio je Komandu Prištinskog korpusa da su, shodno njenom Naređenju od 23. aprila, preduzete mere protiv pripadnika njegove brigade osumnjičenih da su počinili zločine protiv civilnog stanovništva Glogovca.²²⁹² Dana 3. maja 1999. godine, Komanda 37. motorizovane brigade poslala je Komandi Prištinskog korpusa izveštaj o situaciji u Glogovcu. U njemu je objašnjeno da se, na početku borbenih operacija, velik broj civila iz okolnih sela sklonio u gradu Glogovcu, u kome nije bilo ni struje ni vode. Diković je predložio da se od predstavnika Crvenog krsta traži da posete civile u Glogovcu i ocene situaciju, kao i da obezbede osnovnu pomoć u hrani, vodi i zdravstvenoj zaštiti. On je predložio takođe da se preduzmu mere da organi civilne vlasti dođu u Glogovac iz Kosova Polja. Na kraju, napomenuo je da “[u]koliko ne postoji ni jedna od

---

²²⁸⁶ Dok. pr. br. 5D486 (Izveštaj Komande 354. pešadijske brigade, 4. maj 1999. godine).

²²⁸⁷ Dok. pr. br. 5D1072 (Borbeni izveštaj 252. okbr upućen PrK, 20. april 1999. godine).

²²⁸⁸ Dok. pr. br. 5D973 (Borbeni izveštaj 252. okbr upućen PrK, 25. april 1999. godine).

²²⁸⁹ Dok. pr. br. 5D974 (Borbeni izveštaj 252. okbr upućen PrK, 27. april 1999. godine).

²²⁹⁰ Dok. pr. br. 5D615 (Borbeni izveštaj 211. okbr upućen PrK, 26. april 1999. godine), str. 2.

²²⁹¹ Dok. pr. br. 5D1034 (Zahtev za obezbeđenje humanitarne pomoći Crvenom krstu, 20. april 1999. godine).

²²⁹² Dok. pr. br. 5D1057 (Borbeni izveštaj 37. mtbr upućen PrK, 25. april 1999. godine).

moгуćnosti pružanja pomoći, onda da se organizovano raseli stanovništvo”.²²⁹³ Dana 4. maja on je izvestio Lazarevića da je sve civilno stanovništvo u zoni odgovornosti brigade “razmešteno [...] u pogodne objekte i nije na otvorenom prostoru”, da je “civilno stanovništvo [...] stavljeno pod kontrolu jedinica, stanovništvo je popisano” i da se “sa istima [...] postupa humano”. U izveštaju je takođe navedeno da se u zoni odgovornosti brigade nalazi 23.000 civila i da su zalihe hrane na izmaku.²²⁹⁴ Dana 13. maja 1999. godine, Lazarević je poslao izveštaj o situaciji u Glogovcu Privremenom izvršnom veću, tražeći da pokrajinske vlasti hitno preduzmu mere za dostavu hrane i organizovanje zdravstvene zaštite civila na tom području.²²⁹⁵

910. Dana 4. maja 1999. godine, Komanda 52. artiljerijske raketne brigade protivvazdušne odbrane obavestila je Komandu Prištinskog korpusa da je “civilno stanovništvo razmešteno” u raznim rejonima.²²⁹⁶ Komanda 7. pešadijske brigade obavestila je Komandu Prištinskog korpusa i o rejonima gde bi se “izbeglice” mogle premestiti.²²⁹⁷ Toga dana, 252. oklopna brigada takođe je uputila Komandi Prištinskog korpusa izveštaj u vezi s tim pitanjem.²²⁹⁸ U jednom drugom izveštaju od 2. maja 1999. godine, komandant 211. oklopne brigade Gergar obavestio je Komandu Prištinskog korpusa da je konvoj “izbeglica” kosovskih Albanaca koji je stigao iz pravca Prištine “upućen u s. Sibovac”.²²⁹⁹

911. Dana 22. maja 1999. godine, Komanda 52. sanitetskog bataljona poslala je borbeni izveštaj Komandi Prištinskog korpusa u kome je tražila da Komanda Prištinskog korpusa još jednom razmotri rejon razmeštaja bataljona imajući u vidu “povećan broj izbeglica – povratnika, mogućnost dejstva pojedinca ili naoružanih terorističkih grupa, nedovoljnu osposobljenost jedinica za organizovanje odbrane u naseljenom mestu”.²³⁰⁰ Nekoliko dana kasnije, Komanda bataljona obavestila je Komandu Prištinskog korpusa da je posetila “izbeglički logor” u Stanici Metohija i da je Kriznom štabu predložila mere za sprečavanje širenja epidemije i zbrinjavanje “izbeglica”.²³⁰¹

---

²²⁹³ Dok. pr. br. 5D1037 (Borbeni izveštaj 37. mtbr upućen PrK, 3. maj 1999. godine).

²²⁹⁴ Dok. pr. br. 4D303 (Borbeni izveštaj 37. mtbr upućen PrK, 4. maj 1999. godine); V. takođe dok. pr. br. 5D1059 (Borbeni izveštaj 37. mtbr upućen PrK, 5. maj 1999. godine).

²²⁹⁵ Dok. pr. br. 5D412 (Izveštaj PrK o stanju u Glogovcu upućen Privremenom izvršnom veću, 13. maj 1999. godine).

²²⁹⁶ Dok. pr. br. 5D390 (Borbeni izveštaj 52. artiljerijske raketne brigade PVO upućen PrK, 4. maj 1999. godine).

²²⁹⁷ Dok. pr. br. 5D793 (Izveštaj Komande 7. pešadijske brigade, 4. maj 1999. godine).

²²⁹⁸ Dok. pr. br. 5D965 (Izveštaj 252. okbr, 4. maj 1999. godine).

²²⁹⁹ Dok. pr. br. 5D618 (Borbeni izveštaj 211. okbr upućen PrK, 2. maj 1999. godine), str. 1.

²³⁰⁰ Dok. pr. br. 5D1109 (Borbeni izveštaj 52. sanitetskog bataljona upućen PrK, 22. maj 1999. godine).

²³⁰¹ Dok. pr. br. 5D1037 (Borbeni izveštaj 37. mtbr upućen PrK, 3. maj 1999. godine).

912. Veće napominje da se nijedan od tih izveštaja podređenih jedinica u kojem se govori o velikom broju raseljenih kosovskih Albanaca, kao i o angažovanju VJ u vezi s njihovim kretanjem i zbrinjavanjem, ne odnosi na lokacije na kojima je dokazano prisilno raseljavanje od strane VJ. Osim toga, svedok K90, pripadnik VJ, posvedočio je da se, za razliku od pismenih naređenja vezanih za zbrinjavanje civila u borbenim zonama, naređenja za njihovo prisilno raseljavanje nisu izdavala pismeno, već usmeno.²³⁰² On je posvedočio da u nekim slučajevima kosovski Albanci nisu bili iseljeni s područja u kojima je dejstvovao VJ, jer bi tako VJ ostao bez zaštite koju mu je pružalo to što je bio okružen civilima i bio bi izložen napadima NATO.²³⁰³ Pored toga, uprkos Naređenju od 19. aprila 1999. godine, Lazarević je nastavio da izdaje naređenja za zajedničke operacije VJ i MUP na Kosovu, a jedinice VJ i dalje su se angažovale u preseljenju velikog broja raseljenih lica sa Kosova, na primer tokom planiranih operacija u dolini Reka u Đakovici 27. i 28. aprila 1999. godine, u vezi s kojom je svedok K73, pripadnik VJ, ispričao da su oni sistematski išli od sela do sela kako bi proterali stanovništvo, kao i u Dubravi u opštini Kačanik 25. maja 1999. godine, kako je razmotreno u Odeljku VII.M.

6. Zaključci o odgovornosti Vladimira Lazarevića

913. Tužilaštvo navodi da je Lazarević odgovoran za to što je planirao, podsticao, naredio, počinio (putem učešća u udruženom zločinačkom poduhvatu) ili na drugi način pomagao i podržavao zločine iz Optužnice.²³⁰⁴ Lazarević se takođe tereti odgovornošću nadređenog za zločine koje su počinili njegovi podređeni, u skladu sa članom 7(3) Statuta.²³⁰⁵ Lazarevićeva odbrana odgovara da tužilaštvo nije dokazalo da je on učestvovao u bilo kojem od zločina za koje se tereti u Optužnici, niti da je bio svestan onoga što se dogodilo ili što će se dogoditi.²³⁰⁶

914. Prema navodima tužilaštva, Lazarević je bio učesnik u udruženom zločinačkom poduhvatu i značajno doprineo njegovom sprovođenju. Tužilaštvo tvrdi da je Lazarević delio nameru da se ovaj zajednički plan izvrši, a njegovi postupci – kao što su komandovanje, naređivanje i upravljanje operacijama VJ na Kosovu, uključujući zajedničke operacije s MUP – pokazuju da je on imao

---

²³⁰² Svedok K90, T. 9302–9304 (29. januar 2007. godine), dok. pr. br. P2652 (Izjava svedoka od 8. decembra 2002. godine), par. 40–41.

²³⁰³ Svedok K90, T. 9408 (30. januar 2007. godine); V. takođe Momir Stojanović, T. 19732 (6. decembar 2007. godine).

²³⁰⁴ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 922, 975.

²³⁰⁵ Optužnica, par. 13, 55–59.

²³⁰⁶ Lazarevićev Završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 850–851, 867–868, 888, 905, 924.

nameru da taj plan sprovede, koristeći se kažnjivim sredstvima.²³⁰⁷ Lazarevićeva odbrana, s druge pak strane, tvrdi da on nije učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu i da nije dokazano da je delio nameru da u takvom poduhvatu učestvuje.²³⁰⁸

915. Veće napominje da nije dužno da donosi iscrpne činjenične zaključke o svim oblicima odgovornosti kojima se optuženi terete, već da može da preispita samo one koji najtačnije opisuju ponašanje optuženog.²³⁰⁹ U odgovor na navod tužilaštva da je Lazarević bio učesnik udruženog zločinačkog poduhvata, Veće se najpre bavi Lazarevićevom krivicom u okviru tog oblika krivične odgovornosti. U vezi s razmatranim pitanjima navode se relevantne reference, ali Veće konstatuje da se ti zaključci zasnivaju na svim relevantnim dokazima.

a. Činjenje putem učešća u udruženom zločinačkom poduhvatu

916. Da bi se Lazareviću pripisala odgovornost na osnovu prve kategorije udruženog zločinačkog poduhvata, dokazi moraju pokazati da je on učestvovao bar u jednom aspektu zajedničkog cilja da se obezbedi trajna kontrola vlasti SRJ i Srbije nad Kosovom putem zločina prisilnog raseljavanja, za koji je Veće već ustanovilo da je postojao.²³¹⁰ Da bi se ispunio taj element nije potrebno da je Lazarević fizički počinio zločine putem kojih je ostvaren taj cilj, kao uostalom ni bilo koje drugo krivično delo.²³¹¹ U stvari, nije potrebno ni to da je bio prisutan u vreme i na mestu fizičkog izvršenja tih zločina.²³¹² Međutim, njegov doprinos planu je morao biti značajan.²³¹³ Što se tiče traženog elementa svesti, mora da se dokaže da je Lazarević dobrovoljno učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu i da je s drugim učesnicima u udruženom zločinačkom poduhvatu delio nameru da počinu zločin ili krivično delo u osnovi koje je bilo cilj tog poduhvata, u ovom slučaju, prisilno raseljavanje.

917. Veće konstatuje da je, iako ima dosta dokaza koji potkrepljuju navod tužilaštva da je Lazarević podržavao činjenje zločina od strane snaga VJ i MUP širom Kosova u široko

²³⁰⁷ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 8, 922.

²³⁰⁸ Lazarevićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 849–851.

²³⁰⁹ V. Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 602; Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 388–389.

²³¹⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 100, 119; Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 197, 227; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 427.

²³¹¹ Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 99; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 427.

²³¹² Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 81; V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Simići i drugi*, par. 158.

²³¹³ Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 430.

rasprostranjenoj i sistematskoj kampanji protiv kosovskih Albanaca, nije dokazano van razumne sumnje da je Lazarević delio nameru učesnika udruženog zločinačkog poduhvata. Dokazi koji potkrepljuju navode tužilaštva obuhvataju konkretne izveštaje o kriminalnim radnjama Lazarevićevih podređenih u Prištinskom korpusu, kao i o tome da je on bio svestan opšte stanja na Kosovu na osnovu svog položaja kao komandanta snaga VJ na Kosovu i njegovog prisustva na Kosovu u vreme kad je vođena kampanja prisilnog raseljavanja, pre svega u Prištini, gde je bio smešten dok su snage VJ prisilno raseljavale kosovske Albance.²³¹⁴ Postoje dokazi da je prisilno raseljavanje usmeno naređivano od strane nekog iz komandnog lanca VJ. Lazarevićev sastanak s rukovodiocima MUP Stevanovićem i Đorđevićem u Prištini u aprilu 1999. godine, dok su snage VJ i MUP u sadejstvu odatle prisilno raseljavale kosovske Albance, takođe ukazuje na to da je on učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu.²³¹⁵ Činjenica da je on nastavio da izdaje naređenja za upotrebu VJ na Kosovu 1999. godine, uprkos tome što je bio svestan da snage VJ i MUP čine zločine, dodatno potkrepljuje taj navod.

918. Međutim, postoje dokazi koji se kose s navodom da je on delio nameru da poćini zloćine koji su obuhvaćeni udruženim zloćinaćkim poduhvatom. U vezi s Lazarevićevim postavljanjem za komandanta Prištinskog korpusa, Veće ponavlja svoju konstataciju da on izgleda nije bio jedan od Miloševićevih “poslušnik[a]” u vreme kad je krajem 1998. godine postavljen na taj položaj. Veće napominje da Lazarević 1998. godine nije išao u Beograd, da nije prisustvovao sastancima u glavnom gradu, kao i to da nije bio ćlan Kolegijuma naćelnika Generalštaba. Prema tome, Lazarevićevo učestvovanje u radu sastanaka Zajednićke komande 1998. godine bilo je ogranićeno: prisustvovao je sastancima Zajednićke komande svega u nekoliko navrata, pa stoga u toku tih sastanaka nije bio u stanju da oceni kakav uticaj je Zajednićka komanda vršila na MUP i VJ u pogledu sprovođenja raznih faza Plana za borbu protiv terorizma. Godine 1999. nije učestvovao u radu sastanaka koji su održani u Beogradu 4, 16. i 17. maja i kojima su, između ostalog, prisustvovali Milošević, Milutinović, Pavković, Ojdanić i Lukić.²³¹⁶ Shodno tome, Veće smatra da je on bio udaljen od vodećih politićara u Beogradu i da to govori u prilog ćinjenici da on nije bio učesnik udruženog zloćinaćkog poduhvata. Lazarević je takođe preduzeo više koraka u vezi s krivićnim delima koje su na Kosovu poćinili pripadnici VJ i MUP, pri ćemu je, između ostalog, u nekim slućajevima izdavao pismena naređenja da se spreći raseljavanje civilnog stanovništva i

---

²³¹⁴ Dalji dokazi vezani za Lazarevićevo znanje o kampanji razmatraju se u daljem tekstu.

²³¹⁵ Vladimir Lazarević, T. 18260 (14. novembar 2007. godine).

²³¹⁶ Vladimir Lazarević, T. 18134 (12. novembar 2007. godine), T. 18657 (20. novembar 2007. godine). Veće napominje da Lukić nije prisustvovao sastancima održanim 16. i 17. maja, ali je prisustvovao sastanku održanom 14. maja.

tražio da se nedisciplina, kada se radi o civilima, strogo kazni. Ta naređenja ukazuju na to da je, uprkos tome što je znao da je VJ učestvovao u široko rasprostranjenom kretanju stanovnika kosovskih Albanaca, on preduzeo neke korake kako bi ublažio okolnosti u kojima se to događalo.

919. Imajući u vidu te dokaze, Veće konstatuje da tužilaštvo nije van razumne sumnje dokazalo da je Lazarević delio nameru učesnika udruženog zločinačkog poduhvata da održe kontrolu nad Kosovom putem prisilnog raseljavanja kosovskih Albanaca. Zbog ove konstatacije, Veće se neće baviti time da li je on značajno doprineo udruženom zločinačkom poduhvatu.

920. Podsećajući da Veće treba da preispita samo one oblike odgovornosti prema članu 7(1) koji najtačnije opisuju ponašanje optuženog, Veće će uopšteno prokomentarisati fizičke elemente drugih oblika odgovornosti prema članu 7(1) da se planiranje prevashodno odnosi na one koji osmišljavaju zločine, da se podsticanje prevashodno odnosi na one koji navode druge da čine zločine; i da se naređivanje prevashodno odnosi na one koji nalažu drugima da čine zločine; dok se pomaganje i podržavanje odnosi na one koji pružaju praktičnu pomoć, ohrabrenje i moralnu podršku izvršenju zločina.²³¹⁷ Na osnovu toga, Veće smatra da planiranje, podsticanje ili naređivanje ne opisuju najtačnije Lazarevićevo ponašanje i odbacuje te vidove odgovornosti kao opis njegove individualne krivične odgovornosti. Shodno tome, Veće će se pozabaviti njegovom odgovornošću za pomaganje i podržavanje u činjenju zločina za koje je dokazano da su se dogodili.

b. Pomaganje i podržavanje

921. Da bi se Lazarević smatrao odgovornim za pomaganje i podržavanje bilo kog od dokazanih zločina, mora se pokazati da je on pružao praktičnu pomoć, ohrabrenje ili moralnu podršku izvršiocu zločina ili krivičnog dela u osnovi, a takođe da su takva praktična pomoć, ohrabrenje ili moralna podrška imali znatnog uticaja na činjenje zločina ili krivičnog dela u osnovi.²³¹⁸ Osim toga, mora se pokazati da je on hotimično pružao tu pomoć i da je bio svestan suštinskih elemenata tog zločina ili krivičnog dela u osnovi, uključujući stanje svesti fizičkog ili posrednog izvršioca.²³¹⁹ Praktična pomoć, ohrabrenje ili moralna podrška mogu se pružiti pre, tokom ili nakon što se dogodi zločin.²³²⁰ Optuženi može pomagati i podržavati zločin putem nečinjenja, u slučaju kada (a) postoji zakonska obaveza da se deluje, (b) optuženi ima mogućnost da deluje, (c) optuženi propusti da

---

²³¹⁷ Za potpun opis elemenata tih oblika odgovornosti, v. Odeljak II.

²³¹⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 45, 46; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 102.

²³¹⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 49; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 102; Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 162; Drugostepena presuda u predmetu *Simić i drugi*, par. 86.

²³²⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 48.

deluje bilo zato što namerava da dođe do kažnjivih posledica, bilo sa svešću ili pristajući na to da će posledice uslediti, i (d) propust da se deluje za posledicu ima činjenje zločina.

922. Veće je konstatovalo da su od marta do juna 1999. godine snage VJ i MUP sprovele kampanju široko rasprostranjenog i sistematskog prisilnog raseljavanja u brojnim selima širom 13 kosovskih opština, koja je uključivala činjenje zločina nad stotinama hiljada kosovskih Albanaca.

923. Lazarević je bio svestan te kampanje prisilnog raseljavanja koju su VJ i MUP sprovodili širom Kosova tokom vazdušne kampanje NATO. Tokom 1998. godine i u periodu koji je prethodio kampanji, Lazareviću su dostavljane informacije koje su pokazivale da su pripadnici VJ i MUP odgovorni za teška krivična dela počinjena protiv stanovništva albanske nacionalnosti na Kosovu. Gorenavedeni dokazi, uključujući Beleške sa sastanaka Zajedničke komande, neka naređenja Komande Prištinskog korpusa, dokaze o vezane za to da se Lazarević nalazio u pograničnom pojasu između Albanije i Kosova u vreme kad su tamo izvođene zajedničke operacije, dokazi o tome da je znao za zločine koji su počinjeni u selu Gornje Obrinje, opština Glogovac, u oktobru 1998. godine, kao i u selu Slapužane 8. januara 1999. godine, pokazuju da je Lazarević bio svestan činjenice da su VJ i MUP tokom operacija 1998. godine i početkom 1999. godine činili zločine protiv civila i civilne imovine. On je bio svestan humanitarne katastrofe na Kosovu, kao što je opisano u Rezoluciji br. 1199 Saveta bezbednosti, u kojoj je navedeno da je ona delimično bila posledica korišćenja prekomerne sile od strane VJ i MUP,²³²¹ i bio je svestan toga da je VJ učestvovao u paljenju kuća kosovskih Albanaca; štaviše, prisustvovao je jednom sastanku rukovodstva VJ kada je Samardžić izjavio da je suzbijanje terorizma paljenjem “sramota”.²³²² Shodno tome, Lazarević je bio svestan da će do sličnog korišćenja prekomerne sile i prisilnog preseljavanja doći ako naredi da VJ izvodi operacije na Kosovu 1999. godine.

924. Od kraja marta 1999. godine i sve vreme kampanje prisilnog preseljavanja, Lazarević se, kao komandant Prištinskog korpusa, nalazio na Kosovu gde su njegovi podređeni sprovodili tu kampanju u sadejstvu s MUP, a navodi se kako je sam za sebe izjavio da se nalazi na “prvoj liniji” u toku akcije.²³²³ Od 24. marta 1999. godine, i nekoliko sledećih nedelja, VJ i MUP su, u sadejstvu, silom i na organizovan način raselili velik broj civila kosovskih Albanaca iz Prištine, što je zahtevalo znatno planiranje i koordinaciju. Lazarević se nalazio u Prištini veći deo tog vremena i bio je svestan tog raseljavanja i atmosfere straha koju su u gradu stvorili VJ i MUP. Lazarević je

---

²³²¹ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 124–125.

²³²² Dok. pr. br. 4D97 (Zapisnik sa referisanja komandanata PrK i 3. armije, 7. avgust 1998. godine), str. 3.

²³²³ Dok. pr. br. P1523 (Transkript TV razgovora od 18. jula 1999. godine, koji je objavljen 21. jula 1999. godine), str. 2.

ukazao na to da je bio svestan predašnjeg prisilnog raseljavanja kosovskih Albanaca od strane pripadnika Prištinskog korpusa kada je svoje podređene pozvao da spreče zlostavljanje civilnog stanovništva postupcima kao što su zabrana povratka civila u naseljena mesta.²³²⁴ Osim toga, Lazarević je bio obavešten o masovnom raseljavanju civilnog stanovništva putem izveštaja koje su mu slale podređene jedinice. Na primer, znao je da je od 24. marta do 2. aprila preko 300.000 kosovskih Albanaca otišlo u Albaniju.²³²⁵ Lazarevićevo opšte znanje o široko rasprostranjenom raseljavanju kosovskih Albanaca tokom operacija VJ, zajedno s njegovim konkretnim znanjem o lokacijama tih operacija, uključujući i većinu lokacija navedenih u Optužnici, navode Veće da zaključi da iz toga jedino razumno proizlazi zaključak da je on znao za kampanju terora, nasilja i prisilnog raseljavanja, koju su snage VJ i MUP sprovodile protiv kosovskih Albanaca.

925. Lazarević je pružao praktičnu pomoć, ohrabrenje i moralnu podršku snagama VJ angažovanim u prisilnom raseljavanju kosovskih Albanaca u sadejstvu sa MUP. Sve vreme kampanje prisilnog preseljavanja, Lazarević je bio komandant Prištinskog korpusa i imao *de jure* i *de facto* nadležnost u odnosu na sve pripadnike Korpusa i ovlašćenje da planira aktivnosti i operacije VJ na Kosovu.²³²⁶ Lazarević je u znatnoj meri učestovovao u planiranju i sprovođenju zajedničkih operacija na terenu koje je VJ sprovodio bilo samostalno ili u saradnji s MUP na Kosovu od marta do juna 1999. godine. Njegovim naređenjima “Grom 3” i “Grom 4” i naređenjima Zajedničke komande – koje je sastavio Prištinski korpus – VJ je bio poslat u akcije na Kosovu, a unutar komandnog lanca bila su data odobrenja za dejstvovanje VJ na mestima zločina gde su izvršena mnoga prisilna raseljavanja kosovskih Albanaca. Posebno je zabeleženo da su Lazarevićev boravak na terenu i obilazak jedinica VJ koje su učestvovala u činjenju zločina nad kosovskim Albancima ojačali borbeni moral vojnika.²³²⁷ Lazarević je znao da vojni sudovi efikasno ne gone pripadnike VJ zbog proterivanja kosovskih Albanaca iz njihovih domova. Uprkos tome što je znao da se na Kosovu sprovodi kampanja prisilnog raseljavanja, on je 15. maja 1999. godine izvestio da

---

²³²⁴ Dok. pr. br. 5D374 (Naređenje PrK, 23. april 1999. godine), str. 1.

²³²⁵ Dok. pr. br. 5D885 (Dokument Komande 549. mtbr, 3. april 1999. godine), str. 1.

²³²⁶ Veće napominje da su vojno-teritorijalni odredi na Kosovu bili prepotčinjeni Lazareviću najkasnije do 8. aprila. U vezi sa zločinima navedenim u daljem tekstu, za koje je Lazarević proglašen krivim, Veće se uverilo da su pripadnici jedinica PrK ili VJ koje su u to vreme bile potčinjene Prištinskom korpusu učestvovali u njihovom činjenju. U vezi sa Starim Selom u opštini Uroševac, Veće napominje da su u tome učestvovali dobrovoljci VJ. Veće podseća na dokaze koji se razmatraju u Odeljku VI.A.2.c.iv, gde se napominje da su dobrovoljci slati u centre za obuku u Srbiji, a zatim raspoređivani u jedinice PrK na Kosovu. Na osnovu toga, Veće se uverilo da su ti dobrovoljci u Starom Selu u relevantno vreme bili u nadležnosti PrK.

²³²⁷ Dok. pr. br. P1903 (Borbeni izveštaj PrK upućen 3. armiji, 5. april 1999. godine), str. 3; dok. pr. br. P2617 (Borbeni izveštaj PRK upućen 3. armiji, 4. april 1999. godine), str. 2.

se samo jedan oficir Prištinskog korpusa tereti za ubistvo.²³²⁸ Osim toga, samo protiv jednog komandanta jedne jedinice Prištinskog korpusa pokrenut je krivični postupak u vezi s događajima na Kosovu i to zbog nepreduzivanja mera, što je dovelo do smrti jednog pripadnika VJ. Lazarević je znao da njegov propust da preduzme odgovarajuće mere kako bi obezbedio propisnu istragu teških zločina koje je počinio VJ omogućava snagama da nastave svoju kampanju terora, nasilja i raseljavanja.

926. Ta dela i propusti znatno su doprineli činjenju zločina za koje je Veće konstatovalo da su počinjeni od strane pripadnika VJ, kao što se navodi u daljem tekstu, jer su pomogli izvršavanju dela od strane vojnika na terenu, organizovanju i opremanju jedinica VJ, kao i obezbeđenju oružja, uključujući tenkove, radi pružanja pomoći u izvršavanju tih dela. Pored toga, Lazarević je svojim delima i propustima pružao ohrabrenje i moralnu podršku tako što je unutar komandnog lanca VJ davao odobrenja da VJ nastavi operacije na Kosovu, uprkos tome što su te zločine izvršavali pripadnici VJ. Kao komandant Prištinskog korpusa, Lazarević je znao da će svojim ponašanjem pomoći sprovođenju kampanje prisilnog raseljavanja kosovskih Albanaca.

927. Veće konstatuje da je van razumne sumnje dokazano da su svi gorenavedeni Lazarevićeви postupci bili voljni. Shodno tome, Veće konstatuje da je, svojim činjenjem i nečinjenjem, Lazarević pružao praktičnu pomoć, ohrabrenje i moralnu podršku pripadnicima VJ koji su učestvovali u prisilnom premeštanju i deportaciji na gorenavedenim konkretnim mestima zločina, što je znatno uticalo na činjenje tih zločina, da je on bio svestan da VJ, u sadejstvu s MUP, hotimično čini te zločine, kao i da je znao da njegovo ponašanje pomaže u činjenju tih zločina.

928. Iako su prisilna preseljenja bila deo organizovane kampanje VJ i MUP, Veće se nije van razumne sumnje uverilo da je ubijanje, seksualno zlostavljanje i razaranje verskih i kulturnih objekata predstavljalo nameravane ciljeve te kampanje. Shodno tome, mada je on bio svestan činjenice da pripadnici VJ u nekim slučajevima ubijaju kosovske Albance, nije dokazano da je Lazarević bio svestan toga da snage VJ i MUP odlaze na gorenavedena konkretna mesta zločina kako bi ubijali, seksualno zlostavljali ili razarali verske i kulturne objekte. Prema tome, u Lazarevićevom slučaju element svesti za pomaganje i podržavanje nije dokazan u vezi s tačkama 3, 4 i 5.

929. Veće ovde napominje da je, pri iznošenju konstatacija o Lazarevićevoj odgovornosti, uzelo u obzir sve relevantne dokaze vezane za Lazarevića, uključujući i onaj koji potkrepljuje njegovo

---

²³²⁸ Dok. pr. br. P1182 (Informacija PrK upućena 52. artiljerijsko-raketnoj brigadi, 15. maj 1999. godine), str. 4; Radomir Gojović, T. 16694–16695 (2. oktobar 2007. godine), T. 16756 (3. oktobar 2007. godine); dok. pr. br. P1011 (Ivan Marković, ur., *Primena pravila međunarodnog prava oružanih sukoba* (2001. godina)), str. 166.

izjašnjavanje da nije kriv, kao i njegov lični iskaz kojim negira svaku odgovornost za događaje koji su predmet Optužnice. Međutim, Veće konstatuje da su ta negiranja u nekim slučajevima nadjačana gore iznetim dokazima koje je Veće prihvatilo i koji pružaju jasnu sliku o praktičnoj pomoći, ohrabrenju i moralnoj podršci koje je Lazarević pružao izvršiocima nekih od krivičnih dela u osnovi.

930. Pretresno veće, prema tome, konstatuje da je dokazano van razumne sumnje da je Vladimir Lazarević odgovoran za pomaganje i podržavanje, prema članu 7(1) Statuta, zločina na sledećim lokacijama:

- Peć
  - Grad Peć – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
- Dečani
  - Beleg – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
- Đakovica
  - Grad Đakovica – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Korenica – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Dobroš/Dobrosh – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Ramoc – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Meja – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Druga sela u dolini Reka – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
- Prizren
  - Pirane – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
- Orahovac
  - Celina – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
- Srbica
  - Turićevac – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Izbica – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Tušilje – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;

- Ćirez – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
- Priština
  - Grad Priština – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
- Gnjilane
  - Žegra – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Vladovo – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Prilepnica – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
- Kačanik
  - Kotlina – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Kačanik – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Dubrava – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti.

931. U vezi sa zločinima čije je činjenje dokazano, a za koje se Lazarević ne smatra odgovornim kao pomagač i podržavalac, Veće konstatuje da on te zločine nije ni planirao, ni podsticao ni naredio.

c. Odgovornost nadređenog

932. Osvrćući se na Lazarevićevu odgovornost prema članu 7(3) Statuta za tačke 1 i 2, Veće napominje da postoje konkretni zločini prisilnog raseljavanja za koje njegova odgovornost kao pomagača i podržavaoca nije utvrđena. Ti konkretni zločini odnose se na ona prisilna raseljavanja koje je izvršio MUP, bez učešća VJ. Kako je gore konstatovano, nije dokazano da je Lazarević imao efektivnu kontrolu nad snagama MUP koje su deystvovala na Kosovu. Shodno tome, on nije odgovoran prema članu 7(3) za ostale zločine u tačkama 1 i 2 koji su dokazani, a to su sledeći:

- Prizren
  - Dušanovo, deo grada Prizrena – deportacija, zločin protiv čovečnosti; prisilno premeštanje, druga nehumana dela, zločin protiv čovečnosti;
- Suva Reka
  - Grad Suva Reka – deportacija, zločin protiv čovečnosti; prisilno premeštanje, druga nehumana dela, zločin protiv čovečnosti;
- Kosovska Mitrovica
  - Grad Kosovska Mitrovica – deportacija, zločin protiv čovečnosti; prisilno premeštanje, druga nehumana dela, zločin protiv čovečnosti;

- Žabare – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
- Vučitrn
  - Grad Vučitrn – prisilno premeštanje, druga nehumana dela, zločin protiv čovečnosti;
  - Konvoj u blizini Gornje Sudimlje – deportacija, zločin protiv čovečnosti; prisilno premeštanje, druga nehumana dela, zločin protiv čovečnosti.
- Uroševac
  - Sojevo – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Mirosavlje – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Staro Selo – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti.

933. Lazarević se, pored toga, tereti odgovornošću prema članu 7(3) Statuta za tačke 3, 4 i 5 Optužnice. Veće napominje da nije dokazano van razumne sumnje da je ubijanje, seksualno zlostavljanje i razaranje verskih i kulturnih objekata predstavljalo nameravane ciljeve kampanje prisilnog raseljavanja. Prema tome, Lazarević je jedino imao razloga da zna da su njegove snage činile zločine u slučajevima kada su mu bile dostupne informacije koje se odnose na konkretne zločine ubijanja, seksualnog zlostavljanja i razaranja verskih i kulturnih objekata, koje su izvršile snage VJ. Lazarević je raspolagao informacijama koje su pokazivale da su snage MUP ili VJ odgovorne za ubijanje kosovskih Albanaca u Izbici. Međutim, Veće je konstatovalo da su te zločine počinile snage MUP i da VJ, iako se nalazio u blizini, nije bio odgovoran za ubistva. Shodno tome, Lazarević nije imao stvarnu kontrolu nad izvršiocima. Osim u vezi s ubistvima u Izbici, Veće ne smatra da su mu informacije koje se odnose na konkretne slučajeve ubijanja, seksualnog zlostavljanja ili razaranja verskih i kulturnih objekata, za koje je dokazano da je odgovoran VJ, bile dostupne ili da je imao razloga da zna za njih.

934. Lazarević nije odgovoran ni po jednoj drugoj optužbi navedenoj u Optužnici, uz ograde u vezi s poslednjim paragrafom Presude.

935. Vladimir Lazarević je, prema tome, kriv po tačkama 1 i 2 Optužnice. Međutim, on nije kriv po tačkama 3, 4 i 5 Optužnice, uz ograde u vezi s poslednjim paragrafom Presude.

H. INDIVIDUALNA KRIVIČNA ODGOVORNOST SRETENA LUKIĆA

1. Optuženi

936. Sreten Lukić je rođen 28. marta 1955. godine u Višegradu. Godine 1974. završio je Srednju školu unutrašnjih poslova u Sremskoj Kamenici.²³²⁹ Pohađao je zatim Vojnu akademiju u Beogradu, koju su u to vreme koristili i VJ i MUP.²³³⁰ Po završetku akademije i sve vreme svoje karijere, Lukić je obavljao više dužnosti u MUP, između ostalog bio je policijski inspektor, načelnik Odeljenja za javni red i mir, zamenik načelnika SUP Užice i načelnik Odeljenja policije za javni red i mir, kao i službi za saobraćajne poslove u sedištu MUP u Beogradu.²³³¹

937. Godine 1991. Lukić je imenovan na položaj zamenika načelnika SUP grada Beograda, a kasnije, u maju 1999. godine, premešten je na službu u Štab MUP na Kosovu.²³³² Po završetku službe na Kosovu, Lukić je imenovan za načelnika Uprave pogranične policije. Godine 2001. unapređen je na položaj načelnika RJB.

2. Navodi iz Optužnice

938. Prema Optužnici, Lukić je planirao, organizovao, usmeravao, koordinirao i kontrolisao rad MUP na Kosovu. Kao načelnik Štaba MUP za Kosovo, on je, kako se navodi, komandovao operacijama MUP i bio odgovoran za jedinice MUP na Kosovu u periodu od 1. januara do 20. juna 1999. godine. On se tereti da je planirao, podsticao, naredio ili na neki drugi način pomagao i podržavao planiranje, pripremu ili izvršenje zločina navedenih u Optužnici, kao i da je učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu kako bi se izmenio etnički sastav stanovništva na Kosovu. On se tereti da je, shodno članu 7(3) Statuta, kao nadređeni odgovoran za zločine koje su počinili njegovi podređeni.²³³³

939. Lukićeva odbrana tvrdi da je sve vreme tokom i nakon perioda na koji se odnosi Optužnica Lukić postupao na legitiman i profesionalan način, da nije planirao, podsticao, naredio ili u bilo kom obliku počinio, ili na neki drugi način pomagao ili podržavao planiranje ili činjenje ijednog

---

²³²⁹ Dok. pr. br. 1D680 (Predlog ukaza o unapređenju Sretena Lukića u čin general-potpukovnika, 11. maj 1999. godine); dok. pr. br. P948 (Razgovor Sretena Lukića s tužilaštvom), str. 4.

²³³⁰ Dok. pr. br. 1D680 (Predlog ukaza o unapređenju Sretena Lukića u čin general-potpukovnika, 11. maj 1999. godine); dok. pr. br. P948 (Razgovor Sretena Lukića s tužilaštvom), str. 4.

²³³¹ Dok. pr. br. 1D680 (Predlog ukaza o unapređenju Sretena Lukića u čin general-potpukovnika, 11. maj 1999. godine); dok. pr. br. 6D1360 (Radna knjižica Sretena Lukića).

²³³² Duško Adamović, dok. pr. br. 6D1613 (Izjava svedoka od 30. marta 2008. godine), par. 51; dok. pr. br. P1252 (Rešenje o određivanju sastava Štaba MUP za Kosovo i Metohiju), par. 1.

²³³³ Optužnica, par. 15, 65–69.

takvog zločina, ni po članu 7(1) ni po članu 7(3).²³³⁴ Odbrana naročito osporava karakter i ovlašćenja Štaba MUP kako ih navodi tužilaštvo, kao i ulogu koju je Lukić u njemu imao.²³³⁵

940. U Odeljku VII Veće je zaključilo da su snage SRJ i Srbije u periodu od marta do juna 1999. godine počinile zločine usmerene protiv albanskog civilnog stanovništva na Kosovu u brojnim kosovskim opštinama. Stoga će se ovaj odeljak baviti pitanjem da li je Lukić odgovoran za neki od tih zločina, prema vidovima odgovornosti za koje se tereti u Optužnici.

3. Lukićev čin

941. Tužilaštvo navodi da je Lukić u relevantnom vremenskom periodu bio najviši oficir MUP na Kosovu.²³³⁶ Lukićeva odbrana to negira i ističe da u komandnoj strukturi MUP, za razliku od komandne strukture VJ, sami činovi nisu određivali rang policajca o kom je reč; odlučujući je bio položaj na kom se on nalazi.²³³⁷ Prema rečima Lukićeve odbrane, nekoliko visokih oficira MUP koji su bili pretpostavljeni Lukiću često su se nalazili na terenu na Kosovu 1998. i 1999. godine.²³³⁸ Odbrana takođe tvrdi da su “ depeše često druge potpisivale osobe na osnovu položaja u nekoj upravi ili na konkretnom poslu kojim su se bavili i one su u tom smislu bile na višem položaju i pretpostavljene Lukiću”.²³³⁹

942. Prilikom svog usmenog svedočenja, Branislavu Simonoviću je bilo teško da odredi koji su policijski činovi bili viši od Lukićevog, pri čemu je rekao samo to da nije bilo višeg čina od čina general-pukovnika.²³⁴⁰ U svom izveštaju, on je rekao da se sistem napredovanja u MUP fundamentalno razlikovao od onog u VJ, uprkos činjenici da su nazivi činova bili identični.²³⁴¹ On je objasnio da je Ministarstvo unutrašnjih poslova, osim činova, koristilo i zvanja, a sistem napredovanja radnika koji su imali činove i radnika koji su imali zvanja bio je “gotovo identičan”.²³⁴² Simonović je takođe objasnio da su u Ministarstvu unutrašnjih poslova položaj i

---

²³³⁴ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 7.

²³³⁵ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 7.

²³³⁶ Završni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 994.

²³³⁷ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 620–627, 629–638.

²³³⁸ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 620–627, 629–638; Završna reč Lukićeve odbrane, T. 27309 (26. avgust 2008. godine).

²³³⁹ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 638.

²³⁴⁰ Branislav Simonović, T. 25627 (17. april 2008. godine).

²³⁴¹ Dok. pr. br. 6D668 (Izveštaj veštaka Branislava Simonovića), str. 46.

²³⁴² Dok. pr. br. 6D668 (Izveštaj veštaka Branislava Simonovića), str. 46–48.

funkcija nekog ovlašćenog službenog lica bili važniji od njegovog čina u smislu uticaja i ovlašćenja, što je bila nužna praksa zbog prirode poslova i zadataka u ministarstvima.²³⁴³ Uprkos rezervama Veća u vezi s tačnošću Simonovićevo veštačenje,²³⁴⁴ njegovo svedočenje o ovom pitanju potvrdili su drugi svedoci, između ostalog i Časlav Golubović, koji je bio načelnik SUP u Boru u istočnoj Srbiji. Golubović je, prilikom unakrsnog ispitivanja, dopustio mogućnost da neki pripadnik MUP s nižim činom bude na nekom nadređenom položaju.²³⁴⁵

943. Radna knjižica u kojoj je dokumentovana Lukićeva karijera u MUP pokazuje da se on od 1. januara 1992. godine do 14. jula 1999. godine, što obuhvata period kad je bio na položaju načelnika Štaba MUP, smatrao službenikom SUP u Beogradu.²³⁴⁶ U junu 1997. godine ministar unutrašnjih poslova imenovao je potpukovnika Branka Đurića za načelnika SUP u Beogradu, čime je on, u stvari, postao Lukićev pretpostavljeni i njegov supervizor, mada je Lukić imao viši čin od Đurića.²³⁴⁷

944. Veće prihvata da je u MUP postojala praksa prema kojoj je neka osoba s nižim činom mogla da bude pretpostavljeni oficirima s višim činom od svog i da su priroda položaja i njegova zaduženja značili više od čina. Prema tome, Veće konstatuje da nije potrebno da određuje koji je policajac na Kosovu imao najviši čin, već će u daljem tekstu razmotriti šta su sve obuhvatali Lukićevi zadaci i odgovornosti.

4. Lukićev položaj u Štabu MUP

945. Dana 11. juna 1998. godine načelnik RJB Vlastimir Đorđević doneo je odluku kojom je Lukić, koji je u to vreme imao čin general-majora, postavljen na položaj načelnika Štaba MUP u Prištini.²³⁴⁸ Dana 16. juna 1998. godine Lukićev mandat u Štabu MUP potvrdio je ministar

---

²³⁴³ Dok. pr. br. 6D668 (Izveštaj veštaka Branislava Simonovića), str. 46–48.

²³⁴⁴ V. Odeljak VI.A.3.

²³⁴⁵ Časlav Golubović, T. 7425–7426 (27. novembar 2006. godine); svedok K84, T. 5212 (19. oktobar 2006. godine), T. 5237 (25. oktobar 2006. godine) (koji potvrđuje da je neki funkcioner mogao da ima viši čin od svog pretpostavljenog, mada ta praksa nije bila uobičajena).

²³⁴⁶ Dok. pr. br. 6D1360 (Radna knjižica Sretena Lukića).

²³⁴⁷ Dok. pr. br. 6D1458 (Odluka o raspoređivanju Branka Đurića na radno mesto načelnika SUP u Beogradu, 4. jun 1997. godine).

²³⁴⁸ Dok. pr. br. P1252 (Rešenje o određivanju sastava Štaba MUP za Kosovo i Metohiju), par. 1; dok. pr. br. P1505 (Rešenje o obrazovanju Štaba Ministarstva za borbu protiv terorizma, 16. jun 1998. godine). Veće napominje da, mada je datum na dok. pr. br. P1252 nečitljiv, dok. pr. br. P1505 jasno pokazuje da je dokument donet 11. juna 1998. godine; V. takođe Ljubinko Cvetić, T. 8030 (6. decembar 2006. godine).

unutrašnjih poslova Srbije Vlajko Stojiljković.²³⁴⁹ Dana 31. maja 1999. godine Stojiljković je obnovio njegovo imenovanje.²³⁵⁰ Dana 11. maja 1999. godine Stojiljković je preporučio da se Lukić unapredi u čin general-potpukovnika.²³⁵¹

946. Lukićev stvarni položaj i funkcije u Štabu MUP glavne su sporne tačke između tužilaštva i Lukićeve odbrane, koje su tesno povezane sa spornim pitanjem samog karaktera Štaba MUP. Stoga, pre nego što se konkretno osvrne na Lukićevu ulogu u Štabu, Veće će prvo razmotriti dokaze vezane za ciljeve i zadatke Štaba MUP, kao i za relevantne argumente strana u postupku. Međutim, treba napomenuti da je, u načelu, velika količina dokaza vezana za Štab MUP takođe relevantna za pitanje ovlašćenja i funkcija koje je Lukić imao kao načelnik.

a. Funkcije Štaba MUP za Kosovo

947. Upravo su se u pogledu karaktera ovog pitanja svedočenja svedoka Lukićeve odbrane često kosila s prihvaćenim dokumentarnim dokazima. Dok su svedoci, od kojih su mnogi bili bivše Lukićeve kolege ili podređeni, u načelu opisivali Štab MUP kao telo koje nije imalo nikakva komandna ni rukovodeća ovlašćenja nad snagama MUP na Kosovu, dokumenti prihvaćeni u ovom predmetu ukazuju na to da je Štab imao centralnu ulogu u procesu planiranja "protivterorističkih" operacija i obezbeđivanja sadejstva raznih snaga kako bi se sproveli sveobuhvatni ciljevi tih operacija. Prilikom razmatranja i donošenja zaključaka o pouzdanosti svedoka i karakteru samog Štaba MUP, Pretresno veće je analiziralo dokumentarne dokaze zajedno s iskazima svedoka, pri čemu je posebno imalo na umu protivrečnosti između formulacija iz dokumenata i usmenog svedočenja.

i. Argumenti strana u postupku i svedočenje svedoka

(A) Nadležnost Štaba MUP nad jedinicama RJB

948. Kao što je izneto u Odeljku VI.A.3, razni dokumenti prihvaćeni u ovom predmetu odnose se na uspostavljanje, sastav, funkcije i obnovu Štaba MUP.²³⁵² Tužilaštvo tvrdi da je uloga Štaba

²³⁴⁹ Dok. pr. br. P1505 (Rešenje o obrazovanju Štaba Ministarstva za borbu protiv terorizma, 16. jun 1998. godine).

²³⁵⁰ Dok. pr. br. P1811 (Rešenje o obrazovanju Štaba Ministarstva za borbu protiv terorizma, 31. maj 1999. godine).

²³⁵¹ Dok. pr. br. 1D680 (Predlog ukaza za unapređenje Sretena Lukića u čin general-potpukovnika, 11. maj 1999. godine).

²³⁵² Dok. pr. br. 6D1368 (Rešenje o obrazovanju Štaba MUP na Kosovu, 11. jun 1997. godine); dok. pr. br. 6D1370 (Rešenje o utvrđivanju poslova i zadataka Štaba Ministarstva u Prištini, 15. januar 1998. godine); dok. pr. br. P1251 (Rešenje o obrazovanju Štaba Ministarstva u Prištini, 15. maj 1998. godine); dok. pr. br. P1252 (Rešenje o određivanju

MUP bila da planira, organizuje i kontroliše aktivnosti sekretarijata unutrašnjih poslova i svih jedinica MUP angažovanih u borbenim dejstvima na Kosovu.²³⁵³ Pored toga što tvrdi da je Štab MUP “bio nadležan za specijalne jedinice MUP na Kosovu (PJP, SAJ i JSO) tokom njihovog angažovanja u borbenim akcijama”,²³⁵⁴ tužilaštvo tvrdi da je “nakon što je raspoređen na Kosovo, Štab MUP imao ulogu da upravlja njihovim operacijama i da ih organizuje”.²³⁵⁵ Ono tvrdi da bi, u pogledu operacija koje je snage VJ i MUP trebalo zajedno da izvedu, “nakon što Zajednička komanda da odobrenje za dalje angažovanje, obojica [Lukić i Pavković] svojim podređenim dala zadatak da obezbede potrebne jedinice i uspostave vezu sa svojim kolegama u VJ i MUP na nivou brigade VJ ili odreda PJP, gde bi se finalizirale pojedinosti plana za dejstva na terenu”.²³⁵⁶

949. Tužilaštvo potkrepljuje svoje argumente pozivajući se na mandat Štaba MUP, definisan u “Rešenju o obrazovanju Štaba Ministarstva za borbu protiv terorizma” od 16. juna 1998. godine, što je kasnije potvrđeno u Rešenju od 31. maja 1999. godine, gde se u oba dokumenta navodi da je zadatak Štaba MUP da rukovodi radom i angažovanjem “organizacionih jedinica Ministarstva, kao i upućenih i pridodatih jedinica, na suzbijanju terorizma” na Kosovu.²³⁵⁷ Miroslav Mijatović, koji je bio Lukićev zamenik u Štabu od jula 1998. do kraja maja 1999. godine, posvedočio je da su “upućene” jedinice bili odredi PJP, ali nije znao koje su bile “pridodate” jedinice.²³⁵⁸

950. Tužilaštvo se takođe oslanja na svedočenje Ljubinka Cvetića, načelnika SUP u Kosovskoj Mitrovici. Cvetić je posvedočio da su zadaci Štaba MUP navedeni u rešenju kojim je on uspostavljen, konkretno, Štab “planira, organizuje, koordinira i usmerava rad [s]ekretarijata unutrašnjih poslova i pograničnih stanica policije na Kosovu i Metohiji, naročito kada su u pitanju teži bezbednosni problemi kao što su sprečavanje građanskih nereda, oružane pobune i terorizma”.²³⁵⁹ Načelnik Štaba MUP trebalo je da odgovara načelniku RJB.²³⁶⁰

---

sastava Štaba MUP za Kosovo i Metohiju, 11. jun 1998. godine); dok. pr. br. P1505 (Rešenje o obrazovanju Štaba Ministarstva za borbu protiv terorizma, 16. jun 1998. godine); dok. pr. br. P1811 (Rešenje o obrazovanju Štaba Ministarstva za borbu protiv terorizma, 31. maj 1999. godine).

²³⁵³ Završni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 210–227, 998–1002.

²³⁵⁴ Završni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 210.

²³⁵⁵ Završni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 210.

²³⁵⁶ Završni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 228.

²³⁵⁷ Dok. pr. br. P1505 (Rešenje o obrazovanju Štaba Ministarstva za borbu protiv terorizma, 16. jun 1998. godine); dok. pr. br. P1811 (Rešenje o obrazovanju Štaba Ministarstva za borbu protiv terorizma, 31. maj 1999. godine).

²³⁵⁸ Miroslav Mijatović, T. 22430 (14. februar 2008. godine).

²³⁵⁹ Ljubinko Cvetić, T. 8067 (7. decembar 2006. godine).

²³⁶⁰ Ljubinko Cvetić, T. 8067 (7. decembar 2006. godine).

951. Lukićeva odbrana tvrdi da je, uprkos tome kako su rešenja o obrazovanju Štaba MUP formulisana, Štab bio osnovan kao “pomoćno telo” a ne kao “organizaciona jedinica” MUP i da, kao takvo, nije menjalo postojeći i zakoniti komandni lanac, prema kome su sekretarijati unutrašnjih poslova bili odgovorni samo načelniku RJB i ministru unutrašnjih poslova.²³⁶¹ Odbrana tvrdi da su “struktura i funkcionisanje Štaba MUP za Kosovo i Metohiju pokazivali da je Štab predstavljao samo simbol, *ad hoc* organ za pružanje pomoći, koji nije bio nadležan niti je imao vlast nad postojećim strukturama MUP”.²³⁶² Shodno tome, Štab MUP nije mogao da kontroliše rad sekretarijata unutrašnjih poslova i da im izdaje naređenja, niti je to činio. U vezi s borbenim jedinicama, Lukićeva odbrana tvrdi da Štab MUP nije bio u mogućnosti da im izdaje obavezujuća naređenja; ali, mogao je da ih podstiče da se pridržavaju zakona.²³⁶³ Ona tvrdi da su Rešenjem od 16. juna 1998. godine kojim je osnovan Štab MUP “Štabu data ovlašćenja koja se nisu mogla sprovesti u praksi”.²³⁶⁴ Odbrana posebno tvrdi da su “okolnosti [pod kojima je to rešenje doneto] dovele do toga da je tom dokumentu primat preuzet i poništen, jer je sva protivteroristička dejstva trebalo razvijati prema planu koji je predviđao pet faza”.²³⁶⁵

952. Miroslav Mijatović je govorio o Štabu MUP kao o privremenom pomoćnom telu koje nije bilo nadređeno sekretarijatima unutrašnjih poslova i drugim organizacionim jedinicama MUP,²³⁶⁶ zbog čega nije bilo moguće da Štab MUP izvrši zadatke koji su mu bili povereni u rešenju kojim je uspostavljen, konkretno, da planira i organizuje rad organizacionih jedinica i policijskih jedinica poslatih na Kosovo.²³⁶⁷ Branislav Simonović dao je sličan iskaz o ulozi Štaba MUP.²³⁶⁸ Duško Adamović, koji je 1998. godine i početkom 1999. godine bio saradnik u Štabu MUP odgovoran za operativne poslove, takođe je tvrdio da je Štab MUP bilo pomoćno telo MUP i da, uprkos tome što je Štab MUP postojao, nisu promenjeni ni postupanje ni pravila rada organizacionih jedinica MUP

---

²³⁶¹ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 20008. godine (javna verzija), par. 416–435.

²³⁶² Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 20008. godine (javna verzija), str. 135.

²³⁶³ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 20008. godine (javna verzija), par. 381.

²³⁶⁴ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 20008. godine (javna verzija), par. 723.

²³⁶⁵ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 20008. godine (javna verzija), par. 769.

²³⁶⁶ Miroslav Mijatović, T. 22210, 22216 (12. februar 2008. godine) (“Nije izmenjena ta linija rukovođenja iz prostog razloga što štab nije organizaciona jedinica ministarstva i, postojanjem štaba, ta linija rukovođenja nije prekinuta. Znači, štab, pre svega, nije organizaciona jedinica, niti je, kao takva, nadređena, niti je podređena bilo kojoj drugoj organizacionoj jedinici osim ministru”).

²³⁶⁷ Miroslav Mijatović, T. 22204–22205, 22210–22212 (12. februar 2008. godine).

²³⁶⁸ Branislav Simonović, T. 25520–25521 (16. april 2008. godine), T. 25534–25536, 25545 (17. april 2008. godine).

na Kosovu.²³⁶⁹ Isto tako, na pitanje da li je zbog toga što je Lukić imenovan za načelnika Štaba MUP u radu SUP u Kosovskoj Mitrovici došlo do kakvih izmena, Cvetić je odgovorio: “Ne”.²³⁷⁰

953. Mijatović i Adamović su posvedočili da su sekretarijati unutrašnjih poslova na Kosovu dobijali naređenja direktno iz sedišta MUP u Beogradu, iz kojeg su, radi informisanja, ta naređenja slata i u Štab MUP.²³⁷¹ Dušan Gavranić, načelnik SUP u Gnjilanu, posvedočio je da je on, uprkos tome što tekst Rešenja od 16. juna 1998. godine sugeriše da je Štab MUP rukovodio nekim od aktivnosti sekretarijata unutrašnjih poslova, “radio po dokumentima koje [je] dobijao od načelnika uprava u Beogradu, u sedištu Ministarstva.”²³⁷² Prema njegovim rečima, Štab MUP je “pomagao SUP-ovima”.²³⁷³ On je Štab doživljavao kao “pomoćni organ koji nam, sekretarijatima, pomaže u radu, u bilo kojem smislu”: kad su sekretarijatima unutrašnjih poslova trebale “konsultacije da se vrše [...] lakše je bilo doći do Prištine kurirom nego slati kurira u Beograd”.²³⁷⁴ Kao primer pomoći koju je Štab MUP pružao sekretarijatima, Gavranić je izjavio da bi sekretarijati poslali hitne zahteve u Štab MUP u slučaju nedostatka materijalno-tehničkih sredstava, a Štab bi dostavio zahtev upravama u Beogradu.²³⁷⁵

954. Pretresno veće ima u vidu Gavranićevo svedočenje da su sekretarijati unutrašnjih poslova “vrlo često” od Štaba MUP dobijali: (a) “izveštaje kumulativno o stanju bezbednosti na nivou”, (b) “depeše i informacije različitih vrsta” u kojima je Štab MUP upozoravao sekretarijate unutrašnjih poslova da deluju profesionalno “po krivičnom progonu”, i (c) “analitičke izveštaje” o tome kako rade drugi sekretarijati i kako treba da rade sekretarijati unutrašnjih poslova kako bi bili “efikasni”.²³⁷⁶ Dodao je da je njegov SUP dobijao “sijaset depeša od štaba i, kurirskom vezom, zadataka vezanih za postupanje prema civilima”.²³⁷⁷

---

²³⁶⁹ Duško Adamović, T. 25087–25088 (9. april 2008. godine), dok. pr. br. 6D1613 (Izjava svedoka od 30. marta 2008. godine), par. 29.

²³⁷⁰ Ljubinko Cvetić, T. 8145 (8. decembar 2006. godine).

²³⁷¹ Miroslav Mijatović, T. 22210–22213 (12. februar 2008. godine); Duško Adamović, dok. pr. br. 6D1613 (Izjava svedoka od 30. marta 2008. godine), par. 39.

²³⁷² Dušan Gavranić, T. 22747 (19. februar 2008. godine).

²³⁷³ Dušan Gavranić, T. 22747 (19. februar 2008. godine).

²³⁷⁴ Dušan Gavranić, T. 22655 (18. februar 2008. godine).

²³⁷⁵ Dušan Gavranić, T. 22655 (18. februar 2008. godine).

²³⁷⁶ Dušan Gavranić, T. 22755 (19. februar 2008. godine).

²³⁷⁷ Dušan Gavranić, T. 22755–22756 (19. februar 2008. godine).

955. Uz to, Adamović je posvedočio da je Štab MUP izdao određena naređenja organizacionim jedinicama “da se usmere na dato postupanje, preduzimanje preventivnih mera, sprečavanje zloupotreba različitih vrsta”.²³⁷⁸ Prema njegovim rečima, cilj tih naređenja bio je da bude što manje ekscesa i nedozvoljenih radnji na terenu.²³⁷⁹ On je istakao da u tim depešama Štaba MUP “nije bilo sadržano komandovanje nekim akcijama ili nalaganj[e] kako da postup[a] SUP”, već se u njima samo “naglašavalo da treba posebno obratiti pažnju na određeni segment zadataka”.²³⁸⁰

956. Božidar Filić je posvedočio da je Štab MUP bio “jedno[...] istureno[...] radno[...] tel[o] Ministarstva [...] koje je trebalo da SUP-ovima na području APKiM pomogne u određenim situacijama bezbednosno komplikovanim”.²³⁸¹

957. Lukićeva odbrana takođe tvrdi da Štab MUP nije imao komandnu nadležnost nad jedinicama PJP angažovanim na Kosovu, zato što je PJP imao zaseban komandni lanac, koji se protezao od ministra unutrašnjih poslova do komandanta jedinica PJP Obrada Stevanovića i dalje do samih jedinica PJP.²³⁸² Pored toga, SAJ je bio samostalna jedinica koja je predstavljala zasebnu organizacionu jedinicu MUP direktno povezanu sa RJB; bio je podređen komandantu SAJ u Beogradu Živku Trajkoviću.²³⁸³ Odbrana dalje tvrdi da je, uprkos činjenici da se u Rešenju o obrazovanju Štaba MUP od 16. juna 1998. godine Trajković navodi kao njegov član, on to nikada nije bio.²³⁸⁴

958. Adamović je tvrdio da je uloga Štaba MUP u odnosu na borbene jedinice razmeštene na Kosovu najvećim delom bila logistička. On je objasnio da je Štab MUP nadgledao dolazak, odlazak i lokacije gde su jedinice PJP bile na Kosovu, kao i da im je pružao logističku podršku, na primer, u oružju, municiji, gorivu i vozilima.²³⁸⁵ On je takođe sažeo zadatke Štaba MUP, izjavivši da je Štab bio odgovoran za prikupljanje informacija o bezbednosnoj situaciji na Kosovu na osnovu izveštaja koje je dobijao od sekretarijata unutrašnjih poslova; pružanje logističke podrške jedinicama koje su bile upućene na Kosovo; pružanje pomoći u obuci jedinica PJP; organizovanje sastanaka s

---

²³⁷⁸ Duško Adamović, dok. pr. br. 6D1613 (Izjava svedoka od 30. marta 2008. godine), par. 46.

²³⁷⁹ Duško Adamović, dok. pr. br. 6D1613 (Izjava svedoka od 30. marta 2008. godine), par. 46.

²³⁸⁰ Duško Adamović, dok. pr. br. 6D1613 (Izjava svedoka od 30. marta 2008. godine), par. 46.

²³⁸¹ Božidar Filić, T. 23986 (10. mart 2008. godine).

²³⁸² Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 20008. godine (javna verzija), par. 391–409.

²³⁸³ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 20008. godine (javna verzija), par. 410–415.

²³⁸⁴ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 20008. godine (javna verzija), par. 753–755.

²³⁸⁵ Duško Adamović, dok. pr. br. 6D1613 (Izjava svedoka od 30. marta 2008. godine), par. 28.

ministrom unutrašnjih poslova prilikom njegovih poseta Kosovu; održavanje veza s međunarodnim organizacijama smeštenim u Prištini kako bi obezbedio sprovođenje međunarodnih sporazuma; izdavanje naređenja organizacionim jedinicama, samo da bi ih uputio na određene procedure ili sprečio zloupotrebe; i prosljeđivanje izvoda iz karata Prištinskog korpusa za izvođenje zajedničkih “antiterorističkih akcija”.²³⁸⁶ Ljubivoje Joksić, pomoćnik koordinatora centara RDB na Kosovu, potvrdio je Adamovićevu tvrdnju da je Štab bio angažovan na obuci PJP izjavivši u svom svedočenju da je 1999. godine Goran Radosavljević (zvani Guri) bio član Štaba MUP zadužen za obuku jedinica MUP.²³⁸⁷

959. Tokom NATO kampanje, 35. i 85. odred PJP pripojeni su SUP Kosovska Mitrovica i bivši načelnik SUP Cvetić svedočio je o njihovom angažovanju na Kosovu.²³⁸⁸ Cvetić se složio s navodom da je PJP imao svoj vlastiti komandni lanac.²³⁸⁹ Međutim, prema Cvetićevim rečima, mada nakon osnivanja Štaba MUP nije izmenjena nijedna odredba o radu MUP,²³⁹⁰ u praksi su odredi PJP angažovani na Kosovu “bil[i] manevarske snage i bil[i] su pod komandom štaba MUP-a”.²³⁹¹ Na pitanje da li je Štab MUP izdavao uputstva PJP nakon što je angažovan u borbenim operacijama, Cvetić je odgovorio sledeće: “[O]dluka o angažovanju Posebnih jedinica policije donosi se na nivou ministarstva ... a dostavljanje naređenja toj jedinici je išlo preko štaba MUP-a u Prištini”,²³⁹² a onda objasnio da Štab MUP nije samo prenosio naređenja iz Ministarstva, već je učestvovao u planiranju kako da se PJP koristi u “antiterorističkim” operacijama.

960. Cvetić je dalje svedočio o ulozi Štaba MUP u komandnom lancu SAJ. On je objasnio da Štab MUP “nije imao ovlašćenje da donosi odluku o upotrebi antiterorističke jedinice [...] ako je odluka doneta, štab MUP-a je mogao da izdaje naređenja toj jedinici”.²³⁹³ Međutim, on je istakao da “komandant te jedinice komanduje neposredno na terenu tom jedinicom”²³⁹⁴ Filić je objasnio da je “SAJ [...] bio posebna organizaciona jedinica Ministarstva [...] koja je “godinama [...] bila [...]

---

²³⁸⁶ Duško Adamović, dok. pr. br. 6D1613 (Izjava svedoka od 30. marta 2008. godine), par. 25, 46.

²³⁸⁷ Ljubivoje Joksić, T. 21949 (8. februar 2008. godine), T. 22025 (11. februar 2008. godine); v. dok. pr. br. 6D1045 (Odluka o prestanku izvršavanja poslova u Štabu MUP za Gorana Radosavljevića, 30. maj 1999. godine).

²³⁸⁸ Ljubinko Cvetić, T. 8158–8159 (8. decembar 2006. godine).

²³⁸⁹ Ljubinko Cvetić, T. 8158 (8. decembar 2006. godine).

²³⁹⁰ Ljubinko Cvetić, T. 8145 (8. decembar 2006. godine).

²³⁹¹ Ljubinko Cvetić, T. 8034 (7. decembar 2006. godine).

²³⁹² Ljubinko Cvetić, T. 8074–8075 (7. decembar 2006. godine).

²³⁹³ Ljubinko Cvetić, T. 8073 (7. decembar 2006. godine).

²³⁹⁴ Ljubinko Cvetić, T. 8074 (7. decembar 2006. godine).

potčinjena direktno Komandi SAJ-a u Beogradu”.²³⁹⁵ Radovan Vučurević i Miloš Vojnović posvedočili su da komandant jedinica SAJ Živko Trajković nije bio član Štaba MUP, uprkos tome što je u Rešenju od 16. juna 1998. godine navedeno da jeste.²³⁹⁶ Veće ne prihvata iskaze Vučurevića i Vojnovića po tom pitanju. Ono konstatuje da je Vučurević bio nepouzdan svedok, koji prilikom svedočenja nije iskreno i otvoreno odgovarao na pitanja i nije poštovao svečanu zakletvu da će govoriti istinu. Veće takođe zaključuje da je Vojnović nekoliko puta tokom svedočenja preterao u tvrdnjama da je bio lakoveran izjavivši, na primer, da je za ubijanje članova porodice Berisha čuo godinu dana nakon što se to desilo, iako je bio načelnik SUP u Prizrenu. Kao što je razmotreno u Odeljku VII, Veće je uvereno da je načelnik SUP u Prizrenu znao za ta ubistva kad su se i dogodila ili ubrzo nakon toga.

961. U svom razgovoru s tužilaštvom Lukić je objasnio sledeće: “Zadatak Štaba je, znači, bio da koordinira rad tih jedinica [policije] i u tom delu te jedinice praktično imaju dvojnu odgovornost, kad govorimo o posebnim jedinicama policije: prema komandantu i istovremeno [...] štabu”.²³⁹⁷ Kad mu je zatim postavljeno pitanje ko je izdavao uputstva jedinicama PJP, Lukić je odgovorio da su “od polovine jula [...] i sve tamo do kraja septembra ili početka oktobra [1998], u Prištini pored mene [...] stalno boravili i načelnik Resora gospodin Đorđević i Obrad Stefanović, kao pomoćnik ministra i kao komandant posebnih jedinica”.²³⁹⁸ On je istakao da su Đorđević i Stevanović bili “svakako iznad rukovodioca Štaba”.²³⁹⁹ Adamović je potvrdio da su Đorđević i Stevanović bili na Kosovu 1998. godine: naveo je da su često odlazili na lokacije gde su se nalazile jedinice, za razliku od osoblja iz Štaba MUP koje je retko odlazilo na teren.²⁴⁰⁰

962. Svedok K25, bivši pripadnik PJP, rekao je u svom iskazu da je bilo “opšte poznato” da su “sve jedinice MUP-a na Kosovu [...] bile pod komandom sedišta MUP-a u Prištini”, kao i to da je Lukić bio komandant svih snaga MUP na Kosovu.²⁴⁰¹ Svedok K25 je, pored toga, izjavio da su “on [Lukić] i njegov Štab [...] odlučivali o raspoređivanju jedinica i sredstava MUP-a”. Te reference na Štab MUP kao “sedište MUP-a” ukazuju na to da je Štab MUP imao sveobuhvatnu komandnu

²³⁹⁵ Božidar Filić, T. 23929 (10. mart 2008. godine); V. takođe dok. pr. br. 6D1355 (Rešenje o utvrđivanju specijalnih antiterorističkih jedinica, 5. april 1999. godine).

²³⁹⁶ Radovan Vučurević, T. 23056 (22. februar 2008. godine); Miloš Vojnović, T. 24148 (12. mart 2008. godine).

²³⁹⁷ Dok. pr. br. P948 (Razgovor Sretena Lukića s tužilaštvom), str. 41.

²³⁹⁸ Dok. pr. br. P948 (Razgovor Sretena Lukića s tužilaštvom), str. 41; V. takođe Duško Adamović, T. 25069 (10. april 2008. godine).

²³⁹⁹ Dok. pr. br. P948 (Razgovor Sretena Lukića s tužilaštvom), str. 42.

²⁴⁰⁰ Duško Adamović, T. 25081 (10. april 2008. godine).

²⁴⁰¹ Svedok K25, dok. pr. br. P2439 (Izjava svedoka od 12. septembra 2001. godine), str. 20.

ulogu na Kosovu, ali prilikom unakrsnog ispitivanja svedok K25 je priznao da on nije imao saznanja iz prve ruke o funkcionisanju ili o radu Štaba MUP, kao i da se nikada nije sreo s Lukićem.²⁴⁰²

(B) Nadležnost Štaba MUP nad jedinicama RDB

963. Pored toga što tvrdi da je Štab MUP komandovao jedinicama MUP iz sastava RJB, tužilaštvo tvrdi da je, počev od 16. juna 1998. godine, Štab “proširen kako bi obuhvatio oba ogranka MUP na Kosovu”, konkretno RJB i RDB, i da je od tada Štab “bio nadležan za oba ogranka MUP na Kosovu”.²⁴⁰³ Prema mišljenju tužilaštva, takva nadležnost omogućavala je Štabu MUP da koordinira rad svih specijalnih jedinica, uključujući JSO.²⁴⁰⁴

964. Lukićeva odbrana tvrdi da je RDB bio samostalna služba unutar MUP, s uspostavljenom potpunom i neprekinutom komandnom strukturom, u čijem sastavu nije bio Štab MUP.²⁴⁰⁵ Ona takođe tvrdi da je JSO osnovan i da je postojao u skladu s Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji RDB, kao zaseban organ samo pod RDB.²⁴⁰⁶ Baza JSO na Kosovu nalazila se nedaleko od Kosovske Mitrovice, a komandant jedinice bio je direktno odgovoran načelniku RDB, koji je bio jedino lice koje je moglo da mu izdaje naređenja. Lukićeva odbrana se oslanja na svedočenje svedoka da sastav Štaba MUP naveden u Rešenju od 16. juna 1998. godine tačno ne odražava pravo stanje na Kosovu u periodu na koji se odnosi Optužnica. Ona tvrdi da “dokazi ne potkrepljuju zaključak da je [Rešenje od 16. juna 1998. kojim je osnovan Štab MUP] ikada na terenu bilo zvanično sprovedeno u delo što se tiče osoblja”.²⁴⁰⁷

965. Shodno Rešenju od 16. juna 1998. godine, Štab MUP je, osim pripadnika RJB, obuhvatao i pripadnike RJB. David Gajić, koordinator centra RDB u Prištini, naveden je kao zamenik načelnika Štaba, a komandant JSO Milorad Ulemek Luković (zvani Legija) naveden je kao pomoćnik načelnika Štaba za operativne poslove.²⁴⁰⁸ Osim toga, u paragrafu 1 Rešenja piše da “Štab[...] u

²⁴⁰² Svedok K25, T. 4729–4730 (12. oktobar 2006. godine).

²⁴⁰³ Završni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 209.

²⁴⁰⁴ Završni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 209.

²⁴⁰⁵ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 20008. godine (javna verzija), par. 436–448, 736–741.

²⁴⁰⁶ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 20008. godine (javna verzija), par. 445–448.

²⁴⁰⁷ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 20008. godine (javna verzija), par. 755.

²⁴⁰⁸ Dok. pr. br. P1505 (Rešenje o obrazovanju Štaba Ministarstva za borbu protiv terorizma, 16. jun 1998. godine).

širem sastavu” obuhvata i “načelnik[e] sekretarijata unutrašnjih poslova, centara i odeljenja RDB na području AP Kosovo i Metohija”.²⁴⁰⁹

966. Ljubivoje Joksić je posvedočio da je RDB bilo potpuno autonomno telo i da niko od njegovih pripadnika na Kosovu nije bio podređen Štabu MUP.²⁴¹⁰ Međutim, organi RDB na Kosovu saradivali su sa sekretarijatima unutrašnjih poslova na Kosovu u borbi protiv “terorizm[a]” i razmenjivali su obaveštajne podatke.²⁴¹¹ Konkretno, Joksić je istakao sledeće:

Tako da celokupno rukovođenje u službi državne bezbednosti i izveštavanje je išlo samo u okviru Resora državne bezbednosti.[...]

Niko iz Resora javne bezbednosti nije rukovodio niti je mogao da daje nekakva naređenja ili zadatke u Resoru državne bezbednosti. Znači, sve je išlo od načelnika pa dole do najnižega, samo u okviru Resora državne bezbednosti.²⁴¹²

On je takođe izjavio da David Gajić i Milorad Ulemek Luković (zvani Legija) nisu nikada bili članovi Štaba MUP.²⁴¹³ Joksić je takođe posvedočio da je 1998. i 1999. godine JSO bio direktno odgovoran načelniku RDB: samo je načelnik RDB mogao da upotrebi tu jedinicu i izdaje joj naređenja.²⁴¹⁴

967. Cvetić je takođe izjavio da Štab MUP, koliko je njemu poznato, nije imao komandnu odgovornost nad JSO i da on nije imao saznanja o tome da li je JSO, nakon što je razmešten na Kosovu, dobijao zadatke ili uputstva od Štaba MUP.²⁴¹⁵

968. Mijatović i Adamović su takođe negirali da su David Gajić i Milorad Ulemek Luković (zvani Legija) bili članovi Štaba MUP.²⁴¹⁶ Mijatović je izjavio da načelnici centara RDB na Kosovu, mada su navedeni kao članovi proširenog sastava Štaba MUP, nikada u praksi nisu

---

²⁴⁰⁹ Dok. pr. br. P1505 (Rešenje o obrazovanju Štaba Ministarstva za borbu protiv terorizma, 16. jun 1998. godine).

²⁴¹⁰ Ljubivoje Joksić, T. 21945–21946 (8. februar 2008. godine). Dodao je da niko iz RDB nije nikada bio podređen, niti je na bilo koji drugi način bio odgovoran, Štabu MUP u Prištini. Ljubivoje Joksić, T. 21945–21946 (8. februar 2008. godine), T. 22019–22023, 22025–22026 (11. februar 2008. godine).

²⁴¹¹ Ljubivoje Joksić, T. 21946 (8. februar 2008. godine).

²⁴¹² Ljubivoje Joksić, T. 21941–21942 (8. februar 2008. godine).

²⁴¹³ Ljubivoje Joksić, T. 21945–21946 (8. februar 2008. godine).

²⁴¹⁴ Ljubivoje Joksić, T. 21950–21951 (8. februar 2008. godine).

²⁴¹⁵ Ljubinko Cvetić, T. 8034, 8037 (6. decembar 2006. godine).

²⁴¹⁶ Miroslav Mijatović, T. 22167–22172, 22176, 22177–22180 (12. februar 2008. godine); Duško Adamović, dok. pr. br. 6D1613 (Izjava svedoka od 30. marta 2008. godine), par. 7–9, 13.

obavljali nikakve zadatke za Štab. Međutim, on se saglasio da su oni dolazili na sastanke Štaba MUP kad bi ministar unutrašnjih poslova ili njegovi pomoćnici posetili Prištinu.²⁴¹⁷

969. Na pitanje na kom je položaju bio David Gajić, Milan Đaković je odgovorio da je, koliko je njemu poznato, on bio “jedan od pomoćnika” u RDB.²⁴¹⁸ Đaković nije pomenuo Gajićev položaj zamenika načelnika Štaba MUP, a u svom svedočenju je rekao da je VJ dobijao informacije direktno od RDB, a ne preko Štaba MUP.²⁴¹⁹

(C) Uloga Štaba MUP u planiranju operacija

970. U prilog tvrdnji tužilaštva da je Štab MUP bio odgovoran za planiranje i organizovanje operacija koje su na Kosovu izvodile jedinice MUP, Cvetić je posvedočio da je Štab MUP usvajao planove o upotrebi PJP i drugih jedinica MUP u borbi protiv terorizma.²⁴²⁰ On je dodao da su tim planovima utvrđivani “osnovni zadaci i lokacije na kojima se angažuju te jedinice”.²⁴²¹ Međutim, Cvetić je Štabu MUP pripisao centralnu ulogu u planiranju razmeštanja određenih jedinica MUP na Kosovu u sprovođenju sveukupnog “antiterorističkog” plana, nakon što su u Beogradu donete odluke da se te jedinice razmeste na Kosovo.

971. Lukićeva odbrana je pokušala da pobije navode tužilaštva pozivajući se na svedočenja nekoliko svedoka koji su izjavili da su sekretarijati unutrašnjih poslova usvajali svoje godišnje planove rada, koje Štab MUP ne bi ni video ni odobrio.²⁴²² Odbrana dalje tvrdi da je Prištinski korpus sastavljao “naređenja i karte na osnovu odluka za pojedinačne akcije koje su obuhvatale davanje zadataka i za navedene jedinice VJ i za jedinice MUP”, kao i da “Štab MUP nije ni pravio karte ni izdavao naređenja”.²⁴²³ Ona takođe tvrdi da je 1998. godine Štab MUP imao “minimalnu ulogu ... u izradi pet faza plana VJ”.²⁴²⁴ Njegova uloga bila je da “samo dostavlja informacije o

²⁴¹⁷ Miroslav Mijatović, T. 22179–22180 (12. februar 2008. godine).

²⁴¹⁸ Milan Đaković, T. 26370 (19. maj 2008. godine).

²⁴¹⁹ Milan Đaković, T. 26428, 26430 (19. maj 2008. godine) (gde svedoči da je Stojanović “mogao slobodno da kontaktira organe državne bezbednosti i MUP-a po konkretnim bezbednosnim problemima”, kao i da je on dobijao izveštaje “iz MUP-a i iz državne bezbednosti.”).

²⁴²⁰ Ljubinko Cvetić, T. 8074–8075 (7. decembar 2006. godine).

²⁴²¹ Ljubinko Cvetić, T. 8075 (7. decembar 2006. godine).

²⁴²² Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 425–426; Miroslav Mijatović, T. 22204–22205 (12. februar 2008. godine); Dušan Gavrančić, T. 22652–22655 (18. februar 2008. godine); Božidar Filić, T. 23922–23923 (7. mart 2008. godine).

²⁴²³ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 508, 510.

²⁴²⁴ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 770.

tome koje su jedinice PJP na raspolaganju za datu akciju”, kao i da deluje “kao kurir za prosleđivanje izvoda iz karata od Prištinskog korpusa do komandanata odreda PJP”.²⁴²⁵ Drugim rečima, Štab MUP bio je “poštanski fah za komunikaciju”.²⁴²⁶

972. Veće konstatuje da su se, mada je moguće da su sekretarijati unutrašnjih poslova usvajali svoje planove rada, ti planovi odnosili na redovna dejstva SUP, a ne na dejstva vezana za suzbijanje “terorizma”. Štaviše, Mijatović je objasnio da su se takvi planovi odnosili na svakodnevna administrativna pitanja svih sekretarijata unutrašnjih poslova po celoj Srbiji, a ne samo na Kosovu,²⁴²⁷ što se podudara s činjenicom da je Štab MUP bio odgovoran za planiranje, organizovanje i odobravanje “antiterorističkih” aktivnosti na Kosovu.

973. U vezi s ulogom koju je Štab MUP imao u izradi planova za zajedničke akcije s VJ, Đaković je posvedočio da mu je 1998. godine Adamović dostavio informacije o jačini i mestu razmeštaja jedinica MUP na Kosovu i da su oni zajedno radili na izradi planova za “antiterorističke” akcije. Nakon što bi Komanda Prištinskog korpusa donela odluke, izvodi iz tih odluka i priložene karte koje su se odnosile na MUP dostavljane su Štabu MUP “da bi on mogao da koordinira ono što se na njega odnosi”.²⁴²⁸ Izvode iz karata koji su se odnosili jedinice MUP koristili su komandanti PJP kako bi mogli “vršiti procenu svoju i donositi odluke u skladu sa konkretnom situacijom”.²⁴²⁹

974. Adamović je potvrdio da je pismena naređenja kojima su jedinicama MUP izdavana uputstva da izvrše određenu operaciju sastavljao Prištinski korpus.²⁴³⁰ On se složio da su se ta naređenja sastavljala na osnovu informacija o raspoloživosti jedinica MUP koje je dostavljao Štab MUP²⁴³¹ i objasnio da je upravo njegov zadatak bio da takvu vrstu informacija dostavlja Prištinskom korpusu preko Đakovića.²⁴³² On je dodao sledeće: “[A]ko je Prištinski korpus planirao

---

²⁴²⁵ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 509.

²⁴²⁶ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 773.

²⁴²⁷ Miroslav Mijatović, T. 2203–22204 (12. februar 2008. godine).

²⁴²⁸ Milan Đaković, T. 26393–26394 (19. maj 2008. godine).

²⁴²⁹ Milan Đaković, T. 26397–26398 (19. maj 2008. godine).

²⁴³⁰ Duško Adamović, T. 24973–24979 (8. april 2008. godine); v. dok. pr. br. P2808 (Zapovest PrK, 16. februar 1999. godine) (razmeštanje jedinica VJ “u sadejstvu sa snagama MUP-a”).

²⁴³¹ Duško Adamović, dok. pr. br. 6D1613 (Izjava svedoka od 30. marta 2008. godine), par. 28; V. takođe Duško Adamović, T. 24978 (8. april 2008. godine) (gde svedoči da je “kontaktirao sa predstavnicima Prištinskog korpusa”).

²⁴³² Duško Adamović, T. 25067, 25071 (9. april 2008. godine).

više snaga da vidimo [on i Đaković] onda ko je na raspolaganju, ko može još biti”.²⁴³³ Međutim, Adamović je negirao da su on ili Štab MUP imali neku ulogu u formulisanju planova koji su zatim tim odlukama sprovedeni, kao i da je on imao ikakvih informacija o pripremi karata za izvođenje operacija.²⁴³⁴ Đaković je, s druge strane, posvedočio da on nije mogao da planira zajedničke akcije MUP/VJ i napravi odgovarajuće karte bez Adamovićeve pomoći.²⁴³⁵ Veće smatra da je po tom pitanju Đakovićevo svedočenje pouzdanije, jer je zaključilo da je Adamović ponekad izbegavao odgovore. Uprkos tome, tamo gde njegovo svedočenje nije protivrečno, ili je potvrđeno drugim pouzdanim dokazima, Veće je prihvatilo Adamovićeve iskaz.

975. Adamović je takođe objasnio da bi on uzimao “te izvode iz karata i dalje ih prosleđivao ka starešinama na terenu”.²⁴³⁶ Prema njegovim rečima, pre nego što bi se ti izvodi iz karata prosledili komandantima PJP i pre nego što bi se “antiterorističke” operacije izvele, u Štabu MUP su održavani sastanci, na kojima je bilo reči “o ovome planu za izvođenje antiterorističkih akcija, znači, Vojska Jugoslavije i policija, i on je bio osnov za dalje postupanje svih starešina koji su već bili na terenu i zbog toga su, da kažem, su i angažovani”.²⁴³⁷ Dodao je da su se ti sastanci obično održavali u Štabu MUP i da su mu prisustvovali komandanti odreda PJP i načelnici sekretarijata. Na tim sastancima “upoznati su prisutni sa planom za izvođenje antiterorističkih akcija”.²⁴³⁸ On je zaključio svoj iskaz sledećim rečima: “Jedan je sastanak [...] sa komandantima odreda, načelnicima SUP-ova na kojima su pomoćnici ministra, generali Đorđević i general Obrad Stevanović upoznali, da kažem, starešine sa predstojećim zadacima”.²⁴³⁹ Po završetku operacije, komandanti PJP ili njihovi sekretarijati unutrašnjih poslova informisali bi Štab MUP.²⁴⁴⁰ Mijatović je posvedočio sledeće: “[Š]tab ih je prosleđivao [karte za zajedničke 'antiterorističke' akcije koje je Prištinski korpus slao Štabu MUP] jedinicama koje su učestvovala u aktivnostima”.²⁴⁴¹

(D) Podnošenje izveštaja Štabu MUP

²⁴³³ Duško Adamović, T. 25067 (9. april 2008. godine).

²⁴³⁴ Duško Adamović, T. 25097 (10. april 2008. godine).

²⁴³⁵ Milan Đaković, T. 26397 (19. maj 2008. godine).

²⁴³⁶ Duško Adamović, T. 24978 (8. april 2008. godine); V. takođe Duško Adamović, T. 24971 (8. april 2008. godine) (“Uzimao bih [...] te izvode iz karata i dalje ih prosleđivao ka starešinama [...]”), dok. pr. br. 6D1613 (Izjava svedoka od 30. marta 2008. godine), par. 25.

²⁴³⁷ Duško Adamović, T. 24975 (8. april 2008. godine).

²⁴³⁸ Duško Adamović, T. 24977 (8. april 2008. godine).

²⁴³⁹ Duško Adamović, T. 24977 (8. april 2008. godine).

²⁴⁴⁰ Duško Adamović, T. 25074–25078 (9. april 2008. godine).

²⁴⁴¹ Miroslav Mijatović, T. 22443–22444 (14. februar 2008. godine).

976. Nekoliko svedoka je posvedočilo da su sekretarijati unutrašnjih poslova redovno podnosili izveštaj Štabu MUP.²⁴⁴² Na primer, Cvetić je posvedočio da je “svako jutro načelnik sekretarijata [...] bio u obavezi da se javi rukovodiocu [Š]taba MUP-a u Prištini” i “da ga izvesti o aktuelnim pojavama i događajima”.²⁴⁴³ On je takođe izjavio da je Naređenjem od 21. oktobra 1998. godine, koje je Štab MUP uputio sekretarijatima unutrašnjih poslova na Kosovu “propisana [...] jedinstvena metodologija izveštavanja svih sekretarijata”, radi informisanja Štaba MUP.²⁴⁴⁴ Shodno toj metodologiji, izveštaji je trebalo da sadrže detaljne informacije o, između ostalog, “teroristički[m] akti[ma]”, “izveden[im] policijsk[im] akcij[ama]”, “pokreti[ma] jedinica policije na, iz i u okviru KiM”.²⁴⁴⁵ Bogunović je izjavio da su sekretarijati unutrašnjih poslova u kojima je radio svakodnevno izveštavali Štab MUP o incidentima vezanim za bezbednosnu situaciju u svojoj zoni odgovornosti. Međutim, dodao je, protivrečeći u izvesnoj meri samom sebi, da se periodični izveštaji sekretarijata unutrašnjih poslova nisu slali Štabu MUP, dok hitni izveštaji jesu.²⁴⁴⁶ Bogunović je takođe izjavio da on nije znao šta je bila svrha Štaba MUP i da o tome nije imao apsolutno nikakvih informacija.²⁴⁴⁷ Veće konstatuje da je ta tvrdnja malo verovatna i smatra da ona dovodi u pitanje svedočenje ovog svedoka u vezi sa Štabom MUP, koje Veće odbacuje.

977. Adamović je objasnio da su sekretarijati unutrašnjih poslova, osim sedištu MUP u Beogradu, izveštaje podnosili i Štabu MUP, jer Štab MUP nije imao svojih predstavnika na terenu i morao je da se, radi informisanja, oslanja na sekretarijate unutrašnjih poslova.²⁴⁴⁸ Štab MUP bio je odgovoran za prikupljanje informacija o bezbednosnoj situaciji na Kosovu na osnovu izveštaja koje

---

²⁴⁴² Ljubinko Cvetić, T. 8045 (7. decembar 2006. godine); Duško Adamović, dok. pr. br. 6D1613 (Izjava svedoka od 30. marta 2008. godine), par. 22; Dušan Gavrančić, T. 22640–22641 (18. februar 2008. godine); Nebojša Bogunović, dok. pr. br. 6D1614 (Izjava svedoka od 6. aprila 2008. godine), par. 4; Miroslav Mijatović, T. 22328–22329 (12. februar 2008. godine).

²⁴⁴³ Ljubinko Cvetić, T. 8083–8084 (7. decembar 2006. godine).

²⁴⁴⁴ Ljubinko Cvetić, T. 8097–8098 (7. decembar 2006. godine); v. dok. pr. br. P2528 (Naređenje načelnicima sekretarijata unutrašnjih poslova na Kosovu koje je izdao Sreten Lukić, 21. oktobar 1998. godine).

²⁴⁴⁵ Ljubinko Cvetić, T. 8097–8098 (7. decembar 2006. godine); dok. pr. br. P2528 (Naređenje načelnicima sekretarijata unutrašnjih poslova na Kosovu koje je izdao Sreten Lukić, 21. oktobar 1998. godine).

²⁴⁴⁶ Nebojša Bogunović, dok. pr. br. 6D1614 (Izjava svedoka od 6. aprila 2008. godine), par. 4.

²⁴⁴⁷ Nebojša Bogunović, T. 25153–25158 (10. april 2008. godine).

²⁴⁴⁸ Duško Adamović, dok. pr. br. 6D1613 (Izjava svedoka od 30. marta 2008. godine), par. 25, 49–50. V. takođe Nebojša Bogunović, dok. pr. br. 6D1614 (Izjava svedoka od 6. aprila 2008. godine), par. 4.

je dobijao iz sekretarijata unutrašnjih poslova.²⁴⁴⁹ Gavranić je objasnio da je Štab MUP imao “bolji uvid u celu situaciju, stanja svih ovih delova za koje postoje sekretarijati”.²⁴⁵⁰

978. Nebojša Ognjenović je tvrdio da su sve pogranične policijske stanice sastavljale službene beleške za sve akcije koje su preduzimali njihovi službenici, kao i o svim vanrednim aktivnostima. Te službene beleške su zatim slate u Upravu pogranične policije u Beogradu, kao i u Štab MUP.²⁴⁵¹ Uz to, na pitanje da li su pogranične policijske stanice 1999. godine iz Štaba MUP dobijale obaveštenja ili saopštenja, Ognjenović je odgovorio da jesu.²⁴⁵²

979. Prema rečima svedoka 6D2 i Debeljkovića, Odeljenje kriminalističke policije (OKP) podnosilo je izveštaje Upravi kriminalističke policije (UKP) u Beogradu o “događaj[ima]” i preduzetim akcijama koje bi usledile. Takvi izveštaji slali su se, između ostalog, i u Štabu MUP, kao i načelniku nadležnog sekretarijata unutrašnjih poslova.²⁴⁵³ Radovan Zlatković potvrdio je to što je rekao svedok 6D2.²⁴⁵⁴

980. Filić je posvedočio da je Štab MUP trebalo da:

“[P]rati stanje na području Pokrajine, da sumira rezultate svih tih događaja [...] i ministru [je] odgovaralo da jedno takvo telo postoji i da svakog jutra na stolu ima objedinjenu informaciju o svim bezbednosnim događajima na tom neuralgičnom području bolje nego da ima sedam informacija od Sekretarijata sa područja Kosova.”²⁴⁵⁵

981. U svom razgovoru s tužilaštvom, Lukić je izjavio da su u akcijama koje su obuhvatale više jedinica nego što ima jedan sekretarijat unutrašnjih poslova komandanti tih jedinica podnosili izveštaje Štabu MUP.²⁴⁵⁶ Cvetić je takođe izjavio da su komandanti jedinica koje su učestvovalе u operacijama izveštavali Štab MUP o preduzetim akcijama.²⁴⁵⁷ On je posvedočio takođe da su

²⁴⁴⁹ Duško Adamović, dok. pr. br. 6D1613 (Izjava svedoka od 30. marta 2008. godine), par. 25.

²⁴⁵⁰ Dušan Gavranić, T. 22656 (18. februar 2008. godine).

²⁴⁵¹ Nebojša Ognjenović, T. 22857 (20. februar 2008. godine).

²⁴⁵² Nebojša Ognjenović, T. 22874–22875 (20. februar 2008. godine).

²⁴⁵³ Branislav Debeljković, T. 24258–24262, 24266–24267 (13. mart 2008. godine), dok. pr. br. 6D1533 (Izjava svedoka od 11. marta 2008. godine), par. 17; V. takođe 6D2, dok. pr. br. 6D1631 (Izjava svedoka od 12. aprila 2008. godine), par. 20 (zapečaćeno).

²⁴⁵⁴ Radovan Zlatković, dok. pr. br. 6D1627 (Izjava svedoka od 13. aprila 2008. godine), par. 3.

²⁴⁵⁵ Božidar Filić, T. 23986 (10. mart 2008. godine).

²⁴⁵⁶ Dok. pr. br. P948 (Razgovor Sretena Lukića s tužilaštvom), str. 57.

²⁴⁵⁷ Ljubinko Cvetić, T. 8193–8194 (8. decembar 2006. godine).

“manevarske i borbene jedinice na terenu” imale obavezu da izveštavaju načelnika Štaba MUP.²⁴⁵⁸ Međutim, nijedan takav izveštaj nije dostavljen kao dokaz.

982. Adamović je posvedočio da je Štab MUP dobijao informacije u vezi s jedinicama SAJ; međutim, njegovo svedočenje je nejasno u pogledu toga kako se to odvijalo. Prema njegovim rečima, sekretarijati su Štabu dostavljali informacije po završetku neke aktivnosti.²⁴⁵⁹ Veće napominje da je Adamović u svom svedočenju o angažovanju Štaba MUP u koordiniranju jedinica MUP na terenu i Štaba MUP bio krajnje neodređen i da je odbio da u vezi s tim dâ razumne i logične odgovore. Na primer, kad ga je tužilaštvo pitalo kako je znao koje su jedinice MUP bile na raspolaganju za dalje operacije, pozivajući se konkretno na odluku Prištinskog korpusa o zajedničkom angažovanju jedinica VJ i MUP 10. avgusta 1998. godine,²⁴⁶⁰ u kojima je trebalo da učestvuju snage SAJ, činilo se da Adamović nije voljan da na to pitanje da direktan odgovor. On je izjavio: “Nisam imao konkretnu informaciju i nije mi trebala konkretna informacija”, “ažurirane informacije nisu bile potrebne”, “oni su mogli da budu ili u svojoj bazi ili na izvršenju zadatka”.²⁴⁶¹ Na kraju je objasnio da bi, po završetku dejstava na nekom određenom području, sekretarijati unutrašnjih poslova ili starešine iz određene jedinice o tome obavještavali Štab.²⁴⁶²

ii. Dokumentarni dokazi

(A) 1998. godina

983. Za razliku od većine iskaza svedoka, Stojiljkovićevo Rešenje od 16. juna 1998. godine, kao i rešenje koje je doneo gotovo godinu dana kasnije, usred vazdušne kampanje NATO – kojima je ponovo potvrđen mandat Štaba MUP i malo izmenjen njegov sastav – sugerišu da su taj štab sačinjavali funkcioneri RJB i RDB i da mu je zadatak bio da “planira, organizuje i rukovodi” radom “organizacionih jedinica” MUP, kao i svih drugih jedinica MUP upućenih na Kosovo, bez ograničavanja na jedinice u sastavu RJB.²⁴⁶³ Drugi dokumenti prihvaćeni u ovom predmetu pokazuju da je Štab MUP tu svoju ulogu u praksi ostvarivao što se tiče jedinica RJB, pri čemu se

---

²⁴⁵⁸ Ljubinko Cvetić, T. 8195 (8. decembar 2006. godine).

²⁴⁵⁹ Duško Adamović, T. 25078 (9. april 2008. godine).

²⁴⁶⁰ V., generalno, dok. pr. br. P1427 (Odluka PrK, 10. avgust 1998. godine).

²⁴⁶¹ Duško Adamović, T. 25074–25077 (8. april 2008. godine).

²⁴⁶² Duško Adamović, T. 25076–25078 (8. april 2008. godine).

²⁴⁶³ Dok. pr. br. P1505 (Rešenje o obrazovanju Štaba Ministarstva za borbu protiv terorizma, 16. jun 1998. godine); dok. pr. br. P1811 (Rešenje o obrazovanju Štaba Ministarstva za borbu protiv terorizma, 31. maj 1999. godine).

nije uplitao u komandne funkcije komandanata konkretnih jedinica i njihov uobičajeni lanac izveštavanja.

984. Na primer, Lukić je 10. jula 1998. godine, kao načelnik Štaba MUP poslao depešu načelniku SUP u Kosovskoj Mitrovici, kao i komandantima OUP u Kosovskoj Mitrovici, u kome im je, između ostalog, izdao sledeće uputstvo: “Organizovati odbranu sela sa novoformiranim rezervnim policijskim odeljenjima i u tom cilju izgraditi fortifikovane objekte za odbranu”.²⁴⁶⁴ Dana 16. jula 1998. godine Lukić je poslao depešu načelnicima svih sekretarijata unutrašnjih poslova na Kosovu i komandantima odreda PJP na Kosovu, u kojoj je govorio o “uočen[im] propust[ima] u radu” i izneo uputstva za saradnju MUP sa stranim diplomatskim predstavnicima i predstavnicima međunarodnih organizacija. Jedno od uputstava iz te depeše bilo je da se Štab MUP mora obavestiti o svim kontaktima sa stranim diplomatama ili predstavnicima međunarodnih organizacija.²⁴⁶⁵

985. Dana 22. jula 1998. godine u Prištini je održan sastanak kome su prisustvovali Lukić i drugi članovi Štaba MUP, kao i Đorđević, Stevanović, načelnici SUP i svi komandanti PJP.²⁴⁶⁶ Zapisnik s ovog sastanka pokazuje da je jedan od njegovih ciljeva bio “[u]tvrđivanje zadataka u vezi sa realizacijom Globalnog plana”, što se očigledno odnosilo na Plan za borbu protiv terorizma.²⁴⁶⁷

986. Dana 28. jula 1998. godine Lukić je predsedavao sastanku Štaba MUP, kome su, između ostalog, prisustvovali ministar unutrašnjih poslova, načelnik RDB Rade Marković i načelnici sekretarijata unutrašnjih poslova na Kosovu. Lukić je pozdravio prisutne i referisao o “preduzetim merama i aktivnostima jedinica policije [...] prema Planu” i opisao koje su akcije preduzete i koji odred ih je sproveo u saradnji s VJ.²⁴⁶⁸ Lukić je izjavio da su neke policijske jedinice bile nespreme za angažovanje i da su čak odbijale izvršavanje zadataka i dodao sledeće: “Pripadnici policije i jedinice koje odbijaju da se angažuju neće se vraćati i po cenu da ovde ostanu i mesec

---

²⁴⁶⁴ Dok. pr. br. P2804 (Depeša Štaba MUP upućena komandantima organizacionih jedinica MUP na Kosovu, 10. jul 1998. godine).

²⁴⁶⁵ Dok. pr. br. 6D968 (Depeša Sretena Lukića, 16. jul 1998. godine).

²⁴⁶⁶ Dok. pr. br. 6D798 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 22. jul 1998. godine), str. 1.

²⁴⁶⁷ Dok. pr. br. 6D798 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 22. jul 1998. godine). Lukić je referisao o sprovođenju Globalnog plana na sastanku održanom 28. jula 1998. godine, kojem su prisustvovali ministar Stojiljković i Rade Marković. Dok. pr. br. P3121 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 29. jul 1998. godine), str. 3; V. takođe Duško Adamović, T. 25019 (9. april 2008. godine) (u kojem ga opisuje kao plan “za izvođenje antiterorističkih akcija u čijoj realizaciji će učestvovati vojska i policija”).

²⁴⁶⁸ Dok. pr. br. P3121 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 29. jul 1998. godine), str. 3.

dana. Nema povratka kući već na borbenu liniju “.²⁴⁶⁹ Lukić je tvrdio da policija nema dovoljno snaga da održava zaposednutu teritoriju, što otežava dalje angažovanje operativnih jedinica, i dodao da im je potrebno još 2.000 policajaca, posebno dobrovoljaca.²⁴⁷⁰ Stojiljković je napomenuo da je to korigovanje “Glavnog plana”, što je Lukić potvrdio. Na pitanje Stojiljkovića da li se sve razvijalo po Planu i u sadejstvu s VJ, Lukić je odgovorio: “Nije potpuno”.²⁴⁷¹

987. Dana 7. avgusta 1998. godine, Lukić je naredio svim načelnicima sekretarijata unutrašnjih poslova na Kosovu, kao i svim komandantima PJP, da preduzmu disciplinske mere protiv policajaca koji učestvuju u pljačkanju. On je takođe naveo da su načelnici SUP i komandanti PJP odgovorni za “izvršenje navedenih mera i suzbijanje ovih pojava”.²⁴⁷² U depeši od 9. avgusta 1998. godine, Lukić je načelnicima sekretarijata unutrašnjih poslova na Kosovu izdao uputstvo da, između ostalog, obave informativne razgovore s kosovskim Albancima koji traže kopije svojih ličnih dokumenata i “preduz[mu] druge mere u cilju eventualnog dokazivanja njihovog učešća u terorističkim aktivnostima”.²⁴⁷³

988. Dana 18. oktobra 1998. godine Lukić je kosovskim sekretarijatima unutrašnjih poslova poslao tekst sporazuma o formiranju VMK i dao im uputstva o merama koje treba preduzeti kako bi se obezbedilo njegovo sprovođenje.²⁴⁷⁴ Dana 21. oktobra izdao je uputstva načelnicima kosovskih sekretarijata unutrašnjih poslova o tome kako da postupaju s verifikatorima VMK i naredio im da dostavljaju detaljne dnevne izveštaje o policijskim aktivnostima, izvedenim akcijama i kontaktima s VMK. Lukić je naglasio da su njegova naređenja potrebna “u cilju doslednijeg sprovođenja zadataka koji proističu iz Sporazuma o Misiji OEBS za verifikaciju na Kosmetu”.²⁴⁷⁵

989. Sastankom održanim 3. novembra 1998. godine predsedavao je Lukić, a prisustvovali su mu svi načelnici SUP i komandanti PJP. Na sastanku je razmatrana “aktuelna bezbednosna situacija na teritoriji svakog sekretarijata nakon potpisivanja Sporazuma o Misiji OEBS-a za verifikaciju na Kosmetu i stepen pripremljenosti i organizovanosti za održavanje puteva u zimskim uslovima”.

---

²⁴⁶⁹ Dok. pr. br. P3121 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 29. jul 1998. godine), str. 3.

²⁴⁷⁰ Dok. pr. br. P3121 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 29. jul 1998. godine), str. 3.

²⁴⁷¹ Dok. pr. br. P3121 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 29. jul 1998. godine), str. 3–4.

²⁴⁷² Dok. pr. br. 6D768 (Naređenje Sretena Lukića upućeno načelnicima sekretarijata unutrašnjih poslova na Kosovu i komandantima PJP, 7. avgust 1998. godine), str. 2.

²⁴⁷³ Dok. pr. br. 6D665 (Depeša Štaba MUP, 9. avgust 1998. godine).

²⁴⁷⁴ Dok. pr. br. 6D690 (Depeša Štaba MUP, 18. oktobar 1998. godine).

²⁴⁷⁵ Dok. pr. br. P2528 (Naređenje Sretena Lukića upućeno načelnicima sekretarijata unutrašnjih poslova na Kosovu, 21. oktobar 1998. godine), str. 1.

Jedan od zaključaka ovog sastanka bio je sledeći: “Oklopna vozila i oružje većeg kalibra... ne sme se pokretati, angažovati i koristiti bez saglasnosti i odobrenja Štaba”. Pored toga, “[o] svemu što je vezano za terorizam... sekretarijati moraju blagovremeno izveštavati Štab MUP-a u Prištini”. Konačni zaključak bio je sledeći: “Štab MUP-a u Prištini sada ima ulogu planiranja a sekretarijati veću samostalnost u izvršavanju redovnih poslova i zadataka i obaveza iz navedenih sporazuma, tj. aktivnost sekretarijata vraća se na mirnodopske uslove rada.”²⁴⁷⁶

990. Dana 2. decembra 1998. godine, Štab MUP održao je sastanak u Prištini kom su prisustvovali Duško Adamović, Miroslav Mijatović, Goran Radosavljević, drugi članovi Štaba MUP, svi načelnici sekretarijata unutrašnjih poslova i komandanti odreda specijalne policije. Na dnevnom redu sastanka bile su bezbednosna situacija na Kosovu, definisanje obaveza i angažovanje pripadnika policije; nastavljanje izvođenja “antiterorističkih dejstava” i “ofanzivnije delovanje” pripadnika policije u novonastaloj situaciji.²⁴⁷⁷ Lukić je prisutne obavestio o jednom ranijem sastanku kom je prisustvovao u Beogradu 27. novembra 1998. godine. Tim ranijim beogradskim sastankom predsedavao je Vlajko Stojiljković, a prisustvovali su mu načelnici RJB i RDB, pomoćnici ministra i Šainović. Lukić je referisao da je “[n]a sastanku [...] razmatrana aktuelna bezbednosna situacija na Kosovu” i “definisane obaveze i dalje angažovanje pripadnika policije na Kosovu”. On je objasnio sledeće: “Suština sastanka u Beogradu je bila da se nastavi sa kontinuitetom izvođenja antiterorističkih dejstava na suzbijanju terorizma na Kosovu, te da u tom pravcu policija bude ofanzivnija u preduzimanju mera u novonastaloj situaciji”.²⁴⁷⁸ Nakon tog referisanja, i nakon što su načelnici SUP podneli svoje izveštaje o “aktueln[oj] bezbednosn[oj] situacij[i]”, Lukić je naveo predstojeće zadatke.²⁴⁷⁹ On je prisutnima takođe izdao uputstvo da do 7. decembra 1998. godine predaju svoj “Plan za borbu protiv terorizma”.²⁴⁸⁰ Tražio je da se informacije i izveštaji blagovremeno dostavljaju Štabu MUP i da ih treba “realno dostavljati [...] i to telefonom odmah izveštavati o važnijim događajima, a zatim o događaju poslati depešu”.²⁴⁸¹

991. Veće napominje da je, na sastanku održanom 2. decembra 1998. godine, Lukić dao opšta uputstva o tome šta se očekuje od nekog ko ima sveukupnu kontrolu i izdao uputstvo da se dostavi plan za borbu protiv terorizma. Između ostalog, izjavio je da je “Potrebno [...] da sprečimo dodatno

²⁴⁷⁶ Dok. pr. br. P3130 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 3. novembar 1998. godine), str. 3.

²⁴⁷⁷ Dok. pr. br. P3122 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 2. decembar 1998. godine), str. 2–3.

²⁴⁷⁸ Dok. pr. br. P3122 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 2. decembar 1998. godine), str. 3.

²⁴⁷⁹ Dok. pr. br. P3122 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 2. decembar 1998. godine), str. 7–8.

²⁴⁸⁰ Dok. pr. br. P3122 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 2. decembar 1998. godine), str. 8.

²⁴⁸¹ Dok. pr. br. P3122 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 2. decembar 1998. godine), str. 7.

naoružavanje, osposobljavanje i organizovanje [...] terorista” i da treba “biti ofanzivniji u radu”. Izdao je i uputstvo da iz bezbednosnih razloga, tokom obilaska, terena, treba poslati dva vozila.²⁴⁸² Treba takođe napomenuti da, iako je prisutne uputio da preduzmu razne mere, Lukić te mere nije definisao. Na primer, prisutnima je naložio da treba “preduzeti mere da se obezbedi veći broj lokalne policije u svim sekretarijatima i da se ista opremi i naoruža” i istakao da je “MUP nosilac tog dela posla”.²⁴⁸³ Zatim je prisutnima naložio da treba “preduzeti sve mere na sprečavanju unošenja oružja iz Republike Albanije i Makedonije, kao i kontrolu putnih pravaca iz Republike Srbije”. Međutim, naglasio je da te mere treba preduzeti “[u] dogovoru sa Vojskom Jugoslavije i RDB”.²⁴⁸⁴ Lukić je podsetio i na to da su komandanti odreda članovi “Kolegijuma načelnika SUP-a i sa načelnikom SUP-a treba da budu dnevno povezani i u funkciji rada i rukovođenja”.²⁴⁸⁵

992. Na istom sastanku Cvetić se žalio da ne dobija odgovarajuće informacije od RDB “da bi u skladu sa tim saznanjima služba planirala i usklađivala svoje aktivnosti”.²⁴⁸⁶ Lukić je kasnije izjavio da je “potrebno upućivati mešovite patrole, sastavljene od policajaca i pripadnika DB i JB u civilnoj odeći” da kontrolišu gradove i predgrađa u kojima se nalaze “teroristi”.²⁴⁸⁷ Lukić je prisutnima naložio da “[u]koliko ima problema u vezi razmene podataka između RDB i RJB o tome me izvestite da bismo to prevazišli”.²⁴⁸⁸

993. Lukić je takođe rekao da “Plan za borbu protiv terorizma” koji treba predati do 7. decembra 1998. godine treba načelno da sadrži: “bezbednosnu procenu”, “mere za sprečavanje unošenja oružja preko granice”, “kontrol[u] komunikacija”, “kontrol[u] teritorije”, “mere u gradovima”, “obezbeđenje objekata”, “identifikovanje mesta i sela gde se nalaze štabovi i terorističke grupe” i “mere za razoružavanje”.²⁴⁸⁹

994. U skladu s Lukićevim uputstvima, 4. decembra 1998. godine Petar Damjanac, koji je bio na položaju načelnika OUP Glogovac, pripremio je plan ili “predl[oge]” za borbu protiv terorizma.²⁴⁹⁰

---

²⁴⁸² Dok. pr. br. P3122 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 2. decembar 1998. godine), str. 7.

²⁴⁸³ Dok. pr. br. P3122 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 2. decembar 1998. godine), str. 8.

²⁴⁸⁴ Dok. pr. br. P3122 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 2. decembar 1998. godine), str. 7.

²⁴⁸⁵ Dok. pr. br. P3122 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 2. decembar 1998. godine), str. 8.

²⁴⁸⁶ Dok. pr. br. P3122 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 2. decembar 1998. godine), str. 4.

²⁴⁸⁷ Dok. pr. br. P3122 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 2. decembar 1998. godine), str. 7.

²⁴⁸⁸ Dok. pr. br. P3122 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 2. decembar 1998. godine), str. 6.

²⁴⁸⁹ Dok. pr. br. P3122 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 2. decembar 1998. godine), str. 7.

²⁴⁹⁰ Petar Damjanac, T. 23791–23798 (6. mart 2008. godine).

Njegov plan je zatim odobrio načelnik SUP u Prištini Boško Petrić.²⁴⁹¹ Na drugom sastanku Štaba MUP, održanom 21. decembra 1998. godine, načelnici SUP, među ostalima i Petrić, objasnili su da su sačinili planove za borbu protiv terorizma i da se ti planovi uglavnom sprovedu.²⁴⁹² Stevanović je takođe informisao prisutne o predstojećim zadacima. Jedan od tih zadataka bio je da “[š]ire akcije prema terorističkim bazama treba da planira Štab Ministarstva, ali, sekretarijati treba da daju inicijativu, vrše pripreme i sačinjavaju predloge Plana aktivnosti”.²⁴⁹³

995. Svi ti zapisnici, depeše i uputstva pokazuju da je 1998. godine Štab MUP, i Lukić kao njegov načelnik, imao značajnu nadležnost nad sekretarijatima unutrašnjih poslova i odredima PJP na Kosovu, utoliko što im je izdavao opšta uputstva, tražio informacije od njih i starao se da njihove aktivnosti budu u skladu s opštom politikom ili planom MUP. Lukićeva uputstva izneta na sastanku od 2. decembra o tome da ga obaveštavaju o svim problemima u vezi s razmenom informacija između RDB i RJB²⁴⁹⁴ takođe pokazuju da je Štab MUP imao određenu ulogu u razmeni informacija između snaga RJB i RDB.

(B) 1999. godina

996. Sličnu sliku pružaju dokumenti s početka 1999. godine. Dana 24. januara 1999. godine Lukić je sekretarijatima unutrašnjih poslova i odredima PJP na Kosovu izdao uputstvo da se korektno odnose prema članovima VMK i podsetio ih na obavezu da VMK garantuju bezbednost.²⁴⁹⁵ Ovo uputstvo ponovio je 23. februara 1999. godine i izjavio da “[p]rema pripadnicima Ministarstva za koje se utvrdi zloupotreba, ili prekoračenje ovlašćenja, [treba] preduzimati mere disciplinske i druge odgovornosti”.²⁴⁹⁶ Na sastanku koji je 17. februara održan u Štabu MUP, kome su, između ostalog, prisustvovali Stojiljković, načelnik RDB Rade Marković i Obrad Stevanović, Lukić je izložio tadašnju situaciju na Kosovu i izvestio da “MUP i dalje preduzima sve potrebne mere na kontroli komunikacija, zaštiti teritorije, objekata, ličnosti i lične i imovinske sigurnosti građana.”²⁴⁹⁷ Zatim je izjavio:

²⁴⁹¹ Dok. pr. br. P3116 (Plan Odeljenja unutrašnjih poslova u Glogovcu na suzbijanju terorizma, 4. decembar 1998. godine); Petar Damjanac, T. 23792–23795 (6. mart 2008. godine).

²⁴⁹² Dok. pr. br. P1991 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 21. decembar 1998. godine), str. 4–8.

²⁴⁹³ Dok. pr. br. P1991 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 21. decembar 1998. godine), str. 1, 10–11.

²⁴⁹⁴ Dok. pr. br. P3122 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 2. decembar 1998. godine), str. 6.

²⁴⁹⁵ Dok. pr. br. 6D871 (Depeša Štaba MUP, 24. januar 1999. godine).

²⁴⁹⁶ Dok. pr. br. 6D872 (Depeša Štaba MUP, 23. februar 1999. godine).

²⁴⁹⁷ Dok. pr. br. P1990 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 17. februar 1999. godine), str. 1.

Razrađen je plan RJB u cilju sprečavanja i onemogućavanja ulaska vojnih snaga NATO pakta na našu teritoriju. Štab je planirao da izvrši, kada se to naredi, tri akcije čišćenja terena od terorista u rejonima Podujeva, Dragobilja i Drenice i za to su pripremljene snage policije od oko 4.000 pripadnika, oko 70 policajaca iz operativno-poterne grupe i oko 900 iz rezervnog sastava.²⁴⁹⁸

On je izvestio da će se za tri dana održati sastanak Štaba MUP, sa svim “komandantima Odreda jedinica policije” radi daljih dogovora oko njihovog angažovanja. Zabeleženo je da je Stojiljković prisutnima naložio da treba “[o]bazrivo pristupati i angažovati dobrovoljce i njihovo angažovanje vezivati preko rezervnog sastava policije, kad mi to ocenimo za potrebno”.²⁴⁹⁹

997. Cvetić je prokomentarisao sastanak održan 17. februara 1999. godine izjavivši da su Stojiljkovićevi komentari “u suprotnosti sa postojećim pozitivnim zakonskim propisom”.²⁵⁰⁰ Cvetić je dodao da je na jednom drugom sastanku Štaba MUP, održanom 17. marta 1999. godine, Lukić

pokrenuo i pitanje dobrovoljaca i to tako, [...] u slučaju [da se] dobrovoljci pojave na području Kosova i Metohije, dobrovoljce držati na tim lokacijama, a po otpočinjanju ratnih dejstava, dobrovoljce uključiti u sistem MUP-a.²⁵⁰¹

Cvetić je zatim objasnio nezakoniti karakter korišćenja takvih dobrovoljaca od strane MUP i izjavio sledeće:

Zakonom o Vojski Jugoslavije, mislim da je to član 15, predviđeno [je] da se Vojska Jugoslavije, u slučaju neposredne ratne opasnosti i ratnog stanja može popunjavati i dobrovoljcima. Znači, zakonodavac nije dao mogućnost drugim strukturama sistema odbrane da se mogu popunjavati dobrovoljcima.²⁵⁰²

To Cvetićevo svedočenje Lukićeva odbrana opovrgava svedočenjem Miloša Vojnovića. Vojnović je izjavio da se on ne seća sastanka od 17. marta 1999. godine niti da je ikada čuo da je Lukić dao kakvu izjavu o angažovanju dobrovoljaca.²⁵⁰³ Dušan Gavrančić je takođe posvedočio da je Stojiljković na nekom sastanku govorio o dobrovoljcima. On je rekao da je to bilo na sastanku održanom 17. februara 1999. godine, a ne 17. marta 1999. godine. On se nije sećao da je na bilo kom sastanku čuo Lukića da išta govori o korišćenju dobrovoljaca. Umesto toga, setio se da mu je ministar unutrašnjih poslova rekao da će dalje informacije uslediti, ali nije rekao da li ih je ikada dobio. Napomenuo je da SUP u Gnjilanu nije nikada koristio nijednog dobrovoljca; svaki

²⁴⁹⁸ Dok. pr. br. P1990 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 17. februar 1999. godine), str. 1.

²⁴⁹⁹ Dok. pr. br. P1990 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 17. februar 1999. godine), str. 3.

²⁵⁰⁰ Ljubinko Cvetić, T. 8099–8100 (7. decembar 2006. godine); v., generalno, dok. pr. br. P1990 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 17. februar 1999. godine).

²⁵⁰¹ Ljubinko Cvetić, T. 8100 (7. decembar 2006. godine). Iako Cvetić u svom svedočenju govori o “načelniku Štaba MUP u Prištini”, on je kasnije razjasnio da je govorio o Lukiću. Ljubinko Cvetić, T. 8103 (7. decembar 2006. godine).

²⁵⁰² Ljubinko Cvetić, T. 8100 (7. decembar 2006. godine).

²⁵⁰³ Miloš Vojnović, T. 24154–24155 (12. mart 2008. godine).

dobrovoljac koji bi se javio SUP bio bi poslan u VJ.²⁵⁰⁴ Iako Lukićeva odbrana tvrdi da je Cvetić ministrovu izjavu greškom pripisao Lukiću, Cvetić se jasno sećao da su obojica na sastancima održanim u razmaku od mesec dana govorili o dobrovoljcima.²⁵⁰⁵ Unakrsnim ispitivanjem od strane Lukićeve odbrane, koje je u određenoj meri bilo zbunjujuće, nije doveden u pitanje Cvetićev iskaz po tom pitanju. Štaviše, imajući u vidu Cvetićevo svedočenje i dokumentarne dokaze, Veće smatra da Vojnović i Gavranić nisu pouzdani.²⁵⁰⁶

998. U vezi s pitanjem dobrovoljaca, Đorđević je 18. februara 1999. godine načelnicima sekretarijata unutrašnjih poslova na Kosovu, Štabu MUP i drugim organima MUP poslao depešu u kojoj im je naložio da treba “vršiti potrebne provere, evidentiranje i potpunu kontrolu nad dobrovoljačkim i paravojnim jedinicama i njihovim pripadnicima”.²⁵⁰⁷ Dana 24. marta 1999. godine, Stojiljković je poslao depešu i istim licima naložio da, između ostalog, treba “[e]videntirati i uspostaviti kontrolu nad dobrovoljačkim i paravojnim jedinicama i njihovim pripadnicima, radi njihovog eventualnog angažovanja”.²⁵⁰⁸

999. Dana 1. aprila 1999. godine, Lukić je poslao naređenje svim sekretarijatima unutrašnjih poslova na Kosovu u kojem im je naložio da zbog NATO bombardovanja, “a u cilju efikasnog i blagovremenog informisanja Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije”, Štabu MUP dostavljaju dnevni pregled najvažnijih pojava i događaja.²⁵⁰⁹

1000. Dana 4. aprila 1999. godine održan je “sastan[ak] sa rukovodećim radnicima na KiM”, kome su, između ostalih, prisustvovali Lukić, Stevanović, Šainović, načelnici sekretarijata unutrašnjih poslova na Kosovu i komandanti PJP, SAJ i jedinica JSO.²⁵¹⁰ Na tom sastanku

---

²⁵⁰⁴ Dušan Gavranić, T. 22724–22725 (12. februar 2008. godine).

²⁵⁰⁵ Ljubinko Cvetić, T. 8099–8100 (7. decembar 2006. godine); v., generalno, dok. pr. br. P1990 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 17. februar 1999. godine).

²⁵⁰⁶ Veće ne veruje da Gavranićevo svedočenje dovodi u pitanje datume sastanaka koje je pomenuo Cvetić. I Gavranić i Cvetić setili su se da je sastanak na kojem je ministar unutrašnjih poslova pokrenuo pitanje dobrovoljaca održan 17. februara 1999. godine. Ljubinko Cvetić, T. 8099–8100 (7. decembar 2006. godine); Dušan Gavranić, T. 22724–22725 (19. februar 2008. godine). Cvetić se takođe setio sastanka održanog 17. marta 1999. godine na kojem je Lukić govorio o istom pitanju. Ljubinko Cvetić, T. 8100 (7. decembar 2006. godine). Međutim, Gavranićevo svedočenje ograničeno je na sastanak od 17. februara i on nije govorio o tome da li je 17. marta bilo sastanka ili šta se tada dogodilo. V. Dušan Gavranić, T. 22724–22725 (19. februar 2008. godine).

²⁵⁰⁷ Dok. pr. br. 6D269 (Depeša br. 312 RJB, 18. februar 1999. godine), str. 3.

²⁵⁰⁸ Dok. pr. br. 6D238 (Depeša Vljaka Stojiljkovića, 24. mart 1999. godine), str. 1.

²⁵⁰⁹ Dok. pr. br. 6D808 (Naređenje koje je Sreten Lukić izdao sekretarijatima unutrašnjih poslova na Kosovu, 1. april 1999. godine), str. 1, 4.

²⁵¹⁰ Dok. pr. br. P1989 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 4. april 1999. godine), str. 1.

načelnici SUP su referisali o situaciji u svojim opštinama.²⁵¹¹ Komandant JSO Milorad Janković izvestio je prisutne i o saradnji s VJ.²⁵¹² Nakon što su saslušali njihova izlaganja, Lukić i Stevanović su nabrojali predstojeće zadatke. Zadaci koje je naveo Lukić obuhvatali su “asanaciju bojišta uz preduzimanje svih potrebnih mera i radnji”, “municiju i MES trošiti krajnje racionalno”, “radio saobraćaj svesti na minimum zbog mogućnosti otkrivanja lokacija komandnih mesta i jedinica”, “prema paravojnim jedinicama preduzimati rigorozne mere”, “vozila bez dokumentacije i tablica oduzimati” i “naročitu pažnju obratiti na miniranost područja”.²⁵¹³ Lukić je takođe izjavio da je “[o]bavežno javljanje načelnika sekretarijata i komandanta jedinica u Štab”.²⁵¹⁴ Što se tiče zadataka koje je Lukić nabrojao, Gavranić je posvedočio da on “nije izdavao nikakve posebne zadatke koji nisu bili u skladu sa onim zadacima koje smo mi već radili po našem programu i planu rada”.²⁵¹⁵ On je takođe izjavio da Štab MUP njegovom SUP nije nikada davao nikakve zadatke u vezi s protivterorističkim akcijama.²⁵¹⁶

1001. Dana 5. aprila 1999. godine Lukić je izdao “naređenje” načelnicima sekretarijata unutrašnjih poslova na Kosovu i komandantima od 21. do 87. odreda PJP, u kome im je naložio da se spreči odlazak civila iz njihovih domova.²⁵¹⁷ Dana 15. aprila Lukić je načelnicima sekretarijata unutrašnjih poslova na Kosovu i komandantima od 21. do 87. odreda PJP ponovo poslao depešu u kojoj se pozvao na “naređenje” od 5. aprila. U toj depeši Lukić je napomenuo da je uočio da određeni komandanti MUP nisu u potpunosti sproveli to naređenje i naglasio da će oni komandanti koji ga ne poštuju za to odgovarati. Načelnicima sekretarijata unutrašnjih poslova i komandantima PJP takođe je izdao uputstvo da Štab MUP pismenim putem obaveste o svim eventualnim problemima do kojih dođe u vezi s tim naređenjem.²⁵¹⁸

1002. Dana 9. aprila 1999. godine, Lazarević je svoje podređene jedinice obavestio da je Štab MUP izdao naređenje svim sekretarijatima unutrašnjih poslova da “pristupe planiranju akcija za

---

²⁵¹¹ Dok. pr. br. P1989 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 4. april 1999. godine), str. 1–3.

²⁵¹² Dok. pr. br. P1989 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 4. april 1999. godine), str. 3.

²⁵¹³ Dok. pr. br. P1989 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 4. april 1999. godine), str. 3–4.

²⁵¹⁴ Dok. pr. br. P1989 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 4. april 1999. godine), str. 4.

²⁵¹⁵ Dušan Gavranić, T. 22754–22755 (19. februar 2008. godine).

²⁵¹⁶ Dušan Gavranić, T. 22756 (19. februar 2008. godine).

²⁵¹⁷ Dok. pr. br. 6D778 (Depeša koju je Sreten Lukić uputio načelnicima sekretarijata unutrašnjih poslova na Kosovu i komandantima PJP, 15. april 1999. godine) (u kojoj se pominje Naređenje od 5. aprila 1999. godine).

²⁵¹⁸ Dok. pr. br. 6D778 (Depeša koju je Sreten Lukić poslao načelnicima sekretarijata unutrašnjih poslova na Kosovu i komandantima PJP, 15. april 1999. godine).

razbijanje preostalih terorističkih grupa u svojim zonama odgovornosti”.²⁵¹⁹ Lazarević je zatim naredio svojim podređenima da smesta stupe u kontakt s načelnicima SUP kako bi koordinirali svoje akcije za “razbijanje” “terorističkih grupa”.²⁵²⁰ Prilikom svog svedočenja, Lazarević je objasnio da mu je operativni organ Prištinskog korpusa rekao da je dobio podatke od organa iz Štaba MUP koji se “bave planiranjem da su sekretarijati unutrašnjih poslova na teritoriji Kosova i Metohije planirali određene protivterorističke akcije”. Lazarević je onda “naredio komandantima [VJ] da stupe u kontakt sa sekretarijatima unutrašnjih poslova, da sagledaju svoje mesto i ulogu u mogućnosti sadejstva sa snagama MUP-a u izvršavanju zadataka borbene kontrole teritorije”.²⁵²¹

1003. Komandanti jedinica VJ zatim je trebalo da dostave te planove Komandi Prištinskog korpusa na odobrenje.²⁵²² Radojko Stefanović, komandant 52. mešovite artiljerijske brigade Prištinskog korpusa, potvrdio je da je tim naređenjem komandantima brigada bilo naloženo da kontaktiraju načelnike nadležnih sekretarijata unutrašnjih poslova na svojim područjima i započnu s planiranjem akcija kako se navodi u naređenju.²⁵²³ Međutim, prilikom unakrsnog ispitivanja od strane Lukićeve odbrane, Stefanović je razjasnio da on lično nije video naređenje Štaba MUP upućeno sekretarijatima unutrašnjih poslova o planiranju “protivterorističkih” akcija, kako je navedeno u Lazarevićevom naređenju.²⁵²⁴

1004. Dana 13. aprila 1999. godine Lukić je poslao još jednu depešu načelnicima sekretarijata unutrašnjih poslova i komandantim SAJ na Kosovu, u kojoj je naveo da Štab MUP šalje trake za obeležavanje u boji koje se nose oko mišice i uputstva kako da ih pripadnici MUP koriste. Lukić je svim uniformisanim policajcima naredio da oko mišice moraju da nose odgovarajuće trake kada se kreću van prostorija MUP.²⁵²⁵

1005. Dana 6. maja 1999. godine Lukić je načelnicima sekretarijata unutrašnjih poslova i komandantima PJP i SAJ na Kosovu poslao kopiju članka iz *Politike* od 5. maja. Naložio im je da svoje snage upoznaju sa sadržajem tog članka, koji se odnosio na sastanak Miloševića i raznih visokih funkcionera u Beogradu, među kojima je bio i sam Lukić, na kome se razgovaralo o aktuelnoj situaciji i planovima za odbranu zemlje, kao i o “borbi protiv terorizma”. Reč je o

---

²⁵¹⁹ Dok. pr. br. 5D476 (Depeša koju je Vladimir Lazarević poslao jedinicama PrK, 9. april 1999. godine), str. 1.

²⁵²⁰ Dok. pr. br. 5D476 (Depeša koju je Vladimir Lazarević poslao jedinicama PrK, 9. april 1999. godine), str. 1.

²⁵²¹ Vladimir Lazarević, T. 18006–18007 (9. novembar 2007. godine), 18804–18805 (22. novembar 2007. godine).

²⁵²² Vladimir Lazarević, T. 18007 (9. novembar 2007. godine), T. 18804–18805 (22. novembar 2007. godine).

²⁵²³ Radojko Stefanović, T. 21700–21701 (5. februar 2008. godine).

²⁵²⁴ Radojko Stefanović, T. 21770–21771 (6. februar 2008. godine).

²⁵²⁵ Dok. pr. br. 6D237 (Dopis Štaba MUP u vezi s trakama za obeležavanje policajaca, 13. april 1999. godine).

sastanku održanom 4. maja 1999. godine, koji je razmotren u Odeljku VIII.C–F gore. Načelnicima sekretarijata unutrašnjih poslova i komandantima PJP i SAJ takođe je naložio da preduzmu “sve mere u cilju sprečavanja paravojnih formacija i pojedinaca da [...] vrše nasilje”.²⁵²⁶ Istoga dana načelnicima svih sekretarijata unutrašnjih poslova na Kosovu poslata je depeša na čijem dnu je bilo otkucano Lukićevo ime, kojom im je dato uputstvo da sprovedu zadatke u vezi s izvršiocima zločina na Kosovu i hitno pokrenu krivične postupke. U depeši je bilo istaknuto da su načelnici SUP odgovorni “[z]a izvršavanje predviđenih aktivnosti”, a načelnici odeljenja kriminalističke policije bili su zaduženi za njihovu “neposrednu realizaciju” uz opšte usmeravanje od strane Štaba MUP.²⁵²⁷ Gvozden Gagić je posvedočio da je, uprkos činjenici da je na depeši stajalo Lukićevo ime, taj dokument, u stvari, sastavio Gagić zajedno s jednim službenikom MUP po imenu Spanović. Depešu je kasnije potpisao Dragan Ilić. Gagić je objasnio da je on iz Štaba MUP poslao depešu s Lukićevim imenom zato što u to vreme nije bilo uslova da se depeša pošalje kanalima OKP. On je takođe objasnio da postoji delovodnik Štaba MUP u kome je zabeleženo ko je poslao depešu; shodno tome, u slučaju “nesporazuma”, bilo bi lako utvrditi ko je pošiljalac.²⁵²⁸ U vezi s tim, Veće konstatuje da je depeša, čak i ako je Lukić nije poslao, ipak poslata iz Štaba MUP u njegovo ime; nema nikakvog navoda da depeša nije bila odobrena.

1006. Dana 7. maja 1999. godine u zgradi Štaba MUP održan je sastanak kome je predsedavao Lukić i kome su prisustvovali Šainović, Stevanović, Dragan Ilić, članovi Štaba MUP i načelnici sekretarijata unutrašnjih poslova na Kosovu. Dnevni red sastanka obuhvatao je raspravu o “[n]aredni[m] zadaci[ma] u odbrani zemlje od agresora” i “[v]ažn[im] pitanj[ima] u vezi rada i izvršavanja postavljenih zadataka pripadnika MUP-a na KiM”.²⁵²⁹ Lukić, koji je predsedavao sastankom, naložio je načelnicima sekretarijata unutrašnjih poslova da preduzmu mere protiv izvršilaca zločina i izdao uputstva za nošenje uniforme. Sekretarijatu unutrašnjih poslova u Prištini takođe je naložio da, u saradnji s VJ, obezbedi put Priština-Podujevo.²⁵³⁰

1007. Na tom sastanku Stevanović je naložio načelnicima sekretarijata unutrašnjih poslova da se usredsrede na suzbijanje vršenja krivičnih dela i organizuju “antiterorističke” akcije i izvode ih nakon što ih odobri Štab MUP. Napomenuo je da “[p]osle završetka većih akcija [...] predstoji [...]

²⁵²⁶ Dok. pr. br. 5D1289 (Depeša od Sretena Lukića, 6. maj 1999. godine).

²⁵²⁷ Dok. pr. br. 6D874 (Depeša Sretena Lukića upućen načelnicima sekretarijata unutrašnjih poslova na Kosovu, 6. maj 1999. godine), str. 2.

²⁵²⁸ Gvozden Gagić, T. 24476–24478 (18. mart 2008. godine), T. 24517–24524 (19. mart 2008. godine).

²⁵²⁹ Dok. pr. br. P1996 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 7. maj 1999. godine), str. 1–2.

²⁵³⁰ Dok. pr. br. P1996 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 7. maj 1999. godine), str. 10–12.

rad svakog SUP-a na organizovanju antiterorističkih akcija na svom području. Plan mora biti odobren od Štaba”.²⁵³¹

1008. U vezi s ovom izjavom, Dušan Gavranić je pokušao da minimalizuje ulogu sekretarijata unutrašnjih poslova u planiranju i izvođenju antiterorističkih akcija.²⁵³² Međutim, njegovom iskazu protivreči sledeći Stevanovićev komentar iznet na sastanku od 7. maja: “U organizaciji rada Sekretarijata unutrašnjih poslova na KiM jasno se mora ostvariti organizacija koja obezbeđuje da svi [PJP i OPG] moraju biti potčinjeni načelniku Sekretarijata”.²⁵³³ Gavranić je takođe izjavio da nije znao za činjenicu da Štab MUP treba da odobri planove.²⁵³⁴

1009. Dana 11. maja 1999. godine održan je još jedan sastanak u Štabu MUP u Prištini, kojim je predsedavao Lukić i kom su prisustvovala četiri druga člana Štaba MUP, 13 komandanata PJP i Obrad Stevanović. Dnevni red bio je sličan dnevnom redu sastanka od 7. maja i obuhvatao je “naredn[e] zada[tke] u odbrani zemlje od agresora, antiterorističkoj borbi”.²⁵³⁵ Nakon što su se razni komandanti PJP obratili grupi i govorili o svojim vlastitim aktivnostima, Stevanović je izjavio da će “[s]vaki SUP i OPJP utvrdi[ti] redosled prioriteta antiterorističkih akcija sa preciznim planom koji će odobravati Štab”.²⁵³⁶ On je takođe naglasio sledeće: “[J]edinice policije su potčinjene načelniku SUP-a, rukovodioci OPJP i rukovodioci policije moraju prisustvovati svakom kolegijumu SUP-a”. Na kraju je uzeo reč Lukić i podsetio prisutne da treba preduzeti mere kako bi se sprečilo masovno iseljavanje civila s Kosova.²⁵³⁷ On je takođe napomenuo da vojno sposobne kosovske Albance treba hapsiti i proveravati, pri čemu treba voditi odgovarajući krivični postupak, i izdao uputstva za nošenje policijske uniforme.²⁵³⁸ Nakon sastanaka održanih 7. i 11. maja, Štab MUP doneo je zaključke u kojima su navedeni predstojeći zadaci.²⁵³⁹

1010. Dana 13. maja 1999. godine Lukić je poslao depešu načelnicima sekretarijata unutrašnjih poslova u Prizrenu, Uroševcu i Prištini, kao i komandantu “SPP” u mestu Đeneral Janković, kojoj

---

²⁵³¹ Dok. pr. br. P1996 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 7. maj 1999. godine), str. 10–11.

²⁵³² Dušan Gavranić, T. 22758–22759, 22762–22763, 22787 (19. februar 2008. godine).

²⁵³³ Dok. pr. br. P1996 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 7. maj 1999. godine), str. 11.

²⁵³⁴ Dušan Gavranić, T. 22764, 22793 (19. februar 2008. godine).

²⁵³⁵ Dok. pr. br. P1993 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 11. maj 1999. godine), str. 1.

²⁵³⁶ Dok. pr. br. P1993 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 11. maj 1999. godine), str. 7.

²⁵³⁷ Do tada je Štab MUP izvestio MUP u Beogradu da je više od 700.000 kosovskih Albanaca napustilo Kosovo. V. dok. pr. br. P1693 (Pregled bezbednosno značajnih događaja koji je sastavio Štab MUP, 1. maj 1999. godine).

²⁵³⁸ Dok. pr. br. P1993 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 11. maj 1999. godine), str. 8–9.

²⁵³⁹ Dok. pr. br. 6D802 (Zaključci sa sastanaka u Štabu MUP održanih 7. i 11. maja 1999. godine).

je priložio dopis Međunarodnog komiteta Crvenog krsta (dalje u tekstu: MKCK). Iako je Lukić svim načelnicima SUP i komandirima saobraćajne policije izdao uputstvo da preduzmu konkretne mere za pružanje pomoći MKCK, smatrao je takođe da je važno i naložio im da “uklon[e] sva napuštena vozila i predmete koji ukazuju na boravak izbeglih lica” sa predviđene trase kretanja predstavnika MKCK na Kosovu.²⁵⁴⁰ Dana 15. maja, Lukić je svim načelnicima SUP i načelnicima odeljenja kriminalističke policije na Kosovu poslao još jedan dopis u kom je naveo da je “potrebno” da Štabu MUP smesta dostave određene informacije o pritvorima i krivičnim postupcima u njihovim zonama odgovornosti.²⁵⁴¹

1011. Na kraju, telegram od 26. maja 1999. godine, koji je komandant 122. interventne brigade PJP Dragan Živaljević uputio Štabu MUP,²⁵⁴² sadrži saopštenje o “dostignut[im] linij[ama]” 122. interventne brigade i koristi šifre koje se podudaraju s kartom.²⁵⁴³ Pominje se i jedan ranjeni oficir PJP, pozicije na kojima se nalaze “zbeгови” i traže se dalja uputstva za smeštaj tih “zbe[go]va”.²⁵⁴⁴ U gornjem desnom uglu telegrama nalazi se rukom napisana napomena “Generalu Lukiću na upoznavanje i odluku”, a ispod toga je potpis Miroslava Mijatovića.²⁵⁴⁵ U odgovor, Štab MUP naložio je Živaljeviću da civile vrati u njihova sela ili da ih, ako to nije izvodivo, razmesti na pozicije koje je predložio. Izdato mu je uputstvo da uhapsi sva “borbeno sposobna lica” i preda ih “područnom sekretarijatu”. Živaljeviću je takođe naloženo da pri tome obezbedi “postupanje policije u potpunosti po zakonu”.²⁵⁴⁶

b. Zaključci o ulozi i funkcijama Štaba MUP

1012. Svi ti dokumenti pokazuju da je, u periodu koji je prethodio vazdušnoj kampanji NATO i tokom njenog trajanja, Štab MUP imao centralnu ulogu u planiranju, organizovanju, rukovođenju i usmeravanju rada raznih jedinica MUP angažovanih na Kosovu, kao i u koordiniranju i planiranju zajedničkih akcija s VJ. Štab MUP nije zamenio dnevne komandne strukture u okviru MUP.

²⁵⁴⁰ Dok. pr. br. 6D796 (Depeša Štaba MUP, 13. maj 1999. godine).

²⁵⁴¹ Dok. pr. br. 6D876 (Depeša Štaba MUP, 15. maj 1999. godine).

²⁵⁴² Dok. pr. br. 5D1418 (Depeša Štaba MUP i telegram 122. interventne brigade, 26. maj 1999. godine). Treba imati u vidu da naslov na telegramu 122. interventne brigade sugeriše da je taj telegram bio poslat “načelniku Štaba” PJP, ali Živaljević je u svom svedočenju objasnio da je to bila greška osobe koja ga je sastavila i da je telegram trebao biti naslovljen na Štab MUP. Dragan Živaljević, T. 24862–24863 (3. april 2008. godine).

²⁵⁴³ V. Dragan Živaljević, T. 24869–24870 (3. april 2008. godine).

²⁵⁴⁴ Dok. pr. br. 5D1418 (Depeša Štaba MUP i telegram 122. interventne brigade, 26. maj 1999. godine), str. 3; Miroslav Mijatović, T. 22537 (15. februar 2008. godine).

²⁵⁴⁵ Dok. pr. br. 5D1418 (Depeša Štaba MUP i telegram 122. interventne brigade, 26. maj 1999. godine), str. 3; Miroslav Mijatović, T. 22379 (14. februar 2008. godine).

Načelnici sekretarijata unutrašnjih poslova i komandanti jedinica PJP i SAJ zadržali su svoju direktnu kontrolu svojim vlastitim snagama. Štab MUP je, umesto toga, imao širu ulogu da rukovodi i kontroliše rad svih tih komandanata i jedinica pod njihovom komandom i da obezbeđuje da oni dejstvuju u skladu s glavnim smernicama i planovima.

1013. Tu sliku je potvrdio i sam Lukić u razgovoru s tužilaštvom, kad je objasnio da je glavna uloga Štaba MUP bila da koordinira, planira i rukovodi organizacionim jedinicama, prevashodno u cilju “suzbijanja terorizma”. Posebno u vezi PJP, on je takođe napomenuo da su jedinice PJP imale “dvojnju odgovornost”: prema komandantu PJP (Stevanoviću) i istovremeno prema Štabu MUP.²⁵⁴⁷

1014. Mada je nekoliko svedoka Lukićeve odbrane pokušalo da sugeriše da je Štab MUP bio “poštanski fah” za komunikaciju, slabo telo bez ikakvih stvarnih ovlašćenja, Veće te iskaze odbacuje zbog doslednih i uverljivih protivdokaza izvedenih iz gorepomenutih dokumenata, od kojih je velik deo potpisao Lukić lično. Tom zaključku ide u prilog i sam razgovor sa Lukićem.

1015. Veće prihvata da je, prema Rešenju od 16. juna 1998. godine, Štab MUP zvanično obuhvatao članove RDB. Međutim, budući da nema dovoljno neposrednih dokaza o tome kako je Lukić, kao načelnik Štaba MUP, sprovodio ovlašćenja nad ljudstvom i jedinicama RDB na Kosovu, Veće ne može zaključiti van razumne sumnje da je on u praksi zaista imao takvu nadležnost. Međutim, taj zaključak ne utiče na konačne konstatacije Veća o Lukićevoj krivičnoj odgovornosti.

5. Lukićeva ovlašćenja kao načelnika Štaba MUP

1016. Veće napominje da bi po pravilu bilo logično da se uloga Štaba MUP i uloga njegovog načelnika, Sretena Lukića, razmotre zajedno. Međutim, zbog konkretnog argumenta koji je iznela Lukićeva odbrana u vezi s Lukićevim položajem u Štabu MUP, Veće će razmotriti ta dva pitanja zasebno.

1017. Lukićeva odbrana tvrdi da Lukić u Štabu MUP nije imao položaj načelnika, već “upravnika” ili “rukovodioca”.²⁵⁴⁸ Ona dalje tvrdi da je tužilaštvo pogrešilo u svojoj analizi strukture MUP zato što se oslanjalo na svedočenja neupućenih lica, kao što su članovi DPMK i VMK, kao i na svedoke iz VJ. Odbrana ističe da tužilaštvo nije pozvalo neke policijske veštake, zbog čega greškom Lukića naziva “šefom”, “komandirovom” ili “komandantom” Štaba MUP za

---

²⁵⁴⁶ Dok. pr. br. 5D1418 (Depeša Štaba MUP i telegram 122. interventne brigade, 26. maj 1999. godine), str. 2.

²⁵⁴⁷ Dok. pr. br. P948 (Razgovor Sretena Lukića s tužilaštvom), str. 41.

²⁵⁴⁸ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 20008. godine (javna verzija), par. 692–722, 1432.

Kosovo.²⁵⁴⁹ Lukićeva odbrana tvrdi da tekst u Rešenju o obrazovanju Štaba Ministarstva unutrašnjih poslova za borbu protiv terorizma pokazuje da je on bio imenovan na mesto rukovodioca ili upravnika Štaba, koje je imalo uži delokrug ovlašćenja od načelnika.²⁵⁵⁰

1018. U originalu Rešenja od 16. juna 1998. godine na srpskom jeziku se, istina, navodi da se on imenuje za “rukovodioca” Štaba, kao što napominje Lukićeva odbrana.²⁵⁵¹ Međutim, Veće smatra da je tačan naziv Lukićevog položaja, i njegov prevod na engleski jezik, nevažan. Ono što je zaista važno su njegova ovlašćenja i odgovornosti. U ovom odeljku se samo radi lakšeg razumevanja u engleskom prevodu koristi termin “načelnik Štaba MUP”.

a. Učešće Lukića u radu sastanaka na visokom nivou

1019. Osim što je prisustvovao sastancima koji su se održavali u Štabu MUP u Prištini, Lukić je sve vreme dok je bio načelnik Štaba MUP učestvovao i u radu drugih sastanaka kojima su prisustvovali ličnosti na visokim položajima u MUP, VJ, kao i istaknute političke ličnosti SRJ i Srbije.

1020. Dana 30. maja 1998. godine, Lukić je prisustvovao sastanku s Miloševićem u Beogradu, kom su, između ostalog, prisustvovali Perišić, Stanišić, Samardžić, Dimitrijević, Pavković i Stevanović. Sastanak je sazvaio Milošević i na njemu se raspravljalo o planu za borbu protiv terorizma na Kosovu, kao što je navedeno u Odeljku VI.E.²⁵⁵²

1021. Aleksandar Dimitrijević je posvedočio da je u julu i avgustu 1998. godine “četiri, pet puta” prisustvovao sastancima koje je Milošević sazvaio u Belom dvoru u Beogradu. Osim visokih vojnih starešina, prema Dimitrijevićevom sećanju, sastanku su od strane MUP prisustvovali Lukić, Stojiljković, Stevanović i Đorđević, kao i političari poput Šainovića, Matkovića, Minića i Anđelkovića.²⁵⁵³ U razgovoru koji je s njim obavljen, Lukić je potvrdio da je bio na sastanku koji je sazvaio Milošević, a koji je, prema njegovom mišljenju, bio održan početkom jula i kome su prisustvovali Stojiljković, Đorđević i Stevanović iz MUP, kao i Milutinović, Šainović, Pavković, Matković, Minić i Anđelković. Veće je već konstatovalo da je taj sastanak održan 21. jula 1998.

---

²⁵⁴⁹ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 20008. godine (javna verzija), par. 692–722.

²⁵⁵⁰ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 20008. godine (javna verzija), par. 692–722, 730.

²⁵⁵¹ Dok. pr. br. P1505 (Rešenje o obrazovanju Štaba Ministarstva za borbu protiv terorizma, 16. jun 1998. godine).

²⁵⁵² Milan Đaković, T. 26410–26411 (19. maj 2008. godine).

²⁵⁵³ Aleksandar Dimitrijević, T. 26587–26590 (8. jul 2008. godine).

godine.²⁵⁵⁴ Lukić je izjavio da je na tom sastanku Pavković izložio situaciju na Kosovu i predložio da se zajedničke operacije VJ i MUP izvedu u tri ili četiri faze. Na tom sastanku prihvaćen je plan koji je predložio Pavković. Lukić je naglasio da Štab MUP nije aktivno učestvovao u sastavljanju plana i da on taj plan nije spremno prihvatio, zato što je podrazumevao brojno ljudstvo koje se nije nalazilo na Kosovu, kao i zbog drugih logističkih problema.²⁵⁵⁵ Lukićeva odbrana tvrdi da Lukić nije učestvovao u sastavljanju Plana za borbu protiv terorizma.²⁵⁵⁶ Veće prihvata da Lukić nije učestvovao u konkretnom formulisanju Plana na najvišem nivou; međutim, prisustvovao je sastanku na kome je taj plan usvojen, kao i u sprovođenju mera kojima je trebalo obezbediti propisno sprovođenje Plana.

1022. Neki od sastanaka kojima je prisustvovao Lukić bili su sastanci Zajedničke komande, kao što je razmotreno u Odeljku VI.E. Tužilaštvo tvrdi da je Lukić bio član Zajedničke komande od njenog osnivanja i da se redovno sastajao s drugim članovima Zajedničke komande kako bi planirali operacije koje je trebalo izvesti na Kosovu. Lukić je na tim sastancima prisutne izveštavao o pitanjima vezanim za MUP i učestvovao u raspravama o predstojećim operacijama. Prema rečima tužilaštva, zajedničke operacije MUP/VJ ne bi mogle da se izvedu bez Lukićevog angažovanja kao načelnika Štaba MUP, koji je zaključke koje bi usvojila Zajednička komanda prenosio na niže nivoe komandnog lanca MUP.²⁵⁵⁷

1023. Lukićeva odbrana, s druge strane, tvrdi da je Zajednička komanda bila legitiman pokušaj MUP i VJ da razmenjuju informacije, a ne telo s komandnom nadležnošću nad snagama MUP i VJ. Odbrana tvrdi da je termin “Zajednička komanda” bio jednostavno skraćeni naziv za koordinaciju između MUP i VJ, pre nego što je izdato naređenje o prepotčinjavanju i, kao takva, Zajednička komanda nije bila nadležna za izdavanje naređenja. Lukićeva odbrana dalje tvrdi da je posle 1998. godine Zajednička komanda prestala da postoji, sugerišući da Lukić nije mogao da bude član tog tela 1999. godine.²⁵⁵⁸ Međutim, Veće je već zaključilo da je Zajednička komanda igrala značajnu ulogu u rukovođenju i koordiniranju aktivnosti VJ i MUP na Kosovu kako 1998. godine, tako i 1999. godine.

---

²⁵⁵⁴ V. Odeljak VI.E.1.

²⁵⁵⁵ Dok. pr. br. P948 (Razgovor Sretena Lukića s tužilaštvom), str. 68–73; Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 20008. godine (javna verzija), par. 500–506. Veće napominje da je, uprkos tome što je Lukić izjavio da je sastanak održan početkom jula, Duško Matković je u svom iskazu rekao da je sastanak, u stvari, održan 20. jula. Duško Matković, T. 14634–14637 (30. avgust 2007. godine), dok. pr. br. P2913 (Izjava svedoka od 10. februara 2003. godine), str. 9 (javna verzija).

²⁵⁵⁶ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 20008. godine (javna verzija), par. 500–506.

²⁵⁵⁷ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 156–180, 1012.

1024. Veće je analiziralo dokaze vezane za Zajedničku komandu i posebno Lukićevo angažovanje u njoj. U svom razgovoru s tužilaštvom, Lukić je objasnio da su se od 20. jula 1998. godine članovi Zajedničke komande sastajali praktično svako veće kako bi razmenili informacije i dali pregled situacije.²⁵⁵⁹ Pažljivi pregled Beležaka koje je Milan Đaković vodio tokom sastanaka Zajedničke komande u periodu od jula do oktobra 1998. godine pokazuje da je Lukić redovno prisustvovao tim sastancima.²⁵⁶⁰ Štaviše, Đaković je identifikovao Lukića kao osobu koja je komandovala snagama MUP na Kosovu.²⁵⁶¹ Lukićeva uloga i karakter njegovog učešća u radu sastanaka Zajedničke komande ilustruju primeri koji se navode dalje u tekstu.

1025. Beleške pokazuju da je na sastanku od 22. jula 1998. godine Lukić referisao sledeće: “[R]egistrovano [je] nekoliko ekscenčnih situacija u KM i Uroševcu u G. Nerodimlju razbijena je teroristička grupa i privedeno je 7 lica”.²⁵⁶² Takođe je izvestio da je “[o]držan [...] sastanak sa svim komandantima odreda, a zatim sa načelnicima MUP-a”.²⁵⁶³ Dana 23. jula, Lukić je prisutne obavestio da je MUP preduzeo mere protiv “napada” u opštini Peć, da je na tom području postavljen kontrolni punkt, da je povećan broj patrola, i da je grupa od 35 lica pritvorena i provereno je imaju li ostataka baruta kao dokaz da dejstvuju.²⁵⁶⁴

1026. Na sastanku Zajedničke komande održanom 27. jula 1998. godine, Lukić je referisao o napredovanju jedinica MUP u Rudniku.²⁵⁶⁵ Na sastanku od 29. jula govorio je o napadu na MUP u Prizrenu i izvestio prisutne da je 3.000 uniformi spremno za podelu rezervnoj policiji.²⁵⁶⁶ Sledećeg dana, informisao je učesnike sastanka da je na Kosovo stiglo ukupno 1.203 rezervnih policajaca i “mirnodopskog” sastava iz Srbije, nakon čega je ukupan broj rezervnih policajaca i “mirnodopskog” sastava na Kosovu iznosio 14.687. U Beleškama je zapisano da je Lukić takođe izjavio da će do sledećeg dana sve manevarske jedinice biti izvučene, izuzev 5. i 8. odreda i odreda

---

²⁵⁵⁸ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 20008. godine (javna verzija), par. 788–799.

²⁵⁵⁹ Dok. pr. br. P948 (Razgovor Sretena Lukića s tužilaštvom), str. 77.

²⁵⁶⁰ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande).

²⁵⁶¹ Milan Đaković, T. 26434 (19. maj 2008. godine) (gde na pitanje u vezi s terminom “Zajednička komanda” izjavljuje da je on mislio da su “to [...] bili general Lukić i general Pavković, niko drugi. Jer u sistemu komandovanja nije mogao niko izdati naredbu jedinicama MUP-a izuzev generala Lukića i jedinicama Vojske, generalu Pavkoviću odnosno, generalu Samardžiću. Znači, isključivo, za mene nije niko drugi postojao u odnosu na ovaj termin koji ja ovde navodim.”).

²⁵⁶² Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 3.

²⁵⁶³ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 3.

²⁵⁶⁴ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 6–7.

²⁵⁶⁵ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 17.

kod mesta Dulje.²⁵⁶⁷ Zabeleženo je takođe da je Lukić prokomentarisao da plan za Kosovsku Mitrovicu “nije dobar, pa se vraća na doradu [...] posebno u [albanskom] delu, npr. Šipolje “. ²⁵⁶⁸

1027. Beleške pokazuju da je, na sastanku održanom 4. avgusta 1998. godine, Lukić izjavio da “[i]straž. sudija [treba] da im odredi pritvor od 30 dana” i govorio je da treba da se “[i]spošt[uju] zakonsk[e] procedur[e]” u postupanju s osumnjičenima.²⁵⁶⁹ Izgleda da je Lukić govorio o dvojici osumnjičenih za koje je zamenik načelnika Centra RDB u Prištini Radović rekao da su pritvoreni zbog činjenja krivičnih dela, pri čemu nije konkretno naveo ko su ti osumnjičeni i o kakvim krivičnim delima se radi.²⁵⁷⁰

1028. Dana 13. avgusta 1998. godine, Lukić je izvestio Zajedničku komandu da su na određenim područjima Kosova iskopani rovovi, da su izbačeni “leci propagandni” o vraćanju civila iz gradova u njihova sela, da je vodio razgovor sa šefom Misije o potrebi da se spreči humanitarna katastrofa i govorio o potrebi saradnje s humanitarnim organizacijama.²⁵⁷¹ Beleške pokazuju da je na sastanku od 27. avgusta 1998. godine Lukić, govoreći o broju odreda i četa MUP na Kosovu rekao sledeće: “Za sutra naveče napraviti sve ovo – Plan – MUP (angažovanje)” i dodao: “Sutra na Dulje voditi novinare radi slikanja bunkera i dr. objekata OVK”.²⁵⁷²

1029. Dana 1. septembra 1998. godine, Lukić je govorio o predaji oružja u selima Dubovik/Duboviku, Beleg, Donji Streoc, Ljubuša/Lëbusha i Papračane/Papraqani.²⁵⁷³ Na sastanku od 6. septembra 1998. godine izvestio je o “zajedničk[oj] priprem[i] za akciju 'Ratis'“ i istakao sledeće: “Na Oštrozub sa 1 četom i treba ga zaposesti”, pomenuo je takođe da je u Prizrenu, Peći i Đakovici uhapšeno 537 ljudi i naveo da je oružje predato u “H. Zagrodskoj”.²⁵⁷⁴ Na sastanku od 12.

---

²⁵⁶⁶ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 25–26, 28–29.

²⁵⁶⁷ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 30–31.

²⁵⁶⁸ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 33.

²⁵⁶⁹ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 42.

²⁵⁷⁰ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 42.

²⁵⁷¹ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 52–53. Iako se u beleškama Zajedničke komande ne navodi ko je bio “šef misije” o kojem je Lukić govorio, s obzirom da su relevantne beleške sastavljene 13. avgusta 1998. godine, Veće zaključuje da je govorio o šefu misije DPMK na Kosovu.

²⁵⁷² Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 77–78.

²⁵⁷³ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 100–101.

²⁵⁷⁴ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 92.

septembra 1998. godine, Lukić je prisutne izvestio da je u Ratišu u opštini Dečani pronađeno 29 leševa.²⁵⁷⁵

1030. Na sastanku od 13. septembra 1998. godine, Lukić je referisao o “priprem[ama] za akciju Bajgora”.²⁵⁷⁶ Sutradan, izvestio je prisutne da je akcija Bajgora izvedena.²⁵⁷⁷ Na sastanku od 15. septembra, Lukić je još jednom referisao o angažovanju 5. i 2. odreda PJP na području Starog Trga,²⁵⁷⁸ nedaleko od Kosovske Mitrovice i Bajgore. Na sastanku od 16. septembra nastavio je da izveštava o tekućim akcijama na području Bajgore, u selu Bare.²⁵⁷⁹

1031. Dana 26. septembra, zabeleženo je da je Lukić izjavio sledeće: “D. Obrinje je danas završeno potpuno ... 3 odreda su izvučena, 2 čete i SAJ [...] privedeno veći broj lica”.²⁵⁸⁰ Dana 30. septembra rekao je da će za sutradan biti izrađena karta razmeštaja za MUP.²⁵⁸¹ Dana 1. oktobra 1998. godine, Lukić je pomenuo sledeće: “Navodno u rej. Jablanici ima mas. grobnica”.²⁵⁸² Dana 30. oktobra prokomentarisao je da je “na području Prizrena u oko 30 sela bilo nekih paljevina koje još uvek nisu razjašnjene.”²⁵⁸³

1032. Svi ti primeri pokazuju da je Lukić bio detaljno upoznat s događanjima na terenu na Kosovu 1998. godine i da je njegova uloga bila da druge članove Zajedničke komande izveštava o aktivnostima snaga MUP. Njegovo učestvovanje u radu velike većine sastanaka Zajedničke komande, često kao jedinog predstavnika MUP, kako je to zapisano u Beleškama, pokazuje da je on imao rukovodeću i centralnu ulogu u koordiniranju akcija MUP i VJ.

1033. Potvrđujući da je Lukić bio ključni član Zajedničke komande, angažovan na tome da se obezbedi da snage VJ i MUP u koordiniranim akcijama sprovedu njena uputstva, Adamović je potvrdio da ga je Lukić, nakon gorenavedenog sastanka u Štabu MUP održanog 22. jula 1998.

---

²⁵⁷⁵ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 106.

²⁵⁷⁶ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 109.

²⁵⁷⁷ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 111.

²⁵⁷⁸ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 113.

²⁵⁷⁹ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 116.

²⁵⁸⁰ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 129.

²⁵⁸¹ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 133.

²⁵⁸² Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 134. U verziji na B/H/S piše “Jablanica”.

²⁵⁸³ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 164.

godine, zadužio da jedinicama MUP na terenu šalje karte zajedničkih operacija MUP/VJ.²⁵⁸⁴ Konkretno, Lukić mu je izdao uputstvo da “s vremena na vreme odlazi[...] kod pukovnika Đakovića i da dostavlja[...] podatke o jedinicama koje se nalaze na prostoru Kosova i Metohije, a u cilju planiranja i izvođenja antiterorističkih akcija.”²⁵⁸⁵ Kao što je gore navedeno, Đaković je posvedočio da on ne bi mogao da planira zajedničke akcije MUP/VJ i pravi odgovarajuće karte bez pomoći Adamovića i drugih članova Štaba MUP.²⁵⁸⁶

1034. Osim toga što je bio angažovan u Zajedničkoj komandi, Lukić je prisustvovao i brojnim sastancima s visokim funkcionerima VJ i MUP, kao i političkim vođama, na kojima je referisao o situaciji na Kosovu i učestvovao u planiranju daljih operacija.

1035. Lukić je prisustvovao sastanku održanom 29. oktobra 1998. godine u Belom dvoru u Beogradu, na koji je došao velik broj istih onih učesnika koji su bili i na sastanku od 21. jula. Nakon Pavkovićevog izlaganja o uspešnom sprovođenju Plana, Lukić je prisutne izvestio o razmeštaju snaga MUP na Kosovu, u svetlu Sporazuma Holbrooke-Milošević.²⁵⁸⁷

1036. Dušan Lončar je posvedočio da je, po dolasku na Kosovo u novembru 1998. godine, prisustvovao jednom sastanku koji se održavao u zgradi MUP u Prištini i kome su prisustvovali Šainović, Lukić, Pavković i drugi. Na tom sastanku Šainović je prisutnima predstavio Lončara i uputio ih da svi kontakti s VMK treba da idu preko Lončara.²⁵⁸⁸ Mada nije jasno da li je Lončar nakon toga bio u kontaktu s Lukićem, istina je da je komunicirao s Lukićevim zamenikom Mijatovićem, koji ga je izveštavao o incidentima na Kosovu.²⁵⁸⁹ U razgovoru s tužilaštvom, Lukić je potvrdio da se Mijatović svakodnevno sastajao s predstavnicima VMK.²⁵⁹⁰ Lončar je takođe dodao da je u periodu od novembra 1998. do marta 1999. godine Šainović i dalje jednom ili dvaput

---

²⁵⁸⁴ Duško Adamović, T. 24969–24970, 24978 (8. april 2008. godine), T. 25063–25065 (9. april 2008. godine).

²⁵⁸⁵ Duško Adamović, T. 25065 (9. april 2008. godine).

²⁵⁸⁶ Milan Đaković, T. 26397 (19. maj 2008. godine).

²⁵⁸⁷ Dok. pr. br. P2166 (Zapisnik sa sastanka u Belom dvoru, 29. oktobar 1998. godine), str. 7. V. Odeljak VI.E.2.b.i.C za procenu ovog dokumenta od strane Veća.

²⁵⁸⁸ Dušan Lončar, dok. pr. br. P2521 (izjava svedoka od 3. marta 2004. godine), par. 21.

²⁵⁸⁹ V. Dušan Lončar, T. 7594, 7596 (30. novembar 2006. godine), dok. pr. br. P2521 (Izjava svedoka od 3. marta 2004. godine), par. 21, 22, 35; dok. pr. br. P948 (Razgovor Sretena Lukića s tužilaštvom), str. 80.

²⁵⁹⁰ Dok. pr. br. P948 (Razgovor Sretena Lukića s tužilaštvom), str. 122.

nedeljno posećivao Kosovo i uvek se sastajao i s Pavkovićem i s Lukićem. Njih dvojica su takođe bili obavezni da Šainovića telefonski obaveštavaju o svim eventualnim važnim događanjima.²⁵⁹¹

1037. U zapisniku sa sastanka održanog u Štabu MUP 2. decembra 1998. godine piše da je Lukić govorio o prethodnom sastanku održan u Beogradu 27. novembra 1998. godine. Taj sastanak je bio sazvan u Ministarstvu unutrašnjih poslova, a prisustvovali su mu Lukić, Šainović, Stojiljković, pomoćnici ministara MUP i načelnici RDB i RJB. Razmotrili su situaciju na Kosovu i razgovarali o daljem izvođenju “antiterorističkih dejstava” od strane snaga MUP.²⁵⁹²

1038. Postoje takođe dokazi da je Lukić bio ključni predstavnik MUP u razgovorima u vezi s Kosovom i tokom 1999. godine. Na referisanju od 11. aprila 1999. godine, Ojdanić je visokim oficirima VJ rekao da će se održati sastanak predstavnika Štaba Vrhovne komande i “vrhovnog komandanta” (Miloševića), kom će takođe prisustvovati Milutinović, Šainović, Pavković i Lukić.²⁵⁹³ U razgovoru s tužilaštvom, sam Lukić je govorio o jednom drugom sastanku koji je u maju 1999. godine održan u jednoj vili u Beogradu. Sastanak je sazvaio Milošević, a prisustvovali su mu Milutinović, Šainović, Pavković, Ojdanić, Stojiljković, Đorđević, Rade Marković i Stevanović. Kao načelnik Štaba MUP, Lukić je podneo izveštaj o situaciji na Kosovu, što je i Pavković uradio za VJ.²⁵⁹⁴ Veće se uverilo da je Lukić govorio o gorepomenutom sastanku od 4. maja, nakon prijema dopisa u kojem je tadašnji tužilac Međunarodnog suda Louise Arbour izrazila svoju duboku zabrinutost zbog daljih teških kršenja međunarodnog humanitarnog prava na Kosovu.²⁵⁹⁵ U jednom medijskom izveštaju o sastanku održanom 4. maja navodi se da su mu prisustvovali Milošević, Milutinović, Ojdanić, Pavković, Lukić i drugi. Kako se navodi u toj reportaži, “snage bezbednosti” bavile su se brojnim slučajevima nasilja, ubistava, pljačke i drugih zločina, i uhapsile su nekoliko stotina počinitelaca čiji zločini su u velikoj meri ugrožavali civilno stanovništvo. U reportaži je navedeno da je na sastanku zaključeno da je to što su državne vlasti

---

²⁵⁹¹ Dušan Lončar, T. 7576–7578 (30. novembar 2006. godine), T. 7652–7654 (1. decembar 2006. godine), dok. pr. br. P2521 (Izjava svedoka od 3. marta 2004. godine), par. 38.

²⁵⁹² Dok. pr. br. P3122 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 2. decembar 1998. godine), str. 3.

²⁵⁹³ Branko Gajić, 15414–15418 (11. septembar 2007. godine); dok. pr. br. 3D728 (Referisanje načelniku Štaba Vrhovne komande, 11. april 1999. godine), str. 3.

²⁵⁹⁴ Dok. pr. br. P948 (Razgovor Sretena Lukića s tužilaštvom), str. 142–143.

²⁵⁹⁵ V., generalno, dok. pr. br. P398 (Dopis Louise Arbour upućen Miloševiću, 26. mart 1999. godine); dok. pr. br. P399 (Dopis Louise Arbour upućen Milutinoviću, 26. mart 1999. godine); dok. pr. br. P400 (Dopis Louise Arbour upućen Nikoli Šainoviću, 26. mart 1999. godine); dok. pr. br. P401 (Dopis Louise Arbour upućen Dragoljubu Ojdaniću, 26. mart 1999. godine).

legalno i nepristrasno izvršavale svoje dužnosti da zaštite civile učinilo takve zločine “nemogućim”.²⁵⁹⁶

1039. Ljubiša Stojimirović, koji je bio načelnik Štaba 3. armije, potvrdio je da su početkom maja Lukić i Pavković otišli da se sastanu s Miloševićem.²⁵⁹⁷ Dva dana nakon sastanka, Lukić je izdao naređenje u kom je svojim podređenima naložio da pročitaju sadržaj jednog članka u *Politici* i pridržavaju se u njemu navedenih uputstava.²⁵⁹⁸ Šainovićeve izjave sa sastanka u Štabu MUP od 7. maja 1999. godine potvrđuju prikaz sastanka od 4. maja iz tog članka. Šainović je izjavio da su predsjednici SRJ i Srbije čuli izveštaje Pavkovića i Lukića i da je tekst saopštenja objavljen u javnosti, kao i da to saopštenje treba dati svim rukovodiocima policije.²⁵⁹⁹ Miroslav Mijatović je posvedočio da je Šainović govorio o saopštenju iz dnevnog lista *Politika* u kom se izveštava o sastanku od 4. maja 1999. godine.²⁶⁰⁰

1040. Na kraju, Lukić je prisustvovao i sastanku Zajedničke komande koji je 1. juna 1999. godine održan u podrumu hotela “Grand” u Prištini, koji je detaljno razmotren u Odeljku VI.E i na kojem je Lukić, među ostalima, podneo izveštaj o aktivnostima MUP.²⁶⁰¹

b. Lukićeva saradnja s međunarodnim posmatračima

1041. Šef SAD-DPMK Shaun Byrnes svedočio je o Lukićevom učešću, kao i o učešću Đorđevića i Stevanovića u ime MUP, u radu više tehničkih sastanaka održanih nakon sastanka od 24. oktobra 1998. godine između Miloševića, Wesleyja Clarka i Klause Naumanna.²⁶⁰² Predmet razgovora bio je broj pripadnika snaga kojima treba dopustiti ulazak na Kosovo nakon Sporazuma Holbrooke-Milošević.²⁶⁰³ Byrnes i Lukić su učestvovali u radu podgrupe koja je posebno razmatrala pitanje

²⁵⁹⁶ Dok. pr. br. P1696 (“Komandanti vojske i policije informišu Miloševića o uspešnoj odbrani”, reportaža RTS, 5. maj 1999. godine), str. 1.

²⁵⁹⁷ Ljubiša Stojimirović, T. 17684 (26. oktobar 2007. godine).

²⁵⁹⁸ Dok. pr. br. 5D1289 (Izveštaj Sretena Lukića u vezi s člankom iz lista *Politika*, 6. maj 1999. godine), uvršten u spis i pod br. P2159.

²⁵⁹⁹ Dok. pr. br. P1996 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 7. maj 1999. godine), str. 4.

²⁶⁰⁰ Miroslav Mijatović, T. 22286–22289 (13. februar 2008. godine).

²⁶⁰¹ Aleksandar Vasiljević, T. 14505 (29. avgust 2007. godine), dok. pr. br. P2600 (Izjava svedoka od 14. januara 2007. godine), par. 78–81; Momir Stojanović, T. 19774–19775 (7. decembar 2007. godine).

²⁶⁰² Shaun Byrnes, T. 12156–12158 (16. april 2007. godine).

²⁶⁰³ Klaus Naumann, dok. pr. br. P1767 (Beleške s razgovora s predstavnicima Tužilaštva), par. 14–16, dok. pr. br. P2512 (Transkript sa suđenja u predmetu *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 6980–6983; Rade Čučak, T. 14933–14934 (4. septembar 2007. godine).

policijskih snaga, nakon čega su Byrnes i Đorđević potpisali “Sporazum između DPMK-a i Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije”.²⁶⁰⁴

1042. Nakon dovođenja VMK na Kosovo, u Prištini je, kao što je gore navedeno, formirana kancelarija Savezne komisije za saradnju koja je nadgledala lokalnu saradnju s VMK. Na čelu te komisije bio je Dušan Lončar, a u njenom sastavu su bili Milan Kotur, kao predstavnik VJ, i Lukićev zamenik Miroslav Mijatović, kao predstavnik MUP,²⁶⁰⁵ koji su se prvih meseci 1999. godine gotovo svakodnevno sastajali s VMK.²⁶⁰⁶ Na tim sastancima razmenjivane su informacije o aktivnostima VJ, MUP i OVK na Kosovu.²⁶⁰⁷

1043. U razgovoru s tužilaštvom Lukić je izjavio da se, nakon Sporazuma Holbrooke-Milošević, Mijatović svako jutro sastajao s predstavnicima VMK na Kosovu.²⁶⁰⁸ Prema Lukićevim rečima, kad bi stupio u kontakt s VMK, uglavnom bi to bilo preko Richarda Heaslipa, irskog oficira koji je bio imenovan za oficira za vezu sa Štabom MUP.²⁶⁰⁹ Karol John Drewienkiewicz, koji je Heaslipa imenovao na to mesto i povremeno se takođe sastajao s Lukićem, izjavio je da mu se Lukić predstavio kao “komandir srpske policije na Kosovu”.²⁶¹⁰ Prilikom unakrsnog ispitivanja, on je takođe posvedočio da je pretpostavljao da je Lukić “načelnik policije na Kosovu”.²⁶¹¹ U zapisniku sa sastanka održanog 24. decembra 1998. godine koji je sastavio OEBS piše da je Drewienkiewicz Lukiću takođe rekao da je VMK primio nepotvrđene izveštaje da policija koristili prekomernu silu u selima zapadno od Kosova Polja. Međutim, Lukić je odbacio Drewienkiewiczev predlog da VMK treba obavestavati o operacijama MUP pre njihovog početka.²⁶¹²

---

²⁶⁰⁴ Shaun Byrnes, T. 12157–12159 (16. april 2007. godine); V. takođe dok. pr. br. P394 (Sporazum između DPMK-a i Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije).

²⁶⁰⁵ Richard Ciaglinski, dok. pr. br. P2488 (Izjava svedoka od 23. marta 2000. godine), *e-court* str. 6.

²⁶⁰⁶ Richard Ciaglinski, T. 6859 (17. novembar 2006. godine).

²⁶⁰⁷ Richard Ciaglinski, T. 6860 (17. novembar 2006. godine).

²⁶⁰⁸ Dok. pr. br. P948 (Razgovor Sretena Lukića s tužilaštvom), str. 122–123.

²⁶⁰⁹ Dok. pr. br. P948 (Razgovor Sretena Lukića s tužilaštvom), str. 123; Richard Ciaglinski, T. 6986–6987 (21. novembar 2006. godine).

²⁶¹⁰ Karol John Drewienkiewicz, dok. pr. br. P2508 (Izjava svedoka od 23. juna 2000. godine), par. 56.

²⁶¹¹ Karol John Drewienkiewicz, T. 7987–7988 (6. decembar 2006. godine); V. takođe Karol John Drewienkiewicz, dok. pr. br. P2508 (Izjava svedoka od 23. juna 2000. godine), par. 103; dok. pr. br. P2544 (Glavne teme sastanka Lukića i Drewienkiewicza, 24. decembar 1998. godine).

²⁶¹² Dok. pr. br. P2544 (Glavne teme sastanka Lukića i Drewienkiewicza, 24. decembar 1998. godine).

1044. Shaun Byrnes je često saradivao s Lukićem, kako pre tako i posle sklapanja Oktobarskih sporazuma. Saradnja je često bila svakodnevna, naročito u periodu formiranja VMK.²⁶¹³ On je često saradivao i s Mijatovićem. Byrnes se setio da mu je bilo rečeno da je Lukić zamenio Obrada Stevanovića na položaju “šefa srpske policije na Kosovu” i da je Lukić referisao Stevanoviću u Beogradu.²⁶¹⁴ On je o događajima na Kosovu razgovarao s Lukićem, kome je prenosio zapažanja timova DPMK o neprihvatljivom ponašanju policije; Lukić je pak zvao Byrnesa da mu prijavi nedolično ponašanje OVK, što bi DPMK kasnije pokušao da proveri.²⁶¹⁵ Prema Byrnesovim rečima, nestanak i/ili ubijanje Srba koji su živeli na Kosovu uvek bi rezultiralo Lukićevim zahtevom za pomoć.²⁶¹⁶ Kasnije, kad je odgovornost za saradnju sa srpskom policijom i organima vlasti prešla s DPMK na KVM, Byrnes je ipak ostao u kontaktu s Lukićem.²⁶¹⁷

1045. Lončar je takođe svedočio o Lukićevoj saradnji s predstavnicima međunarodne zajednice i posvedočio da je Lukić bio veoma revnoman u svojim kontaktima s VMK i da im nikada nije odbijao zahteve. Lončar je izjavio da je, u vreme njegovog dolaska na Kosovo 11. decembra 1998. godine, “MUP [...] tada vodio general Lukić”.²⁶¹⁸ Dodao je takođe da je Lukić, posredstvom Mijatovića, insistirao da saradnja s VMK bude što je moguće bolja.²⁶¹⁹

1046. Na svedočenju u predmetu *Milošević*, Richard Ciaglinski je na početku jednostavno izjavio da je, po njegovom shvatanju, Lukić bio šef MUP na Kosovu.²⁶²⁰ On je kasnije precizirao da mu je to mnogo puta potvrđeno na sastancima sa saveznom Komisijom za saradnju s VMK, a i u “retkim” prilikama kad bi se lično sastao s Lukićem.²⁶²¹ U svojoj pismenoj izjavi, Ciaglinski je opisao Lukića kao “glavn[og] komandant[a] snaga policije na Kosovu”.²⁶²² On je izjavio da se s Lukićem

---

²⁶¹³ Shaun Byrnes, T. 12140–12142 (16. april 2007. godine).

²⁶¹⁴ Shaun Byrnes, T. 12146 (16. april 2007. godine).

²⁶¹⁵ Shaun Byrnes, T. 12141–12142 (16. april 2007. godine).

²⁶¹⁶ Shaun Byrnes, T. 12142 (16. april 2007. godine).

²⁶¹⁷ Shaun Byrnes, T. 12140–12141 (16. april 2007. godine).

²⁶¹⁸ Dušan Lončar, dok. pr. br. P2521 (Izjava svedoka od 3. marta 2004. godine), par. 21.

²⁶¹⁹ Dušan Lončar, T. 7659–7660 (1. decembar 2006. godine).

²⁶²⁰ Richard Ciaglinski, dok. pr. br. P2489 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 3176. Prilikom pridavanja težine svedočenju Ciaglinskog iz 2002. godine na suđenju u predmetu *Milošević* uzeta je u obzir rezerva koju je izrazio prilikom svedočenja na suđenju u predmetu *Milutinović i drugi*. V. Richard Ciaglinski, T. 6811 (17. novembar 2006. godine).

²⁶²¹ Richard Ciaglinski, dok. pr. br. P2489 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T), T. 3182.

²⁶²² Richard Ciaglinski, dok. pr. br. P2488 (Izjava svedoka od 23. marta 2000. godine), *e-court*, str. 10.

sastao samo jednom ili dvaput jer “on jednostavno nije hteo da kontaktira sa OEBS-om”, taj posao je bio prepušten Mijatoviću.²⁶²³

1047. Michael Phillips je potvrdio da se jednom nedeljno sastajao s Lukićem, kao i sa Šainovićem i Lončarom, kako bi se rešio problem kretanja posmatrača VMK na Kosovu. Međutim, ti sastanci su prestali da se održavaju u januaru 1999. godine, nakon incidenta u Račku. Na osnovu tih sastanaka Phillips je zaključio da su Šainovićeva ovlašćenja i u pogledu VJ i u pogledu MUP bila velika, ali je napomenuo da je on podatak o konkretnim pitanjima vezanim za MUP tražio od Lukića.²⁶²⁴ Phillips je takođe posvedočio da mu se, prilikom njihovog prvog sastanka, Lukić predstavio kao “šef MUP ili komandant MUP u Prištini”.²⁶²⁵ Prvi sastanak Lukića i VMK održan je 24. decembra 1998. godine, ali on veći deo sastanka nije ništa govorio.²⁶²⁶ Kad je Philipsu rečeno da se u njegovoj beležnici nigde ne pominje da je Lukić prisustvovao ijednom drugom sastanku, Philips je odgovorio da je on prilično siguran da je Lukić bio na više od jednog sastanka sa Šainovićem.²⁶²⁷ Phillips je takođe posvedočio da je u decembru 1998. godine Šainoviću, Miloševiću i Lukiću skrenuo pažnju na činjenicu da je VMK zabrinut zbog korišćenja nesrazmerne sile od strane snaga SRJ i Srbije na Kosovu: istakao je da OVK koristi malokalibarsko, a SRJ teško naoružanje velikog kalibra. Prema Phillipsovima rečima, reakcije Šainovića i Lukića bile su defanzivnog karaktera, uz stalne tvrdnje da moraju da štite srpski narod, jer OEBS neće.²⁶²⁸

1048. Veće konstatuje da ih dosledni dokazi prikupljeni o tome šta je Lukić rekao međunarodnim posmatračima i utisak koji je na njih ostavio navode na zaključak da se Lukić zaista predstavljao kao šef policije na Kosovu.

c. Lukićeva disciplinska ovlašćenja

1049. Lukićeva odbrana tvrdi da ni Lukić ni Štab MUP nisu mogli da pokreću disciplinske postupke protiv pripadnika MUP.²⁶²⁹ Iako se Veće uverilo da su, u načelu, disciplinske postupke pokretali neposredni pretpostavljeni date osobe i da su ih vodili nadležni sekretarijati unutrašnjih

---

²⁶²³ Richard Ciaglinski, dok. pr. br. P2488 (Izjava svedoka od 23. marta 2000. godine), *e-court*, str. 11–12.

²⁶²⁴ Michael Phillips, T. 11829–11831, 11855 (19. mart 2007. godine).

²⁶²⁵ Michael Phillips, T. 11829–11830 (19. mart 2007. godine).

²⁶²⁶ Michael Phillips, T. 11987–11989 (20. mart 2007. godine); dok. pr. br. 6D198 (Izvod iz Phillipsove beležnice).

²⁶²⁷ Michael Phillips, T. 11989 (20. mart 2007. godine).

²⁶²⁸ Michael Phillips, T. 11845–11846 (19. mart 2007. godine).

²⁶²⁹ Završna reč Lukićeve odbrane, T. 27306 (26. avgust 2008. godine).

poslova, uputstva koja je Lukić izdao u avgustu 1998. i februaru 1999. godine pokazuju da je on imao *de facto* ovlašćenja da od načelnika sekretarijata unutrašnjih poslova traži da sprovedu istrage u vezi sa krivičnim delima, čak ako on i nije bio stvarni pokretač postupka.²⁶³⁰ Štaviše, kad je Lukić u razgovoru s tužilaštvom pomenuo koje su mere preduzete nakon jednog konkretnog masakra, on je rekao sledeće: “Šta nam je valjalo činiti, čim smo dobili, čim sam dobio takvu obavest, odmah su lišeni slobode.”²⁶³¹

d. Zaključci

1050. Veće nema sumnje da je Lukić, kakva god da je bila njegova tačna funkcija, bio zadužen za Štab MUP od juna 1998. do jula 1999. godine. Mnogo dokaza koji su razmatrani gore u tekstu u vezi s ovlašćenjima i funkcijama Štaba MUP takođe otkriva u kojoj je meri Lukić bio angažovan na planiranju, organizovanju i rukovođenju jedinicama MUP na Kosovu. Dokumenti prihvaćeni u ovom predmetu pokazuju da je Lukić predsedavao većini sastanaka koji su održani u Štabu MUP, između ostalog i onima kojima su prisustvovala visoke ličnosti kao što su predsednik Srbije, ministar unutrašnjih poslova, načelnici RJB i RDB, optuženi Šainović i načelnik jedinica PJP Obrad Stevanović. Na primer, na gorenavedenom sastanku održanom 22. jula 1998. godine – kome su prisustvovali Đorđević i Stevanović – Lukić je bio taj koji je predložio dnevni red i vodio sastanak.²⁶³² Dana 28. jula 1998. godine, Lukić je predsedavao sastankom u Štabu MUP, kome su prisustvovali ministar unutrašnjih poslova, načelnik RDB Rade Marković i načelnici sekretarijata unutrašnjih poslova. Kao što je gore navedeno, Lukić je pozdravio prisutne i referisao o “preduzetim merama i aktivnostima jedinica policije [...] prema Planu” i opisao koje su akcije preduzete od strane kojih odreda u saradnji s VJ.²⁶³³ Pored toga, na drugom sastanku održanom 5. novembra 1998. godine u Štabu MUP, kom su prisustvovali Milutinović, Stojiljković, Đorđević, Marković, Šainović, Pavković, svi načelnici sekretarijata unutrašnjih poslova na Kosovu i komandanti PJP, Lukić je, kao predsedavajući, “pozdravio [...] prisutne goste, zahvalio se predsedniku Milutinoviću, ministru Stojiljkoviću i ostalim prisutnima na poseti učinjenoj Štabu

---

²⁶³⁰ Dok. pr. br. 6D768 (Naređenje Sretena Lukića upućeno načelnicima sekretarijata unutrašnjih poslova i komandantima PJP na Kosovu, 7. avgust 1998. godine); dok. pr. br. 6D872 (Depeša Štaba MUP, 23. februar 1999. godine).

²⁶³¹ Dok. pr. br. P948 (Razgovor Sretena Lukića s tužilaštvom), str. 155–156. Izgleda da je Lukić govorio o pokolju u Podujevu koji je počinila jedinica rezervista SAJ poznata pod nazivom “Škorpioni”, o čemu se govori u Odeljku VI.A.3.f.

²⁶³² Dok. pr. br. 6D798 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 22. jul 1998. godine).

²⁶³³ Dok. pr. br. P3121 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 29. jul 1998. godine).

MUP-a i ukratko izneo trenutnu bezbednosnu situaciju na Kosovu i Metohiji i izrazio spremnost jedinica policije da će ubuduće uspešno izvršavati postavljene poslove i zadatke”.²⁶³⁴

1051. Lukić je u ime Štaba MUP takođe izdao brojne depeše, koje su sadržale zadatke i uputstva za sekretarijate unutrašnjih poslova i jedinice PJP i SAJ, kako je navedeno gore u tekstu. Nakon što je zaključilo da je Štab MUP igrao centralnu ulogu u planiranju, organizovanju, rukovođenju i upravljanju radom raznih jedinica MUP angažovanih na Kosovu, kao i u koordiniranju i planiranju zajedničkih operacija s VJ i, uzimajući u obzir sve goreiznete dokaze o tome da je Lukić, kao njegov načelnik, imao centralnu ulogu u Štabu MUP, Veće konstatuje van razumne sumnje da je on bio *de facto* komandant snaga MUP razmeštenih na Kosovu od sredine 1998. do sredine 1999. godine. Te snage su obuhvatale redovnu policiju u sekretarijatima unutrašnjih poslova, kao i jedinice PJP i SAJ. To potvrđuje i Stojiljkovićev dopis od 11. maja 1999. godine koji je uputio Milutinoviću i u kome je predložio da se Lukić unapredi, izjavivši sledeće: “Lukić se naročito istakao u uspešnom rukovođenju i komandovanju jedinicama Ministarstva unutrašnjih poslova koje su angažovane na suzbijanju terorizma na Kosovu i Metohiji.”²⁶³⁵ Mada u dokaznom spisu nema borbenih naređenja o konkretnim zadacima razmeštanja jedinica MUP, postojale su razlike u organizaciji i strukturi MUP i VJ, kao što je naglasila Lukićeva odbrana. Lukić nije zamenio ni Stevanovića ni Đorđevića ni Ilića kao načelnike sekretarijata unutrašnjih poslova, niti komandante jedinica PJP ili SAJ, već je bio spona između tih komandanata i policije i planova određenih u Beogradu i takođe je bio direktno angažovan u procesu planiranja i obezbeđivao je da svakodnevne operacije izvode razne snage MUP u skladu s tim planovima.

6. Lukićeva uloga u izveštavanju Ministarstva unutrašnjih poslova

1052. Prema Rešenju o obrazovanju Štaba MUP od 16. juna 1998. godine, načelnik Štaba MUP je “[z]a svoj rad, rad Štaba i stanje bezbednosti iz okvira zadataka Štaba [...] odgovara[o] ministru, koga [je] izveštava[o] o bezbednosnim događajima, preduzetim merama i rezultatima tih mera”.²⁶³⁶ Cvetić je potvrdio da je načelnik RJB Đorđević ponekad odlazio na Kosovo radi informisanja, ali da je Štab MUP njemu i ministru unutrašnjih poslova prosleđivao informacije kada ne bi bili na

---

²⁶³⁴ Dok. pr. br. P2805 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 5. novembar 1998. godine), str. 3, 7–8.

²⁶³⁵ Dok. pr. br. 1D680 (Predlog ukaza o unapređenju Sretena Lukića u čin general-potpukovnika, 11. maj 1999. godine).

²⁶³⁶ Dok. pr. br. P1505 (Rešenje o obrazovanju Štaba Ministarstva za borbu protiv terorizma, 16. jun 1998. godine).

Kosovu.²⁶³⁷ Adamović je rekao da je Štab podnosio izveštaje Ministarstvu unutrašnjih poslova o “bezbednosno interesantnim događajima” na Kosovu.²⁶³⁸

1053. U ovom predmetu su prihvaćeni izveštaji koje je Štab MUP podneo MUP u Beogradu u periodu od 1. januara do 1. maja 1999. godine.²⁶³⁹ Izveštaji sačinjeni pre 29. marta 1999. godine dostavljani su ministru unutrašnjih poslova, načelniku RJB, načelniku RDB, drugim organima

²⁶³⁷ Ljubinko Cvetić, T. 8104–8105 (7. decembar 2006. godine).

²⁶³⁸ Duško Adamović, T. 24993 (8. april 2008. godine).

²⁶³⁹ Dok. pr. br. 6D1156 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 1. januar 1999. godine); dok. pr. br. 6D1157 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 2. januar 1999. godine); dok. pr. br. 6D1158 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 3. januar 1999. godine), uvršten u spis i pod br. P1228; dok. pr. br. 6D1151 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 16. januar 1999. godine); dok. pr. br. 6D1207 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 23. februar 1999. godine); dok. pr. br. 6D1208 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 24. februar 1999. godine); dok. pr. br. 6D1152 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 26. februar 1999. godine); dok. pr. br. 6D1153 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 27. februar 1999. godine); dok. pr. br. 6D1155 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 2. mart 1999. godine); dok. pr. br. 6D1221 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 13. mart 1999. godine); dok. pr. br. 6D1222 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 14. mart 1999. godine); dok. pr. br. 6D1223 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 15. mart 1999. godine); dok. pr. br. 6D1224 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 16. mart 1999. godine); dok. pr. br. 6D1225 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 17. mart 1999. godine); dok. pr. br. 6D1226 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 18. mart 1999. godine); dok. pr. br. 6D1227 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 19. mart 1999. godine); dok. pr. br. 6D1228 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 20. mart 1999. godine); dok. pr. br. 6D1229 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 21. mart 1999. godine); dok. pr. br. 6D1230 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 22. mart 1999. godine); dok. pr. br. 6D1231 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 23. mart 1999. godine); dok. pr. br. 6D1232 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 24. mart 1999. godine); dok. pr. br. 6D1233 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 25. mart 1999. godine); dok. pr. br. 6D1234 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 26. mart 1999. godine); dok. pr. br. 6D1235 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 27. mart 1999. godine), uvršten u spis i pod br. P1100; dok. pr. br. 6D1236 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 28. mart 1999. godine); dok. pr. br. 6D1237 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 29. mart 1999. godine); dok. pr. br. 6D1238 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 2. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1239 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 3. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1240 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 4. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1241 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 5. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1242 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 6. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1243 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 7. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1244 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 8. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1245 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 9. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1246 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 10. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1248 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 12. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1249 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 13. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1250 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 14. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1251 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 15. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1252 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 16. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1254 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 18. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1255 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 19. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1256 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 20. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1257 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 21. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1259 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 23. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1260 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 24. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1261 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 25. april 1999. godine); dok. pr. br. P1693 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 1. maj 1999. godine).

Ministarstva, kao što je Uprava policije, kao i načelnicima sekretarijata unutrašnjih poslova na Kosovu.²⁶⁴⁰ Počev od 2. aprila 1999. godine, izveštaji su dostavljani isključivo ministru unutrašnjih poslova Vljaku Stojiljkoviću i načelniku RJB Vlastimiru Đorđeviću. Od 21. aprila 1999. u spisak primalaca je uključen i načelnik Uprave za analitiku, a od 24. aprila 1999. godine dodat je i načelnik RDB Rade Marković. Međutim, u izveštajima sačinjenim posle 2. aprila 1999. godine među primaocima se ne navode načelnici sekretarijata unutrašnjih poslova na Kosovu.²⁶⁴¹ Na svim tim izveštajima nalazi se odštampani potpis Sretena Lukića.²⁶⁴²

---

²⁶⁴⁰ Dok. pr. br. 6D1156 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 1. januar 1999. godine); dok. pr. br. 6D1157 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 2. januar 1999. godine); dok. pr. br. 6D1158 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 3. januar 1999. godine), uvršten u spis i pod br. P1228; dok. pr. br. 6D1151 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 16. januar 1999. godine); dok. pr. br. 6D1207 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 23. februar 1999. godine); dok. pr. br. 6D1208 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 24. februar 1999. godine); dok. pr. br. 6D1152 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 26. februar 1999. godine); dok. pr. br. 6D1153 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 27. februar 1999. godine); dok. pr. br. 6D1155 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 2. mart 1999. godine); dok. pr. br. 6D1221 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 13. mart 1999. godine); dok. pr. br. 6D1222 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 14. mart 1999. godine); dok. pr. br. 6D1223 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 15. mart 1999. godine); dok. pr. br. 6D1224 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 16. mart 1999. godine); dok. pr. br. 6D1225 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 17. mart 1999. godine); dok. pr. br. 6D1226 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 18. mart 1999. godine); dok. pr. br. 6D1227 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 19. mart 1999. godine); dok. pr. br. 6D1228 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 20. mart 1999. godine); dok. pr. br. 6D1229 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 21. mart 1999. godine); dok. pr. br. 6D1230 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 22. mart 1999. godine); dok. pr. br. 6D1231 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 23. mart 1999. godine); dok. pr. br. 6D1232 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 24. mart 1999. godine); dok. pr. br. 6D1233 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 25. mart 1999. godine); dok. pr. br. 6D1234 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 26. mart 1999. godine); dok. pr. br. 6D1235 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 27. mart 1999. godine), uvršten u spis i pod br. P1100; dok. pr. br. 6D1236 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 28. mart 1999. godine); dok. pr. br. 6D1237 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 29. mart 1999. godine).

²⁶⁴¹ Dok. pr. br. 6D1238 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 2. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1239 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 3. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1240 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 4. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1241 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 5. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1242 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 6. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1243 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 7. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1244 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 8. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1245 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 9. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1246 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 10. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1248 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 12. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1249 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 13. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1250 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 14. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1251 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 15. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1252 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 16. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1254 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 18. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1255 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 19. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1256 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 20. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1257 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 21. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1259 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 23. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1260 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 24. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1261 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 25. april 1999. godine); dok. pr. br. P1693 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 1. maj 1999. godine).

1054. Izveštaji su se sastojali od pregleda “događaja”, “pojava” i drugih “bezbednosno značajnih” “saznanja”.²⁶⁴³ Pre početka kampanje NATO bombardovanja, oni su se uglavnom bavili “[t]eroristički[m] napad[ima]”, “[t]eroristički[m] provokacij[ama]”, “[licima privedenim] [r]adi obavljanja inf. razgovora na okolnosti učestvovanja u terorističkim napadima na pripadnike policije i VJ”, “[brojem] [i]zvršenih težih krivičnih dela”, “[t]ež[im] saobraćaj[im] nezgod[ama] [...] sa službenim vozilima” i “[p]ožar[ima], havarij[ama] i eksplozij[ama]”. Počev od 26. marta 1999. izveštaji su sadržali informacije o “[p]osledic[ama] napada oružanih snaga NATO”, a od 2. aprila 1999. godine u njima se počeo navoditi broj “[l]ica albanske i drugih nacionalnih zajednica izbegl[ih] sa teritorije” Kosova. Do toga je došlo nakon što je Lukić 1. aprila 1999. godine naredio sekretarijatu unutrašnjih poslova da vode evidenciju o broju Albanaca koji napuštaju Kosovo preko graničnih prelaza na njihovom području.²⁶⁴⁴

1055. Ni u jednom od izveštaja ne iznose se podaci o operacijama koje su izvodile jedinice MUP niti o njihovom radu, iako je navođeno ako su pripadnici MUP ili VJ odgovorili na napade OVK. Na primer, u Izveštaju od 2. aprila 1999. godine se kaže da je u opštini Srbica izvršen napad na pripadnike MUP i da je “[p]olicija [...] na napad adekvatno odgovorila”.²⁶⁴⁵ U Izveštaju od 3. aprila Lukić je rekao da je prethodnog dana u blizini sela Grebno/Greben, opština Uroševac, izvršen “teroristički” napad na policiju. U akciji “čišćenja” koja je usledila ranjena su tri pripadnika PJP. Akcija “čišćenja” je zbog žestokog otpora boraca OVK obustavljena.²⁶⁴⁶ U Izveštaju Štaba MUP od 4. aprila 1999. godine kaže se da je 3. aprila, nakon terorističkog napada na pripadnike SUP Uroševac i VJ u Grebnu, “[n]a napad [...] žestoko odgovoreno i terorističke bande su razbijene”.²⁶⁴⁷ U tom izveštaju se takođe kaže je, nakon terorističkog napada u opštini Vučitrn, “na napad [...] adekvatno odgovoreno”.²⁶⁴⁸

1056. U izveštajima se govori i o situaciono uslovljenim zločinima koje su činili pripadnici VJ, pripadnici sekretarijata unutrašnjih poslova i civilna lica, kao što su krađa, oduzimanje vozila i

---

²⁶⁴² Iako se iz prevoda dok. pr. br. 6D1222 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 14. mart 1999. godine) na engleski ne vidi da je Lukić potpisao taj izveštaj, na originalu u potpisu zaista stoji njegovo ime.

²⁶⁴³ V., na primer, dok. pr. br. P1228 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 3. januar 1999. godine); dok. pr. br. P1100 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 27. mart 1999. godine); dok. pr. br. P1693 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 1. maj 1999. godine).

²⁶⁴⁴ Dok. pr. br. 6D808 (Dopis Štaba MUP upućen načelnicima sekretarijata unutrašnjih poslova na Kosovu, 1. april 1999. godine), str. 2.

²⁶⁴⁵ Dok. pr. br. 6D1238 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 2. april 1999. godine), str. 2.

²⁶⁴⁶ Dok. pr. br. 6D1239 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 3. april 1999. godine), str. 4.

²⁶⁴⁷ Dok. pr. br. 6D1240 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 4. april 1999. godine), str. 3.

²⁶⁴⁸ Dok. pr. br. 6D1240 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 4. april 1999. godine), str. 2.

pljačka.²⁶⁴⁹ U njima se takođe navode podaci o pogibiji i ranjavanju pripadnika VJ i MUP. Na primer, u Izveštaju od 21. aprila 1999. se govori o “terorističkom napadu” u opštini Priština u kojem je poginuo jedan pripadnik MUP; u Izveštaju od 23. aprila 1999. godine se kaže da je u “terorističk[om] napad[u]” u opštini Glogovac ubijeno pet pripadnika VJ i da su njihova tela spaljena.²⁶⁵⁰ U izveštajima se pominju slučajevi pronalaza tela neidentifikovanih civilnih lica i zakonske mere koje su nakon toga preduzimali policija ili istražni sudija. Na primer, u Izveštaju od 3. aprila 1999. godine se kaže da je u Srbici pronađeno 30 tela neidentifikovanih lica, da je kod Male Kruše pronađeno oko 25 ugljenisanih tela i da je u selu Mamuša, opština Prizren, pronađeno 11 tela neidentifikovanih muškaraca, starosti od 25 do 35 godina.²⁶⁵¹

1057. Miroslav Mijatović je u vezi s Izveštajem od 1. maja 1999. godine posvedočio da je to “izveštaj koji je Štab radio na bazi dnevnih izveštaja sekretarijata unutrašnjih poslova na Kosovu i Metohiji i koji je dostavljan Ministarstvu unutrašnjih poslova”.²⁶⁵² U većini izveštaja nije navedeno na osnovu čega ih je Štab MUP sastavio. Međutim, u Izveštaju od 10. aprila 1999. godine se objašnjava da njime nisu obuhvaćeni događaji s područja opštine Gnjilane jer njihovi izveštaji još nisu primljeni, što ukazuje na to da su izveštaji inače sastavljeni na osnovu informacija primljenih od raznih sekretarijata unutrašnjih poslova.²⁶⁵³

1058. Da je Lukić, kao načelnik Štaba MUP, izveštavao Ministarstvo unutrašnjih poslova pokazuje i zapisnik sa sastanka održanog 28. jula 1998. godine, kojem je prisustvovao Stojiljković. Lukić je na tom sastanku “[r]eferisao [...] o preduzetim merama i aktivnostima jedinica policije u vremenu od 25. do 28.07.1998. godine na deblokadi putnih pravaca i određenih mesta, prema Planu [...] kao i (konkretno) koje je akcije i koji odred preduzimao [...]”.²⁶⁵⁴ On je takođe saopštio da je “[i]zvršena [...] druga faza Globalnog plana, po rasporedu kako je to utvrđeno, sa 10 odreda”.²⁶⁵⁵

---

²⁶⁴⁹ V., na primer, dok. pr. br. 6D1241 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 5. april 1999. godine), str. 3–5; dok. pr. br. 6D1245 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 9. april 1999. godine), str. 4.

²⁶⁵⁰ Dok. pr. br. 6D1257 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 21. april 1999. godine), str. 2; dok. pr. br. 6D1259 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 23. april 1999. godine), str. 2.

²⁶⁵¹ Dok. pr. br. 6D1239 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 3. april 1999. godine), str. 2–3.

²⁶⁵² Miroslav Mijatović, T. 22464 (15. februar 2008. godine); v. dok. pr. br. P1693 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 1. maj 1999. godine); V. takođe Ljubinko Cvetić, T. 8165–8166 (8. decembar 2006. godine).

²⁶⁵³ Dok. pr. br. 6D1246 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 10. april 1999. godine), str. 4.

²⁶⁵⁴ Dok. pr. br. P3121 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 29. jul 1998. godine), str. 3.

²⁶⁵⁵ Dok. pr. br. P3121 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 29. jul 1998. godine).

U vezi s akcijama izvedenim u sadejstvu sa VJ, on je dao “detaljnije objašnjenje na kojim mestima su akcije preduzimate i šta je postignuto, pokazujući na topografskoj karti pravce dejstva i dr.”.²⁶⁵⁶

1059. Veće zaključuje da činjenica da je Štab MUP primao razne izveštaje od sekretarijata unutrašnjih poslova, objedinjavao ih i slao u Beograd, dodatno pokazuje da je Lukić imao važnu ulogu u koordiniranju razmene informacija između snaga MUP na Kosovu i sedišta MUP u Beogradu.²⁶⁵⁷

7. Lukićevo učešće u naoružavanju nealbanskih civila

1060. Tužilaštvo navodi da je Lukić učestvovao u naoružavanju nealbanskih civila, putem formiranja RPO na Kosovu kojem se pristupilo u julu 1998. godine.²⁶⁵⁸ Međutim, Lukićeva odbrana tvrdi da on nije imao kontrolu nad RPO, budući da su oni bili “mahom sastavljeni od vojnih obveznika VJ, s malobrojnim pripadnicima rezervnog sastava policije, i da su, kad je počela mobilizacija, rasformirani jer su vojni obveznici VJ mobilisani u skladu sa svojim ratnim rasporedom”.²⁶⁵⁹ Lukićeva odbrana dalje sugerise da su RPO u suštini bile jedinice VJ koje su postojale u okviru jedinica civilne zaštite i civilne odbrane.

1061. Postoji znatna količina dokumentarnih dokaza i svedočenja o RPO, koji su velikim delom razmotreni u Odeljku VI.A.3. Značajno je da iz izveštaja SUP Kosovska Mitrovica podnetog Štabu MUP 1. jula 1998. godine sledi da su razni RPO, formirani po selima širom Kosova, uključivali lica koja su bila pripadnici aktivnog i rezervnog sastava policije i rezervnog sastava VJ.²⁶⁶⁰ Mijatović je rekao da su rezervna policijska odeljenja bila “sastavljena [...] od pripadnika rezervnog sastava Ministarstva unutrašnjih poslova, odnosno policije, i rezervnog sastava jedinica Teritorijalne odbrane”.²⁶⁶¹ Cvetić je rekao da su u RPO bili raspoređeni “građani koji su imali ratni raspored i po nekoj drugoj obavezi. Recimo, koji su bili raspoređeni ili u civilnu zaštitu ili u [...] mesne jedinice Vojske Jugoslavije i isključivo njihov zadatak je bio odbrana sela”.²⁶⁶² Cvetić je govorio o preklapanju između pripadnika RPO i vojno-teritorijalnih organa na Kosovu, koji su bili zaduženi

²⁶⁵⁶ Dok. pr. br. P3121 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 29. jul 1998. godine).

²⁶⁵⁷ Lukićevo ime je odštampano na kraju svakog izveštaja, ali on te izveštaje nije fizički potpisao.

²⁶⁵⁸ Završni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 1016–1026.

²⁶⁵⁹ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 465–474.

²⁶⁶⁰ Dok. pr. br. P1114 (Izveštaj SUP Kosovska Mitrovica upućen Štabu MUP, 1. jul 1998. godine) (gde se daje spisak raznih formiranih RPO i navode imena njihovih komandira i zamenika komandira).

²⁶⁶¹ Miroslav Mijatović, T. 22343 (13. februar 2008. godine).

²⁶⁶² Ljubinko Cvetić, T. 8051, 8055 (7. decembar 2006. godine).

za regrutovanje i mobilisanje rezervista VJ, bilo na redovnoj osnovi bilo prema potrebama.²⁶⁶³ Ti vojni organi su naoružavali “jedinice” automatskim i poluautomatskim naoružanjem. Kada te “jedinice” nisu bile angažovane za potrebe vojno-teritorijalnih organa, one bi bile angažovane u sastavu RPO.²⁶⁶⁴

1062. Te dokaze potkrepljuje i depeša kojom je komandant Vojnog okruga Priština Vojkan Savić 1. jula 1998. godine obavestio Lukića da organi MUP na Kosovu uzimaju “[sve češće] [...] [vojne odrede] na ratni raspored u organe i jedinice milicije, bez saglasnosti i znanja nadležnih vojno-teritorijalnih organa”.²⁶⁶⁵ Savić je takođe naveo da većina vojno-teritorijalnih organa već ima regulisan ratni raspored u drugim strukturama odbrane.

1063. U izveštaju koji je SUP Kosovska Mitrovica podneo Štabu MUP 1. jula 1998. godine kaže se da je on podelio 1.060 automatskih i poluautomatskih pušaka i navodi da je pripadnicima RPO s njegovog područja izdato 735 komada dugocevnog oružja.²⁶⁶⁶ Cvetić je rekao da su pripadnicima RPO izdavani i puškomitraljezi.²⁶⁶⁷ Uz to, pripadnicima RPO širom Kosova još 7.436 komada oružja je podelio VJ.²⁶⁶⁸ Cvetić i Filić su objasnili da RPO nisu imali neku posebnu zgradu ili skladišni prostor, zbog čega se to oružje izdavalo pojedincima koji su ga držali kod kuće.²⁶⁶⁹

1064. Dana 10. jula 1998. godine Lukić je uputio depešu komandantima raznih organizacionih jedinica MUP na Kosovu, u kojoj im je naložio da organizuju odbranu sela sa novoformiranim RPO i da sprovedu obuku. Njima je takođe naloženo da izrade dosjee koji će sadržati bezbednosnu procenu ugroženosti RPO, njihove zadatke, plan obuke i tako dalje. Izveštaji o aktivnostima RPO trebalo je da se podnose Štabu MUP.²⁶⁷⁰

---

²⁶⁶³ Ljubinko Cvetić, T. 8055 (7. decembar 2006. godine). Međutim, Cvetić nije precizirao da li je mislio na RPO, civilnu odbranu ili civilnu zaštitu.

²⁶⁶⁴ Ljubinko Cvetić, T. 8055 (7. decembar 2006. godine); V. takođe dok. pr. br. P1115 (Pregled broja zaduženog oružja od strane VJ po opštinama na teritoriji SUP-a na Kosovu i Metohiji).

²⁶⁶⁵ Dok. pr. br. 4D521 (Upozorenje Komande Vojnog okruga upućeno Sretenu Lukiću).

²⁶⁶⁶ Dok. pr. br. P1114 (Izveštaj SUP Kosovska Mitrovica o izvršenju zadatka, upućen Štabu MUP). U samom dokumentu se ne navodi ukupan broj podeljenih poluautomatskih i automatskih pušaka, nego se precizira koliko je komada oružja izdato svakom OUP ili policijskoj stanici. Podaci navedeni gore u tekstu predstavljaju zbir brojeva iz tog izveštaja. V. takođe dok. pr. br. P1582 (Spisak pripadnika RPO koji su zadužili automatske i poluatomatske puške).

²⁶⁶⁷ Ljubinko Cvetić, T. 8061 (7. decembar 2006. godine).

²⁶⁶⁸ Dok. pr. br. P1115 (Pregled broja zaduženog oružja od strane VJ po opštinama na teritoriji SUP-a na Kosovu i Metohiji); v. dok. pr. br. P1114 (Izveštaj SUP Kosovska Mitrovica o izvršenju zadatka, upućen Štabu MUP) (gde se vidi da je u nekim slučajevima oružje pripadnicima RPO izdavao VJ).

²⁶⁶⁹ Ljubinko Cvetić, T. 8061 (7. decembar 2006. godine); Božidar Filić, T. 24013–24014 (10. mart 2008. godine).

²⁶⁷⁰ Dok. pr. br. P2804 (Depeša Štaba MUP upućena komandantima organizacionih jedinica MUP na Kosovu).

1065. Cvetić je objasnio da su RPO bili organizovani u skladu s vojnim načelima, što znači da su imali komandira ili vođu odeljenja, kao i nepohodan broj pripadnika policije.²⁶⁷¹ Komandant svakog RPO podnosio je izveštaje komandiru policijske stanice zadužene za dato selo.²⁶⁷² Potom bi relevantni komandir policije davao komandantu RPO uputstva za izvršavanje zadataka. Odluke o aktivnostima RPO donosili su, u zavisnosti od bezbednosne situacije, ili Komanda MUP u Beogradu ili Štab MUP, sekretarijati unutrašnjih poslova, odeljenja unutrašnjih poslova, odnosno policijske stanice.²⁶⁷³

1066. Na sastanku održanom 4. aprila 1999. godine u Štabu MUP Lukić je načelnicima sekretarijata unutrašnjih poslova na Kosovu i komandantima raznih jedinica specijalne policije izdao uputstvo da, po pitanju utroška municije i minsko-eksplozivnih sredstava, posebno obraćaju pažnju na RPO.²⁶⁷⁴ Dana 7. maja 1999. godine Lukić je načelnicima sekretarijata unutrašnjih poslova na Kosovu izdao uputstvo da pripadnici RPO mogu nositi policijske ili vojne uniforme samo kad su angažovani u rezervnom sastavu policije ili VJ.²⁶⁷⁵ Ta uputstva su ponovljena u dokumentu Štaba MUP izdatom posle sastanaka održanih 7. i 11. maja 1999. godine u Štabu MUP.²⁶⁷⁶

1067. Na osnovu ovih dokaza, Veće zaključuje da je Lukić, kao načelnik Štaba MUP, učestvovao u formiranju RPO i naoružavanju njegovih pripadnika. Veće takođe konstatuje da je Lukić imao ovlašćenja nad RPO, koji su bili potčinjeni sekretarijatima unutrašnjih poslova, čiji je rad, s druge strane, kontrolisao i usmeravao Štab MUP, zajedno s MUP u Beogradu.

8. Lukićevo učešće u kršenju Oktobarskih sporazuma

1068. Kao što je već pomenuto gore u tekstu, posle potpisivanja Oktobarskih sporazuma, MUP je bio dužan da smanji broj svojih ljudi na terenu. Tužilaštvo navodi da je MUP prekršio te Sporazume jer nije smanjio broj policajaca na Kosovu i jer je nastavio da koristi teško

---

²⁶⁷¹ Ljubinko Cvetić, T. 8051 (7. decembar 2006. godine).

²⁶⁷² Ljubinko Cvetić, T. 8052–8053 (7. decembar 2006. godine).

²⁶⁷³ Ljubinko Cvetić, T. 8053 (7. decembar 2006. godine).

²⁶⁷⁴ Dok. pr. br. P1989 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 4. april 1999. godine), str. 3.

²⁶⁷⁵ Dok. pr. br. P1996 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 7. maj 1999. godine), str. 12; dok. pr. br. 6D802 (Zaključci sa sastanaka održanih 7. i 11. maja 1999. godine u Štabu MUP), par. 19.

²⁶⁷⁶ Dok. pr. br. 6D802 (Zaključci sa sastanaka održanih 7. i 11. maja 1999. godine u Štabu MUP), par. 19.

naoružanje.²⁶⁷⁷ Lukićeva odbrana tvrdi da je MUP ispunio svoje obaveze iz Sporazuma i smanjio snage na Kosovu.²⁶⁷⁸

1069. Miroslav Mijatović i Ljubinko Cvetić su posvedočili da je, posle potpisivanja Sporazuma, MUP smanjio ukupan broj policajaca na Kosovu na 10.021.²⁶⁷⁹ Klaus Naumann je potvrdio da je taj broj tačan, navodeći da je MUP povukao 5.000-6.000 policajaca.²⁶⁸⁰ Po njegovom mišljenju, Milošević je na početku poštovao svoju obavezu i povukao policajce s Kosova, tako da ih je ostalo oko 10.000.²⁶⁸¹ Međutim, Naumann je dodao da se iz kasnijih obaveštajnih podataka OEBS i DPMK videlo da se na tom području nalazi oko 500 policajaca više nego što bi trebalo.²⁶⁸² U novembru 1998. godine pojavili su se izveštaji o korišćenju nesrazmerne sile, uspostavljanju novih kontrolnih punktova i prerazmeštanju policije.²⁶⁸³ Od decembra 1998. do januara 1999. godine Milošević je obavešten o desetak incidenata koji su, po Naumannovom mišljenju, predstavljali jasan primer kršenja Oktobarskih sporazuma.²⁶⁸⁴

1070. Na sednici Kolegijuma VJ održanoj 3. decembra 1998. godine Obradović je saopštio da je, uprkos pismenom zahtevu VJ i suprotno obavezama predviđenim Oktobarskim sporazumima, MUP odbio da vrati VJ 20 transportera i 23 minobacača.²⁶⁸⁵ Na sednici Kolegijuma VJ održanoj 24. decembra 1998. godine Ojdanić je obavestio prisutne da se sastao s Clarkom, koji ga je pitao “zašto [VJ] ni[je] ispuni[o] zahtev iz onog [Oktobarskog] sporazuma da se sva teža tehnika koja je data na raspolaganje MUP-a povuče”.²⁶⁸⁶ Dimitrijević je potvrdio da je Ojdanić mislio na istu opremu o

---

²⁶⁷⁷ Završni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 78, 1021–1022.

²⁶⁷⁸ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 41–54.

²⁶⁷⁹ Miroslav Mijatović, T. 22278 (13. februar 2008. godine); Ljubinko Cvetić, T. 8198 (8. decembar 2006. godine); V. takođe dok. pr. br. 6D800 (Zaključci sa sastanka u Štabu MUP, 25. oktobar 1998. godine).

²⁶⁸⁰ Klaus Naumann, T. 8263–8264 (13. decembar 2006. godine), dok. pr. br. P2512 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT–02–54–T), T. 6969–6970, 6994–6995, 7056–7059.

²⁶⁸¹ Klaus Naumann, T. 8277 (13. decembar 2006. godine), T. 8376–8378 (14. decembar 2006. godine); dok. pr. br. 3D377 (Članak Davida Morrisona objavljen u časopisu *Labour and Trade Union Review*, novembar-decembar 2000. godine, gde se citira general Naumann).

²⁶⁸² Klaus Naumann, T. 8380–8382 (14. decembar 2006. godine).

²⁶⁸³ Klaus Naumann, T. 8263–8265 (13. decembar 2006. godine).

²⁶⁸⁴ Klaus Naumann, T. 8269–8270 (13. decembar 2006. godine).

²⁶⁸⁵ Dok. pr. br. 3D557 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 3. decembar 1998. godine), str. 19.

²⁶⁸⁶ Dok. pr. br. P924 (Zapisnik sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ, 24. decembar 1998. godine), str. 25–26.

kojoj je Obradović govorio na sednici Kolegijuma od 3. decembra i dodao da je MUP “odugovlačio” po tom pitanju i da, po njegovom mišljenju, ta oprema nikad nije vraćena.²⁶⁸⁷

1071. Tužilaštvo tvrdi da je, naoružavanjem lokalnog nealbanskog stanovništva, a posebno pripadnika RPO, MUP zaobišao ograničenja nametnuta Oktobarskim sporazumima i navodi da je Lukić pokušao da VMK dovede u zabludu u vezi sa stvarnim brojnim stanjem policije.²⁶⁸⁸ U prilog svojoj tvrdnji tužilaštvo se poziva na beleške sa sastanka održanog 2. novembra 1998. godine u Štabu MUP, kojem su prisustvovali načelnici sekretarijata unutrašnjih poslova na Kosovu i komandanti jedinica PJP. Na tom sastanku, kojim je predsedavao Lukić, usvojen je sledeći zaključak:

Insistirati da Srbi i pripadnici RPO ne zloupotrebljavaju oružje, da ne pucaju na svadbama, slavama, ispraćajima i dr., i da oružje ne nose i javno ne pokazuju u prisustvu članova Misije. Prilikom obavljanja poslova straže koristi jedno oružje, a ne da pojedinci donose oružje sa kojim su zaduženi. Ukazivati im da ne iznose činjenicu da su Srbi naoružani i da tu činjenicu, ako moraju, objašnjavaju izgovarajući se da se radi samo o pripadnicima straže.²⁶⁸⁹

1072. Veće je u Odeljku VI.D već konstatovalo da je došlo do povećanja broja pripadnika VJ i MUP koje je bilo u suprotnosti s Oktobarskim sporazumima i da je MUP zadržao teško naoružanje i opremu koje je bio dužan da vrati VJ. Međutim, ono na osnovu gorenavedenih dokaza ne može da zaključi da je odgovornost za to kršenje snosio Štab MUP, odnosno Lukić kao njegov načelnik.

9. Lukićeva kontrola nad stanicama pogranične policije

1073. U svom Završnom podnesku, Lukićeva odbrana tvrdi da Štab MUP i Lukić kao njegov načelnik nisu imali kontrolu nad stanicama pogranične policije na Kosovu. Ona tvrdi da Štab MUP nije mogao komandovati stanicama pogranične policije pošto Štab nije bio organizaciona jedinica MUP. Odbrana takođe tvrdi da su stanice pogranične policije bile direktno i organizaciono povezane s Upravom pogranične policije u Beogradu i da, kao takve, nisu bile potčinjene lokalnim sekretarijatima unutrašnjih poslova.²⁶⁹⁰ Mada tužilaštvo nije iznelo konkretnu argumentaciju u vezi s Lukićevom kontrolom nad stanicama pogranične policije na Kosovu, u Optužnici se navodi da je, u periodu na koji se ona odnosi, Lukić vršio kontrolu nad svim jedinicama MUP na Kosovu.²⁶⁹¹

---

²⁶⁸⁷ Aleksandar Dimitrijević, T. 26606–26610 (8. jul 2008. godine).

²⁶⁸⁸ Završni podnesak tužilaštva, 15. jul 2008. godine (javna verzija), par. 1021–1022.

²⁶⁸⁹ Dok. pr. br. P3130 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 3. novembar 1998. godine), par. 8.

²⁶⁹⁰ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 451–463.

²⁶⁹¹ Optužnica, par. 66.

1074. U prilog svojoj argumentaciji, Lukićeva odbrana se poziva na svedočenja Mijatovića, Adamovića, Vučurevića, Dujkovića i Ognjenovića, koji su redom izjavili da su stanice pogranične policije odgovarale Upravi pogranične policije u Beogradu, a ne odeljenjima pogranične policije u relevantnim sekretarijatima unutrašnjih poslova na Kosovu.²⁶⁹² Odbrana se poziva i na dokumentarne dokaze, kao što su službene beleške koje je osoblje graničnog prelaza Vrbnica uputilo Upravi pogranične policije u Beogradu, kao i na određena naređenja iz Beograda izdata direktno stanicama pogranične policije, i tvrdi da oni pokazuju da su stanice pogranične policije bile pod direktnom kontrolom sedišta u Beogradu, a ne pod kontrolom relevantnih sekretarijata unutrašnjih poslova na Kosovu ili Štaba MUP.²⁶⁹³

1075. Pošto je razmotrilo sve relevantne dokaze, Veće konstatuje da nije dokazano da su Štab MUP, odnosno Lukić kao njegov načelnik, imali kontrolu nad stanicama pogranične policije na Kosovu. Međutim, taj zaključak ne utiče na konstatacije u vezi s njegovom krivičnom odgovornošću koje se iznose dole u tekstu.

10. Lukićevo znanje o zločinima

1076. Tužilaštvo navodi da je, tokom ofanzive izvršene u leto 1998. godine, Lukić sve vreme znao da usled operacija MUP i VJ na Kosovu dolazi do masovnog raseljavanja kosovskih Albanaca i da se nad njima vrše rasprostranjeni zločini. Tužilaštvo se oslanja na činjenicu da je u leto 1998. godine Lukić redovno prisustvovao sastancima Zajedničke komande, na kojima je vršena koordinacija pet faza Plana za borbu protiv terorizma.²⁶⁹⁴ Pored toga, ono tvrdi da je Lukić 1999. godine dobijao informacije putem raznih kanala, kao što su sistem izveštavanja MUP, njegovo učešće u radu sastanaka Štaba MUP, njegovo učešće u radu sastanaka Zajedničke komande i njegovi sastanci s visokim funkcionerima MUP, VJ i političkim ličnostima.²⁶⁹⁵

---

²⁶⁹² Duško Adamović, T. 25053 (9. april 2008. godine), dok. pr. br. 6D1613 (Izjava svedoka od 30. marta 2008. godine), par. 20; Miroslav Mijatović, T. 22205 (12. februar 2008. godine); Petar Dujković, T. 23315–23316 (27. februar 2008. godine); Nebojša Ognjenović, T. 22848, 22855 (20. februar 2008. godine); Radovan Vučurević, T. 23047, 23071 (22. februar 2008. godine). Veće napominje da je svedočenje pripisano Vučureviću zapravo dao Dragan Milenković.

²⁶⁹³ Dok. pr. br. 6D1497 (Službena beleška Stanice pogranične policije Vrbnica, 27. mart 1999. godine); dok. pr. br. 6D1498 (Službena beleška Stanice pogranične policije Vrbnica, 6. jun 1999. godine); dok. pr. br. 6D266 (Depeša Resora javne bezbednosti br. 1066, 1. jul 1998. godine); dok. pr. br. 6D129 (Depeša UKP, 1. decembar 1998. godine).

²⁶⁹⁴ Završni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 1045–1054.

²⁶⁹⁵ Završni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 1055–1067.

1077. Lukićeva odbrana uzvraća tvrdnjom da Lukić ni 1998. ni 1999. godine nije znao za činjenje ili nekažnjavanje zločina, zbog činjenice da Štab MUP nije imao pristup toj vrsti informacija.²⁶⁹⁶ U prilog toj tvrdnji, odbrana se oslanja na svedočenje Miloša Deretića, koji je bio zaposlen u SUP Priština i zadužen za pružanje podrške Štabu MUP u pogledu sistema veze. Odbrana tvrdi da, kao prvo, Štab MUP nije imao sopstveni sistem veze ili centralu i da je, stoga, po pitanju veze zavisio od SUP Priština;²⁶⁹⁷ kao drugo, jedinice na terenu dostavljale su izveštaje direktno sekretarijatima unutrašnjih poslova i, potom, Ministarstvu unutrašnjih poslova u Beogradu i, “paralelnom linijom, Štabu MUP na znanje”;²⁶⁹⁸ kao treće, u bombardovanju zgrade Štaba MUP koje je izvršio NATO veze su teško oštećene, zbog čega se Štab MUP za dobijanje informacija morao uglavnom oslanjati na kurirsku službu.²⁶⁹⁹ Lukić, prema tome, zbog lošeg stanja sistema veze nije mogao imati adekvatna saznanja o činjenju zločina. Naposletku, izneta je tvrdnja da informacije koje su dostavljane Štabu MUP nisu uključivale borbene izveštaje PJP.²⁷⁰⁰

1078. Veće će sada oceniti dokaze o tom pitanju vezano za događaje iz 1998. i događaje iz 1999. godine.

a. Znanje o zločinima 1998. godine

1079. Kao što je bilo reči gore u tekstu, Lukić je 1998. godine redovno prisustvovao sastancima Zajedničke komande, na kojima se raspravljalo o raznim pitanjima, kao što su zajedničke operacije VJ/MUP, “izbeglička” kriza i potreba za preduzimanjem disciplinskih mera u vezi sa pripadnicima snaga SRJ i Srbije.²⁷⁰¹ Lukić se takođe redovno sastajao s predstavnicima međunarodnih organizacija, od kojih je dobijao informacije o mogućim kriminalnim radnjama pripadnika MUP na Kosovu.

1080. Beleške sa sastanaka Zajedničke komande koje je vodio Đaković pokazuju da se često raspravljalo o aktima paljevine koje su počinile snage SRJ i Srbije. Tako je, na primer, na sastanku održanom 7. avgusta 1998. godine Šainović izjavio: “Najveću faktičku štetu nanosi nam paljenje kuća bez potrebe, što može izazvati pritiske na zemlju”.²⁷⁰² Na sastanku održanom 12. avgusta

---

²⁶⁹⁶ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 539–596.

²⁶⁹⁷ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 541–558.

²⁶⁹⁸ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 559–567.

²⁶⁹⁹ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 568–590.

²⁷⁰⁰ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 591–596.

²⁷⁰¹ V., generalno, dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande).

²⁷⁰² Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 46.

Minić je rekao prisutnima da se paljenje kuća mora zaustaviti.²⁷⁰³ Nakon toga, na sastanku od 1. septembra, Šainović je izjavio da se zadaci moraju izvršavati disciplinovano kako ne bi došlo do paljenja.²⁷⁰⁴ Na problem lica koja pale kuće upozorio je i Đorđević 7. septembra 1998. godine.²⁷⁰⁵

1081. Članovi Zajedničke komande takođe su raspravljali o konkretnim operacijama MUP i VJ i incidentima vezanim za te operacije. Na primer, Pavković je 26. septembra 1998. godine saopštio: “Akcija u rej. D. i G. Obrinje je završena, bilo je dosta otpora i [OVK] je sabijen [...] na manji prostor”.²⁷⁰⁶ U ovom predmetu su prihvaćena Pavkovićeve naredjenja za tu operaciju, iz kojih se vidi da je to bila zajednička akcija MUP/VJ.²⁷⁰⁷ On se ipak žalio da je, zbog činjenice da u akciji nije učestvovao JSO, MUP imao određenih gubitaka i rekao da je, posle operacije, kod sela Trđevac bilo “izbeglica”. Lukić je na tom sastanku potvrdio da je akcija stvarno završena i da su se “[j]edinice [...] spojile”.²⁷⁰⁸ Na sastanku Zajedničke komande održanom 4. oktobra 1998. godine, kojem je Lukić takođe prisustvovao, Šainović je rekao da se mora izvršiti istraga u vezi s Gornjim Obrinjem.²⁷⁰⁹

1082. Uz to, kao što je pomenuto gore u tekstu, Lukić je bio u stalnoj vezi s predstavnicima DPMK i VMK na Kosovu, koji su mu prenosili svoja opažanja. Shaun Byrnes je u svom svedočenju rekao da je u avgustu i septembru 1998. godine njegov tim gotovo svakodnevno viđao PJP i druge policijske jedinice kako pale sela, uništavaju letinu, ubijaju domaće životinje, zastrašuju civile kosovske Albance i isteruju ih iz njihovih domova. Byrnes je posvedočio da je “na to skrenuo pažnju posebno generalu Lukiću, koji [je po njegovom mišljenju bio] zadužen za srpsku policiju na Kosovu”.²⁷¹⁰ Byrnes je takođe opisao jedan incident čiji je očevidac bio sredinom ili krajem septembra 1998. godine: prilikom obilaska zapadnog Kosova, on je video jedinice PJP kako napuštaju jedno selo smešteno južno od sela Kijevo. Jasno je video da je to selo napušteno i da gori. On je objasnio da niko nije pokušavao da ugasi požar.²⁷¹¹ Byrnes je o tom događaju obavestio

²⁷⁰³ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 52.

²⁷⁰⁴ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 125. Iako je datum ovog sastanka možda netačno naveden, to ne menja zaključke Veća.

²⁷⁰⁵ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 96.

²⁷⁰⁶ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 129.

²⁷⁰⁷ Dok. pr. br. 6D700 (Zapovest PrK, 24. septembar 1998. godine).

²⁷⁰⁸ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 129.

²⁷⁰⁹ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 136; IC-199 (Dodatak uz dok. pr. br. P1468), str. 7.

²⁷¹⁰ Shaun Byrnes, T. 12149–12150, 12152–12153 (16. april 2007. godine).

²⁷¹¹ Shaun Byrnes, T. 12148–12149 (16. april 2007. godine).

Lukića.²⁷¹² Prilikom unakrsnog ispitivanja, Byrnesu je sugerisano da je on tamo stigao nakon što je na tom području vođena žestoka borba između OVK i “srpskih snaga”. Byrnes je rekao da mu nije poznato da li je tamo vođena takva bitka.²⁷¹³ Međutim, unakrsnim ispitivanjem nije podriven iskaz da su jedinice PJP stajale po strani dok su kuće u napuštenim selima gorele.

1083. Prema Byrnesovim rečima, kad bi on Lukiću, koga je opisao kao “vrlo pristupačnog”, preneo informacije o zločinima MUP, Lukić bi uglavnom poricao da su se takvi incidenti dogodili ili bi priznao da je do njih došlo, tvrdeći da se radilo o odgovoru na napade OVK.²⁷¹⁴ Byrnes ga je izvestio i o jednom incidentu do kojeg je došlo u septembru 1998. godine, na području Peći, gde su snage MUP izvršile napad na sela koja su smatrale uporištima OVK. Tokom te akcije, seljani kosovski Albanci su isterani iz svojih domova i morali su da žive u šumi. Byrnes je posvedočio da je, kad su međunarodni mediji počeli da izveštavaju o tom incidentu, MUP poslao snage na to područje i “praktično oterao [seljane] kući” u policijskim autobusima.²⁷¹⁵ On je fotografisao taj događaj i rekao da su raseljeni kosovski Albanci bili prestravljeni dok su ih pripadnici policije protiv njihove volje ukrcavali na autobuse MUP, uz povremeno nepotrebno korišćenje sile. Kad je zbog toga Byrnes prigovorio Lukiću, on mu je odgovorio da je to bila “humanitarna operacija”.²⁷¹⁶

1084. Kao što je pomenuto gore u tekstu, na sastanku održanom 24. decembra 1998. godine Drewienkiewicz je saopštio Lukiću da je, prema nepotvrđenim izveštajima koje je primio, MUP koristio prekomernu silu na području Kosova Polja. Drewienkiewicz je takođe istakao da operacija u Podujevu koja je bila u toku predstavlja teško kršenje sporazuma o prekidu vatre i apelovao je na Lukića da po tom pitanju preduzme odgovarajuće mere.²⁷¹⁷ Međutim, Lukić se nije složio da se radi o neprimerenoj aktivnosti i odbio je da u vezi s tim preduzme bilo kakve mere.²⁷¹⁸

---

²⁷¹² Shaun Byrnes, T. 12148–12151 (16. april 2007. godine).

²⁷¹³ Shaun Byrnes, T. 12208 (16. april 2007. godine).

²⁷¹⁴ Shaun Byrnes, T. 12151–12153 (16. april 2007. godine).

²⁷¹⁵ Shaun Byrnes, T. 12154 (16. april 2007. godine).

²⁷¹⁶ Shaun Byrnes, T. 12153–12155 (16. april 2007. godine).

²⁷¹⁷ Dok. pr. br. P2544 (Glavne teme sastanka Lukića i Drewienkiewicza, 24. decembar 1998. godine).

²⁷¹⁸ Karol John Drewienkiewicz, T. 7785–7786 (4. decembar 2006. godine).

1085. Pored toga, predstavnici međunarodne zajednice su izneli navode da su široko rasprostranjeni zločini snaga VJ i MUP počinjeni 1998. godine doveli do prisilnog raseljavanja više od 230.000 kosovskih Albanaca.²⁷¹⁹

1086. Na osnovu svih dokaza izvedenih u vezi s ovim pitanjem, Veće konstatuje da je Lukić znao za ozbiljne optužbe iznete u vezi s kriminalnim radnjama snaga MUP usmerenim protiv civilnog albanskog stanovništva na Kosovu od sredine do kraja 1998. godine. Pored toga, Veće je konstatovalo da neki od tih incidenata zaista predstavljaju primere korišćenja prekomerne sile od strane snaga SRJ i Srbije 1998. godine, kao što je bilo reči u Odeljku VI.C.

b. Znanje o zločinima 1999. godine

1087. Tužilaštvo tvrdi da su Lukića 1999. godine njegovi podređeni redovno obavestavali o događajima na terenu. Prema tvrdnji tužilaštva, jedan poseban kanal putem kojeg je Lukić stalno bio u toku bili su sastanci Štaba MUP, kojima je predsedavao; načelnici sekretarijata unutrašnjih poslova na Kosovu i komandanti specijalnih jedinica MUP izveštavali su na tim sastancima o svojim aktivnostima.²⁷²⁰

1088. Lukićeva odbrana uzvraća tvrdnjom da je Štab MUP za vreme NATO bombardovanja imao ograničen pristup informacijama zbog tehničkih poteškoća, načina na koji je sistem veze na Kosovu bio fizički strukturiran, ratnih uslova i činjenice da jedinice MUP na terenu nisu bile dužne da dostavljaju izveštaje Štabu MUP.²⁷²¹

1089. Suprotno argumentima koje je iznela Lukićeva odbrana, Adamović je u svom svedočenju rekao da je Štab MUP dobijao izveštaje od jedinica PJP i SAJ na terenu, kao i od sekretarijata unutrašnjih poslova na Kosovu.²⁷²² Nijedan od tih izveštaja nije ponuđen na uvrštavanje u spis. Cvetić je takođe posvedočio da je Štab MUP primao informacije od sekretarijata unutrašnjih poslova i da su razne borbene jedinice MUP bile dužne da podnose izveštaje načelniku Štaba MUP.²⁷²³

---

²⁷¹⁹ Dok. pr. br. P456 (Rezolucija br. 1199 Saveta bezbednosti UN, 23. septembar 1998. godine), str. 1; V. takođe dok. pr. br. P455 (Rezolucija br. 1160 Saveta bezbednosti UN, 31. mart 1998. godine), str. 1.

²⁷²⁰ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 1006–1008.

²⁷²¹ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 541–590.

²⁷²² Duško Adamović, dok. pr. br. 6D1613 (Izjava svedoka od 30. marta 2008. godine), par. 50.

²⁷²³ Ljubinko Cvetić, T. 8166, 8195 (8. decembar 2006. godine).

1090. Štabu MUP i Lukiću, kao njegovom načelniku, na raspolaganju su zaista stajale razne mogućnosti izveštavanja. U Pravilniku o unutrašnjoj organizaciji MUP Srbije, izmenjenom i dopunjenom 1996. godine, konkretno se kaže da sedam sekretarijata unutrašnjih poslova na Kosovu depeše treba da upućuju i MUP u Beogradu i Štabu MUP na Kosovu.²⁷²⁴ Pored toga, Lukić je 21. oktobra 1998. godine izdao uputstvo načelnicima sekretarijata unutrašnjih poslova na Kosovu da hitni dnevni izveštaji koje dostavljaju treba da sadrže podatke o “teroristički[m] akti[ma]”, kao i opis napada i odgovora policije koji je usledio.²⁷²⁵ Cvetić je rekao da je tim uputstvima propisana jedinstvena metodologija za sve sekretarijate unutrašnjih poslova, koji su bili dužni da je primene.²⁷²⁶ To je potvrdio i Miroslav Mijatović.²⁷²⁷ Dana 15. februara 1999. godine tadašnji zamenik načelnika za operativne poslove MUP Vesko Petrović naredio je vođama smene pri policijskim stanicama širom Kosova da o svim događajima na svom području informišu Štab MUP na Kosovu, kao i MUP u Beogradu.²⁷²⁸ Uz to, ministar unutrašnjih poslova je, na početku kampanje NATO, naložio svim organizacionim jedinicama MUP na Kosovu da o svim bezbednosno interesantnim događajima izveštavaju Štab MUP na Kosovu, kao i MUP u Beogradu.²⁷²⁹ U izveštaju koji je Štab MUP podneo Ministarstvu unutrašnjih poslova 10. aprila 1999. godine, koji je potpisao Lukić, navodi se da njime nisu obuhvaćeni događaji sa područja SUP Gnjilane, “čiji izveštaji još nisu dobijeni”.²⁷³⁰ Kao što je bilo reči gore u tekstu, to upućuje na zaključak da su dnevni izveštaji inače sastavljeni na osnovu informacija koje su Štabu MUP dostavljali sekretarijati unutrašnjih poslova i da je, prema tome, Lukić, kao načelnik Štaba, bio svakodnevno informisan o događajima na celom Kosovu.

1091. Lukićevo znanje o zločinima počinjenim na Kosovu evidentno je i iz izveštaja koji je on 3. aprila 1999. godine podneo MUP u Beogradu. U tom izveštaju, on je naveo da su pripadnici policije 1. aprila u selu Mamuša, opština Prizren, pronašli 11 tela neidentifikovanih muškaraca, starosti od 25 do 35 godina. Ta tela su zatim označena brojevima od jedan do 11 i, po nalogu

---

²⁷²⁴ Dok. pr. br. P10444 (Spisak izmena Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji MUP, 19. april 1996. godine), str. 3.

²⁷²⁵ Dok. pr. br. P2528 (Naređenje načelnicima sekretarijata unutrašnjih poslova na Kosovu koje je izdao Sreten Lukić, 21. oktobar 1998. godine), odeljak b; V. takođe dok. pr. br. 6D808 (Dopis Štaba MUP upućen načelnicima sekretarijata unutrašnjih poslova na Kosovu, 1. april 1999. godine) (gde se nalaže da izveštaji ubuduće treba da uključuju informacije o NATO bombardovanju i broju kosovskih Albanaca koji napuštaju Kosovo preko graničnih prelaza).

²⁷²⁶ Ljubinko Cvetić, T. 8096–8098 (7. decembar 2006. godine).

²⁷²⁷ Miroslav Mijatović, dok. pr. br. 6D1492 (Izjava svedoka od 6. februara 2008. godine), par. 11.

²⁷²⁸ Dok. pr. br. P1092 (Obaveštenje upućeno odeljenjima unutrašnjih poslova i policijskim stanicama na Kosovu, 15. februar 1999. godine).

²⁷²⁹ Dok. pr. br. 6D238 (Depeša Vljajka Stojiljkovića, 24. mart 1999. godine), tačka 9.

²⁷³⁰ Dok. pr. br. 6D1246 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 10. april 1999. godine), str. 4.

istražnog sudije, sahranjena na muslimanskom groblju. Lukić je u svom izveštaju takođe rekao da je 1. aprila na širem području opštine Srbica pronađeno 30 tela neidentifikovanih lica “muškog pola nastradalih tokom dejstva *šiptarskih* terorističkih bandi”, od kojih je šest kasnije identifikovano.²⁷³¹ Po nalogu istražnog sudije, tela su sahranjena na muslimanskom groblju. Naposljetku, u izveštaju se kaže da je 2. aprila “na raskrsnici za podrum 'Kosovo vino', u Maloj Kruši, u nekoliko kuća nepoznatih vlasnika pronađeno [...] 25 ugljenisanih leševa muškog pola”.²⁷³² Po nalogu istražnog sudije, tela su označena brojevima od jedan do 25 i sahranjena na muslimanskom groblju.²⁷³³ U drugim dnevnim izveštajima navode se podaci o pronalaženju drugih pojedinačnih tela neidentifikovanih lica u raznim opštinama.

1092. U razgovoru koji je s njim vođen, Lukić je izjavio da je MUP, po prijemu informacija o masovnim grobnicama u Izbici i Pustom Selu, postupio u skladu sa zakonom i obavestio relevantni sud pod čiju nadležnost je spadalo to područje. Istražni sudija je potom izdao naredbu da se izvrši pregled, identifikacija i sahrana tela. Prema Lukićevim rečima, pregledom tela je potvrđeno da su žrtve bile pripadnici OVK stradali u borbi, pošto su povrede na većini tela bile nanete iz vatrenog oružja.²⁷³⁴ Veće ovde podseća na svoju konstataciju da najmanje 93 žrtve iz Izbice, koje su mahom bile u podmaklim godinama, nisu stradale u borbi.

1093. Dana 1. aprila 1999. godine Lukić je načelnicima sekretarijata unutrašnjih poslova na Kosovu izdao uputstvo o jedinstvenom načinu izveštavanja, po kojem su oni bili dužni da Štabu MUP dostavljaju izveštaje o NATO bombardovanju, zločinima počinjenim u svojim zonama odgovornosti i “terorističkim aktivnostima”.²⁷³⁵ Dana 4. aprila Lukić je komandantima PJP, SAJ i JSO, kao i sekretarijatima unutrašnjih poslova na Kosovu, ponovo naložio da dostavljaju izveštaje Štabu MUP.²⁷³⁶ Dana 6. maja načelnicima sekretarijata unutrašnjih poslova na Kosovu upućena je depeša overena Lukićevim imenom, u kojoj se kaže da su se “[o]d početka NATO agresije na našu zemlju, na području Kosova i Metohije, zbog specifičnih i opštih bezbednosnih uslova, ispoljili [...] novi javni oblici u vršenju krivičnih dela i drugih protivzakonitih radnji”.²⁷³⁷ Načelnicima je

---

²⁷³¹ Dok. pr. br. 6D1239 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 3. april 1999. godine), str. 2.

²⁷³² Dok. pr. br. 6D1239 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 3. april 1999. godine), str. 2–3.

²⁷³³ Dok. pr. br. 6D1239 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 3. april 1999. godine), str. 3.

²⁷³⁴ Dok. pr. br. P948 (Razgovor Sretena Lukića s tužilaštvom), str. 160–162.

²⁷³⁵ Dok. pr. br. 6D808 (Naređenje koje je Sreten Lukić izdao sekretarijatima unutrašnjih poslova na Kosovu, 1. april 1999. godine).

²⁷³⁶ Dok. pr. br. P1989 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 4. april 1999. godine), str. 4.

²⁷³⁷ Dok. pr. br. 6D874 (Uputstvo koje je Sreten Lukić izdao načelnicima sekretarijata unutrašnjih poslova na Kosovu, 6. maj 1999. godine).

stoga naloženo da prikupljaju informacije o najtežim zločinima, kao što su ubistvo, silovanje, zlostavljanje i paljevine, i da te podatke dostavljaju Štabu MUP dvaput mesečno.²⁷³⁸ Dana 15. maja 1999. godine Lukić je uputio depešu načelnicima sekretarijata unutrašnjih poslova na Kosovu i načelniku Odeljenja kriminalističke policije, u kojoj im je naredio da dostave tabelarni prikaz podataka u vezi s krivičnim delima za period od početka NATO bombardovanja.²⁷³⁹ Dana 28. maja 1999. godine, nedugo nakon što je ovaj Međunarodni sud podigao optužnicu protiv Slobodana Miloševića, Vljaka Stojiljkovića i drugih, Štab MUP je uputio depešu načelnicima sekretarijata unutrašnjih poslova na Kosovu i načelniku OKP, u kojoj im je naložio da dostave podatke o broju počinjenih zločina za koje su podnete krivične prijave, broju objekata izgorelih u podmetnutim požarima i broju pronađenih leševa, za period od 24. marta do 25. maja 1999. godine.²⁷⁴⁰

1094. Pored toga, nekoliko dokumenata prihvaćenih u ovom predmetu govori u prilog zaključku da je Lukić zapravo imao iscrpna saznanja o situaciji na terenu na Kosovu, između ostalog, i o velikom broju raseljenih ljudi. U depeši od 3. aprila 1999. godine Lukić je načelnicima sekretarijata unutrašnjih poslova na Kosovu i komandantima odreda PJP naložio da spreče svako prisilno iseljavanje albanskog stanovništva Kosova.²⁷⁴¹ Dana 15. aprila 1999. godine Lukić je izdao još jednu depešu, u kojoj je rekao da se, i pored toga što je 5. aprila izdato naređenje, pojedine starešine ne pridržavaju tog naređenja i “tolerišu masovnije iseljavanje civilnog stanovništva”.²⁷⁴² Veće napominje da je od 24. marta do 5. aprila 1999. godine Pokrajinu napustilo 613.530 kosovskih Albanaca.²⁷⁴³ Masovni odlazak se posle Lukićeve depeše nastavio, tako da je od 5. aprila do 30. aprila 1999. godine otišlo još ukupno 101.628 kosovskih Albanaca, čime se ukupni broj popeo na 715.158.²⁷⁴⁴

1095. U razgovoru s pripadnicima tužilaštva Lukić je opisao sastanak koji je u maju 1999. godine održan u jednoj vili u Beogradu. Sastanak je sazvaio Milošević, a prisustvovali su mu i Milutinović, Šainović, Pavković, Ojdanić, Stojiljković, Đorđević, Rade Marković i Stevanović.²⁷⁴⁵ Ljubiša

---

²⁷³⁸ Dok. pr. br. 6D874 (Uputstvo koje je Sreten Lukić izdao načelnicima sekretarijata unutrašnjih poslova na Kosovu, 6. maj 1999. godine).

²⁷³⁹ Dok. pr. br. 6D876 (Depeša Štaba MUP, 15. maj 1999. godine).

²⁷⁴⁰ Dok. pr. br. P1188 (Depeša Štaba MUP, 28. avgust 1999. godine).

²⁷⁴¹ Dok. pr. br. 6D666 (Depeša Štaba MUP, 3. april 1999. godine).

²⁷⁴² Dok. pr. br. 6D778 (Depeša Štaba MUP, 15. april 1999. godine).

²⁷⁴³ Dok. pr. br. 6D1242 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 6. april 1999. godine), str. 6.

²⁷⁴⁴ Dok. pr. br. P1693 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 1. maj 1999. godine), str. 8.

²⁷⁴⁵ Dok. pr. br. P948 (Razgovor Sretena Lukića s tužilaštvom), str. 142–143.

Stojimirović, koji je bio načelnik štaba 3. armije, potvrdio je da su Lukić i Pavković početkom maja išli da se vide s Miloševićem.²⁷⁴⁶ Veće je već konstatovalo da je sastanak o kojem je Lukić govorio onaj od 4. maja, održan posle primanja dopisa tužioca Međunarodnog suda Louise Arbour u kojem je ona izrazila ozbiljnu zabrinutost zbog daljih teških kršenja međunarodnog humanitarnog prava na Kosovu.²⁷⁴⁷ Prema jednom medijskom izveštaju, na tom sastanku je saopšteno da se snage bezbednosti VJ bave brojnim pojavama nasilja, ubistva, pljački i drugih zločina i da je uhapšeno nekoliko stotina izvršilaca čiji zločini predstavljaju veliku opasnost po civilno stanovništvo.²⁷⁴⁸ Dva dana nakon tog sastanka, Lukić je izdao naređenje kojim je svoje podređene pozvao da se upoznaju sa sadržajem članka iz *Politike* i da se pridržavaju uputstava koja su u njemu izložena.²⁷⁴⁹

1096. Na sastanku Štaba MUP održanom 11. maja 1999. godine Lukić se obratio komandantima odreda PJP i naredio im da u planu akcija obavezno “predvid[e] mere i postupke sa civilima u zoni dejstava i akcija”.²⁷⁵⁰ Zaključku da je Lukić znao za kretanje kosovskih Albanaca preko granice idu u prilog i izveštaji s njegovim potpisom, koji su iz Štaba MUP na Kosovu svakodnevno slati Ministarstvu unutrašnjih poslova u Beogradu i u kojima je navođen broj kosovskih Albanaca koji su pobjegli iz Pokrajine.²⁷⁵¹

---

²⁷⁴⁶ Ljubiša Stojimirović, T. 17684 (26. oktobar 2007. godine).

²⁷⁴⁷ V., generalno, dok. pr. br. P398 (Dopis Louise Arbour upućen Miloševiću, 26. mart 1999. godine); dok. pr. br. P399 (Dopis Louise Arbour upućen Milutinoviću, 26. mart 1999. godine); dok. pr. br. P400 (Dopis Louise Arbour upućen Nikoli Šainoviću, 26. mart 1999. godine); dok. pr. br. P401 (Dopis Louise Arbour upućen Dragoljubu Ojdaniću, 26. mart 1999. godine).

²⁷⁴⁸ Dok. pr. br. P1696 (“Komandanti vojske i policije informišu Miloševića o uspešnoj odbrani”, reportaža RTS, 5. maj 1999. godine), str. 1.

²⁷⁴⁹ Dok. pr. br. 5D1289 (Izveštaj Sretena Lukića u vezi sa člankom iz lista *Politika*, 6. maj 1999. godine), uvršten u spis i pod br. P2159.

²⁷⁵⁰ Dok. pr. br. P1993 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 11. maj 1999. godine), str. 8.

²⁷⁵¹ Dok. pr. br. 6D1232 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 24. mart 1999. godine); dok. pr. br. 6D1236 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 28. mart 1999. godine), uvršten u spis i pod br. P1099; dok. pr. br. 6D1238 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 2. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1239 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 3. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1240 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 4. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1241 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 5. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1242 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 6. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1244 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 8. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1254 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 18. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1255 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 19. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1256 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 20. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1257 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 21. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1259 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 23. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1260 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 24. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1261 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 25. april 1999. godine); dok. pr. br. P1693 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 1. maj 1999. godine).

1097. Shodno tome, Veće konstatuje da je Lukić, kao načelnik Štaba MUP, raspolagao detaljnim informacijama o aktivnostima MUP na Kosovu u periodu na koji se odnosi Optužnica, uključujući činjenje zločina, i odbacuje Lukićev argument da je on imao pristup samo ograničenom broju informacija.

c. Lukićevo učešće u sakrivanju tela

1098. Tužilaštvo navodi da je Lukić pokušavao da prikrije ubistva koja su snage SRJ i Srbije počinile na Kosovu i tvrdi da su, u toku sukoba 1999. godine, pripadnici MUP prevozili tela kosovskih Albanaca sa Kosova na razne tajne lokacije masovnih grobnica u Srbiji, konkretno, u Petrovo Selo i Batajnicu, i da je Lukić učestvovao u toj operaciji.²⁷⁵² U prilog svom argumentu, tužilaštvo se uglavnom oslanja na iskaz vozača MUP Božidara Protića, koji je posvedočio da je 1999. godine u tri navrata s Kosova prevezio kamione leševa u druge delove Srbije, po nalogima koje je dobijao, između ostalog, od Lukića.

1099. Iako Lukićeva odbrana ne osporava činjenicu da je Protić učestvovao u prevoženju tela, ona tvrdi da je njegov iskaz protivrečan, nepouzdan i motivisan privatnim sukobom s Lukićem, koji je potpisao rešenje za njegovo penzionisanje 2001. godine.²⁷⁵³ Ona se oslanja na iskaz Čedomira Šakića, koji je bio Protićeva pratnja na nekima od tih odlazaka; Dragana Furdulovića, koji je bio član radne grupe MUP koju je Lukić formirao 2001. godine radi istrage o hladnjači s mrtvim telima pronađenoj u Dunavu; Aleksandra Kostića, člana MUP-ovog Odeljenja za istraživanje ratnih zločina, koje je nastalo iz prvobitne radne grupe; i Gvozdena Gagića, načelnika Odseka za suzbijanje krvnih i seksualnih delikata pri Odeljenju za suzbijanje opšteg kriminaliteta Uprave kriminalističke policije MUP. I Furdulović i Kostić i Gagić su, u okviru svog posla, obavili razgovor s Protićem u vezi s njegovim učešćem u prevoženju tela.

1100. Dana 27. avgusta 2002. godine, Gagić je s Protićem obavio razgovor u prostorijama MUP, a beleške o tom razgovoru vodio je Kostić.²⁷⁵⁴ Krajem 2003. godine razgovor s Protićem je obavio istražni sudija Milan Dilparić.²⁷⁵⁵ Godine 2006. Protić je dao izjavu zameniku tužioca za ratne zločine Dragoljubu Stankoviću.²⁷⁵⁶ Dana 8. februara 2007. godine, otprilike mesec dana pre svedočenja u ovom predmetu, Protić je pred Okružnim sudom u Beogradu dao iskaz o operaciji u

---

²⁷⁵² Završni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 1033–1040.

²⁷⁵³ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 1408–1421.

²⁷⁵⁴ Dok. pr. br. P3134 (Protićeva izjava za MUP, 27. avgust 2002. godine).

²⁷⁵⁵ Dok. pr. br. P2816 (Transkript Protićevog razgovora s Dilparićem).

²⁷⁵⁶ Dok. pr. br. P2817 (Protićeva izjava tužiocu Stankoviću u Beogradu).

kojoj je učestvovao kao vozač MUP.²⁷⁵⁷ Policija je 2006. godine takođe obavila razgovor s Čedomirom Šakićem.²⁷⁵⁸

1101. Protić je u toku svedočenja objasnio da je radio kao vozač MUP i bio zaposlen u Upravi za zajedničke poslove Srbije.²⁷⁵⁹ Početkom 1999. godine on je u tri zasebne prilike prevezao tela s Kosova u druge delove Srbije, kao i jednom iz Tekije, u istočnoj Srbiji, u bazu u Batajnici kod Beograda.²⁷⁶⁰ Prilikom prvog odlaska na Kosovo, načelnik Uprave za zajedničke poslove, general Zeković, rekao mu je da treba da ode u Prištinu u preduzeće “Gemaks”.²⁷⁶¹ Zeković mu je takođe dao poseban broj telefona koji je, po Protićevom mišljenju, bio beogradski broj. Protiću je rečeno da, kad dođe u Prištinu, treba da se javi na taj broj, bez biranja pozivnog broja, kako bi dobio dalja uputstva.²⁷⁶² Prema njegovim rečima, on je tako i uradio i, nazvavši s fiksnog telefona u zgradi MUP u Prištini, razgovarao s jednim čovekom, koga je po glasu prepoznao kao Sretena Lukića.²⁷⁶³ Protić je objasnio da je Lukićev glas prepoznao jer je 1990. povremeno radio kao njegov neslužbeni vozač i znao ga je deset godina.²⁷⁶⁴ U iskazu koji je 2007. godine dao Veću za ratne zločine Suda u Beogradu, on je rekao da je to njegovo “duboko ubeđenje” i da je 99,9 posto siguran da je razgovarao s Lukićem.²⁷⁶⁵ Prilikom unakrsnog ispitivanja u ovom predmetu, Protić je posvedočio da je 90-99 posto siguran da je na telefonu stvarno bio Lukić.²⁷⁶⁶ Čvrsto je stajao pri tome da to nije bio Đorđević, kao što mu je sugerisala Lukićeva odbrana.²⁷⁶⁷ Takođe se ispostavilo da je on, prilikom prvog odlaska na Kosovo, naprosto ušao u jednu kancelariju u Štabu i nazvao s telefona

---

²⁷⁵⁷ Dok. pr. br. P2824 (Transkript Protićevog svedočenja, Okružni sud u Beogradu); V. takođe Božidar Protić, T. 11308–11310 (9. mart 2007. godine).

²⁷⁵⁸ Čedomir Šakić, T. 22102–22103 (11. februar 2008. godine).

²⁷⁵⁹ Dok. pr. br. P2824 (Transkript Protićevog svedočenja, Okružni sud u Beogradu), str. 4.

²⁷⁶⁰ Dok. pr. br. P2824 (Transkript Protićevog svedočenja, Okružni sud u Beogradu), str. 3, 15; Božidar Protić, T. 11320–11323 (9. mart 2007. godine).

²⁷⁶¹ Dok. pr. br. P2816 (Transkript Protićevog razgovora s Dilparićem), str. 4; Božidar Protić, T. 11324–11325, 11354 (9. mart 2007. godine).

²⁷⁶² Božidar Protić, T. 11324–11325 (9. mart 2007. godine).

²⁷⁶³ Božidar Protić, T. 11324–11326 (9. mart 2007. godine); dok. pr. br. P2824 (Transkript Protićevog svedočenja, Okružni sud u Beogradu), str. 19, 27.

²⁷⁶⁴ Božidar Protić, T. 11130–11131, 11380, 11399–11402 (9. mart 2007. godine); dok. pr. br. P2824 (Transkript Protićevog svedočenja, Okružni sud u Beogradu), str. 2.

²⁷⁶⁵ Dok. pr. br. P2824 (Transkript Protićevog svedočenja, Okružni sud u Beogradu), str. 19, 27; Božidar Protić, T. 11367 (9. mart 2007. godine).

²⁷⁶⁶ Božidar Protić, T. 11367 (9. mart 2007. godine).

²⁷⁶⁷ Božidar Protić, T. 11370 (9. mart 2007. godine).

koji je nasumično odabrao, a ne telefona za koji je sa sigurnošću znao da ima beogradsku liniju. Dakle, on nije mogao biti siguran da li je toga dana razgovarao s Beogradom ili Prištinom.²⁷⁶⁸

1102. Protić je tvrdio da mu je čovek za koga je mislio da je Lukić rekao da treba da prati jedan tamnocrveni golf, što je on i učinio, i na kraju stigao u Janjevo, opština Lipljan, gde se našao s pripadnicima lokalne policije. Neki ljudi, koje Protić nije poznao, uz pomoć traktora su utovarili tela u njegov kamion.²⁷⁶⁹ On je zatim ta tela, kojih je bilo 17-19, odveo u Petrovo Selo.²⁷⁷⁰ Kad je stigao, rupe su već bile iskopane.²⁷⁷¹

1103. Posle nekoliko dana Zeković je Protiću opet naložio da ide na Kosovo. Protić je, po dolasku, telefonom dobio uputstva od čoveka za koga je mislio da je Lukić, koji mu je rekao da preveze tela u Petrovo Selo.²⁷⁷² Protić je ovom prilikom preuzeo više od 50 tela²⁷⁷³ i s njim su u pratnji išli pripadnici MUP, od kojih je jedan bio Čedomir Šakić.²⁷⁷⁴ U Petrovom Selu je ovog puta bila pripremljena jedna druga rupa, na oko 50-60 metara od prve;²⁷⁷⁵ dok je istovarivao tela, tamo su bila trojica-četvorica ljudi u raznim uniformama, ali on na uniformama nije video nikakve oznake čina.²⁷⁷⁶

1104. Nekoliko dana kasnije Protić je otišao na Kosovo po treći put, ponovo po Zekovićevom nalogu. Ovog puta je preuzeo tela u centru Prištine i odveo ih u centar specijalnih jedinica u Batajnici kod Beograda.²⁷⁷⁷ Iako zapravo nije video tela jer je kamion već bio zatvoren, rečeno mu je da ih ima oko 500.²⁷⁷⁸ U vezi s tim odlaskom, Protić je rekao da mu je, kad je nazvao poseban

²⁷⁶⁸ Božidar Protić, T. 11361–11363 (9. mart 2007. godine).

²⁷⁶⁹ Božidar Protić, T. 11326 (9. mart 2007. godine).

²⁷⁷⁰ Božidar Protić, T. 11322 (9. mart 2007. godine); dok. pr. br. P2824 (Transkript Protićevog svedočenja, Okružni sud u Beogradu), str. 4–5.

²⁷⁷¹ Dok. pr. br. P2816 (Transkript Protićevog razgovora s Dilparićem), str. 4.

²⁷⁷² Božidar Protić, T. 11327 (9. mart 2007. godine).

²⁷⁷³ Božidar Protić, T. 11322 (9. mart 2007. godine). Na pitanje koliko je tela preveo u toj turi, svedok je odgovorio: "Pedeset i pet, šest, tako. Preko pedeset." Dok. pr. br. P2824 (Transkript Protićevog svedočenja, Okružni sud u Beogradu), str. 15.

²⁷⁷⁴ Dok. pr. br. P2816 (Transkript Protićevog razgovora s Dilparićem), str. 4; Božidar Protić, T. 11381–11382 (9. mart 2007. godine) (delimično zatvorena sednica).

²⁷⁷⁵ Božidar Protić, T. 11322 (9. mart 2007. godine); dok. pr. br. P2816 (Transkript Protićevog razgovora s Dilparićem), str. 11–12.

²⁷⁷⁶ Dok. pr. br. P2816 (Transkript Protićevog razgovora s Dilparićem), str. 12.

²⁷⁷⁷ Božidar Protić, T. 11323 (9. mart 2007. godine).

²⁷⁷⁸ Božidar Protić, T. 11323 (9. mart 2007. godine); dok. pr. br. P2816 (Transkript Protićevog razgovora s Dilparićem), str. 4–5.

telefonski broj, glas s druge strane žice, za koji je smatrao da pripada Lukiću, rekao da ode na parkiralište iza zgrade *Rilindije* u Prištini, gde će ga čekati ljudi s kamionom koji može da uzme. Glas s druge strane žice mu je takođe rekao da ta tela odveze u bazu u Batajnici.²⁷⁷⁹ Međutim, on je kasnije, prilikom unakrsnog ispitivanja, rekao da to nije tačno i da, prilikom tog odlaska, nije zvao poseban broj.²⁷⁸⁰ On je zapravo sam pogodio gde treba da se javi u Prištini jer je na tom mestu bilo mnogo vozila i masa policajaca.²⁷⁸¹ Protić je tu nedoslednost u svom svedočenju pripisao činjenici da je otada proteklo mnogo vremena.²⁷⁸²

1105. Protiću je, prilikom unakrsnog ispitivanja, sugerisano da je jedini razlog iz kog sada optužuje Lukića taj što mu privatno zamera što mu nije dodelio stan koji je tražio i što je potpisao rešenje za njegovo penzionisanje pod, kako se ispostavilo, nepovoljnim uslovima. Protić je priznao da prema Lukiću gaji neprijateljska osećanja, ali je poricao da je to razlog njegovog svedočenja. On je takođe potvrdio da mu je Lukić zaista ponudio stan, ali je rekao da je u tom stanu živeo jedan policajac koji je usled ranjavanja na Kosovu ostao invalid. Protić je izjavio da bi radije živeo pod šatorom nego imao veze s deložacijom tog čoveka.²⁷⁸³ Što se tiče problema s penzionisanjem, priznao je da ga je pogodila činjenica da je penzionisan na takav način.²⁷⁸⁴

1106. Radi osporavanja određenih delova Protićevog iskaza odbrana je pozvala Čedomira Šakića. On je pratio Protića prilikom odlazaka na Kosovo, doduše, u zasebnim kolima, i rekao je da Protić, dok su išli na Kosovo, nikada nije pomenuo Lukićevo ime.²⁷⁸⁵ On je takođe rekao da Protić nikada nije išao da telefonira u zgradu Štaba MUP u Prištini, da nikada nije koristio fiksnu liniju jer je imao mobilni telefon i da je sve zadatke dobijao u Beogradu.²⁷⁸⁶ Šakić je dalje posvedočio da je Protića ponovo sreo 2005. godine, ispred svog stana u Beogradu, i da je Protić tada počeo verbalno da napada Lukića, rekavši da namerava da protiv njega svedoči pred Međunarodnim sudom jer je na njega kivan zbog sukoba u vezi sa stanom. Prema Šakićevim rečima, Protić mu je rekao da mu

---

²⁷⁷⁹ Božidar Protić, T. 11328 (9. mart 2007. godine).

²⁷⁸⁰ Božidar Protić, T. 11361–11363 (9. mart 2007. godine).

²⁷⁸¹ Božidar Protić, T. 11360–11361 (9. mart 2007. godine). Prilikom direktnog ispitivanja, on je rekao da pretpostavlja da su to bili lokalni policajci ili rezervisti jer je video njihove oznake i da je, kad je stigao, na parkiralištu bilo pet-šest kamiona. Božidar Protić, T. 11328 (9. mart 2007. godine).

²⁷⁸² Božidar Protić, T. 11363 (9. mart 2007. godine).

²⁷⁸³ Božidar Protić, T. 11344–11345, 11352–11353, 11388–11389, 11396–11398 (9. mart 2007. godine).

²⁷⁸⁴ Božidar Protić, T. 11388 (9. mart 2007. godine).

²⁷⁸⁵ Čedomir Šakić, T. 22100 (11. februar 2008. godine).

²⁷⁸⁶ Čedomir Šakić, T. 22080–22084 (11. februar 2008. godine).

je za svedočenje obećano 1.000 američkih dolara.²⁷⁸⁷ Šakić se s Protićem 2006. čuo telefonom, a zatim su se u februaru 2007. godine dvaput našli u Protićevom stanu. Protić mu je rekao da je dobio pomoć od “uprav[e] ili odeljenja za ratne zločine” MUP u zamenu za svedočenje u ovom postupku. Rekao je da je došlo njegovih pet minuta i da ima da “zatrpa [Lukića] 50 metara ispod zemlje”.²⁷⁸⁸

1107. Veće ne veruje Šakiću da je Protićevo svedočenje protiv Lukića bilo motivisano privatnim sukobom. Ono napominje da je Protić izuzetno nevoljno pristao da svedoči u ovom postupku. Dana 14. decembra 2006. godine tužilaštvo je u svom Zahtevu za izdavanje naloga *subpoena* objasnilo da se Protić ranije nije odazivao na brojne pozive na razgovor s predstavnicima Tužilaštva u Beogradu²⁷⁸⁹ i da je odbio da dobrovoljno pristupi radi svedočenja pred Pretresnim većem.²⁷⁹⁰ Dana 19. januara 2007. godine Veće je izdalo nalog *subpoena* za njegovo pristupanje.²⁷⁹¹ Protić je u brojnim prilikama odbio da primi taj nalog, a 1. februara 2007. godine u telefonskom razgovoru je obavestio jednog istražitelja Tužilaštva da nema nameru da putuje u Hag, rekavši da će nestati i isključiti telefon kako se s njim više ne bi moglo stupiti u kontakt.²⁷⁹² Iz tih razloga, Veće je 22. februara 2007. godine izdalo *ex parte* i poverljiv Nalog za hapšenje i nalog za predaju Božidara Protića.²⁷⁹³ Taj nalog je kasnije, 9. marta 2007. godine, poništen, nakon što je tužilaštvo obavestilo Veće da je Protić konačno pristao da svedoči.²⁷⁹⁴ Veće konstatuje da je Protić pokazao istinsku nespremnost da svedoči, što potpuno odudara od Šakićevog iskaza da je Protiću bilo stalo da svedoči jer je želeo da se osveti Lukiću i očigledno je da se s tim iskazom kosi.

1108. Dragan Furdulović je posvedočio da je u junu 2001. godine s Protićem obavljeno najmanje pet razgovora, ali da je službena beleška sačinjena samo posle jednog od tih razgovora, vođenog 4. juna 2001. godine, pošto je Protić često bio zbunjen i davao nepotpune izjave. Tokom tih

---

²⁷⁸⁷ Čedomir Šakić, T. 22100–22101, 22107–22110, 22115–22116 (11. februar 2008. godine).

²⁷⁸⁸ Čedomir Šakić, T. 22107–22108 (11. februar 2008. godine).

²⁷⁸⁹ Zahtev tužilaštva za izdavanje naloga *subpoena*, 14. decembar 2006. godine, par. 11, poverljivi Dodatak C, par. 2–7.

²⁷⁹⁰ Zahtev tužilaštva za izdavanje naloga *subpoena*, 14. decembar 2006. godine, poverljivi Dodatak C.

²⁷⁹¹ Nalog *subpoena ad testificandum*, 19. januar 2007. godine.

²⁷⁹² Poverljivi i *ex parte* Zahtev za izdavanje naloga za hapšenje svedoka Božidara Protića i naloga za njegovo dovođenje na Međunarodni sud, 8. februar 2007. godine, par. 8; poverljivi Izveštaj Republike Srbije u vezi s uručivanjem naloga *subpoena* svedo[ku] Božidaru Protiću, 7. februar 2007. godine, par. 3.

²⁷⁹³ *Tužilac protiv Protića*, predmet br. IT-05-87-R77.1, poverljivi i *ex parte* Nalog za hapšenje i nalog za predaju Božidara Protića, 22. februar 2007. godine.

²⁷⁹⁴ *Tužilac protiv Protića*, predmet br. IT-05-87-R77.1, Nalog kojim se poništavaju nalog za hapšenje i nalog umesto optužnice, 9. mart 2007. godine.

razgovora, Protić nikada nije pomenuo Lukića u vezi s masovnim grobnicama, prevoženjem tela s Kosova, niti ga je, u stvari, uopšte pominjao. Dana 14. juna 2001. godine Furdulović je lično otvorio masovnu grobnicu u Petrovom Selu; Protić je bio prisutan, ali nije mogao da se seti tačne lokacije rupa.²⁷⁹⁵

1109. Aleksandar Kostić je u svom svedočenju govorio o osnivanju radne grupe za istragu o masovnim grobnicama otkrivenim u Petrovom Selu i Batajnici. Nakon što je ona završila s radom, u okviru MUP je 1. oktobra 2001. godine osnovano stalno Odeljenje za istraživanje ratnih zločina i Kostić je postao njegov član.²⁷⁹⁶ Kostić je u okviru svog posla više od 15 puta obavio razgovor s Protićem u vezi sa slučajem “hladnjača”, o čemu je bilo reči u Odeljku VII.P. On je rekao da su beleške sačinjene samo posle četiri ili pet razgovora i da su to zapravo bili rezimei tih razgovora.²⁷⁹⁷ Prema Kostićevim rečima, Protić je često menjao priču i davao protivrečne izjave o događajima.²⁷⁹⁸ On je posvedočio da je Protić prvi put pomenuo Lukića u proleće 2006. godine, posle više od sedam razgovora.²⁷⁹⁹ Tim istražitelja je pravio beleške o protivrečnostima koje je Protić iznosio tokom razgovora, ali Kostić te beleške nije poneo da ih predoči kao dokaz u sudnici.²⁸⁰⁰ MUP je obavio razgovor sa svakim za kog se sumnjalo da je umešan u slučaj “hladnjača” i niko nije pomenuo Lukića.²⁸⁰¹ Krivična istraga koju je MUP sproveo nije pokazala da Lukić bio umešan u taj slučaj.²⁸⁰²

1110. Gvozden Gagić je izjavio da je “obavljao informativni razgovor sa Božidarom Protićem na okolnosti njegovog svedočenja, [kada] je dobi[o] poziv za svedočenje u Haškom tribunalu” 2006. godine.²⁸⁰³ Gagić je, prilikom unakrsnog ispitivanja, pojasnio da je razgovor s Protićem obavio i 2002. godine, pre nego što je Protić pozvan na razgovor u kancelariju Međunarodnog suda u Beogradu. Prema Gagićevim rečima, to je bila uobičajena procedura jer su pripadnici MUP koje je Međunarodni sud pozvao na razgovor imali pravo na pravnu i tehničku pomoć pre takvih

---

²⁷⁹⁵ Dragan Furdulović, T. 24709–24711 (1. april 2008. godine).

²⁷⁹⁶ Aleksandar Kostić, T. 24097, 24099 (11. mart 2008. godine).

²⁷⁹⁷ Aleksandar Kostić, T. 24112, 24130–24132 (11. mart 2008. godine).

²⁷⁹⁸ Aleksandar Kostić, T. 24113, 24130 (11. mart 2008. godine).

²⁷⁹⁹ Aleksandar Kostić, T. 24113 (11. mart 2008. godine).

²⁸⁰⁰ Aleksandar Kostić, T. 24130–24133 (11. mart 2008. godine).

²⁸⁰¹ Aleksandar Kostić, T. 24117 (11. mart 2008. godine).

²⁸⁰² Aleksandar Kostić, T. 24119 (11. mart 2008. godine); Dragan Furdulović, T. 24708 (1. april 2008. godine), T. 24738 (2. april 2008. godine).

²⁸⁰³ Gvozden Gagić, T. 24466 (18. mart 2008. godine).

razgovora. Gagić je, sam od sebe, izjavio da MUP “[n]i[je] ni na jednog svedoka vrši[o] nikakav pritisak, naprotiv”.²⁸⁰⁴ On je rekao da Protić nikada nije pomenuo da je glas s druge strane žice pripadao Lukiću.²⁸⁰⁵ Veće konstatuje da je logično da je razgovor s Gagićem, bilo namerno ili ne, na Protića delovao kao zastrašivanje i da je stoga razumljivo da Protić nije naveo Lukića kao čoveka čiji je glas čuo s druge strane žice.

1111. Veće ima u vidu da je Protić, iako su s njim mnogo puta vođeni razgovori o njegovom učešću u prevoženju tela s Kosova u Srbiju,²⁸⁰⁶ Lukićevu umešanost prvi put pomenuo u razgovoru s tužiocem Veća za ratne zločine u Beogradu u junu 2006. godine²⁸⁰⁷ i da je to ponovio u februaru 2007. godine.²⁸⁰⁸ Međutim, on je objasnio da u svom prvom razgovoru nije pominjao Lukića iz straha za članove svoje uže porodice koji su zaposleni u MUP.²⁸⁰⁹ Veće smatra da je to objašnjenje razumljivo i veruje Protiću po tom pitanju.

1112. Veće takođe ima u vidu da je 2001. godine, kada je osnovana istražna grupa MUP, Lukić bio načelnik RJB i pomoćnik ministra unutrašnjih poslova. Ono prihvata Protićevo objašnjenje da se 2001. plašio da pomene Lukićevo ime, posebno s obzirom na činjenicu da je u decembru 2001. godine prisiljen na odlazak u prevremenu penziju.²⁸¹⁰

1113. Veće smatra da je Protić, mada je iskreno verovao da razgovara s Lukićem, mogao da pogreši, pošto 1999. godine inače nije bio u prilici da s Lukićem razgovara telefonom. Pored toga, izgleda da je on, kad je insistirano, priznao da postoji deset posto šanse da to nije bio Lukić. Uprkos činjenici da Veće Protićevo svedočenje u principu smatra pouzdanim, ono je mišljenja da, s obzirom na okolnosti, njegov iskaz o identifikaciji na osnovu glasa sam po sebi nije dovoljan osnov za zaključak van razumne sumnje da je čovek s druge strane žice bio Lukić. Shodno tome, Veće u odsustvu daljih dokaza ne može da zaključi da je Lukić direktno učestvovao u sakrivanju tela.

---

²⁸⁰⁴ Gvozden Gagić, T. 24528–24530 (19. mart 2008. godine).

²⁸⁰⁵ Gvozden Gagić, T. 24466 (18. mart 2008. godine).

²⁸⁰⁶ Dok. pr. br. P586 (Službena beleška Radne grupe o informativnom razgovoru s Božidarom Protićem, 4. jun 2001. godine); dok. pr. br. P3134 (Izjava Božidara Protića data članovima Operativnog tima MUP, 27. septembar 2002. godine); dok. pr. br. P2816 (Transkript Protićevog razgovora s Dilparićem); dok. pr. br. P2817 (Protićeva izjava tužiocu Stankoviću u Beogradu); dok. pr. br. P2824 (Transkript Protićevog svedočenja, Okružni sud u Beogradu).

²⁸⁰⁷ Dok. pr. br. P2817 (Protićeva izjava tužiocu Stankoviću u Beogradu), str. 2.

²⁸⁰⁸ Dok. pr. br. P2824 (Transkript Protićevog svedočenja, Okružni sud u Beogradu), str. 19, 27.

²⁸⁰⁹ Božidar Protić, T. 11342 (9. mart 2007. godine).

²⁸¹⁰ Božidar Protić, T. 11335–11340 (9. mart 2007. godine).

11. Zaključci o odgovornosti Sretena Lukića

1114. Tužilaštvo tvrdi da je Lukić odgovoran za to što je planirao, podsticao, naredio, počinio – učešćem u udruženom zločinačkom poduhvatu – kao i pomagao i podržavao zločine iz Optužnice.²⁸¹¹ Ono tvrdi da je Lukić delio nameru da se zajednički zločinački plan izvrši i da njegovi postupci – uključujući učešće u radu komandnih tela, kao što je, na primer, Zajednička komanda – pokazuju da je nameravao da taj plan sprovede, koristeći se kažnjivim sredstvima.²⁸¹² On se, prema članu 7(3) Statuta, takođe tereti odgovornošću nadređenog za zločine koje su počinili njegovi podređeni.²⁸¹³

1115. Da bi se Lukiću pripisala odgovornost na osnovu prve kategorije udruženog zločinačkog poduhvata, dokazi moraju pokazati da je on učestvovao bar u jednom aspektu zajedničkog cilja da se obezbedi trajna kontrola vlasti SRJ i Srbije nad Kosovom, putem zločina prisilnog raseljavanja, za koji je Veće već ustanovilo da je postojao.²⁸¹⁴ Da bi se zadovoljio taj element, nije potrebno da je Lukić fizički počinio zločine putem kojih je ostvaren taj cilj, kao uostalom ni bilo koje drugo krivično delo.²⁸¹⁵ U stvari, nije potrebno ni to da je bio prisutan u vreme i na mestu fizičkog izvršenja tih zločina.²⁸¹⁶ Međutim, njegov doprinos planu je morao biti značajan.²⁸¹⁷ Što se tiče traženog elementa svesti, mora se dokazati da je Lukić dobrovoljno učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu i da je s drugim učesnicima u udruženom zločinačkom poduhvatu delio nameru da počinu zločin ili krivično delo u osnovi koje je bilo cilj poduhvata, u ovom slučaju, prisilno raseljavanje.

1116. U vezi s razmatranim pitanjima navode se konkretne reference, ali Veće napominje da se te konstatacije zasnivaju na svim relevantnim dokazima.

1117. Osvrćući se prvo na element svesti, Veće konstatuje da je ustanovljeno da su svi goreopisani Lukićevi postupci bili dobrovoljni, a ne iznuđeni. Veće se takođe uverilo da je Lukić delio nameru

---

²⁸¹¹ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 993, 1068–1069, 1072.

²⁸¹² Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 8, 993, 1068–1069.

²⁸¹³ Optužnica, par. 15, 22.

²⁸¹⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 427; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 100, 119; Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 197, 227.

²⁸¹⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 427; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 99.

²⁸¹⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 81; V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Simić i drugi*, par. 158.

²⁸¹⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 430.

da se obezbedi trajna kontrola vlasti SRJ i Srbije nad Kosovom putem zločina prisilnog raseljavanja albanskog stanovništva na Kosovu.

1118. Kao načelnik Štaba MUP za Kosovo, Lukić je tokom perioda u kojem su činjeni zločini imao *de jure* ovlašćenja nad sekretarijatima unutrašnjih poslova, OUP i redovnim policijskim stanicama na Kosovu, kao i nad jedinicama RJB koje su učestvovala u borbenim dejstvima, kao što su PJP i SAJ. Pored toga, Lukić je imao i znatna *de facto* ovlašćenja. Kao član Zajedničke komande, Lukić je tesno saradivao s rukovodstvom VJ, posebno s komandantom Prištinskog korpusa, a potom 3. armije, Nebojšom Pavkovićem, u koordiniranju raznih zajedničkih “protivterorističkih” akcija VJ i MUP. Kao načelnik Štaba MUP, Lukić je takođe bio prisutan na nekoliko sastanaka na visokom nivou s rukovodstvom SRJ i Srbije, na kojima se raspravljalo o Planu za borbu protiv terorizma.²⁸¹⁸

1119. Informacije koje je Lukić primao pre i u toku vazdušne kampanje NATO predstavljaju dokaze od ključnog značaja za utvrđivanje njegove odgovornosti jer njegovo znanje o činjenju zločina od strane podređenih iz MUP i pripadnika VJ od sredine 1998. do kraja kampanje NATO 1999. godine, u kombinaciji s njegovim stalnim nastojanjima da, uprkos znanju o takvim zločinima, obezbedi saradnju u zajedničkim operacijama MUP/VJ, pokazuje da je on imao nameru da do tih zločina dođe.

1120. Kao što je bilo reči gore u tekstu, Lukić je bio svestan činjenice da su razne snage koje su bile pod njegovom kontrolom dok su bile razmeštene na Kosovu, uključujući PJP i SAJ, 1998. godine činile zločine.²⁸¹⁹ Pored toga, Lukića su o zločinima snaga pod njegovom kontrolom obavestavali predstavnici međunarodne zajednice, s kojima je bio u redovnom kontaktu. Lukić je takođe bio svestan navoda predstavnika međunarodne zajednice da su široko rasprostranjeni zločini koje su snage VJ i MUP činile 1998. godine doveli do prisilnog raseljavanja više od 230.000 kosovskih Albanaca.²⁸²⁰ Uprkos tom znanju, Lukić je nastavio da izvršava svoje zadatke kao načelnik Štaba MUP koji su, između ostalog, uključivali planiranje “antiterorističkih” dejstava u saradnji s VJ i izdavanje odgovarajućih uputstava i naređenja sekretarijatima unutrašnjih poslova,

---

²⁸¹⁸ Aleksandar Dimitrijević, T. 26587–26590 (8. jul 2008. godine); dok. pr. br. P948 (Razgovor Sretena Lukića s tužilaštvom), str. 67–73, 142–144; Duško Matković, T. 14634–14635 (30. avgust 2007. godine), dok. pr. br. P2913 (Izjava svedoka od 10. februara 2003. godine), str. 9 (javna verzija).

²⁸¹⁹ V., na primer, Duško Adamović, dok. pr. br. 6D1613 (Izjava svedoka od 30. marta 2008. godine), par. 50; dok. pr. br. P1989 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 4. april 1999. godine), str. 4; dok. pr. br. 6D874 (Uputstvo koje je Sreten Lukić izdao načelnicima sekretarijata unutrašnjih poslova na Kosovu, 6. maj 1999. godine).

²⁸²⁰ Dok. pr. br. P455 (Rezolucija br. 1160 Saveta bezbednosti UN, 31. mart 1998. godine), str. 1; dok. pr. br. P456 (Rezolucija br. 1199 Saveta bezbednosti UN, 23. septembar 1998. godine), str. 1.

PJP i SAJ.²⁸²¹ Na primer, Lazarević je 9. aprila 1999. godine obavestio svoje potčinjene jedinice da je Štab MUP izdao naređenje svim sekretarijatima unutrašnjih poslova da “pristupe planiranju akcija za razbijanje preostalih terorističkih grupa u svojim zonama odgovornosti”.²⁸²²

1121. Lukić je 1998. godine aktivno učestvovao u tajnom procesu naoružavanja nealbanskog stanovništva, u okviru RPO, i razoružavanja albanskog stanovništva u selima i gradovima na Kosovu. On je u nastojanjima rukovodstva SRJ i Srbije da realizuje taj proces učestvovao uprkos tome što je znao da u međunacionalnim okršajima dolazi do činjenja krivičnih dela.²⁸²³ Lukićevo aktivno učešće u tom procesu govori u prilog tvrdnji tužilaštva da je on delovao u sprezi s učesnicima u udruženom zločinačkom poduhvatu kako bi sproveo zločinački cilj da se, putem raznih kažnjivih sredstava, održi kontrola nad Kosovom.

1122. Kao što je pomenuto gore u tekstu, Lukić je na jednom sastanku održanom u Štabu MUP pre početka vazdušnih udara NATO naložio učesnicima da zadrže dobrovoljce, koji će po otpočinjanju “ratnih dejstava” biti uključeni u sistem MUP. Takvo korišćenje dobrovoljaca od strane MUP nije bilo previđeno zakonom.

1123. U toku kampanje NATO, Lukić je nastavio da prima informacije da pripadnici MUP i VJ čine zločine nad albanskim civilima na Kosovu. Štab MUP je od sekretarijata unutrašnjih poslova na Kosovu primao dnevne izveštaje koji su se bavili događajima u celoj Pokrajini. Oni su potom objedinjavani u jedan sveobuhvatni izveštaj, koji je Lukić potpisivao i slao u MUP u Beograd, kao što je bilo reči u Odeljku VI.A.3. Ti izveštaji pokazuju da je Lukić često dobijao informacije da pripadnici VJ, RPO, sekretarijata unutrašnjih poslova i policijskih stanica čine zločine, kao što su oduzimanje vozila, krađa tehničke robe i “oduzima[nje]” novca kosovskim Albancima.²⁸²⁴ Lukić je

---

²⁸²¹ Dok. pr. br. P3130 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 3. novembar 1998. godine), str. 3; dok. pr. br. P3122 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 2. decembar 1998. godine), str. 7–8; dok. pr. br. P1991 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 21. decembar 1998. godine), str. 10–11.

²⁸²² Dok. pr. br. 5D476 (Depeša koju je Lazarević uputio PrK, 9. april 1999. godine).

²⁸²³ Dok. pr. br. P1989 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 4. april 1999. godine), str. 3; dok. pr. br. P2804 (Depeša Štaba MUP upućena komandantima organizacionih jedinica MUP na Kosovu).

²⁸²⁴ Dok. pr. br. 6D1239 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 3. april 1999. godine), str. 5; dok. pr. br. 6D1240 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 4. april 1999. godine), str. 4–5; dok. pr. br. 6D1241 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 5. april 1999. godine), str. 3–4; dok. pr. br. 6D1242 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 6. april 1999. godine), str. 3–5; dok. pr. br. 6D1248 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 12. april 1999. godine), str. 3; dok. pr. br. 6D1254 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 18. april 1999. godine), str. 3; dok. pr. br. 6D1255 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 19. april 1999. godine), str. 3; dok. pr. br. 6D1257 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 21. april 1999. godine), str. 3.

takođe bio svestan toga da su u Izbici i Pustom Selu otkrivena tela, što je u razgovoru koji je s njim vođen i potvrdio.²⁸²⁵

1124. Lukić je znao da 1999. godine veliki broj civila napušta Kosovo i da neki komandanti PJP “tolerišu masovnije iseljavanje civilnog stanovništva”.²⁸²⁶ On je podređenima naložio da “[s]preč[e] maltretiranje civila” i da “[p]ripadnici MUP-a ne učestvuju u bilo kakvom organizovanju prevođenja civila koji imaju nameru da napuste” Kosovo, ali raseljavanje se ipak nastavilo.²⁸²⁷ To pokazuje da je Lukić bio svestan činjenice da dolazi do zlostavljanja i prisilnog raseljavanja civila.

1125. O pitanju teških zločina koje čine pripadnici VJ i MUP raspravljalo se i na sastanku vojnog i civilnog rukovodstva SRJ i Srbije održanom 4. maja 1999. godine, kojem je Lukić prisustvovao. Taj sastanak je sazvao Milošević, nakon prijema dopisa tadašnjeg tužioca Međunarodnog suda Louise Arbour u kojem je ona izrazila duboku zabrinutost zbog daljih teških kršenja međunarodnog humanitarnog prava na Kosovu. Prema jednom izveštaju o sadržaju tog sastanka, na njemu je saopšteno da se snage bezbednosti MUP i VJ bave brojnim pojavama nasilja, ubijanja, pljački i drugih zločina i da je uhapšeno nekoliko stotina izvršilaca čiji zločini predstavljaju veliku opasnost po civilno stanovništvo.²⁸²⁸

1126. Na sastanku Štaba MUP održanom 7. maja 1999. godine ponovo se raspravljalo o merama za sprečavanje zločina i načinima da se zaštiti civilno stanovništvo. Na tom sastanku, Šainović je ukazao na potrebu ostvarivanja javnog reda i mira jer “na Srbe ne sme da padne ljaga da Srbi pale, da Srbi pljačkaju i junače se po usamljenim i napuštenim selima”. On je istakao: “Nema privatnih

---

²⁸²⁵ Dok. pr. br. P948 (Razgovor Sretena Lukića s tužilaštvom), str. 160–162.

²⁸²⁶ Dok. pr. br. 6D778 (Depeša Štaba MUP, 15. april 1999. godine). V., generalno, dok. pr. br. 6D1232 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 24. mart 1999. godine); dok. pr. br. 6D1236 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 28. mart 1999. godine), uvršten u spis i pod br. P1099; dok. pr. br. 6D1238 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 2. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1239 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 3. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1240 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 4. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1241 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 5. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1242 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 6. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1244 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 8. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1254 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 18. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1255 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 19. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1256 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 20. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1257 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 21. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1259 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 23. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1260 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 24. april 1999. godine); dok. pr. br. 6D1261 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 25. april 1999. godine); dok. pr. br. P1693 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 1. maj 1999. godine).

²⁸²⁷ Dok. pr. br. 6D666 (Depeša Štaba MUP, 3. april 1999. godine).

²⁸²⁸ Dok. pr. br. P1696 (“Komandanti vojske i policije informišu Miloševića o uspešnoj odbrani”, reportaža RTS, 5. maj 1999. godine), str. 1.

ratova i ne treba dozvoliti da se ubija privatno. Takve odnose odmah treba sankcionisati. O svakom slučaju morate informisati generala Lukića.”²⁸²⁹ Lukić je pokazao da je upoznat sa situacijom na terenu, rekavši da je broj od 27 ubistava “mali” jer ima podataka da je izvršen veći broj uviđaja i podnet veći broj krivičnih prijava za ta dela.²⁸³⁰ Bogunović je saopštio da je zbog prisustva paravojsnih snaga i vojske i njihovog prolaska kroz to područje došlo do paljevina i ubistava.²⁸³¹

1127. Dana 11. maja 1999. godine održan je još jedan sastanak u Štabu MUP, sa sličnim dnevnim redom kao na sastanku od 7. maja 1999. godine, samo što su ovog puta učesnici bili komandanti snaga MUP na Kosovu. Lukić je na tom sastanku ponovo podsetio prisutne da se moraju preduzeti mere za sprečavanje masovnog iseljavanja civila s Kosova.²⁸³²

1128. Iako je znao da pripadnici MUP i VJ čine široko rasprostranjene zločine na području Kosova, Lukić je nastavio da izdaje uputstva snagama MUP za angažovanje u daljim zajedničkim operacijama s VJ na Kosovu.

1129. Veće konstatuje da su, iako je Lukić možda izdao neka naređenja kojima je policiji naloženo da spreči odlazak civila s Kosova nakon što je počeo masovni egzodus, takva naređenja bila slična onima kojima su snage VJ pozivane na poštovanje međunarodnog humanitarnog prava, koje je sistematski kršeno.²⁸³³ Činjenica da je Lukić, uprkos znanju o događajima na terenu, ipak nastavio da izdaje naređenja MUP za angažovanje u zajedničkim operacijama s VJ pokazuje da njegova naređenja nisu bila iskrena i, stoga, nema nikakve sumnje u pogledu njegove namere da sprovede ciljeve udruženog zločinačkog poduhvata. Na primer, Lukić je odobrio angažovanje raznih jedinica MUP u zajedničkoj operaciji VJ/MUP “Bajgora” – izvedenoj između 25. aprila i 6. maja 1999. godine po Lazarevićevom naređenju od 15. aprila 1999. godine – nakon što su već bili počinjeni razni zločini i nakon što je 669.071 kosovskih Albanaca već napustilo Pokrajinu.²⁸³⁴ Angažovanje snaga MUP u toj operaciji dovelo je do smrti najmanje tri lica i raseljavanja na hiljade drugih, kao što je bilo reči u Odeljku VII.I.

²⁸²⁹ Dok. pr. br. P1996 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 7. maj 1999. godine), str. 2–3.

²⁸³⁰ Dok. pr. br. P1996 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 7. maj 1999. godine), str. 10.

²⁸³¹ Dok. pr. br. P1996 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 7. maj 1999. godine), str. 6.

²⁸³² Dok. pr. br. P1993 (Zapisnik sa sastanka u Štabu MUP, 11. maj 1999. godine), str. 8; V. takođe dok. pr. br. 6D1634 (SUP Prizren, Plan konkretnih aktivnosti na suzbijanju zločina, 8. maj 1999. godine) (gde se, u odgovor na depešu Štaba MUP, donosi plan za suzbijanje zločina).

²⁸³³ V., na primer, dok. pr. br. 6D778 (Depeša Štaba MUP, 15. april 1999. godine).

²⁸³⁴ Dok. pr. br. P1975 (Zapovest Zajedničke komande, 15. april 1999. godine), str. 3; dok. pr. br. 5D1329 (Karta – Odluka 211. okbr); dok. pr. br. 6D1261 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 25. april 1999. godine).

1130. Uzimajući u obzir sve relevantne dokaze, Veće zaključuje da je jedini razuman zaključak taj da je Lukić imao nameru da prisilno raseli albansko stanovništvo Kosova, kako po samom Kosovu tako i izvan njega, i tako obezbedi trajnu kontrolu vlasti SRJ i Srbije nad Pokrajinom. Veće se takođe uverilo da je on tu nameru delio s drugim učesnicima u udruženom zločinačkom poduhvatu, kao što su Milošević, Pavković i Šainović.

1131. Što se tiče pitanja da li je Lukić doprineo udruženom zločinačkom poduhvatu, Veće je mišljenja da je iz prethodnih paragrafa jasno da jeste i da je taj doprinos bio značajan. Lukić je bio *de facto* komandant snaga MUP koje su od sredine 1998. do sredine 1999. godine bile razmeštene na Kosovu, uključujući redovnu policiju iz sekretarijata unutrašnjih poslova i jedinice PJP i SAJ. Lukić je takođe bio spona između kreatora politike u Beogradu, kao što su Milošević, Stojiljković i Đorđević, i ljudstva na terenu na Kosovu. Naposljetku, on je direktno učestvovao u procesu planiranja i nastojanjima da se obezbedi da svakodnevno delovanje raznih snaga MUP bude u skladu s tim planovima. Kao takav, Lukić je bio važan učesnik u tom udruženom zločinačkom poduhvatu.

1132. Kao što se može videti iz konstatacija vezanih za razne opštine na Kosovu o kojima je bilo reči gore u tekstu, učesnici u udruženom zločinačkom poduhvatu koristili su snage VJ i MUP pod svojom kontrolom za vršenje zločina za koje se optuženi terete u Optužnici. Veće je svesno toga da svaki pojedini pripadnik tih snaga ne mora da bude učesnik u udruženom zločinačkom poduhvatu. Bez obzira na to, odgovornost za postupke pripadnika VJ i MUP može se pripisati učesnicima u udruženom zločinačkom poduhvatu. S tim u vezi, Veće ima u vidu svoje konstatacije da su Šainović i Pavković bili učesnici u udruženom zločinačkom poduhvatu. Šainović je bio politički koordinator snaga VJ i MUP na Kosovu. Pavković je, kao komandant 3. armije VJ, u celom periodu u kojem su činjeni zločini, rukovodio i komandovao celokupnim snagama VJ na Kosovu i, tokom tog perioda, izdavao naređenja vezana za operacije VJ na Kosovu. Lukić je bio Pavkovićev pandan u VJ i on je tokom cele vazdušne kampanje NATO imao i *de jure* i *de facto* odgovornost za snage MUP koje su činile masovne zločine. Sva trojica su učestvovala u koordinaciji aktivnosti VJ i MUP. Slobodan Milošević, koji je takođe bio učesnik u udruženom zločinačkom poduhvatu, bio je i "vrhovni komandant" VJ i imao je značajna *de facto* ovlašćenja nad MUP. Iz svih tih razloga, Lukiću se može pripisati odgovornost i za zločine VJ i za zločine MUP.

1133. Budući da je Veće konstatovalo da je zajednički cilj trebalo postići samo putem prisilnog raseljavanja, iz toga sledi da nije potrebno da se drugi zločini za koje se Lukić tereti, konkretno, ubistvo i progon, između ostalog, putem ubistva, seksualnog zlostavljanja i razaranja kulturnih dobara, ispituju u kontekstu treće kategorije udruženog zločinačkog poduhvata. Mora se dokazati

van razumne sumnje da su ti zločini, mada izlaze iz okvira zajedničkog cilja, bili razumno predvidivi za Lukića i da je on voljno preuzeo rizik da će oni biti počinjeni.

1134. *Ubistvo*. Kao što je razmotreno gore u tekstu, Lukić je imao nameru da silom raseli deo albanskog stanovništva Kosova i delio je tu nameru s drugim učesnicima udruženog zločinačkog poduhvata, čiji je cilj bio prisilno raseljavanje kosovskih Albanaca širom Kosova i njihova deportacija s Kosova kako bi se zadržala kontrola nad Pokrajinom. Lukić je bio svestan velike netrpeljivosti između stanovnika srpske nacionalnosti i kosovskih Albanaca tokom 1998. godine i 1999. godine na Kosovu. Bio je svestan konteksta u kom je došlo do prisilnog raseljavanja. Stoga se moglo razumno predvideti da će drugi zločini, uključujući ubistvo, biti počinjeni od strane fizičkih i posrednih izvršilaca s namerom da se izvrši diskriminacija nad kosovskim Albancima.²⁸³⁵ Veće je mišljenja da su Lukića njegova detaljna saznanja o događajima na terenu na Kosovu 1998. i 1999. godine morala upozoriti da će, usled raseljavanja do kog je došlo 1999. godine, VJ i MUP počiniti ta ubistva. Postoje i konkretni dokazi koji potkrepljuju ovaj zaključak. Na primer, Lukić je putem incidenta u Gornjem Obrinju iz oktobra 1998. godine bio obavešten da će pripadnici MUP i VJ, ako budu angažovani na Kosovu, verovatno vršiti ubistva i progon.²⁸³⁶ Dana 6. maja 1999. godine Lukić je apelovao na načelnike sekretarijata unutrašnjih poslova na Kosovu da upoznaju sve pripadnike PJP sa sadržajem članka iz *Politike* u kome se govorilo o brojnim slučajevima ubistava koja su navodno počinili pripadnici VJ i naložio im da spreče ubijanje, silovanje i pljačku.²⁸³⁷

1135. *Seksualno zlostavljanje*. Što se tiče dokazanih optužbi za seksualno zlostavljanje (u Belegu i Ćirezu),²⁸³⁸ tužilaštvo nije izvelo dokaze na osnovu kojih bi se Veće van razumne sumnje uverilo da su ta seksualna zlostavljanja Lukiću bila razumno predvidiva. Lukić je u svom izveštaju od 1. maja 1999. godine naveo da je jednom pripadniku rezervnog sastava MUP određen pritvor zbog izvršenja dela bludne radnje nad jednom kosovskom Albankom, što pokazuje da je on, u tom trenutku, znao da su vršeni takvi zločini.²⁸³⁹ Međutim, taj dokaz ne pokazuje da je Lukić mogao razumno da predvidi seksualno zlostavljanje koje je počinjeno krajem marta (u Belegu) i sredinom

²⁸³⁵ V. dok. pr. br. P948 (Razgovor Sretena Lukića s tužilaštvom), str. 67-68, 133, 167-168.

²⁸³⁶ Dok. pr. br. P1468 (Beleške sa sastanaka Zajedničke komande), str. 136; IC-199 (Dodatak uz dok. pr. br. P1468), str. 7.

²⁸³⁷ Dok. pr. br. 5D1289 (Izveštaj Sretena Lukića u vezi sa člankom iz lista *Politika*, 6. maj 1999. godine), uvršten u spis i pod br. P2159.

²⁸³⁸ Veće je gore u tekstu konstatovalo da su svedokinja K14, svedokinja K31 i svedokinja K62 silovane u Prištini ali, budući da tužilaštvo nije predočilo tražene dokaze o diskriminatornoj nameri, optužba za progon putem seksualnog zlostavljanja u Prištini nije dokazana. V. Odeljak VII.O.10.

aprila (u Ćirezu). Veće je proučilo konstatacije pretresnih veća u predmetima *Krstić* i *Kvočka* u vezi s predvidivošću silovanja u tim predmetima. Međutim, konkretne činjenice iz tih predmeta u vezi sa predvidivošću znatno su ubedljivije od činjenica u vezi s ovim predmetom, a posebno Lukićem.²⁸⁴⁰ Činjenica da Lukić nije znao za seksualna zlostavljanja takođe navodi na zaključak da on takva zlostavljanja nije planirao, podsticao, naredio ili na drugi način pomogao i podržavao. On za takva zlostavljanja nije odgovoran ni prema članu 7(3), pošto nije bilo razloga da za njih zna.

1136. *Razaranje ili nanošenje štete verskim objektima.* Veće je već konstatovalo da su snage SRJ i Srbije uništile četiri džamije i da ta krivična dela spadaju u kategoriju progona. Veće konstatuje da je Lukiću bilo razumno predvidivo da će snage SRJ i Srbije bezobzirno razarati ili nanositi štetu verskim objektima kosovskih Albanaca, njihovim spomenicima kulture i muslimanskim svetim mestima prilikom prisilnog raseljavanja albanskog stanovništva Kosova. Ovaj sukob je bio obeležen etničkim podelama. Pored toga, zajednički cilj je trebalo postići putem kampanje terora i nasilja nad civilnim albanskim stanovništvom Kosova. Pod tim uslovima, a imajući u vidu da je Lukić tokom sukoba bio detaljno upoznat s događanjima na terenu na Kosovu, neizbežan je zaključak da je Lukiću bilo razumno predvidivo da će snage SRJ i Srbije, prilikom prisilnog premeštanja i deportovanja albanskog stanovništva Kosova, istovremeno bezobzirno razarati njihove verske objekte, spomenike kulture i sveta mesta ili im nanositi štetu.

1137. Pošto je iznelo ove konstatacije, Veće ne mora iznositi konstatacije u vezi s drugim oblicima odgovornosti koji se navode u Optužnici.

1138. Pretresno veće, prema tome, konstatuje da je van razumne sumnje ustanovljeno da je Sreten Lukić odgovoran za činjenje (putem učešća u udruženom zločinačkom poduhvatu) sledećih zločina na sledećim lokacijama:

- Peć
  - grad Peć – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
- Dečani
  - Beleg – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;

---

²⁸³⁹ Dok. pr. br. P1693 (Izveštaj Štaba MUP podnet Ministarstvu unutrašnjih poslova, 1. maj 1999. godine), str. 7; V. takođe dok. pr. br. 5D1289 (Izveštaj Sretena Lukića u vezi sa člankom iz lista *Politika*, 6. maj 1999. godine), uvršten u spis i pod br. P2159.

²⁸⁴⁰ Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 616–618; Prvostepena presuda u predmetu *Kvočka*, par. 326–327. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 149, 151; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka*, par. 330, 334.

- Đakovica
  - grad Đakovica – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti; ubistvo kao zločin protiv čovečnosti; ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja; progon (ubistvo) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Korenica – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti; ubistvo kao zločin protiv čovečnosti; ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja; progon (ubistvo) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Dobroš – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Ramoc – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Meja – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti; ubistvo kao zločin protiv čovečnosti; ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja; progon (ubistvo) kao zločin protiv čovečnosti;
  - druga sela na području Reka – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
- Prizren
  - Pirane – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Dušanovo, deo grada Prizrena – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
- Orahovac
  - Celina – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti; progon (razaranje ili nanošenje štete verskim objektima) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Bela Crkva – ubistvo kao zločin protiv čovečnosti; ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja; progon (ubistvo) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Mala Kruša – ubistvo kao zločin protiv čovečnosti; ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja; progon (ubistvo) kao zločin protiv čovečnosti;
- Suva Reka
  - grad Suva Reka – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti; ubistvo kao zločin protiv čovečnosti; ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja; progon (ubistvo) kao zločin protiv čovečnosti; progon (razaranje ili nanošenje štete verskim objektima) kao zločin protiv čovečnosti;
- Srbica
  - Turićevac – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Izbica – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti; ubistvo kao zločin protiv čovečnosti;

- ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja; progon (ubistvo) kao zločin protiv čovečnosti;
- Tušilje – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
- Ćirez – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
- Kosovska Mitrovica
  - grad Kosovska Mitrovica – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Žabare – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
- Vučitrn
  - grad Vučitrn – druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti; progon (razaranje ili nanošenje štete verskim objektima) kao zločin protiv čovečnosti;
  - konvoj kod Gornje Sudimlje – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje), kao zločin protiv čovečnosti; ubistvo kao zločin protiv čovečnosti; ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja; progon (ubistvo) kao zločin protiv čovečnosti;
- Priština
  - grad Priština – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
- Gnjilane
  - Žegra – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Vladovo – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Vlačica – progon (razaranje ili nanošenje štete verskim objektima) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Prilepnica – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
- Uroševac
  - Sojevo – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Miroslavlje – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Staro Selo – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
- Kačanik
  - Kotlina – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;
  - Kačanik – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti;

- Dubrava – deportacija kao zločin protiv čovečnosti; druga nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti; ubistvo kao zločin protiv čovečnosti; ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja; progon (ubistvo) kao zločin protiv čovečnosti.

1139. Lukić nije odgovoran ni po jednoj drugoj optužbi navedenoj u Optužnici, uključujući optužbe za seksualno zlostavljanje iz tačke 5 (progon), uz ograde u vezi s poslednjim paragrafom Presude.

1140. Sreten Lukić je, prema tome, kriv po tačkama od 1 do 5 Optužnice, u meri utvrđenoj gore u tekstu.

IX. ODMERAVANJE KAZNE

A. MERODAVNO PRAVO U VEZI S ODMERAVANJEM KAZNE

1141. Kazna se mora odmeriti u skladu s odredbama člana 24 Statuta i pravila 87(C) i 101 Pravilnika o postupku i dokazima. Član 24(2) predviđa da “pretresna veća uzimaju u obzir faktore poput težine krivičnog dela i ličnih prilika osuđenika”. Pored tih ličnih prilika, pretresna veća su, prema pravilu 101, dužna da, prilikom odmeravanja kazne, uzmu u obzir otežavajuće i olakšavajuće okolnosti,²⁸⁴¹ opštu praksu izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije²⁸⁴² i eventualno vreme koje je osuđena osoba već izdržala od kazne za isto delo koju je eventualno izrekao nacionalni sud.²⁸⁴³

1142. Pravilo 87(C) predviđa sledeće:

Ako pretresno veće proglasi optuženog krivim po jednoj ili više optužbi sadržanih u optužnici, izreći će kaznu za svaku od optužbi po kojoj je optuženi proglašen krivim i navesti da li će se kazne izdržavati konsekutivno ili uporedno, osim ukoliko odluči da primeni svoje ovlašćenje da izrekne jedinstvenu kaznu koja odražava ukupno kažnjivo ponašanje optuženog.²⁸⁴⁴

Osoba proglašena krivom može biti osuđena na kaznu zatvora, uključujući i doživotnu kaznu zatvora.²⁸⁴⁵ Žalbena veće je konstatovalo da pretresna veća pri odmeravanju primerene kazne imaju široka diskreciona ovlašćenja, koja proističu iz njihove obaveze da individualiziraju kazne kako bi odgovarale prilikama optuženog i težini zločina.²⁸⁴⁶

1143. Odluke o odmeravanju kazne u drugim predmetima Međunarodnog suda mogu pružiti ograničenu smernicu, ako se odnose na isto krivično delo počinjeno u okolnostima koje su u znatnoj meri slične; inače je veće dužno da se ravna samo prema odredbama Statuta i

²⁸⁴¹ Pravilo 101(B)(ii) Pravilnika.

²⁸⁴² Član 24(1) Statuta; pravilo 101(B)(iii) Pravilnika; Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović*, par. 301; Drugostepena presuda u predmetu *Limaj i drugi*, par. 126; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 679.

²⁸⁴³ Pravilo 101(B)(iv) Pravilnika.

²⁸⁴⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 335.

²⁸⁴⁵ Član 24(1) Statuta; pravilo 101(A) Pravilnika. Uz kaznu zatvora, pretresna veća mogu naložiti povrat eventualne imovine i imovinske koristi stečene kažnjivim ponašanjem, uključujući i sredstvima prisile, pravim vlasnicima. Član 24(3) Statuta.

²⁸⁴⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 336, 348; Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović*, par. 302; Drugostepena presuda u predmetu *Limaj i drugi*, par. 127, 135; Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević*, 137; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Zelenović*, par. 11; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 393; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *D. Nikolić*, par. 19; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 717; V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 1037; Drugostepena presuda u predmetu *Nđindabahizi*, par. 132.

Pravilnika.²⁸⁴⁷ Prema tome, ranija praksa izricanja kazni samo je jedan od mnoštva faktora koji se moraju uzeti u obzir prilikom odmeravanja kazne.²⁸⁴⁸ Imajući u vidu činjenicu da je u “praksi” Međunarodnog suda vezanog za odmeravanje kazni teško uočiti neki obrazac ili smernicu, Veće je primenilo svoj sud i slobodnu procenu na činjenice koje su dokazane u ovom predmetu, uključujući kontekst i šire okolnosti u kojima su počinjeni zločini.

1. Svrhe kažnjavanja

1144. U praksi Međunarodnog suda dosledno se zastupa stav da su glavne svrhe kažnjavanja za krivična dela u nadležnosti Međunarodnog suda retribucija i odvraćanje.²⁸⁴⁹

1145. Kazna, kao oblik retribucije, izražava osudu međunarodne zajednice za počinjene zločine i ne treba je pogrešno shvatiti kao izraz želje za osvetom ili odmazdom.²⁸⁵⁰ Žalbeno veće je objasnilo da “retribuciju treba smatrati”

objektivnim, obrazloženim i odmjerenim utvrđivanjem primjerene kazne koja na odgovarajući način odražava [...] krivicu počinioca, pri čemu se u obzir uzimaju svjesno preuzimanje rizika od strane počinioca, šteta koju je time nanio, te normativni karakter ponašanja počinioca. Štaviše, za razliku od osvete, retribucija u sebi sadrži načelo suzdržanosti; retribucija zahtijeva izricanje pravedne i primjerene kazne i ništa više od toga.²⁸⁵¹

1146. Odvraćanje kao svrha kažnjavanja ima dva oblika: individualni i opšti. Kazne koje izriče Međunarodni sud moraju stoga sadržati dovoljno snažan element odvraćanja kako bi i odvratile počinioca od ponovnog činjenja krivičnih dela u budućnosti i obeshrabrile druge u činjenju sličnih zločina.²⁸⁵² Međutim, odvraćanju “ne valja pridati preveliku važnost u sveukupnom odmjeravanju

²⁸⁴⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 250; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 719–721; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 381.

²⁸⁴⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 349; Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 248.

²⁸⁴⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 806; Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 185; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 402; V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 800 (gde se poziva na Odluku po interlokutornoj žalbi u vezi s nadležnošću u predmetu *Tadić*, par. 72).

²⁸⁵⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 1075; Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 185.

²⁸⁵¹ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 1075 (gde se citira *R. v. M. (C.A.)* [1996] 1 S.C.R. 500, par. 80 (naglasak u originalu)).

²⁸⁵² Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 1076–1078.

kazni koje će se izreći licima osuđenim pred Međunarodnim sudom”.²⁸⁵³ Još jedna legitimna svrha kažnjavanja je rehabilitacija, mada njoj ne treba pridavati preveliku težinu.²⁸⁵⁴

2. Određivanje kazni

a. Težina krivičnog dela

1147. Težina krivičnog dela je od primarnog značaja za određivanje kazne.²⁸⁵⁵ Prilikom ocenjivanja težine krivičnog dela, odnosno ukupnosti kažnjivog ponašanja osuđenog, pretresno veće mora uzeti u obzir inherentnu težinu zločina i kažnjivog ponašanja osuđenog, čije utvrđivanje iziskuje razmatranje konkretnih okolnosti predmeta i zločina za koje je dotična osoba proglašena krivom, kao i oblika i stepena njenog učešća u tim zločinima.²⁸⁵⁶ Pri ocenjivanju težine zločina, pretresno veće može uzeti u obzir položaj vlasti osuđene osobe,²⁸⁵⁷ broj žrtava, kao i posledice zločina na ciljnu grupu u širem smislu.²⁸⁵⁸ Žalbeno veće je takođe zauzelo stav da su posledice zločina po žrtvu koja je neposredno oštećena, konkretno, razmere dugotrajne telesne, psihičke i emocionalne patnje žrtve, uvek relevantne za odmeravanje kazne.²⁸⁵⁹ U obzir se mogu uzeti i drugi faktori, kao što su posledice zločina po rodbinu neposrednih žrtava.²⁸⁶⁰

b. Otežavajuće i olakšavajuće okolnosti

---

²⁸⁵³ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 1078; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 801.

²⁸⁵⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 806; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 402.

²⁸⁵⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 442; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 683; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 731; Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 442; Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 182.

²⁸⁵⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević*, par. 339; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 409; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 683; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 380; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *D. Nikolić*, par. 18; Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 241; Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 101; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 731; Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 182; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 182; Drugostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 249.

²⁸⁵⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 353; Drugostepena presuda u predmetu *Naletilić*, par. 609–613, 625–626; Drugostepena presuda u predmetu *Musema*, par. 382–383.

²⁸⁵⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Erdemović*, par. 15; Prvostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 758, V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 410.

²⁸⁵⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 683; Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 512; V. takođe Presuda o kazni u predmetu *Zelenović*, par. 38; Presuda o kazni u predmetu *Babić*, par. 47.

²⁸⁶⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 683; Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 260; V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 1226.

1148. Prilikom određivanja kazne, pretresno veće mora uzeti u obzir i lične prilike osuđenog, kao i eventualne olakšavajuće ili otežavajuće okolnosti. Ni Statut ni Pravilnik ne definišu koje faktore treba smatrati otežavajućim ili olakšavajućim okolnostima, osim što se pravilom 101(B)(ii) traži da pretresno veće uzme u obzir eventualnu “značajnu saradnju” s tužiocem kao olakšavajući faktor. Pitanje da li neki faktori vezani za karakter osuđene osobe predstavljaju olakšavajuće ili otežavajuće okolnosti zavisi u velikoj meri od konkretnih okolnosti svakog pojedinog predmeta.²⁸⁶¹

1149. Samo one okolnosti koje se direktno odnose na činjenje krivičnog dela za koje se optuženi tereti i na samog počinioca u trenutku činjenja krivičnog dela, kao što je način na koji je krivično delo počinjeno, mogu se smatrati otežavajućim okolnostima.²⁸⁶² Pored toga, samo stvari koje su protiv osuđenog dokazane van razumne sumnje mogu biti osnov za izricanje njegove kazne ili uzete u obzir kao otežavajući faktor kod izricanja te kazne.²⁸⁶³ Faktori koji su uzeti u obzir kao aspekti težine zločina ne mogu se dodatno uzeti u obzir kao zasebne otežavajuće okolnosti, i obrnuto.²⁸⁶⁴ Isto tako, elementi zločina se ne bi smeli razmatrati čas kao sastavni elementi zločina, čas kao otežavajuća okolnost.²⁸⁶⁵

1150. Za razliku od otežavajućih okolnosti, olakšavajuće okolnosti se moraju dokazati na osnovu ocene verovatnoće.²⁸⁶⁶ Da li će neki faktor prihvatiti kao olakšavajuću okolnost i koju će težinu pridati olakšavajućim faktorima stvar je slobodnog nahođenja pretresnog veća.²⁸⁶⁷ Olakšavajući faktori mogu biti i oni koji nisu direktno povezani s krivičnim delom.²⁸⁶⁸ Odsustvo nekog olakšavajućeg faktora nikada ne može poslužiti kao otežavajući faktor.²⁸⁶⁹

i. Otežavajuće okolnosti

---

²⁸⁶¹ Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović*, par. 328; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Babić*, par. 49.

²⁸⁶² Drugostepena presuda u predmetu *Simba*, par. 82; Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 850.

²⁸⁶³ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 686; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 763.

²⁸⁶⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Limaj i drugi*, par. 143; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *M. Nikolić*, par. 58; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Deronjić*, par. 106–107.

²⁸⁶⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 707.

²⁸⁶⁶ Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Babić*, par. 43; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 590.

²⁸⁶⁷ Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Babić*, par. 43; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 696; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 419; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 780.

²⁸⁶⁸ Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 850; Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 911, 920.

²⁸⁶⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 687.

1151. U praksi Međunarodnog suda identifikovani su potencijalno otežavajući faktori, kao što su zloupotreba nadređenog položaja od strane optuženog;²⁸⁷⁰ period tokom kog se krivično delo odvijalo;²⁸⁷¹ aktivno i neposredno učešće u kriminalnim radnjama, ako je povezano s visokim komandnim položajem;²⁸⁷² predumišljaj i pobuda;²⁸⁷³ revnost s kojom je zločin počinjen;²⁸⁷⁴ diskriminatorno stanje svesti, kada diskriminacija nije element krivičnog dela;²⁸⁷⁵ nasilni i ponižavajući karakter dela i ranjivost žrtava;²⁸⁷⁶ status žrtava, njihova starost i broj, kao i posledice koje su na njih ostavila ta krivična dela;²⁸⁷⁷ karakter osuđenog;²⁸⁷⁸ i opšte okolnosti krivičnih dela.²⁸⁷⁹ Zauzet je stav da inteligencija i obrazovanost mogu biti otežavajući faktori.²⁸⁸⁰

ii. Olakšavajuće okolnosti

1152. Olakšavajući faktori uključuju saradnju s tužilaštvom;²⁸⁸¹ priznanje krivice ili potvrdno izjašnjavanje o krivici;²⁸⁸² izražavanje kajanja;²⁸⁸³ saosećanje, samilost ili ožalošćenost zbog žrtava

---

²⁸⁷⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević*, par. 324; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 412; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 686 (gde se poziva na Presudu o kazni u predmetu *Jokić*, par. 61–62); Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 411; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Babić*, par. 80.

²⁸⁷¹ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 686 (gde se poziva na Drugostepenu presudu u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 356).

²⁸⁷² Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 686 (gde se poziva na Prvostepenu presudu u predmetu *Krstić*, par. 708).

²⁸⁷³ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 686 (gde se poziva na Prvostepenu presudu u predmetu *Krstić*, par. 711–712); V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 258; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 847.

²⁸⁷⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Simba*, par. 320; Prvostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 705.

²⁸⁷⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 278.

²⁸⁷⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 686 (gde se poziva na Prvostepenu presudu u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 867); Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 352; V. takođe Presuda o kazni u predmetu *Zelenović*, par. 39.

²⁸⁷⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 686 (gde se poziva na Prvostepenu presudu u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 864, 866); Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 355; V. takođe Presuda o kazni u predmetu *Zelenović*, par. 40.

²⁸⁷⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 686 (gde se poziva na Drugostepenu presudu u predmetu *Čelebići*, par. 788).

²⁸⁷⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 686.

²⁸⁸⁰ Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 1114; up. Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović*, par. 328 (“Međutim, to ne znači da bi se ti faktori trebali smatrati *samo* otežavajućim.”).

²⁸⁸¹ Pravilo 101(B)(ii) Pravidnika; Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević*, par. 344; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 180; Presuda o kazni u predmetu *Jokić*, par. 95–96.

²⁸⁸² Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 122; Presuda o kazni u predmetu *Jokić*, par. 76.

zločina;²⁸⁸⁴ dobrovoljnu predaju;²⁸⁸⁵ dobar karakter i prethodno nekažnjavanje;²⁸⁸⁶ vladanje u pritvoru;²⁸⁸⁷ lične i porodične prilike;²⁸⁸⁸ karakter osuđenog posle sukoba;²⁸⁸⁹ prisilu;²⁸⁹⁰ posredno učešće;²⁸⁹¹ smanjenu uračunljivost;²⁸⁹² starost;²⁸⁹³ i pomaganje zatočenicima ili žrtvama.²⁸⁹⁴ Slabo zdravstveno stanje uzima se u obzir samo u izuzetnim ili retkim slučajevima.²⁸⁹⁵ Pored toga, pretresno veće može priznati osuđenom to što je u potpunosti poštovao određene obaveze, kao što su uslovi za privremeno puštanje na slobodu,²⁸⁹⁶ ili mu može legitimno priznati to što je sprečio činjenje zločina.²⁸⁹⁷

iii. Opšta praksa izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije

1153. Član 24(1) Statuta predviđa da će “pretresno veće ima[t]i u vidu opštu praksu izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije”.²⁸⁹⁸ U dosadašnjoj praksi Međunarodnog suda dosledno je zastupan stav da se time od pretresnih veća ne traži da se prilagođavaju praksi vezanoj za izricanje zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije; traži se samo da pretresna veća uzmu

---

²⁸⁸³ Presuda o kazni u predmetu *Jokić*, par. 89; Presuda o kazni u predmetu *Erdemović*, par. 16(iii); Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 868.

²⁸⁸⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 366.

²⁸⁸⁵ Presuda o kazni u predmetu *Plavšić*, par. 84; Presuda o kazni u predmetu *Jokić*, par. 73.

²⁸⁸⁶ Presuda o kazni u predmetu *Erdemović*, par. 16(i); Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 459.

²⁸⁸⁷ Presuda o kazni u predmetu *Jokić*, par. 100; Presuda o kazni u predmetu *D. Nikolić*, par. 268.

²⁸⁸⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 362, 408.

²⁸⁸⁹ Presuda o kazni u predmetu *Jokić*, par. 90–91, 103.

²⁸⁹⁰ Presuda o kazni u predmetu *Erdemović*, par. 17 (gde se kaže da se prisila “može uzeti u obzir samo kao olakšavajuća okolnost”).

²⁸⁹¹ Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 273.

²⁸⁹² Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 590.

²⁸⁹³ Presuda o kazni u predmetu *Jokić*, par. 100.

²⁸⁹⁴ Presuda o kazni u predmetu *Sikirica i drugi*, par. 195, 229.

²⁸⁹⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Simić i drugi*, par. 98; V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Babić*, par. 43.

²⁸⁹⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević*, par. 342; V. takođe Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Jokić*, par. 82.

²⁸⁹⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević*, par. 342; V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 430.

²⁸⁹⁸ V. takođe Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *D. Nikolić*, par. 85.

tu praksu u obzir.²⁸⁹⁹ Prema tome, pretresno veće ništa ne sprečava da izrekne blažu ili strožu kaznu od one koja bi u vreme na koje se odnosi Optužnica bila izrečena u pravnom sistemu bivše Jugoslavije.²⁹⁰⁰

1154. Izvori koje, shodno tim odredbama, treba konsultovati nisu ograničeni na sudsku praksu bivše Jugoslavije, nego obuhvataju i zakonske odredbe koje su bile na snazi u bivšoj Jugoslaviji u vreme činenja predmetnih zločina.²⁹⁰¹ U Srbiji je 1999. godine krivično pravo vezano za krivična dela kao što su ona koja su predmet Optužnice bilo regulisano Krivičnim zakonom SRJ. Taj Zakon je prvobitno, 28. septembra 1976, usvojila Savezna skupština SFRJ, a stupio je na snagu 1. jula 1977. godine (dalje u tekstu: Krivični zakon SRJ).²⁹⁰²

1155. Član 142(1) Krivičnog zakona SRJ, koji nosi naslov “Ratni zločin protiv civilnog stanovništva”, predviđa kako sledi:

Ko kršeći pravila međunarodnog prava za vreme rata, oružanog sukoba ili okupacije naredi da se izvrši napad na civilno stanovništvo, naselje, pojedina civilna lica ili lica onesposobljena za borbu, koji je imao za posledicu smrt, tešku telesnu povredu ili teško narušavanje zdravlja ljudi; napad bez izbora cilja kojim se pogađa civilno stanovništvo; da se prema civilnom stanovništvu vrše ubistva, mučenja, nečovečna postupanja, [...] nanošenje velikih patnji ili povreda telesnog integriteta ili zdravlja; raseljavanje ili preseljavanje, [...] silovanja, primenjivanje mera zastrašivanja i terora, [...] ko izvrši neko od navedenih dela, kazniće se zatvorom najmanje pet godina ili smrtnom kaznom.²⁹⁰³

Članom 151, koji nosi naslov “Uništavanje kulturnih i istorijskih spomenika”, u stavu (1) se zabranjuje da se za vreme rata ili oružanog sukoba, kršeći pravila međunarodnog prava, uništavaju kulturni ili istorijski spomenici i građevine, za šta se predviđa kazna od najmanje godinu dana zatvora. Za uništavanje jasno prepoznatljivog objekta koji je, kao kulturno i duhovno nasleđe

---

²⁸⁹⁹ V., na primer, Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 813, 816, 820; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Tadić*, par. 21; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 377; Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 116–117; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 398; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 443.

²⁹⁰⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 262; *Tužilac protiv Banovića*, predmet br. IT-02-65, Presuda o kazni, 28. oktobar 2003. godine, par. 88.

²⁹⁰¹ Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *D. Nikolić*, par. 85.

²⁹⁰² Dok. pr. br. P1736 (Krivični zakon Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije). Krivični zakon SFRJ ostao je na snazi i posle 1992. godine (s nekim izmenama) i promenio ime u Krivični zakon SRJ. Godine 2003. Krivični zakon SRJ je promenio ime u Osnovni krivični zakon Srbije.

²⁹⁰³ Dok. pr. br. P1736, član 142(1) Krivičnog zakona SRJ.

naroda, pod posebnom zaštitom međunarodnog prava, u stavu (2) je predviđena kazna od najmanje pet godina zatvora.²⁹⁰⁴

1156. Veće je uzelo u obzir i član 145, naslovljen “Organizovanje grupe i podsticanje na izvršenje genocida i ratnih zločina”, koji predviđa sledeće:

(1) Ko organizuje grupu radi vršenja krivičnih dela iz čl. 141. do 144. ovog zakona, kazniće se zatvorom najmanje pet godina.

(2) Ko postane pripadnik grupe iz stava 1. ovog člana, kazniće se zatvorom najmanje jednu godinu. [...]

(4) Ko poziva ili podstiče na izvršenje krivičnih dela iz čl. 141. do 144. ovog zakona, kazniće se zatvorom od jedne do deset godina.

1157. Članom 38(1) i (2) Krivičnog zakona SRJ predviđeno je da zatvor ne može biti duži od 15 godina, ali da se za krivična dela za koje je propisana smrtna kazna može izreći i kazna zatvora od 20 godina.²⁹⁰⁵

1158. Zločini iz domaćeg prava koji odgovaraju krivičnim delima u osnovi u ovom predmetu bili su u relevantnom periodu sankcionisani Krivičnim zakonom Republike Srbije. Taj Zakon za krivično delo ubistva predviđa kaznu od najmanje pet godina zatvora, dok za teško ubistvo propisuje kaznu od najmanje deset godina zatvora ili smrtnu kaznu.²⁹⁰⁶

1159. Smrtna kazna za krivična dela sankcionisana Krivičnim zakonom SRJ ukinuta je Ustavom SRJ iz 1992. godine. Ustavni sud Srbije je 90-ih godina proglasio smrtnu kaznu neustavnom, čime je ona isključena iz domaćih krivičnih postupaka. Izmenama i dopunama Krivičnog zakona SRJ smrtna kazna je zatim zamenjena kaznom zatvora od 40 godina. Godine 2002, slična zamena za smrtnu kaznu, odnosno kazna zatvora od 40 godina, uvedena je i u Krivičnom zakonu Srbije. S tim u vezi, Veće napominje da je Žalbeno veće u predmetu *Krstić* konstatovalo da je, pored toga što se od Pretresnog veća tražilo da uzme u obzir relevantne zakone bivše Jugoslavije koji su bili na snazi u vreme činjenja zločina, “Pretresno vijeće [...] imalo pravo da uzme u obzir [...] i to kako se taj zakon kasnije razvijao”.²⁹⁰⁷ Međutim, Pretresno veće u predmetu *Mrkšić i drugi* nedavno je konstatovalo da sudovi u Srbiji primenjuju načelo *lex mitior* i u skladu s tim smatraju da se za

---

²⁹⁰⁴ Dok. pr. br. P1736, član 151 Krivičnog zakona SRJ.

²⁹⁰⁵ Dok. pr. br. P1736, članovi 38(1)–(2) Krivičnog zakona SRJ.

²⁹⁰⁶ Dok. pr. br. P1020, član 47 Krivičnog zakona Republike Srbije.

²⁹⁰⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 260–263.

krivična dela počinjena pre povećanja maksimalne kazne na 40 godina može izreći kazna od najviše 20 godina.²⁹⁰⁸

1160. Veće je svesno činjenice da je Savet bezbednosti UN osnovao Međunarodni sud, jednim delom, s ciljem da doprinese obnovi i očuvanju mira u bivšoj Jugoslaviji.²⁹⁰⁹ Iako Veće nije dužno da se pridržava prakse izricanja kazni u bivšoj Jugoslaviji, ono smatra da, prilikom korišćenja svog “široko[g] diskreciono[g] prav[a] u odmeravanju primerene kazne”,²⁹¹⁰ tu praksu mora uvažiti u najvećoj mogućoj meri, pod uslovom da je to još uvek u interesu pravde u konkretnom predmetu. Veće je stoga, kao što je izloženo u prethodnim paragrafima, obratilo posebnu pažnju na zakone SRJ i Srbije u vreme događaja koji su predmet Optužnice. S tim u vezi, Veće ima u vidu da je, po svemu sudeći, malo verovatno da bi 1999. godine u Srbiji osobi koja je proglašena krivom za zločine za koje se optuženi terete u Optužnici bila izrečena veća kazna od 20 godina.

iv. Uračunavanje vremena provedenog u pritvoru

1161. Prema pravilu 101(C), osuđeni ima pravo da mu se u izdržavanje kazne uračuna vreme koje je proveo u pritvoru čekajući na predaju Međunarodnom sudu ili čekajući na suđenje.

B. MERODAVNO PRAVO U VEZI S KUMULATIVNIM OSUĐUJUĆIM PRESUDAMA I KONKRETNE OPTUŽBE U OVOM PREDMETU²⁹¹¹

1162. Ako veće optuženom na osnovu istog činjenja ili nečinjenja ustanovi krivicu za više od jednog zločina sankcionisanog Statutom, osuđujuća presuda za svaki od zločina dopustiva je samo ako on sadrži materijalno različit element koji drugi relevantni zločini ne sadrže.²⁹¹² Ako dva zločina koja se optuženom stavljaju na teret na osnovu istog ponašanja ne sadrže bar jedan međusobno različit element, veće optuženog može proglasiti krivim samo za zločin s uže

²⁹⁰⁸ Prvostepena presuda u predmetu *Mrkšić i drugi*, par. 706–708.

²⁹⁰⁹ S/Res/808 (1993), 22. februar 1993. godine, str. 2.

²⁹¹⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 336.

²⁹¹¹ Pretresno veće će se pridržavati prakse Žalbenog veća, pa će termin “kumulativne osuđujuće presude” koristiti kako bi opisalo istovremene osuđujuće presude za više od jednog krivičnog dela u užem smislu u vezi s istim ponašanjem, dok će termin “istovremene osuđujuće presude” koristiti kako bi označilo istovremene osuđujuće presude na osnovu različitih oblika odgovornosti predviđenih članovima 4(3)(e), 7(1) i 7(3). V., na primer, Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 35, 1030; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 89–93; Drugostepena presuda u predmetu *Kajelijeli*, par. 81. Ali v. Prvostepena presuda u predmetu *Gacumbtsi*, par. 266 (gde termin “kumulativne osuđujuće presude” označava istovremene osuđujuće presude na osnovu različitih oblika odgovornosti).

²⁹¹² Drugostepena presuda u predmetu *Semanza*, par. 315; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 1032–1033; Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 218; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 173; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 412; Prvostepena presuda u predmetu *Limaj i drugi*, par. 717; Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 447; Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević*, par. 799.

definisanim elementom ili elementima.²⁹¹³ Kao što je konstatovalo Žalbeno veće, “[t]jest za kumulativne osuđujuće presude služi dvjema svrhama: da se osigura da optuženi bude osuđen samo za zasebna krivična djela i, istovremeno, da se osigura da te osuđujuće presude u potpunosti odraze njegovu krivičnu odgovornost”.²⁹¹⁴

1163. Prema tome, prilikom primene testa za kumulativne osuđujuće presude, veće mora u apstraktnom smislu uporediti sve opšte uslove relevantnih zločina sankcionisanih Statutom, kao i elemente krivičnih dela u osnovi za koje se optuženi tereti, kako bi za svaki od zločina utvrdilo da li on u pravnom smislu zahteva da se dokaže neki element koji drugi ne zahtevaju.²⁹¹⁵ Na primer, pošto član 3 i član 5 Statuta imaju bar jedan međusobno različit opšti uslov, to jest, pošto član 3 zahteva dokaz o bliskoj vezi između dela optuženog i oružanog sukoba,²⁹¹⁶ a član 5 zahteva široko rasprostranjen ili sistematski napad usmeren protiv civilnog stanovništva,²⁹¹⁷ optuženi se za zločine sankcionisane Statutom može proglasiti krivim na osnovu oba člana, iako su činjenice koje potkrepljuju svako od krivičnih dela u osnovi iste.²⁹¹⁸

1164. Sve dok relevantni zločini sankcionisani Statutom imaju bar jedan međusobno različit opšti uslov, nebitno je da li krivična dela u osnovi koja se optuženom stavljaju na teret – na primer, ubistvo, kojim se može teretiti bilo kao za kršenje zakona i običaja ratovanja bilo kao za zločin protiv čovečnosti²⁹¹⁹ – imaju međusobno identične elemente.²⁹²⁰ Prema tome, veće uvek može izreći kumulativne osuđujuće presude prema članovima 3 i 5.²⁹²¹ Isto tako, sve dok relevantna

---

²⁹¹³ Drugostepena presuda u predmetu *Semanza*, par. 315; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 1033; Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 218; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 413; Prvostepena presuda u predmetu *Limaj i drugi*, par. 717; Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 447; Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević*, par. 799.

²⁹¹⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 1033.

²⁹¹⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 1033, 1039–1040 (gde se odstupa od stava zauzetog u Drugostepenoj presudi u predmetu *Krstić*, par. 231–232; Drugostepenoj presudi u predmetu *Vasiljević*, par. 145–146; Drugostepenoj presudi u predmetu *Krnojelac*, par. 174, 188).

²⁹¹⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 165; Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 82; Odluka po žalbi u vezi nadležnošću u predmetu *Tadić*, par. 94(i)–(ii).

²⁹¹⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 98; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 85; Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 248.

²⁹¹⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 1036; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 176; Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 388.

²⁹¹⁹ V. Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 382, 388; Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 326.

²⁹²⁰ V. Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 1037.

²⁹²¹ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 1036; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 176; Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 388; Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 82; Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević*, par. 800; Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 503; Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 556–557. V., na primer, Prvostepena presuda u predmetu

krivična dela u osnovi imaju bar jedan međusobno različit element – na primer, silovanje, koje zahteva seksualnu penetraciju, i mučenje, koje mora biti naneto sa zabranjenim ciljem, kao krivična dela u osnovi iz člana 5 – nebitno je što se ona terete kao oblici istog zločina sankcionisanog Statutom na osnovu istog ponašanja.²⁹²²

1165. Što se tiče konkretnih optužbi u ovom predmetu, svaki od optuženih tereti se za ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja prema članu 3 Statuta (tačka 4), s tim da se činjenice na kojima se temelje ti navodi za ubistvo optuženima stavljaju na teret i kao zločin protiv čovečnosti prema članu 5(a) Statuta (tačka 3). Pošto se optuženi za ta ubistva terete prema različitim članovima, koji zahtevaju međusobno različite elemente, tu se ne postavlja pitanje nedopustive kumulativnosti.

1166. Optuženi se takođe terete za deportaciju, zločin protiv čovečnosti, prema članu 5(d) Statuta (tačka 1), i prisilno premeštanje kao “druga nehumana dela”, zločin protiv čovečnosti, prema članu 5(i) Statuta (tačka 2). Deportacija zahteva nameru da se žrtve rasele, bilo trajno ili ne, preko važećih državnih granica, dok druga nehumana dela zahtevaju dokaz da činjenje ili nečinjenje ima za posledicu tešku duševnu ili telesnu patnju, odnosno povredu, ili predstavlja težak napad na ljudsko dostojanstvo. Prema tome, te dve optužbe nisu nedopustivo kumulativne.²⁹²³

1167. Naposletku, optuženi se u okviru progona, zločina protiv čovečnosti, prema članu 5(h) (tačka 5) terete za ubistva navedena u tačkama 3 i 4, za seksualno zlostavljanje i za nanošenje štete imovini ili njeno razaranje kao oblike progona. Prema tome, optuženima se ubistvo kao zločin protiv čovečnosti stavlja na teret na osnovu dva zasebna potparagrafa člana 5, naime, (a) i (h). Žalbena veće je konstatovalo da izricanje osuđujućih presuda na osnovu oba potparagrafa nije nedopustivo kumulativno.²⁹²⁴ Seksualno zlostavljanje i nanošenje štete imovini ili njeno uništavanje kao oblici progona optuženima se stavljaju na teret samo prema članu 5(h) i stoga nisu sporni u vezi s kumulativnim osuđujućim presudama u ovom predmetu.

1168. Prema tome, osuđujuće presude po svim optužbama u ovom predmetu ne mogu se okvalifikovati kao nedopustivo kumulativne.

Furundžija, str. 112 (gde su optuženom na osnovu istog ponašanja koje se ticalo istih žrtava izrečene kumulativne osuđujuće presude za silovanje kao kršenje zakona i običaja ratovanja i mučenje kao kršenje zakona i običaja ratovanja).

²⁹²² V., na primer, Prvostepena presuda u predmetu *Furundžija*, str. 112 (gde su optuženom na osnovu istog ponašanja koje se ticalo istih žrtava izrečene kumulativne osuđujuće presude za silovanje kao kršenje zakona i običaja ratovanja i mučenje kao kršenje zakona i običaja ratovanja).

²⁹²³ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 366.

²⁹²⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 1041; Drugostepena presuda u predmetu *Naletilić*, par. 589.

C. ODREĐIVANJE KAZNI U OVOM PREDMETU

1169. Tužilaštvo se opredelilo da o pitanju odmeravanja kazne govori generalno i nije iznosilo zasebnu argumentaciju za svakog od optuženih. U završnoj argumentaciji iznetoj u ime nekih od optuženih nije pominjano pitanje odmeravanja kazne ili nisu pominjani očigledno relevantni faktori koje Veće treba da uzme u obzir. U nastojanju da se njegova odluka u najvećoj mogućoj meri zasniva na činjenicama, Veće je proučilo spis predmeta kako bi utvrdilo da li su otežavajući i olakšavajući faktori dokazani van razume sumnje, odnosno na osnovu ocene verovatnoće.

1170. Kada se u ovom odeljku koristi termin “optuženi”, on se ne odnosi na Milana Milutinovića, koji je oslobođen optužbi iz Optužnice, uz ograde u vezi s poslednjim paragrafom Presude.

1. Težina krivičnih dela

1171. Prema tvrdnji tužilaštva, razmere zločina opravdavaju izricanje dugotrajnih zatvorskih kazni.²⁹²⁵ Tvrdi se da su ti zločini ostavili trajne posledice na žrtve i da treba uzeti u obzir ranjivost konkretnih žrtava.²⁹²⁶

1172. Zločini koje je tužilaštvo dokazalo i za koje su optuženi odgovorni uključuju na stotine ubistava, nekoliko slučajeva seksualnog zlostavljanja i prisilno premeštanje i deportaciju stotina hiljada ljudi.

1173. Nisu svi zločini za koje se optuženi terete u Optužnici dokazani. Za neke od zločina iz Optužnice Pretresno veće je ustanovilo da jesu počinjeni, ali da se ne mogu pripisati nekim ili svakom od optuženih. Međutim, za sve optužene, osim Milana Milutinovića, konstatovano je da su krivi za činjenje ili pomaganje i podržavanje prisilnog raseljavanja stotina hiljada kosovskih Albanaca. Ti zločini nisu bili izolovani slučajevi, već su činili deo široko rasprostranjene i sistematske kampanje terora i nasilja vršene tokom perioda od nešto više od dva meseca. Neke od žrtava su bile posebno ranjive, kao što su mlade žene, stariji ljudi i deca.

1174. Prema tome, Pretresno veće konstatuje da težina zločina za koje, kako je zaključeno, svaki od optuženih snosi krivičnu odgovornost doseže visok stepen.

1175. Prilikom određivanja kazni uzeti su u obzir oblici odgovornosti relevantni za svakog od optuženih.

---

²⁹²⁵ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 1100.

²⁹²⁶ Završna reč tužilaštva, T. 26947 (20. avgust 2008. godine).

1176. Prilikom ocenjivanja otežavajućih faktora iznetih dole u tekstu Veće nije uzimalo u obzir nijedan od gorenavedenih faktora.

2. Otežavajuće i olakšavajuće okolnosti

a. Opšte okolnosti

1177. Tužilaštvo tvrdi da su svi optuženi bili na visokim rukovodećim položajima i da sebi “nisu dopustili da se suzdrže” u masovnoj i brutalnoj kampanji zločina koji su činjeni po osnovu nacionalne pripadnosti žrtava. Optužene nije odvrtila ni činjenica da ih ostatak sveta, uključujući tužioca Međunarodnog suda, gleda i prati njihove postupke.²⁹²⁷ Utemeljenost ovih tvrdnji razmatraće se pojedinačno dole u tekstu.

1178. Dobro vladanje tokom suđenja, u Pritvorskoj jedinici Ujedinjenih nacija i za vreme privremenog boravka na slobodi smatra se faktorom koji veća treba da uzmu u obzir kao olakšavajući.²⁹²⁸ Pretresno veće želi da istakne da je vladanje optuženih tokom celog suđenja i boravka u pritvoru bilo primereno. To je pomoglo Veću da lakše ispuni svoju dužnost iz člana 20(1) Statuta i osigura da suđenje bude pravično i ekspeditivno. Dobro vladanje optuženih uzeto je u obzir prilikom razmatranja kazni koje im treba izreći.

1179. Veće je takođe uzelo u obzir činjenicu da nijedan od optuženih nije prethodno kažnjavan i da je svaki od njih, pre ovih događaja, po svemu sudeći bio dobrog karaktera.

b. Šainović

1180. Šainovićeva odbrana tvrdi da je on igrao ograničenu ulogu u događajima za koje se tereti.²⁹²⁹ Veće se s tim ne slaže i konstatovalo je da je on bio važan učesnik u udruženom zločinačkom poduhvatu i da je nezakonito primenio svoju nadležnost u cilju činjenja zločina. Iako Veće uvažava činjenicu da je Šainović delovao u situaciji koja je bila složena, uključujući odbranu zemlje od NATO bombardovanja i određena borbena dejstva protiv OVK, ono ipak konstatuje da je on zloupotrebio svoj položaj vlasti i da to govori u prilog strožoj kazni.

1181. Šainovićeva odbrana tvrdi da Veće mora uzeti u obzir Šainovićev dobar karakter i poziva se na Ćosićev i Milanovićev iskaz kako bi pokazala da je Šainović bio visokoobrazovan porodični

---

²⁹²⁷ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 1099–1100.

²⁹²⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 1053.

²⁹²⁹ Šainovićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 891.

čovjek, istaknuti privrednik, čovjek koji se pridržavao zakona i bio protiv korupcije, kao i jedan od malobrojnih državnih funkcionera koji tokom rata nikad nisu bili okruženi “lopovima i tajkunima”.²⁹³⁰ U vezi s pitanjem Šainovićevog karaktera, Veće je uzelo u obzir i iskaze Jovanovića, Milosavljevića, Anđelkovića i Matkovića.²⁹³¹ Ono je mišljenja da je Šainovićev dobar karakter dokazan, ali samo pre događaja koji su predmet Optužnice. Tužilaštvo je dokazalo da je Šainović 26. marta 1999. godine primio dopis tužioca Međunarodnog suda Louise Arbour i da je i iz drugih izvora bio obavješten o zločinima iz Optužnice, ali da je ipak nastavio s ponašanjem koje je dovelo do njegove krivične odgovornosti. Prema tome, Šainovićev dobar karakter nije dokazan. Shodno tome, on se neće uzeti u obzir kao olakšavajuća okolnost.

1182. Šainovićeva odbrana tvrdi da Veće mora uzeti u obzir njegove porodične prilike, uključujući teške zdravstvene probleme članova njegove uže porodice.²⁹³² Veće je uzelo u obzir taj faktor. Šainović zaista ima određenih zdravstvenih problema, ali oni nisu takvi da bi bilo opravdano da se uzmu u obzir kao olakšavajući faktori.²⁹³³

1183. Iako to nije pomenuto u Završnom pretresnom podnesku, Veće ima u vidu činjenicu da je Šainović, nakon što je protiv njega podignuta optužnica, pristao na razgovor s tužilaštvom. Značajna saradnja s tužilaštvom mora se uzeti u obzir kao olakšavajuća okolnost; da li se saradnja nekog optuženog može okvalifikovati kao “značajna” zavisi od kvaliteta i količine pruženih informacija.²⁹³⁴ Analiza razgovora sa Šainovićem koju je izvršilo Veće nije pokazala nikakvu značajnu saradnju s tužilaštvom, ali Veće Šainovićev pristanak na razgovor s tužilaštvom ipak uzima u obzir kao načelnu spremnost na saradnju.

---

²⁹³⁰ Šainovićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 892; Završna reč Šainovićeve odbrane, T. 27052 (21. avgust 2008. godine).

²⁹³¹ Živadín Jovanović, T. 14070 (20. avgust 2007. godine), T. 14201 (22. avgust 2007. godine); Andreja Milosavljević, T. 14304, 14309–14310 (23. avgust 2007. godine); Zoran Anđelković, T. 14665 (30. avgust 2007. godine); Duško Matković, T. 14600–14601 (29. avgust 2007. godine).

²⁹³² Šainovićev završni pretresni podnesak, 15. jul 2008. godine (poverljiva verzija), par. 893.

²⁹³³ V., na primer, delimično poverljiva i *ex parte* Odluka po Šainovićevom zahtevu za privremeno puštanje na slobodu u kraćem trajanju, 9. februar 2009. godine; poverljivi i *ex parte* Podnesak Sekretarijata na osnovu pravila 33(B) u vezi sa zdravstvenim stanjem optuženog Šainovića, 30. decembar 2008. godine; poverljivi i *ex parte* Podnesak Sekretarijata na osnovu pravila 33(B) u vezi sa zdravstvenim stanjem optuženog Šainovića, 26. januar 2009. godine.

²⁹³⁴ Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Bralo*, 2. april 2007. godine, par. 51; Prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 774.

1184. Veće ne smatra da Šainovićeva predaja predstavlja olakšavajuću okolnost pri određivanju njegove kazne.²⁹³⁵

c. Ojdanić

1185. Ojdanić je bio najviši vojni funkcioner u SRJ.²⁹³⁶ Najkasnije 29. aprila 1999. on je primio dopis tužioca Međunarodnog suda Louise Arbour u kojem su izneti navodi o krivičnim delima njegovih podređenih; dana 27. maja 1999. godine on je takođe primio prvobitnu optužnicu, kojom se teretio za zločine na Kosovu. Nakon što je primio te dokumente, Ojdanić je nastavio da izdaje naređenja iz čega se vidi svest o operacijama VJ, u sadejstvu s MUP, uprkos tome što je znao da su u ranijim zajedničkim operacijama činjeni zločini nad kosovskim Albancima. Takvo Ojdanićevo ponašanje, u zvaničnom svojstvu najviše rangiranog oficira VJ, predstavlja zloupotrebu nadređenog položaja i, stoga, govori u prilog strožoj kazni. Ova konstatacija se iznosi uprkos tome što Veće uvažava činjenicu da je Ojdanić delovao u situaciji koja je bila složena, uključujući odbranu zemlje od NATO bombardovanja i određena borbena dejstva protiv OVK.

1186. Ojdanićeva odbrana tvrdi da se dokazi o Ojdanićevom dobrom karakteru moraju uzeti u obzir kao olakšavajući faktori i poziva se na iskaze Vasiljevića, Pešića, Lončara, Drewienkiewicza, Vlajkovića, Pantelića i Jovanovića.²⁹³⁷ Članovi Ojdanićeve porodice navode da je on cenjen čovek koji bi učinio sve za porodicu, otadžbinu i svakoga ko zatraži njegovu pomoć.²⁹³⁸ Iako Veće uvažava te dokaze, ostaje činjenica da je konstatovano da je Ojdanić odgovoran za pomaganje i podržavanje velikog broja zločina na Kosovu u periodu obuhvaćenom Optužnicom. Shodno tome, Veće pridaje ograničenu težinu Ojdanićevom navodno dobrom karakteru.

1187. Ojdanićeva odbrana tvrdi da je Ojdanić 1998. i 1999. godine u svom radu isticao značaj međunarodnog humanitarnog prava, kao i poboljšanja sistema vojnog pravosuđa kako bi se protiv izvršilaca zločina preduzimalo krivično gonjenje. Pored toga, od Veća je zatraženo da uzme u obzir Ojdanićevu saradnju s predstavnicima međunarodne posmatračke misije, njegovo stalno pozivanje na mirno rešavanje sukoba, njegove pokušaje da uključi Albance u VJ i praktične poteškoće u

---

²⁹³⁵ *Tužilac protiv Šainovića i Ojdanića*, predmet br. IT-99-37, Odluka u vezi s privremenim puštanjem na slobodu, 30. oktobar 2002. godine, par. 10; *Tužilac protiv Šainovića i Ojdanića*, predmet br. IT-99-37, Odluka po drugi put podnetim molbama za privremeno puštanje na slobodu, 29. maj 2003. godine, str. 7; *Tužilac protiv Milutinovića i drugih*, predmet br. IT-05-87, Odluka po zajedničkom zahtevu odbrane za privremeno puštanje na slobodu tokom zimske pauze, 5. decembar 2006. godine, par. 19, fusnota 42.

²⁹³⁶ V. Ojdanićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 548–551.

²⁹³⁷ Ojdanićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 566–573.

²⁹³⁸ Ojdanićev završni pretresni podnesak, 15. jul 2008. godine (poverljiva verzija), par. 574.

vršenju nadležnosti da spreči ili kazni činjenje zločina.²⁹³⁹ Iako Veće konstatuje da je Ojdanić preduzeo neke mere da umanjí ljudsku patnju tokom sukoba, tome će se kao olakšavajućem faktoru pridati samo minimalna težina.

1188. Ojdanićeva odbrana tvrdi da njegove relativno poodmakle godine treba uzeti u obzir kao olakšavajuću okolnost prilikom razmatranja kazne. Takođe se tvrdi da je on veoma slabog zdravlja i da Pretresno veće “mora uzeti u obzir kako bi se na to verovatno odrazila eventualna dalja zatvorska kazna”.²⁹⁴⁰ Veće smatra da su Ojdanovićevo loše zdravstveno stanje i relativno poodmakle godine dovoljno ozbiljni da bi opravdali određeno ublažavanje kazne.²⁹⁴¹

1189. Ojdanićeva odbrana tvrdi da je general Ojdanić u aprilu 2002. godine “bio prvi zvaničnik iz Srbije koji se predao Međunarodnom sudu nakon što je proglašen Zakon o saradnji”. Pored toga, tvrdi se da činjenicu da je ta predaja bila dobrovoljna treba uzeti kao “značajan olakšavajući faktor”, pri čemu se poziva na saopštenje za javnost u kojem je američki Stejt department pozdravio Ojdanićevu “hrabru odluku i leaderski gest”.²⁹⁴² Međutim, Žalbeno veće je u Odluci o privremenom puštanju na slobodu od 30. oktobra 2002. godine utvrdilo da je Pretresno veće pogrešilo kada je konstatovalo da je Ojdanićeva predaja bila dobrovoljna.²⁹⁴³ Pretresno veće je u svojoj Odluci o privremenom puštanju na slobodu od 29. maja 2003. godine sledilo odluku Žalbenog veća, kada je navelo da se “Pretresno veće nije uverilo da mu je predodčen bilo kakav novi materijal koji bi ga naveo da se ne pridržava Odluke Žalbenog veća da predaja nije bila dobrovoljna”.²⁹⁴⁴ U skladu s tim, Pretresno veće je u Odluci od 5. decembra 2006. godine navelo da Ojdanić nema pravo na to da se njegova predaja uzme u obzir kao olakšica.²⁹⁴⁵ Saopštenje za javnost ne menja pravosnažnost ranijih odluka Međunarodnog suda vezanih za Ojdanića. Veće ne

---

²⁹³⁹ Ojdanićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 553–561.

²⁹⁴⁰ Ojdanićev završni pretresni podnesak, 15. jul 2008. godine (poverljiva verzija), par. 577–579.

²⁹⁴¹ V., na primer, dok. pr. br. 3D1152 (poverljivi i *ex parte* Izveštaj o zdravstvenom stanju generala Ojdanića, 29. april 2008. godine) (zapečaćeno); delimično poverljivi i *ex parte* Odluka po Ojdanićevom zahtevu za privremeno puštanje na slobodu u kraćem trajanju, 2. maj 2008. godine, Dodatak A; poverljivi i *ex parte* Podnesak Sekretarijata na osnovu pravila 33 Pravilnika o postupku i dokazima u vezi sa zdravstvenim stanjem optuženog, 29. april 2008. godine.

²⁹⁴² Ojdanićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 563.

²⁹⁴³ *Tužilac protiv Šainovića i Ojdanića*, predmet br. IT-99-37, Odluka u vezi s privremenim puštanjem na slobodu, 30. oktobar 2002. godine, par. 10; *Tužilac protiv Šainovića i Ojdanića*, predmet br. IT-99-37, Odluka po molbama Nikole Šainovića i Dragoljuba Ojdanića za privremeno puštanje na slobodu, 26. jun 2002. godine, par. 12; V. takođe *Tužilac protiv Šainovića i Ojdanića*, predmet br. IT-99-37, Odluka u vezi s privremenim puštanjem na slobodu, 30. oktobar 2002. godine, par. 10.

²⁹⁴⁴ *Tužilac protiv Šainovića i Ojdanića*, predmet br. IT-99-37, Odluka po drugi put podnetim molbama za privremeno puštanje na slobodu, 29. maj 2003. godine, str. 7.

²⁹⁴⁵ *Tužilac protiv Milutinovića i drugih*, predmet br. IT-05-87, Odluka po zajedničkom zahtevu odbrane za privremeno puštanje na slobodu tokom zimske pauze, 5. decembar 2006. godine, par. 19, fusnota 42.

smatra da okolnosti Ojdanićeve predaje predstavljaju olakšavajuću okolnost pri određivanju njegove kazne.

d. Pavković

1190. Pavković je najkasnije 29. aprila 1999. godine primio dopis tužioca Međunarodnog suda Louise Arbour u kojem su izneti navodi o krivičnim delima njegovih podređenih. Pored toga, prvobitna optužnica protiv Miloševića, Milutinovića, Šainovića, Ojdanića i Stojiljkovića objavljena je 27. maja 1999. godine. Nakon što je primio te dokumente, Pavković je nastavio da odobrava zajedničke operacije MUP i VJ, uprkos tome što je znao da su u ranijim zajedničkim operacijama činjeni zločini nad kosovskim Albancima, i propustio je da preduzme efikasne mere, koje su mu bile na raspolaganju, u vezi sa zločinima koje su počinili njegovi podređeni. Takvo Pavkovićevo ponašanje, u zvaničnom svojstvu komandanta 3. armije, predstavlja zloupotrebu nadređenog položaja i, stoga, govori u prilog strožoj kazni. Ova konstatacija se iznosi uprkos tome što Veće uvažava činjenicu da je Pavković delovao u situaciji koja je bila složena, uključujući odbranu zemlje od NATO bombardovanja i određena borbena dejstva protiv OVK.

1191. Pavkovićevo odbrana tvrdi da je Pavković osoba dobrog karaktera i za njega kaže da je "inteligentan, vrstan profesionalni vojnik i takav je bio tokom cele svoje vojne karijere". Pored toga, Pavković je bio među najboljima u klasi, zbog čega je sistematski unapređivan pre svojih kolega i njegovi pretpostavljeni su mu uvek davali najviše ocene.²⁹⁴⁶ Pavkovićevo odbrana upućuje na svedočenje Shauna Byrnesa, koji je Pavkovića opisao kao neposrednog i profesionalnog, rekavši da je VJ, po njegovom mišljenju, postupao profesionalno i časno, kako pre tako i tokom sukoba.²⁹⁴⁷ Veće smatra da gorenavedne tvrdnje ne govore ni u prilog blažoj ni u prilog strožoj Pavkovićevoj kazni.

1192. Pavkovićevo odbrana tvrdi da je na sastancima koji su održani 16. i 17. maja 1999. godine u Beogradu Pavković učestvovao u raspravi o činjenju zločina i pozvao na formiranje istražne komisije koja će detaljno ispitati ko je za to odgovoran.²⁹⁴⁸ Međutim, Veće je zaključilo da ti sastanci nisu predstavljali istinske napore s Pavkovićeve strane. Pavkovićevo odbrana tvrdi da je on izdao 27 naređenja kojima se zahteva poštovanje zakona i običaja ratovanja i da to pokazuje

---

²⁹⁴⁶ Završna reč Pavkovićeve odbrane, T. 27177 (22. avgust 2008. godine).

²⁹⁴⁷ Završna reč Pavkovićeve odbrane, T. 27177–27178 (22. avgust 2008. godine); V. takođe Pavkovićev završni pretresni podnesak, 28. jul 2008. godine (javna verzija), par. 213.

²⁹⁴⁸ Završna reč Pavkovićeve odbrane, T. 27178–27179 (22. avgust 2008. godine); V. takođe Pavkovićev završni pretresni podnesak, 28. jul 2008. godine (javna verzija), par. 294.

“izuzetan napor da se spreči i kazni”.²⁹⁴⁹ Veće se s tim ne slaže i konstatuje da su ti napori, kojima se izgleda ponovo ukazuje na njegov dobar karakter, bili neefikasni i sporadični napori da se spreči i kazni činjenje zločina.²⁹⁵⁰ Na osnovu ocene verovatnoće, Veće ne smatra da te tvrdnje predstavljaju okolnosti koje idu u prilog ublažavaju njegovu kazne.

1193. Iako Pavković ima određenih zdravstvenih problema, oni nisu takvi da bi bilo opravdano da se uzmu u obzir kao olakšavajući faktori.²⁹⁵¹

1194. Veće konstatuje da se Pavkovićev razgovor s tužilaštvom, koji je vođen pre nego što je protiv njega podignuta optužnica, ne može, na osnovu ocene verovatnoće, okvalifikovati kao dokaz o značajnoj saradnji s tužilaštvom i da se ne može uvažiti kao faktor u prilog smanjenju kazne. Veće takođe ne smatra da okolnosti Pavkovićeve predaje predstavljaju olakšavajuću okolnost pri određivanju njegove kazne.²⁹⁵²

e. Lazarević

1195. Lazarević je bio komandant Prištinskog korpusa, što je bio visok položaj u VJ. Veće je konstatovalo da je Lazarević znao za najmanje jednu rezoluciju Saveta bezbednosti UN u kojoj su izneti navodi o masovnom činjenju zločina od strane njegovih podređenih, a ipak je nastavio da angažuje svoje snage na Kosovu. Njegovo znanje o zločinima vidi se i iz brojnih drugih elemenata dokaznog materijala koje je predočilo tužilaštvo. Takvo Lazarevićevo ponašanje, u zvaničnom svojstvu komandanta Prištinskog korpusa, predstavlja zloupotrebu nadređenog položaja i, stoga, govori u prilog strožoj kazni. Ova konstatacija se iznosi uprkos tome što Veće uvažava činjenicu da je Lazarević delovao u situaciji koja je bila složena, uključujući odbranu zemlje od NATO bombardovanja i određena borbena dejstva protiv OVK.

---

²⁹⁴⁹ Završna reč Pavkovićeve odbrane, T. 27199–27200 (22. avgust 2008. godine).

²⁹⁵⁰ *Tužilac protiv Blaškića*, predmet br. IT-95-14, Prvostepena presuda, 3. mart 2000. godine, par. 781–782; up. Presuda o kazni u predmetu *Obrenović*, par. 132–134 (gde se kaže da činjenica da je Obrenović, za koga je konstatovano da je pre rata uživao veliko poštovanje okoline, za vreme rata “kontinuirano” pomagao nekolicini Muslimana predstavlja “značaj[an]” olakšavajući faktor).

²⁹⁵¹ V., na primer, Odluka po Pavkovićevom zahtevu za privremeno puštanje na slobodu u kraćem trajanju, 26. septembar 2008. godine; Odluka po Pavkovićevom obnovljenom zahtevu za privremeno puštanje na slobodu u kraćem trajanju, 27. novembar 2008. godine.

²⁹⁵² *Tužilac protiv Milutinovića i drugih*, predmet br. IT-05-87-AR65.1, Odluka po interlokutornoj žalbi na odluku Pretresnog veća kojom se Nebojši Pavkoviću odobrava privremeno puštanje na slobodu, 1. novembar 2005. godine, par. 9; *Tužilac protiv Milutinovića i drugih*, predmet br. IT-05-87, Odluka po zajedničkom zahtevu odbrane za privremeno puštanje na slobodu tokom zimске pauze, 5. decembar 2006. godine, par. 19, fusnota 42.

1196. Lazarevićeva odbrana tvrdi da Lazarevićev dobar karakter treba uzeti u obzir kao olakšavajući faktor i poziva se na iskaze Lončara, Vladimira Marinkovića i Kosovca.²⁹⁵³ Iako Veće uvažava te dokaze, ostaje činjenica da je konstatovano da je Lazarević odgovoran za pomaganje i podržavanje velikog broja zločina na Kosovu u periodu obuhvaćenom Optužnicom. Shodno tome, Veće pridaje ograničenu težinu Lazarevićevom navodno dobrom karakteru.

1197. Lazarevićeva odbrana, pogrešno tumačeći izjavu Veća s konferencije pre izvođenja dokaza odbrane, tvrdi da njegov izbor da na suđenju svedoči u svoju odbranu pokazuje njegovu spremnost da pomogne Pretresnom veću da utvrdi istinu.²⁹⁵⁴ Veće ne smatra da izbor nekog optuženog da svedoči, makar to bilo i početku njegovog dokaznog postupka, tom optuženom nužno daje pravo na ublažavanje kazne i konstatuje da se takav izbor u ovom slučaju ne može uzeti kao olakšavajuća okolnost.

1198. Lazarevićeva odbrana tvrdi da je on u pretpretresnoj fazi pristao na razgovor s tužilaštvom, svega nekoliko dana nakon prvog stupanja pred sud, a da pritom nije ni stigao da pročita propratni materijal tužilaštva, i da to pokazuje Lazarevićev “aktivni doprinos naporima da se utvrdi istina u ovom postupku”.²⁹⁵⁵ Pretresno veće je to pitanje razmotrilo u svojoj kasnijoj odluci o privremenom puštanju na slobodu, gde je konstatovalo da je Lazarević saradivao s tužilaštvom putem svog učešća u “višednevnom opsežnom razgovoru, tokom kojeg je dostavio nove dokumente”.²⁹⁵⁶ Veće je mišljenja da je ta saradnja s tužilaštvom bila značajna, zbog čega će je uzeti kao olakšavajuću okolnost.

1199. Tvrdi se da se Lazarevićeve “specifične porodične prilike”, uključujući tešku bolest članova njegove porodice i njihove teške životne uslove, moraju uzeti u obzir kao značajna olakšavajuća okolnost.²⁹⁵⁷ Pored toga, Lazarević je u pritvoru imao teških zdravstvenih problema, od kojih i dalje pati.²⁹⁵⁸ Veće smatra da su ti faktori olakšavajući i u skladu s tim će smanjiti Lazarevićevu kaznu.

---

²⁹⁵³ Lazarevićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 945–948.

²⁹⁵⁴ Lazarevićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 941–942.

²⁹⁵⁵ Lazarevićev završni pretresni podnesak, 29. jul 2008. godine (javna verzija), par. 940.

²⁹⁵⁶ *Tužilac protiv Lazarevića*, predmet br. IT-03-70-PT, Odluka po zahtevu odbrane za privremeno puštanje na slobodu, 14. april 2005. godine, str. 4; V. takođe *Tužilac protiv Lazarevića*, predmet br. IT-03-70-PT, Odgovor tužilaštva na zahtev odbrane za privremeno puštanje na slobodu, 29. mart 2005. godine, par. 3.

²⁹⁵⁷ Lazarevićev završni pretresni podnesak, 15. jul 2008. godine (poverljiva verzija), par. 949.

²⁹⁵⁸ V., na primer, Lazarevićev završni pretresni podnesak, 15. jul 2008. godine (poverljiva verzija), par. 950; delimično poverljiva i *ex parte* Odluka po Lazarevićevom zahtevu za privremeno puštanje na slobodu u kraćem trajanju, 9. februar 2009. godine, Dodatak; poverljivi i *ex parte* Podnesak Sekretarijata na osnovu pravila 33(B) u vezi sa zdravstvenim stanjem optuženog Lazarevića, 8. januar 2009. godine; poverljivi i *ex parte* Podnesak Sekretarijata na

1200. Iz razloga koji su izneti u ranijim interlokutornim odlukama o privremenom puštanju na slobodu, Veće smatra da okolnosti Lazarevićeve predaje predstavljaju olakšavajuću okolnost pri određivanju njegove kazne.²⁹⁵⁹

f. Lukić

1201. Nakon što je tužilac Međunarodnog suda Louise Arbour uputila pismo upozorenja Miloševiću, Milutinoviću, Šainoviću i Ojdaniću, s čijim sadržajem je Lukić upoznat na sastanku održanom 4. maja 1999. godine u Beogradu, Lukić je nastavio da izdaje uputstva MUP za angažovanje u zajedničkim operacijama s VJ na Kosovu, uprkos tome što je znao da su u ranijim zajedničkim operacijama činjeni zločini nad kosovskim Albancima. Takvo Lukićevo ponašanje, u zvaničnom svojstvu načelnika Štaba MUP, predstavlja zloupotrebu nadređenog položaja i, stoga, govori u prilog strožoj kazni. Ova konstatacija se iznosi uprkos tome što Veće uvažava činjenicu da je Lukić delovao u situaciji koja je bila složena, uključujući odbranu zemlje od NATO bombardovanja i određena borbena dejstva protiv OVK.

1202. Lukićeva odbrana tvrdi da je Lukić bio profesionalni policajac koji je celi život radio u Ministarstvu unutrašnjih poslova na održavanju javnog reda i mira.²⁹⁶⁰ Tvrdi se da je Lukić “predvodio akciju iskorenjivanja organizovanog kriminala” povezanog s prethodnim političkim režimom, kao i napore da se u okviru Ministarstva unutrašnjih poslova sprovede reforma policije.²⁹⁶¹ Ti naponi su uključivali formiranje višenacionalnih policijskih snaga i smirivanje situacije u višenacionalnim zajednicama, kao i predvođenje policijskih akcija hapšenja “ubica” koje su učestvovala u atentatu na premijera Zorana Đinđića.²⁹⁶² Lukićeva odbrana tvrdi da je u vreme demokratskih reformi, kada je Lukić bio načelnik RJB MUP, data amnestija stotinama kosovskih Albanaca kojima je prethodno suđeno i koji su proglašeni krivim za dela terorizma u okviru

---

osnovu pravila 33(B) u vezi sa zdravstvenim stanjem optuženog Lazarevića, 26. novembar 2008. godine; poverljivi i *ex parte* Podnesak Sekretarijata na osnovu pravila 33(B) u vezi sa zdravstvenim stanjem optuženog Lazarevića, 20. januar 2009. godine; poverljivi i *ex parte* Podnesak Sekretarijata na osnovu pravila 33(B) u vezi sa zdravstvenim stanjem optuženog Lazarevića, 5. februar 2009. godine.

²⁹⁵⁹ *Tužilac protiv Vladimira Lazarevića*, predmet br. IT-03-70-PT, Odluka po zahtevu odbrane za privremeno puštanje na slobodu, 14. april 2005. godine, str. 3. V. takođe *Tužilac protiv Vladimira Lazarevića*, predmet br. IT-03-70-PT, Odgovor tužilaštva na zahtev odbrane za privremeno puštanje na slobodu, 29. mart 2005. godine, par. 5; *Tužilac protiv Milutinovića i drugih*, predmet br. IT-05-87, Odluka po Lazarevićevom zahtevu za privremeno puštanje na slobodu, 22. maj 2007. godine, par. 10.

²⁹⁶⁰ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 1423, 1425.

²⁹⁶¹ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), str. 282–283.

²⁹⁶² Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 1453–1462, 1471.

OVK.²⁹⁶³ Takođe se navodi da je Lukić “predvodio akciju [MUP] da se otkriju i istraže zločini iz rata na Kosovu i identifikuju izvršioci”.²⁹⁶⁴ Konkretno, Lukić je 2001. godine formirao posebnu policijsku komisiju radi istrage o hladnjači s telima građana kosovskih Albanaca koja je pronađena u Dunavu. Lukićeva odbrana tvrdi da je to bila prva radna grupa formirana s ciljem da se na profesionalni način bavi problemom ratnih zločina i da je njena detaljna istraga dala “kompletnu sliku” o tajnom prevoženju tela s Kosova u Srbiju.²⁹⁶⁵ Prema tvrdnji Lukićeve odbrane, on je lično inicirao kreiranje zasebne baze svih podataka relevantnih za događaje na Kosovu 1998. i 1999. godine, između ostalog, u svrhu saradnje s Međunarodnim sudom, kao i pokušaja da se po prvi put sastavi spisak nestalih lica sa Kosova.²⁹⁶⁶ Lukićeva odbrana dalje tvrdi da je Lukić, kao načelnik RJB do 2004. godine saradivao s Međunarodnim sudom putem preduzimanja istraga i prikupljanja podataka.²⁹⁶⁷ Iako se to ne pominje u Završnom pretresnom podnesku, Lukić je, pre nego što je protiv njega podignuta optužnica, pristao na razgovor s tužilaštvom. Mada Veće ne smatra da su sve gorenavedene tvrdnje potkrepljene ili da izlaze iz okvira onoga što bi se očekivalo da svaki nadležni pripadnik policije uradi u okviru svojih redovnih dužnosti, ono, na osnovu ocene verovatnoće, ipak smatra da je Lukić doprineo održavanju javnog reda i mira u više slučajeva vezanih za zločine iz Optužnice²⁹⁶⁸ i to će, stoga, uzeti u obzir kao olakšavajuću okolnost prilikom određivanja njegove kazne.

1203. Lukićeva odbrana je u završnoj reči pokrenula pitanje Lukićevog zdravlja i pozvala Veće da razmotri sve poverljive podneske vezane za ranije zahteve za privremeno puštanje na slobodu koji se tiču Lukićevog zdravstvenog stanja.²⁹⁶⁹ Veće je ponovo proučilo svu relevantnu dokumentaciju iz spisa postupka, ali ne smatra da Lukićevo zdravstveno stanje dostiže nivo koji bi opravdavao ublažavanje kazne.²⁹⁷⁰

---

²⁹⁶³ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 1453–1463.

²⁹⁶⁴ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), str. 284.

²⁹⁶⁵ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 1464–1467.

²⁹⁶⁶ Lukićev završni pretresni podnesak, 15. jul 2008. godine (poverljiva verzija), par. 1500, 1502; Završna reč Lukićeve odbrane, T. 27374–27375 (26. avgust 2008. godine).

²⁹⁶⁷ Lukićev završni pretresni podnesak, 7. avgust 2008. godine (javna verzija), par. 1506.

²⁹⁶⁸ V., na primer, Aleksandar Kostić, T. 24103, 24119 (11. mart 2008. godine); dok. pr. br. 6D2, T. 25447–25448 (16. april 2008. godine) (zatvorena sednica).

²⁹⁶⁹ Završna reč Lukićeve odbrane, T. 27374 (26. avgust 2008. godine).

²⁹⁷⁰ V., na primer, Odluka po Lukićevom zahtevu za privremeno puštanje na slobodu u kraćem trajanju, 12. decembar 2008. godine; delimično poverljiva Odluka po Lukićevom zahtevu za privremeno puštanje na slobodu u kraćem trajanju, 31. oktobar 2008. godine.

1204. Lukićeva odbrana nije iznela nikakvu argumenaciju vezanu za Lukićevu predaju kao olakšavajući faktor. Sve i da jeste, Veće, na osnovu ranijih odluka relevantnih za to pitanje, ne bi smatralo da okolnosti Lukićeve predaje predstavljaju olakšavajuću okolnost pri određivanju njegove kazne.²⁹⁷¹

1205. Kao što se može videti iz analize izložene gore u tekstu, Veće je okolnosti svakog od optuženih razmatralo zasebno. Međutim, iako su okolnosti relevantne za svakog od optuženih različite, Veće ne smatra primerenim da pri utvrđivanju trajanja zatvorske kazne pravi razliku između dvojice optuženih koji su proglašeni krivim na osnovu pomaganja i podržavanja i da pravi razliku između trojice optuženih koji su proglašeni krivim na osnovu učešća u udruženom zločinačkom poduhvatu.

---

²⁹⁷¹ *Tužilac protiv Milutinovića i drugih*, predmet br. IT-05-87, Odluka o privremenom puštanju na slobodu Sretena Lukića, 30. septembar 2005. godine, str. 5; Odluka po Lukićevom zahtevu za privremeno puštanje na slobodu u kraćem trajanju, 7. decembar 2007. godine, par. 6.

X. DISPOZITIV

1206. Iz svih gorenavedenih razloga i shodno članovima 23, 24 i 27 Statuta Međunarodnog suda i pravilima 98ter, 99, 101, 102 i 103 Pravilnika o postupku i dokazima Međunarodnog suda, Pretresno veće ovim **ODLUČUJE** (uz ograde u vezi s paragrafom 1213 dole u tekstu) kako sledi:

1207. Pretresno veće proglašava da **Milan Milutinović NIJE KRIV**, prema članovima 7(1) i 7(3) Statuta, po tačkama 1 do 5 Optužnice, uz ograde u vezi s poslednjim paragrafom ove Presude. Na osnovu pravila 99(A) Pravilnika, Veće nalaže da se Milan Milutinović, odmah po okončanju nužnih priprema, pusti iz Pritvorske jedinice Ujedinjenih nacija, bez prejudiciranja eventualnog daljeg postupka koji može uslediti nakon što Pretresno veće III donese odluku u vezi s poslednjim paragrafom ove Presude.

1208. Pretresno veće proglašava **Nikolu Šainovića KRIVIM** po tačkama 1 do 5 Optužnice, prema članu 7(1) Statuta. Pretresno veće ovim osuđuje Nikolu Šainovića na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od 22 godine. Nikola Šainović se nalazi u pritvoru od 2. maja 2002. godine i, prema pravilu 101(C) Pravilnika, ima pravo da mu se u izdržavanje kazne uračuna vreme koje je do sada proveo u pritvoru. Shodno pravilu 103(C) Pravilnika, Nikola Šainović će ostati u pritvoru Međunarodnog suda dok se ne dovrši organizovanje prebacivanja u državu u kojoj će izdržavati kaznu.

1209. Pretresno veće proglašava da je **Dragoljub Ojdanić KRIV** po tačkama 1 i 2 Optužnice, prema članu 7(1) Statuta, a da **NIJE KRIV** po tačkama 3 do 5 Optužnice, prema članovima 7(1) i 7(3) Statuta. Pretresno veće ovim osuđuje Dragoljuba Ojdanića na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od 15 godina. Dragoljub Ojdanić se nalazi u pritvoru od 25. aprila 2002. godine i, prema pravilu 101(C) Pravilnika, ima pravo da mu se u izdržavanje kazne uračuna vreme koje je do sada proveo u pritvoru. Shodno pravilu 103(C) Pravilnika, Dragoljub Ojdanić će ostati u pritvoru Međunarodnog suda dok se ne dovrši organizovanje prebacivanja u državu u kojoj će izdržavati kaznu.

1210. Pretresno veće proglašava **Nebojšu Pavkovića KRIVIM** po tačkama 1 do 5 Optužnice, prema članu 7(1) Statuta. Pretresno veće ovim osuđuje Nebojšu Pavkovića na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od 22 godine. Nebojša Pavković se nalazi u pritvoru od 25. aprila 2005. godine i, prema pravilu 101(C) Pravilnika, ima pravo da mu se u izdržavanje kazne uračuna vreme koje je do sada proveo u pritvoru. Shodno pravilu 103(C) Pravilnika, Nebojša Pavković će ostati u pritvoru Međunarodnog suda dok se ne dovrši organizovanje prebacivanja u državu u kojoj će izdržavati kaznu.

1211. Pretresno veće proglašava da je **Vladimir Lazarević KRIV** po tačkama 1 i 2 Optužnice, prema članu 7(1) Statuta, a da **NIJE KRIV** po tačkama 3 do 5 Optužnice, prema članovima 7(1) i 7(3) Statuta. Pretresno veće ovim osuđuje Vladimira Lazarevića na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od 15 godina. Vladimir Lazarević se nalazi u pritvoru od 3. februara 2005. godine i, prema pravilu 101(C) Pravilnika, ima pravo da mu se u izdržavanje kazne uračuna vreme koje je do sada proveo u pritvoru. Shodno pravilu 103(C) Pravilnika, Vladimir Lazarević će ostati u pritvoru Međunarodnog suda dok se ne dovrši organizovanje prebacivanja u državu u kojoj će izdržavati kaznu.

1212. Pretresno veće proglašava **Sretena Lukića KRIVIM** po tačkama 1 do 5 Optužnice, prema članu 7(1) Statuta. Pretresno veće ovim osuđuje Sretena Lukića na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od 22 godine. Sreten Lukić se nalazi u pritvoru od 4. aprila 2005. godine i, prema pravilu 101(C) Pravilnika, ima pravo da mu se u izdržavanje kazne uračuna vreme koje je do sada proveo u pritvoru. Shodno pravilu 103(C) Pravilnika, Sreten Lukić će ostati u pritvoru Međunarodnog suda dok se ne dovrši organizovanje prebacivanja u državu u kojoj će izdržavati kaznu.

1213. Na osnovu "Odluke u vezi s primenom pravila 73bis", koju je Pretresno veće donelo 11. jula 2006. godine i koja se odnosi na mesta zločina Račak, Padalište i zatvor u Dubravi, obuhvaćena paragrafima 75(a), (e), odnosno (j) Optužnice, strane u postupku će, u roku od dve nedelje od dana donošenja ove Presude, Pretresnom veću III Međunarodnog suda dostaviti odgovarajuće podneske o tome kako dalje postupiti u vezi s tim postojećim optužbama.

Sudija Ali Nawaz Chowhan ovoj Presudi prilaže svoje delimično protivno mišljenje.

Sastavljeno u četiri toma na engleskom i francuskom jeziku, pri čemu je merodavna engleska verzija.

/potpis na originalu/
sudija Iain Bonomy,
predsedavajući

/potpis na originalu/
sudija Ali Nawaz Chowhan

/potpis na originalu/
sudija Tsvetana Kamenova

Dana 26. februara 2009.
U Hagu,
Holandija

[pečat Međunarodnog suda]

DELIMIČNO PROTIVNO MIŠLJENJE SUDIJE CHOWHANA

Uz dužno poštovanje, ne slažem se s mišljenjem većine iznetim u vezi s pitanjem da li su učesnici u udruženom zločinačkom poduhvatu mogli da predvide seksualno zlostavljanje kosovskih Albanci. U sukobu kao što je ovaj kojim se bavimo, u kome su učestvovali fizički sposobni pripadnici vojnih snaga i snaga bezbednosti koje su delovale u skladu sa zajedničkim planom da, uz primenu nasilja, proteraju veliki broj civila kosovskih Albanaca, uključujući žene, iz njihovih domova, razboritost i zdrav razum, kao i dosadašnji istorijat sukoba u regionu, po mom mišljenju, nameću zaključak da su seksualna zlostavljanja, kao i ubistva, svakako bila predvidiva realnost. Shodno tome, smatram da je optuženima za koje konstatovano da su učestvovali u udruženom zločinačkom poduhvatu bilo predvidivo da će, prilikom sprovođenja njihovog zločinačkog poduhvata, žene i devojke kosovske Albanke biti silovane, te bih ih proglasio krivim, na osnovu trećeg oblika udruženog zločinačkog poduhvata, za seksualna zlostavljanja koja su dokazana u ovom predmetu.

Sastavljeno na engleskom i francuskom jeziku, pri čemu je merodavna engleska verzija.

/potpis na originalu/
sudija Ali Nawaz Chowhan

Dana 26. februara 2009.
U Hagu,
Holandija

[pečat Međunarodnog suda]